

שבוע פרשת עקב

(5 - 11 August 12)

י"ז - כ"ג מנחם אב ה'תשע"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י"א שבט תשכ"ח).

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: וּבִרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יֵשֶׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלוֹם: וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ

הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ תִּשְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמַלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבִהְמֹתֶיךָ, וְאָכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אֲתֶם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמִזְרָתָם אֲתֶם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנֵפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרִאִיתֶם אוֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אוֹתֵי אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ בְּמוֹךְ מִצְוֶה לְהַתְּפַלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שִׁמְחָתְךָ לִימֵי הַחוּדָשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂבִיבָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.

אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קמני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חופש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדוּ־הָדָר פָּעִלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד: ד זָכַר עֲשֵׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם גִּחְלַת
גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֶד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֵמֶת
וַיֵּשֶׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוּשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רָאשֵׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהַלְתּוֹ עֲמִידַת לָעֶד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יִירָא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חֲפִיץ מֵאֵד: ב גִּבּוֹר בְּאַרְצֵי יְהוָה זֶרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיְשָׁרִים חֲנוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חוֹנֵן וּמְלֹא יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזָכַר
עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לָבוֹ בַּטַּח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שָׁנִיו יַחַלֵּק וְנֶמֶס תְּאוֹת רְשָׁעִים תֹּאכֵד:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנחם אב, תשכ"א

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ צנמ"ס הרא"י שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"א מני"א, ואמת נכון הדבר שבעתו נתקבלו ספריו. ואת כת"ר רוב
הסליחה, שעוד לא נשלח האישור, כי כדרכי במילי דחביבותא - ספרים וחדו"ת, קורא הנני בהם עכ"פ
בחפזה, וכרגיל בכגון דא ברצוני לצרף להאישור איזו הערות, וע"פ מאמר חז"ל בזה, מעכב הנני שילוחם
עד שתהי' הזדמנות שני' לעבור עליהם עכ"פ פעם שני'. ולפעמים מתעכב הדבר ומתקיים דבר המשנה, אל
תאמר לכשאפנה אשנה וכו'. וככל הדברים האלה קרה בנוגע להנ"ל, וכנ"ל אתו רוב הסליחה...

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כ) מסכת ברכות עם ביאורים	כז) מדף ד עד דף י
ב) מזמורי תהלים קי"א קי"ב	ג	מאתר רבותינו נשיאי חב"ד:	
ג) מאמר ד"ה ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה		כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	קמח
שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, היתשח"י	ה	כב) שולחן ערוך הלכות שבת	קמט
ד) שיחת שבת פרשת עקב		כג) לקוטי תורה	קנ
מברכים החודש אלול, היתשח"י	טז	כד) שערי אורה	קנא
ה) לקוטי שיחות – פרשת עקב		כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	קנב
בלה"ק) כרך יט	כ	כו) תורת שמואל תרל"ב	קנב
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי		כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	קנג
יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כג	כח) ספר המאמרים קונטרסים	קנד
ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה		כט) לקוטי דיבורים	קנה
ז"ל שניאורסאהן חוברת יב, תרגום מאדיש	כד	ל) דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן	קנה
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת עקב	כה	לא) אגרות קודש	קנו
ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת עקב	כו	לב) ביאורים לפרקי אבות פרק ד	קנז
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב	נ	לג) חומש לקריאה בציבור	קנט
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		לד) לוח זמנים לשבוע פרשת עקב	קסו
לשבוע פרשת עקב	נא	לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	קסז
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת עקב	סא		
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	סד		
שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :			
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת עקב	סז		
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב	פט		
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת עקב	צז		
יז) נביאים וכתובים			
מלכים א פרק ב, תהלים פרק נח-נט	קב		
יח) משניות כתובות			
ביאור קהתי	קד		
יט) עין יעקב מסכת יומא	קיא		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 הקדוש ברוך הוא מברך את יעקב אבינו ומבטיח לו:

2 וּפְרַצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה, אתה תפרוץ, תתפשט ותתרחב
3 למערב ולמזרח, לצפון ולדרום וּנְבָרְכוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה
4 וּבְזֶרְעֶךָ¹, כאשר כל יושבי הארץ ירצו לברך מישהו, האיחול יהיה

5 שהמתברך יהיה כמותך וכזרעך

6 וְהִינוּ, מאחר ששני הדברים

7 "ופרצת" ו"ונברכו בך" באים

8 יחד בפסוק, מובן שְׁעֲנִין

9 וּנְבָרְכוּ בְךָ גו' נַעֲשֶׂה עַל-

10 יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּוִפְרַצְתָּ

11 יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה

12 וְנִגְבָּה, שְׁעֲנִינָה של עבודה

13 זו של פריצת הגדרים הוא

14 שְׁגָם בְּיָמָה וְקִדְמָה

15 וְצַפְנָה וְנִגְבָּה שֶׁהוא עֲנִין

16 שֶׁל הַגְּבֻלָּה, וכל אחת

17 מארבע הרוחות היא גבול ומידה

18 ושונה מחברתה, הנה גם בתוך

19 הגבולות והגדרים יִהְיֶה

20 וּפְרַצְתָּ, שֶׁהוא עֲנִין שֶׁל

21 בְּלִי-גָבֹול, וְהִינוּ שִׁיְהִיהָ

22 הַמְּשֻׁכֶּת והתגלות אור בְּלִי-

23 גָבֹול בְּגָבֹול כך שהבלי-גבול

24 יהיה ניכר ונרגש אפילו בתוך

25 הגדרים וההגבלות (ויש להעיד

26 כי בתקופה זו, קיץ תשי"ח, דיבר

27 הרבי רבות בנושא "ופרצת" וכפי

28 שמוכא בראשי פרקים מ'ולדות

29 בית רבינו' שבלוח 'היום יום' –

30 "מעורר אודות הפצת המעינות

31 וכו' שיהיה באופן ד'ופרצת'.

32 וְזֶהוּ גַם כֵּן הָעֲנִין

33 דְּקִרְיַאת-שְׁמַע בְּכָל יוֹם,

34 שֶׁבָּה אוֹמְרִים שְׁמַע

35 יִשְׂרָאֵל גו' הוּ' אֶחָד²

36 שהוא פסוק בפרשת השבוע.

37 דְּהִנֵּה, יְדוּעַ הַדִּיוק בתורה

38 החסידות בְּמָה שֶׁכָּתוּב בפסוק זה אֶחָד וְלֹא יַחֲדִיד³, דְּהִנֵּם

39 שֶׁהִתְאָר יַחֲדִיד, שֶׁלֹּא שִׁיף שְׁנִיּוֹת כָּלָל, הוא נַעֲלָה יוֹתֵר

40 מֵהִתְאָר אֶחָד, שיכול להתפרש גם כאחד שיש אחריו שני, בעוד שיחיד

41 משמעו שאין כלל מציאות אחרת וזו דרגה גבוהה יותר באחדות ה' והביטול

42 המוחלט של כל העולמות וכל הנבראים לאלוקות מְפַל-מְקוֹם אוֹמְרִים

בס"ד. שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשח"י (הנחה בלתי מוגה)

וּפְרַצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה, וּנְבָרְכוּ בְךָ כָּל
מְשֻׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וּבְזֶרְעֶךָ¹, וְהִינוּ, שְׁעֲנִין

וּנְבָרְכוּ בְךָ גו' נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּוִפְרַצְתָּ יָמָה
וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה, שְׁעֲנִינָה הוא שְׁגָם בְּיָמָה וְקִדְמָה

וְצַפְנָה וְנִגְבָּה שֶׁהוא עֲנִין שֶׁל הַגְּבֻלָּה, יִהְיֶה וּפְרַצְתָּ,
שֶׁהוא עֲנִין שֶׁל בְּלִי-גָבֹול, וְהִינוּ שִׁיְהִיהָ הַמְּשֻׁכֶּת בְּלִי-

גָבֹול בְּגָבֹול. וְזֶהוּ גַם כֵּן הָעֲנִין דְּקִרְיַאת-שְׁמַע בְּכָל יוֹם,
שֶׁבָּה אוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו' הוּ' אֶחָד². דְּהִנֵּה, יְדוּעַ

הַדִּיוק בְּמָה שֶׁכָּתוּב אֶחָד וְלֹא יַחֲדִיד³, דְּהִנֵּם שֶׁהִתְאָר
יַחֲדִיד, שֶׁלֹּא שִׁיף שְׁנִיּוֹת כָּלָל, הוא נַעֲלָה יוֹתֵר מֵהִתְאָר

אֶחָד, מְפַל-מְקוֹם אוֹמְרִים אֶחָד דּוֹקָא, כִּי הַפְּנוּה בְּזֶה
הִיא, שְׁגָם הַחִי"ת וְהַדְּלָ"ת שֶׁהם ז' רְקִיעִים וְאָרְץ וְד'

רוּחוֹת הָעוֹלָם, יִהְיוּ בְּטָלִים לָהּ, אֵין-סוֹף, אֱלוֹפוֹ שֶׁל
עוֹלָם⁴, וּבְאִפֵּן שִׁיְהִיו מִתְחַבְּרִים וּמִתְאַחֲדִים עִמּוֹ, עַד

שְׁנַעֲשֶׂה מְזָה תְּבָה אַחַת, תְּבַת אֶחָד. וְנִמְצָא, שְׁהָעֲנִין
דְּקִרְיַאת-שְׁמַע הוא לְהַמְשִׁיף הַבְּלִי-גָבֹול (אֵין-סוֹף)

בְּגָבֹול (ז' רְקִיעִים וְאָרְץ, וְד' רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁהם
בְּהַגְּבֻלָּה), שֶׁזֶּהוּ גַם כֵּן עֲנִין וּפְרַצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה גו'. אֵף

צָרִיף לְהַבִּין, מָה שִׁיְיָף עֲנִין וּפְרַצְתָּ גו' לְמָה שֶׁכָּתוּב
וּנְבָרְכוּ גו', וְגַם מָה שִׁיְיָף עֲנִין וּנְבָרְכוּ גו' לְקִרְיַאת-שְׁמַע.

(ב) וְהָעֲנִין הוא, דְּהִנֵּה⁵, קִרְיַאת-שְׁמַע הוא כָּלִלוּת עֲנִין
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּפִי שִׁיתְבָּאָר לְקַמְן), וְלִכֵּן

מִרְמְזוּ בְּקִרְיַאת-שְׁמַע עֲנִין הַתּוֹרָה וְעֲנִין הַמִּצְוֹת, אֲלֹא
וּנְבָרְכוּ גו', וְגַם מָה שִׁיְיָף

עֲנִין וּנְבָרְכוּ גו' לְקִרְיַאת-שְׁמַע והיכן רואים גם בעניינים אלו את תוכן
העניין האמור, המשכת הבלי-גבול בגבול עצמו?.

(ב) וְהָעֲנִין הוא, דְּהִנֵּה⁵, קִרְיַאת-שְׁמַע הוא כָּלִלוּת עֲנִין
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּפִי שִׁיתְבָּאָר לְקַמְן), וְלִכֵּן מִרְמְזוּ בְּקִרְיַאת-
שְׁמַע כֵּל עֲנִין הַתּוֹרָה וְעֲנִין הַמִּצְוֹת, אֲלֹא שִׁישׁ חֲלוּק הַבִּדל

בפסוק זה אֶחָד דּוֹקָא, כִּי הַפְּנוּה בְּזֶה הִיא, שְׁגָם הַחִי"ת
וְהַדְּלָ"ת שֶׁהם ז' רְקִיעִים וְאָרְץ וְד' רוּחוֹת הָעוֹלָם, יִהְיוּ
בְּטָלִים לָהּ, אֵין-סוֹף, אֱלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם⁴, כְּלוּמֹר, הַבִּיטוּי
יַחֲדִיד" אִמְנֵם מִבְּטָא בִּיטוּל עִמּוֹק יוֹתֵר, אֲבָל ב"אחד" יש חידוש ויתרון שלא

קיים ב"יחיד", כי הוא רומז לכך

שגם הבריאה כולה על כל

פרטיה, היינו שבעת הרקיעים,

הארץ וארבעת רוחות העולם

("ימה וקדמה וצפונה ונגבה")

בעצם בטלים לאלוקות (ואילו

ב"יחיד" אין בכלל מציאות

אחרת שמתבטלת) והביטול של

החיות והדל"ת כלפי הא', האין

סוף, הוא ביטול עמוק ביותר

ובאִפֵּן שִׁיְהִיו מִתְחַבְּרִים

וּמִתְאַחֲדִים עִמּוֹ, עַד

שְׁנַעֲשֶׂה מְזָה תְּבָה אַחַת,

כך ש'הו' והד' הם באותה מלה

עם הא', תְּבַת אֶחָד. וְנִמְצָא,

שְׁהָעֲנִין דְּקִרְיַאת-שְׁמַע

הוא לְהַמְשִׁיף מלמעלה

למטה ולהביא לידי גילוי את

האור האלוני הַבְּלִי-גָבֹול

(אֵין-סוֹף) בְּגָבֹול (ז'

רְקִיעִים וְאָרְץ, וְד' רוּחוֹת

הָעוֹלָם שֶׁהם בְּהַגְּבֻלָּה),

שֶׁזֶּהוּ גַם כֵּן עֲנִין וּפְרַצְתָּ

יָמָה וְקִדְמָה גו' שְׁעֲנִינוּ

הוא לפרוץ את הגדרים

ולהמשיך בהם עצמם את האין

סוף שלמעלה מגדרים והגבלות.

אֵף גַּם לֵאחֹר שְׁהוֹסֵב הַדְּמִיוֹן

הַכִּלְלִי בֵין "ופרצת" ו"אחד"

עדיין צָרִיף לְהַבִּין, מָה

שִׁיְיָף עֲנִין וּפְרַצְתָּ גו'

לְמָה שֶׁכָּתוּב בַּחֲמִשָּׁן הַפְּסוּק

וּנְבָרְכוּ גו', וְגַם מָה שִׁיְיָף

עֲנִין וּנְבָרְכוּ גו' לְקִרְיַאת-שְׁמַע

והיכן רואים גם בעניינים אלו את תוכן

העניין האמור, המשכת הבלי-גבול בגבול עצמו?.

(ב) וְהָעֲנִין הוא, דְּהִנֵּה⁵, קִרְיַאת-שְׁמַע הוא כָּלִלוּת עֲנִין

הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּפִי שִׁיתְבָּאָר לְקַמְן), וְלִכֵּן מִרְמְזוּ בְּקִרְיַאת-

שְׁמַע כֵּל עֲנִין הַתּוֹרָה וְעֲנִין הַמִּצְוֹת, אֲלֹא שִׁישׁ חֲלוּק הַבִּדל

(1) ויצא כח, יד. (2) ואתחנן ו, ד. (3) ראה תו"א וארא נה, ב. ובכ"מ. (4) ראה סמ"ק הובא בבית יוסף או"ח סי' סא. שו"ע ודאדה"ז שם סעיף ו. לקו"ת תזריע כג, ג. וראה ברכות שבהערה 11. (5) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה ושננתם תרל"ו ("סה"מ תרל"ו ח"ב ס"ע

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בין פֶּרֶשֶׁה ראשונה שִׁמְעָה ישראל" לִפְרֶשֶׁה שְׁנִיָּה "והיה אם שמוע",
 2 שִׁבְפֶּרֶשֶׁה ראשונה דְּקָרִיאַת-שְׁמַע כְּתִיב⁶ וְשִׁנְנֶתָם גו' הצייו
 3 על לימוד התורה ואחר כך וקִשְׁרֶתָם הצייו על מצוות תפילין, וְהִינֵנו,
 4 שֶׁהַפְסוּק מְקַדִּים תוֹרָה לְמִצְוֹת, שֶׁתַּחֲלָה נֶאֱמַר וְשִׁנְנֶתָם דְּקָאִי
 5 שמכוון על למוד התורה,

6 ואַחֲרֵיכֵן נֶאֱמַר וקִשְׁרֶתָם 1
 7 דְּקָאִי שמכוון על קיום כל 2
 8 הַמִּצְוֹת, ולא רק על מצות 3
 9 תפילין כְּמֶאֱמַר רַבּוּתֵינוּ 4
 10 וְ"ל' שמהפסוק "והיה לך 5
 11 לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך 6
 12 למען תהיה תורת ה' בפיך" 7
 13 לומדים כי הִקְשָׁה הושוותה 8
 14 כָּל הַתּוֹרָה לַתְּפִלִּין. 9
 15 וּבִפְרֶשֶׁה שְׁנִיָּה דְּקָרִיאַת- 10
 16 שְׁמַע הוּא בְּסֹדֵר הַפּוּד, 11
 17 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁸ וקִשְׁרֶתָם 12
 18 גו' וְלִמְדָתָם, שֶׁתַּחֲלָה 13
 19 נֶאֱמַר וקִשְׁרֶתָם דְּקָאִי 14
 20 שמכוון על מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת 15
 21 (כַּנִּל), ואַחֲרֵיכֵן נֶאֱמַר 16
 22 וְלִמְדָתָם דְּקָאִי שמכוון על 17
 23 לְמוּד הַתּוֹרָה. 18
 24 והולך ומבאר מה משמעות 19
 25 ההבדל בין הקדמת תורה 20
 26 למצוות להקדמת מצוות לתורה: 21
 27 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה, יֵשׁ 22
 28 ב' דְּעוֹת בְּרַבּוּתֵינוּ וְ"ל' 23
 29 אִם תִּלְמוּד גְּדוֹל וְחֹשֶׁב 30
 31 יוֹתֵר מִהַמַּעֲשֵׂה אוֹ מַעֲשֵׂה 32
 33 גְּדוֹל וְחֹשֶׁב יוֹתֵר מִהַתְּלִמּוּד, 34
 35 וְהָרִי אֵלָיו וְאֵלָיו דְּבָרִי 36
 37 אֱלֹקִים חַיִּים¹⁰, שֶׁשְׁנִיָּה 38
 39 אֲמַת, כִּיּוֹן שִׁישׁ מַעֲלָה 40
 41 בְּתוֹרָה בִּיחַס לַמִּצְוֹת וְיֵשׁ 42
 43 מַעֲלָה בַּמִּצְוֹת בִּיחַס לַתּוֹרָה 44
 45 וכיוון שבכל אחד מהם יש יתרון 46
 47 לכן למעשה גם זה 'גדול' וגם זה 48
 49 'גדול'. וכִּיּוֹן שֶׁקָּרִיאַת-שְׁמַע הוּא כָּלִלוּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהִי 49
 50 בַּפְּרָשִׁית אֵלֶּה נִיתְּנוּ גַם מִצְוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה וְגַם מִצְוֹת עִיקָרִיּוֹת בַּמִּצְוֹת 51
 52 הַמַּעֲשִׂיּוֹת לְכֵן נִרְמָז בְּקָרִיאַת-שְׁמַע הֵן מַעֲלַת הַתּוֹרָה וְהֵן מַעֲלַת

42 הַמִּצְוֹת, עַל-יְדֵי הַקְּדִימָה בְּכַתוּב, שְׁמוּרָה עַל קְדִימָה
 43 בַּמַּעֲלָה, שֶׁהִי מוֹכֵן שֶׁהַקְּדִמָּה דָּבָר אֶחָד לִשְׁנֵי בַּפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה הִיא לֹא
 44 בַּמִּקְרָא אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁאֵין יֵשׁ לָכֵן מַעֲלָה וַיִּתְּרוֹן בְּתוֹכָן הָעֵינִין שֶׁכְּתוּב אֶחָד
 45 הַפְּסוּק בַּפְּרָשָׁה הַרְאֵשׁוֹנָה מְקַדִּים תוֹרָה לְמִצְוֹת, וְכַתוּב אֶחָד הַפְּסוּק
 46 בַּפְּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה מְקַדִּים
 47 מִצְוֹת לַתּוֹרָה, לְפִי
 48 שֶׁבְּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ מַעֲלָה בְּכָל
 49 אֶחָד לַעֲדוּת הַשְּׁנִי.
 50 אֲמָנָם עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין
 51 אֵת הָאֱמֹר לַעֲלִי שִׁישׁ מָקוֹם
 52 לִשְׁנֵי הָאֲפִשְׁרוּיּוֹת, גַּם לַהֲקִדְמָת
 53 הַתּוֹרָה וְגַם לַהֲקִדְמָת הַמִּצְוֹת, כִּי
 54 בַּעֲצֵם שְׁתֵּי הָדְעוֹת הֵן אִמָּת, הָרִי
 55 הַהִכְרָעָה בְּסוּגִיַּת הַגְּמָרָא בִּה
 56 נִידוֹן הָעֵינִין הִיָּתָה שֶׁתִּלְמוּד
 57 גְּדוֹל כּו',⁹ וְאִם כֵּן, אִיךְ
 58 נֶאֱמָרָה פֶּרֶשֶׁה שְׁנִיָּה שְׁבָה
 59 הַמַּעֲשֵׂה קוֹדֵם לַתְּלִמּוּד שְׁלֹא
 60 לְפִי הַכְּרַעַת חֻכְמֵינוּ
 61 וְ"ל' 2.
 62 (ג) וַיּוֹכֵן בְּהַקְדִּים תַּחֲלָה
 63 כָּלִלוּת עֲנִין קָרִיאַת-שְׁמַע
 64 (שֶׁהוּא כָּלִלוּת הַתּוֹרָה
 65 וּמִצְוֹת כַּנִּל), שֶׁעֲקָרָה
 66 הוּא הַפְּסוּק שְׁמַע
 67 יִשְׂרָאֵל, וּבְרוּךְ-שֵׁם-
 68 כְּבוֹד-מַלְכוּתוֹ-לְעוֹלָם-
 69 וָעֶד, וְכַמֶּאֱמַר רַבּוּתֵינוּ
 70 וְ"ל' 11 כִּד אֲמַלִּיכְתִּיהָ
 71 כֹּאשֶׁר הַמַּלְכֻת אוֹתוֹ, אֵת הַקּוּשׁ-
 72 בְּרוּךְ-הוּא לְמַעֲלָה וְלִמְטָה
 73 בְּשֵׁמִים (שְׁבָעָה רִקִּיעִים) וּבֶאֱרִץ
 74 (בִּיחָד ח') וּלְאַרְבַּע רוּחוֹת
 75 הַשָּׁמַיִם (ד'), תּוֹ לֹא
 76 צָרִיכָת, אִינך צָרִיךְ לִיּוֹתֵר
 77 וְהָרִי עֲנִין אֲמַלִּיכְתִּיהָ
 78 קִבְּלָת מַלְכוּת שְׁמִים הוּא
 79 בְּאֲמִירַת שְׁמַע וּבְרוּךְ-
 80 שֵׁם-כְּבוֹד-מַלְכוּתוֹ-לְעוֹלָם-וָעֶד וְנִמְצָא שֶׁאֲמִירַת 'שְׁמַע' וּבְרוּךְ שֵׁם-
 81 הִיא הַעִיקָר בְּקָרִיאַת שְׁמַע. וְהֵנָּה, בַּפְּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יֵשׁ שְׁשָׁה
 82 תְּבוּת¹², שֶׁשׁ מִלִּים שֶׁהֵם כְּנֶגֶד שְׁשֵׁת הַמִּדּוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל

רפד ואילך). וראה גם ד"ה ושננתם במאמרי אדה"ז תקס"ז ע' דש ואילך. אוה"ת ואתחנן ע' רלח ואילך. ד"ה אני לדודי בסה"מ
 תרל"ג ח"ב ע' תעז ואילך. ועוד. (6. ואתחנן ו, וזו. (7. קידושין לה, א. 8) עקב יא, יט. (9. קידושין מ, ב. 10) עירובין יג, ב. וש"נ.
 (11) ברכות יג, ב. 12) ראה זח"א יב, א.

ביאור בדרך אפשר

1 הקדוש-ברוך-הוא שְׁנִמְנוּ בַּפִּסְוִק¹³ לָךְ הָיוּ הַגְדֵּלָה גו' כִּי כָל
2 בְּשָׁמִים וּבְאָרֶץ, (הגדולה – מידת החסד, הגבורה, התפארת והנצח וההוד)
3 וּבְרוּךְ שֵׁם-כְבוֹד-מַלְכוּתוֹ-לְעוֹלָם-וָעֶד הוא כְּנֻגַד מֵה שְׁכָתוֹב
4 בהמשך הפסוק לָךְ הָיוּ הַמְּמַלְכָה. וּמִזֶּה מוֹכֵן, שְׁעֵנִין שְׁמַע
5 יִשְׂרָאֵל וּבְרוּךְ שֵׁם-כְבוֹד-
6 מַלְכוּתוֹ-לְעוֹלָם-וָעֶד הוא
7 אוֹתוֹ הֵעֵנִין שְׁבַפְסוֹק לָךְ
8 הָיוּ הַגְדֵּלָה וּגו' הכולל
9 בתוכו את ששת המידות ואת
10 עֵנִין המלכות.
11 וְהֵעֵנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה עֵנִין
12 הַגְדֵּלָה הוא כְּמוֹ
13 שְׁכָתוֹב¹⁴ גְּדוֹל הָיוּ
14 וּמִהֲלָל מֵאֵד בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ, וְאָמְרוּ
15 אֱלֹקֵינוּ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
16 וְיָלַל¹⁵ אִמְתִּי הוּא גְּדוֹל
17 מִתִּי נִיכַת גְּדוּלוֹתוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ
18 בְּרוּךְ הוּא כְּמוֹכֵן שֶׁל הַמִּשְׁכָּה
19 וְהַשְּׁפַעַת הָאוֹר האלוך,
20 כְּשֶׁהוּא בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ,
21 כֹּאשֶׁר ה' מִשְׁפִּיעַ בְּחֶסֶד
22 לְעוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים כִּי מֵצֵד
23 עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ כִּפִּי
24 שֶׁהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא בְּעֵצִים
25 מֵהוֹתוֹ הוּא לְמַעַל מֵעֵנִין
26 הַהִתְגַּלּוּת וְהַמִּשְׁכָּה וְהַשְּׁפַעַת
27 שֶׁהִם בְּאֻמָּצוֹת הַמִּידוֹת כִּי הוּא
28 עֲצָמוֹ הָרִי כִּפִּי כְּתוּב בִּפְתַּח
29 אֱלֹהֵי לֹא מִכָּל אֲלֵין
30 מִדּוֹת אֵיחָו כָּלִל¹⁶, אֵינּוּ
31 מִכָּל הַמִּידוֹת הֵלְלוּ כָּלִל, אֵלָּא
32 נִעַלָה מֵהֶם (וְהַמִּידוֹת הֵן 'צִיּוֹר'
33 וְהַגְּדֵרָה שִׁישׁ לֵהֶם מִקּוֹם רַק בְּדִרְגוֹת נִמְכּוֹת, יַחֲסִית, בְּאֻלּוֹקוֹת אֵךְ לֹא
34 בְּעֲצָמוֹת) וְכָל עֵנִין הַגְדֵּלָה שְׁתוּכְנוּ הוּא הַתְּגַלּוּת וְהַשְּׁפַעַת בְּאֻמָּצוֹת
35 מִידַת הַחֶסֶד הוּא רַק בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ, שֶׁהוּא עוֹלָם הַדְּבּוּר, שֶׁהוּא
36 חִיצוֹנִי לְעוֹמֵת הַדְּרָגוֹת הַגְּבוּהוֹת בְּאֻלּוֹקוֹת וּמִשְׁמַשׁ אֻמָּצִי לְפַעּוֹלַת הַמִּידוֹת
37 לְהַשְׁפִּיעַ וּלְגַלּוֹת אֻלּוֹקוֹת לְעוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים (כֶּשֶׁם שֶׁבֹּאֲדֵם הַדִּיבּוּר הוּא אֻמָּצִי
38 לְגַלּוֹת אֵת מֵה שִׁישׁ בְּלִיכּוּ, אֲבָל הוּא עֵנִין חִיצוֹנִי לְגַבִּי הַעֵצִים וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
39 הַנֶּפֶשׁ) וְהִרִי הַדִּיבּוּר מוֹרַכֵּב מֵאוֹתִיּוֹת וְלִכֵּן הַתְּגַלּוּת עַל יְדֵי הַדִּיבּוּר נִקְרָאת
40 'עִיר אֲלוֹקֵינוּ' דְּכֶשֶׁם שְׁעִיר נַעֲשִׂית וּנְבִיט מִרְבּוּי בָּתִּים, וּבֵית
41 נַעֲשֶׂה מִרְבּוּי אֲבָנִים, כְּמוֹ-כֵן בְּהַתְּגַלּוֹת בְּאֻמָּצוֹת הַדִּיבּוּר שְׁתֵּי
42 אוֹתִיּוֹת בּוֹנוֹת שְׁנֵי בָתִּים שְׁתֵּי מִלִּים (לְמַשֵּׁל מִשְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת אֵלֶּךְ

ביאור בדרך אפשר

43 וּבִי"ת נִיתַן 'לְבָנוֹת' שְׁתֵּי מִלִּים – אֲב, בֹּא) כּו' וּמִיּוֹתֵר אוֹתִיּוֹת נִיתַן לְבָנוֹת
44 וּלְצֹרֶךְ יוֹתֵר מִלִּים עַד לְכַמּוֹת עֲצוּמָה שֶׁל מִלִּים לֹאִין שִׁיעוֹר עַד שְׁאִין
45 הִפָּה יָכוֹל לְדַבֵּר¹⁷, מִלִּים בְּמִסְפָּר שֶׁלֹּא נִיתַן לְמִנּוֹת וּלְסִפּוֹר אוֹתוֹ וְזֶהוּ
46 גְּדוֹל הָיוּ גו' בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ, שֶׁהִתְהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת מִבְּחִינַת
47 גְּדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִידַת הַחֶסֶד
48 הַעֲלִינָה הִיא עַל-יְדֵי
49 אוֹתִיּוֹת הַדְּבּוּר, שְׁכֹאמֹר
50 נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם עִיר אֱלֹקֵינוּ,
51 שְׁהִרִי הִתְהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת
52 הִיא מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת,
53 כְּמוֹ שְׁכָתוֹב¹⁸ זְכוֹר
54 רַחֲמֵיךְ הָיוּ וְחִסְדֵּיךְ כִּי
55 מְעוֹלָם הִמָּה, הִרִי בְּרִיאַת
56 וְהַתְהוּוֹת הָעוֹלָם הִיא בְּרַחֲמֵי
57 וְחִסְדֵּי שֶׁל הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
58 וְגִלּוֹי הַמִּדּוֹת בְּשַׁפַּע רַב
59 הוּא עַל-יְדֵי רַבּוּי אוֹתִיּוֹת
60 הַדְּבּוּר, וְתוֹסַפַּת דִּיבּוּר גּוֹרֵמַת
61 לְתוֹסַפַּת הַשְּׁפַעַת וְהַתְּגַלּוּת שֶׁל
62 הַמִּידוֹת וְעַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל
63 בְּאֵדֶם שְׁכֹאשֶׁר רוּצָה
64 לְגַלּוֹת הַשִּׁכָּל רַעִיּוֹן שְׁכָלִי
65 שְׁקִיּוֹם בְּמוֹחוֹ אוֹ הַרְגֵּשׁ
66 הַמִּדּוֹת שְׁקִיּוֹם בְּלִיכּוּ
67 לְזוּלָתוֹ, וְלֹהֲעִבִיר אֵת
68 הָרַעִיּוֹנוֹת וְאֵת הַתְּחוּשׁוֹת שֶׁלֹּא אֵל
69 הַזּוּלָת הָרִי זֶה עַל-יְדֵי רַבּוּי
70 אוֹתִיּוֹת הַדְּבּוּר, שֶׁהִרִי
71 בְּדִיבּוּר מוֹעֵט, בְּשִׁימוֹשׁ בְּאוֹתִיּוֹת
72 מַעֲשׂוֹת בְּלִבֵּךְ, בִּיכּוּלָתוֹ לְגַלּוֹת
73 רַק מַעֲט מִמֶּה שֶׁנִּמְצָא בְּמוֹחוֹ
74 וּבְלִיכּוּ וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה יוֹכֵן
75 לְמַעֲלָה, בְּאֻלּוֹקוֹת, שְׁגִלּוֹי מִדּוֹתֵינוּ יִתְבָּרֵךְ לְהַשְׁפִּיעַ מִלְּמַעַל לְמַטָּה
76 הוּא עַל-יְדֵי רַבּוּי אוֹתִיּוֹת הַדְּבּוּר, וְהוּא עֵנִין רַבּוּי הָאוֹתִיּוֹת
77 וְצִירּוּפֵיהֶם וְחִלּוּפֵיהֶם וְתַמּוּרוֹתֵיהֶם¹⁹, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה בְּאֻמָּצוֹת
78 רַבּוּי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַדִּיבּוּר הַעֲלִין נִתְהוּוֹ רַבּוּי הַנִּבְרָאִים וּבִלְשׁוֹן רַבּוּי
79 הַזֶּקֶן בְּתַנִּי ('שֶׁעַר הַיְּחֹד וְהַאֲמוּנָה' פֶּרֶק א'): "... אוֹתִיּוֹת הַדְּבּוּר מַעֲשֶׂה
80 מֵאֻמָּרוֹת הַמַּחֲמִית וּמֵהוּוֹת אֵת הַדּוּמָם לְהִיּוֹת יֵשׁ מֵאִין וְאִפֹּס... וְאִךְ שֶׁל הַזֶּכֶר
81 שֶׁם אֲבָן בְּעֶשְׂרָה מֵאֻמָּרוֹת שְׁכַתוּרָה אֶף-עַל-פִּי כֵן נִמְשָׁךְ חַיּוֹת לְאֲבָן עַל-יְדֵי
82 צִירּוּפִים וְחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת... עַד שֶׁמִּשְׁתַּלְשֵׁל מַעֲשֶׂה מֵאֻמָּרוֹת וְנִמְשָׁךְ מִהֵן צִירּוֹךְ
83 שֶׁם אֲבָן וְכֵן בְּכָל הַנִּבְרָאִים... אוֹתִיּוֹת הַדְּבּוּר הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל מִמְּדֵרְגָה לְמְדֵרְגָה
84 מַעֲשֶׂה מֵאֻמָּרוֹת שְׁכַתוּרָה עַל יְדֵי חִלּוּפִים וְתַמּוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת, וְכִינֵן

(13) דה"א כט, יא. (14) תהלים מח, ב. (15) ראה זהר ח"ג ה, א. וזה חדש תשא מד, א. (16) תקו"ז בהקדמה (יז, ב). (17) ספר יצירה פ"ד מ"ב (בקצת דפוסים – מט"ז). (18) תהלים כה, ו. וראה לקו"ת מסעי צג, ג. ובכ"מ. (19) ראה תניא שעהיו"א פ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׂדוּקָא עַל-יְדֵי עִיר אֱלֶקְינוּ הֵינּוּ בִּאֲמָצְעוֹת אוֹתוֹת הַדִּיבּוֹר הָעֵלְיוֹן
2 נַעֲשֶׂה גְדוֹל הָיוּ, וְיֵשׁ הַשְּׁפָעָה וְהָאֵרָה מִמִּידוֹתָיו אֲכָל מַצָּד עֲצָמוֹתוֹ
3 יִתְבָּרֵךְ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצָמוֹ הָרִי לֹא מִכָּל אֲלִין מְדוֹת אִיהוּ
4 כָּלָל, אֵינּוּ שִׁיךְ וְאֵינּוּ 'מִרְכָּב' מִהַמִּידוֹת הַלָּלוּ כָּלָל וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב²⁰
5 וְלִגְדָּלְתוֹ אֵין חֶקֶר, הֵינּוּ,

6 שְׁגָדְלָתוֹ הַעֲצָמִית כְּשׁוֹנָה 1
7 מִגְדוּלָתוֹ שְׂבָאָה לִידֵי בִיטוּי 2
8 בְּמִידוֹת, וְעֵלִיָּה נֹאמֵר "גְדוֹל הוּ" 3
9 וּמִהוּלָּל מְאֹד בַּעִיר אֱלֹקֵינוּ" 4
10 הֵיא בְּאֵין-עֲרוּךְ כָּלָל לֹאָ 5
11 כָּל יֵחַס, דְּמִיּוֹן וְהַשְׁוָאָה גַּם 6
12 לְבַחֲיִנַת גְדוֹל הָיוּ בַּעִיר 7
13 אֱלֶקְינוּ, שֶׁהִיא גְדוּלָּה שֶׁעַל יָדִי 8
14 הַמִּידוֹת לָכֵן, הֵנָּה מְדַת 9
15 גְדָלָתוֹ שְׁפָעִיר אֱלֶקְינוּ 10
16 הַהָאֵרָה וְהַשְּׁפָעָה עַל יָדִי 11
17 הַמִּידוֹת הֵיא בְּבַחֲיִנַת בְּטוּל 12
18 וְהַתְּפִלָּוֹת לְעֲצָמוֹתוֹ 13
19 יִתְבָּרֵךְ, וְלִגְבִי הַגְדוּלָּה 14
20 הַעֲצָמִית שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 15
21 בַּעֲצָמוֹ אֵין לָהּ מִצִּיאוֹת וְאֵין לָהּ 16
22 חֲשִׁיבוֹת, וְכָל הַגְדוּלָּה/ שְׁלָה לֹא 17
23 נִחְשַׁבְתָּ אֵלָּה הִיא נִכְלָלָה בְּגְדוּלָּה 18
24 הַעֲצָמִית (כֶּשֶׁם שֶׁכֹּאֲשֶׁר מִקְרִבִּים 19
25 אֵשׁ קִטְנָה לֵאבֹקָה גְדוּלָּה הִיא 20
26 מִתְבַּטֶּלֶת וְכָל מִצִּיאוֹתָהּ 'נִכְלָלָת' 21
27 בְּאִבּוּקָה) שְׁזָהוּ מֵה שְׁכָתוֹב 22
28 לָךְ הָיוּ הַגְדָּלָה, הֵינּוּ 23
29 שְׁמַדַת הַגְדָּלָה שְׂבָאָה 24
30 לְבִיטוּי עַל יְדֵי הַמִּידוֹת ("גְדוֹל 25
31 ה'... בַּעִיר אֱלֹקֵינוּ") הֵיא 26
32 טְפִלָּה וּבְטִלָּה לָךְ לְגְדוּלָּה 27
33 הַעֲצָמִית שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 28
34 בַּעֲצָמוֹ. 29

35 וְהֵנָּה, עַל-יְדֵי הַבְּטוּל

36 וְהַהֲעֲלָאָה שֶׁל מְדַת הַגְדָּלָה, מְבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁבַחֲתִקְרֹבוֹת תַּחַתְנוּם
37 לְעֵלְיוֹנִים (בְּדֶרֶךְ כָּלִל הַכּוֹנוּנָה לְעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים וְכֹאֵן מְדוּבָר גַּם לִגְבִי הַמִּידוֹת
38 הָעֵלְיוֹנוֹת בִּיחַס לְקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצָמוֹ) יֵשׁ שְׁנֵי אֹפְנִים: 'הַמִּשְׁכָּח', הֵינּוּ
39 הַתְּגָלוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְהַעֲלָאָה הַתְּעוֹרְרוֹת שֶׁל הַתַּחַתְנוּם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.
40 וְלַעֲיוֹנֵינוּ – כֹּאֲשֶׁר הַגְדוּלָּה שֶׁבְּמִידַת הַחֶסֶד מִתְבַּטֶּלֶת בְּגְדוּלָּה הַעֲצָמִית וְנִכְלָלָת
41 וְעוֹלָה בַּעֲצָמוֹתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲזִי בִּלְשׁוֹן הוֹוֵהוּ רוּחַ אֲמִשְׁיָךְ
42 רוּחַ²¹, רוּחַ אַחַת מִעוֹרֶרֶת הַמִּשְׁכָּח שֶׁל רוּחַ אַחֶרֶת (וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הוֹקֵן בְּתַנְיָא
43 פֶּרֶק מִזֹּ בְּנוֹשָׂא מַעֲיָן זֶה: "מִיד שְׂרוּצָה וּמִקְבָּל וּמִמִּשְׁיָךְ עֲלֵיו אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ

44 וְאוֹמֵר ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד, הִרִי מִמִּילָא נִכְלָלָת נַפְשׁוֹ בִּיחֻדּוֹ יִתְבָּרֵךְ דְּרוּחַ אֵייתִי
45 [מְבִיאָה] רוּחַ וְאִמְשִׁיךְ רוּחַ", הֵינּוּ שְׁפָעוֹת הָאָדָם מִלְּמַטָּה מִמִּשְׁכִּיחַ עֲלֵיו
46 תּוֹסַפֶּת אֹרֶךְ מִלְּמַעְלָה) שְׁנִמְשָׁךְ תּוֹסַפֶּת הָאָרָה מַעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ
47 שֶׁהִיא הַגְדוּלָּה הָאִמִּיתִית לְבַחֲיִנַת הַגְדָּלָה שֶׁל מִידַת הַחֶסֶד, שְׁזָהוּ פְּרוּשׁ
48 הֵב' בְּמֵה שְׁכָתוֹב לָךְ הָיוּ

49 הַגְדָּלָה, בְּתוֹסַפֶּת לְפִירוּשׁ
50 הָרֵאשׁוֹן הָאִמּוֹר לְעִיל (שֶׁהַגְדוּלָּה
51 שֶׁבְּמִידוֹת בְּטִלָּה 'לך', לְעַצְמוֹתוֹ)
52 שְׁנִמְשָׁךְ מַעֲצָמִיּוֹת אֹרֶךְ-
53 אֵין-סוּף תּוֹסַפֶּת אֹרֶךְ וְגִילּוֹ
54 לְבַחֲיִנַת מְדַת הַגְדָּלָה.
55 וְכֶשֶׁם שֶׁהוּא בְּמִדַת
56 הַגְדָּלָה, שֶׁהִיא מְדַת הַחֶסֶד כֶּף
57 הוּא גַּם בְּמִדַת הַגְּבוּרָה,
58 וְהַתְּפָאֶרֶת זֹו מִתֵּן
59 תּוֹרָה²², וְשָׂאֵר הַמְּדוֹת,
60 עַד לָךְ הָיוּ הַמְּמַלְכָּה,
61 מְדַת הַמְּלָכוּת, שְׁבַתְחֵלָה
62 נַעֲשִׂית הַעֲלָאָה כָּל
63 הַמְּדוֹת (מְמַדַת הַמְּלָכוּת
64 עַד מְדַת הַגְדָּלָה)
65 וְהַתְּקִרְבוֹת שֶׁל כָּל הַמִּידוֹת
66 (מִחֶסֶד עַד מְלָכוּת) לְעַצְמוֹתוֹ
67 יִתְבָּרֵךְ, וְאַחֲרֵי-כֵן נִמְשָׁךְ
68 תּוֹסַפֶּת הָאָרָה מַעֲצָמוֹתוֹ
69 יִתְבָּרֵךְ לְבַחֲיִנַת הַגְדָּלָה
70 כֹּו' וְכָל שְׂאֵר הַמִּידוֹת עַד
71 לְבַחֲיִנַת הַמְּמַלְכָּה הִיא
72 מִידַת הַמְּלָכוּת.

73 וְהֵנָּה כֶּשֶׁם שְׁכָתוֹב לָךְ
74 הָיוּ הַגְדָּלָה גו' מְבֹאֵר
75 עֲנִין הַהֲעֲלָאָה מִלְּמַטָּה
76 לְמַעְלָה וְהַהֲמַשְׁכָּה מִלְּמַעְלָה
77 לְמַטָּה בְּכָל הַמְּדוֹת, כֵּן
78 הוּא גַּם בְּקִרְיַאת-שְׁמַע,

79 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וּבְרוּךְ-שֵׁם-כְבוֹד-מְלָכוּתוֹ-לְעוֹלָם-וָעֶד שֶׁגַם בָּהֶם
80 נִכְלָל עֲנִין הַהֲעֲלָאָה וְהַהֲמַשְׁכָּה שֶׁל כָּל הַמִּידוֹת, כְּדֹלָהֵן. כִּי בְּפָסוּק שְׁמַע
81 יֵשׁ ו' תְּבוּת שֶׁשׁ מִיָּלִים כִּנְגֵד ו' הַמְּדוֹת חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֶרֶת, נִצָּח,
82 הוֹד, יִסּוֹד, וּבִתְּבוּת אֶחָד הָרִי הַחִי"ת וְהַדָּל"ת הֵם כִּנְגֵד ז' רְקִיעִים
83 וְאַרְצֵן בִּיחָד ח' וְד' רוּחוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֵם בְּחִינַת שֵׁשׁ קְצוֹת
84 גְּשָׁמִיִּים הַמּוֹרְכִים מֵאַרְבַּעַת הָרוּחוֹת מוֹרָת, מַעֲרָב, צָפוֹן, דְּרוֹם וְכֵן מַעְלָה
85 וּמַטָּה שְׁשָׁרְשָׁם שֶׁל שֵׁשׁ הַקְצוֹת שְׂקִימוֹת כָּל דְּבַר גִּשְׁמִי הוּא שֵׁשׁ
86 מְדוֹת עֲלִיוֹנוֹת הַנ"ל, כִּי הַמִּידוֹת הָעֵלְיוֹנוֹת, מִלְּשׁוֹן מִדְּיָה, הֵן הַשּׁוֹרֵשׁ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לענין המדידה והגבול של כל דבר בגשמיות בששה קצוות אלה שהם גדרי
2 המקום וברוך-שם-כבוד-מלכותו-לעולם-ועד הוא בחינת
3 המלכות, שהיא שרש הזמן, מלך מלך ימלך כפי שמוכן מכך
4 שדווקא בענין מלכותו של הקדוש-ברוך-הוא מצינו בפסוק התייחסות למימד
5 הזמן מלך – בהוה, מלך – בעבר
6 וימלך – בעתיד (וטעם הדבר
7 הוא כי מידת המלכות היא
8 הספירה שדרכה החיות האלוהית
9 עוברת להוות ולהחיות את
10 העולמות התחתונים שנתונים
11 תחת גדרי הזמן, ולכן היא
12 השורש לכללות ענין הזמן)
13 ונמצא ששת המידות ומידת
14 המלכות הם המקור והשורש
15 לגדרי המקום (ששה קצוות)
16 והזמן (עבר, הווה ועתיד).
17 וכיון שהוא יתברך
18 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
19 למעלה מגדר זמן
20 ומקום, היינו לא זו בלבד
21 שהוא מעל הזמן והמקום אלא
22 הוא גם למעלה מעצם ההגדרה
23 הזו שהרי בענין המקום
24 כתיב²³ שה' אמר למשה רבו
25 הנה מקום אתי, ואמרו
26 רבותינו ז"ל²⁴ הוא
27 מקומו של עולם ה' ברא
28 את העולם ואיפשר לו להיות
29 קיים ולתפוס מקום ואין
30 העולם מקומו, אבל
31 מבחינתו העולם לא תופס מקום
32 וכיון שזמן ומקום
33 שייכים זה לזה²⁵, כי הם שני הגדרים העיקריים של העולם הזה, הרי
34 מוכן שכן הוא גם בענין הזמן שהוא הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
35 הוא באין-ערוף כלל ואין לו כל יחס לגדרי הזמן בדיוק כשם שגדרי
36 המקום מושללים ממנו מכל וכל. וכן הוא גם בכל שאר המדות
37 העליונות שהם באין-ערוף כלל ומושללים לחלוטין מכל הגדרים
38 וההגבלות המאפיינים את העולם הזה. ולכן הרי הם המידות העליונות
39 בהעלאה מלמטה למעלה תוך התקרבות לעצמותו יתברך, ועל-ידי
40 ההעלאה נעשה אחר-כך ענין ההמשכה מלמעלה למטה ותוספת
41 האור במידות. ונמצא, שכללות ענין קריאת-שמע הוא לפעל

42 בכל המדות, היחוד התקרבות עד לאחרות מלאה עם עצמותו
43 יתברך בב' האופנים דהעלאה מלמטה למעלה והמשכה מלמעלה
44 למטה.
45 (ד) ועל-פיה יוכן שענין קריאת-שמע הוא כללות כל ענין
46 התורה ומצות, כמבואר
47 לעיל שהן בפרשה ראשונה של
48 קריאת שמע והן בפרשה שניה
49 של קריאת שמע נאמרו גם
50 ציוויים על לימוד התורה וגם
51 ציוויים על קיום המצוות לפי
52 שגם ענין התורה ומצות
53 הוא לפעל היחוד הנ"ל
54 של הקדוש-ברוך-הוא ומידותיו.
55 והענין בזה, כדאיתא כפי
56 שיש, מובא בכתבי
57 האר"ז²⁶ שקדם כל
58 מצוה צריכים לומר שקיום
59 המצוה הוא לשם יחוד חיבור
60 והתאחדות של קודשא-
61 בריך-הוא ושכינתיה
62 הקדוש-ברוך-הוא ושכינתו.
63 ולכאורה אינו מוכן מהו
64 ענין יחוד קודשא-ברוך-
65 הוא ושכינתיה, הרי
66 אמרו רבותינו ז"ל²⁷
67 במדרש על הפסוק שמע
68 ישראל, אמר הקב"ה כל
69 מה שבראתי, בראתי
70 זוגות כו', אבל כבודי
71 אחד ומיחד ואין דומה לו,
72 ולכן נאמר "ה' אחד" ואם כן
73 איך שיף לומר שצריך
74 לפעל יחוד קודשא-ברוך-הוא ושכינתיה והרי הקדוש-ברוך-הוא
75 מתייחד בכך שבניגוד לכל הבריות הוא אחד ויחיד ואין לו זוג? אף הענין
76 הוא, דקודשא-ברוך-הוא ושכינתיה הם סובב וממלא,
77 כמבואר בקבלה וחסידות שהאור האלוהי בא לעולם בשני אופנים הנקראים
78 "אור הסובב כל עלמין" ו"אור הממלא כל עלמין". אור הסובב הוא התגלות
79 האור האינוסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל העולמות והנבראים בשווה, בדרך
80 'מקיף', ונקרא 'סובב' על שם שמאיר על העולמות 'מלמעלה' מבלי להתלבש
81 בתוכם, ואור הממלא הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום, בהתאמה
82 לכל עולם ולכל נברא לפי עניינו, ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות

(23) תשא לג, כא. (24) ב"ר פס"ח, ט. הובא בפרש"י עה"פ. (25) ראה תניא שעהיה"א פ"ז. (26) ראה פע"ח שער הזמירות ספ"ה. שער רוח הקודש (תל-אביב, תשכ"ג) לח, ב. לקו"ת ואתחנן ט, א. ר"ה נה, ג. סא, א. תו"מ סה"מ אלול ע' רמה. וש"נ. (27) דב"ר פ"ב, לא.

ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה

ביאור בדרך אפשר

1 קודש־אֶבֶר־הָאֵלֹהִים הוּא סוֹכֵב, כִּי לְשׁוֹן קְדוֹשׁ הֵינּוּ שְׁקָדוֹשׁ
2 וּמִבְדֵּל מַעֲלָמוֹת וּגַם כְּשֶׁמֶאִיר בָּהֶם אֵינּוּ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם בְּפִנְיָיוֹת,
3 וּשְׂכִינִתָּיהָ הוּא מִמְּלָא, שְׁזָהוּ לְשׁוֹן שְׂכִינָה עַל שֵׁם שְׁשׁוֹכְנָתָ
4 וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּתַחֲתוֹנִים²⁸ בְּפִנְיָיוֹת שֶׁהִרְיָ 'הַתְּלַבְּשׁוֹת' הֵיא כֹּאשֶׁר הָאֹר
5 יוֹרֵד וּמֵאִיר מִקְרֹב וּבְפִנְיָיוֹת.
6 וְעֵנִין סוֹכֵב וּמִמְּלָא גַם אֹר
7 הַסּוֹכֵב וּגַם אֹר הַמִּמְלָא אֵינֶם
8 מִתִּיַּחֲסִים לְקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
9 בְּכַבּוֹדוֹ וּבַעֲצָמוֹ אֵלֹהִים הוּא
10 כְּמוֹ עֵנִין הַשֵּׁם הָעוֹבֵדָה
11 שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִקְרָא
12 בְּשֵׁמוֹת שׁוֹנִים הִרְיָ כֹל שֶׁם אֵינוֹ
13 מִתִּיַּחֲסִים לְמַהוּתוֹ וְעַצְמוֹתוֹ אֵלֹהִים
14 שֶׁהוּא רַק הָאֶרֶץ מוֹעֵטָה
15 וְחִיצוֹנִית בְּלִבָּד מִמֶּנּוּ
16 יִתְבָּרֵךְ, וְעַל־דֶּרֶךְ־מִשְׁלַל
17 בָּאֲדָם לְהַבְדִּיל הַבְּדִלּוֹת
18 אֵין קִיץ, בֵּין אָדָם בְּשׁוֹר וּדָם
19 לְאֻלּוֹקוֹת שֶׁמִּצַּד חֻקֵּמָתוֹ
20 וּבִינָתוֹ שֶׁל הָאָדָם נִקְרָא
21 בְּשֵׁם חֻקֵּם וְכוּ', הִנֵּה
22 שְׁמוֹת אֵלֹהִים אֵינֶם מִצַּד
23 עַצְמוֹתוֹ שֶׁל הָאָדָם, כִּי
24 אֵם מִצַּד עֲנִינִים
25 שְׁנִתּוֹסְפוֹ בּוֹ וְהַחֲכָמָה וְהַבִּינָה
26 הֵם לֹא עֲצָם הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם
27 שֶׁמוֹשֵׁלֶת מִהַגְדֵּרֹת הַפְּרִטוּת
28 וְהַתְּכוֹנוֹת הַמְּסוּיָמוֹת הַמּוֹגֵדֹת
29 הַלְלוּ, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוֹכֵן
30 לְמַעֲלָה, שֶׁהַשְׁמוֹת אֵינֶם
31 מִצַּד עַצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
32 אֵלֹהִים כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
33 ז"ל²⁹ לְפִי מַעֲשֵׂי אֱנִי
34 נִקְרָא כִּי הַשְׁמוֹת מִתִּיַּחֲסִים
35 לְפַעֲלוֹת שֶׁהֵם הַתְּגַלּוֹת שֶׁל
36 הָאֶרֶץ בְּלִבָּד מִהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בַּעֲצָמוֹ, וְלֹא עַצְמוֹ וּמַהוּתוֹ. וְכִינֵן
37 שֶׁהַשְׁמוֹת קוֹדֶשׁ־אֶבֶר־הָאֵלֹהִים וּשְׂכִינִתָּיהָ הֵם כְּמוֹ כֹּל שֶׁאֵר הַשְׁמוֹת
38 וְהַתְּאֵרִים שֶׁמִּצַּנּוּ בִּיחֹס לְקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רַק הָאֶרֶץ בְּלִבָּד מִעַצְמוֹתוֹ
39 וּמַהוּתוֹ, וּבְהֶאֱרָה זֶה יֵשׁ הַתְּחַלְקוֹת בֵּין סוֹכֵב לְמִמְלָא, וְכֹל אֶחָד
40 מֵהֶם הוּא הָאֶרֶץ שׁוֹנָה לְעוֹמֶת הַשָּׁנָה (כְּנֹזֵר לְעִיל) לְכֵן כְּדִי לַחֲבֹר בֵּינֵיהֶם
41 וְלֵאחֲרָם אוֹתָם צָרִיף לְפַעֲלֵי יַחֲדוֹ קוֹדֶשׁ־אֶבֶר־הָאֵלֹהִים וּשְׂכִינִתָּיהָ,
42 וְהוּא עֵנִין יַחֲדוֹ חִיבּוֹר וְהַתְּאֵחָדוֹת פִּנְיָמִית שֶׁל הָאֹר שֶׁמִּתְלַבֶּשׁ

ביאור בדרך אפשר

43 בַּעֲוֲלָמוֹת "אֹר הַמִּמְלָא כֹּל עֲלָמִין" עִם הָאֹר שֶׁלְּמַעֲלָה מַעֲוֲלָמוֹת
44 "אֹר הַסּוֹכֵב כֹּל עֲלָמִין". וְיַחֲדוֹ זֶה הוּא בְּשֵׁנִי אוֹפְנִים, בְּדֶרֶךְ
45 הָעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה, הֵינּוּ הַתְּעַלּוֹת שֶׁל אֹר הַמִּמְלָא כְּדִי לְהַתְּקַרֵּב לְאֹר
46 הַסּוֹכֵב וּבְדֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּה מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה, הֵינּוּ הַתְּגַלּוֹת מֵאֹר הַסּוֹכֵב לְאֹר
47 הַמִּמְלָא.
48 וְזֶה גַם בֵּין מַה שֶׁכְּתוּב³⁰
49 וַיִּדְעָתָ גוֹ' כִּי הוֹי' הוּא
50 הָאֱלֹהִים, וְאֵיתָא בְּזֵהר³¹
51 לְמַנְדַּע דְּהוֹי' וְאֱלֹהִים
52 כּוּלָּא חַד, לְדַעַת שֵׁשׁ "הוֹי"
53 וְשֵׁם "אֱלֹהִים", לְמַרּוֹת שֶׁכֹּל אֶחָד
54 מֵהֶם מִתִּיַּחֲסִים לְעֵנִין אֶחָד
55 בְּאֻלּוֹקוֹת, וּבְאֻפֵּן כִּלְיָ הוֹי' הוּא
56 הַשֵּׁם מִתִּיַּחֲסִים לְאֻלּוֹקוֹת
57 שֶׁלְּמַעֲלָה מִהָעוֹלָם, אֹר הַסּוֹכֵב,
58 וְשֵׁם אֱלֹהִים הוּא הַשֵּׁם
59 שֶׁמִּתִּיַּחֲסִים לְאֻלּוֹקוֹת כִּפִּי שֶׁה'
60 בּוֹרָא אֶת הָעוֹלָם וְהָאֹר הָאֻלּוֹקִי
61 מִתְּלַבֵּשׁ בּוֹ, אֹר הַמִּמְלָא, בַּעֲצָם
62 הַכּוֹל אֶחָד וְהוּא עֵנִין יַחֲדוֹ
63 הוֹי' וְאֱלֹהִים אוֹ יַחֲדוֹ
64 הוֹי' וְאֶד' כִּי בִיחֹס לְשֵׁם הוֹי'
65 כִּפִּי שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מַעֲוֲלָמוֹת, גַּם
66 שֵׁם אֶד־נִי שִׁיף לְעוֹלָמוֹת.
67 דְּהִנֵּה, הוֹי' שֶׁמִּשְׁמַעוֹ "הִיָּה
68 הוֹוֵה וְהִיָּה כֹּאחֲדוֹ", לְמַעֲלָה
69 מִגְדֵּרֵי הַזְּמָן, הוּא לְמַעֲלָה
70 מִהֶטְעֵב, וְהוּא אֹר
71 הַסּוֹכֵב שֶׁלְּמַעֲלָה
72 מִהָעוֹלָמוֹת. וְאֱלֹהִים
73 בְּגִימְטְרִיא הֶטְעֵב³²,
74 וְהוּא אֹר הַמִּמְלָא. וְכֵן
75 בְּחִינַת אֶד' הוּא מִלְּשׁוֹן
76 אֲנִתָּ אֲשֶׁתְּמוֹדַע אֲדוֹן עַל
77 כּוּלָּא¹⁶ אֲתָה נּוֹדַעַת (הַתְּגַלּוּת)
78 לְהוֹיֹת אֲדוֹן עַל הַכּוֹל שֶׁהוּא אֹר הַמִּמְלָא הַשִּׁיף לְעוֹלָמוֹת. וְכִינֵן
79 שֵׁב' בְּחִינַת אֵלֹהִים שֶׁלְּמַעֲלָה מַעֲוֲלָמוֹת (אֹר הַסּוֹכֵב שֶׁאֵלֹהִים מִתִּיַּחֲסִים
80 שֵׁם הוֹי') וְאֻלּוֹקוֹת שֶׁמִּלּוּבֶשֶׁת בַּעֲוֲלָמוֹת (אֹר הַמִּמְלָא שֶׁאֵלֹהִים מִתִּיַּחֲסִים הַשְׁמוֹת
81 אֱלֹהִים וְאֶד') מִבְּדִלּוֹת זֶה מִזֶּה, וְכֹל אֶחָד פּוֹעֵלֶת וּמֵאִירָה בְּאֻפֵּן אֶחָד וְשׁוֹנָה
82 הִנֵּה עַל זֶה הִיא הָעֲבֹדָה שֶׁל הָאָדָם בְּלִימוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת
83 לְחַבְרָם יַחֲדוֹ, בְּתַחֲלָה בְּדֶרֶךְ הָעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה, שְׁזָהוּ עֵנִין
84 שְׁלֹב אֶד' וְאֱלֹהִים בְּהוֹי', עַל יְדֵי שֵׁשׁ אֶד' וְשֵׁם אֱלֹהִים מִתְּבַטְּלִים

(28) תניא פמ"א (נו, ב ואילך). (29) תנחומא שמות כ. שמו"ר פ"ג, ו. (30) ואתחנן ד, לט. (31) ראה זהר ח"א יב, א. ח"ב ס, ב. (32) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ראשית חכמה שער האהבה פ"ו (ד"ה והמרגיל). של"ה פט, א. קפט, א. שו"ת חכם צבי

שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשח"י

יא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כלפי שם הוי' ומתעלים ומתקרבם אליו וְאַחֲרֵיכֵן בְּדֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּה
2 מלמעלה למטה, שָׁזָהוּ עֵינָיו שְׁלוֹב הַיָּי' בְּאֵד' וְאַלְקִים על ידי ששם
3 הוי' יורד מלמעלה למטה ומתלבש בשמות אד' ואלקים ומגלה שבעצם גם
4 הם, למרות, שייכותם לעולמות, הם בעצם שמות של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
5 כי לאמתו של דבר "ה' ואלקים

6 כולא חד" (כמבואר בהרחבה
7 בתורת החסידות שבעצם כל
8 הנבראים וכל העולמות בטלים
9 לאלוקות ואין להם מציאות
10 עצמאית משלהם).
11 וְהִנֵּה יַחֲוֵד זֶה בֵּין קוֹדֶשׁ-א'
12 בריך-הוא (שם הוי', אור הסובב
13 כל עלמין) ושכינתו (השמות אד')
14 ואלקים, אור הממלא כל עלמין)
15 הוא בְּכָל־לֹת עַל-יְדֵי
16 קְרִיאַת-שְׁמֵעַ, שְׁבָה
17 אוֹמְרִים הַיָּי' אֱלֹקֵינוּ הַיָּי'
18 אָחֵד, וּפִירֵשׁ רַש"י, הַיָּי'
19 שְׁהוּא אֱלֹקֵינוּ עֲתָה, הוּא
20 עֲתִיד לִהְיוֹת בִּימֹת הַמִּשְׁחָה
21 הַיָּי' אָחֵד, כִּי לַעֲתִיד לְבֹא
22 כּוֹלֵם יִכְיֹר וידעו את מציאותו
23 של הקדוש-ברוך-הוא וְהִנֵּנוּ
24 כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³³
25 בַּגְּמָרָא עַל הַפְּסוּק³⁴ בַּיּוֹם
26 הַהוּא לַעֲתִיד לְבֹא, בִּימֹת
27 הַמִּשְׁחָה יִהְיֶה הַיָּי' אָחֵד
28 וְשְׁמוֹ אָחֵד, והגמרת שואלת:
29 אֲטוֹ הַאִידֵנָא לֹא שְׁמוֹ
30 אָחֵד הוּא וְכִי כַּעַת (בזמן

31 הגלות) אין שמו אחד? וּמִשְׁנִי, והגמרא מתרצת: לֹא כְּעוֹלָם הָזֶה בזמן
32 הגלות הָעוֹלָם הָבָא בִּימֹת הַמִּשְׁחָה. הָעוֹלָם הָזֶה, לֹא כְּשֵׁאֲנִי נִכְתָּב
33 אֲנִי נִקְרָא, נִכְתָּב אֲנִי בִּי"ה וְנִקְרָא אֲנִי בְּאֵד' כִּיּוֹם גַּם כֹּאשֶׁר שֵׁם
34 הוי' כְּתוּב בארבעת האותיות י"הו"ה' (כמו בספר תורה) לא מבטאים אותו
35 כְּכַתְּבוֹ אֶלָּא קוֹרִים אוֹתוֹ אֲדִי-י. אֲבָל לְעוֹלָם הָבָא בִּימֹת הַמִּשְׁחָה כָּלֹ
36 אָחֵד, לֹא הִבְדֵּל וְחִלּוּק בֵּין הַכְּתִיבָה וְהַקְרִיאָה אֶלָּא הַקְרִיאָה תִּהְיֶה כְּפִי
37 הַכְּתִיבָה, נִקְרָא בִּי"ה וְנִכְתָּב בִּי"ה. וְהַעֲנִין בָּזֶה, שְׁנִקְרָא הַצּוּרָה
38 שְׁבָה מִבְּטָאִים וְקוֹרִים אֶת הַשְּׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים הוּא בְּגִלּוּי, וְנִכְתָּב הַצּוּרָה
39 שְׁבָה הַשְּׁמוֹת כְּתוּבִים אֵךְ לֹא בָּה מִבְּטָאִים אוֹתָם הוּא בְּהֶעֱלָם, וְזֶהוּ
40 שְׁעֶכְשׁוּ בִּזְמַן הַגְּלוּת, כֹּאשֶׁר יֵשׁ הָעֵלֶם וְהַסֵּתֵר עַל הָאֱלֹקוֹת נִקְרָא אֲד'
41 הַגִּלּוּי הוּא בְּדִרְגָּה יוֹתֵר נִמּוּכָה וְנִכְתָּב הַיָּי', וְהַדְּרָגָה הַיּוֹתֵר גְּבוּהָה נִשְׁאֶרֶת
42 בְּהֶעֱלָם, הֵינּוּ שְׁהוּי' שְׁלֹמֶעֱלָה מְעוֹלָמוֹת אֹרֶךְ הַסּוּבֵב כֹּל עַלְמִין הוּא

43 בְּהֶעֱלָם, וּבְגִלּוּי הוּא רַק אֲד' אֹרֶךְ הַמִּמְלָא כֹּל עַלְמִין וְזֹאת לְמִרּוֹת
44 שְׁלֵאֲמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר הוי' הוּא הָאֱלֹקִים וְגַם הָאֹרֶךְ הַמְּלֹכֵשׁ בְּעוֹלָמוֹת וְכֹל
45 הָעוֹלָמוֹת עֲצֻמָּן בְּטָלִים לְאֱלֹקוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִהָעוֹלָמוֹת. אֲבָל לַעֲתִיד יִהְיֶה
46 הַיַּחֲוֵד בֵּין הַשְּׁמוֹת הוי' וְאֱלֹקִים, וְכִלְלוֹת עֵינָי אַחֲדוֹת ה' וְכִיטוֹל הָעוֹלָמוֹת
47 בְּגִלּוּי, לַעֲנִין כֹּל וְהִנֵּנוּ שְׁגָם

48 הַיָּי' הָאֹרֶךְ הָאֱלֹקִי שְׁלֹמֶעֱלָה
49 מִהָעוֹלָמוֹת יִהְיֶה בְּגִלּוּי.
50 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק
51 בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה הַיָּי' אָחֵד וְשְׁמוֹ אָחֵד, דְּעֶכְשָׁו
52 בִּזְמַן הַגְּלוּת וְהַהֶעֱלָם וְהַסֵּתֵר עַל
53 אֱלֹקוֹת רַק הַיָּי' אָחֵד, וְאַחֲדוֹת ה' הֵיא בְּשִׁלְמוֹת רַק
54 מִצַּד הָאֹרֶךְ שְׁלֹמֶעֱלָה מִהָעוֹלָמוֹת
55 אֲבָל בְּשְׁמוֹ (בְּחִינַת אֲד')
56 שְׁהִיא הָאֹרֶךְ הַמְּלֹכֵשׁ בְּעוֹלָמוֹת)
57 אֲפָשָׁר לִהְיוֹת פְּרוּד הִפֵּךְ
58 הַיַּחֲוֵד, וַיִּתְּנֵן מִצַּב שְׁבוֹ הַבִּיטוֹל
59 לְאֱלֹקוֹת לֹא נִיכֹר וְלֹא נִרְגַּשׁ.
60 אֲבָל לַעֲתִיד יִהְיֶה לֹא רַק
61 הוי' אֶחָד אֶלָּא גַּם שְׁמוֹ
62 אָחֵד, לְפִי שְׁגָם בְּאֵד'
63 יֵאִיר בְּחִינַת הַיָּי' שְׁהוּא
64 שְׁלֹב הוי' באדנות, כְּנוֹכַח לַעֲלִי.
65 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן גַּם מֵה
66 שְׁפִירוּשָׁלִים נִקְרָא עִיר אֱלֹקֵינוּ, וְהִנֵּנוּ לְפִי שְׁבָעִיר אֱלֹקֵינוּ
67 מֵאִיר גְּדוֹל הַיָּי' בְּגִלּוּי, וְהוּא עֵינָי יַחֲוֵד הַיָּי' וְאַלְקִים,
68 וְלִכֵּן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ קוֹרִין אֶת הַשֵּׁם כְּכַתְּבוֹ³⁵. וְזֶהוּ
69 גַּם מֵה שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל בְּמֵאֲמַר הַקּוֹדֶם³⁶ הַטַּעַם שְׁבָכִית
70 הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ עוֹנִים אֲמֵן, אֵף שֶׁגְּדוֹל הָעוֹנָה אֲמֵן יוֹתֵר
71 לַעֲנִין הַגְּדוּלָּה שֶׁל מִידַת הַחֶסֶד)
72 מִדְּבַר בִּירוּשָׁלַיִם, הָעִיר שְׁבָה נִמְצָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהִנֵּנוּ לְפִי שְׁבָעִיר
73 אֱלֹקֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם שְׁבָה הַמִּקְדָּשׁ מֵאִיר גְּדוֹל הַיָּי' בְּגִלּוּי, וְהַגִּלּוּי יוֹרֵד
74 וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה וְנִיכֹר גַּם בְּעוֹלָם וְהוּא עֵינָי יַחֲוֵד הַיָּי' וְאַלְקִים, וְלִכֵּן
75 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ קוֹרִין אֶת הַשֵּׁם כְּכַתְּבוֹ³⁵ וְלֹא הָיָה הִבְדֵּל בֵּין
76 הַכְּתִיבָה (הָעֵלֶם) וְהַקְרִיאָה (גִּלּוּי) כְּפִי שְׁהוּא בִּזְמַן הַזֶּה, אֶלָּא כְּפִי שִׁיחִיָּה
77 לַעֲתִיד לְבֹא שְׁגָם הַכְּתִיבָה וְגַם הַקְרִיאָה הִיא בִּי"ה, שֵׁם הוי', כִּי הָאֹרֶךְ שֶׁל שֵׁם
78 הוי' הוּא בְּגִלּוּי.

79 וְזֶהוּ גַּם מֵה שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל בְּמֵאֲמַר הַקּוֹדֶם³⁶ דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל
80 'צִיּוֹן בִּמְשַׁפֵּט תְּפֹדָה' (שְׁנִאֲמַר בְּשַׁבַּת פְּרַשְׁת דְּבָרִים שָׁנָה זו, תִּשְׁח"י) הַטַּעַם
81 שְׁבָכִית הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ עוֹנִים אֲמֵן אַחֲרֵי הַבְּרֻכּוֹת אֶלָּא אוֹמְרִים
82 "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וְעַד", אֵף שֶׁגְּדוֹל הָעוֹנָה אֲמֵן יוֹתֵר
83 מִן הַמִּבְרָךְ³⁷, וְאֵם כֵּן מִדּוּעַ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לֹא הִתִּיתָ גַּם מַעֲלָה זו? וְהַסֵּבֵר

סי"ח. תניא שעהיוה"א רפ"ו. לקו"ת פ' ראה כב, סע"ב ואילך. (33) פסחים נ, סע"א. (34) זכרי' יד, ט. (35) משנה סוטה לח, סע"א ואילך. (36) ד"ה ציון במשפט תפדה פ"ב (לעיל ע' 211).

ביאור בדרך אפשר

1 הוא לפי שֶׁעָנִין עֲנִית אָמֵן הוא לפֶּעַל שִׁיהִיָּה הַיְחוד בְּגִלּוּי,
2 היינו לפעול את המשכת והתגלות תוכן הברכות, "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך
3 העולם", היינו להמשיך את 'אתה', הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שיאיר בגילוי
4 הן בשם הוי' והן בשם אלקים ("אלוקינו") ועד שיאיר בעולם עצמו ("מלך
5 העולם") ובבית המקדש

6 לא הִצְרָכּוּ לָזֶה, כִּי־נִין 1
7 שֶׁמֶצַד עֲצָם עָנִינוּ הָיָה בּוֹ 2
8 הַיְחוד בְּגִלּוּי, ואחדות ה' 3
9 וגילוי אלוקות בעולם היו בו 4
10 תמיד מצד עצם ענינו שֶׁהָיָה 5
11 שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב־ 38
12 כּוֹנֵנוּ יְדִידָה, ב' יָדִים־ 39, 6
13 בניגוד לעולם כולו שנבאר ביד 7
14 אחת של ה', כביכול, ככתוב "אף 8
15 ידי ייסדה ארץ וימיני טפחה 9
16 שמים", בית המקדש נבנה בשתי 10
17 ידיו של ה', כביכול, כי בעוד 11
18 שהעולם בכללו מעלים ומסתיר 12
19 על האור האלוהי, בבית המקדש 20
21 היה גילוי אלוקות וְנִתַּן בֵּית 21
22 המקדש נזכר בפסוק זה כִּי־ 14
23 שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת־ 40, שתי שמות 15
24 קדושים שנאמר "מכון לשבתך 16
25 פעלת הוי' מקדש אד' כונונו 17
26 ידך" הרי שה"מקדש" נתון בין 25
27 שני השמות "הוי' וְאֵד" וזאת 18
28 משום שהאלוקות שוכנת בו 19
29 בגלוי. 20

29 וְהִנֵּה, יְחוד זֶה הוי' ואד' 21
30 והוי' ואלקים, המבואר לעיל, 22
31 פּוֹעֲלִים עַל־יְדֵי לְמוֹד 31
32 הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, 23
33 שֶׁבְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה 24
34 נַעֲשֶׂה עֲנִין הַיְחוד בְּאִפֶּן 25
35 פְּרָטִי, כפי שיתבאר להלן, 26
36 וקריאת-שִׁמֶע הוא כְּלֹלוֹת הַיְחוד. וְזֶהוּ שִׁקְרִיאַת־שִׁמֶע הוא 36
37 כְּלֹלוֹת כָּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי־נִין שֶׁבְּקִרְיַת־שִׁמֶע הוא כְּלֹלוֹת 37
38 עֲנִין הַיְחוד, כמבואר לעיל בהרחבה ובמִצְוֹת הַיְחוד נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי 38
39 כָּל מִצְוָה יְחוד פְּרָטִי ולכן קריאת שמע ביחס למצוות היא ככלל לגבי 39
40 הפרט. 40

41 ה) אָמֵנָם עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין אִיף אֶפְשָׁר לִפְעַל הַיְחוד של הוי' 41
42 ואלקים, כמבואר לעיל, עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, דְּבִשְׁלָמָא כלומר ניתן להבנה 42

ביאור בדרך אפשר

43 בַּתּוֹרָה שֶׁעָנִינוּ הַבְּנָה וְהִשְׁגָּה של דברי התורה שֶׁהוּא עָנִין 43
44 רִוְחָנִי, אֶפְשָׁר לִפְעַל עַל־יְדֵי הַיְחוד, ומובן כיצד עיסוק בענינים 44
45 רוחניים יש לו השפעה על דברים רוחניים אֲבָל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם בְּדִבְרֵים 45
46 גִּשְׁמִיִּים (וְכִידוּעַ שִׁגְם הַמִּצְוֹת דְּחוּבַת הַלְכָּבוֹת, כמו אהבת ה' 46
47 ויראת ה' שעיקרם התחושה בלב 47

48 ואם כן קיום המצוות הללו הוא 48
49 לא בפעולות גשמיות ובאמצעות 49
50 חפצים גשמיים הֵם גַּם כֵּן 50
51 בְּבִשְׁרָ לֵב הַגִּשְׁמִי 51
52 דְּוָקָא⁴¹ ונמצא שגם המצוות 52
53 ה'רוחניות' קשורות למעשה 53
54 בגשמיות, אִיף אֶפְשָׁר 54
55 שֶׁעַל־יָדָם יִפְעְלוּ הַיְחוד 55
56 ומה טיבה של השפעת פעולה 56
57 גשמית על עניינים רוחניים 57
58 נעלים? וְיִוָּכֵן בְּהִקְדָּמָה 58
59 דִּיקָה הַלְשׁוֹן בדברי הגמרא 59
60 לגבי הדיון האם "תלמוד גדול" 60
61 (לימוד התורה עדיף על מעשה 61
62 המצוות) או "מעשה גדול" 62
63 (מעשה המצוות עדיף על לימוד 63
64 התורה) וחז"ל נקטו דווקא 64
65 בלשון מַעֲשֶׂה גָדוֹל, וְלֹא 65
66 מִצְוֹת גָּדוֹלוֹת, דְּלִכְאוּרָה 66
67 הָיָה לִיָּה לְמִימַר הָיָה לוֹ 67
68 לומר הַלְשׁוֹן תּוֹרָה גָּדוֹלָה 68
69 או מִצְוֹת גָּדוֹלוֹת, וְלָמָּה 69
70 אוֹמֵר הַלְשׁוֹן תִּלְמוּד 70
71 וּמַעֲשֶׂה. וְהַעֲנִין הוּא, 71
72 דְּמַעֲשֶׂה הוּא מַלְשׁוֹן 72
73 כְּפִיָּה, וְכִמּוֹ גָּט 73
74 הַמַּעֲשֶׂה⁴², גט שניתן בכפיה 74
75 וְכֵן מַעֲשִׂין עַל 75
76 הַצִּדְקָה⁴³, כופין ומחייבים 76
77 לתת צדקה גם אם האנשים לא 77

מִן הַמִּבְרָךְ³⁷, לִפִּי שֶׁעָנִין עֲנִית אָמֵן הוא לפֶּעַל שִׁיהִיָּה 1
הַיְחוד בְּגִלּוּי, וּבְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לֹא הִצְרָכּוּ לָזֶה, כִּי־נִין 2
שֶׁמֶצַד עֲצָם עָנִינוּ הָיָה בּוֹ הַיְחוד בְּגִלּוּי, שֶׁזֶּהוּ שֶׁבְּבֵית 3
הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב־ 38 כּוֹנֵנוּ יְדִידָה, ב' יָדִים־ 39, וְנִתַּן בֵּין שְׁתֵּי 4
אוֹתִיּוֹת־ 40, הַיְחוד. וְהִנֵּה, יְחוד זֶה פּוֹעֲלִים עַל־יְדֵי 5
לְמוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, שֶׁבְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה נַעֲשֶׂה 6
עֲנִין הַיְחוד בְּאִפֶּן פְּרָטִי, וְקִרְיַת־שִׁמֶע הוּא כְּלֹלוֹת 7
הַיְחוד. וְזֶהוּ שִׁקְרִיאַת־שִׁמֶע הוּא כְּלֹלוֹת כָּל הַתּוֹרָה 8
וּמִצְוֹת, כִּי־נִין שֶׁבְּקִרְיַת־שִׁמֶע הוּא כְּלֹלוֹת עֲנִין הַיְחוד, 9
וּבְמִצְוֹת הוּא נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי כָּל מִצְוָה יְחוד פְּרָטִי. 10
ה) אָמֵנָם עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין אִיף אֶפְשָׁר לִפְעַל הַיְחוד 11
עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, דְּבִשְׁלָמָא בַּתּוֹרָה שֶׁעָנִינוּ 12
הַבְּנָה וְהִשְׁגָּה שֶׁהוּא עָנִין רִוְחָנִי, אֶפְשָׁר לִפְעַל עַל־יְדֵי 13
הַיְחוד, אֲבָל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם בְּדִבְרֵים גִּשְׁמִיִּים (וְכִידוּעַ 14
שִׁגְם הַמִּצְוֹת דְּחוּבַת הַלְכָּבוֹת, הֵם גַּם כֵּן בְּבִשְׁרָ לֵב 15
הַגִּשְׁמִי דְּוָקָא⁴¹), אִיף אֶפְשָׁר שֶׁעַל־יָדָם יִפְעְלוּ הַיְחוד. 16
וְיִוָּכֵן בְּהִקְדָּמָה דִּיקָה הַלְשׁוֹן מַעֲשֶׂה גָדוֹל, וְלֹא מִצְוֹת 17
גָּדוֹלוֹת, דְּלִכְאוּרָה הָיָה לִיָּה לְמִימַר הַלְשׁוֹן תּוֹרָה גָּדוֹלָה 18
או מִצְוֹת גָּדוֹלוֹת, וְלָמָּה אוֹמֵר הַלְשׁוֹן תִּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה. 19
וְהַעֲנִין הוּא, דְּמַעֲשֶׂה הוּא מַלְשׁוֹן כְּפִיָּה, וְכִמּוֹ גָּט 20
הַמַּעֲשֶׂה⁴², וְכֵן מַעֲשִׂין עַל הַצִּדְקָה⁴³, וְזֶהוּ הַלְשׁוֹן מַעֲשֶׂה 21
גָדוֹל, לִפִּי שֶׁעָקַר מַעֲלַת הַמִּצְוֹת הִיא (לֹא מִצְד הַמִּצְוָה 22
עֲצָמָה, כִּי אִם) מִצְד הַכְּפִיָּה שֶׁבְּמִצְוָה, שְׁכּוּפָה וּמִכְרִיחַ 23
אֶת עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה אֶף־עַל־פִּי שְׁאִין רְצוֹנוֹ בְּכָף, 24
וְכִמּוֹ בְּנִתְיִנַּת הַצִּדְקָה, כְּלֹלוֹת הַמִּצְוֹת⁴⁴, שְׁכּוּפָה אֶת 25
מַעֲנִיִּים לַת וְזֶהוּ הַלְשׁוֹן מַעֲשֶׂה גָדוֹל, 26
כדי ללמדנו שמדובר בעשיה 27
שיש בה כפיה במובן זה שהאדם כופה את יצרו ואת רצונותיו האישיים ועושה 28
את רצון ה' לִפִּי שֶׁעָקַר מַעֲלַת הַמִּצְוֹת הִיא (לֹא מִצְד הַמִּצְוָה 29
עֲצָמָה, ולכן לא נקטו חז"ל בלשון "מצוות גדולות", כִּי אִם) מִצְד 30
הַכְּפִיָּה שֶׁבְּמִצְוָה, שְׁכּוּפָה וּמִכְרִיחַ אֶת עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה 31
אֶף־עַל־פִּי שְׁאִין רְצוֹנוֹ בְּכָף, וְכִמּוֹ בְּנִתְיִנַּת הַצִּדְקָה, כְּלֹלוֹת 32
הַמִּצְוֹת⁴⁴, כלשון רבנו הזקן בתניא (פרק לז): "... שהפליגו רבותינו וזכרונם 33
34

(37) נזיר בסופה. (38) בשלח טו, יז. (39) פרש"י עה"פ. (40) ראה סנהדרין צב, א. לקו"ת נשא כא, ג. (41) סה"מ תרצ"ז ע' 215; 282. (42) גיטין פח, ב. (43) ב"י לטור י"ד סרמ"ח. (44) ראה תניא פל"ז (מח, ב).

ביאור בדרך אפשר

1 לברכה במאד מאד במעלת הצדקה ואמרו ששקולה כנגד כל המצות ובכל
2 תלמוד ירושלמי היא נקראת בשם מצוה סתם, כי כך היה הרגל הלשון לקרוא
3 צדקה בשם מצוה סתם מפני שהיא עיקר המצות מעשיות ועולה על כולנה",
4 שְׂכֹפֶה אֶת עֶצְמוֹ לִתֵּן לַת צִדְקָה אֶת מְעוֹתָיו שְׁנִיתִיגַע עֲלֵיהֶם

ביגיעת נפש ויגיעת

6 בְּשֵׁר, ולמרות שהתאמץ הרבה
7 כדי להשיג את הכסף, הוא
8 מכריח וכופה את עצמו לתת
9 אותו לצדקה וגם פֶּאֶשֶׁר לֹא
10 נִתְּנָה עֲלֵיהֶם, ואם לכאורה
11 הכסף הזה פחות יקר בעיני
12 ויותר קל לוותר עליו מִכָּל-
13 מְקוֹם עדיין יש צורך בכפיה כי
14 הרי בְּמַעוֹת אֵלֹה שְׁהוּא נוֹתֵן
15 לצדקה הִיא יָכוֹל לִקְנוֹת
16 חַיִּי נִפְשׁוֹ⁴⁵, וְאֶף-עַל-פִּי-
17 כֵן נוֹתֵן לְעַנִּי לְהַחֲיוֹת
18 רוּחַ שְׁפָלִים⁴⁵, כך שבכל
19 מקרה יש בצדקה מימד של כפיה
20 עצמית והתגברות על היצר
21 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה יִשְׁנֶה עֲנִין
22 הַכֶּפֶה בְּכָל הַמִּצְוֹת.
23 וְהַעֲנִין בָּזֶה, החשיבות
24 הגדולה של קיום המצוות מתוך
25 ויתור על הרצון האישי וכפיית
26 הנטיה הטבעית של האדם היא
27 כיון שפֶּאֶשֶׁר הָאָדָם עוֹשֶׂה
28 בְּטוֹל הָרָצוֹן האישי שלו
29 וְצִמְצוּם בְּנַפְשׁוֹ מגביל
30 ומצמצם את השפעת הנטיות
31 הנפשיות הפרטיות שלו מִפְּנֵי
32 רָצוֹן ה', עַל-יְדֵי-זֶה
33 פּוֹעֵל גַּם לְמַעַל בַּחֲנִינֹת
34 צִמְצוּם וּבְטוֹל הָרָצוֹן
35 העליון בְּכִיכּוֹל, שאף כי מצד
36 הרצון העליון אור הסובב ואור הממלא נבדלים ושונים זה מזה שִׁמְשֵׁךְ
37 בכל זאת לְהִיּוֹת הַיַּחֲדוּ דִּהְיוּ וְאֵלֵקִים, וְהִינּוּ, לְהַמְשִׁיךְ אֶת
38 אֹר הַסּוֹבֵב וּלְיַחֲדוּ להיות אחד עִם אֹר הַמְּמַלֵּא, שְׁזֵהוּ מֵה
39 שֶׁנִּפְעַל עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְכִמּוּ מִצְוֹת תְּרוּמָה, לתת תרומות
40 זהב וכסף וכו' לבנין המשכן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב⁴⁶ וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, ויש
41 לפרש את דיוק לשון הכתוב במשמעות שעל ידי התרומות הללו פועלים
42 תוספת עליה ורוממות למעלה, כביכול, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֵל גַּם עֲנִין
43 הַתְּרוּמָה לְמַעַל, שְׁהוּא עֲנִין המשמעות הפנימית של הפסוק

ביאור בדרך אפשר

44 אֲרֻמְמָךְ אֱלֹקֵי הַמֶּלֶךְ⁴⁷, בְּב' הַפְּרוּשִׁים שְׂבֻזָּה⁴⁸, בתורת
45 החסידות, פירוש אחד - שֶׁבְּתַחֲלָה פּוֹעֵל לְרוּמָם בַּחֲנִינֵי אֱלֹקֵי
46 הַמֶּלֶךְ האלוקות כפי שירדה לבחנית המלכות לְבַחֲנִית הַרְוּמָמוֹת
47 דְּכֶתֶר שמעל כל עשר הספירות ורם ומתנשא על העולמות, היינו חיבור
48 מעלה ומטה בדרך העלאה

49 מלמטה למעלה וְאַחֲרֵיכֵן
50 פירוש שני - פּוֹעֵל הַמְּשַׁכֵּת
51 הַרְוּמָמוֹת דְּכֶתֶר לְבַחֲנִית
52 אֱלֹקֵי הַמֶּלֶךְ בדרך המשכה
53 מלמעלה למטה. וְכָל זֶה
54 החיבור והיחוד של האלוקות
55 בדרגות שלמעלה מעולמות עם
56 הדרגות המלוכשות בעולמות
57 הוא עַל-יְדֵי עֲנִין הַכֶּפֶה
58 וְהַבְּטוֹל שֶׁבְּמִצְוֹת, כאשר
59 האדם כופה את רצונו האישי
60 ומבטל את הרצונות שלו ואת
61 המציאות שלו לגבי רצון ה'
62 שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה מְגִיעַ מתקרב
63 וְנוֹגֵעַ בְּאֹר הַסּוֹבֵב
64 שֶׁלְמַעַל מְהַעֲלִימוֹת,
65 ופּוֹעֵל לְהַמְשִׁיכוֹ מלמעלה
66 למטה וּלְיַחֲדוּ לעשותו אחד
67 עִם אֹר הַמְּמַלֵּא, שְׁהוּא
68 עֲנִין יַחֲדוּ הָיוּ וְאֵלֵקִים
69 כפי שנתבאר לעיל באריכות.
70 וְזֵהוּ הַטַּעַם שֶׁכָּלֹלֹת עֲנִין
71 הַיַּחֲדוּ שנופעל על ידי המצוות
72 בפרטיות נַעֲשֶׂה בְּקִרְיָאֵת-
73 שְׁמַע באופן כללי, לְפִי
74 שֶׁקִּרְיָאֵת-שְׁמַע הוּא עֲנִין
75 הַבְּטוֹל ד'מַסִּירוֹת נַפְשׁוֹ,
76 לְמַסֵּר נַפְשׁוֹ בְּאֶחָד,
77 כמבואר בדברי חז"ל על פסוקי
78 קריאת שמע שאהבת ה' צריכה
79 להיות "בכל נפשך", אפילו אם אדם נמצא חלילה במצב שאם יאמין בה'
80 ויאבה אותו ישלם על כך בחייו ויטלו את נפשו וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּכָל
81 הַמִּצְוֹת, שאמנם קיומן לא כרוך דווקא במסירות נפש פשוטו כמשמעו אבל
82 בכל המצוות יש מעין מסירות נפש שֶׁהַעֲקָר הוּא הַכֶּפֶה וְהַבְּטוֹל
83 שִׁבְהֶם, וְעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֵל הַיַּחֲדוּ. וְזֵהוּ גַּם כֵּן הַטַּעַם לזכר
84 לעיל (בפרק ב, וכן בפרקים הבאים) שֶׁקִּרְיָאֵת-שְׁמַע הוּא עֲנִין כָּלֹלֹת
85 כָּל הַמִּצְוֹת, לְפִי שֶׁהַבְּטוֹל של האדם אל רצון ה' דְּקִרְיָאֵת-שְׁמַע
86 הוּא בְּטוֹל כָּלִלִי, וְכֵן גַּם הַיַּחֲדוּ של הוי' ואלוקים שֶׁבְּקִרְיָאֵת-

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שִׁמְעָה הוּא יְחִיד כָּלְלִי, וּבִמְצוֹת הָגָה בְּכָל מְצוּה וּמְצוּה
2 יֵשׁ כְּפִיָּה בְּעֵינֵי הַפְּרָטִי שֶׁבִּמְצוּה הָיָא, הַמִּיּוּחַד לְאוֹתָהּ מְצוּה
3 וְשׁוֹנָה מִשְׁאֵר הַמְצוּוֹת וְעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֵל גַּם בֶּן יְחִיד פְּרָטִי
4 בְּבַחֲנוֹת פְּרָטִיּוֹת מְסוּיֹמֹת בְּאֻלּוּקוֹת, בְּהִתְאֵם לְתוֹכָן וְהַעֲנִין הַפְּנִימִי שֶׁל
5 מְצוּה זֶה בִּפְרָט.

6 (ו) וְהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעִיל 1
7 בִּפְרָק ד' שֶׁעָקֵר עֵנִין הַיְחִיד 2
8 בְּגִלּוּי יְהִיָּה לְעֵתִיד, בִּימֹת 3
9 הַמְּשִׁיחַ כְּאִשֶּׁר יִהְיֶה "הוֹי" אֶחָד 4
10 וְשִׁמוֹ אֶחָד" וְכִיּוֹן שֶׁעָקֵר 5
11 עֵנִין הַיְחִיד נִעְשָׂה עַל- 6
12 יְדֵי הַכְּפִיָּה הַעֲצֻמִּית וְהַבִּיטוּל 7
13 שֶׁבְּקִיּוּם הַמְצוֹת, לָכֵן 8
14 הִנֵּה לְמִרּוֹת שֶׁהַמְּסַקְנָה בְּדִיוֹן 9
15 בְּגִמְרָא הָאֵם "תְּלִמּוּד גְּדוֹל" אוֹ 10
16 "מַעֲשֵׂה גְּדוֹל" הִיא ש"תְּלִמּוּד 11
17 גְּדוֹל" הִרִי לְעֵתִיד יְהִיָּה 12
18 מַעֲשֵׂה גְּדוֹל⁴⁹, וְכִידּוּעַ 13
19 שֶׁהַכְּרָעָה שֶׁתְּלִמּוּד 14
20 גְּדוֹל הִיא רַק עֲכָשׁוּ, בּוֹמֵן 15
21 הַגְּלוּת בִּיּוֹן שֶׁמִּצָּד עֵנִין 16
22 הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת לְפִי הַסֵּדֶר 17
23 הַרְגִּיל וְהַהֲרַגְתִּי שֶׁל יְרִידָת 18
24 וְהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת הָאוֹר הָאֻלּוּקִי 19
25 מִדְּרָגָה לְדְרָגָה גְּדוֹלָה מַעֲלָת 20
26 הַתְּלִמּוּד עַל הַמַּעֲשָׂה, 21
27 לְפִי שֶׁהַמְצוֹת הֵן 22
28 בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְהַתּוֹרָה 23
29 בְּרוּחָנִיּוֹת (כַּנ"ל), וְהִרִי 24
30 הַרוּחָנִיּוֹת יוֹתֵר נְעִלִית מִהַגְּשִׁמִּיּוֹת 25
31 הַמַּעֲלִימָה וּמַסְתִּירָה עַל הָאוֹר 26
32 הָאֻלּוּקִי אֲבָל לְעֵתִיד 27
33 שֶׁתִּהְיֶה הַמְּשַׁכֵּת וְהַתְּגַלּוֹת 28
34 אוֹר הַסּוֹבֵב שֶׁלְמַעֲלָה 29
35 מִהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת, כִּךְ שֶׁהָאוֹר 30
36 שֶׁלְמַעֲלָה מְעוֹלְמוֹת יֵאִיר גַּם 31
37 בְּתוֹךְ גְּדֵרֵי הָעוֹלָמוֹת וְאֶפִּילוּ

38 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשִׁמִּי אֲזִי יְהִיָּה מַעֲשֵׂה גְּדוֹל, לְפִי שֶׁעָקֵר הַמְּשַׁכֵּת
39 אוֹר הַסּוֹבֵב מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל בְּעוֹלָם הוּא עַל-יְדֵי
40 הַמַּעֲשֵׂה דוֹקָא.
41 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן מַה שֶׁנֶּאֱמָר בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה דְּקִרְיָאֵת-שְׁמַע
42 וּקְשָׁרְתָם מַעֲשֵׂה הַמְצוּוֹת תְּחִילָה וְאַחֲרֵי-כֵן וְלִמְדָתָם, לִימּוּד הַתּוֹרָה
43 (בְּשׁוֹנָה מִפְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּא נֶאֱמָר תְּחִילָה "וּשְׁנָתָם" – תְּלִמּוּד וְאַחֲרֵי כֵן

44 "וְקִשְׁרָתָם – "מַעֲשֵׂה", כַּמְבֹּאֵר לְעִיל בִּפְרָק ב) לְפִי שֶׁבְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה
45 דְּקִרְיָאֵת-שְׁמַע קָאִי הַכְּתוּב מְדַבֵּר אֲדוּת עָקֵר וְתַכְלִית הַכְּפִיָּה
46 שִׁיָּהָה לְעֵתִיד, לְאַחֲרֵי הַמַּעֲמָד וּמִצָּב שֶׁעָלָיו נֶאֱמָר⁵⁰ הַשְּׁמָרוּ
47 לָכֵם גּוֹ' וְסִרְתָּם גּוֹ', שֶׁלְאַחֲרֵי-זֶה לְאַחֲרֵי הַעֲבִירָה עַל רִצּוֹן ה' בָּאָה
48 עֲבוּדָת הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ
49 שֶׁכְּתוּב⁵¹ לְגַבִּי עֲבוּדָת
50 הַתְּשׁוּבָה וּבִקְשָׁתָם מִשָּׁם
51 מִהַמְקוֹם הַנְּחֻת שֶׁאֵלָיו הָאֵדָם
52 יוֹרֵד עֹקֵב הַחֲטָאִים אֶת הַיּוֹי'
53 אֶלְקִיד וּמִצָּאֵת כִּי
54 תִּדְרָשְׁנוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל
55 נַפְשְׁךָ (וּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל
56 נַפְשְׁךָ הָאֵמוּר כֵּאֵן הוּא עֵנִין
57 זֶה לְעֵנִין "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל
58 נַפְשְׁךָ" שֶׁל קִרְיָאֵת-שְׁמַע),
59 וְעַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה בָּאָה
60 הַגְּאוּלָּה⁵² וְעוֹבְרִים מִהַמְצָב
61 הַנְּחֻת שֶׁנִּגְרַם עַל יְדֵי הַחֲטָא
62 לְמִצָּב הַכִּי נִעְלָה שֶׁל יְמוֹת
63 הַמְּשִׁיחַ. וְלָכֵן נֶאֱמָר
64 בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה דְּקִרְיָאֵת-
65 שְׁמַע וּקְשָׁרְתָם מַעֲשֵׂה
66 תְּחִלָּה וְאַחֲרֵי-כֵן
67 וְלִמְדָתָם, תְּלִמּוּד, לְפִי
68 שֶׁלְעֵתִיד יְהִיָּה מַעֲשֵׂה
69 גְּדוֹל. וְזֶה גַּם בֶּן מַה
70 שֶׁכְּתוּב מִבֵּין כָּל הַמְצוּוֹת
71 הַפְּרָטִיּוֹת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן פּוֹעֵל
72 יְחִיד פְּרָטִי בְּאֻלּוּקוֹת
73 וּקְשָׁרְתָם, מְצוֹת תְּפִלִּין
74 דוֹקָא, לְפִי שֶׁכָּל עָקֵר
75 עֵנִין קִרְיָאֵת-שְׁמַע הוּא
76 לְפַעַל שֶׁהַיְחִיד יְהִיָּה
77 בְּגִלּוּי, וְעַד לְתַכְלִית הַגִּילּוּי
78 שִׁיָּהָה בִּימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, וְעֵנִין
79 זֶה הַיְחִיד נִיכָר בְּגִלּוּי עַל יְדֵי
80 שֶׁהָאוֹר הָאֻלּוּקִי שֶׁלְמַעֲלָה

בְּכָל מְצוּה וּמְצוּה יֵשׁ כְּפִיָּה בְּעֵינֵי הַפְּרָטִי שֶׁבִּמְצוּה
הָיָא, וְעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֵל גַּם בֶּן יְחִיד פְּרָטִי.
(ו) וְהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעִיל שֶׁעָקֵר עֵנִין הַיְחִיד בְּגִלּוּי יְהִיָּה
לְעֵתִיד, וְכִיּוֹן שֶׁעָקֵר עֵנִין הַיְחִיד נִעְשָׂה עַל-יְדֵי
הַכְּפִיָּה שֶׁבְּקִיּוּם הַמְצוֹת, לָכֵן הִנֵּה לְעֵתִיד יְהִיָּה מַעֲשֵׂה
גְּדוֹל⁴⁹, וְכִידּוּעַ שֶׁהַכְּרָעָה שֶׁתְּלִמּוּד גְּדוֹל הִיא רַק
עֲכָשׁוּ, בִּיּוֹן שֶׁמִּצָּד עֵנִין הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת גְּדוֹלָה מַעֲלָת
הַתְּלִמּוּד עַל הַמַּעֲשָׂה, לְפִי שֶׁהַמְצוֹת הֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת,
וְהַתּוֹרָה בְּרוּחָנִיּוֹת (כַּנ"ל), אֲבָל לְעֵתִיד שֶׁתִּהְיֶה הַמְּשַׁכֵּת
אוֹר הַסּוֹבֵב שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת, אֲזִי יְהִיָּה מַעֲשֵׂה
גְּדוֹל, לְפִי שֶׁעָקֵר הַמְּשַׁכֵּת אוֹר הַסּוֹבֵב הוּא עַל-יְדֵי
הַמַּעֲשֵׂה דוֹקָא. וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן מַה שֶׁנֶּאֱמָר בְּפִרְשָׁה
שְׁנִיָּה דְּקִרְיָאֵת-שְׁמַע וּקְשָׁרְתָם וְאַחֲרֵי-כֵן וְלִמְדָתָם, לְפִי
שֶׁבְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה דְּקִרְיָאֵת-שְׁמַע קָאִי אֲדוּת עָקֵר וְתַכְלִית
הַכְּפִיָּה שִׁיָּהָה לְעֵתִיד, לְאַחֲרֵי הַמַּעֲמָד וּמִצָּב שֶׁעָלָיו
נֶאֱמָר⁵⁰ הַשְּׁמָרוּ לָכֵם גּוֹ' וְסִרְתָּם גּוֹ', שֶׁלְאַחֲרֵי-זֶה בָּאָה
עֲבוּדָת הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵¹ וּבִקְשָׁתָם מִשָּׁם אֶת הַיּוֹי'
אֶלְקִיד וּמִצָּאֵת כִּי תִדְרָשְׁנוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ
(וּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ הוּא עֵנִין קִרְיָאֵת-שְׁמַע),
וְעַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה בָּאָה הַגְּאוּלָּה⁵². וְלָכֵן נֶאֱמָר בְּפִרְשָׁה
שְׁנִיָּה דְּקִרְיָאֵת-שְׁמַע וּקְשָׁרְתָם תְּחִלָּה וְאַחֲרֵי-כֵן וְלִמְדָתָם,
לְפִי שֶׁלְעֵתִיד יְהִיָּה מַעֲשֵׂה גְּדוֹל. וְזֶה גַּם בֶּן מַה שֶׁכְּתוּב
וּקְשָׁרְתָם, מְצוֹת תְּפִלִּין דוֹקָא, לְפִי שֶׁכָּל עָקֵר עֵנִין
קִרְיָאֵת-שְׁמַע הוּא לְפַעַל שֶׁהַיְחִיד יְהִיָּה בְּגִלּוּי, וְעֵנִין זֶה
מִרְמָז בְּמְצוֹת תְּפִלִּין, שֶׁהַתְּפִלִּין הֵם מְקַלָּף גִּשְׁמִי שֶׁהוּא
דוֹמֵם הַנִּעְשָׂה מַחִי, וְעַל קָלָף זֶה כּוֹתְבִים הַיּוֹי' אֶחָד,
וְהֵינּוּ שֶׁהַגִּשְׁמִי עֲצָמוֹ נִעְשָׂה מֵאֶחָד. וְהַקְּשָׁה כָּל הַתּוֹרָה

ביאור בדרך אפשר

1 וְהִקְשָׁה הוֹשׁוּתָהּ כָּל הַתּוֹרָה לְתַפְלִין, שְׁזָהוּ גַם בֵּן תַּכְלִית כָּל
2 הַמִּצְוֹת וְלֹא רַק מִצְוֹת תַּפְלִין לְפַעַל הַיְחוד בְּגִשְׁמִיּוֹת, לַגְלוֹת אֵת
3 הָאֱלֹקִים וְאֵת אַחֲדוּת ה' בְּתוֹךְ הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְכַנ"ל שֶׁבְקִרְיָאֵת-שְׁמַע
4 הוּא בְּכָל־לֹא, וּבְכָל הַמִּצְוֹת הוּא בְּפִרְטִיּוֹת.

5 (ז) וְזָהוּ וּפְרָצָת יָמָה

6 וְקִדְמָה גו' וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל
7 מְשַׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה, דְּהִנֵּה, 2
8 וְנִבְרָכוּ הוּא לְשׁוֹן נִפְעָל, 3
9 כִּאִילוּ נֹאמַר שִׁיחֵי נִבְרָכִים

10 מֵעֲצָמָם וְהוּא עֲנִין הַכְפָּיָה, 4

11 שֶׁהֵגַם שְׁאִינָם רוֹצִים, 5

12 מִכָּל-מָקוֹם, נַעֲשֶׂה 6

13 וְנִבְרָכוּ לְשׁוֹן נִפְעָל, 7

14 שְׁפּוֹעֲלִים בָּהֶם בְּאוֹמוֹת 8

15 הָעוֹלָם עֲנִין הַכְפָּיָה 9

16 וְהַמְשָׁכָה שֶׁל עֲנִי 10

17 הָאֱלֹקִים הַכִּי נִעְלִים שִׁירָדוּ 11

18 וַיִּבְאוּ מִלְמַעֲלָה לַמָּטָה 12

19 וְאִסְיַת כָּל הַנִּיּוֹצִיּוֹת כו' 13

ביאור בדרך אפשר

20 כַּמְבוֹאֵר בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת שֶׁבְּתוֹךְ כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא יֵשׁ נִיּוֹצִיּוֹת שֶׁל קְדוּשָׁה
21 שְׁצִירָךְ 'לְבָר' וְלִהְיוֹת אוֹתָם כְּהַבְדֵּלָה הַטּוֹב מִן הָרַע וְלִהְיוֹת אוֹתָם לְמִקְוֶה
22 בְּקְדוּשָׁה, עַל יְדֵי שְׁעוֹשִׂים בָּהֶם שִׁימוּשׁ רָאוּי עַל פִּי הַתּוֹרָה וּבִמְיוּנָהּ לְדַבֵּר
23 מִצְוָה. וְעַל-יְדֵי הַכְפָּיָה וְהַכִּיטוּל שֶׁל "מִשְׁפַּחוֹת הָאֲדָמָה", אוֹמוֹת הָעוֹלָם,

24 לְהִיּוֹת וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל

25 מְשַׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה, אֲזִי

26 נַעֲשֶׂה וּפְרָצָת יָמָה

27 וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה, 2

28 שְׁגָם בְּיָמָה וְקִדְמָה גו', 3

29 אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שְׁהֵם

30 בְּהַגְבָּלָה, וְכָל אֶחָד מֵאַרְבַּעַת

31 הַצַּדִּידִים מְדוּד וּמוֹגֵבֵל יְהִיָּה

32 וּפְרָצָת, שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה

33 הַכְּלִי-גְבוּל, וְהִנֵּנוּ שְׁיִיחָהּ

34 יְחִיד הַיּוֹי' וְאַלְקִים בְּגִלּוּי,

35 תוֹךְ 'פְּרִיעָה' וּבִיטוּל שֶׁל גִּדְרֵי

36 הָעוֹלָם בְּגִלְעָה הַעֲתִידָה

37 עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ

38 בְּקִרְבֵּי מִמֶּשׁ.

לְתַפְלִין, שְׁזָהוּ גַם בֵּן תַּכְלִית כָּל הַמִּצְוֹת לְפַעַל הַיְחוד
בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְכַנ"ל שֶׁבְקִרְיָאֵת-שְׁמַע הוּא בְּכָל־לֹא, וּבְכָל
הַמִּצְוֹת הוּא בְּפִרְטִיּוֹת.

(ז) וְזָהוּ וּפְרָצָת יָמָה וְקִדְמָה גו' וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשַׁפְּחוֹת

הָאֲדָמָה, דְּהִנֵּה, וְנִבְרָכוּ הוּא לְשׁוֹן נִפְעָל, וְהוּא

עֲנִין הַכְפָּיָה, שֶׁהֵגַם שְׁאִינָם רוֹצִים, מִכָּל-מָקוֹם, נַעֲשֶׂה

וְנִבְרָכוּ לְשׁוֹן נִפְעָל, שְׁפּוֹעֲלִים בָּהֶם עֲנִין הַכְפָּיָה

וְהַמְשָׁכָה וְאִסְיַת כָּל הַנִּיּוֹצִיּוֹת כו'. וְעַל-יְדֵי הַכְפָּיָה

לְהִיּוֹת וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשַׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה, אֲזִי נַעֲשֶׂה

וּפְרָצָת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה, שְׁגָם בְּיָמָה וְקִדְמָה

גו', שֶׁהֵם בְּהַגְבָּלָה, יְהִיָּה וּפְרָצָת, שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה הַכְּלִי-

גְבוּל, וְהִנֵּנוּ שְׁיִיחָהּ יְחִיד הַיּוֹי' וְאַלְקִים בְּגִלּוּי, בְּגִלְעָה

הַעֲתִידָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ בְּקִרְבֵּי מִמֶּשׁ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א מנחם אב, ה'תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי הפתקא שלו, ובעיקר מה שכותב שהוא בן חסיד חבדי. והרי גם בענינים גשמיים אין דבר הולך לאיבוד, על אחת כמה וכמה בענינים רוחניים, ובפרט בהנוגע מאב לבן, שענין ירושת אבות הוא עובדא שהכל מודים בה ורואים במוחש, ואצל חסידים לא כל שכן, שיסוד החסידות הוא אהבת ישראל לכל אחד ואחד מבני ישראל, ואין צריך לומר אהבת חסיד חבדי לבנו שרוצה בכל לבו להנחילו ירושת דורות וכל אוצר תכונות הנפש הטובות. הרי מובן שהכל נשתמר יפה בכח על כל פנים, אלא שצריך להוציא מן הכח אל הפועל, שבעולמנו עולם המעשה מעשה עיקר, היינו הנהגה בחיי יום יום חדורה אור חסידותי, במצוות מעשיות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו, שבאמת הא בהא תליא.

וכיון שמשרתו בטח קשורה במדה חשובה של השפעה על מהלך ענינים וגם על אישים, בודאי שיש לו אפשרויות גם לזכות את הרבים.

תקותי שישלח לי על שבמכתבי הראשון לכ' הנני נוגע מיד בענינים אשר לכאורה הם רשות היחיד שלו ואיך זה הנני בא להתערב ועוד מעבר לים, אבל מה אעשה ותורת החסידות מדגישה ביחוד דין תורתנו תורת חיים, שכל ישראל ערבים זה בזה, ובהטעמה שעוד בה שלישי ערבים מלשון ערבות, וערבים - מעורבים וערבים - מתוקים זה לזה.

בכבוד ובברכה לבשרות טובות.

בס"ד. שיחת שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1 א. בהתחלת פרשת השבוע נאמר: "והי' עקב תשמעון".
- 2 הפירוש ד"עקב" כפשוטו הוא – העקב שברגל. הרגל הוא האבר היותר תחתון, הן בגשמיות והן ברוחניות.
- 3 וברגל גופא – העקב הוא החלק היותר תחתון, הן בגשמיות והן ברוחניות.
- 4 ומפרש רש"י "והיה עקב תשמעון" – "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון"¹.
- 5 ולכאורה: לשם מה כותב רש"י תיבת "בעקביו" – הרי העיקר הוא "שאדם דש", ומה מוסיף רש"י בתיבת
- 6 "בעקביו"? אך הדיוק הוא – שמדובר כאן אודות מצוות קלות שהאדם דש אפילו בעקבו שהוא החלק היותר
- 7 תחתון.
- 8 ב. והענין בזה:
- 9 יש מצוות שגם על-פי שכל יש להן מקום. ויש מצוות שהאדם יכול לטעון שמצד השכל אין להן מקום
- 10 אצלו, אבל אף-על-פי-כן, יש להן מקום אצלו מצד הרגש הלב שלמטה מהשכל. ונמצא, שמצוות אלו דש האדם
- 11 בשכלו, אבל לא בלבו.
- 12 ויש מצוות שאין להם מקום אצלו (לא רק מצד השכל, אלא) גם מצד הרגש הלב, וקיומן אינו אלא מצד
- 13 קבלת עול. ונמצא, שמצוות אלו דש האדם הן בראשו והן בלבו, והיינו, שעשיית דבר מצד קבלת עול בלבד
- 14 אינה מתקבלת ("עס לייגט זיך ניט אָפּ") אצלו. בחשבו, שלהיותו בעל שכל נעלה, ובעל רגש דק, הרי כאשר
- 15 ישנו ענין תוכני, צריך שתהיה לו הכרה בהענין ("ער דאַרף דאָס אָנהערן") במוחו ולבו; אבל עשיה מצד קבלת
- 16 עול – אין לה מקום אצלו.
- 17 אך יש ענינים שהאדם דש לא רק במוחו ולבו, אלא אפילו ברגלו ובעקבו, היינו, שאפילו מצד קבלת עול
- 18 אין לזה מקום אצלו:
- 19 גם כאשר האדם פועל בעצמו קבלת עול וביטול – אין זה דומה להביטול וה'קבלת עול' שבבהמה, דכיון
- 20 שכללות מציאותו היא אדם, שהוא בעל שכל, הרי גם ב'קבלת עול' שלו מתערבים הגבלת וישות השכל, ואין
- 21 זו קבלת עול בתכליתה.
- 22 ולכן, בראש-השנה – שאז נדרשים קבלת עול וביטול בתכלית – תוקעים בשופר שנעשה מקרן של בהמה
- 23 דוקא², ולא מספיק העקב שבאדם, כי, אף שעקב מורה על הביטול, מכל-מקום, להיותו עקב של האדם, אזי
- 24 הביטול אינו בתכלית, ולכן צריך להיות הביטול דבהמה דוקא.
- 25 ג. וזהו "והיה עקב תשמעון", "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון":
- 26 התכלית דקיום המצוות היא – שיהיה הענין ד"תשמעון" גם ב"מצוות קלות שאדם דש בעקביו", שאין להם
- 27 מקום אפילו מצד העקב שבאדם, והיינו, שצריך להיות ענין הביטול בתכלית, ביטול דבהמה.
- 28 וכמאמר רבותינו ז"ל³ על הפסוק⁴ "אדם ובהמה תושיע ה'" – "ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה".
- 29 ד. ובנוגע לפעולת הביטול וה'קבלת עול' בתכלית – הרי מדור לדור, ככל שנעשית ירידת הדורות בענין
- 30 הדעת והשכל, נקל יותר לפעול אמיתית ה'קבלת עול'.
- 31 בזמן ש"הראשונים כמלאכים", או אפילו בזמן ש"הראשונים כבני אדם" – מתערב השכל ומבלבל ומעלים
- 32 על הביטול; אבל בדורותינו אלו, ש"אנו כחמורים"⁵ – אזי נקל יותר לפעול את ה"תשמעון" ב"מצוות קלות
- 33 שאדם דש בעקביו".
- 34 וזהו גם מה שכתוב⁶ "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", וכמבואר בחסידות⁷ שמשה

(5) שבת קיב, ב. וראה לעיל ע' 157. וש"נ.

(6) בהעלותך יב, ג.

(7) ראה סה"מ תרמ"ח ע' קפז ואילך. הנסמן בתו"מ סה"מ אדר ע' עז.

(1) ראה גם שיחת ש"פ עקב, מבה"ח אלול תשי"א (לקו"ש חי"ט ע' 89 ואילך).

(2) ראה סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמב, א. ובכ"מ.

(3) חולין ה, ב.

(4) תהלים לו, ז.

רבינו ראה את הדור דעקבתא דמשיחא, שיהיו קטנים ביותר בהשגה, ויקיימו מצוות ב'קבלת עול', ומזה היה שפל בעיני עצמו ("אַרְאָפְּנֵפֶאֱלָן בֶּא זִיך") – כי, אדם 'בעל שכל', ככל שיפעל בעצמו ענין הביטול, לא יהיה הביטול בתכלית; ובענין זה היא המעלה בדרא דעקבתא דמשיחא, ש"אנו כחמורים".

וגם ענין זה נכלל במה שכתוב "והי' עקב תשמעון" – "עקב" שבאחרית הימים, דרא דעקבתא דמשיחא⁸ – שאז נקל יותר לפעול את ה"תשמעון" ב"מצוות קלות שאדם דש בעקביו".

ה. והנה, ישנו גם הפירוש של הרב הצדיק מבאָרדיטשוב (בספרו קדושת לוי) על הפסוק "והיה עקב תשמעון":

"עקב" – "העקב וסוף (תכלית) הדבר" – הוא: "אשר תשמעון", "עשיית רצון בוראו" (האפשרות לשמוע את המצוה ולקיימה), כי, "מה שהקב"ה נותן שכר בעד המצוה", גן-עדן ועולם-הבא, ש"י עולמות וכו', "זה הפחות שבתענוגים", ואילו "עיקר התענוג" והשכר הוא "המצוה גופא, מה שהאדם עושה רצון הבורא", "כמו שאמר התנא⁹ שכר מצוה מצוה, דגופא של מצוה הוא התענוג והשכר בעד המצוה".

וענין זה מבואר בחסידות בארוכה¹⁰:

כל הענינים דגן-עדן ועולם-הבא הם רק הארה בלבד, ורק על-ידי ענין המצוות 'לוקחים' את עצמותו יתברך. בכלל, הרי אין שום ערך ושום קשר בין נברא לבורא. אבל, כאשר הקב"ה מצוה לבני ישראל אודות ענין המצוות, הרי על-ידי-זה גופא (על-ידי שמיעת הציווי בלבד) נעשה קשר ביניהם, ובפרט על-ידי עשיית המצוה, שענין זה יכול להיות על-ידי נשמה בגוף דוקא, ועל-ידי-זה נעשה מ'נברא' – "בורא".

וענין זה הוא ה"עקב", סוף ותכלית השכר – כיון שעל-ידי המצוות 'לוקחים' (לא רק גילויים, אלא) את עצמותו ומהותו יתברך.

ו. ופירושו של הרב הצדיק מבאָרדיטשוב – קשור עם פירוש רש"י: כדי לקבל את ה"עקב" שלמעלה, שזהו עצמותו יתברך – הרי זה על-ידי קיום ה"מצוות קלות שאדם דש בעקביו".

כאשר יהודי מבטל את כל ה"ציור" שלו, את שכלו, את הרגש הלב, ואפילו את ציור ה"עקב" שבאדם, והיינו, שמתבטלים כל הגילויים שבנפש – אזי מתגלה עצם הנפש, שקשור (לא עם הגילויים שלמעלה, אלא) עם עצמותו יתברך.

וזהו ה"עקב" שבכל ג' הענינים – בורא, נברא, ומצוות, שהם מחברים את הנברא עם הבורא: ישנו ה"עקב" שבנברא – העקב שבאדם, כלומר, אין הכוונה לענין העקב כפי שהוא בציור אדם, אלא הכוונה היא לענין ה'קבלת עול' שלמטה גם מציור העקב שבאדם (כנ"ל סעיף ב), הקשור עם עצם הנפש;

ישנו ה"עקב" שלמעלה – עצמותו יתברך שלמעלה מכל הגילויים; וישנו ה"עקב" שבמצוות – "מצוות קלות שאדם דש בעקביו", שהם מחברים את העקב שבאדם עם העקב שלמעלה,

ועד שנעשים "ישראל אורייתא וקודשא-בריך-הוא כולא חד"¹¹, ובאופן שלמעלה מהחילוקים ד"גליא" ו"סתים", אלא יחוד עצם בעצם.

ז. על-פי-זה יובן גם מה שמצינו בגמרא¹² חילוקי הדעות בענין "תלמוד גדול" או "מעשה גדול", עד ש"נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה":

הענין העיקרי בתורה ומצוות הוא – הביטול וה'קבלת עול' שבהם, כמאמר רבותינו ז"ל¹³ "לא יאמר אדם אי-אפשי כו', אלא אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי".

וענין זה הוא לא רק ב"מעשה", אלא גם ב"תלמוד" – שגם לימוד התורה צריך להיות בביטול, כמו שכתוב¹⁴ "ונפשי כעפר לכל תהיה (ודוקא אז יכול לבקש ולפעול) פתח לבי בתורתך".

(11) ראה זח"ג עג, א.

(12) קידושין מ, ב. וש"נ.

(13) תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.

(14) "אלקי נצור כו'" בתפלת העמידה. (ברכות יז, א). וראה לקו"ת

במדבר טו, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

(8) ראה אוה"ת ריש פרשתנו. שם ס"ע תצא. ריש ע' תקד (בשם אוה"מ).

(9) אבות פ"ד מ"ב.

(10) ראה גם קונטרס משיחות ש"פ עקב תשמ"ט (סה"ש תשמ"ט

ח"ב ע' 641 ואילך). וש"נ.

1 לימוד התורה אינו בשביל לחדד את השכל... והיינו, שמחזיק את עצמו לאדם שכלי, ולכן לומד תורה,
2 ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"¹⁵. – לא זו היא הגישה ללימוד התורה, שהרי זהו ענין של מציאות
3 וישות, ואילו הגישה ללימוד התורה היא מתוך ביטול – "ונפשי כעפר לכל תהיה", שזוהי מדריגה נעלית
4 בביטול, שהרי ענין העפר הוא ש"הכל דשין עליו"¹⁶, אפילו עם העקביים, והיינו, שזהו הביטול שלמטה מבחינת
5 עקב.

6 ואף-על-פי-כן, ישנו חילוק בין הביטול שבתורה ("תלמוד") לביטול שבמצוות ("מעשה"):

7 כשם שנתבאר לעיל (סעיף ב"ד) החילוק שבין העקב שבאדם לביטול שבבהמה, והחילוק שבין דורות
8 הראשונים לדורות האחרונים, שזהו לפי שאצל 'בעל שכל' לא יכול להיות תכלית הביטול – על-דרך-זה יובן
9 גם החילוק שבין תורה למצוות, שגם כאשר הביטול שבתורה הוא באופן ש"נפשי כעפר" שלמטה מבחינת עקב
10 שבאדם, על-דרך ביטול דבהמה, הנה כיון שכללות התורה הוא ענין של חכמה ושכל, אזי הביטול שבה אינו
11 דומה לביטול שבמצוות.

12 וזוהי מעלת ה"מעשה" על ה"תלמוד", כמאן-דאמר "מעשה גדול" – כי, ככל שתגדל מעלת הביטול
13 ב"תלמוד", אפילו ביטול דעפר, אין זו עדיין ה'תכלית'; ה'תכלית' היא – ביטול במציאות לגמרי, שזהו הביטול
14 דמעשה.

15 ח. ובפרטיות יותר – יש בזה ג' ענינים שהם בג' זמנים שונים:
16 א) "תלמוד גדול" – בזמנים הראשונים, קודם ש"נענו כולם ואמרו כו'", שאז היתה יכולה להיות גם
17 המציאות ד"תלמוד גדול".

18 ב) "תלמוד גדול" שהתלמוד מביא לידי מעשה – לאחר ש"נענו כולם ואמרו כו'", ונקבעה ההלכה כן.

19 ג) "מעשה גדול" – כמבואר בחסידות¹⁷ שלעתיד לבוא יהיה "מעשה גדול".

20 ויובן על-פי מה שנתבאר לעיל (סעיף ד) שמדור לדור נעשה נקל יותר לפעול ביטול נעלה יותר, ולכן,
21 בדורות הראשונים תבעו רק את הביטול ד"תלמוד", ולאחרי כן תבעו את הביטול ד"תלמוד (ש)מביא לידי
22 מעשה", ועד שבדורות האחרונים שלפני ביאת המשיח תובעים את הביטול ד"מעשה".

23 וזהו הטעם שבדורות האחרונים הדגישו הרבנים ביותר את ענין ה'קבלת עול'. בעבר היתה הדגשה יתירה
24 על ענין ההבנה וההשגה, אבל בדורות האחרונים ההדגשה העיקרית היא על ענין ה'קבלת עול'. וביחד עם זה,
25 גילו ענינים היותר עמוקים בפנימיות התורה, כי, מצד פנימיות התורה נדרש ביטול במציאות, וזהו הכלי
26 לפנימיות התורה.

27 וזהו גם מה שמדברים אודות הענין ד"ופרצת"¹⁸ – שצריכים לצאת מכל המדידות והחשבונות, אפילו
28 חשבונות כאלו שלפי דעתו הם על-פי שולחן-ערוך, שעל-ידי-זה נעשים ב' הענינים: ביטול במציאות, וכלי
29 להשפעות בלי גבול.

* * *

ט. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' ופרצת ימה וקדמה גו'.

* * *

י. המשך ה"הדרן" על מסכת ברכות (ומועד קטן) – נדפס בשיחת כ"ף מנחם-אב (לעיל ע' 221 ואילך).

* * *

יא. בתפילת מנחה מתחילים לקרוא פרשת "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וגו'". וצריך להבין:
30 א) מדוע נאמר הלשון "ראה", ולא הלשון "שמע"? ובפרט על-פי המבואר בכמה מקומות¹⁹ שבארץ ישראל

(18) ראה גם לעיל ע' 242 ואילך. וש"נ.
(19) ראה לקו"ת ואתחנן ג, א ואילך.

(15) ואתחנן ד, ו.
(16) ראה עירובין נד, א ובפרש"י. הובא בלקו"ת שם.
(17) ראה תו"מ סה"מ כסלו ע' קצה. וש"נ.

היתה העבודה בבחינת שמיעה בלבד, וכיון שפרשה זו קשורה עם הר גריזים והר עיבל שבארץ ישראל –
הוה-ליה-למימר לשון שמיעה, ולא לשון ראייה?

(ב) כיצד שייך לומר "אנכי נותן" – לשון מתנה – על ענין של היפך הברכה?

והענין הוא²⁰:

"ברכה" – קאי על העבודה ד"עשה טוב", והיפך הברכה – קאי על העבודה בענינים ד"לא תעשה", והעבודה
דביטול ההעלמות וההסתרים, שבאמת הרי זה גם כן טוב, ואדרבה: טוב עמוק יותר – כמדובר לעיל במאמר²¹
במעלת ענין הכפיה, שאף שישנו העלם והסתור, וישנו ענין של "לא תעשה" שאצלו הוא לא רק באופן
ד"אפשיי"²², אלא יתירה מזה, "שנפשו כו' מחמתן"²³, ואף-על-פי-כן הרי הוא כופה את עצמו ומבטל זאת –
שזהו "טוב" נעלה ועמוק יותר מאשר ענין ה"ברכה".

ולכן, גם על הענין דהיפך הברכה, שהיא העבודה ד"לא תעשה", שייך הלשון "נותן" – "כל הנותן בעין
יפה הוא נותן"²⁴ – כיון שענין זה הוא תכלית הטוב.

ועל-זה נאמר הלשון "ראה" – ראייה שבנפש שלמעלה מבחינת שמיעה, שהרי שמיעה הוא ענין החיצוניות,
וראייה היא פנימיות שבנפש, כהמשך הכתוב: "ראה גו' לפניכם", לפנימיותכם²⁵ – כיון שדוקא על-ידי ראייה
פנימית נעשה ענין האתכפא.

יב. וענין זה שייך גם לשבת מברכים חודש אלול:

כאשר יהודי עושה חשבון מכל י"א חדשי השנה, שרק מיעוט זמן במשך היום מוקדש לתורה ותפילה, ואילו
במשך רוב היום מונח הוא בעסקיו בענינים הגשמיים, ואז מתבטאת עבודתו (לא בעשיית טוב, אלא) רק להמנע
מעשיית היפך הטוב – טוען הוא, שאין כאן ענין של ריוח, אלא שלא עבר עבירה כו', ואם כן, "לא²⁶ מדובשך
ולא מעוקצך"?

והמענה לזה – כאמור – שגם העבודה בענין דהיפך הברכה, בענין "לא תעשה", הוא ענין של טוב, ועד
לתכלית הטוב.

ועל-דרך-זה כאשר המצב הוא למטה מזה, שעושה חשבון אמיתי שלפעמים לא הצליח לבטל את ההעלמות
וההסתרים, ונחל כשלון – הנה כאשר נאנח מעומק לבו ("אין טיפן קרעכץ") באמת, אזי אנחה זו מעלה את
כל הענינים שעשה במשך כל השנה, ולא עוד אלא שיש בה יוקר לגבי כל התורה ומצוות שעשה, להיותה ענין
של ביטול ואתכפא, וכמעלת "מצוות לא תעשה" על "מצוות עשה", כידוע²⁷ ש"מצוות עשה" הם בבחינת ו"ה,
ו"מצוות לא תעשה" הם בבחינת י"ה²⁸.

ונקודת הענין – שעיקר ענין המתנה ("נותן") הוא בהיפך הברכה, ודוקא על-ידי-זה נעשה הענין ד"לפניכם",
לפנימיותכם.

וענין זה שייך במיוחד לחודש אלול – שהרי העבודה דחודש אלול היא "בקשו פניי"²⁹, פנימיות הנפש,
שעל-ידי-זה "את פניך הוי' אבקש"³⁰, פנימיות אין-סוף³¹.

וזוהו גם מה שכתוב³² "כי אבי ואמי עזבוני והוי' יאספני" – שגם כאשר מצד חכמה ובינה ("אבי ואמי")
שבנפש, המצב הוא באופן ד"עזבוני", מכל-מקום, מצד פנימיות הנפש הרי זה באופן ש"הוי' יאספני"³³.

וכאמור, שענין זה קשור עם העבודה בענינים דהיפך הברכה, שהיא באופן של ביטול ואתכפא, וכמו
שנתבאר לעיל במאמר³⁴, בענין "מעשה גדול", שדוקא על-ידי-זה נעשה המשכת אור הסוכב שלמעלה
מהעולמות.

27) בזכרון אחדים – שזוהי מעלת התשובה, שהיא נעלית יותר
גם ממצוות לא תעשה (המו"ז).
28) תהלים כז, ח.

29) ראה יהל אור עה"פ (ע' קד ואילך). תו"מ סה"מ אלול ע' רפא
ואילך. וש"נ.
30) שם, יו"ד.

31) ראה לקו"ת דרושי ש"ש סז, א. שמע"צ פט, ב. ובכ"מ.
32) פ"ו (לעיל ע' 255 ואילך).

20) ראה גם שיחת ש"פ ראה, מבה"ח אלול דאשתקד ס"ד ואילך
(תו"מ ח"כ ע' 226 ואילך).

21) פ"ה (לעיל ע' 255).

22) מכות כג, ריש ע"ב (במשנה). וראה סה"מ תרל"ז ח"ב ע' רפט.

23) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

24) ראה לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ.

25) לשון חז"ל – במדב"ר פ"כ, יו"ד. פרש"י בלק כב, יב. ועוד.

26) ראה לקו"ת פקודי ג, ב ואילך. ובכ"מ.

לקוטי שיחות פרשת עקב כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

דברי רש"י והמדרש על ה"מצוות הקלות"

- 1 על המילים "והיה עקב תשמעון" מפרש רש"י: "אם
- 2 המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון". המקור
- 3 לפירוש זה הוא במדרש תנחומא¹, אך שם הלשון שונה:
- 4 "מצוות קלות שאין בני אדם משגיחין בהן אלא שמשליכין
- 5 אותן תחת עקביהן"².
- 6 צריך להבין: לפי פירושו של רש"י "שאדם דש
- 7 בעקביו" – "דורך" על המצוות ומזלזל בהן³ – מובן כיצד
- 8 מתבטא הענין במילה "עקב", כי ה"דישה" נעשית
- 9 "בעקביו". אבל לפי פירוש המדרש "שמשליכין אותו תחת
- 10 עקביהן" אין מובן, לפי הפשט: מהו הקשר שבין השלכת
- 11 המצוות – אי קיומן – דוקא ל"תחת עקביהן"? אם אין
- 12 מקיימים את המצוות הקלות, הרי שמשליכין אותן לגמרי
- 13 החוצה, ולא רק "תחת עקביהן".

ב.

דברי דוד המלך

- 14 בהמשך נאמר במדרש, שזה מה שאומר דוד המלך⁴
- 15 "למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני": דוד אומר, שאין
- 16 הוא ירא "מן מצוות החמורות שבתורה", אלא "מן מצוות
- 17 הקלות, שמא עברתי על אחת מהן אם עשיתי אם לא
- 18 עשיתי מפני שהיתה קלה, ואתה אמרת הוי זהיר במצוה
- 19 קלה כבמצוה חמורה".
- 20 לא מובן: בודאי נזהר דוד המלך בקיום כל המצוות,
- 21 כולל המצוות הקלות, כפי שהמדרש מביא מיד לאחר-מכן.
- 22 ובמהמשך⁵ לדרשה דלעיל, שכוונת דוד המלך⁶ באומר
- 23 "גם עבדך נזהר בהם בשמורם עקב רב" היא ל"מצוות
- 24 הקלות" (והמילים "עקב רב" רומזות, כהמשך דברי
- 25 המדרש, לפסוק⁷ "מה רב טובך אשר צפנת...", שזהו
- 26 "שכרן של מצוות קלות") – וביודעו ש"עבדך נזהר
- 27 בהם", מדוע אמר דוד המלך "אני מתיירא מן מצוות
- 28 הקלות"⁸?

ג.

צריך לקיים את הענינים לפי הסדר

- 29 הסבר הדברים הוא:
- 30 אין מדובר במדרש על מי שסובר שאין צריך להזהר,
- 31 ח"ו, בקיום המצוות הקלות, ובודאי לא במי שמבזה את
- 32 המצוות ו"דורך" עליהן. מדובר כאן על מי שמסכים
- 33 שצריך להשתדל בקיום המצוות הקלות, אבל הוא "משליך
- 34 אותן תחת העקב" – הוא דוחה את קיומן למועד מאוחר
- 35 יותר ויותר – עד לאחר ה"עקב".
- 36 הוא טוען, שתחילה עליו לדאוג לכך שה"ראש" –
- 37 כלומר, הענינים החמורים ביותר – יהיה כראוי. אחר-כך
- 38 הוא ישים לב לענינים ה"סמוכים לראש", מצוות הקרובות
- 39 להם בחומרתן וכדומה, ורק בסופו של דבר הוא יחשוב
- 40 על הענינים שהם "עקב" ויותר רחוקים: הידורים, לפנים
- 41 משורת הדין וכדומה⁹.
- 42 אי אפשר להתחיל מן העקב – הוא טוען – מוכרח
- 43 להיות סדר. ולפי הסדר צריך להתחיל בדברים ההכרחיים
- 44 ביותר, וכל עוד לא השלימו אותם לגמרי, אין לחשוב על
- 45 ענינים אחרים, ובמיוחד לא על ענינים שלפנים משורת
- 46 הדין, מילי דחסידותא וכדומה.
- 47 כאשר באים ליהודי ודורשים ממנו קיום אהבת ישראל,
- 48 שהוא יאהב אפילו יהודי שמעולם לא קבל ממנו טובה כל
- 49 שהיא ואף לא ראהו¹⁰, הוא טוען, שאי-אפשר לדרוש ממנו
- 50 דרגה כזו של אהבת ישראל, כאשר הוא איננו מקיים כראוי
- 51 דרגות פשוטות הרבה יותר, ואפילו כלפי יהודי שהיטיב
- 52 עמו הוא נכשל לפעמים ב"ואהבת... כחן", למרות שאין
- 53 הוא חושד בעצמו, ח"ו, בתשלום רעה תחת טובה!
- 54 כמו-כן, כיצד דורשים ממנו להקפיד על שיעורי חת"ת
- 55 – ללמוד בכל יום חלק מן הפרשה, חזומש עם פירוש
- 56 רש"י, לומר כל יום את השיעור בתהלים כפי שנחלק לימי
- 57 החודש, ואת השיעור היומי בתנאי – כאשר הוא מחסיר,
- 58 לפעמים, עניני תפילה הקודמים לכך?!

(5) וכ"ה ביל"ש (ריש פרשתנו ותהלים רמז תשנח).

(6) תהלים יט, יב.

(7) תהלים לא, כ.

(8) ראה גם עץ יוסף לתנחומא שם.

(9) ראה דברי דוד (להט"ז) ריש פרשתנו. ובמדרש לקח טוב: דקדוקי המצוות.

(10) היום יום ע' קיג.

(1) ריש פרשתנו.

(2) אבל ביל"ש תהלים (רמז תשנח) מסיים "וכה"א והי' עקב תשמעון מצות שאדם דש בעקביו". ואולי כן היתה גירסת רש"י בתנחומא. ולהעיר ג"כ מע"ז יח, א. יל"ש תהלים רמז תרעו.

(3) רש"י ע"ז שם ד"ה שאדם. ועוד. וברכותינו בעה"ת ריש פרשתנו משמע, שמפרשים "דש בעקביו" בגשמיות.

(4) תהלים מט, ו. וראה גם פרש"י עה"פ. זח"א קצח, ב. ועוד.

אך היצר הרע הוא "אומן" ¹⁷ במלאכתו, כפי שהרבי
נהג לקרוא לו: "הערמומי", והוא המציא מענות על
"סדר", וכדי שהדברים יתקבלו הוא התאים לכך משלים
וכדומה. ³⁴
יש, אפוא, לדעת, שזוהי עצת היצר, והתנאי לקבלת
תורה ומצוות הוא: "נעשה" קודם ל"נשמע", "דקדמית" ³⁶
פומיכו לאודניכו" ¹⁸ (= שהקדמתם פיהם לאוזנכם),
ההיפך מן הסדר. ויותר מכך אומר הנביא ¹⁹ "מי עוור כי
אם עבדי" – על "עבדי" יאמרו שהוא "עוור" ²⁰. כאשר
אדם טוען שצריך לעבוד את הקדוש-ברוך-הוא לפי הסדר,
נעבד המשרת את אדוני, ללא שכל, אלא מתוך אמונה
וקבלת עול, יאמרו שכך מתנהג עוור, שהרי לפי השכל
צריך להתחיל עם שיקולים שכליים, ואחר כך .. לראות.
אם השכל יחזור וידרוש ויחליט שאין להסתפק בשכל,
ישתמשו גם באמונה. אבל להתחיל באמונה! ⁴⁵

ה.

גם בחינוך יש להתחיל באמונה, ולא בשכל

מורי וחמי הרבי סיפר, שכאשר היו ילדיו קטנים, הוא
שכר עבורם מלמד. מלמד זה סבר שלילדים לא צריך לספר
ענינים ביהדות שהם מבהילים ומפליאים – מופתים שאינם
מובנים לפי השכל. דברים אלו מיועדים למבוגרים שכבר
מבינים את הענינים לפי השכל, אז אפשר להוסיף עניני
מופתים. אבל לילדים דברים אלו משבשים את ההגיון ²¹
והשכל, ואתם – כך סבר המלמד – יש לשוחח רק על
עניני היהדות שהם הגיוניים לפי השכל. כאשר נודע לרבי
(מהרש"ב) נ"ע על שיטתו של מלמד זה, פיטרוהו מיד. ⁵⁴
צריך דוקא להתחיל באמונה וקבלת עול ולא בשכל. גם
את הענינים המובנים לפי השכל צריך לקיים מתוך קבלת
עול. וכך גם בענין החינוך: צריך לספר לילדים עניני
מופתים שמעל לשכל, וזה נוטע בהם אמונה. והטענות
שזה לא לפי הסדר, ושאינן צריך להתחיל בענינים
המבהילים את ההגיון וכדומה נובעות מן היצר הרע, מלך
זקן ונכסיל ²².

טענתו היא: אמנם צריך לקיים את כל זאת, אך הוא
איננו בדרגה זו, והוא צריך ללכת לפי סדר. עליו לקיים
כראוי במשך זמן מסוים (עד שנעשה להרגל – שלוש
יום ¹¹) את הענינים העיקריים הכתובים בשולחן ערוך,
לומר את מה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, ואחר כך יוסיף
במשך זמן כזה את ההוספות שלאחר מכן עד לרמ"א,
ואחר כך במשך זמן כזה את דברי הרמ"א והאחרונים, ורק
לאחר מכן הוא יתחיל לעסוק בענינים שלפנים משורת
הדין, עניני חסידות וכו'. ⁹
אין הוא מתנער משום דבר, ח"ו, אך את הכל צריך
לקיים לפי סדר. ¹¹
– פעם דברו עם משהו על אהבת ישראל באופן של
לפנים משורת הדין, והוא אמר שאין זה לפי סדר, ואף היה
בפיו משל מוכן ¹²: כאדם שהולך ללא נעליים, ללא חולצה
וכו', אבל עונד על צוארו עניבה...

ד.

טענה זו היא עצת היצר הרע

אמנם, לפי השכל, וגם לפי שכל-דקדושה ¹³, יש מקום
לטענה כזאת. אבל, האמת היא, ועיקר חשוב הוא,
שעבודת ה' צריכה להתחיל באמונה ובקבלת עול, ולא
בחישובים על-פי השכל. מצד האמונה וקבלת-העול האדם
נזהר (ולא רק – מקיים) במצוה קלה כבחמורה, וגם
הזהירות במצוה קלה קיימת אצלו במלוא העוצמה. ²¹
הנקודה שבכל המצוות ¹⁴ – מצוה מלשון צוותא
וחיבור ¹⁵ – שבאמצעות המצוות מתחברים עם עצמותו
ומהותו של איך-סוף ברוך-הוא – קיימת בכל המצוות
בשווה, ללא הבדל בין מצוות חמורות למצוות קלות,
"ראש" או "עקב". בענין זה אין מקום לחשוב על סדר ¹⁶
של ראש ועקב ולשקול אם זהו דבר שנתגלה על ידי אנשי
כנסת הגדולה או על ידי תלמיד ותיק, אחרון שבאחרונים,
כי יודעים שבקיום ענין זה מתחברים עם עצמותו ומהותו
של הקדוש-ברוך-הוא. ³⁰

"משוגע איש הרוח" (וכפי הראב"ע ומהר"י קרא שם).
(20) כפי הרד"ק עה"פ.

(21) ראה גם ספר התולדות אדה"ז (קה"ת תשכ"ז) ע' קעו (בהוצאת
תשמ"ו – ח"ב ע' 561): המשכיל (שמעון הכופר) שכנסס לאדה"ז שאלו
אדה"ז בתוך הדברים איך הוא מפרש הפסוק ויחרד יצחק חרדה גדולה עד
מאד, וענה שאינו מפרש כפירוש רש"י בשם המדרש שגיהנם פתוחה לו
מתחתיו, כי אין להלאות את מוחות התינוקות הרופפים בדברי אגדה בכלל
ומה גם בדברים המפחידים כו' במה שלא יוכל התינוק גם לשער כו'.
(22) קהלת ד, יג וקה"ר שם.

(11) ראה שו"ע או"ח סק"ד ס"ח. שו"ע אדה"ז שם ס"י.

(12) נ"ד סוטה ח, ב.

(13) ראה לקמן הערה 16. ולהעיר ממו"ט, ט, סע"א.

(14) כברכת כל המצות: אשר קדשנו במצותיו וצונו.

(15) לקו"ת בחוקותי מה, ג. ד"ה רבי אומר ה"ש"ת (ספ"א ואילך). ובכ"מ.

(16) ראה מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע במבוא לקונטרס ומעין ע' 22.

(17) ראה שבת קה, ב.

(18) שבת פח, סע"א.

(19) ישע"י מב, יט. וראה ירמ' כט, כו (וכפי הרד"ק). הושע (ט, ז)

ו.

התנהגות שמעל לשכל מביאה לברכות שמעל לטבע

- 1 בכך יוכנו גם דברי דוד המלך "למה אירא בימי רע
- 2 עון עקבי יסובני", שהוא ירא מ"עון עקבי":
- 3 דוד המלך ידע ש"עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב",
- 4 ולא חשש שמא אין הוא זהיר, ח"ו, במצוות קלות²³
- 5 (כדלעיל סעיף ב'), אלא חשש שמא אין הוא מקיים מצוות
- 6 קלות באותה מידת זהירות כמצוות חמורות²⁴. אמנם, הוא
- 7 מקיים את כל המצוות, ובהירות, אך אולי לחישוב, שזוהי
- 8 מצוה השייכת ל"ראש" וזו – ל"עקב", יש השפעה על
- 9 מידת הזהירות וההידור, ואין הוא רץ²⁵ וזהיר במצוה קלה
- 10 באותה מידה כבחמורה, ולכן "לא עשיתי" (כי זה לא הי
- 11 כדבעי ליה למיעבד), ולפיכך "למה אירא בימי רע עון
- 12 עקבי יסובני":
- 13 "בימי רע" – הכוונה היא לימים של הנהגת הטבע,
- 14 כאשר ישראל הם ככבשה אחת בין שבעים זאבים²⁶, עד
- 15 אשר אפילו עניני פרנסה הם, כדברי רבותינו²⁷ נשיאנו,
- 16 ענין של "מן" שמעל לטבע, כי מצד צוק העתים, ובמיוחד
- 17 בזמן הגלות, באה הפרנסה באופן שמעל לדרכי הטבע.
- 18 וכאשר יהודי מחשב בתורה שמן השמים, חשבונו של
- 19 "ראש" ושל "עקב", ונוהג לפי חישובים שכליים אלו,

- 20 במידות ובהגבלות אלו, נוהגים כלפיו גם מלמעלה כך,
- 21 ר"ל, באופן של מדידה והגבלה, ונגרם "בימי רע", ר"ל.
- 22 ואילו כאשר אין מחשבים חישובים אלו, וחשובה לו
- 23 רק ההתקשרות עם עצמותו ומהותו של הקדוש-ברוך-הוא,
- 24 והעוצמה של מסירות הנפש, וקבלת העול של עבד וכן
- 25 כלפי הקדוש-ברוך-הוא קיימים אצלו הן בקיום מצוה
- 26 שהיא "ראש" והן – "עקב", אז נוהגים כלפיו כך גם
- 27 מלמעלה.
- 28 ואז אין הוא צריך לחשוש משום דבר. שהרי, הוא
- 29 מאוחד עם עצמותו ומהותו אין סוף ברוך-הוא, שהוא מושל
- 30 ושולט בכל, כולל הטבע, וגדול הרועה ששומר את
- 31 הכבשה²⁸ ודואג לה – "בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות
- 32 ינהלני"²⁹ – בבני חיי ומזונא רויחא לכל אחד ולכל אחת.
- 33 והתוצאה היא ככתוב בפרשתנו³⁰: "והיה עקב
- 34 תשמעון" – והיה לשון שמחה³¹, "עקב – תשמעון",
- 35 תשמעו את המצוות של ה"עקב" בדיוק כמו המצוות של
- 36 ה"ראש", אז – "ושמר הוי' אלקיך לך את הברית...",
- 37 ויבואו כל ההשפעות הטובות³² המוזכרות בפסוק –
- 38 "ואהבת וברכך והרכך... ברוך תהיה מכל העמים" –
- 39 ובקרב ממש "על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת
- 40 לך".

(משיחות ש"פ עקב תשי"א)

(25) אבות פ"ד מ"ב. וראה תויו"ט שם. לק"ש [המתורגם] ח"ז ע' 397 ואילך.
(26) תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא. פסיקתא רבתי פ"ט.
(27) סה"מ תש"ט ע' 21. וראה בארוכה לק"ש [המתורגם] ח"ז ע' 188 ואילך.
(28) תנחומא ואסת"ר שם.
(29) תהלים כג, ב.
(30) ריש פרשתנו.
(31) ב"ר פמ"א, ב (קרבן לסופר). ועוד.
(32) ראה גם לעיל בפנים סוף סעיף ב.

(23) ולשון המדרש "שמא עברתי כו' לא עשיתי" – י"ל, שהוא ע"ד הלשון (יזמא לג, סע"א. וש"נ) "אין מעבירין על המצות", שלא הי' זריז בהן כדבעי, ולא עשיתי – כבכתובות (סו, סע"ב ושם): לא עבד כו' כדבעי ל' למיעבד לא עבד.
בס' זכרון (לפרש"י) ריש פרשתנו, "וכן הי' דוד.. שמא בסרתי אחת מהן כלומר ביותי כו'". אבל בתנחומא לפנינו, לשון זה הובא אח"כ בקשר להפסוק "בשמרם עקב רב" – "שמא.. בסרתי בהן ח"ו אלא גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב".
(24) כסיום לשון המדרש שם "ואתה אמרת הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה כחמורה".

לקוטים מתורת לוי יצחק

כג

ואף שהשופר עצמו הוא גבורה, מאילו של יצחק¹¹, זהו בחינת יצחק כמו שהוא אחר העקדה, שנמתק בחסד של אברהם¹².

לכן מזכירים את אברהם דוקא, היינו שנמתקו גבורות השופר בחסד של אברהם.

(ליקוטים ואגרות עמ' שנה)

נדיבי עמים — קאי על שלשת האבות, שהם חסד, גבורה ותפארת¹³.

וכתיב אחרי זה עם אלקי אברהם, חסד, כי חסד הוא הגדול שבכולם, יומא דאזיל עם כולוהו יומין¹⁴, ועל ידו מתכנסים חג"ת יחד. כי פעולת החסד היא לקרב, ימין מקרבת¹⁵, ולחבר, כמים המחברים.

ועל דרך זה מצינו בקולות השופר, תשר"ת, שיש תקיעה, שכנגד אברהם, מלפניה ומלאחריה, ובאמצע שברים ותרועה, שכנגד יצחק ויעקב.

(תורת לוי יצחק עמ' תיד)

ובו תנשא מלכותך, ויכון בחסד כסאך¹⁶

מלכות — קו השמאל.

חסד — קו הימין.

ומקדימים קו השמאל, כי בראש השנה מדתו של יצחק, גבורה, היא העיקר.

(ליקוטים ואגרות עמ' ד)

איזו לרעב ואיזו לשבע¹⁷

לרעב — לפני תקיעת שופר.

לשבע — אחרי תקיעת שופר.

כי על ידי תקיעת שופר נמשך פת, כמו שכתוב¹⁸ תקעו בחדש שופר . . כי חוק לישראל הוא, חוק לישנא דמזוני.

(תורת לוי יצחק עמ' סז)

נוסח התפלה

למנצח לבני קרח מזמור¹

השופר הוא מאילו של יצחק², שמדתו גבורה, וקולו מטיל חרדה³, גבורה.

לכן תקיעת שופר היא הרמת קול, כי עבודת הלויים, גבורה, היא זמרה והרמת קול⁴, מה שאין כן עבודת הכהנים, חסד, היא בקול דממה דקה. ואומרים לפני תקיעת שופר למנצח לבני קרח, שהיו לויים, בחינת גבורה.

וחנה נפקדה בשמואל בראש השנה⁵, ושמואל היה לוי, מבני קרח.

(ליקוטים ואגרות עמ' רפ)

נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם⁶

מצינו שאברהם שייך לשופר, שקודם תקיעת שופר אומרים עם אלקי אברהם, וכן יעקב ויוסף, כמו שכתוב⁷ תקעו בחדש שופר . . משפט לאלקי יעקב, עדות ביהוסף שמו. מה שאין כן יצחק, לא מצינו.

טעם הדבר הוא, כי בראש השנה הוא בנין המלכות, מדתו של דוד המלך. והרי מהות המלכות היא מיצחק, גבורה, והמשכת חיים וחסד למלכות היא מאברהם יעקב ויוסף, כמאמר רז"ל⁸ שדוד קיבל ה' שנים מאברהם, כ"ח שנים מיעקב ול"ז שנים מיוסף.

והיינו מה שנולדו אברהם ויעקב בתשרי⁹, ויוסף יצא מבית האסורים בראש השנה¹⁰.

אברהם יעקב יוסף — גימטריא שופ"ר.

(ליקוטים ואגרות עמ' רלד, הערות לזהר א עמ' קפ)

תקיעת שופר היא בתפלת הבקר, שהוא זמן של חסד, כי המכוון הוא להמשיך גבורות הממותקות ברחמים ובחסד.

(1) תהלים מז, א. — סדר תקיעת שופר.

(2) ראש השנה טז, א.

(3) עמוס ג, ו.

(4) תניא פ"ג.

(5) ראש השנה י, ב.

(6) תהלים מז, י. — סדר תקיעת שופר.

(7) תהלים פא, ד-ה.

(8) זח"א קסח, א.

(9) ראש השנה יא, א (לדעת רבי אליעזר).

(10) שם י, ב.

(11) שם טז, א.

(12) ראה לקוטי תורה להאריז"ל פרשת וירא. ביאור ענין המתקת הגבורות על ידי עקדה בעבודת האדם — ראה תורת מנחם תפארת לוי יצחק ויקרא עמ' צד.

(13) זח"ג כו, א.

(14) ראה זח"ג קג, ב. קצא, ב.

(15) סוטה מז, א.

(16) תפלת מוסף של ימים נוראים.

(17) שם.

(18) תהלים פא, ג.

שמחת-תורה שלא יישכח

בימים הראשונים של חג הסוכות כבר לא ניתן היה להתפלל באותו מקום; אבל לקראת הימים האחרונים אורגן המניין שוב.

שמחתם של המתפללים באותו שמחת-תורה — אינה ניתנת לתיאור במלים. היו שם פשוט ריקודים, והשתתפו בשירה ובהתוועדות גם אנשים שמעולם לא עשו כך במקומם שלהם. רבים אמרו לאחר-מכן שבהיותם עם בעלי בבית-הכנסת בחג, שכחו את כל צרותיהם, וגם עתה מרגישים הם עדיין את השפעתו ופועולתו עליהם. אחדים ערכו "קידושים" בבתיהם, והזמינו אליהם מספר אנשים לכיבוד.

שמחת-תורה שכזה לא התקיים באף אחת מהערים באזור, אלא בעיירה זו בלבד, משום שבה שהה בעלי. המתפללים אמרו שבעלי לא יישכח מהם לעולם.

מי שראה את בעלי יושב ומתוועד באותו שמחת-תורה — יכול היה לחשוב שאדם זה לא חווה כל סבל בחייו... מראה פניו השתנה מאוד לרעה, אולם רוחו היתה איתנה למדי.

כפור בלתי-נסבל

ימי החגים — שרוממו אותנו מעט ממצב-הרוח הנדכה, הפשיטו אותנו מענייני ימות החול, והציבו אותנו בדרגה נעלית קצת יותר — חלפו להם, והחלו חיי היום-יום, חיים חסרי עניין.

בחורף זה הופיעו גלי-כפור רבים למדי, שכללו אפילו שלגים. לדברי תושבי המקום הגויים לא היו גלי-כפור שכאלה זה למעלה משלושים שנה. הם אף הוסיפו וטענו שה"זידים"¹¹² הם שהביאו את מזג האוויר הגרוע... בתי המגורים שם אינם מותאמים להסקה, ואין בנמצא תנורים כדי לחמם באמצעותם את החדרים.

הקירות בנויים מחימר (הנקרא בקאזאחית "סאמאן"). בקיץ המצב שם נסבל, אבל בחורף הכל נרטב מהקור, ובכל בוקר, כשהגיע הזמן לנעול את הנעליים — או את מגפי הלבד שהיו נוהגים לנעול שם — הן היו תמיד רטובות. מובן מאליו שהצורך להמתין עד לאחר ניגוב וייבוש הנעליים או המגפיים, ולאחר-מכן עד שהרגליים יתחממו, היה בלתי-נעים ביותר. לעתים קרובות אף היו הקירות מתמלאים עובש.

מצאתי בונה-תנורים יהודי, והוא החל לבנות עבורנו מין תנור קטן באמצע החדר, שעליו ניתן יהיה לבשל ולאפות, ובו-זמנית ("Same tim", כפי שאומרים כאן) הוא גם יחמם את החדר. אלא שברשותו של בעל-מלאכה זה לא היו הלבנים הנחוצות לבניית התנור, ולהביאן ממקום אחר — לא היה באפשרותו. הובלתי איפוא הביתה בעצמי, במחילה, למעלה ממאה לבנים — אותן ליקטתי בעצמי אחת לאחת בהתחכמויות שונות, מאחר שלא ניתן היה לקנותן בשום מקום. סוף-כל-סוף הושלם ב"ה התנור הקטן, ואקצר כאן את כתיבתי בעניין זה.

מעתה החלה בעיית השגת חומרים להסקה. לא היה קל להשיגם, אבל הדבר עלה בידינו איכשהו. הבעיה האמיתית היתה בכך שהארובה, שדרכה היה העשן אמור לצאת החוצה בשעת הסקת התנור, היתה משותפת לנו ולבעלת-הבית, וכשהסקנו את התנור — נפגשו בארובה שלהבות האש של שני התנורים, כל העשן התפרץ אל תוך החדר, והיה זה בלתי-אפשרי להימצא בתוכו. החדר כולו היה משחיר מפיח העשן.

בחפשנו עצות למנוע את העשן, נמנענו מלהסיק את התנור באותו הזמן שעשתה זאת בעלת-הבית. ועדיין, כשהיתה מתלקחת שנאתה האכזרית כלפינו — וכלפי יהודים בכלל — היתה ממחרת להסיק את תנורה מיד כשאנו הסקנו את שלנו, כדי שהעשן יתפשט לחדרנו. ובכלל, הרוחות העזות שנשבו באותם ימים היו אף הן מסיטות את העשן אל תוך חדרנו.

ששמענו ישראל אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד תורה בלבם והיו למדים ולא היו משתכחים וכיון שבאו אצל משה ואמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חזרו להיות למדים ומשתכחים עכ"ל. נראה מכאן שהשכחה באה משום דבר אתה עמנו וכו', ולכאורה זה סותר למאי דאמרין בפ"ה דעירובין א"ר אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, דהא קודם שבירת הלוחות נמי כבר באה השכחה משום דבר אתה עמנו.

ונראה לתרץ דאיתא להא ואיתא להא שכתב העשרה מאמרות ח"ב מאמר חיקור דין פ"ו שכשאמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו ונשמעה מאז כדי שלא ישכחוה ניתנה התורה להכתב על לוחות האבן להסיר לב האבן עכ"ל. א"כ השכחה באה לעולם ע"י שאמרו למשה דבר אתה עמנו וכו', אלא שבאה להם תקנה ע"י הלוחות ואח"כ ששיבר משה אותם הלוחות נשארה השכחה בלי שום תקנה, ועיין עוד בפ' ואתחנן על ואתנה לך את לוחות האבן וכו', ולפי שבאה השכחה בעולם הוצרך להוסיף להם את התורה כדאי' במדרש ע"פ וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם התחיל משה מצטער על ששיבר את הלוחות, א"ל הקב"ה אל תצטער, בראשונות לא היו אלא י' הדברות ובשניות אני נותן מקרא ומשנה עכ"ל. והענין הוא שבלוחות היו מרומזים כל הנביאים והכתובים והמשנה והגמרא והיתה התורה כתובה בלב כל א' וא', וזהו מ"ש בירמי' נתתי תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה ולא היו צריכים ללמוד התורה כי כלם היו כאברהם שנעשו לו ב' כליותיו כשני רבנים והיו נובעות חכמה, ודי' להם החמשה חומשי תורה כדי לידע הדינים והמצוות ולא היו משתכחים והיו מבינים כל הרמזים שבלוחות. אבל לאחר שחטאו נעלמו מהם מעינות החכמה ועוד נשתברו הלוחות שגרם להם השכחה.

ומש"ה התחיל משה מצטער דלמא לא יגלה עוד הקב"ה לישראל כל תעלומות החכמה שהיו בלוחות הראשונות, ואף אם יגלה להם דלמא ח"ו תהי' משתכחת מהם הואיל שבאה השכחה בעולם, וא"ל הקב"ה אל תצטער שאני נותן להם מקרא ומשנה, דהיינו כל התורה שהיתה רמוזה בלוחות הראשונות ואף שתהי' נשכחת מהם מ"מ יוכלו לחזור וללמוד ובהכי נתקיים בידם ולא הי' להם הפסד אחר רק הטורח שיצטרכו לעשות לחזור וללמוד וגם על טורח זה יקבלו שכר ועיין לעיל בפ' כי תשא באורך ע"ז.

זרע שמשון ריש שיר השירים

**לא, יח – ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו
בהר סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים
באצבע אלקים**

א. הלוחות ארכן ששה טפחים וכו' משה תופס בטפחיים (כנגד השגת משה לבדו), "והקב"ה תופס בטפחיים" – כנגד שער הנו"ן שעתיד להודיע לבנ"א לע"ל, "וטפחיים חלק" (כנגד מה שהשיגו כל ישראל)

רבי שמואל בר נחמני אמר הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים והי' משה תופס בטפחיים והקב"ה בטפחיים ריוח באמצע וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לחטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהקב"ה משבחו בסוף (דברים לד) ולכל היד החזקה. יהא שלמא על ידא דגברה על ימינא.

ירושלמי שקלים פ"ו ל"ב

ר"ש בר נחמני אומר הלוחות היו ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים כו'. נוכל לומר שידוע שנו"ן שער בינה נבראו בעולם, והמה חלוקים לשלשה חלקים, חלק אחד דהיינו שער הנו"ן הוא בלתי נודע ונישג לבני אדם אפילו למרע"ה כי הוא בלתי תכליתית ועתיד להודיע לבני אדם לעוה"ב לכן היא לה' לבדו, חלק ב' היינו מה שהשיג מרע"ה עצמו ולא הודיע לישראל מפני כי נגדה היא ג"כ חכמה בלתי מוגבלת ע"כ לא הודיע להם, חלק ג' היינו מה שהשיגו כל ישראל איש לפי ערכו.

והנה ידוע שהלוחות הם כלל התורה כולה, לכן כדי שלא נטעה לומר שאינו רק כללי התורה שהשיגו ישראל אבל לא כללו כל ג' חלקי החכמה בין שער הנו"ן שהוא לה' לבדו ובין חלק של השגת משה, לכן בא ר"ש להודיענו בדרך משל ומליצה שהם כלולים מכל ג' חלקי החכמה ומחלק הלוחות לג' חלקים וקאמר שב' טפחים הי' תופס משה (היינו נגד חלק החכמה שהשיג יותר מכולם), וב' טפחים הי' תופס הקב"ה (היינו נגד החלק ששיג הקב"ה לבדו), וטפחיים ריוח (היינו חלק שהשיגו בו כל ישראל), ואחר מעשה העגל שנתמעטה מעלת מרע"ה כמ"ש כ' רד וגו' זהו שרמזו שביקש הקב"ה לחטוף מיד משה הב' טפחים שבידו של מרע"ה כדי שישכח החכמה ומסיים וגברה ידו של משה בתפלתו ונשארו בידו (גליון ע"י).

חידושי גאונים לירושלמי שקלים – מובא בעין יעקב

ב. מדרש רבה ע"פ ישקני מנשיקות פיהו א"ר יודא בשעה

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מנ"א תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

... במ"ש ע"ד הדירה והרהיטים כו' שמרחיבים כו' - תקותי שחוקק במוחו ולבו העיקר והפני

שבמרז"ל הנ"ל כג"י תקו"ז ת"ו (כב, ב).

♦ יום ראשון י"ז מנחם-אב ♦

יב ויהי חלף די תקבלון ית דינא האלין
ותשרון ותעבדון יתהון וישר יי אלהיך לך
ית קנא וית חסדא די קיים לאברהם:

ז (יב) וְהָיָה | עֲקֵב תִּשְׁמָעוֹן אֶת הַמְּשָׁפְטִים הָאֵלֶּה
וְשִׁמְרָתֶם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַרְתֶּם אֱלֹהֵיךָ לְךָ
אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:

ח"י וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוֹן • אם המצות הקלות, שאדם דש בעקביו, תשמעון. ושמר ה' וגו' • ישמר לך
הבטחתו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 254 – מותך 'לקראת שבת')

מעלת העקב על הראש

וְהָיָה | עֲקֵב תִּשְׁמָעוֹן אֶת הַמְּשָׁפְטִים (יב, יג)

ידוע שיש ג' סוגים במצות, עדות חקים ומשפטים. ו'משפטים' הם המצות שיש להם טעם, ושכל האדם מבינם ומשיגם.
והנה מבאר בספרי חסידות, שעקבו של אדם מורה על ענין קבלת על, שהרי העקב אינו מרגיש או מבין מאומה, ועושה ככל
אשר יורהו הלב או הראש, גם אם יצטוו להכנס למים ורתחים, אף שיכונה על-ידיה, פנראה במוחש.
ועל-פי זה יש לפרש את הפסוק "וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוֹן אֶת הַמְּשָׁפְטִים". דנרמז בזה, שאפילו מצות שיש עליהם טעם, מצוה האדם
לקיים מצד קבלת על מלכות שמים ולא רק מצד הטעם לבד.

פי אם יסמוך האדם רק על שכלו, מי יודע אם סוף סוף גם מצות אלו יקיים. וכדי להיות בטוח שבכל מצב יקיים את המצות,
הרי זה רק אם יקיים אותם בבחינת "עקב" – בקבלת על. רמב"ן

יג וירחמנו ויברכנו ויסגנו ויברך וילדא
דמערך ואבא דארערך עבדך ורחמך ומשחך
בקרי תוריה ועדרי ענה על ארעא די קיים
לאברהם למתן לך:

יג (יג) וְאַהֲבֶיךָ וּבִרְכֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ וּבִרְכָּךָ פְּרִי-בִטְנְךָ וּפְרִי-אֲדָמְתְּךָ
דְּגִנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ שְׁגַר-אֲלָפֶיךָ וְעִשְׂתֶּרֶת צִאֲנֶךָ עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ:

ח"י שְׁגַר-אֲלָפֶיךָ • ולדי בקרך, שהנקבה משגרת ממעה. ועשתרת צאנך • מנחם פרש (תהלים כב) 'אבירי בשן',

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שנים עשר מיל, כלומר מקיף. וכן לשונם
(ב"ק קיג). באים עליו בעקיפין, בסבות
וגלגולין, כמו עקיבין, ששתי האותיות האלה
שוות להן באשר פרשתי כבר (ויקרא יט כ):
והזכיר את המשפטים האלה. להזהיר מאד
במשפטים, כי לא יהיה עם רב כלו
נזהר במצוות כלן שלא יחטאו בהן כלל, רק
במשפטים יצמידו התורה, כמו שנאמר בהן
(להלן כא כא) וכל ישראל ישמעו ויראו.
ועוד כי רבים יתחמו מלסקל האיש ולשרף
אותו אחרי שנעשית העברה, כמו שנאמר
(להלן יט יג) לא תחוס עינך. ועוד שייארו
מן התקפים ומן המטעים, כמו שאמר (לעיל
א יז) לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים
הוא, ואמר בנביא השקר (להלן יח כב) לא
תגורו ממונו. והזכיר כל אלה במסית (להלן
יג ט), לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא
תחוס עינך עליו ולא תחמול ולא תכסה עליו.
וזהיר לא תשמע אליו, מפני הטענות, ולא
תחוס עינך, מפני הרחמנות שירחמו רבי
הלכה על הבודדים, ולא תכסה, שלא תשתק
בעבור חסדו ויראתו בנתי משפחתו:

סבוב, גגור מן והנה העקב למישור (ישעיה
מ ד) הדרך המעקל ההולך סביב סביב, וכן
עקבה מדם (הושע ו ח) מסובכת ומוקפת.
יאמר, והנה סבת שמעכם המשפטים ועשותכם
אותם, שישמרו השם לכם ברית, ויפה פרש.
ודומה לזה, בגלל הדבר הזה (להלן טו י)
בסבתו, מלשון וגללו את האבן (בראשית כט
ג):

וכן על דעתי, כל לשון עקיבה גלגול וסבוב,
עקוב הלב (ירמיה יז ט), ויעקבני זה
פעמים (בראשית כז לו), ויהוא עשה בעקבה
(מ"ב י ט), ענין גלגולין וסבות. ולכן יקראו
עקב "ישורון", כי הפך העקוב מישור. וכן
אחורי הרגל שנקרא עקב, וידו אוחזת בעקב
עשו (בראשית כה כו), יקראנו כן, בעבור
היותו מעגל, באשר יקרא הלשון אמצע היד
והרגל "כפות" בעבור היותם כמו כפות הנקב.
ומרגל הוא בלשון, כמו שאמר בספרי (ברכה
ב), מימינו אש דת למו (להלן לג ב), כשהנה
יוצא הדבור מפי הקדוש ברוך הוא הנה יוצא
דרך מינו של קדש לשמאלן של ישראל,
ועקב את מחנה ישראל שנים עשר מיל על

(יב) טעם עקב. כמו בעבור, וכן עקב אשר
שמע אברהם בקולי (בראשית כו ה).
וכתב רש"י אם המצוות הקלות שאדם דש
בעקביו תשמעון, ישמר לך השם הבטחתו.
והזכיר הכתוב המשפטים, אולי יזהיר
במשפטים הקלים כדיני ממונות ושל אביו
אותם:

והמפרשים אמרו כי טעם "עקב" שכן
באחרית, וכן בשמך עקב רב
(תהלים יט יב), יאמר והנה אחרית תשמעון
המשפטים ותשמרו אותם, שישמרו השם לך
הברית והחסד ואהבה. ונכון הוא, כי יקראו
בלשון הקדש תחלת כל דבר בלשון "ראש",
כענין ראש דברך אמת (שם קיט קט), וכן
גדול הדור, ראש העם (במדבר כה ד)
והמשפחה, ראש בשמים (שה"ש ד יד). וכן
יקראו אחרית כל דבר "עקב", כי הלשון
יתפס דמיונו באדם, והראש תחלה והעקב
בו אחרית וסוף. וכן יאמר הכתוב (להלן כח
יג מד) לראש ולענב, לדמיון גוף בהמה:
ואווקלוס תרגם חלף, כמו חלף עבדוכם
(במדבר יח לא), עשאו לשון

שיעור יומי ליום ראשון י"ז מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – ז – פרשת עקב
מבחר הצאן, כמו (בראשית יד) "עשתרת קרנים", לשון חזק. ואונקלוס תרגם: 'ועדרי ענף'. (חולין פד) ורבתינו אמרו:
למה נקרא שמם "עשתרות"? שמעשרות את בעליהן. רמב"ן

(יד) ברוך יהיה מפל העמים לא־יהיה בך עקר ועקרה
ובבהמתך:
יד ברוך תהי מפל עממיא לא יהי בך עקר
ועקרא ובבעיך:

כ"י • עקר • שאינו מוליד.

(טו) והסיר יהוה ממך כל־חלי וכל־מדוי מצרים הרעים
אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל־שנאיך: רמב"ן
טו ויעדי יי מנף כל מרעין וכל מכתשי
מצרים בישאי די ידעת לא ישונן בך
ויתננו בכל סנאי:

(טז) ואכלת את־כל־העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך
לא־תחוס עינך עליהם ולא תעכל את־אלהיהם כִּי־
מוקש הוא לך: ס
טז ותגמר ית כל עממיא די יי אלהיך יהב
לך לא תחוס עינך עליהון ולא תפליח ית
טענותהון ארי למקלא הוא לך:

(יז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה
אוכל להורישם:
יז דילמא תימר בלבך סגיאין עממיא האלין
מני אכדין אכול לתרכותהון:

כ"י • כי תאמר בלבבך • על פרחך, לשון 'דלמא' הוא: 'שמא תאמר בלבבך, מפני שהם רבים לא אוכל להורישם',
אל תאמר בן, לא תירא מהם. ולא יתכן לפרשו באחד משאר לשונות של 'כי', שיפל עליו שוב "לא תירא מהם".

(יח) לא תירא מהם וזכר תזכר את אשר־עשה יהוה
אלהיך לפרעה ולכל־מצרים:
יח לא תדחל מנהון מדבר תדבר ית די עבד
יי אלהיך לפרעה ולכל מצרים:

(יט) המפת הגדלת אשר־ראו עיניך והאתת והמפתים
והיד החזקה והזרע הנטויה אשר הוצאת יהוה אלהיך
בן־עשה יהוה אלהיך לכל־העמים אשר־אתה ירא
מפניהם:
יט נסין רבדין די תזאה עינך ואתמא
ומופתמא וידא תקפתא ודרא מרממא די
אפקך יי אלהיך בן יעבד יי אלהיך לכל
עממיא די את דחל מקדמיהון:

כ"י • המפת • נסיונות. והאתת • גגון: (שמות ד) "ויהי לנחש", (שם) "והיו לדם ביבשת". והמפתים • המכות
המפלאות. והיד החזקה • זה הדבר. והזרע הנטויה • זו התרב של מכת בכורות.

(כ) וגם את־הצרעה ישלח יהוה אלהיך בם עד־אכזר
הנשאים והנסתרים מפניך:
כ ונאף ית צרעימא יגרי יי אלהיך בהון עד
דיבדין דאשתארו ודאשמרו מקדמך:

כ"י • הצרעה • (סוטה לו) מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן, ומסמאה את עיניהם בכל מקום שהיו
נסתרים שם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יג) וטעם ואהבך. כאשר תעשה המשפטים
לאהבת השם גם הוא יאהב אותך. ויתכן
שיהיה "ואהבך" יוצא, שמחבב אותך
למשפחות הנשפטים ולא ישנאוך עליהם.
וברך, שלא תאנה אליך רעה בעבור המשפט.
והרבה, שלא תמצט באבדן העוברים, אפלו
יהיו רבים אוברים כאנשי עיר הנדחת:
(טו) והסיר ה' ממך כל חלי. הנהוג לבא
בעולם. והזכיר כל מדוי מצרים הרעים,
להבטיח ונתנם בכל שונאיך. או שירמו, כי
בשדך ויהי בשלח (שמות טו כ):
בעשותם המשפטים ינצלו מהם ואם לא יעשו
אותם יבואו עליהם כאשר באו על המצרים,
כאמור בתוכחות (להלן כח ס) והשיב בך
את כל מדוי מצרים וגו', וכבר פרשתי זה
בסדר ויהי בשלח (שמות טו כ):

(כא) **לֹא תַעֲרִץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל וְנֹרָא:**

(כב) **וַיִּשָּׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֶיךָ מֵעַט מֵעַט לֹא תוּכַל בְּלַתֶּם מֵהָר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה:**

כ"א" **פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה •** והלא אם עושיין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיה, שְׁנָאֲמַר (איוב ה): "וְחֵית הַשָּׂדֶה הַשְּׁלֵמָה־לָּךְ"? אֵלָּא גִלּוּי הִיָּה לִפְנֵינוּ שְׁעִתִּידִין לַחֲטָא. רמב"ן

(כג) **וְנָתַנָּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְּדֹלָה עַד הַשְּׁמָדִם:**

כ"ג" **וְהָמָם •** נְקוּד קִמֵּץ פֶּלֶו, לְפִי שְׁאִין מ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיִּסוּד, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אָבֵל (ישעיה כח) "וְהָמָם גִּלְגַּל עֲגָלָתוֹ", פֶּלֶו יִסוּד, לְפִיכָךְ חֲצִיו קִמֵּץ וְחֲצִיו פֶּתַח, כְּשֶׁאֵר פֶּעַל שֶׁל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת.

(כד) **וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהֶאֱבַדְתָּ אֶת־שִׁמְם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצַּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשְּׁמָדִךְ אֹתָם:**

(כה) **פָּסִילִי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׁרַפּוּן בָּאֵשׁ לֹא־תִחְמֹד פָּסֶף וְזֶהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא:**

הוא: רמב"ן

(כו) **וְלֹא־תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חָרֵם כְּמֹהוּ שִׁקְץ־וְתִשְׁקָצֶנּוּ וְתַעֲבֹד וְתִתְעַבְּנוּ כִּי־חָרֵם הוּא:**

ח (א) **כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּן וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם:**

כ"א" **כָּל־הַמִּצְוָה •** כְּפִשּׁוּטוֹ, וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה (תנחומא): אִם הִתְחַלַּת בַּמִּצְוָה, גָּמַר אוֹתָהּ, שְׁאִינָה נִקְרָאת הַמִּצְוָה אֵלָּא

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְכַתֵּב וְש"י פֶּן תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה, וְהָלֹא אִם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ אֵינָם מִתְיַרְאִים מִן הַחֵיָה, שְׁנָאֲמַר (איוב ה כג) וְחֵית הַשָּׂדֶה הַשְּׁלֵמָה לָּךְ, אֵלָּא גִלּוּי הִיָּה לִפְנֵינוּ שְׁעִתִּידִין לַחֲטָא. וְדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ הֵם (ספרי):

וְאֵף עַל כִּי שֶׁהַפִּרְשָׁה הַזֹּאת לֹא הִתְבַּטְּחָה נֶאֱמָרָה, כְּכֹר הַנִּזְכָּרִי (לעיל ד כה) כִּי מִשָּׁה רַבִּינוּ

בְּמִשְׁנֵה הַתּוֹרָה יִבְטִיחַ וְיִזְהִיר וְיִרְמֹז, כִּי לֹא תִגִּיעַ זְכוּתָם לְהִכָּרִיתָם פֶּלֶם כְּאֶחָד וְשִׁשְׁבִּית חֲזֵה רָעָה מִן הָאָרֶץ כְּמִבְטָח לָהֶם בְּפִרְשַׁת אִם בְּחֻקִּי (ויקרא כו ו), אָבֵל יְהִיָּה פֶּאֶשֶׁר אֲמַר, שִׁיִּאֲבִירֻ אוֹתָם רַבָּם וּמַלְכֵיהֶם בַּתְּחִלָּה, וְאַחֲרֵי כֵן יִאֲבִדוּ הַנִּשְׁאָרִים:

(כה-כו) לֹא תִחְמֹד כְּסֶף וְזֶהָב עֲלֵיהֶם.

חֵית הַשָּׂדֶה. וְהוֹסִיף עוֹד לְהִבְטִיחַ שְׁלֵא יְהִי אֵלָּה הַנִּשְׁאָרִים רַבָּם, אָבֵל הַשֵּׁם יְהוֹמָם מְהוּמָה גְּדוֹלָה וְרַבָּם יִאֲבִדוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אֲמַר (להלן ט ג) הוּא יִשְׁמִידֵם וְהוּא יִכְנִיעֵם לִפְנֵיךָ וְהוֹרֶשֶׁתָם וְהֶאֱבַדְתָם מֵהָר, שִׁיִּאֲבִדוּ רַבָּם בְּמַהֲרָה, לֹא שִׁיִּכְלוּ, עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ.

וְאֲמַר וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהֶאֱבַדְתָּ אֹתָם שִׁמְם. עַד שְׁלֵא יְהִיָּה לָהֶם שֵׁם עַל פְּנֵי חוּץ, וְכָל הַנֶּאֱצָב בְּפָנֵיהֶם יִשְׁמִידוּ. וְזֶה כְּעִנְיָן שֶׁבָּא בִּיהוֹשֻׁעַ (יא כ) כִּי מֵאֵת הַשֵּׁם הָיְתָה לְחֹזֶק אוֹתָם לָבֶם לְקִרְיַת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחֲרִימָם, וְלֹא נִשְׁאָר לָהֶם מִלֶּךְ בָּאָרֶץ, כִּי כָל מַלְכֵיהֶם נָפְלוּ:

וְהִזְכִּיר תְּחִלָּה בְּמִשְׁפָּטִים לְכָלֹת וּלְהִכָּרִית עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְלִכְךָ אֲמַר וְאֶבְלַתְּ אֶת כָּל הָעַמִּים, שִׁתְּכִרִיתָם, כְּעִנְיָן שְׁנָאֲמַר כִּי לְחַמְנוּ הֵם (במדבר יד ט), כִּי אָבֵל אֶת יַעֲקֹב (תהלים עט ז) וְאֶבְלַתְּ וְנִכְלַתְּ (ירמיה י כה), וְכֵן רַבִּים. וְאֲמַר לֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם, כְּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי (בפסוק יב) כִּי בְּרַחֲמֵנוּת הַשּׁוֹפְטִים (ס"א הַטָּפְשִׁים) יִאֲבִד כָּל מִשְׁפָּט:

(כב-כד) לֹא תוּכַל בְּלַתֶּם מֵהָר. יִבְטִיחַ שֶׁהַשֵּׁם יִכְרִיתָם פֶּלֶם, וְיִשְׁלַח בָּהֶם אֶת הַצִּרְעָה לְהִאֲבִיד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים, וְהִנֵּה פֶלֶם יִאֲבִדוּ, אָבֵל אֲמַר שְׁלֵא יִכְלֶה אוֹתָם בְּמַלְחָמָה בְּיוֹם אֶחָד וְלֹא שִׁנְיָשָׁם מִן הָאָרֶץ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ

על שם הגומרה, שגאמר (יהושע כד): "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם", והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם? אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמרה ישראל, נקראת על שמם. רמב"ן

ב ותדבר ית כל ארמא די דברך וי אלהך
דנן ארבעין שנין במדברא בדיל לענייתך
לנסייתך למדע ית די כלבך התשר פקודותי
אם לא:

(ב) וזכרת את-פלחך אשר הולכת יהוה אלהיך זה
ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת
את-אשר בלבבך התשמר מצותיו אם-לא:

רש"י • התשמר מצותו • שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו. רמב"ן

ג ויענך וירעבך ויאכלך את-המן אשר לא ידעת ולא
ידעון אבתך למען הודיעך כי לא על-הלחם לבדו
יחיה האדם כי על-פלימוצא פריהוה יחיה האדם:
אנשא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1099)

ויענך וירעבך ויאכלך את המן (ח, ג) יש להבין, כיצד עוזר המן רעבון? ויש לבאר, דהנה לחם מן הארץ הוא מגבל, כמו כל דבר שבעולם (הוא מזון, לא דבר אחר; ויש לו טעם אחד בלבד), ולכן הוא מתקבל ונקלט באדם ומשביע אותו. אף המן היה לחם מן השמים, מאכל אלקי, וכשם שהקב"ה הוא אין סוף, אף המן היה מאכל בלתי מגבל, הכולל כל הטעמים שבעולם. כאשר אדם מגבל אוכל מאכל זה, הוא מקבל טעם מגבל בלבד, ואינו מקבל בלי גבול טעמים; לכן מעוררת בו אכילה זו רעב, כי הוא נמשך אל הבלי גבול, שלא נהן כלל לתפסה. ואף בתורה, שקרויה לחם, קר: כל השגה בתורה, שאין לה חקר, מעוררת רעבון וצמאון להשיג יותר ויותר. רמב"ן

(ד) שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה
ארבעים שנה:

רש"י • שמלתך לא בלתה • ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגהצים, ואף קטניהם, כמו שהיו גדלים, היה גרל לבושן עמם, כלבוש הזה של חמט, שגדל עמו. לא בצקה • לא נפחה בפצק, כדרך הולכי יחף, שרגליהם נפוחות. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

אבותיך. ופרש כי עשה זה להודיעם כי הוא
המתנה האדם בכל אשר יגזר, אם בן שומר
מצוותיו ויחיה:

ויתכן לפרש כי ויענך וירעבך ויאכלך את
המן, ענינים שונים, יאמר כי ענה
אותך בלקתך במדבר ארבעים שנה, כענין
ענה בדרך כחי (תהלים קב כד), וירעבך,
מתחלה, כמו שאמרו (שמות טז ג) להמית
את הקהל הזה ברעב, ואחריו כן האכילך את
המן, להודיעך כי על כל מוצא פי ה' יחיה
האדם. וכן המאכלך מן במדבר אשר לא
ידעון אבותיך (פסוק טז), וספר הנס שעשה
להם. ו"למען ענתך" שב אל המולכתך במדבר
הגדול והנורא וצמאון וגו' (פסוק טו). אבל
מה שאמר בפרשת המן (שמות טז ד) למען
אנסנו הולך בתורתך אם לא, שאמת להם
צרכיהם ושאלתם אביא להם, ואראה אם
ישמעו אלי ברבות הטובה. וזה עולה בדרך
הפשט, אבל הענין הראשון הוא אמת ונכון:
(ד) שמלתך לא בלתה מעליך. ענני כבוד

נסיון גדול להם, שלא ידעו עצה לנפשם
וינסו במדבר הגדול לא מקום לחם, ואין
בגדם כלום מן המן, אבל ירד דבר יום ביומו
וחם השמש נגמם, וירעבו אליו מאד. וכל זה
עשו לשמר מצוות השם ללכת כאשר צוה.
והשם היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר
סביבותיהם, אבל הביאם בנסיון הזה, כי מננו
ידע שישמרו מצוותיו לעולם:

(ג) וטעם אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך.
כי לא ידעת במן שתוכלו לחיות בו ימים
רבים, ולא הגיע אליכם בן בקבלה מאבותיכם.
או יאמר כי עשה עמכם החסד הגדול הזה
אשר אבותיכם הקדושים לא הגיעו אליו, כי
אף על פי שהלכו אחריו ככל אשר צוה
אותם, לך מן מארצך וממולדתך ומבית אביך
(בראשית יב א), לא הגיעה מעלתם שיפרנסם
בדגן שמים כאשר עשה לך:

וכן אמרו במדרש במדבר סיני רבה (א ב),
בזכות משה הייתם אוכלים המן מה
שלא ראו אבותיך הקדושים שגאמר ולא ידעון

יחסר "אשר", לא תחמד כסף וזהב אשר
עליהם, והוא נוני עבודה זרה. צנה תחלה
לשרף עבודה זרה עצמה שהיא "פסילי
אלהיהם", ואסר גם בן הוויין שעליהן. והנהיר
עוד ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם
כמהו, לאסר בהנאה כל עניני עבודה זרה,
היא ומשמשיה ותקורות שלה והנזין:

(א) וטעם כל המצוה. לומר אף על פי
שהזהרתי אתכם במשפטים, גם כל
המצוות תשמרון לעשות, כי בעשיית כלן
תחיון ופירותם בפרי בטן ופרי בהמה ופרי
האדמה, ככל הנזכר למעלה:

(ב) וזכרת את כל הדרך וגו'. יאמר, כי
תוכל לדעת שיש בעשיית המצוות טובה
שלמה ולא יהיה צדיק נעזב ומבקש לחם,
כי השם פרנס אותך במדבר במעשה נס גדול
בעבור לכתך אחר מצוותיו:

וכבר פרשתי בפרשת המן (שמות טז ד)
טעם למען ענתך לנסתך לדעת את
אשר בלבבך התשמר מצותו אם לא, כי היה

ה וְתִדַּע עִם לִבְךָ אֲרִי כָמָא דִּי מַאֲלַף גְּבֵרָא
יֵת בְּרָה יִי אֱלֹהֶךָ מַאֲלַף לָךְ:

ו וְתִשָּׁר נֵת פְּקוּדֵיָא דִּי אֱלֹהֶךָ לְמַהֲךָ בְּאַרְחֵן
דְּתַקְנֵן קְדָמוּהִי וּלְמַדְחַל לְתַה:

ז אֲרִי יִי אֱלֹהֶךָ מַעֲלֶךָ לְאַרְעָא טְבָתָא אַרְעָא
גְּגָדָא גְּחִלִין דְּמִיִּין מְבוּעֵי עֵינֵין וְתַהוּמִין
נִסְקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין:

ח אַרְעָא חֲטִין וְסַעֲרִין וְגוֹפְגִין וְתַהוּמִין
וְרַמּוּנִין אַרְעָא דְּזִיתָהָא עֲבָדִין מִשְׁחָא וְהִיא
עֲבָדָא דְּבִשׁ:

ט אַרְעָא דִּי לֹא כְּעַצּוּרִין תִּיכּוּל בַּה לְחֻמָּא
לֹא תַחֲסֹר כָּל מַדְעָם בַּה אַרְעָא דִּי אֲבָנֵהָא
פְּרוּלָא וּמְטוּרָהָא תַפְסוּל נַחֲשָׂא:

י וְתִיכּוּל וְתִשְׁבַּע וְתִכְרֹךְ יֵת יִי אֱלֹהֶךָ עַל
אַרְעָא טְבָתָא דִּיהִב לָךְ:

(ה) וַיִּדְעַת עַם־לִבְכָךָ כִּי בָאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ: רמב"ן

(ו) וְשִׁמְרַתְּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִלְכַת בְּדַרְכּוֹ
וּלְיִרְאָה אֹתוֹ:

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ גָּחַלִי מִיֵּם
עֵינַת וְתַהֲמֹת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָרָ: רמב"ן

(ח) אֶרֶץ חֲטָה וְשַׁעֲרָה וְגִפֹּן וְתַאֲנָה וְרַמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן
וְדִבְשׁ:

כ"י"א • זֵית שֶׁמֶן • זֵיתִים הָעוֹשִׂים שֶׁמֶן.

(ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנָהּ תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תַחֲסֹר
כָּל בַּה אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בְּרוֹל וּמְהַרְרִיהָ תַחֲצֹב
נַחֲשָׁת: רמב"ן

(י) וְאִכְלַתְּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכַּתְּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאֶרֶץ
הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ: רמב"ן

♦ יום שני י"ח מנחם-אב ♦

יא אֲסַתְמַר לָךְ דִּילְמָא תַתְנַשִּׁי יֵת דִּחְלָתָא דִּי
אֱלֹהֶךָ בְּדִיל דְּלֹא לְמַטֵּר פְּקוּדוּהִי וְדִינוּהִי
וּקְנָמוּהִי דִּי אֲנָא מְפַקְדֶּךָ יוֹמָא דִּין:

(יא) הַשְׁמַר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

תַּחֲשַׁב שֵׁשׁ אֲבָנִים שֵׁם תַּמְצָא בְּרוּל, כִּי
מַעֲפָה יִקַּח. וּבִשְׁשׁ כִּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִחֻצַּב
נַחֲשֵׁת וּבְרוּל, שֶׁהֵם צֶרֶף גְּדוּל לְיוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ,
וְלֹא תַחֲסֹר כָּל בַּה. אֲבָל מוֹצָא הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב
אֵינֶנּוּ חֲסוּרִין בְּאֶרֶץ:

וּבְתַרְגוּמֵי יְרוּשָׁלַיִם רְאִיתִי, דְּאֲבָנֵהָ בְּרִינִין
הֵיךְ פְּרוּלָא וְכו', רוֹצֵה לֹמַר
שֶׁהַכְּתוּב מְשַׁבַּח הָאֶרֶץ שִׁימְצָאוּ בָּהּ מִחֻצְבִּים
מִן אֲבָנִים גְּדוּלוֹת אֲבָנִים יִקְרוּת אֲבָנֵי זֵית, וְלִבְנוֹת
מִהֶם בְּתִים וְחֻמוֹת וּמִגְדָּלִים, לֹא כְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאֶרְצוֹת רַבּוֹת שֶׁהֵם שׁוֹכְנֵי בְּתֵי חוּמָר,
וְנִעְשִׂים לְיוֹשְׁבֵיהֶם קְבָרִים:

(י) וְאָמַר וְאִכְלַתְּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכַּתְּ. כִּי תִזְכֹּר
עֲבוֹדַת מִצְרַיִם וְעֻגֵי הַמִּדְבָּר, וּכְאֲשֶׁר
תֹּאכַל וְתִשְׁבַּע בְּאֶרֶץ הַטּוֹבָה, תִּכְרֹךְ עָלֶיהָ אֶת
הַשֵּׁם. וְרַבּוּתֵינוּ (בְּרִכּוֹת מ:ח) קִבְּלוּ שׁוּ מִצְוֹת
עֲשֵׂה, וְנִעְצְמוּ וְתִכְרֹךְ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, וְכֵן וְעֲשִׂיתָ
מַעֲקָה לַגֶּגֶז (לֵהֲלֹן כֹּב ח), וְכֵן וְעֲשִׂיתָ פֶסַח
לֵה' אֱלֹהֶיךָ (לֵהֲלֹן טז א), וְלִקְחָתָּ מִרְאשֵׁית
כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה (לֵהֲלֹן כו ב), וְרַבִּים בֵּן:

מִתַּחֲלָה בְּעֻגֵי הַמִּדְבָּר וְנִסְיוֹן הַמֶּן, שֶׁתַּעֲבֹר
לְנִפְשֶׁךָ טוֹבַת הָאֶרֶץ וּפְרוּתֶיהָ, עַל כֵּן אָמַר
אַחֲרָיו (פֶּסַח ז) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל
אֶרֶץ טוֹבָה:

(ז) וְטַעַם אֶרֶץ גָּחַלִי מִיֵּם. שֶׁהִיא כְּגֹן בְּרוּה, לֹא
שִׁישְׁקוּהָ מִיֵּם בְּרוּל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּאֲשֶׁר
יֹאמַר עוֹד (לֵהֲלֹן יא יא) כִּי לְמַטֵּר הַשָּׁמַיִם
תִּשְׁתָּה מִיֵּם. וּפֶרֶשׁ כִּי עֲנִיּוֹת וְתַהוּמוֹת יוֹצְאִים
בְּבִקְעָה וְגַם בְּהָר, וּמִשָּׁם יִזְחֲלוּ בָּהּ גְּחִלִּים:
וְשַׁעֲרָה הַכְּתוּב, עֲנִיּוֹת וְעֲנִיּוֹת תַּהוּמוֹת, כְּמוֹ
בְּעוֹזוֹת עֲנִיּוֹת תַּהוּם (מִשְׁלִי ח כח),
מְעִינֹת תַּהוּם רַבָּה (בְּרַאשִׁית ז יא). וְהַעֲנֵן כִּי
יֵשׁ מִן הַמְעִינֹת שְׁנוֹזָלִים מִתַּמְצִית לַחֹת הַהָרִים,
מִן הַגְּשָׁמִים שֶׁנִּבְלָעִים בְּתוֹכָם אוֹ מִן הָאֲדָמָה
הָעוֹלִים לָהֶם, וְהֵם שֶׁקָּרָא עֲנִיּוֹת, כְּמוֹ אֵל כָּל
מְעִינֵי הַמִּיֵּם (מ"א יח ה), לְמַעֲנֵי מִיֵּם (תַּהֲלִים
קיד ח), וְיֵשׁ מִהֶם שִׁיּוּצָאִים מִקּוּר הַתַּהוּם, וְהֵם
שֶׁקָּרָא "תַּהוּמוֹת", כְּלוּמַר מְעִינֹת תַּהוּם, וְאָמַר
כִּי מִשְׁנִיָּהם בְּבִקְעָה וְגַם בְּהָר:

(ט) וְטַעַם אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בְּרוּל. כִּי בְּמִקּוּם אֲשֶׁר

הָיוּ שָׁפִין בְּכִסּוּתָן וּמִגְהָצִים אוֹתָם כְּמוֹ פְּלִים
הַמְּגוֹהָצִים, וְכֵן קִטְנִיָּהם כִּשְׁהָיוּ גְּדִלִין גְּדִל
לְבוּשֵׁן עֲמֵקָם, לְשׁוֹן רַש"י וְדַבְרֵי אַגְדָּה (מַדְרַש
תַּהֲלִים כג):

אֲבָל רַבִּי אֲבָרְהָם כַּתֵּב, וְאַחֲרֵים אָמְרוּ כִּי
הוֹצִיאָו מִלְּבוּשֵׁים רַבִּים, וְיִתְכַּן שְׂאִין
בְּתוֹלַדַת הַמֶּן לְהוֹלִיד זַעֲה. וְכֵן אָמַר וְגִלְגֶּל
לֹא בְּצִקָּה, שֶׁנֶּתַן לָהֶם כַּח אוֹ הוֹלִיכֵם לְאֹט.
וְאִין דְּבָרָיו נְכוּנִים, כִּי מִשֶּׁה זִכִּיר לָהֶם זֶה,
לֹאמַר כִּי בַעֲשִׂיתָ הַמִּצְוָה יִהְיֶה לָהֶם מְזוֹן
וּכְסוּת וְיִחַלְפוּ כַח, כְּאֲשֶׁר הָיוּ בְּפִן אַרְבָּעִים
שָׁנָה וְהָיוּ לָהֶם הַשְׁמָלוֹת וְאֶרֶץ בְּרוּלָם לֹא
יָבֵא, וְהַכֹּל מִמַּעֲשֵׂה הַנֶּסֶם, כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי
ה' יִהְיֶה הָאֵדָם וְיִתְפָּרֵס. וְאֵם תַּכְסֶּה אֶת
הַקּוֹרָה בְּשִׁמְלָה תִּדְּשֶׁה תִּבְלָה בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה,
אֵף עַל פִּי שְׂאִין בָּהּ זַעֲה, אֵף כִּי אָנוּשׁ רַבָּה:
(ד) כִּי בָאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ. שִׁיתָן
עָלָיו לְטוֹבָתוֹ עַל מוֹסֵר, כְּעִנֵּין שְׁנֵאֲמַר
(מִשְׁלִי יט יח) יִסֵּר בִּנְךָ כִּי יֵשׁ תִּקְוָה וְאֵל
הַמִּיתוֹ אֶל תִּשָּׂא נִפְשֶׁךָ, כֵּן ה' אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ.

חומר אסור גאון

הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גו', וְרַם לִבְכֶּךָ וְשִׁכַּחְתָּ גו' (ח, יא-יד)

איתא ב'ספר מצות גדול' (מצות לא-תעשה סד) שאף שהרמב"ם לא מנה ענין זה בין חשבון הלאוין, מכל-מקום אחרי שהתבונן שפסוקים אלו הם "יסוד גדול", מנה במנין הלאוין "אזהרה שלא יתגאו בני ישראל".
וכבר הקשו מדוע לא מנה הרמב"ם את ענין הגאון בחשבון הלאוין.

ויש לומר בזה על דרך הסיבות:

מצינו בנוגע לרב העברות, שאפילו אם עברו עליהם בני ישראל, עדין שזכן הקב"ה אתם, וכמו שכתוב (ויקרא טז, טז) "השוכן אתם בתוך טמאתם". אף שונה הוא אסור הגאון, שאמרו חכמינו ז"ל (סוטה ה, א) "כל אדם שיש בו גסות הרוח, אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם".

והינו, שחמור אסור גאון יותר מכל העברות. דבשאר עברות, עדין נשאר לאדם קשר עם הקב"ה. מה-שאינ-כן בגאון אי-אפשר שיהיה לאדם קשר לאלקות, כי כשמתגאה הרי זה מורה שהוא מתרחק ומנגד לגמרי להקב"ה, רחמנא-ליצלן.
ועל-פי-זה יש לומר שהטעם שלא מנה הרמב"ם את ענין הגאון כלאו בפני-עצמו הוא, כי סבירא-ליה שכתב נכלל עון זה באסור עבודה זרה. דכמו שעובד עבודה זרה הוא מנגד גמור להקב"ה, כן הוא בגאון, שמורה על רחוק גמור רחמנא-ליצלן.

יב דילמא תיכול ותשבוע ובתין שפירין תבגי ותיתב:

יג ותורף וענף יסגין וכספא ודבבא יסגא לך וכל די לך יסגא:

(יב) פֶּן־תֹּאכַל וְשִׁבְעַת וּבְתִים טְבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁכַּחְתָּ:

(יג) וּבְקֶרֶךְ וְצֹאנֶךָ יִרְבֵּין וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכָל אֲשֶׁר־לָּךְ יִרְבֶּה:

יד וירים לבך ותנשי ית דחלתא דינ אלהך די אפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא:

(יד) וְרַם לִבְכֶּךָ וְשִׁכַּחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

טו ודברך במדברא רבא ודחילא אתר חינו קלן ועקרבינ ובית צחונא אתר די לית מיא דאפק לך מיא מטגרא תקיפא:

(טו) הַמוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר , הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נַחֲשׁ , שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמְאֹן אֲשֶׁר אֵין־מִים הַמוֹצִיא לָּךְ מִיָּם מִצֹּר הַחֲלָמִישׁ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 372)

הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא . . אֲשֶׁר אֵין מִים (ה, טו) פֶּרְטִי הַמִּדְבָּר רִמְזִים לְשִׁלְבִים שׁוֹנִים שֶׁל יְרִידָה רִחוּנִית. גָּדוֹל: הָאָדָם מַחְשִׁיב אֶת הָעוֹלָם לְגָדוֹל, וְאֵת הָעוֹלָם שֶׁל יְהוּדִים וְיִהְדוּת לְקָטָן, וְזֶה מִשְׁפִּיעַ עָלָיו כֹּאשֶׁר הוּא בָּא בְּמִגַּע עִם הָעוֹלָם. נוֹרָא: גַּם כֹּאשֶׁר הוּא שְׂרׁוֹי בְּד' אֲמוּנָתוֹ, הוּא ח״שׁ מִ'מָּה יֵאָמְרוּ הַגּוֹיִם'. נַחֲשׁ: אֲרָסוֹ חֵם, הוּא נִהְיָ 'חֵם' לְעִנְיַנִי הָעוֹלָם, וְלִכְּן הוֹלֶכֶת וּמִתְמַעֶטֶת הַחֲמִימוֹת בְּקִדְשָׁהּ. שָׂרָף: הַחֲמִימוֹת בְּעִנְיַנִי הָעוֹלָם שׁוֹרְפֹת וּמְכַלָּה לְגַמְרִי אֶת הַחֲמִימוֹת בְּקִדְשָׁהּ. עַקְרָב: אֲרָסוֹ קָר, הוּא נִהְיָ קָר וְאֵדִישׁ לְגַמְרִי, אֲפִילוֹ חֲמִימוֹת זָרָה כָּבֵד אֵין בּוֹ. צִמְאֹן: גַּם כֹּאשֶׁר מִתְעוֹרֵר בְּתִשְׁבֻּה וְחֵשׁ צִמְאֹן לְהַקְב"ה, אֵין מִים: זֶה תוֹרָה. הוּא צִמָּא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵל מָה.

טז דאוכלך מנא במדברא די לא ידעון אבהתך בדיל לענייתך ובדיל לנסייתך לאוטבא לך בסופך:

(טז) הַמֹּאכֶלְךָ מִן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עֲנֹתְךָ וּלְמַעַן נִסְתָּךְ לְהִיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ:

יז ותימר בלבך חילי ותקף ידי קנו לי ית נכסיא האלין:

(יז) וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ כְּחִי וְעַצֵּם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־הַחִיל הַזֶּה:

יח) וזכרת את־יהוה אלהיך כי הוא הניח לך כח לעשות חיל למען הקים את־בריתו אשר־נשבע לאבתך ביום הזה: פ רמב"ן

יט) והיה אם־שכח תשכח את־יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם הערתי בכם היום כי אבד תאבדון:

כ) בגוים אשר יהוה מאבד מפניכם בן תאבדון עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ

ט (א) שמע ישראל אתה עבר היום את־הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ובצרות בשמים:

כס"י > גדלים ועצמים ממך • אתה עצום, והם עצומים ממך.

ב) עס־גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מִי יתייב לפני בני ענק:

ג) וידעת היום כי יהוה אלהיך הוא־העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך: רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הוא יכניעם והוא ישמידם. "יכניעם" ענין שפלות, מן, הראית כי נכנע אחאב מלפני (מ"א כא כט), או אז יפגע לבכם הערל (ויקרא כו מא), וכן פלם. והטעם כי היו העמים ההם יראים מאד מישראל, וכלב רגז וברות שפלה ורפיון ידים היו יוצאים אליהם למלחמה, כמו שאמר (יהושע ה א) ויהי כשמע כל מלכי האמרי וכל מלכי הכנעני ויפס לבכם ולא היה כם עוד רוח מפני בני ישראל:

ויתכן כי "הוא ישמידם" ירמוז אל גוים גדולים ועצמים, ו"יכניעם" אל בני ענקים, כי עם כל תקפם וגבהם נכנע לפס יותר משאר העם, ולא יצאו למלחמה כלל אבל היו נחבאים בקרים ובערי הבצורות, כמו שאמר (שם יא כא) ויבא יהושע בצת ההיא ויכרת את הענקים מן ההר מן חברון מן דבר מן ענב ומכל הר יהודה ומכל הר ישראל עם עריהם החרימים יהושע, כלומר בעריהם. וכן וילך יהודה אל הכנעני היושב בחברון ויכנו את ששי ואת אחימן ואת תלמי (שופטים י):

יש לך לדעת ולהאמין מן היום הזה, כי לא תוכל לעבר אליהם כלל, עד שתדע בלבבך כי ה' העובר לפניך הוא אש אוכלת והוא ישמידם ויכניעם, לא כח ועצם יד שנתן לך, אבל יד ה' עשתה זאת בתקיפין שבהם. וזה רמז למה שאמר (יהושע י יא) וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים, וכן אמר שם (פסוק יד) ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו וגו' כי ה' נלחם לישראל:

והערים הבצורות שהזכיר כאן, רמז לחומת יריחו ששפלה לפני הארון. וזהו שאמר דוד (תהלים מד ד) כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו כי ימין וזרועך ואור פניך כי רציתם. זמין השם וזרועו בתקיפים, ואור פניו שרצם, בקרובי המלחמה, שנתן להם כח עליהם. וזהו שאמר הכתוב עוד (עמוס ב ט) ולאנכי השמידתי את האמרי מפניהם אשר גבה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים ואשמיד פריז מפעל ושרשיו מתחת, ויחד האמורי שהיה עצום בהם, והשם הוא הפשמיד אותם:

(ג) וטעם הוא ישמידם והוא יכניעם. כמו

(יח) וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הניח לך כח לעשות חיל. ידוע כי ישראל גבורים ואנשי חיל למלחמה, כי נמשלו לאריות ולזאב יטרף, ומלכי כנען במלחמה נצחו אותם. על בן אמר, אם תחשב כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, תזכר השם שהוציא אותך ממצרים ולא היה לך שם כח ועצם יד כלל. ותזכר עוד, כי במדבר אשר אין לאל ידך לחיות שם, עשה לך כל צרכך, אם בן גם החיל הזה אשר עשית בכחך השם הוא שנתן לך הכח כאשר עשית אותו. ואם תשכח את השם, יכלה כחך ושרך ותאבד כאשר אבדו הם, כי כל עוזיבי ה' יכלו:

ותזכר להביא עוד ראיה אחרת, שלא תחשב כחי ועצם ידי וגו', ואמר (ט א) שמע ישראל דבר אמת מפי, כי הגוים האלה הם גדולים ועצמים ממך ואיך תנצחם במלחמה. ועוד יש להם ערים גדלות ובצרות ליום השמים, ואיך תכבש אותם. ועוד ששם עם גדול ורם בני ענקים, שאתה ידעת מן המרגלים שראו אותם, ואתה שמעת מימים ראשונים, שלא יתייב אדם לפניהם. וכשיתקבר לך כל זה,

♦ יום שלישי י"ט מנחם-אב ♦

ד לא תימר בלבך בדיחבר יי אלהך יתהוה
מקדמך למימר בזכותי אעלני יי למירת ית
ארעא הדא ובחובי עממא האלין יי מתרף
להון מקדמך:

(ד) אל-תאמר בלבך בהרף יהוה אלהיך אתם
מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת את-הארץ
הזאת וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם מפניך:

כ"י אל-תאמר בלבך • צדקתי ורשעת העובדי כוכבים גרמו. רמב"ן

ה לא בזכותך ובקשיות לבך את עלל
למירת ית ארעהון ארי בחובי עממא
האלין יי אלהך מתרבהון מקדמך ובדיל
לאקמא ית פתגמא די קיים יי לאברהם
לאברהם ליצחק וליעקב:

(ה) לא בצדקתך וכישר ללבך אתה בא לרשת
את-ארצם כי ברשעת הגוים האלה יהוה אלהיך
מורישם מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע
יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב:

כ"י לא בצדקתך וגו' אתה בא לרשת וגו' • כי ברשעת הגוים. הרי כי משמש בלשון: 'אלא'.

ו ותדע ארי לא בזכותך יי אלהך יתהוה
ארעא טבתא הדא למירתה ארי עם קשי
קדל את:

(ו) וידעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך
את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם-קשה-ערף
אתה:

ז הוי דכיר לא תנשי ית די ארגומא קדם יי
אלהך במדברא למן יומא די נפקתא
מארעא דמצרים עד מיתכון עד אתרא
הדין מסרבין הויתון קדם יי:

(ז) זכר אל-תשכח את אשר-הקצפת את-יהוה אלהיך
במדבר למן-היום אשר-יצאת מארץ מצרים
עד באכם עדה-מקום הזה ממרים הייתם עם-יהוה:

ח ובחורב ארגומין קדם יי ונהה רגז מן קדם
יי בכון לשצא יתכון:

(ח) ובחורב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה בכם
להשמיד אתכם: רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

והזכיר להם ענין המרגלים ומי מריבה. ואחר
כן באר עשרת הדברות ופרשת יחוד השם,
והזהירם בענין עבודה זרה אזהרות רבות,
והזהיר במצוות בכללם, ויאמר שהן כלן
טובות ובעבורן תבא להם כל הטובה:
ועתה בא להתחיל בפרטי המצוות, וקדם
שיזכיר אחת מהן בפרט יחזור להזכיר
אותם ולפקד עליהם את כל עונותיהם שעשו
מצת שקבלו התורה והלכה, כי התלונות
שעשו קדם מתן תורה שהקרו על ים סוף
סוף וילוננו במרה ובאלוש לא יזכירם להם,
כי מצת שקבלו התורה היו יותר חייבים
לשמע בקול השם אשר פתח עמם ברית,
ולפיכך פתח כאן ובחורב הקצפתם והזכיר
להם מעשה העגל, וכבר פרשתי (שמות לב
:א)

בלבך צדקתי ורשעת הגוים גרמה לי, לא
בצדקתך. ואינו נכון:

ויש על השואל לשאל, שהרי אמר (לעיל ז
ח) כי מאהבת ה' אתכם, והנה הם
אחובים למעלה, והשם לא יאהב רק את
הטובים, כי רשע ואוהב חסם שגאה נפשו,
אם בן גם בצדקתם ירשו ארץ. והתשובה,
כי שם ידבר עם ישראל בכללם, וכאן יזכיר
הדור ההוא שהיו ממרים את ה' מיום היותם
במדבר:

וטעם ולמען הקים את הדבר. שאמר
ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה,
ודור רביעי ישובו הנה (בראשית טו יג טז):
(ח) ובחורב הקצפתם את ה'. קדם שיפתח
להם בבאור התורה כלל והזכיר אותם
בעונות אשר גרמו להם רעה ולא נקמלו,

(ד-ה) אל תאמר בלבך. אחרי שהזהיר
שלא תחשב כחי ועצם ידי עשה לי,
רק שתדע כי הנצוחים במלחמה השם נתן
להם הכח ההוא, והתקיימים שבהם והערים
הבצורות אשר תלקדו, השם בכבודו עשה להם
כן בנס מפרסם מאתו, חזר והזכיר לא תחשב
כי עשה ה' עמך כל זה בצדקתך, כי לא עשה
להם כן רק ברשעת הגוים האלה:

והנה זה טעם באבדן הגוים ההם, ולא נתן
להם טעם ברשת ישראל את הארץ.

על כן חזר ובאר לא בצדקתך שתהיה צדיק
במעשה, ולא אפלו בלב ישר שתהיה לך, רק
ברשעת הגוים אבדו הם, ובעבור שבוועת
אבותיך ירשת אותה הארץ, כי אין החטא
שלך יכול לבטל המפתה שנתן לאבותיך כי
בשבוועת נתנה להם. ורש"י כתב אל תאמר

ט במסקו לטורא למסב לוחי אבניא לוחי קימא די גור יי עמכון ויתבית בטורא ארבעין וממין וארבעין לילון לחמא לא אכלית ומיא לא אשתיתי :

(ט) בעלתי הָהָרָה לָקַחַת לִוְחַת הָאֲבָנִים לִוְחַת הַבְּרִית
אֲשֶׁר-כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וְאִשָּׁב בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי:

רס"י ◀ וְאִשָּׁב בְּהָר • (מגילה כא) אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲכָבָה.

י ויהב יי לי ית תרין לוחי אבניא כתיבין באצבעא דיי ועליהון ככל פתגמא די מליל יי עמכון בטורא מגו אשתא ביומא דקהלא :

(י) וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת-שְׁנֵי לִוְחַת הָאֲבָנִים כְּתוּבִים
בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וְעָלִיהֶם כְּכֹל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
עִמָּכֶם בְּהָר מְתוֹךְ הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַהוּא:

יא ונתנה מסוף ארבעין וממין וארבעין לילון יהב יי לי ית תרין לוחי אבניא לוחי קימא :

(יא) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה
אֵלַי אֶת-שְׁנֵי לִוְחַת הָאֲבָנִים לְחוֹת הַבְּרִית:

רס"י ◀ לוחת • לוחת כתיב, ששתיקן שוות.

יב ואמר יי לי קום חות בפריע מכא ארי חביל עמך די אפקתא ממצרים סטו בפריע מן ארשא די פקדתנן עבדו להון מתכא :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מֵהָר מִזֶּה כִּי שָׁחַת עִמָּךְ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מֵהָר מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה:

יג ואמר יי לי למימר גלי קדמי ית עמא תדין והא עם קשי קדל הוא :

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֹאֹמַר רְאִיתִי אֶת-הָעַם הַזֶּה וְהִנֵּה
עִם-קִשָּׁה-עָרֹף הוּא:

יד אנח בעותך מקדמי ואשצנן ואמחי ית שמהון מתחות שמיא ואעבד יתך לעם תקיף וסאי מנהון :

(יד) הָרַף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאַמְחֶה אֶת-שְׁמָם מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי-עֶצוֹם וָרֹב מִמֶּנּוּ:

טו ואתפניתי ונתתית מן טורא וטורא בער באשתא ותריין לוחי קימא על תרתיין ידי :

(טו) וְאֶפֶן וְאָרֶד מִן-הָהָר וְהָהָר בָּעַר בְּאֵשׁ וּשְׁנֵי לִוְחַת
הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי: רמב"ן

טז ונחזיתי והא חבתון קדם יי אלהכון עבדתון לכון עגל מתכא סטתון בפריע מן ארשא די פקיד יי יתכון :

(טז) וְאֶרָא וְהִנֵּה חֲטָאתָם לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם
עֹגֵל מִסְכָּה סָרְתֶּם מֵהָר מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה
אֶתְכֶם:

יז ואחדית בתרין לוחיא ורמינתון מעל תרתיין ידי ותברתנן לעניכון :

(יז) וְאַתְּפֹשֶׁל בְּשְׁנֵי הַלַּחַת וְאַשְׁלַכְם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי
וְאַשְׁבֵּרֶם לְעֵינֵיכֶם: רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לא יכלתי להתאפק ושברתי הלוחות. והצרך להזכיר זה, בעבור שירצה להודיעם ענין הלוחות השניות כאשר יפרש: ויתכן שירמז עוד לטובה שעשה עמהם, כי סכן בנפשו לשבר לוחות האלהים לטובתם, כאשר אמרו רבותינו (שמו"ר מג א) מוטב תדון בפגועה ולא באשת איש:

יום וארבעים לילה, ולהתפלל גם על אהרן כי התאנף השם עליו מאד. ואחריו כן (פסוקים כה-כט) יזכיר התפלה הראשונה שחלה את פני ה' אלהיו טרם ודתו שלא ישמידם: (יז) וטעם ואתפש בשני הלוחות. גם זה מן התוכחות. יאמר היה צונקם גדול מנשוא, עד כי בראותי אתכם משחקים לפני העגל

(טו) ואפן וארד מן ההר. כבר פרשתי במקומו (שם שם יא) כי קדם שירד מן ההר התפלל עליהם, ובתפלתו נאמר לו (שם שם יד) וינחם ה' על הרעה. אכל לא הזכיר זה עתה, מפני שהוא רוצה להסדיר להם עתה הטרח הגדול והעמל ששטרם עליהם, כי הביאו אותו לשבר הלוחות ולהתפלל עליהם ארבעים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 56)

וְאֶתְפֹּשׁ בְּשֵׁנֵי הַלְּחֻחוֹת (ט, יז) הַקָּשָׁה הָאוֹר הַחַיִּים, לְמַה הֶצְרֵךְ לְתַפְסֵס, וְהֵלֵא בִּידּוֹ הָיוּ. וַיֵּשׁ קִתְרִיץ, דְּהִנֵּה אֲמָרוּ רַז"ל (תַּנְחוּמָא פְּרִשְׁתָּנוּ ט) לְגַבֵּי הַלְּחֻחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, שֶׁמִּשָּׁה נִהַג בָּהֶם עֵין טוֹבָה וַיִּתְּנֵם לְיִשְׂרָאֵל. וּמִסֶּתְפָּא שֶׁכֵּן הוּא אֶף לְגַבֵּי הַלְּחֻחוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת, שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לִתְנֵם לְיִשְׂרָאֵל. וְכִי הִתְפַּקֵּיעַ מִחֻשְׁבָּתוֹ זוֹ, עָשָׂה תְּפִסָּה מִיִּחְדָּת וְקָנָה אֶת הַלְּחֻחוֹת שֶׁהָיוּ שָׁלוֹ, וְכָן סִלַּק מִיִּשְׂרָאֵל כָּל שְׂיִיכוֹת לְשִׁבְיָתָם, וְהִדְבָּר הָיָה עַל 'אַחֲרִיּוּת' בְּלִבָּד. וּבּוֹא וְרָאָה עַד הֵיכָן מוֹגִיעַ אֲהֵבַת יִשְׂרָאֵל וּמִסִּירַת נַפְשׁוֹ עֲבוּר כָּל יִשְׂרָאֵל: הָרִי לֹא הָיָה לְמִשָּׁה שׁוּם קָשֶׁר לְחֻטָּא הֶעָלָל, וְאֶף לֹא הָיָה בִּידּוֹ לְמַחוֹת (שֶׁהָרִי הָיָה בְּהָר), וְאֶף עַל פִּי כֵן הִשְׁתַּדֵּל, עַד כִּי מִסִּיּוֹת נַפְשׁוֹ בִּפְעֵל, לִפְעֵל כִּפְרָה עַל הַחֻטָּא, וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁגַם שָׁבַר אֶת הַלְּחֻחוֹת בְּאֶפֶן כֵּן שֶׁיִּכָּר הוּא אַחֲרָי לְשִׁבְיָתָם!

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ בלקוטרשיחות חלק ל"ד עמוד 51 - מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם תְּפִיסַת מֹשֶׁה בַּלּוּחוֹת

וּתְפֹשׁ בְּשֵׁנִי הַלָּחֶת וְאֶשְׁלָכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֶשְׁבֵּרם לְעֵינֵיכֶם: (ט, ז)

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (אבות דרבי נתן, פרק ב, ג' בסופו) "סִתְפֹּל (מִשָּׁה) בָּהֶן, וּרְאָה שִׁפְרָת כְּתָב מַעֲלִיָּהּ, אָמַר הַיֵּיךְ אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַלְלוּחֹת שְׂאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ, אֲלֵא אֲחִיז וְאַשְׁבֵּרם, שְׁנֵאמֹר וְאַתְּפֹשׁ גּו'".

וַיִּדְעָה הַשָּׂאֵלָה, הֲרִי בְרַדְתָּ מֹשֶׁה מִהָהָר כָּבֵד, הִיוּ הַלְיוֹחוֹת בִּידּוֹ, וּלְשֵׁם מֶה הִזְקַק לְתוֹפְסָם שׁוּב בְּכַדִּי לְהַשְׁלִיכָם?

וַיֵּשׁ לְבָאֵר בָּזָה, דְּטַעַם הַתְּפִיסָה בַּלּוּחֹת הָיָה כְּדֵי לְקַנּוֹתָם שְׂיֵהִיו שְׁלוֹ לְגַמְרִי, וְרַק עַל־יְדֵי־זֶה יוֹכֵל לְשַׁבְּרָם:

דְּהֵנָּה עַל הַפֶּסֶס וְ"וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ גו'" פֶּרֶשׁוֹ חֻמְכֵּינֵי ז"ל: (נִדְרִים לַח, א וְעוֹד) שְׁוִיָּתָן לְשׁוֹן מִתְּנָה, שְׁדִּבְרֵי תוֹרָה נִתְּנוּ בְּמִתְנָה לְמֹשֶׁה, וּמִפְּשָׁטוֹת לְשׁוֹן הַכְּתוּב שְׁוִיָּתָן קֵאֵי (גַּם) עַל הַלּוּחוֹת, מִזְבֵּן שְׁגָם הַלּוּחוֹת נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה. וְכִמּוֹ שֶׁבְּלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת אָמְרוּ חֻמְכֵּינֵי ז"ל (תַּנְחוּמֵי, פֶּרֶשְׁתֵּנוּ ט) שְׁנֵהֶג בָּהֶם עֵין טוֹבָה וְנִתְּנָם לְיִשְׂרָאֵל, עַל-דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהֵיָּה בְּלּוּחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת, דְּלֵהִיּוֹתוֹ טוֹב עֵין רָצָה לִתְּנָם לְיִשְׂרָאֵל.

וְזֶה מְשַׁמְּעֵנוּ הַכָּתוּב "וְאַתָּה פֶּשַׁע בְּשָׁנִי הַלּוּחוֹת גּו' וְאַשְׁבַּרְם גּו'" דְּבִכְדֵּי שְׁיֵהִיָּה מִתֵּר לְמֹשֶׁה לְשִׁבֵּר הַלּוּחוֹת בְּלִי כָּל חֵשֶׁשׁ אֲסוּר גָּלוּל וְכו', הִיא צִרְף בְּתַפְיִשָּׁה מִיַּחְדָּת כְּדִי לְהַפְקִיעַ מִחֻשְׁבָּתוֹ הַקְּדוּמָּת, וְלִקְנוֹתָם לְעֲצֻמוֹ שְׁיֵהִי שְׁלוֹ לְגִמְרִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ בלקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 57 - מתוך 'לקראת שבת')

גִּדְלֵ אֶהֱבֵת יִשְׂרָאֵל הַמֹּשֶׁה

וּתְפֹשׁ בְּשָׁנֵי הַלָּחֶת וְאִשְׁלַחְם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וְאִשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם: (ז', ט)

בְּטַעַם תִּפְיֹסֶת מֹשֶׁה בְּלוּחוֹת, יֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הַמּוֹסֵר וְהַחֲסִידוֹת:

אָמרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּטַעַם אֲמִירַת "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" לְשׁוֹן יְחִיד - "לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְמֹשֶׁה לְלַמֵּד סִנּוּרִיא בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֹל . . לֹא לָרֶם צִוִּית . . אֶלָּא לִי לְבַדִּי".

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לֹאמֹר בְּנוּגַע לְשִׁבְרֵית הַלְּוֹחֹת, שֶׁמִּצַּד גְּדֹל אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁל מִשָּׁה, וּמִסִּירַת נַפְשׁוֹ עֲבוּר כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, רָצָה לְסַלֵּק מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל שִׁכּוֹת לְעִנְיֵן שִׁבְרֵית הַלְּוֹחֹת, וְלָכֵן "תַּפְּשׁ" הַלְּוֹחֹת שִׁיְהִיו שְׁלוֹ לְגַמְרִי.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לִפְרֹשׁ מֵאִמֶּר חֲכָמֵינוּ ז"ל "שְׁמִיִּיתָן שֶׁל צְדִיקִים קָשָׁה לִפְנֵי הַקֶּבֶד" הַכְּבִירִת הַלּוּחוֹת" דְּמָזָה שֶׁתּוֹרַת אֲמֹת' מְדַמָּה וּמְשׁוֹהָ הָעֲנִיָּיִם, מוֹבֵן שֶׁהֵם דּוֹמִים זֶה לָזֶה לֹא רַק בְּגִדְלֵי הַקָּשִׁי וְהַצָּעֵר שֶׁהֵם גּוֹרָמִים, אֲלָא גַם בְּתַכְנֵם:

אָמרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שְׁמִיטַת צְדִיקִים מְכַפֶּרֶת, וּמִבְּאֵר בְּתוֹנֵא הַחֲדוּשׁ שֶׁבְּכַפֶּרָה זוֹ לַגִּבִּי הַכִּפֶּרָה שֶׁעַל־יְדֵי הַקְּרָבָנוֹת, דְּקָרְבָנוֹת מְכַפְּרִים רַק עַל הַשּׁוּגָג, מִה־שְּׂאִין־כֶּן עַל־יְדֵי פְטִירַת צְדִיקִים "פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקָרֵב הָאָרֶץ, לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הַדּוֹר אָף גַּם עַל הַזְּדוֹנוֹת".

וַעֲנִין זֶה מְדַגֵּשׁ גַּם בַּשְּׁבִירִית הַלּוּחוֹת, דְּאֵפֹּי שְׁלֹא הָיְתָה לְמִשָּׁה שׁוּם שִׁיכוּת לְחֻטֵּא הָעֶגְל, מִכָּל־מָקוֹם לֹא יז בְּלִבָּד שֶׁהִשְׁתַּדֵּל לַפְּעֵל כִּפְרָה עַל הַחֻטֵּא, אֲלֵא שְׁגַם שְׁבִירִית הַלּוּחוֹת שֶׁבָּאָה בְּסִבַּת חֻטֵּא הָעֶגְל, עָשָׂה מִשָּׁה בְּאִפְּן שֶׁרָק הוּא הָאֲחֻרָאִי לָזֶה.

(יח) וַתֵּנֶפֶל לְפָנָי יְהוָה בְּרִאשׁוֹנָה אֲרָבָעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמִים לֹא שָׁתִיתִי עַל כֵּל־חַטֹּאתֵיכֶם אֲשֶׁר חָטַאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ:

ז"י וְאֵתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' פְּרַאשְׁנָה אֲרַבְעִים יוֹם • שְׁנֵאֲמַר (שמות לב): "וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֵל ה' אֲוִלִי אֲכַפְּרָה", בְּאוֹתָהּ עָלֶיהָ נִתְעַכְכְּתִי אֲרַבְעִים יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּכ"ט בָּאָב: שֶׁהוּא עָלֶה בִּי"ח בְּתַמוּז, בּוֹ בָּיוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׂרָאֵל, וְאָמַר לוֹ לַמֶּשֶׁה (שם לד): "פֶּסֶל-לָךְ שֶׁנִּי-לִחַת". עֲשֵׂה עוֹד מ' יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בָּיוֹם הַכְּפוּרִים. בּוֹ בָּיוֹם נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה, וְאָמַר לוֹ לַמֶּשֶׁה (במדבר יד): "סִלַּחְתִּי כְּדִבְרְךָ", לְכָךְ הִקְפַּע לְמַחֲלֵה וְלִסְלִיחָה. וּמִגִּזְרֵי שְׁנֵתְרַצָּה בְּרָצוֹן שָׁלֵם? שְׁנֵאֲמַר בְּאֲרַבְעִים שָׁל לִחֻת אַחֲרוֹנוֹת (דברים י'): "וְאֵנֹכִי עֹמְדִיתִי בְּהַר פִּימִים הָרְאשׁוֹנִים", מֵהָרָאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן, אִף הָאֲחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן; אָמַר מַעֲתָה, אֲמַצְעִיִּים הִיוּ בְּכַעַס.

יט ארי דחלית מקדם רגזא וחמתא די רגז
 זי עליכון לשצאה יתכון וקביל זי עלותי
 אף בזמנא תהיא :

(יט) כי יגרתני מפני האף והחמה אשר קצף יהוה
 עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם בפעם

ההוא: רמב"ן

כ וצל אהרן היה רגז מן קדם זי לחדא
 לשציותה וצליתי אף על אהרן בעדנא
 תהיא :

(כ) ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו ואתפלל
 גם-בעד אהרן בעת ההוא:

כז"י ◀ ובאהרן התאנף ה' • לפי ששמע לכם. להשמידו • זה כלוי בנים, וכן הוא אומר (עמוס ב): "ואשמיד
 פרו ממצל". ואתפלל גם-בעד אהרן • והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים.

כא וית חובתכון די עבדתון ית עגלא נסבית
 ואוקדית יתה בנורא ופשית יתה בשופינא
 יאות עד די הוה דקיק לעפרא ורמת ית
 עפרה לנחלא דנחת מן טורא :

(כא) ואת-חטאתכם אשר-עשיתם את-העגל לקחתי
 ואשרף אתו • באש ואפת אתו טחון היטב עד
 אשר-דק לעפר ואשלף את-עפרו אל-הנחל הירד
 מן-ההר:

כז"י ◀ טחון • לשון הנה, כמו: "הלוף וכלות", מולאנ"ט בלע"ז (באהלענד). רמב"ן

כב ובדלקתא ובנסתא ובקברי דמשאלי
 מרגזין הויתון קדם זי :

(כב) ובתבערה ובמסה ובקברת התאוה מקצפים הייתם
 את-יהוה: רמב"ן

כג וכד שלח זי יתכון מרקם גיאה למימר
 סקו ואחסינו ית ארעא די יהבית לכון
 וסרביתון על גזרת מימרא דזי אלהכון ולא
 הימנתינ לה ולא קבלתון למימרה :

(כג) ובשלח יהוה אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו
 את-הארץ אשר נתתי לכם ותמרו את-פי יהוה
 אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקלוי:

כד מסרבין הויתון קדם זי מימא דידיעית
 יתכון :

(כד) ממרים הייתם עם-יהוה מיום דעתי אתכם:

כה ואשתטחית קדם זי ית ארבעין יממין
 ונת ארבעין לילון די אשתטחית ארי אמר
 זי לשצאה יתכון :

(כה) ואתנפל לפני יהוה את ארבעים היום ואת
 ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי-אמר יהוה
 להשמיד אתכם:

כז"י ◀ ואתנפל וגו' • אלו הן עצמם האמורים למעלה. וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר תפלתו, שנאמר: "ה'
 אלהים אל תשחת עמך וגו'". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

פעם אחת במסה, ולא לקחתם מוסר. וזפה
 פרש:

והנה החטא לנסות את השם הוא חטא גדול
 ואשמה רבה, כאשר הזהיר מקנו (לעיל
 ו טז) לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם
 במסה, על בן החזיר אותו להם בכאן. וכך
 הזכיר פעם אחת חטא הקדושים בקצרה,
 בעבור העון הגדול, כי בו ישלים מקרים
 הייתם עם ה'. ואמר מיום דעתי אתכם, לרמוז
 על תלונותיהם קדם מות תורה:

(כה) ואתנפל לפני ה'. יאמר כי הצרכתי

לא השגיח רק להשיב חמתו מהשחית את
 העם כרגע:

(כא) ואמר ואשלף את עפרו אל הנחל הירד
 מן ההר. ולא הזכיר כי השקהו אותם
 דרך כבודם, שלא רצה לאמר להם שעשה
 בהם מעשה הסוטים:

(כב-כד) ואמרובי אברהם כי טעם ובתבערה
 ובמסה. בעבור כי בתבערה היו
 העם כמתאוננים נוסים השם בתואנות, הזכיר
 להם כי הייתם מקציפים את השם בנפיון
 אשר נסיתם בתבערה, כאשר עשיתם כבר

(יט) כי יגרתני מפני האף. יאמר כי מפני
 האף והחמה אשר קצף השם מתחלה
 עליכם להשמיד אתכם יגרתני גם עתה, כי
 עדין יש עליכם להשמיד אתכם מן הקצף
 הגדול שהוא אף על פי שפכר נחם השם
 על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. על כן
 חזרתי והתנפלתי עליכם ארבעים יום
 וארבעים לילה, עד ששמע אלי גם בפעם
 תהיא כאשר שמע בפעם הראשונה קדם
 שיגדתי. וגם בעד אהרן התפללתי בפעם
 הזאת שחזרתי שם. כי עד שיבער את העגל

שיעור יומי ליום רביעי כ' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת עקב

(כו) וְאֶת־פֶּלֶל אֶל־יְהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי־תִשְׁחַת עִמּוֹ וְנִחַלְתָּ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

(כו) זְכֹר לַעֲבֹדֶיךָ לְאַבְרָהָם לַיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב אֱלֹהֵי־תִפְנֹן אֱלֹהֵי־קִשֵׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ:

(כז) פֶּן־יֹאמְרוּ הָאֲרָץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יָכֹלֶת יְהוָה לְהִבְיֹאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשְׁנָאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמְתֵּם בַּמִּדְבָּר: רמב"ן

(כט) וְהֵם עִמּוֹ וְנִחַלְתָּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל וּבִזְרָעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

♦ יום רביעי כ' מנחם-אב ♦

י (א) בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלֵי פֶסֶל־לָךְ שְׁנֵי־לוּחוֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְעֵלָה אֵלֵי הַהֶרָה וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֵץ:

רש"י • בַּעֲת הַהִוא • לְסוֹף מ' יוֹם נִתְרַצָּה לִי וְאָמַר לִי: "פֶּסֶל־לָךְ", וְאַחֵר כָּךְ: "וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן", וְאֵנִי עָשִׂיתִי אֲרוֹן תַּחֲלָה, שֶׁכְּשֶׁאֲבֹא וְהַלוּחוֹת בְּיָדִי, הֵיכָן אֶתְנֶם? וְלֹא זֶה הוּא הָאֲרוֹן שֶׁעָשָׂה בְּצִלָּאֵל, שֶׁהָרִי מִשְׁכָּן לֹא נִתְעַסְקוּ בּוֹ עַד לְאַחֵר יוֹם הַכַּפּוּרִים, כִּי בְּרִדְתּוֹ מִן הַהָר צָוָה לָהֶם עַל מַלְאָכָת הַמִּשְׁכָּן, וּבְצִלָּאֵל עָשָׂה מִשְׁכָּן תַּחֲלָה, וְאַחֵר כָּךְ אֲרוֹן וְכֻלָּם. נִמְצָא זֶה אֲרוֹן אַחֵר הֵיךְ, וְזֶהוּ שֶׁהֵיךְ יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמַלְחָמָה. וְאוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה בְּצִלָּאֵל, לֹא יֵצֵא לְמַלְחָמָה אֶלָּא בִּימֵי עָלִי, וְנִנְעֲשׂוּ עָלָיו וְנִשְׁבָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת כ' מנחם אב תשי"ח - תורת מנחם התוועדות כג עמ' 240)

וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֵץ (י, א) זֶהוּ שֶׁהֵיךְ יוֹצֵא עִמָּהֶם לְמַלְחָמָה (רש"י) זְמַן הַגָּלוּת הוּא זְמַן שֶׁל מַלְחָמָה נֶגֶד 'רוּחַ הַטְּמָאָה' שֶׁיֵּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה. וּמַלְחָמָה זֹאת הִזְקָה יוֹתֵר וְקִשָּׁה יוֹתֵר בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹ שׁוֹרְרֵת אֻוִּיָּה שֶׁל קְרִירוֹת לִיְהוּדָה, וְעַל כָּל צַעַד וְשַׁעַל צְרִיכִים לְהִלָּחֵם בְּאוֹיְרָה זֹאת. מִי שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם כָּזֶה צָרִיךְ לְדַעַת, שֶׁיֵּשׁ 'אֲרוֹן' שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאֲרוֹן זֶה יוֹצֵא עִמּוֹ וּלְפָנָיו 'וְהוֹרֵג נַחֲשִׁים וְעַקְרָבִים'. עָלָיו לְהִאָּחֵז בְּאֲרוֹן זֶה, וְזֶה יִתֵּן לוֹ אֶת הַכֹּחַ לְנַצֵּחַ בְּמַלְחָמָה בְּהַצִּלָּחָה יוֹתֵר וּבְהַקְדָּם יוֹתֵר. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

שֶׁחֲשַׁב עֲלֵיהֶם מִחֲשָׁבָה רָעָה טָרַם שִׁנְיָאוֹ, שֶׁהוֹצִיאָם מִתּוֹךְ עַם מִצְרַיִם לְהַרְג אוֹתָם בֵּין הַהָרִים מָקוֹם אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹר בּוֹ אִישׁ וְלֹא יֵשֵׁב אָדָם שָׁם. וְהַכּוֹנֵה בְּטַעֲנוֹת, כִּי הַגּוֹיִם יִדְבְּרוּ בָהּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר עָלָיו בְּאַלְהֵי גוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְכַעֲנֵן שֶׁנֶּאֱמַר (דְּנִיאל י כ) וַעֲמָה אָשׁוּב לְהִלָּחֵם עִם שׂר פָּרַס, וּבְכָר הַזִּכְרֹתִי מִן הַעֲנָן הַזֶּה:

(א-ג) בַּעֲת הַהִיא אָמַר ה' אֵלֵי פֶסֶל לָךְ. אַחֵר שֶׁהַתַּנְפִּילִי לִפְנֵי ה' אֶת אֲרֻכָּעִים הַיּוֹם וְאֵת אֲרֻכָּעִים הַלַּיְלָה, נִתְרַצָּה אֵלֵי שִׁיכְתָב לוחות שְׁנִיּוֹת, אֲבָל הֵיוּ הָרָאוּנוֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים וְהַמַּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים, וּבְכָאֵל צִוָּה אוֹתִי שִׁיְהִי מִתְּצַב יָדִי וְהַמַּכְתָּב יִהְיֶה מִכְתָּב הָרֹאשׁוֹן בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:

בַּמִּדְבָּר, כְּלוֹמַר יֹאמְרוּ כִּי כְּאֲשֶׁר בָּאוּ וְהָיוּ קְרוֹבִים לְאָרֶץ וְרָאָה שְׂאִין יְכוּלֹת בְּיָדוֹ כִּנְגֵד הָעַמִּים הֵם שֶׁחֲטָם בַּמִּדְבָּר, אֲבָל כִּכָּאֵן אָמַר וּמִשְׁנָאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמְתֵּם בַּמִּדְבָּר, כִּי הִתָּה הַשְּׁנָאָה הַזֹּאת בָּהֶם בְּמִצְרַיִם טָרַם שֶׁהוֹצִיאָם מִשָּׁם:

וְהַטַּעַם בְּעִבּוּר שְׁהִי בְּמַעֲשֵׂה הַעֲגֹל צִדִּין קְרוֹבִים לְמִצְרַיִם וְחֻקִּים מֵאָרֶץ כְּנַעַן, יֹאמְרוּ כִּי גַם בְּהִיּוֹתָם בְּמִצְרַיִם רָאָה שְׂאִין יְכוּלֹת בְּיָדוֹ לְהִבְיֹאֵם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם בְּאֻזֵּי הַמִּצְרַיִם וְעַל כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר, [ו]לְבִלְתִּי הַחֵל לַעֲנִי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נוֹדַע אֲלֵיהֶם לַעֲנִיָּהֶם (ו) הוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם לְהַמְתֵּם בַּמִּדְבָּר בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יוֹדַע מָה הֵיךְ לָהֶם. וְזֶהוּ בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהַרְג אוֹתָם בְּהָרִים (שְׁמוֹת לב יב),

לְהַתְנַפֵּל עֲלֵיהֶם אֲרֻכָּעִים יוֹם וְאֲרֻכָּעִים לַיְלָה עַל הַטָּטָה הַגָּדוֹל הַזֶּה, כִּי מִתַּחֲלָה אָמַר ה' לְהַשְׁמִיד אֹתָכֶם, עַד שֶׁאֶתִּפֶּלֶל אֵל ה' וְאָמַר אֵל תִּשְׁחַת עִמּוֹ וְנִחַלְתָּ, כִּי זֹאת הִתָּה תַּפְלִיתוֹ קִדְּם וְרִדְתּוֹ מִן הַהָר, וּמִכּוֹנֵה נַעֲנָה בְּוִיָּחָם ה' עַל הַרְעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ (שְׁמוֹת לב יד):

וְלֹא הִזְכִּיר תַּפְלִית הָאֲרֻכָּעִים יוֹם וְאֲרֻכָּעִים לַיְלָה, כִּי אֲרוּכָה מֵאָרֶץ מִדֶּה וּרְחֵבָה מִנִּי יָם. וְטַעַם הַשְּׁמוֹת הַכְּתוּבִים בְּאֶל־יָד דִּלִּית יו"ד ה"א פְּרָשְׁתִּי (לַעֲלִיל ג כד):

(כז) מִבְּלִי יָכֹלֶת ה' לְהִבְיֹאֵם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם. אָמַר בְּמִרְגָּלִים (בַּמִּדְבָּר יד טז) מִבְּלִי יָכֹלֶת ה' לְהִבְיֹאֵם אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם

ב ואכתוב על לוחיא ית פתגמא די הו' על לוחיא קדמאי די תברתא ותשונן בארונא :

ג ובעבדית ארונא דאצי שטין ופסלית תרין לוחי אבניא קדמאי וסלקית לטורא ותרין לוחיא בידי :

ד וכתב על לוחיא ככתבא קדמא ית עשרא פתגמא די מליל יי עמכון בטורא מגו אשתא ביומא דקהלא ויהבונן יי לי :

ה ואתפניתי ונתתית מן טורא ושויתי ית לוחיא בארונא די עבדית והו' תמן קמא די פקדני יי :

ו ובני ישראל נטלו מבארות בני יעקן למסרה תמן מית אהרן ואתקבר תמן ושמש אלעזר ברה תחונה :

ז ובני ישראל נסעו מבארת בני-יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו :

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לעד לעולם, כאשר צוהו ה' מתחלה (שם שם כא-כב) ואל הארון תמן את העדות אשר אתן אליך וגו' ונעדת לי שם ודברתי אתך וגו' : והנה בדתו היום הלוחות באהל מועד עד שיעשה הארון והמשכן, כי אלו לא שבר הלוחות הראשונות באהל מועד יהיו עד עשות בצלאל הארון. וכן שברי הלוחות על כרחנו שם היו, כי לא החזירם עמו להר. וראיה לזה, שלא הזכיר משה זו הצוה בסדר כי תשא, כי שם הזכיר ארון בצלאל בפרוש, וכאן לא הזכיר המשכן וכליו כי הם הוראים אותו, ולפיכך הזכיר זה בקצרה :

ואל יקשה בענין ששם ואעש ארון עצי שטים ואפסל שני לוח אבנים, כי השלים ענין הארון כאחד, כי הנה צוהו השם פסל לך וצלח אלי ההרה ועשית לך ארון עץ, שיעלה תחלה בלוחות ואחרי כן יעשה ארון עץ, אבל האריך לומר ואכתב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת ושמתם בארון לומר שיהיו הראשונות במקתב, וראוי שיהיו בארון המצוה הראשונות שאמר שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי. ולכן השלים ואעש ארון, להשלים המצוה והמעשה בקצרה, ואחרי כן שב להאריך במקרה.

(ה) וטעם ואפן וארד מן הרה ואשם את הלוחות בארון אשר עשיתי, שעשיתי בדרתי, ויהיו שם, לעד כאשר צוני ה', להיות כבודו שוכן בתוך בני ישראל :

(ב) ואכתב על-הלוחות את-הדברים אשר היו על-הלוחות הראשונים אשר שברת ושמתם בארון :

(ג) ואעש ארון עצי שטים ואפסל שני-לוחות אבנים בראשנים ואעל ההרה ושני הלוחות בידי :

(ד) וכתב על-הלוחות במכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי :

(ה) ואפן וארד מן-ההר ואשם את-הלוחות בארון אשר עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה : רמב"ן

(ו) ובני ישראל נסעו מבארת בני-יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו :

ברבי אלעאי אומר שתי ארונות היו עם ישראל במדבר, אחד שהיו שברי הלוחות מנחין בו וכו', ורבנן אמרי אחד היה ופעם אחת נצא בימי עלי ונשבה :

ודעת רבותינו בכל מקום בתלמוד (ברכות ח., ב"ב יד., מנחות צט.) אינו כן, אלא לוחות ושברי לוחות מנחים בארון. ועוד אנה יצמד הארון הנה עם הלוחות הראשונות כל ימי המדבר, כי במשכן בבית קדשי הקדשים לאחר הפרוכת אין שם שתי ארונות. וכן שלמה לא הכניס לבית קדשי הקדשים אלא ארון אחד (מ"א ח וט). אבל הארון הנה של משה, כשעשה ארון של בצלאל, גזוהו כדן תשמישי קדשה :

וזהו הנכון על דעת רבותינו, כי על דרך הפשט יתכן כי ועשית לך ארון עץ ירמו לארון שעשה בצלאל. וזה, כי מתחלה נצטוה משה על המשכן וכליו, והיתה המצוה הראשונה ועשו ארון עצי שטים (שמות כה י), כי היא עקר הפונה בכל המשכן להיות השם יושב הפרוכת. ואחרי כן עשו את העגל, וכאשר נתרצה השם למשה ואמר לו שכתב על הלוחות האלו פמכתב הראשון צוהו בקצרה שיעשה ללוחות האלה ארון עץ, היא המצוה לו ללוחות הראשונות. והנה הזכיר לו המצוה הראשונה שבענין המשכן ושהכל תלוי בה, ומזה למד משה לעשות המשכן וכליו כאשר נצטוה מתחלה. ויהיה פרוש ויהיו שם כאשר צוני ה', שהיו שם

וטעם ועשית לך ארון עץ. ששטים הלוחות בתוכו בעת שתרד. והנה הארון הנה כלו עץ הוא והמכסה אשר עליו מלמעלה פמנהג בכל הארונות, והיו הלוחות שם עד שעשה המשכן, ואז עשו הארון המצפה והב הפפורת אשר עליו והב טהור. ולא אמר לו כן בלוחות הראשונות, לפי שהיה גלוי לפניו שישברם :

וטעם ויהיו שם כאשר צוני ה' (פסוק ה), שהיו שם עד שעשה המשכן, שצוני (שמות כה כא) ונתת את הפפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תמן את העדות אשר אתן אליך. וזהו הטוב והישר בפסוקים האלה :

וכתב רש"י ולא זהו ארון שעשה בצלאל, שהרי לא נחזקו במשכן אלא לאחר יום הפפורת, כי בדתו מן הרה צוה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה המשכן ואחר כך ארון וכלים, נמצא זה אחר היה. וזהו שהיה יוצא עמם למלחמה, ואותו שעשה בצלאל לא יצא במלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה. זה לשון הרב. ודברי אגדה הם שמצא כתוב בתנחומא : ויש לשאל ואחר שהוציא משם הלוחות ויתנם בארון שעשה בצלאל מה היה בזה, ולמה הוא יוצא עמם למלחמה. ואומרים ששברי הלוחות היו שם, וכן באגדה. אבל דברי יחיד הם, שפך שנינו במסכת שקלים (ירושלמי פ"ו ה"א) תניא רבי יהודה

בהר הָהָר מִתָּה? צֶא וְחֹשֶׁב, וְתִמְצָא שְׁמוֹנָה מַסְעוֹת מִמוֹסְרוֹת לְהֵר הָהָר. אֲלָא אֵף זֶה מִן הַתּוֹכְחָה: וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתָם, כְּשִׁמַּת אֶהְרֹן בְּהֵר הָהָר לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִסְתַּלְקוּ עֲנִי כְבוֹד, יִרְאֶתָם לָכֶם מִמְּלַחְמַת מֶלֶךְ עָרֹד וְנִתְתַּם רֹאשׁ לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וְחִזְרֹתָם לְאַחֲרֵיכֶם שְׁמוֹנֶה מַסְעוֹת עַד בְּנִי-יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם לְמוֹסְרָה. שָׁם נִלְחַמוּ לָכֶם בְּנֵי לִוִּי וְהִרְגוּ מִכֶּם וְאַתֶּם מֵהֶם, עַד שֶׁהִחֲזִירוּ אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזֹרְתְּכֶם, וּמִשָּׁם חֲזֹרְתֶם הַגְּדָגָה, הוּא חֹר הַגְּדָגָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (התוועדות תשמ"ה, חלק ה עמוד 2775 – מתוך 'לקראת שבת')

ה'קשי' במיתתו של צדיקים

ובני ישראל נסעו . . שם מת אהרן

קשה מיתתו של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות (י, ו. ובפירושו רש"י, ז). צריך להבין איך אפשר לומר כאן קשה מיתתו של צדיקים לפני הקב"ה, הרי הקב"ה עצמו גזר "והיו ימי מואה ועשרים שנה", ואהרן היה בן מואה עשרים ושלש בפטירתו? גם יש להבין דייק לשונו של רש"י, כיום שנשתברו בו הלוחות ולא כשבירת הלוחות, ובפירוש שבמקורו של רש"י (ירושלמי יומא פרק א, הלכה א. ועוד) הלשון כשבירת הלוחות? ויש לבאר דבלשונו יום שנשתברו הלוחות, מתרץ רש"י קשיא הנ"ל, דבאמת הקשי במיתתו של צדיקים הוא ביום מיתתו, דמה שארע הדבר ביום מסים דוקא, הוא לפי שיום זה הוא יום בלתי רצוי, ודבר זה דומה ליום שנשתברו בו הלוחות. וימתק יותר שגם בנוגע לשבירת הלוחות מדגש הקשי ב"יום שנשתברו בו", שהרי מעשה העגל שגרם לשבירת הלוחות כבר היה ביום שלפני-זה. ונמצא, שלמרות ששבירת הלוחות היה כמו דבר הכרחי כתוצאה ממעשה העגל שלפני-זה, אף-על-פי-כן יש קשי ביום שנשתברו בו הלוחות. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שנכנסו בו במקום שפל אשר היה בגליל הָהָר, וְאֵז צִוָּה ה' לְמֹשֶׁה (במדבר כ כה) והעל אותם הָהָר הָהָר, שִׁיַּעֲלֶה לְמַעַלָּה אֶל רֹאשׁוֹ הוּא תַחֲלַת הָהָר, וְהָנֵה עָלָיו אֶל רֹאשׁוֹ שֶׁל הָהָר וְהִגִּיעוּ כִּנְגַד מוֹסְרוֹת וּמַת אֶהְרֹן שָׁם, וְהוּא שְׁנָאֵמֵר (שם פסוק כח) וְנִמַּת אֶהְרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר, וְהָנֵה מִיתָתוֹ בְּמוֹסְרָה:

וְאַפְשָׁר שֶׁהָיוּ הַמְקוֹמוֹת הָאֵלֶּה בְּשֵׁם נְחֻשִׁים בְּהָר עֲצֵמוֹ, וְיִקְרָא רֹאשׁ הָהָר וּכְנָגָדוֹ בְּמִישׁוֹר מוֹסְרוֹת, וְשָׁם כָּל אֶחָד מוֹסְרָה, שִׁיאֲמָרוּ מוֹסְרָה אֲשֶׁר בְּהָר וּמוֹסְרָה אֲשֶׁר בְּשִׁפְלָה. וְהָיוּ בְּמִקוֹם הַנִּקְרָא חֲשׁוֹנָה בְּאֵרוֹת בְּשָׂדֵה, וְקָרְאוּ אוֹתָן בְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב, כִּי אֲנֹשִׁי בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאִים שָׁם לְהִשְׁקוֹת צֹאנָם, וְהֵם עֲשׂאוֹם, כִּי שָׁם מְצָאוּ מִים חַיִּים. וּמִשָּׁם נָסְעוּ לְמוֹסְרָה, וּמִשָּׁם נָסְעוּ לְמוֹסְרוֹת. וְיִסְעוּ מִמוֹסְרוֹת וַיִּחַנּוּ בְּבִנֵּי יַעֲקֹב, שֶׁהַמְקוֹם הַהוּא זֶה שְׁמוֹ. וְסֹפֵר הַכְּתוּב מִשָּׁם נָסְעוּ הַגְּדָגָה וּמִן הַגְּדָגָה יִטְבְּחָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מִיָּם, לְהוֹדִיעַ שֶׁעָמְדוּ שָׁם יָמִים בְּעֵבֹר הַנַּחֲלִים. וְקָצָר בְּמִסְעֵיהֶם, שֶׁכָּבֵד בָּאֵר אוֹתָם, אֲבָל אָמַר כִּי מִשָּׁם מִמוֹסְרָה נָסְעוּ אֶל הַגְּדָגָה וְאֶל יִטְבְּחָה, שֶׁהָיָה כֵּלָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מִיָּם, כִּי מִן הַגְּדָגָה וְעַד יִטְבְּחָה כֵּלָה מִשְׁקָה:

וְיִתְכַּן עוֹד שְׁנֵאֵמַר כִּי בְּאֲשֶׁר עָלָה אֶהְרֹן אֶל רֹאשׁ הָהָר וְנִמַּת בְּרֹאשׁ הָהָר כִּנְגַד מוֹסְרוֹת אוּ בְּמוֹסְרָה עֲצֵמָה וַיִּקְבֹּר שָׁם, חֲזָרוּ יִשְׂרָאֵל אֶל מוֹסְרוֹת לְכַבּוֹת וּלְסַפֵּד עַל קִבְרֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים, וְהָיוּ גְדוּלֵיהֶם בְּכָל הַשְּׁלִשִׁים יוֹם עוֹלָם אֶל רֹאשׁ הָהָר וְסוּפְדִים לְקוֹדֵשׁ ה' וַיִּשׁוּבוּ אֶל הַמַּחֲנֶה בְּמוֹסְרָה, וְאַחֲרֵי הַשְּׁלִשִׁים יוֹם נָסְעוּ מִמוֹסְרָה אֶל חֹר הַגְּדָגָה וּמִן הַגְּדָגָה

וּמוֹסְרָה אֵינָנו מוֹסְרוֹת, אֲבָל קֹדֶשׁ נִקְרָא בְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב, וְשָׁם (ב)מִדְבַּר הָהָר הָהָר מוֹסְרָה, מִשָּׁם נָסְעוּ הַגְּדָגָה, אֵינָנו חֹר הַגְּדָגָה, וְכִּי הוּא שָׁם כָּלֵל לְצִלְמֹנֶה וּפּוֹנוֹן וְאֹבֹת, וְיִטְבְּחָה הוּא הַמְקוֹם הַנִּקְרָא בְּאֵרָה (במדבר כא טז), וְזֶה טַעַם אֶרֶץ נַחֲלֵי מִיָּם. וְיִדְבֹק "וּמִן הַגְּדָגָה יִטְבְּחָה" עִם "וַיִּכְתֹּב אֶלְעָזָר", כִּי שָׁם בְּיִטְבְּחָה כֵּתוּב אֶלְעָזָר בְּכִתְּבָהּ גְּדוּלָּה וְהַקְרִיב קִרְבָּנוֹת: וְכָל אֵלֶּה דְּבָרֵי רוּחַ, כִּי אִיךָ יִתְכַּן שֶׁכָּל הַמְקוֹמוֹת הָאֵלֶּה הִרְבִּים שִׁיָּהוּ כָּלֵם מְקוֹמוֹת תְּדוּשִׁים שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ בְּמִסְעוֹת. וְעוֹד שְׁמוֹנֶה הַכְּתוּב כָּלֵל מְקוֹם לְשֹׁנוֹת מִעֵט בְּהִזְכִּירוֹ הַשְּׁמוֹת פְּעָמִים בֵּין בְּשֵׁם מְקוֹם בֵּין בְּשֵׁם אָדָם, וְכָל שֶׁכֵּן בְּכָאן שֶׁהֵם שְׁוִים, כִּי מוֹסְרָה וּמוֹסְרוֹת אֵינָנו שְׁנֵי וְהַפְּרָשׁ, וְכֵן חֹר הַגְּדָגָה וְהַגְּדָגָה שָׁם אֶחָד, וְיִטְבְּחָה שֶׁהָיָה לְגִמְרֵי. וְעוֹד כִּי בְּהֵר הָהָר כֵּתוּב אֶלְעָזָר כְּשִׁמַּת אָבִיו בְּאֲשֶׁר הִלְבִּישׁוּ הַכְּהֵנִים, כִּי מִיָּד הָיָה מְרַבֵּה בְּכִנְיָדִים. וְזֶה מִשְׁפָּט הַכְּהֵנִים הַגְּדוּלִים אֶפְלוּ לְדוֹרוֹת:

וְהַנִּרְאָה בְּעֵינֵי, כִּי הָיָה הָהָר גְּדוּל שְׁבָהֲרִים וְאַרְבֶּה פְּרָסָאוֹת רַבּוֹת. וְשִׁמּוֹ מוֹכִיחַ, כִּי הוּא יִקְרָא "הָר" וַיִּאֲמָרוּ לוֹ "הָהָר" לְגִדּוּלוֹ וְאַרְכּוֹ. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (במדבר"ר יט טז) שֶׁהָיָה הָר עַל גְּבֵי הָר. וְהָיָה סוֹף הָהָר עַד גְּבוּל אֶרֶץ אֲדוּם וְרֹאשׁוֹ קְרוּב לְחִשְׁמוֹנָה, וְהָיוּ בְּמִישׁוֹר אֲשֶׁר לִפְנֵי הָהָר עָרִים אוּ מְקוֹמוֹת הַנִּקְרָאִים מוֹסְרוֹת וּבְנֵי יַעֲקֹב וְחֹר הַגְּדָגָה וְיִטְבְּחָה וְכִבְרוּנָה וְעֲצִיּוֹן גָּבֵר וְקֹדֶשׁ, וְאֵלֶּה הַמְקוֹמוֹת אֵין בְּיַעֲרֵיהֶם מְרַחֵק רַב, כִּי הַמַּחֲנֶה הַגְּדוּל הַהוּא בְּיוֹם אֶחָד מֵהִלְכִּים כְּמוֹ פֶּרֶסָה אוּ פָחוֹת מִכָּאן. וְנָסְעוּ מִקְדָּשׁ וַיִּחַנּוּ בְּהֵר הָהָר,

(ו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקב מוֹסְרָה. מֵה עֲנִין זֶה לְכָאן. וְעוֹד וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב נָסְעוּ לְמוֹסְרָה, וְהָלֹא מִמוֹסְרָה בָּאוּ לְבִנֵּי יַעֲקֹב, שְׁנָאֵמֵר (במדבר לג לא) וַיִּסְעוּ מִמוֹסְרוֹת וַיִּחַנּוּ בְּבִנֵּי יַעֲקֹב. וְעוֹד שָׁם מַת אֶהְרֹן, וְהָלֹא בְּהֵר הָהָר מַת, צֶא וְחֹשֶׁב וְתִמְצָא שְׁמוֹנֶה מַסְעוֹת מִמוֹסְרוֹת לְהֵר הָהָר. אֲלָא אֵף זֶה מִן הַתּוֹכְחָה, וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתָם, כְּשִׁמַּת אֶהְרֹן בְּהֵר הָהָר לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִסְתַּלְקוּ עֲנִי כְבוֹד גִּירָתָם לָכֶם מִמְּלַחְמַת מֶלֶךְ עָרֹד וְנִתְתַּם רֹאשׁ לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וְחִזְרֹתָם לְאַחֲרֵיכֶם שְׁמוֹנֶה מַסְעוֹת עַד בְּנֵי יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם לְמוֹסְרָה, שָׁם נִלְחַמוּ כָכֶם בְּנֵי לִוִּי וְהִרְגוּ מִכֶּם וְאַתֶּם מֵהֶם, עַד שֶׁהִחֲזִירוּ אֶתְכֶם לְדֶרֶךְ, וּמִשָּׁם חֲזֹרְתֶם הַגְּדָגָה הוּא חֹר הַגְּדָגָה וּמִן הַגְּדָגָה לְמוֹסְרָה, וּבְמוֹסְרָה עֲשִׂיתָם אֲבָל גְּדוּל עַל מִיתָתוֹ שֶׁל אֶהְרֹן שְׁגָרְמָה לָכֶם זֹאת, וְנִדְמָה לָכֶם בָּאֵלֹהִים הוּא מַת שָׁם. וְסֹמֵךְ מִשָּׁה תוֹכְחָה זֹאת לְשִׁבְרֵית הַלַּחַת, לומר שֶׁקָּשָׁה מִיתָתוֹ שֶׁל צַדִּיקִים לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ הַלַּחַת. וְלְהוֹדִיעַ שֶׁקָּשָׁה לוֹ מֵה שְׁאֲמָרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ" לְפָרֵשׁ מִמֶּנּוּ, כִּיֹּם שֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל: בַּעַת הַהִיא הַכִּדִּיל ה' אֶת שִׁבְט הַלִּוִּי, מוֹסֵב לְעִנִּין הָרָשׁוֹן, בַּעַת הַהִיא, בְּשִׁנָּה הָרִאשׁוֹנָה שִׁיַּצְתֶּם מִמִּצְרַיִם וְטַעֲנִיתֶם בְּעֵגֶל וּבְנֵי לִוִּי לֹא טַעַן הַכִּדִּילִם הַמְקוֹם מִכֶּם, וְסֹמֵךְ זֶה לְחִזְרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב, לומר שֶׁאֵף כִּיֹּם לֹא טַעַן כֶּה בְּנֵי לִוִּי, אֲלָא עָמְדוּ בְּאַמוּנָתָם. כָּל זֶה לְשׁוֹן רַבְּנֵי שַׁלְמָה מְדִבְרֵי אֲגָדָה (ירושלמי יומא פ"א ה"א):

וְהַצִּירָף רַבִּי אֲבָרְהָם לומר בְּדֶרֶךְ הַפְּשֻׁט כִּי בְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב נָסְעוּ אֵינָנו בְּנֵי יַעֲקֹב

(ו) **מִשְׁעָם נָסְעוּ הַגִּדְגָּדָה וּמִן־הַגִּדְגָּדָה יִטְבְּתָה אֶרֶץ נַחֲלִי-**
וּמִתְמָן נָטְלוּ לַגִּדְגָּד וּמִן לַגִּדְגָּד לִיטְבַת
אַרְעָא נִגְדָן נַחֲלִין דְּמִיין:
מִים:

כ"י"א • ומן-הגידגדה וגו' • ובמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שגמרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתו של צדיקים לפני הקדוש ברוך הוא, כיום שנשפכו בו הלוחות, ולהודיעו שהקשה לו מה שאמרו: "נתנה ראש", לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל.

(ח) **בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שִׁבְט הַלֵּוִי לְשֵׂאת**
אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשֵׁרְתּוֹ וּלְכַרְךָ
בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כ"י"ב • בעת ההוא הבדיל ה' וגו' • מוסב לענין הראשון. בעת ההוא • בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים, וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום מקם. וסמך מקרא זה לחזרת בני-יעקב, לומר שאף בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם. לשאת את-ארון • הלויים. לעמד לפני ה' לשירתו ולכרף בשמו • הכהנים, והוא נשיאת כפים. רמב"ן

(ט) **עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לַלֵּוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְהוָה הוּא**
נַחֲלָתוֹ בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵאמֹר:

כ"י"ג • על-כן לא-היה ללוי חלק • לפי שהבדלו לעבודת מזבח ואינן פנויין לחרש ולזרע. ה' הוא נחלתו • נוטל פרס מזמן מבית המלך. רמב"ן

(י) **וְאֶנְכִי עֲמַדְתִּי בְּהָר בְּיָמִים הָרִאשֹׁנִים אֲרַבְעִים יוֹם**
וְאֲרַבְעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֱלֹהֵי גַם בַּפֶּעַם הַהוּא
לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתָךְ:

כ"י"ד • ואנכי עמדת בהר • לקבל הלוחות האחרונות, ולפי שלא פרח למעלה כמה עמד בהר בעליה אחרונה זו,

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עולם לדורותם. ועשה הבדלת כל השבט ענין אחר, כי מן היום שהוא היה לפניו שיהיו שבטו נתונים נתונים לו לעבד עבודת המשכן: או יאמר, כי שבט הלוי נבדל בעת ההיא להיות הכהנים מקם, כי גם הם נושאים הארון, וכן ונתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' (להלן לא ט), והם ששירתו לשם ויכרכו בשמו. וטעם עד היום הזה, בעבור קדושת אלעזר, כאומר אז הבדילם לשירתו, ויהי כן עד היום הזה:

(ט) וטעם על כן לא היה ללוי. הוא בעבור שכלם משרתים ועוזרים את הכהנים בעבודתם, כי כל דבר המקדש בעבור הקדושת. וכן אמר (במדבר יח ב) וגם את אחיך משה לוי שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך וישירתוך:

הראשונה שיצאתם ממצרים וטעיתם בעגל ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום מקם, לשון רש"י. ואם כן, יאמר כי מן העת ההיא הובדלו לפניו יתברך, כי לא הבדילם במעשה עד השנה השנייה בחדש השני. או ירמוז למה שאמר להם (שמות לב כט) מלאו ידכם היום לה', כי יהיה זה לכם מלוא ידים בעבודת קדוה ולויה:

והנכון בעיני כי "בעת ההיא" השני כראשון (לעיל פסוק א), כי בעת שאמר לו פסל לך שני לזאת אבנים (שמות לד א), נתרצה לישראל ונצטוו על המשכן, ואז נתרצה גם לאהרן ונצטוו (שם כח ד) ועשו כגדי קדש לאהרן אחיך וילבשו לקדשו לכהנו לי, וצוהו במלואים, ולכך אמר כי אלעזר כהן תחת אביו, שהיתה בהם משחתם לכהנו

יטבתה, כי עתה בשוכם הלכו מהרה. וזה דבר נכון מאד בשוב המקראות על אפניו: והזכיר כי היה שם המקום יטבתה, בעבור שהיה מקום טוב, כי שם נחל מים, ושאר המדבר ארץ צרה וצמאון אשר אין שם מים:

וטעם הזכירו מיתת אהרן עתה במקום הזה, כי אמר (לעיל ט כ) ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא. ולא הגיעו ענש השמד לא בגופו ולא בזרעו, כי לא מת עד שנת הארבעים שהיה זמן ושבוע ימים וזכהו בנו תחתיו. ואמר ובני ישראל נסעו, ולא אמר "ואתם" בדרך כל הפרשה, כי בתוכחות יזכר עמקם להוכיח אותם, אבל בזה יספר במסעי בני ישראל: (ח) בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי. מוסב לענין ראשון, בעת ההיא, בשנה

חזר והתחיל בה. **בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים** • שֶׁל לַיְלֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: מֵהָ הֵם בְּרָצוֹן, אֲף אֵלֹו בְּרָצוֹן, אֲכָל הָאֻמָּצָעִים שֶׁמִּדְּתִי שָׁם לְהַתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם הָיָו בְּכַעַס. וּמִבֵּן

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוֹם לֵךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וַיֵּבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם: פ
יא וַיֹּאמֶר יְיָ לִי קוֹם וַיֵּל לְמַשׁוֹל קָדָם עַמָּא
וַיַּעֲלֶה וַיִּתְּנוּ יָת אֶרְעָא דִּי קִימִית
לְאַבְתָּהוֹן לְמַתָּן לְהוֹן:

כ"א" וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וגו' • אֲף עַל פִּי שְׁסָרְתָם מֵאַחֲרָיו וטְעִיתָם בְּעַגְלָא, אָמַר לִי (שְׁמוֹת לז): "לֵךְ נַחֵה אֶת הָעָם וְגו'".

♦ יום חמישי כ"א מנחם-אב ♦

(יב) וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מֵהָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁאֵל מַעֲמָךְ כִּי
אִם־לִירָאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה
אוֹתוֹ וּלְעַבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

כ"א" וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל • אֲף עַל פִּי שֶׁשִּׁיתָם כָּל זֹאת, עוֹדְנוּ רַחֲמָיו וְחַבְתּוּ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מֵה שֶׁחֲטִאתָם לְפָנָיו, אִינוּ שׁוֹאֵל מִכֶּם. כִּי אִם־לִירָאָה וגו' • (בְּרֻכּוֹת לג) רַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ מִכָּאן: 'הַכֹּל בִּיָּדֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִירָאָת שְׁמַיִם'. וּמִבֵּן

(יג) לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֵּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצוֹן
הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ:

יג לְמַטַּר יָת פְּקוּדֵיָא דִּי וַת קְנִימֹהִי דְאַנָּא
מִפְקֻדָּהּ יוֹמָא דִּין לְדִיִּיטָב לָךְ:

כ"א" לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת ה' • וְאֲף הִיא לֹא לְחַנּוּם, אֲלֹא: לְטוֹב לָכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ שְׂכָר.

(יד) הֲנֵן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְהַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ
וּכְל־אֲשֶׁר־בָּהּ:

יד הֵא דִּי אֱלֹהֶיךָ שְׁמַיָא וְשָׁמַיָא שְׁמַיָא אֶרְעָא
וְכָל דִּי בָּהּ:

כ"א" הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ • הַכֹּל, וְאֲף עַל פִּי כֵן "רַק בְּאַבְתִּיךָ חֶשֶׁק ה'" מִן הַכֹּל.

(טו) רַק בְּאַבְתִּיךָ חֶשֶׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחָר בְּזֶרַעַם
אֲחֵרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים בַּיּוֹם הַזֶּה:

טו לְחוּד בְּאַבְתִּיךָ צָבִי יְיָ לְמַרְחָם יְתָהוֹן
וְאַתְרֵעִי בְּכִנְיָהוֹן בְּתִרְיָהוֹן בְּכוֹן מִכָּל
עַמֻּמְיָא פִּיּוּמָא דְדִין:

כ"א" בָּכֶם • כְּמוֹ שֶׁאַתָּם (רֹאשׁוֹת אֲתָכֶם) חֲשׂוֹקִים מִכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים הַיּוֹם הַזֶּה.

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

בְּאַבְתִּיךָ חֶשֶׁק וַיִּבְחָר בְּזֶרַעַם אֲחֵרֵיהֶם מִכָּל
הָעַמִּים, בָּכֶם שֶׁאַתָּם מִבְּחָר וְזֶרַעַם, וְלֹא
בִּישְׁמַעְאֵל וְלֹא בְּעֶשָׂו.

וְטַעַם פִּיּוּם הַזֶּה, כִּי כֵן יִהְיֶה בְּכָל וְזֶרַעַם
לְעוֹלָם. וּכְבָר פִּרְשִׁיתִי (לְעִיל ז) הַחֶשֶׁק

וְהַבְחִירָה. וּפְרוּשׁ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם. בְּלִגְלִי אֲרַבְּעָה
יְסוּדוֹת שֶׁהֵם בְּכַח הַשָּׁמַיִם לְמִטָּה מֵהֶם, בְּעֶנְיָן
הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ (נַחֲמִיָּה ט ו). וְכֵן אָמַר
בְּמִזְמוֹר הַלְלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ
בְּמִרוֹמִים (תַּהֲלִים קמח), וְהַזְכִּיר מִלֵּאכִיו
וְצִבְאִיו וְשִׁמְשׁ וְיָרֵחַ וְכּוֹכְבֵי אוֹר, וְאַחֵר כָּךְ
הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם:

שֶׁלֹא תִבָּאוּ וְתִירָשׁוּ אֶת הָאָרֶץ, כְּטַעַם וְזֶסֶף
עוֹד לְהִנְיָחוֹ בְּמִדְבָּר וְשִׁחַתָּם לְכָל הָעָם הַזֶּה
(בְּמִדְבָּר לִב טו). וְעַל דֶּרֶךְ הָאָמֶת לֹא רָצָה
שִׁתְּהִיָּה מִשְׁחַת מִמֶּנּוּ שֶׁלֹא יִהְיֶה שְׁמוֹ הַגָּדוֹל
עִמָּךְ, וּכְבָר רְמִזְתִּי זֶה הַעֲנִין בְּסִדֵּר כִּי
תִשָּׂא:

(יב־טו) מֵה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁאֵל מַעֲמָךְ. נִמְשָׁךְ
אֶל לְטוֹב לָךְ. 'אִמַּר אֵינְנוּ שׁוֹאֵל
מַעֲמָךְ דְּבָר שִׁיחִיָּה לְצָרְכּוֹ אֲלֹא לְצָרְכְּךָ, כְּטַעַם
אִם צְדָקָת מֵה תִתֵּן לוֹ (אִיּוֹב לה ז), רַק הַכֹּל
הוּא לְטוֹב לָךְ. וְאָמַר הַטַּעַם כִּי לַה' אֱלֹהֶיךָ
הַשָּׁמַיִם וְשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ,
וְכֹלֶם נִתְּנִים כְּבוֹד לְשִׁמּוֹ, אֵינְנוּ צָרִיךְ לָךְ. רַק

(י) וְאָנֹכִי עֹמְדִי בְּהָר. עַל דַּעַת רַבּוּתֵינוּ
(סֵדֶר עוֹלָם ו) יֹאמַר שֶׁעֲמַד בְּהָר כְּשֶׁעָלָה
שָׁם וְשִׁנִּי הַלְחָת בִּידוֹ כְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל
לְחַת הָרִאשׁוֹנוֹת אֲרַבְּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה,
וַיִּשְׁמַע ה' אֵלַי גַּם בְּפַעַם הַשְּׁלִישִׁית. כִּי עָבַר
ה' עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל וַיְרַחֵם וְגו' (שְׁמוֹת
לד ו), וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ (שֵׁם שֵׁם ט) וְסִלַּחְתָּ לְעוֹגְנוֹ
וּלְחַטָּאתָנוּ וְנִחַלְתָּנוּ, וְנַעֲנֶה וְאָמַר קוֹם לָךְ
לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וַיֵּבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.
וְזֶה וְרָאָה כָּל הָעָם אֶתֶּה בְּקִרְבּוֹ אֶת
מַעֲשֵׂה ה' כִּי נִרְאָה הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ
(שֵׁם שֵׁם ז):
וְטַעַם לֹא אָבָה ה' הַשְׁחִיתָךְ. שֶׁלֹא רָצָה

(מז) וּמִלֶּחֶם אֶת עֶרְלַת לְבַבְכֶּם וְעֶרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד:

טו וְתַעֲדוּן יָת טַפְשׁוֹת לְבָבוֹן וּקְדָלְכוֹן לֹא תִקְשׁוּן עוֹד:

מס"י < עֶרְלַת לְבַבְכֶּם • אֵטֶם לְבַבְכֶּם וְכִסּוּיֹו. רמב"ן

יז אָרִי יִי אֱלֹהֵיכֶן הוּא אֱלֹהֵא דִינִין וּמָרִי מַלְכִין אֱלֹהֵא רַבָּא גְבֵרָא וּדְחִילָא דִי לִית קְדָמוּהִי מִסָּב אִפִּין וְאָף לֹא לְקַבְּלָא שְׁחָדָא:

(יח) כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא-יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שְׂחָד:

מס"י < וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים • לֹא יוּכַל שׁוֹם אֲדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. לֹא-יִשָּׂא פָנִים • אִם תִּפְרָקוּ עָלָיו. וְלֹא יִקַּח שְׂחָד • לְפִיָּסוֹ בְּמִמּוֹן.

(יח) עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לוֹ לָחֶם וְשִׁמְלָה:

מס"י < עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה • הָרִי גְבוּרָה, וְאַצֵּל גְּבוּרָתוֹ אֶתְהּ מוֹצֵא עֲנוּתוֹתָיו (מגילה לא). וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לוֹ לָחֶם וְשִׁמְלָה • וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל: "וְנָתַן לִי לָחֶם לְאָכַל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת י עמ' 25)

וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לוֹ לָחֶם וְשִׁמְלָה (יח) . לָחֶם זֶה תוֹרָה . . שִׁמְלָה זֶה טְלִית (ילקוט שמעוני רמז כג) גֵּר – הֵינּוּ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁהִיא בְּגִלּוֹת הַגּוּף, בְּאֶרֶץ לֹא לָהּ. וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדֵּי עַל הַפֶּסֶק (בְּחִסְדֵּי מֵט, א) הֵגֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבָּךְ, שֶׁהַכּוֹנֵן לְנִצּוֹץ הָאֱלֹקִי הַמְּחִיָּה אֶת הַגּוּף. לָחֶם – הֵינּוּ לְמוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא אֹר פְּנִימִי. שִׁמְלָה – הֵינּוּ קִיּוֹם הַמִּצְוֹת, אֹר מְקִיף. וְכַמְבָּאָר בְּתִנְיָא (סוף פ"ה), שֶׁתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת מְזוֹן לְנִשְׁמָה, וְתוֹרָתָךְ בְּתוֹךְ מְעִי (תהילים מ, ט), אֹר פְּנִימִי, וּמִצְוָה הִיא בְּחִינַת לְבוּשׁ לְנִשְׁמָה, אֹר מְקִיף.

(יט) וְאַהֲבַתְּם אֶת-הַגֵּר כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

יט וְתִרְחַמּוּן יָת גִּיּוֹרָא אָרִי דִּירִין הַנִּיתוֹן בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

מס"י < כִּי-גֵרִים הֵייתֶם • מוֹם שְׂבָךְ, אֵל תֹּאמַר לְחִבְרָךְ. רמב"ן

(כ) אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְכוּ תִדְבֹּק וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע:

כ יָת יִי אֱלֹהֶךְ תִּדְחַל וּקְדָמוּהִי תִפְלַח וְלִדְחַלְתָּה תִקְרַב וּבִשְׁמָה תִקְיָם:

מס"י < אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבֹּק בּוֹ, וְלֹאֲחֹר שִׁיְהִי בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוֹ אֲז בִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע.

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

יִרְאָנוּ הָאָדָם וְחֵי וְהַכֵּל כְּאִין נִגְדוּ וּמִאֲפָס וְתַהוּ נִחְשְׁבוּ לוֹ, וְלֹא בְּעֵינֵי שִׁיִּקַּח שְׂחָד וּמִמּוֹן מִאֲדָם כְּמַלְכִים וְשׁוֹפְטֵי הָאֶרֶץ:

וְהַנִּכּוֹן בְּעֵינֵי שִׁיִּאֲמַר אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים לְגִדּוּלֵי בְנֵי אָדָם בְּרִיבָם עִם קִטְנֵיהֶם, וְלֹא יִקַּח שְׂחָד מִעֲשִׂירֵיהֶם בְּרִיבָם עִם דָּל, כִּי הוּא עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה מִן הַגְּדוּלִים, וְקֹבֵעַ אֶת קוֹבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ, וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לוֹ לָחֶם וְשִׁמְלָה, וְהֵם כָּל צָרְכֵי הָאָדָם, וְהֵנָּה הוּא יִפְרֹס הָעֵינִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם אוֹהֵב וְרֵעַ:

(יט) כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. מוֹם שְׂבָךְ אֵל תֹּאמַר לְחִבְרָךְ, לְשׁוֹן רִשְׁי. וּכְבָר פִּרְשְׁתִּי בְּסֹדֵר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שמות כב כ):

וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כָּל צָבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָהֶם מִמְּשָׁלָה בְּשָׁפִלִים, כִּי הוּא הָאֲדוֹן אֲשֶׁר שָׁם לָהֶם מִשְׁטָרָם בְּאֶרֶץ, וְלוֹ הַגְּדִלָה וְהַגְּבוּרָה וְהוּא נוֹרָא בְּתַפְאֶרֶת עֲזוֹ, אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים, לְאֶחָד מִן הָאֱלֹהִים וְהָאֲדֹנִים לְהִגָּן עַל עוֹבְדֵיהֶם, וְלֹא יִקַּח שְׂחָד, מִיָּד אָדָם. וּפְרָשׁוֹ בְּשִׁחַד, שֶׁאִפְלוּ חֲסִידֵי גְמוּרָה שֶׁיַּעֲבֹר עֲבָרָה לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִצְוָה מִמִּצְוֹתָיו בְּשִׁחַד לְכַפֵּר לוֹ, אֲכַל יַעֲנִישֶׁהוּ עַל חֲטָאֵיו וְיִגְמַל לוֹ כָּכָל טוֹבוֹתָיו:

וְאוֹנֵקְלוֹס תִּרְגֵּם דְּלִית קְדָמוּהִי מִסָּב אִפִּין וְאָף לֹא לְקַבְּלָא שְׂחָדָא, וְיִתְפַּן לְפִרְשׁ שֶׁהוּא מְשַׁבְּחֵי הַשְּׁלִילּוֹת בְּבוּרָא יִתְבָּרֵךְ, יֹאמַר הַכְּתוּב שֶׁאֵין הַשֵּׁם בְּעֵינֵי שִׁיִּאֲשָׁא פָנִים, כִּי לֹא

(טז) וּמִלֶּחֶם אֶת עֶרְלַת לְבַבְכֶּם. שִׁיְהִיָּה לְבַבְכֶּם פְּתוּחַ לְדַעַת הָאֱמֶת, לֹא כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עַד הַיּוֹם, שֶׁלֹּא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנוֹת לִשְׁמֹעַ:

וְעֶרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד, שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּאִבּוֹתֵיכֶם דּוֹר סוֹרֵר וּמוֹרָה, שִׁיִּשְׁבּוּ עִם הַמִּצְרַיִם וְיִלְמְדוּ מִעֲשִׂיהֶם, וְהֵם קָשִׁים לְעֹזֵב דֶּרֶכָם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ אֶת הַעֲגָל וּקְרָאָם שָׁם (שמות לב ט) עִם קָשִׁי עֲרָף, שֶׁלֹּא יִשׁוּבוּ מִן הַשְּׁעוֹת שֶׁנִּכְנַס בְּלִבָּם לְחַשֵּׁב שִׁישׁ תוֹשֵׁלָת בְּעִבּוֹדֵת הַמִּלְאָכִים אוֹ צָבָא הַשָּׁמַיִם. אֲכַל אִתָּם תִּדְעוּ וְתִשְׁכַּחֲלוּ וְתִאֲמִינוּ כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים הֵם מִלְּאֲכֵי מַעֲלָה,

כא הוא תשפחתך והוא אלהך דעבד עמך
ית רברבתא וית חסינתא האלין די חזו
עיניך:

כב בשבעין נפשן נחתי אבהתך למצרים
ויקען שוניה יי אלהך פכוכבי שמיא למסגיי:

א ותרחם ית יי אלהך ותשר משבת מימרה
וקנמוהי ודינוהי ופקודוהי כל יומיא:

ב ותדעין יומא דין ארי לא ית בניכון די לא
ידעו ודי לא חזו ית אלפנא דיי אלהכון ית
רבותה ית ידה תקיפא ודרעה מרמא:

(כא) הוא תהלתך והוא אלהיך אשר-עשה את-
הגדלת ואת-הנוראת האלה אשר ראו עיניך: רמב"ן

(כב) בשבעים נפש ירדו אבתיך מצרימה ועתה שמך
יהוה אלהיך פכוכבי השמים לרב:

יא (א) ואהבת את יהוה אלהיך ושמרת משמרתו וחקתיו
ומשפטיו ומצותיו כל-הימים: רמב"ן

(ב) וידעתם היום כי לא את-בניכם אשר לא-ידעו ואשר
לא-ראו את-מוסר יהוה אלהיכם את-גדלו את-ידו
החזקה וזרעו הנטויה:

הש"ס וידעתם היום • תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחת. כי לא את-בניכם • אני מדבר עכשו, שיוכלו לומר:
'אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה'. רמב"ן

ג וית אתותה וית עובדוהי די עבד בגו
מצרים לפרעה מלפא דמצרים ולכל
ארעה:

ד ודי עבד למשרית מצרים לסוסותה
ולרתיכוהי די אטיף ית מי ימא דסוף על
אפיהון במרדפהון פתריכון ואובדנון יי עד
יומא הדין:

ה ודי עבד לכון במדברא עד מיתכון עד
אתרא הדין:

(ג) ואת-אתותיו ואת-מעשיו אשר עשה בתוך מצרים
לפרעה מלך-מצרים ולכל-ארצו:

(ד) ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו אשר הציף
את-מי ים-סוף על-פניהם בדרךם אחריכם ויאבדם יהוה
עד היום הזה: רמב"ן

(ה) ואשר עשה לכם במדבר עד-באתכם עד-המקום הזה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

השרפים וקבירות התאנה ומגפת הששים וגזרת
המגזלים, שהיתה בהם זר ה' עד בואם אל
המקום הזה, וקצר בפרענות שעשה להם.
ואם בן, ושמרתם את כל המצוה, למען
תחזקו, כי ידו החזקה מחזקת שומרי מצותיו,
ולא יחזיק ביד מרעים:

(ד) אשר הציף את מי ים סוף וגו' ויאבדם
ה' עד היום הזה. לא הבינותי טעם
"עד היום הזה", כי כל המתים בים אגדן
עולם הם אובדים. ויתכן שהוא חוזר לסוסיו
ולרכבו, שאבד סוס ורכב ממצרים בכל הדור
ההוא, כי כל סוס ורכב וכל פגש אשר
במצרים הוציא עמו ואבדו כלם, והיתה
ממלכה שפלה בלא רכב וסוס וחיל ועוז:
ואמר רבי אברהם שלא קמו עוד בניהם
תחתם להיות כמוהם. רצונו לומר כי
השם אבד הרוחפים בים ואבד במצרים נרעם,
ולא נשאר להם שם ושאר, כי הם הרשיעו
יותר מקל מצרים לדרך אחרי גאולי השם,
אבל זה לא נזכר בתורה:

וכענין שנאמר במקום אחר (מ"א ב ג) לשמר
את משמרת ה' אלהיך ללכת בדרכיו, ואמר
(שבת קלג): מה הוא חנון ורחום אף אפה
היה חנון ורחום וכו':

(ב) את גדלו את ידו החזקה וזרעו
הנטויה. אמר רבי אברהם להוציא
אתכם ממצרים, והאותות והמופתים שעשה
לפרעה, ואשר עשה לכם במדבר, בדבר חסן.
ואינו נכון בעיני, כי עתה לא ידבר רק
במוסר אשר יסר בו השם לעוברי רצונו. את
גדלו, שהיה מתרומם ומתגדל לאמר התפאר
עלי (שמות ח ה), למחר יהיה (שם פסוק
ט), ושמתי פדת (שם), למען תדע כי לה'
הארץ (שם ט ט). ואת ידו החזקה, ושלחתי
את ידי והפיתי את מצרים (שם ג כ), את
היד הגדלה אשר עשה ה' (שם יד לא). וזרעו
הנטויה, שלא נתן להם רוח והצלה מאז היתה
יד נטויה עליהם ולא השיב ידו מבלע עד
שאבדם. ואשר עשה לכם במדבר (פסוק ה),
אשר נגף אתכם בעגל ואש תבערה והנחשם

(כא) וטעם הוא תהלתך והוא אלהיך. הוא
יהיה תהלתך, שתתן כל תהלתך אליו,
אותו תהלל תמיד וכבודו לאחר לא תתן
ותהלתו לפסילים, ולא אל האלהים והאדונים
הנזכרים. או יאמר הוא תהלתך, שבו אפה
מהלל על כל העמים, כלשון כי תפארת עצמו
אפה (תהלים פט יח), ה' עזי ומעזי (ירמיה
טז ט):

והוא אלהיך, שיחד שמו עליך שתהיה לו
לעם והוא יהיה לך לאלהים, ולא כשאר
האמות אשר הוא להם אלהי האלהים אשר
חלק להם, כמו שפרשתי (ויקרא יח כה), כי
עשה עמך הגדולות והנוראות, שמהם תפיר
כי אתה חבלו ונתלתו ועיניו תמיד עליך לטוב:
(א) ושמרת משמרתו. ליראה אותו שתשמר
מחטוא לפניו, כי אחר שיצוה באהבה
יצוה בקרחה, ויצוה בחקים ובמשפטים
ובמצוות. או ושמרת משמרתו, שתשמר מה
שהשם שומר, שהוא שומר את הגרים וחונן
דלים ואביונים ועושה משפט יתום ואלמנה.

וְיָדִי עֲבַד לְדָתְךָ וְלֹאֲבִירֶם בְּנֵי אֱלִיָּאב בֶּרֶךְ
רְאוּבֵן דִּי פִתְחַת אֲרֻעָא יָת פּוּמָה וּבְלַעֲתָנוּן
וְיָת אֲנָשׁ פְּתִיחוֹן וְיָת מִשְׁכְּנֵיהוֹן וְיָת כָּל
יְקוּמָא דִּי עֲמֵהוֹן בְּגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל:

(ו) וְאִשָּׁר עָשָׂה לְדָתְךָ וְלֹאֲבִירֶם בְּנֵי אֱלִיָּאב בֶּרֶךְ רְאוּבֵן אִשָּׁר
פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַעֶם וְאֶת־בְּתִיָּהֶם וְאֶת־
אֱהֲלֵיהֶם וְאֶת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־
יִשְׂרָאֵל:

כ"י"א בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל • כָּל מְקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתְחַתּוֹ וּבּוֹלַעְתּוֹ, אֵלּוּ דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה.
אָמַר לוֹ רַבִּי נַחֲמִיָּה: וְהֲלֹא כָּבֵד נֶאֱמַר (במדבר טו): "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", וְלֹא פִּי־תִיָּה? אָמַר לוֹ: 'וּמָה אֲנִי מְקִים
"בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל"? אָמַר לוֹ: שְׁנַעֲשִׂית הָאָרֶץ מְדֻרֵּן כְּמִשְׁפָּךְ, וְכָל מְקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וְכָא עַד
מְקוֹם הַבְּקִיעָה. וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם • זֶה מְמוֹנֵי שֶׁל אָדָם, שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רִגְלָיו. רמב"ן

(ז) כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר
עָשָׂה:

כ"י"ב כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי • מוֹסֵב עַל הַמְּקָרָא הָאֶמּוֹר לְמַעַלָּה: "כִּי לֹא אֵת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְגו'", כִּי אִם עִמָּכֶם
אֲשֶׁר "עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי וְגו'".

(ח) וַשְׁמֵרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
לְמַעַן תַּחֲזִקוּ וּבִאתֶם וּיְרִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם
עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

(ט) וּלְמַעַן תִּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה
לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וְדִבְשׁ: ס

♦ יום שישי כ"ב מנחם-אב ♦

(י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֶרְעֶךָ
וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ בְּגֵן הַיֶּרֶק:

כ"י"ג לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא • אֵלּא טוֹבָה הֵימָנָה, וְנֶאֱמָרָה הַבְּטָחָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים:
'שָׁמָּה לֹא נִבָּא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה כְּזוֹ'. (ספרי) כָּל בִּגְנוּתָהּ הַפְּתוּב מְדַבֵּר, וְכֹךְ אָמַר לָהֶם: 'לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא, אֵלּא
רְעָה הֵימָנָה? תִּלְמּוּד לומר: "וְחִבְרוֹן שָׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה וְגו'", אָדָם אֶחָד בִּנְאָן, וְחָם בָּנָה צֶעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ,
וְחִבְרוֹן לְכַנְעֵן, דִּרְךְ אֶרֶץ אָדָם בּוֹנֶה אֶת הַנָּאָה וְאַחֵר כֹּךְ בּוֹנֶה אֶת הַכְּעוֹר (ספרי אַחֲרֵי: הַדּוּשׁ), שֶׁפָּסְלָתוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן, הוּא
נוֹתֵן בְּשָׁנִי, וּבְכָל מְקוֹם הַחֲבִיב קוֹדֵם. הָא לְמַדְתָּ שֶׁחִבְרוֹן יָפָה מִצֶּעַן, וּמִצְרַיִם מִשְׁפַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שְׁנֶאֱמַר (בראשית
יא): "כִּגֵּן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֶעַן שְׁבַח מִצְרַיִם הִיא, שֶׁהִיָּתָה מְקוֹם מַלְכוּת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ל): "כִּי הָיָה בְּצֶעַן
שְׂרִיו", וְחִבְרוֹן פָּסְלָתָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכֹךְ הַקְּצוּתָה לְקַבּוּרַת מַתִּים, וְאַף עַל פִּי כֵן הִיא יָפָה מִצֶּעַן. וּבִכְתוּבָת (דף ק"ב)
דְּרָשׁוּ בְּעִנְיָן אַחֵר: אֲפָשֶׁר אָדָם בּוֹנֶה בֵּית לְבָנוֹ הַקָּטָן, וְאַחֵר כֹּךְ לְבָנוֹ הַגָּדוֹל? אֵלּא שֶׁמִּבְּנָה עַל אֶחָד מִשְׁבָּעָה בְּצֶעַן.
אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם מִשָּׁם • אֲפֹלוֹ אֶרֶץ רַעֲמָסֶס אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם בָּהּ, וְהִיא בְּמִיטַב אֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר (בראשית מו): "בְּמִיטַב
הָאָרֶץ וְגו'", אִי הִיא אֵינָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ • אֶרֶץ מִצְרַיִם הִיָּתָה צְרִיכָה לְהִבְיֵא מִים מִגִּילּוּס:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(י) וְהִזְכִּיר וְאִשָּׁר עָשָׂה לְדָתְךָ וְלֹאֲבִירֶם. וְלֹא
הִזְכִּיר קֶרֶב וְעֲדָתוֹ שֶׁצָּעָה אִשׁ מִלִּפְנֵי ה'

הוא נֶעֱשֶׂה לְדוֹרוֹת כְּאִשָּׁר קָרָה גַם לְעִזְיָהוּ
(דְּה"ב כו יט), עַל כֵּן לֹא מְנַאז בְּאוֹתוֹת הַמְּדָבָר:

וְתֹאכַל אוֹתָם, כְּעֹבֵר כִּי אִישׁ זֶר הִקְרִב לְהַקְטִיר
קִטְרֶת הוּא מִלֵּאנֵי הַתּוֹרָה (במדבר יז ה), וְלַעֲוֹלָם

"בְּרָגֶלְךָ", וְלֹהֶשְׁקוֹתָהּ, וְצָרִיךְ אֶתָּה לְגֵדֵד מִשְׁנֶתֶךָ, וְלַעֲמֹל, וְהִנָּמוּךְ שׁוֹתָה וְלֹא הִגָּבָה, וְאַתָּה מַעֲלָה הַמִּים מִן הַנָּמוּךְ לַגָּבָה, אָכֵל זֶה: "לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מִיָּם", אֶתָּה יִשָּׁן עַל מִטָּתְךָ, וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁקָה נָמוּךְ וְגָבָה, גְּלוּי וְשָׁאִינוּ גְּלוּי בְּאֶחָת. בְּגֵן הַיָּרֵק • שָׁאִין דִּי לוֹ בְּגִשְׁמִים, וּמִשְׁקִין אוֹתוֹ בְּרָגֶל וּבִכְתָּף.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ו' עמ' 30, טו עמ' 14, רשימות חוברת כז עמ' 8)

הָאָרֶץ . . לא כְּאָרֶץ מִצְרַיִם הִיא . . לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מִיָּם (יא, י"א) בְּמִצְרַיִם לֹא יוֹרֵד גֶּשֶׁם, וְהַנִּילוֹס עוֹלָה וּמִשְׁקָה אֶת הַשָּׂדוֹת. וּמִכֵּינֵן שְׂבָעִינִי בִּשְׂרָא לֹא מְרַגִּישִׁים שִׁישׁ צָרֶף בְּעֹזֶרֶת ה', עֲלוּלִים לִשְׁכַח שֶׁהַק"ב הוּא הַנּוֹתֵן לָךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל. וְאָכֵן, פָּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אָמַר אֵינִי צָרִיךְ לְעֵלְיוֹנִים, כִּי יֵשׁ לִי יְאֹרִי (יחזקאל כט, ג וברש"י שם). וְלִכֵּן הִיָּה הַנִּילוֹס הַעֲבוּדָה זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם, כְּמֵאֲמַר רז"ל (מדרש לקח טוב וארא ז, יג) הוֹאִיל וְזֶה מִשְׁקָה שְׂדוּתִינוּ וּכְרָמֵינוּ . . וְדָאִי הוּא אֶלְקָה. בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, לַעֲמֹת זֹאת, הָרִי לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מִיָּם, וְיִי שְׂזָקוֹק לְגֶשֶׁם לֹא יִשְׁכַח עַל ה' גַּם כְּשִׁישׁ לוֹ שֶׁפַּע רַב שֶׁהָרִי הוּא תְּלוּי בְּחֹסְדֵי שָׁמַיִם. רמב"ן

(יא) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵתָם עֲבָרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעָתָה לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה-מִיָּם:

כ"א"י אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעָתָה • מְשַׁבַּח הָהָר מִן הַמִּישׁוֹר, שֶׁהַמִּישׁוֹר בְּבֵית כּוֹר אֶתָּה זֹרַע כּוֹר, אָכֵל הָהָר, בְּבֵית כּוֹר מְמַנֵּה, חֲמִשָּׁת כּוֹרִין: אֶרֶב מְאָרְבַּע שְׁפוּעֵיו, וְאָחָד בְּרָאשׁוֹ. וּבִקְעָתָה • הֵן מִישׁוֹר.

(יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּרָשׁ אֶתָּה תְּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית הַשָּׁנָה: ס

כ"א"י אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרָשׁ אֶתָּה • וְהִלֵּא כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דוֹרֵשׁ, שְׁנֵאֲמַר (איוב לה): "לְהַמְטִיר עַל-אֶרֶץ לֹא-אִישׁ? אֵלֹא כְּבִיכָל אֵינוֹ דוֹרֵשׁ אֶלֶּא אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ דִּרְשָׁהּ שְׂדוּרְשָׁהּ, דוֹרֵשׁ אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּה. תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ • לְרֹאוֹת מַה הִיא צְרִיכָה, וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ גִּזְרוֹת: עֵתִים לְטוֹבָה וְעֵתִים לְרָעָה וְכו', כְּדֹאִיתָא ב'רֵאשׁ הַשָּׁנָה" (י"י). מִרְשִׁית הַשָּׁנָה • (שם ה) מֵרֵאשׁ הַשָּׁנָה נִדּוֹן מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפָהּ.

(יג) וְהָיָה אִם-שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר לָאֵהָבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:

כ"א"י וְהָיָה אִם-שָׁמַעַתְּ • "וְהָיָה" מוֹסֵב עַל הָאֲמוּרָה לְמַעַלָּה: "לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מִיָּם". וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמְעוּ • (סוכה מז) אִם תִּשְׁמַע בִּישָׁן, תִּשְׁמַע בְּחֹדֶשׁ, וְכֵן (דברים ח): "וְהָיָה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח", אִם הִתְחַלַּת לִשְׁכַּח, סוֹפֶךְ שֶׁתִּשְׁכַּח כָּלָה,

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

הַשָּׁמַיִם וְגו' וְאֶבְדַּתְּם מִהֲרָה בְּרַעַב מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, שְׁלֹא תוֹכְלוּ לְחִיּוֹת בָּהּ בְּלֹא מִטֵּר: וְהָיָה הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת תְּהִייר בְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמִמֶּנָּה נִלְמַד כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּרִשְׁוֹתוֹ וְנִקָּל בְּעֵינֵי ה' יִתְבָּרֵךְ לְהַאֲבִיד יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ מִצְרַיִם וְלְהוֹכִישׁ נְהוֹרֹתָם וְיֹאזִרֵיהֶם, אָכֵל אֶרֶץ כְּנָעַן תֹּאכַד יוֹתֵר מִהֲרָה שְׁלֹא יִתֵּן בָּהּ מִטְרוֹת עֶז. הַחוֹלָה צָרִיךְ זְכוּת וְתַפְלָה שְׁיִרְפָּאָהוּ הַשֵּׁם יוֹתֵר מִן הַכְּרִיא שְׁלֹא בֹא עָלָיו הַחֲלִי, וְכֵף הַמִּדָּה בְּעֵינֵי וּבְעֵשִׂיר וּמֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה':

וּמִפְּנֵי שֶׁאֲמַר (פסוק יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרָשׁ אֶתָּה. וְיֹאזִיר שְׁיֵאמַר וְלְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מִיָּם כְּאֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרָשׁ אֶתָּה, יְהִיָּה מְדַרְשׁ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי עקב יב)

וּדְרָשְׁתָּם אֶרֶץ זְבַת חֵלֶב וְדִבַּשׁ כִּי ה' יִתֵּן מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן: וְכֹלָה, אָכֵל דְּעוֹ לָכֶם שְׁאִינָה בְּאָרֶץ מִצְרַיִם לְהִשְׁקוֹת אוֹתָהּ בְּרָגֶל מִן הַיְאֹרִים וּמִן הָאֲגָמִים בְּגֵן הַיָּרֵק, רַק הִיא אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעָתוֹת לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מִיָּם לֹא בְּעֵינֵי אַחֵר, וְצָרִיכָה שִׁדְרָשׁ ה' אוֹתָהּ תְּמִיד בְּמִטֵּר, כִּי הִיא אֶרֶץ צְמָאָה מְאֹד וְצָרִיכָה מִטֵּר כָּל הַשָּׁנָה, וְאִם תַּעֲבֹרוּ עַל רְצוֹן ה' לֹא יִדְרָשׁ אוֹתָהּ בְּגִשְׁמֵי רְצוֹן, הִנֵּה הִיא רְעָה מְאֹד לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמִיחַ וְלֹא יַעֲלֶה בָּהּ כָּל עֵשֶׂב בְּהִרְיָה:

וְיִחְזֹר וּיְפָרֵשׁ כָּל זֶה בְּפִרְשָׁה הַשְּׁנִיָּה (להלן פסוקים יג-יז), כִּי אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתֵי וְנִתְּתִי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ תְּמִיד, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְעָצַר אֶת

(י) לֹא כְּאָרֶץ מִצְרַיִם הִיא. אֵלֹא טוֹבָה הִימָנָה, וְנִמְאָה הַבְּטָחָה זֹאת לְיִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם שֶׁהִיוּ אוֹמְרִים שְׁמָא לֹא נָבֹא אֵל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה כְּזֹאת. יָכוֹל בְּגִיטָתָהּ הַכְּתוּב מְדַבֵּר וְכֵן אָמַר לָהֶם, לֹא כְּאָרֶץ מִצְרַיִם הִיא אֵלֹא רְעָה הִימָנָה, תִּלְמִיד לומר וְחִבְרוֹן שְׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה (במדבר יג כב), אָדָם אָחָד בְּנֵאֵן, דִּרָּךְ אֶרֶץ אָדָם בּוֹנֶה אֶת הַנֶּאֱדָה וְאַחֵר כֵּף אֶת הַגְּרוּעַ וְכו', לְשׁוֹן ר"ש"י מִסְפְּרִי (עקב יא). וְעוֹד הִבִּיא מַה שִּׁדְרָשׁוֹ בְּגִמְרָא בְּמִסְכַּת כְּתוּבוֹת (ק"ב). בְּעֵינֵי אַחֵר, אִפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בֵּית לְבָנוֹ קֶטַן וְאַחֵר כֵּף לְבָנוֹ גָּדוֹל, אֵלֹא שְׂמִיבּוֹנָה אָחָד מִשְׁבָּעָה בְּצִוְעוֹ: וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּדִרָּךְ הַאֲזִהְרוֹת נִאֲמַר, שְׁאֲמַר לָהֶם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל הַמִּצְוָה

שָׁכַן כְּתִיב בְּמַגְלָה: אִם תַּעֲזֹבֵנִי יוֹם, יוֹמִים אֶעֱזָבְךָ. **מִצִּיּוֹן אֶתְכֶם הַיּוֹם • שִׁיחֵיו עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים, כְּאִלּוּ שְׁמַעְתֶּם בּוֹ בַּיּוֹם (ספרי).** **לֹא־הָבֵה אֶת־ה'** • שְׁלֹא תֹאמַר: 'הָרִי אֲנִי לֹמֶד, בְּשִׁבִּיל שְׁאֵהִיָּה עֲשִׂיר, בְּשִׁבִּיל שְׁאֶקְרָא רַב, בְּשִׁבִּיל שְׁאֶקְבֵּל שְׂכָר', אֲלֵא כָּל מָה שֶׁתַּעֲשֹׂו, עֲשֹׂו מֵאֲהָבָה וְסוֹף הַכְּבוֹד לָבֹא. **וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל־לְבָבְכֶם • עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בְּלֹב, וְזוֹ הִיא תַּפְלָה, שֶׁהַתַּפְלָה קְרוּיָה עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמָר (דניאל ה): "אֲלֹהֶיךָ דֵּי אֲנִתָּ פֶלַח לֵה בַתְּדִירָא", וְכִי יֵשׁ פֶּלַח בְּכָבֶל? אֲלֵא עַל שֶׁהִיא מִתְּפַלֵּל, שֶׁנֶּאֱמָר (שם): "וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵה וְגוֹ", וְכֵן בְּדוֹר הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא): "תִּכְוִין תַּפְלָתִי קִטְרֹת לְפָנֶיךָ". **בְּכָל־לְבָבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם • וְהֵלֵא כָּבֶד הַזֹּהִיר (דברים ו): "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", אֲלֵא אֲזַהֲרָה לִיחִיד, אֲזַהֲרָה לְצַבוֹר.****

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ) לקוטר שיחות חלק ל"ד עמוד 73 – מתוך 'לקראת שבת')

תפלה – לצורך גבוה

וְהִיָּה אִם־שָׁמַעַ תִּשְׁמָעוּ . . וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל־לְבָבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל לְבָבְכֶם – עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בְּלֹב, וְזוֹ הִיא תַּפְלָה, שֶׁהַתַּפְלָה קְרוּיָה עֲבוֹדָה (יא, יג. ובפירוש רש"י).
תִּנֵּן בְּמִסְכַּת בְּרִכּוֹת (ריש פרק ה) "אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֲלֵא מִתּוֹךְ כְּבֹד רֹאשׁ", וְכֵתֵב הָרַב הַמְּגִיד מִמְּעוֹזְרִיטֵשׁ (אור תורה 'דבור המתחיל' אין עומדין), ד"אֵין עוֹמְדִין כו' אֲלֵא מִתּוֹךְ כְּבֹד רֹאשׁ . . אֵל תַּתְּפַלֵּל בְּשִׁבִּיל דְּבַר שְׁחָסַר לָךְ . . תַּתְּפַלֵּל עַל הַכְּבִידוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁ . . בְּשִׁכְיָנָה כְּבִיכּוֹל . . שִׁיחֵיָה כָּל כְּנֻתוֹ לְהַשְׁפִּיעַ בְּשִׁכְיָנָה עֲזָו . . כְּבֹד רֹאשׁ הֵינּוּ כְּבֹד שֶׁל רִישָׁא דְּכָל רִישִׁין".
וְלִכְאוּרָה צְרִיר־עֵינִן, שֶׁהִרְיָ זֶהוּ הַפֶּן גָּדֵר הַתַּפְלָה עַל־פִּי הַלְכָה, שֶׁעֲנִינָהּ בְּקִשְׁתּוֹ צְרִי הָאֵדֶם דִּיןָא (רמב"ם הלכות תפלה פרק א הלכה ב"ד)?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבְּאוֹר בְּזֶה, שֶׁכְּנֻת הָרַב הַמְּגִיד הִיא שְׁצִרִיף הָאֵדֶם לְהִיּוֹת בְּדִרְגָּה נְעִלִית בְּעֲבוֹדַת ה', שֶׁבְּטֵל לְגַמְרִי קָמִיָה יִתְבָּרַךְ, וְעַד שֶׁכָּל מִצִּיּוֹתָיו אֵינָה אֲלֵא בְּטוֹלוֹ לְהַשְׁמִי' יִתְבָּרַךְ.

וּבְמִילָא זֹהִי בְּקִשְׁתּוֹ צְרִיר, דְּאֵינוּ צְרִיר מֵאוֹמָה לְעַצְמוֹ, וְכָל מִבְּקָשׁוֹ וּצְרִיר אֵינֶם אֲלֵא "צִרְךָ גְּבוּהָ", שֶׁיִּתְמַלֵּא רְצוֹן הַשְּׁכִינָה, וְלָכֵן מִתְּפַלֵּל עַל "כְּבֹד" וְחִסְרוֹן הַשְּׁכִינָה כְּבִיכּוֹל, "רִישָׁא דְּכָל רִישִׁין". רמב"ן

(יד) **וְנִתְּתִי מִטֶּר־אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאַסְפָּת דִּגְגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ:**
יֵד וְאֵתָן מִטֶּר אַרְעֲכֶן בְּעֵדְנָהּ בְּכִיר וְלִקְיֵשׁ
וְתִכְנֹשׁ עֲבוּרְךָ וְחִמְרְךָ וּמִשְׁחָךָ:

כִּי־יִי וְנִתְּתִי מִטֶּר־אַרְצְכֶם • (ספרי) עֲשִׂיתֶם מָה שֶׁעֲלִיכֶם, אֲפִי אֲנִי אֶעֱשֶׂה מָה שֶׁעָלִי. **בְּעֵתוֹ • בְּלִילוֹת, שְׁלֹא יִטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דְּבַר אַחֵר (שם): "בְּעֵתוֹ", בְּלִילֵי שִׁבְתוֹת שֶׁהַפֶּל מִצִּוִּיִּן בְּכַתִּיבָם. יוֹרָה • (תענית ו) הִיא רְבִיעִה הַנוֹפֶלֶת לְאַחֵר הַזִּירְעָה, שֶׁמִּרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְאֵת הַזֵּרְעִים. וּמִלְקוֹשׁ • רְבִיעִה הַיּוֹרֶדֶת סְמוּךְ לְקִצְרִי, לְמַלְאוֹת הַתְּבוּאָה בְּקִשְׁיָה, (שם) וְלִשׁוֹן 'מִלְקוֹשׁ', דְּבַר הַמֵּאֲחֵר, כְּדִמְתַּרְגְּמִינִן: (בבאשית ל) "וְהִיָּה הַעֲטוּפִים לְלִבָּן", 'לְקִשְׁיָא'. דְּבַר אַחֵר: לְכֹךְ נִקְרָאת מִלְקוֹשׁ, שִׁיּוֹרֶדֶת עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקִּשְׁיִין. וְאַסְפָּת דִּגְגָנְךָ • אֵתָהּ תֹּאסְפִנוּ אֶל הַבֵּית וְלֹא אוּיָבִיךָ, כְּעִנְיֵן שֶׁנֶּאֱמָר (ישעיה צב): "אִם אֵתָן אֵת דִּגְגָנְךָ וְגוֹ" כִּי מֵאֲסָפִיו יִאֲכַלְהוּ", וְלֹא כְּעִנְיֵן שֶׁנֶּאֱמָר (שופטים ו): "וְהִיָּה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ".**

(טו) **וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשִׂרְךָ לְבִהֲמֹתֶךָ וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ:**
טו וְאֵתָן עֵשֶׂב בְּחִלְקֶךָ לְבַעֲיָרְךָ וְתִיכּוֹל
וְתִשְׂבַּע:

כִּי־יִי וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשִׂרְךָ • (ספרי) שְׁלֹא תַצְטַרֵּךְ לְהוֹלִיכָה לְמִדְּבָרִיּוֹת. דְּבַר אַחֵר: שֶׁתִּהְיֶה גּוֹזֵז תְּבוּאָתְךָ כָּל יָמוֹת הַגִּשְׁמִים וּמִשְׁלִיךְ לְפָנֶי בְּהִמְתָּךְ, וְאֵתָהּ מוֹנֵעַ דִּךְ מִמְּנָה שְׁלִשִׁים יוֹם קֹדֶם לְקִצְרִי וְאֵינָה פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָה. **וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ • הָרִי זֶה בְּרָכָה אַחֲרֵת: שֶׁתִּהְיֶה בְּרָכָה מִצִּוְיָה בְּפֶת בְּתוֹךְ הַמַּעֲצִים. "וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ". רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס. אברמוביץ

שְׁלֵמָה יַעֲשֶׂה עִמָּהֶם אֵת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֶּה לְטוֹבָה, וְאָמַר כִּי בְּעִבְדֶּם עֲבוֹדָה זָרָה יַעֲשֶׂה עִמָּהֶם אוֹת לְרַעָה:
וְרַע כִּי הַנְּסִים לֹא יַעֲשֹׂו לְטוֹבָה אוֹ לְרַעָה רַק לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים אוֹ לְרַשָּׁעִים גְּמוּרִים, אֲבָל הַבִּינְיָנִים כְּדִרְךָ מִנְּהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם יַעֲשֶׂה בָּהֶם טוֹבָה אוֹ רַעָה כְּדִרְכֶּם וְכַעֲלִילוֹתָם:
(טו) **וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ.** הָרִי זֶה בְּרָכָה אַחֲרֵת, שֶׁתִּהְיֶה בְּרָכָה מִצִּוְיָה בְּפֶת שְׁבִתוֹךָ מִעֵיד וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ, לְשׁוֹן רִשְׁיָי. וְרַבִּי אֲבִרָהָם

(יג) **בְּכָל לְבָבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם.** וְהֵלֵא כְּבֹר הַזִּכִּיר בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אֲלֵא אֲזַהֲרָה לִיחִיד וְאֲזַהֲרָה לְצַבוֹר, לְשׁוֹן רִשְׁיָי מִסְפָּרִי (עקב יג). וּבְאוֹר הָעִנְיָן כִּי הַשֵּׁם לֹא יַעֲשֶׂה הַנְּסִים תָּמִיד, לְתַת מִטֶּר הָאָרֶץ בְּכָל עַת יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ וְלַהוֹסִיף בְּדִגָּן וּבְתִירוֹשׁ וּבִיצְהָרָה וּלְהַרְבּוֹת גַּם הָעֵשֶׂב בְּשָׂדֶה לְבִהֲמָה אוֹ שִׁיעֲצֹר הַשָּׂמִים וּיִבְשׁוּ, רַק עַל מַעֲשֶׂה רַב הָעַם, אֲבָל הַיִּחִיד הוּא בְּכּוֹחוֹ יִחִיָּה וְהוּא בְּעוֹנֵי יָמוֹת. וְהִנֵּה אָמַר כִּי בְּעֲשׂוֹתָם כָּל הַמִּצְוּוֹת מֵאֲהָבָה

נִרְמָז בְּכַתּוּב, וְהֵלֵא כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דִּרְשׁ, שֶׁנֶּאֱמָר (איוב לח כו) לְהַמְטִיר עַל אָרֶץ לֹא אִישׁ, כְּבִיכּוֹל אֵינוּ דִּרְשׁ אֲלֵא אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ דִּרְשִׁישָׁה שֶׁדִּרְשׁ אוֹתָהּ דִּרְשׁ כָּל הָאֲרָצוֹת: תָּמִיד עֵינֵי ה' אֲלֵהֶיךָ בָּהּ, לְרֹאוֹת מָה הִיא צְרִיכָה, וְלַחֲדַשׁ בָּהּ גְּבוּרֹת עֲתִים לְטוֹבָה וְעֲתִים לְרַעָה כו', כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (יז:). וְיֵשׁ בּוֹ סוֹד עֲמוּק, כִּי הָאָרֶץ הִיא נִדְרָשֶׁת בְּכָל וְהִיא הַכֹּל, וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְּפַרְנְסוֹת מִמְּנָה בְּאֵמָת:

טז אַסְתָּמְרוּ לָכֵן דִּילְמָא יִטְעוֹן לַפְּכוֹן
וְתַסְטִין וְתַפְלָחוֹן לְטַעוֹת עֲמֻמָּיָא וְתַסְגְּדוֹן
לְהוֹן :

זש״א» הַשְּׁמֵרוֹ לָכֶם • כִּי־נָן שְׂתַהֲיוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹבְעִים, הַשְּׁמֵרֻ וְלָכֶם שְׁלֹא תִבְעָטוּ, שְׂאַין אָדָם מוֹרֵד בְּהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 אֲלֹא מִתּוֹף שְׁבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח:) "פֶּן תֹּאכַל וְשִׁבְעָתָ", "וּבִקְרָךְ וְצִאנְךָ יִרְבֶּינָ", מַה הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְרָם לְבַבְךָ
 וְשָׁכַחְתָּ". **• וְסֻרְתָּם •** לְפָרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּמִתּוֹף כֶּף: "וְעִבְדֶּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁכִּינוּ שְׂאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, הוֹלֵךְ
 וּמִדְבֵּק בַּעֲבוּדַת כּוֹכְבִים, וְכֵן דִּוד אוֹמֵר (שמואל א- כו:) "**כִּי־גִרְשׁוֹנִי הַיּוֹם מִהִסְתַּפַּח בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֹךְ עֲבַד וגו'**", וּמִי
 אָמַר לוֹ כֶּף? אֲלֹא כִּי־נָן שְׂאַנִּי מִגֶּרֶשׁ מְלַעֶסֶק בְּתוֹרָה, הִרְיִנִי קְרוֹב לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים. **• אֱלֹהִים אֲחֵרִים •** (ספר) שֶׁהֵם
 אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוּעֵק אֵלָיו וְאינו עוֹנֶהוּ, נִמְצָא עֲשׂוֹי לוֹ כְּנֹכְרִי.

וַיִּתְקוּף רָגְזָא דִּי בְכוּן וַיַּחֲדוּ יְת שְׁמֵיָא
וְלֹא יְהִי מִטְרָא וְאַרְעָא לֹא תִתֵּן יָת עֲלִלְתָּהּ
וַתִּיבְדֹּון בְּפָרִיעַ מֵעַל אֲרַעָא טַבְתָּא דִּי יֵהב
לְכוּן :

ז"י • אֶת־יְבוּלָה • אֵף מֵה שְׁאֵתָהּ מוֹכִיל לָהּ, כְּעֵנִין שְׁנָאֲמַר (תני נ): "זְרַעְתֶּם הֲרֵבָה וְהָבֹא מְעֵט". וְאִבְדֶּתֶם מִהֲרָה •
עַל כָּל שָׂאֵר הַיְסוּרִין אֲגִלָּה אֲתֶכֶם מִן הָאֲדָמָה שְׁגָרְמָה לָכֶם לַחֲטָא. (ספרי) מִשָּׁל לְמִי שֶׁשָּׁלַח בְּנוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, וְהָיָה
יּוֹשֵׁב וּמִפְקָדוֹ: אֵל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצֶּרֶךְ, שֶׁתֵּבֵא נָקִי לְבִיתְךָ. וְלֹא הַשְׁגִּיתָ הֵבִין הֵהוּא, אָכַל וְשָׂתָה יוֹתֵר מִצֶּרְכּוֹ, וְהָקִיא
וְטִנָּף אֶת כָּל בְּנֵי הַמִּסְבָּה. נִטְלוּהוּ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו, וּזְרָקוּהוּ אַחֲרֵי פִלְטֵרִין. מִהֲרָה • (שם) אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אֲרֻכָּה, וְאִם
תֹּאמְרוּ: וְהֵלֹא נִתְּנָה אֲרֻכָּה לְדוֹר הַמִּבּוּל, שְׁנָאֲמַר (בראשית 1): "וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה"? דוֹר הַמִּבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם
מִמִּי לִלְמֹד, וְאִתָּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי לִלְמֹד.

יח ותשׁוּב וְיָת פתגמי אלֵּין עַל לִבְכוֹן וְעַל
נַפְשְׁכוֹן וְתַקְטְרוּן יִתְהוֹן לְאֵת עַל יִדְכוֹן
וְיִהוֹן לְתַפְלִין בֵּין עֵינֵיכֹן :

כ"י"◀ וְשִׁמְתֶם אֶת־דְּבָרֵי • (ספרי) אף לֹא־חָדַר שְׁתַּגְּלוּ, הָיוּ מַצִּיגִים בְּמַצּוֹת: הִנִּיחוּ תַּפְלִין, עָשׂוּ מְזֻזוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹא יִהְיוּ לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשֶׁתַּחֲזֹרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה לא): "הַצִּיבִי לָךְ צִינִים". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וּבְאֲדָמָתָם. אָבֵל עָקַר הַתְּחוּב בְּאֶרֶץ, וְדַחֲבִי
(פְּסוּקָה כֹּא) לְמַעַן יִרְבוּ יִמְיָם וְיִמֵּי בְנֵיכֶם
עַל הָאָדָמָה. אוֹ יֹאמֶר "לְמַעַן יִרְבוּ יִמְיָם",
שֶׁתִּשְׁוּבוּ וְתִאָּרִיכוּ בִּהּ יָמִים לְעוֹלָם:
וְיִתְכַן בְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט שָׁבָא לְהוֹסִיף בְּכֹאן לְדַבֵּר
בָּם, כִּי שָׁם (לְעִיל וְזוֹ) צִוְּהָ וְדִבְרָתָ
אִתָּהּ בָּם בְּשִׁבְתָּהּ בְּבִיתָהּ, וְכֹאן אָמַר שְׁלֹמֹה
אוֹתָם אֵת בְּנֵינִי עַד שֶׁיִּדְבְּרוּ בָּם הַבְּנִים בְּכֹל
שָׁעָה. וְכֵן הוֹסִיף בְּכֹאן וּלְמַדָּתָם אִתָּם, כִּי
"שִׁנְנוֹתָם" שִׁסְפֵּר לָהֶם הַמְצוּת, וְכֹאן עַד
שִׁילְמֵדוֹ אוֹתָם וְיִדְעוּם וְיִבְנֵנוֹ אוֹתָם וְטַעַמֵּיהֶם
לְדַבֵּר בָּם עִמָּךְ בְּכֹל הַעֲתִים. וְכֵן הוֹסִיף כֹּאן
כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאֶרֶץ, שְׁהוּא לְדוֹר דּוֹרִים.
אוֹ הֵם הַשָּׁמַיִם וְהָאֶרֶץ הָרִאשׁוֹנִים וְיִמֵּי עוֹלָם,
וְהַמִּשְׁכֵּל יִבֵּן:

עשו מוזהר, כדי שלא יהו עליכם חדשים
קשתותיו, וכן הוא אומר (שם שם כ) הציבי
לך צינים, לשון רש"י. וכבר כתבתי פרוש
הענין, כי המצוות האלה חובת הגוף הם,
ודינם בכל מקום כמו בארץ, אבל יש בו
במדרש הזה עוד עמוק וכבר רמזתי מקומו
(ויקרא יח כה):

**וזה החזיר במצוות האלה תפלין ודברי
תורה ומזוזה כאן פעם שנית, לרמז
בהקשר הזה שנהיה חביבים בהם לאחר הגלות
בחוץ לארץ, ומהם נלמד לכל המצוות שהן
חובת הגוף שחייבן בכל מקום, ושנהיה
פטורין בחוץ לארץ מחובת הקרקע כגון
תרומה ומעשרות, כן הוא נדרש בספרי (עקב
יז.) וכונת המדרש, מפני שממך ושמתם אל**

אמר "ואכלת ושבעת" שב אל דגנך תירושך.
ויצהרך, לא אל הקרוב שהוא "עשב בשדה".
הנכון בעיני שהוא שב אל הכל, ואכלת
ושבעת דגן ותירוש ויצהר וגם בני צאן
ובקר:
ובספרי (עקב טו) ואכלת ושבעת, כשבעה
אוכלת ושוכעת עובדת האדמה, וכן
הוא אומר (משלי יד ד) ורוב תבואות בלח
שור. דבר אחר מן הולדות, אף על פי שאין
ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר (ירמיה לא
יא) ובאו ורננו בקרוב ציון ונהרו אל טוב
ה' על דגן ועל תירוש ועל יצהר ועל בני צאן
ובקר וגו', וזהו הנכון:
(יח) ושמתם את דרכי אלה. אף לאחר
שתגלו היו מציצין במצות, הניחו תפלין

(יט) וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לֵדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:
יט ותלפזן יתהוון ית בנכונ למלא בהון
במתבך בביתך ובמהבך בארחה ובמשכבך
ובקומך:

כ"י • לְדַבֵּר בָּם • מִשְׁעָה שֶׁהֵבִין יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לַמִּדָּה: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה", שִׁיחָא זֶה לַמּוֹד דְּבוּרוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ:
כְּשֶׁהִתְיַנּוֹק מִתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מְשִׁיחַ עִמּוֹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְדוֹ תּוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן, הֲרִי הוּא כְּאֵלוֹ קוֹכְרוֹ,
שְׁנֵאמֹר: "וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לֵדַבֵּר בָּם וְגו'".

(כ) וּבִתְבַּתֶּם עַל-מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:
כ ותכתבונן על מזוזינן ותקבענן בספי ביתך
ובתריעך:

(כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם
עַל-הָאָרֶץ: ם
כא בדיל דיסגון יומיכונ וימי בנכונ על
ארעא די קיים יי לאבתהכונ למתן להון
כיומי שמאי על ארעא:

כ"י • לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם • אִם עָשִׂיתֶם כֵּן, יִרְבוּ, וְאִם לֹא, לֹא יִרְבוּ, שְׂדֵבְרֵי תּוֹרָה נִדְרָשִׁין מְכַלֵּל לָאוּ,
הֵן, וּמְכַלֵּל הֵן, לָאוּ. לָתֵת לָהֶם • (ספרי) 'לָתֵת לָכֶם' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "לָתֵת לָהֶם", מִכָּאן מְצִינוּ לַמִּדִּים תַּחֲתֵי
הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה.

♦ שבת קודש כ"ג מנחם-אב ♦

(כב) כִּי אִם-שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
אֲנִי מִצְוֶה אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לֵלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ:
כב כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת אשר
אני מצוה אתכם לעשותה לאהבה את יהוה אלהיכם
ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו:

כ"י • שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן • אֲזַהֲרַת שְׁמִירוֹת הִרְבָּה, לְהַזְהִיר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח. לֵלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו • הוּא רַחוּם,
וְאַתָּה תִּהְיֶה רַחוּם, הוּא גּוֹמֵל חַסְדִּים, וְאַתָּה גּוֹמֵל חַסְדִּים. וּלְדַבְּקָהּ-בּוֹ • אֶפְשָׁר לומר כֵּן, וְהֵלֵךְ אֶשׁ אוֹכְלָה הוּא?
אֶלָּא הַדְּבָק בְּתַלְמִידִים וּבְחֻקִּים, וּמַעֲלָה אֲנִי עֲלֶיךָ כְּאֵלוֹ נִדְבַקְתָּ בּוֹ. רַמְבַּם

(כג) וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם
וְיִרְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִכֶּם:
כג והוריש יהוה את כל הגוים האלה מלפניכם
וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם:

כ"י • וְהוֹרִישׁ ה' • עָשִׂיתֶם מֶה שְׁעָלִיכֶם, אֵף אֲנִי אַעֲשֶׂה מֶה שְׁעָלִי. וְעֲצָמִים מִכֶּם • אֹתָם גְּבוּרִים וְהֵם גְּבוּרִים
מִכֶּם, שֶׁאִם לֹא שִׁשְׂרָאֵל גְּבוּרִים, מֶה הַשִּׁבַּח הַהוּא שֶׁמִּשְׁבַּח אֶת הָאֱמוּרָיִים, לומר: "וְעֲצָמִים מִכֶּם"? אֶלָּא אֹתָם
גְּבוּרִים מִשְׁאֵר הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רמז בעל ספר הכוונות. ובכר הזכרתי מזה
בפרשת הענינות (ויקרא יח ד):
ומה שאמר יהושע "כאשר עשיתם עד היום",
כי בהיותם במדבר וענן ה' עליהם והמן
יורד מן השמים והשלו עולה והבאר לפניכם
תמיד וכל מעשיהם בידי שמים בדברים נסים,
הנה מחשבתם ומעשיהם עם השם תמיד,
ולכן יזהירו יהושע שגם עתה בארץ בהסתלק
מהם המעשים הנפלאים ההם, תהיה מחשבתם
בהם תמיד לדבקה בשם הנכבד והנובא ולא
תפחד פונתם מן השם:

הכל אפס ואין. והנה זה כמו שאמר עוד
(להלן יג ה) ואתו תעבדו ובו תדבקון, והפננה
להזכיר שלא יעבד השם וזולתו אלא לה'
לבדו יעבד בלבד ובמעשיו:
ויתכן שתכלל הדבקה לומר שתהיה זוכר השם
ואתהבדו תמיד לא תפחד מחשבתך מנגנו
בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהיו
דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו, ולבו איננו
עמקם, אכל הוא לפני ה'. ויתכן באנשי המעלה
הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרר
החיים, כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר

(כב) וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ. אָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם בְּסוּף,
וְהוּא סוּד גְּדוֹל. וְאֵין הַסוּד מִשְׁעָם
הַמָּקוֹם הַזֶּה. אוֹלִי יֹאמַר לְאַהֲבָה אֶת ה' לֵלֶכֶת
בְּכָל דְּרָכָיו עַד שֶׁתִּהְיֶי רַחוּמִים לְדַבְּקָה בּוֹ
בְּסוּף. וְנֶאמַר בִּיהוֹשֻׁעַ (כג ז ח) וּבִשְׂם אֱלֹהֵיהֶם
לֹא תִזְכְּרוּ וְלֹא תִשְׁבִּיעוּ וְלֹא תַעֲבֹדוּם וְלֹא
תִשְׁתַּחֲוּ לָהֶם, כִּי אִם בַּה' אֱלֹהֵיכֶם תִּדְבְּקוּ
כְּאִשֶּׁר עָשִׂיתֶם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, אִם כֵּן הִיא
אֲזַהֲרָה מֵאֲזַהֲרוֹת עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁלֹּא תִפְרֹד
מִחֻשְׁבָּתוֹ מִן הַשֵּׁם אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא
יִחַשַׁב שִׁיחָהּ בְּעֲבוּדָה זָרָה שׁוֹם עָקָר אֶלָּא

(כד) כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּךָ־וְגִלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבֵנוֹן מִן־הַנֶּהָר נְהַר־פָּרָת וְעַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם:

כד כל אתרא די תדרוך פרסת רגלכון בה דלכון יהי מן מדברא ולבנון מן נהרא נהר פרת ועד ימא מערבא יהי תחומכון:

~ נקודות משיחות קודש ~ (190 השיחות תשנ"ב עמ' 625)

וְעַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם (יא, כד) בְּפִרְשֵׁת בְּרָכָה (לד, א-ב) נֹאמֵר שֶׁהַקִּב"ה הָרָאָה לְמֹשֶׁה אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן, וּפִרְשׁ רש"י: אֵל תִּקְרִי הַיַּם הָאֲחֵרוֹן, אֲלָא הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, וְהֵינֵנוּ, שֶׁ'אֲחֵרוֹן' רֹמֵז לְסוֹף כְּלָלוֹת הַזְּמַן. וַיֵּשׁ לֹמֵר, שֶׁיָּם הָאֲחֵרוֹן, הַגְּבוּל וְהַסּוֹף שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רֹמֵז גַּם לְסוֹף הָעוֹלָם, סוֹף כְּלָלוֹת הַמָּקוֹם. שֶׁהָרִי כְבוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוֹלָל גַּם כְּבוֹשׁ וּבְרוּר כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, עַד לְנִקְדָּה הָאֲחֵרוֹנָה (הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר) שֶׁל מָקוֹם וְזָמַן, שֶׁהֵם גְּדֵרֵי הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן לְעֵתִיד לְבוֹא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְּפֹשֵׁט בְּכָל הָאֲרָצוֹת. רמב"ן

(כה) לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכֻנָּה בְּאִשֶּׁר דִּבַּר לָכֶם:

כה לא יתעמד אגש גדמיכון דחלתכון ואימתכון יתן יי אלהכון על אפי כל ארעא די תדרכון בה כמא די מליל לכון: ס ס ס

רש"י לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגו' • (שם) אֵין לִי אֲלָא אִישׁ, אֲמָה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בְּכִשְׁפִּיהָ מִנִּין? תִּלְמוּד לֹמֵר: "לֹא יִתְיַצֵּב", מְכַל מָקוֹם. אִם כֵּן, מָה תִּלְמוּד לֹמֵר: "אִישׁ"? אֲפֹלוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׂן. פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם • וְהָלֹא פֶחַד הוּא מוֹרָא? אֲלָא פְּחָדְכֶם, עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרָאֲכֶם, עַל הַרְחוֹקִים. פְּחַד • לְשׁוֹן בְּעִיִּתַת פְּתָאם. מוֹרָא • לְשׁוֹן דְּאָגָה מִיָּמִים רַבִּים. בְּאִשֶּׁר דִּבַּר לָכֶם • וְהִכֵּן דִּבַּר? "אֵת אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגו'":

קי"א פסוקים, יעל"א סימן. חסלת פרשת וחי עקב

הפטרה לפרשת עקב נרפסה לקמן עמ' קסד

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הגוים בתחלה ואחרי כן אם ירצה ילך אל ארץ אחרת כאשר הבטיח השם בכאן. ומפני שלא נעשה הכבוש ההוא כמצות התורה, אקרו מקצתם לא שמייה כבוש ודינו כמצוות כדין חוצה לארץ, וכך היא שנויה בספרי (עקב כד). ומקצתם יאקרו בתלמוד (ע"ז כא). דשמייה כבוש, כי אף על פי שלא נעשה כפסדר, כיון שהלך שם וכבשה נחלקים בו לכם יהיה, וארץ ישראל היא:

מכם, ולעקר עבודה זרה ומשמישיה, כמו שהזכיר למעלה (זו ה' כה). והבטיח כי לא יתיצב איש בפניכם, בין בארץ הנזכרת בין בכל מקום אשר תדרוך בך רגלכם בו: ומכאן יצא לרבננו (חלה פ"ד מ"ז) המחלקת בסוריא שקורין אותה כבוש יחיד. והטעם כי דוד כבש אותה כרצון נפשו, שלא שאל באורים ותומים ולא נקלף בסנהדרין, כי הנה חבי להוריש כל שבעת

(כד) כל המקום אשר תדרוך בך רגלכם בו לכם יהיה מן המדבר וגו'. על דעת רבותינו הנה הם שתי הבטחות, שכל מקום אשר ירצו לכבש בארץ שנער וארץ אשור וכולתם יהיה שלהם, והמצוות כלן נהגות בהם, כי הכל ארץ ישראל, ומן המדבר והלבנון ועד הים האחרון יהיה גבולכם, שאתם חזקים לכבשו ולאבד משם העמים, כמו שאמר כאן (פסוק כג) וירששתם גוים גדלים ועצמים

שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ז מנחם אב מפרק פג עד סוף פרק פז	יום רביעי - כ' מנחם אב מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שני - י"ח מנחם אב מפרק פח עד סוף פרק פט	יום חמישי - כ"א מנחם אב מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שלישי - י"ט מנחם אב מפרק צ עד סוף פרק צו	יום שישי - כ"ב מנחם אב מפרק קו עד סוף פרק קז
שבת קודש - כ"ג מנחם אב פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

יום ראשון י"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 216, והנה באדם התחתון... עד עמ' קט, ממנה ח"ו.

והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", היא – האות ה', היא מקור ה' 35
מאמרות שגמ' שבו מאמר ראשון בראשית ד' נמי – שגם הוא 36
מאמר הוא" 42, – על "בראשית" אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא 37
מאמר" כמו שאר המאמרים שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא 38
שהוא המאמר הראשי 39
והמקור לשאר המאמרות 43, 40
היא פתינת חכמה 41
הנקראת "ראשית". 42 –
"ראשית חכמה", הרי, 43
הירידה מ"חכמה", מקור ט' 44
המאמרות, לדיבור, "מלכות" 45
– היא צמצום גדול ביותר. 46
אך אז – בתחילת הבריאה, 47
היתה המשיכה וירידה זו – 48
מ"חכמה" ל"מלכות" – 49
דיבור, בלי אתעורותא 50
ולתתא בלי, – בלי 51
התעוררות מלמטה כלל, 52
"כי" אדם אין לעבוד 53
בו" 45, – לא היה הרי אז 54
האדם שיעבוד ויעשה את 55
התעוררות מלמטה, רק 56
"כי חפץ חסד הוא" 46, – הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ 57
חסד, ו"עולם חסד יבנה" 47. וזהו "בהבראם" – "באברהם" 48, – זה 58
מה שחכמינו ז"ל אומרים על הפסוק "בהבראם" שזה אותיות 59
באברהם, "כי" 49 "חסד לאברהם" בו" 50. – אברהם הוא בחינת חסד, 60
וזהו "בהבראם – באברהם", שהבריאה היא ממדת החסד. אך אחר 61
בריאת האדם – שענינו הוא "לעבדה בו", – ולהמשיך המשכות על 62
ידי התעוררותו מלמטה, אזי בל אתעורותא דלעילא – כל 63
התעוררות שמלמעלה לעורר מידת חסד עליון, הוא באתעורותא 64
ולתתא, – על ידי התעוררות והעבודה של האדם למטה, שהוא 65
מערור וממשיך את החסד העליון, בצדקה וחסד 51 שישאל עושינו 66
בעולם הזה. – הרי, על ידי צדקה וחסד שיהודי עושה למטה, הוא 67
ממשיך מהיר"ד של שם הוי' – מ"חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", 68

להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה, כמו 1
שכתוב בזהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא מאן 2
דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני "עושים" את 3
שם הוי', שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה משרשן ב"חכמה", 4
הרי זה צמצום גדול ביותר, 5
כמו למשל חכם גדול המביץ 6
נפלאות חכמה, מצמצם 7
חכמתו באות אחת, כך 8
מתלבש הצמצום של חכמה 9
ב"ה' תתאה" של שם הוי', 10
"הבל" הדיבור, וזה בא 11
מהחסד שלמעלה, שמצד 12
החסד הוא מצמצם עצמו 13
בצמצום זה, וכדי לעורר 14
חסד זה – הרי זה על ידי 15
החסד שאדם למטה עושה 16
צדקה וחסד. הרי שבצדקה 17
וחסד של יהודי למטה, הוא 18
"פועל" את ההמשכה 19
מהיר"ד של שם הוי' – 20
"חכמה" – לה' של שם הוי' 21
– "מלכות", – הרי שעל ידי 22
צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו הזקן: 23
והנה, באדם התחתון למשל, מי שהוא חכם גדול להשגיל 24
נפלאות חכמה, ומצמצם שכלו ומחשבתו באות אחד – אחת, 25
מדבורו, הנה זה הוא צמצום עצום וירידה גדולה לחכמתו 26
הנפלאה – ככה ממש על דרך משל, ויותר מזה לאין קץ, הנה 27
צמצום גדול עצום ורב, כאשר "בדבר ה' שמים נעשו", בששת 28
ימי בראשית, וקרוץ פיו כל צבאם, היא – "דבר ה' הוא, אות 29
ה' של שם הוי"ה ברוך-הוא, – שהיא "אתא קלילא", – אות 30
"קלה", – לא זו בלבד שהיא אות אחת, היא גם נקראת "אתא 31
קלילא", אות "קלה" שאין בה ממש. כמו שפתינו: "בהבראם" – 32
"בה' בראם", – כמו שכתוב 40: "בהבראם", ועל כך דרשו חכמינו 33
ז"ל 41: "בה' בראם", באות ה' הוא ברא אותם, את תולדות השמים 34

40. בראשית ב, ד. 41. מנחות כט, ב. 42. ר"ה לב, א. 43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחר שכתב יסנו המאמר דבראשית ברא גו'! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!". 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל – שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדגשה 'אתדל"ת כלל'". 45. בראשית ד, ה. 46. מיכה ז, יח. 47. תהלים פט, ג. 48. ב"ר פי"ב, ט. 49. מיכה ז, כ. 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתוו (1) עולמות שלמע' מהשתל" – שישכיל "נפלאות חכ" (במשל דאדם התחתון דלעיל – כי מהו"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה – ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג – חפץ), (2) עולם האצ"י – שכלו ומוח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין – ספי' דאצ"י), (3) בי"ע ועד עוה"ז – "מצמצם כו' באות כו" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם – כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא – בבינה) חסד הוא (בריאה – בורא חשך) – ראשונה, עולם חסד יבנה (יצירה – עולם "המדות") – וא", בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' – ראה לקמן סט"ו) – ה' אחרונה. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'".

1 – הרי שהוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. לכן אמרו רבותינו
2 זכרונם לברכה⁵²: כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמילות
3 חסדים, אפילו תורה אין לו, אלא לעסוק בתורה ובגמילות
4 חסדים. כי הנה, הגם דאורייתא מחכמה נפקת⁵³, – למרות שתורה
5 באה מ"חכמה", ובאורייתא
6 מתקנים עלמא⁵⁴, – ועל ידי
7 תורה מתקנים העולם,
8 ובאינון דלעאן בה⁵⁵, – ועל
9 ידי אלה שעוסקים ומדברים
10 בה (בתורה), כי גדוהם –
11 דיבורי תורה, ממשיכים
12 הארות והשפעות (נפח
13 אחר: והשראות) חכמה
14 עלאה – חכמה עליונה,
15 מקור התורה לבחינת
16 אותיות הדבור שבהן
17 נברא העולם, כמאמר
18 רבותינו זכרונם לברכה⁵⁶:
19 "אל תקרי בגיף אלא
20 בוניף" – תלמידי חכמים
21 שהם העוסקים בתורה, הם
22 לא רק "בניך", הבנים שלך, אלא הם גם "בוניך", הם בונים ומקיימים
23 את העולם על ידי לימודם תורה – הרי תשקה זו – מ"חכמה"
24 לאותיות הדיבור, היא בחינת ירידה גדולה, ולזה צריך לעזור חסד
25 עליון, הנמשך פנים – טבע המים שהם נמשכים ממקום גבוה למקום
26 נמוך, כך גם נמשך החסד העליון שנמשל למים, ממקום גבוה למקום
27 נמוך, – ממקום ומדריגה גבוהים למקום ולמדריגה נמוכים, וחסד זה

אגרת הקדש

לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח
אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי
הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקנים
עלמא ובאינון דלעאן בה כי בדבורם ממשיכים הארות
והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת
אותיות הדבור שבהן נברא העולם כמאמר ל"א"ת בניך
אלא בוניך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה
ולזה צריך לעזור חסד עליון הנמשך כמים ממקום
גבוה למקום נמוך באתדל"ת בצדקה וחסד תתאה
שמושיכי' חיים וחסד להחיות רוח שפלים ונדכאים.
וז"ש אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כ"א בזאת יתהלל
כו' כי אני ה' עושה חסד כו' כי החסד הוא הממשיך
חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לבדו בלי
המשכת חיים ממנה ח"ו.

חסד – שבעשיה, הוא הממשיך חיי החכמה למטה, – שבאותיות
הדיבור יומשך מקור הנבראים, כדי שזה יומשך למטה. ואם לאו – אם
חסרה עשיית החסד, וישנו רק הענין של חכמה – של לימוד התורה
בלבד, הרי נקראת "חכמתו" לבדו, – ככתוב "אל יתהלל חכם
בחכמתו" – בחכמה שלו, בלי המשכת חיים ממנה – ה"חכמה"
שלמעלה, הם ושלום.

יום שני י"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קט, ובוה יובן מ"ש... עד עמ' 218, יבינו:

55 ובה יובן מה שכתב האריז"ל⁵⁵, שיש ב' מיני נשמות בישראל:
56 נשמות תלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימיהם⁶⁰, ונשמות
57 בעלי מצות העוסקים
58 בצדקה ובגמילות חסדים.
59 דלכאורה, הרי גם תלמידי
60 חכמים צריכים לעסוק
61 בגמילות חסדים, כמאמר
62 רבותינו זכרונם לברכה,
63 ש"אפילו תורה אין לו". –
64 אם הוא אומר שאין לו אלא
65 תורה בלי גמילות חסדים,
66 גם תורה אין לו. כיצד,
67 איפוא, אומר האריז"ל
68 שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל ימיהן? אלא – יסביר

אגרת הקדש

ובוה יובן מ"ש האריז"ל⁵⁵ ימיהם בה, ומעוט ימיהם
שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים
בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה
וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח –
כמאמר ל"א שפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן
עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת
אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד
ואו"ם המלוכש בחכ"ע מקור תורת ה' שבפיהם הוא
עליונה, שהיא מקור תורת ה' שגפיהם, – בדיבור דברי תורה,

נמשך באתערותא דלתתא, – בהתעוררות מלמטה, בצדקה וחסד
תתאה, – על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות, שפמשיכים
– ונותנים, חיים וחסד, להחיות רוח שפלים ונדכאים. – על ידי
החסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדכא. ממשיכים את
החסד שלמעלה, כדי
להמשיך "חיים" מבחינת
"חכמה" שירד למקום נמוך –
לאותיות הדיבור שהן מקור
כל הנבראים. וזהו
שכתוב⁵⁷: "אל יתהלל
חכם בחכמתו כו', כי אם
בזאת יתהלל כו', – השכל
וידוע אותי⁵⁸, ומסיים
שמשכיל באופן: כי אני ה'
עשה חסד כו'", – הרי
שמהללים את ה"חכמה"
כשהיא עושה ופועלת חסד,
שאו ה' עושה חסד, כי
החסד – שהאדם עושה
וממשיך את החסד
שלמעלה, ש"אני ה' עושה

52. יבמות קט, ב. 53. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 54. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 55. זח"א מז, א. ועוד. 56. ברכות סד, א. 57. ירמ' ט, יב. 58. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה". 59. לע"ע לא מצאנו מקורו. 60. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים
במין הב' – ולכן ל"ג בהב' – כל ימיהם".

1 וְלִבְּנֵי נִקְרָאוּ – בעלי המצוות, "תִּמְכֵּי אֲוִרִיתָא"⁶³, – הם תומכים
 2 בתורה (עצמה), לא רק בלומדי תורה, אלא הם תומכים את התורה
 3 עצמה. שכן, הם ממשיכים שהאור שמשורש ומקור התורה יאיר
 4 למטה, וְהֵן בְּחִינֹת וּמִדְרָגֹת נִצָּח וְחֹדֶר, – נצח והוד הם "תרין
 5 שוקין"⁶⁴, כמו ה"שוקין"
 6 שעליהם עומד האדם על

7 הארץ, כך הם ממשיכים את
 8 התורה למטה בעולם זה,
 9 לְהַיּוֹתֵן – מפני שהם
 10 מְמַשִּׁיכִים אֹרֶךְ הַתּוֹרָה
 11 לְמַטָּה לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה.
 12 וְכֹה יוֹכֵן⁶⁵ לְמַטָּה נִקְרָא
 13 הַצִּדְקָה בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה",
 14 כְּמוֹ שֶׁבִּתּוּב⁶⁶: "וְהָיָה
 15 מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה שְׁלוֹם", –
 16 הרי שהוא קורא לצדקה
 17 בשם "מעשה", על שם
 18 שֶׁפְּעֻלָּתָהּ לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ ה'
 19 לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ
 20 דְּקָדוֹק לְשׁוֹן זֶהר הַקְּדוּשָׁה:
 21 "מֵאֵן דְּעֵבִיד⁶⁷ שְׁמָא
 22 קָדִישָׁא" – מי שעושה את
 23 השם הקדוש, "דְּעֵבִיד"
 24 יִקָּא, – המלה "עבד" היא
 25 בדיוק, כִּי בְּאַתְעָרוּתָא
 26 דְּלִתְתָּא – "בהתעוררות
 27 מלמטה", בְּצִדְקָה וְחֶסֶד
 28 תִּתָּא – בעשיית צדקה
 29 וחסד כאן למטה, מְעוֹרֵר
 30 חֶסֶד עֲלִיּוֹן, – החסד שלמעלה, לְהַמְשִׁיךְ אֲוִרִיתִּיּוֹם מִבְּחִינַת
 31 חֶבְכְּמָה עֲלֵיָּה – "חכמה עליונה" שהיא יו"ד שֶׁל שָׁם, – הוי', לְה'
 32 שֶׁל שָׁם, – הוי', בְּחִינַת הַדְּבִיר וְרוּחַ פְּיוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּדִּי לְהַשְׁפִּיעַ
 33 לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. – זהו דיוק הלשון "עבד" בלשון הזוהר במקום
 34 הלשון "עושה", עשיה. שכן, על ידי מעשה הצדקה הוא ממשיך אור
 35 אֵין סוּף בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, וְעַל דֶּרֶךְ מַשְׁלָל⁶⁸, לְהַבְדִּיל הַבְּדִלּוֹת אֵין
 36 קֵץ, כְּמוֹ שֶׁאֵדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר אֵלָּא לְאַחֲרִים (ולא כְּשֶׁהוּא בֵּינוֹ
 37 לְבֵין עַצְמוֹ), וְאֵז מַצְמֵצִם שְׂכָלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּדַבּוּרֹוֹ אֵלֵיהֶם.
 38 וְהַמְשַׁכְּלִים יִבְיִנוּ:

76

1 היכן, איפוא, הם ממשיכים זאת? – הוּא רַק לְעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת
 2 שֶׁבְּבְרִיָּאָה – שהם ממשיכים שם עַל יְדֵי עֶסֶק הַתְּלָמוּד, – גמרא
 3 הכוללת הטעמים והשקלא וטריא של ההלכות, שיש לכך שייכות
 4 לעולם ה"בריאה" – עולם ההשגה, וְלִמְלָאכִים שֶׁבְּצִדְקָה – הם
 5 ממשיכים, עַל יְדֵי לְמוּד
 6 הַמְּשִׁנָּה, – שכן, "משנה"

אגרת הקדש

1 רַק לְעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבְּבְרִיָּאָה ע"י עֶסֶק הַתְּלָמוּד
 2 וְלִמְלָאכִים שֶׁבְּצִדְקָה ע"י לְמוּד הַמְּשִׁנָּה יֵעָן הֵיכָן חֵיוֹת חֵיוֹת
 3 הַנִּשְׁמוֹת וְהַמְּלָאכִים נִשְׁפָּעוֹת מִצִּירוּפֵי אוֹתִיוֹת הַדִּיבּוּר
 4 הִיא תּוֹרָה שֶׁבַע פ' וּמִקּוֹר הָאוֹתִיוֹת הוּא מַח"ע כִּנ"ל אֶךְ
 5 לְהַמְשִׁיךְ וְלַהּוֹרִיד הָאֵרָה וְחֵיוֹת מִבְּחִינַת הַבֵּל הָעֲלִיּוֹן
 6 ה' תִּתָּא לְעוֹלָם הַזֶּה הַשֶּׁפֶל שֶׁהוּא צִמְצוּם גָּדוֹל בִּיתֵר
 7 עַז לֹא דִי בִּאתְעַדְלִית שֶׁל ת"ח הָעוֹסְקִים מֵיעוּט יִמִּיהֶם
 8 בְּצִדְקָה וּגְמ"ה אֵלָּא עַל יְדֵי אֲתַעֲרוּתָא דְּבַעֲלֵי מִצּוֹת
 9 הָעוֹסְקִים רֹוב יִמִּיהֶם בְּצִדְקָה וּגְמ"ה (וּכְמ"ש בִּלְק"א
 10 בַּח"א פל"ד) וְלִכֵּן נִקְרָאוּ תִּמְכֵּי אֲוִרִיתָא וְהֵן בְּחִינֹת
 11 וּמִדְרָגֹת נו"ה לְהִיוֹתֵן מִמְּשִׁיכֵין אֹרֶךְ הַתּוֹרָה לְמַטָּה
 12 לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְכֹה יוֹכֵן לְמַטָּה נִקְרָא הַצִּדְקָה בְּשֵׁם
 13 מַעֲשֵׂה כְּמוֹ שֶׁוְהִי מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה שְׁלוֹם ע"ש שֶׁפְּעוּלָתָהּ
 14 לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ ה' לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ דְּקָדוֹק לְשׁוֹן זֶהר הַקְּדוּשָׁה
 15 מֵאֵן דְּעֵבִיד שְׁמָא קָדִישָׁא דְּעֵבִיד דִּיקָא כִּי בִּאתְעָרוּתָא
 16 דְּלִתְתָּא בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתָּא מְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלִיּוֹן לְהַמְשִׁיךְ
 17 אֹרֶךְ אֵין מִבְּחִינַת חֶבְכְּמָה עֲלֵיָּה יו"ד שֶׁל שָׁם לְה' שֶׁל
 18 שָׁם בְּחִינַת הַדְּבִיר וְרוּחַ פְּיוֹ יִתְבָּרַךְ כִּדִּי לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם
 19 הָעֲשִׂיָּה וְעַד"מ לְהַבְדִּיל הַבְּדִלּוֹת אֵין קֵץ כְּמוֹ שֶׁאֵדָם
 20 אֵינוֹ מְדַבֵּר אֵלָּא לְאַחֲרִים (ולא כְּשֶׁהוּא בֵּינוֹ לְבֵין
 21 עַצְמוֹ) וְאֵז מַצְמֵצִם שְׂכָלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּדַבּוּרֹוֹ אֵלֵיהֶם
 22 וְהַמְשַׁכְּלִים יִבְיִנוּ:
 23 שֶׁהוּא צִמְצוּם גָּדוֹל בִּיתֵר עַז – הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי
 24 כִּדִּי שֶׁהָאֵרֶךְ יוֹמֶשֶׁךְ בְּעוֹלָם הַשֶּׁפֶל, לֹא דִּיקָא בְּאַתְעָרוּתָא דְּלִתְתָּא –
 25 "התעוררות מלמטה", שֶׁל תְּלִמְיָדֵי חֶבְכְּמִים הָעוֹסְקִים מֵיעוּט
 26 יִמִּיהֶם בְּצִדְקָה וּגְמִילּוֹת חֶסֶדִים, אֵלָּא עַל יְדֵי אֲתַעֲרוּתָא –
 27 הַתְּעוֹרְרוּת, דְּבַעֲלֵי מִצּוֹת הָעוֹסְקִים רֹוב יִמִּיהֶם בְּצִדְקָה וּגְמִילּוֹת
 28 חֶסֶדִים (וְכֹמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר בְּקִלְקוּטֵי אֲמָרִים – בִּסְפֵר הַתְּנִי"א, בְּחֶלֶק
 29 א פָּרָק ל"ד). – שם הוא אומר, שעל ידי נתינת צדקה, שהוא נותן
 30 חֹמֶשׁ בִּלְבַד – נעשית כל יגיעתו לפרנסתו – מִכּוֹן לִשְׁבֹּתוֹ יִתְבָּרַךְ,
 31 וּבְחֶסֶד שֶׁלּוֹ הוּא מְעוֹרֵר אֶת הַדְּרוּעָא יִמִּינָא, אֶת הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה,

61. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 62. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא – כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה".
 63. ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג, ג, ב. שו"ע יו"ד סרנ"א ס"ט. ובכ"מ. 64. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 65. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א ס"י"ב). ויומתק עמפ"ש כ' הרמ"ז (ניצוצי אורות בוח"ג שם)". 66. ישע"י לב, יז. 67. הערת כ"ק אדמו"ר
 שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל 'עבד'. וראה זח"ג שם (ק"ב. ב)". 68. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה,
 (2) פ"י 'ההמשכילים יבינו' – מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצ"ע"ג, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מוכן כלל – מהי השייכות דכל
 הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה – היא גילוי וכו' דהיו"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב?
 אמרו"ל עד שלנב"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד – וע"פ הג"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות דהשם? ועוד. וע"ז מבאר דישנו
 בינו לבין עצמו (אלא שה'אחרים' יודעים עד"ז כש'מדבר' 'אליהם') שצ"ל צמצום 'שכלו ומח' (רק דיבורו אליהם), שישנו 'בינו לבין
 עצמו' – ב' ענינים (שמו הוא – אבל גם שמו 'בלבד'), שגם ח"ע – הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"ז, וא"ך) ששם – כמו ענין הדיבור –
 ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' – ובכנה"ל דיבורו".

יום שלישי י"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 218, ו זורע צדקה... עד עמ' 220, ישענו כו'.

מדת הרחמנות, היא הבאה מהתעוררות רחמים רבים בלב האדם על ניצוץ אלקות שבנפשו, הרחוקה – הנפש שלו רחוקה, מאור פני ה' כאשר הולך בחשך הבלי עולם – שאז נפשו רחוקה מאור פני ה', הרי זו עבודת ה' בהתעוררות רחמים שהוא מעורר על נשמתו הוא. והתעוררות רחמנות זו היא באה מהתבונה והרעת בגדולת ה', – מה שהוא מבין ומעמיק את דעתו בגדולת ה' – שאז הוא מרגיש וחש ברחמנות הגדולה שעליו, על שהוא רחוק מאור פני ה', והתבוננות היא איך שאפילו העולמות העליונים למעלה מעלה עד אין קץ – גם הם, בלא ממש חשיבי קמיה, – הם נחשבים ככלום ממש לגבי הקב"ה. פי כל שפעם וחיותם – של העולמות האמורים, אינו רק מין והארה מאות אחד – אחת, משמו יתברך, במאמר: – חכמינו ז"ל: "כיו"ד נברא עולם הבא כו". – הרי, שגם עולמות העליונים, הנכללים בשם הכללי "עולם הבא" כו' – נבראו כולם מאות אחת (אות יר"ד) של שם הוי', והנה, מין והארה זו, שהוא התפשטות החיות משמו יתברך לתחתונים, – בזה דוקא, הוא שיש הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים, שעולם הזה נברא בזה – באות ה' של שם הוי', וכיו', – כפי שהסביר באגרת הקודמת, שחיות העולם הזה, שהוא עולם שפל, באה רק מחומר וגוף אותיות הדיבור שלמעלה, שזה בא מהאות ה' של שם הוי', ואילו העולמות העליונים באים מציוור האותיות שמבחינת "חכמה" – האות יר"ד של שם הוי', הרי שההבדל בין עליונים לתחתונים מקורו בהתפשטות החיות משמו יתברך. אך, כל זה הוא זיו והארה בלבד מבחינת השם ("שם" כשלעצמו הוא ענין של הארה, כמו למשל באדם שהשם אינו העצם והוא נוגע רק לזולת שיוכל לקרוא אותו בשמו). וכן כל שניו הפרטים שפבל עולם ועולם – לעיל דובר על הכלל של העולמות, העולמות העליונים והעולמות התחתונים, ואילו כאן אומר רבנו הזקן, שהשוני בפרטים שבכל עולם, גם בעולמות העליונים וגם בעולמות התחתונים הוא לפי שניו צירופי האותיות, – שמהם נבראו, וכן שניו הומונים בעקר

1 ו. "זרע צדקה שכר אמת" (במשלי יא)¹. פירוש, ששכר זריעת הצדקה היא מדת אמת. – שנותנים לו מלמעלה מדת ה"אמת" כשכר על שהוא זורע צדקה. כוונת רבנו הזקן באמרו "פירוש", שדרך כלל הכוונה היא הסתייגות מפירוש אחר, היא: רש"י מפרש כאן את המלה "שכר" לא בתור תשלום, כי אם מלשון² "ויסכרו מעינות תהום",³ סתימה ועצירה (כדי לרכז וללכד). גם בתרגום ובמפרשים אחרים שמפרשים מלשון "תשלום", יכולים הרי גם בהם לפרש, לא שהשכר שנותנים לו הוא מדת האמת, אלא שהשכר שהוא מקבל הוא אמיתי ומתקיים לנצח; לכן אומר רבנו הזקן "פירוש", שהכוונה כאן היא, שהשכר שהוא מקבל על זריעת הצדקה – הוא מדת האמת שנותנים לו מלמעלה, וכתבי: "תתן אמת לעקב", – הרי, שקיים ענין שנותנים לו מלמעלה מדת האמת, אלא, שלפי פירוש רש"י והתרגום שם (במיכד), שזוהי בקשה, שהבטחת ה"אמת" שהבטיח הקב"ה לעקב, ימלא אותה לבניו וכו', הרי אין ראיה משם, שנותנים מלמעלה מדת האמת, לכן אומר רבנו הזקן: ושבחא דקב"ה הוא מספר נביא כו', – הנביא מסדר כאן שבחו של הקב"ה, כמו שכתוב בזהר הקדוש, – שאין זה לשון בקשה, אלא שבח להקב"ה, שהוא נותן "אמת" לעקב. פירוש – שכן, גם בשבחו של הקב"ה, הרי יכול להיות שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח לעקב), ולא שהוא נותן לעקב את מדת האמת – לכן אומר רבנו הזקן שהכוונה היא: שהקדוש ברוך הוא הוא הנותן מדת אמת לעקב. וצריך להבין, ובי אין אמת בעקב חס ושלום עד שהקדוש ברוך הוא יתן לו מלמעלה:

אך הנה מודעת זאת, – הרי ידוע, מדת יעקב היא מדת רחמנות, – אברהם הוא מדת החסד, יצחק – מדת הגבורה, ויעקב – מדת התפארת – רחמים – רחמנות, וצבורת ה' במדת רחמנות – העבודה הפנימית בנפשו של יהודי במדת הרחמנות, כשם שהעבודה הפנימית של מדת החסד היא ענין האהבה, והעבודה הפנימית של מדת הגבורה היא יראה, כך היא העבודה הפנימית של

1. פסוק יח. 2. נח ח, 3. מיכה ז, 4. ח"ג קלא, 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מח"א פמ"ה". 6. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. וראה לעיל ס"ה.

בכל זאת אין אות אחת תופסת מקום כלל לגבי כל הנפש השכלית, 46
ומענין השכל שבנפש באות הרי המדות, ומדן באות המחשבה 47
והדיבור, ולגבי עצם הנפש (שהוא למעלה מענין השכל) הרי, אות 48
אחת של דיבור או מחשבה, אין תופסת מקום כלל, הדברים 49

האמורים מהווים משל כדי

שהאוזן תוכל להבין ולהשיג

אפסות הבריאה לגבי

הקב"ה. וּבְאֵמֶת "אין ערוך

אליה" בְּתִיבָה, — שלא כפי

שאמרנו קודם שזה כמו אות

אחת של דיבור או מחשבה

לגבי הנפש כולה, שהרי

לאות האחת יש על כל פנים

ערך "כל שהוא", ואילו לגבי

הקב"ה אין לנבראים שום

ערך כלל, וּבְאֵמֶת שְׁנֵתְבָאָר

בְּמָקוֹם אַחֵר (בְּלִקְוֹמִי

אֲמָרִים — ספר ה"תניא",

חֶלֶק ב' — "שער היחוד

והאמונה" פָּרָק ט) עֵינִי שָׁם.

וְהוּא שְׁאוּמְרִים: — בתפלה,

כשמבקשים על ענין

הרחמים, "ברחמך הרבים

רחם עלינו: "הַמֶּלֶךְ

הַמְרוֹמֵם לְבָדוֹ מֵאֵין,

פְּרוֹשׁ כְּמוֹ שֶׁ"מֵאֵין קָדֵם

הַפְּרִיָּאָה — של העולמות

והנבראים, הִיָּה הוּא לְבָדוֹ

הוא, — ושום דבר בלעדו

לא היה קיים, בְּךָ עֲתָה — אחרי התהוות העולמות והנבראים, הוא

"מְרוֹמֵם כּוֹ"; — שרק הוא קיים, ו"מִתְנַשֵּׂא מִיְמֹת עוֹלָם", פְּרוֹשׁ

שְׁהוּא רֵם וְנִשָּׂא לְמַעְלָה מֵעֵלָה מִבְּחִינַת זְמַן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם

"יְמֹת עוֹלָם", וְהֵינּוּ לְפִי שְׁחִיּוֹת כָּל "יְמֹת עוֹלָם" — ענין הזמן,

הוא רק מִבְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ כּוֹ", — מבחינת וספירת "מלכות", שהיא

בחינת "המלך", שעבר, הוה ועתיד, המהווים ענין ה"זמן", שייכים

בספירת ה"מלכות" בלבד, שעליה אומרים ההבדל של מלך מלך

וימלוך, שהם הוה, עבר ועתיד, ואילו בספירות ומדות שלמעלה

מ"מלכות" לא שייך עדיין ענין ה"זמן", וּבְאֵמֶת שְׁמִבְּאָר בְּמָקוֹם

אַחֲרֵי. וְאֵי לְוֹאֵת, — ואם כך, שהקב"ה מרומם ומנושא כולו מענין

הבריאה שאיננה תופסת מקום ואין לה ערך כלל לגביו יתברך,

הַרְחַמְנוּ גְדוּלָּה מְאֹד מְאֹד עַל הַנִּיצוּץ — שהוא חלק מהקב"ה,

חלק אלוהה ממעלה, הַשׁוֹבֵן בְּנוֹף הַחֲשׁוֹךְ וְהָאֶפֶל, — הנקרא

מְשַׁכָּא דְחִוְיָא, — העור של הנחש (הקדמוני), הַעֲלֹל לְקַבֵּל

מְמָאָה — על ידי ענינים של איסור שמשלש הקליפות הטמאות

לגמרי, וְלִהְתְּנָאֵל בְּכָל הַתְּאוּוֹת רְחִמָא לְעָלָא, — שאף אם הן

1 הִיָּה וְעֵתִיד, וְשִׁנּוּי כָּל הַקּוֹרוֹת בְּחִלּוּפֵי הַזְמַנִּים — חֶלֶק — בא,

2 מְשִׁנּוּי צִירוּפֵי הָאוֹתִיּוֹת, שֶׁהֵן — צירופי האותיות, הֵן הַמְשַׁכָּת

3 הַחַיּוֹת מִמְדוּתֵי וְתַבְרָךְ שָׁמוֹ (כְּמוֹ שְׁנֵתְבָאָר בְּלִקְוֹמִי אֲמָרִים —

4 ספר ה"תניא", חֶלֶק ב' — "שער היחוד והאמונה", פָּרָק יא). —

5 שבהמשכת החיות הנמשכת

6 מהמדות ובאה למטה על

7 ידי אותיות הדיבור — בזה

8 שייכים כל השינויים של

9 החיות ושינויי הזמן, עבר,

10 הוה ועתיד, אֶבֶל לְגַבִּי

11 מְהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ

12 בְּתִיבָה: "אֵי ה' לֹא

13 שְׁנִיָּתִי", — אין שום שינוי בו

14 יתברך בין לפני הבריאה

15 ללאחרי הבריאה, בֵּין

16 בְּבְחִינַת שְׁנּוּי

17 הַחֲשִׁתְּלִשְׁלוֹת מְרוֹם

18 הַמַּעְלֹת — והמדריגות, עַד

19 לְמִטָּה מְטָה, — מהעולמות

20 העליונים ביותר עד

21 לעולמות התחתונים ביותר;

22 שְׁכָמוֹ שְׁהוּא יִתְבָּרַךְ מְצוּי

23 ב' — עולמות עֲלִיּוֹנִים — בְּךָ

24 הוּא מְשִׁשׁ בְּשׁוּה ב' —

25 עולמות תַּחְתּוֹנִים (וּכְמוֹ

26 שְׁנֵתְבָאָר בְּלִקְוֹמִי אֲמָרִים

27 — ספר ה"תניא", חֶלֶק א'

28 פָּרָק נא), — שלגבי הקב"ה

29 עצמו, אין שום הבדל בין

30 עולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שכן, גם העולמות

31 העליונים אין מחשבתם יכולה "לתפוס" בו יתברך, הרי, שגם

32 לעליונים אין שום "תפיסה" והשגה בו יתברך, והוא יתברך נמצא

33 בתחתונים כפי שהוא נמצא בעליונים, ההבדל בין עליונים ותחתונים

34 מתבטא רק בהמשכת החיות הנמשכת ממנו יתברך לעולמות,

35 שבעולמות העליונים החיות יותר בגילוי מאשר בעולמות

36 התחתונים. וְבֵין בְּבְחִינַת שְׁנּוּי הַזְמַן, — גם בזה אין שום שינוי

37 לגבי הקב"ה, שְׁכָמוֹ שְׁהִיָּה הוּא לְבָדוֹ הוּא, — ובאופן מציאות של

38 יחיד ומיוחד, לְפָנֵי שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרָאשִׁית — בְּךָ הוּא עֲתָה אַחֵר

39 הַפְּרִיָּאָה, וְהֵינּוּ — למרות שניתוספו נבראים, ובכל זאת הוא לבדו

40 הוא, והוא יחיד ומיוחד, מְשׁוֹם שֶׁחֶבֶל בָּאֵין וְאֶפֶס מְשִׁשׁ לְגַבִּי

41 מְהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ, — ולכן אין הנבראים שנבראו גורמים לשינוי

42 במציאות ובאחדותו, שכן הם כאין ואפס לגביו יתברך, וּכְמוֹ אוֹת

43 אַחֵד — אחת, מְדַבְּרוֹ שֶׁל אֶדָם אוֹ אֶפֶל מִמְּחֻשְׁבֹּת לְגַבִּי

44 בְּלִלּוֹת מְהוּת הַנֶּפֶשׁ הַשְּׁכֵלִית וְעִצְמוֹתֶיהָ, עַל דֶּךָ מְשִׁל, לְשִׁבְךָ

45 אֶת הָאֵזֶן, — למרות שהמחשבה היא לבוש עדין וקרוב יותר לנפש,

7. מלאכי ג, ו. 8. תהלים מ, ו. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיחזוה"א פ"ז. אבל אאפ"ל שהכוונה ע"ז — כי אז ה' מפרש זה, וכדלעיל "בלק"א ח"ב". ואכמ"ל. 10. תניא רפ"ב. 11. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ.

- 1 מענינים של היתר שמקליפת "נגדה", אך, כשהן באופן של תאוות
2 נעשה הגוף מלוכלך מזה, לכל אלה עלול הגוף להגיע, לזלי
3 שֶׁתְּקַדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִגֵּן
4 לוֹ וְנוֹתֵן לוֹ עֹז וְתַעֲצוּמוֹת
5 לְלַחֵם עִם הַגּוֹף וְתַאֲוָתָיו 1
6 וְלִנְצָחוֹ, – אֵךְ, מְבַלִּי עֲזָרוֹ 2
7 שֶׁל הַקֶּבֶה לִנְצַח אֵת 3 כו'.
8 התאוות, עלול הגוף מצד
9 עצמו לכל זה, וזה עצמו הוא הרי ענין של נחיתות – גם כשזה נשאר
10 בכוח בלבד ואינו בא לידי פועל להתגאל חלילה על ידי התאוות.

אגרת הקדש

שהקב"ה מגן לו ונותן לו עוז ותעצומות ללחום עם
הגוף ותאוותיו ולנצחן וז"ש ארון עוזנו כו' מגן ישענו

יום רביעי כ' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 220, והנה מודעת זאת... עד עמ' קיא, תכוני:

- 21 וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת¹², – ידוע הדבר, דִּישׁ ב' מִיָּנִי דְחִילוֹ וְדְחִימוֹ:
22 – ישנם שני סוגי יראה ואהבה (גם ביראה וגם באהבה ישנם שני
23 מינים): הִרְאֻשׁוֹנוֹת – הסוגים הראשונים ביראה ואהבה, הֵן
24 הַנּוֹלְדוֹת מִהֶתְבֹּנְנָה וְהַדַּעַת בְּגִדְלָת ה' ו- מההתבוננות והעמקת
25 הדעת בְּדְבָרִים מְבִיָּאִים
26 לְיַדִּי אֲהַבֵּת ה' וְיִרְאָתוֹ, –
27 על מדת קירובו ואהבתו של
28 הקב"ה לבני ישראל וכו',
29 שבשעה שהאדם מעמיק
30 דעתו בענינים אלה, נולדות
31 בו אהבת ה' ויראת ה',
32 וְהֶאֱחָרוֹנוֹת – הסוגים
33 האחרונים ביראה ואהבה הֵן
34 הַבָּאוֹת אַחֵר כִּדְ מִלְמַעְלָה
35 בְּבַחֲבִינָת מִתְנָה, – אחרי
36 שהאדם השיג לעצמו יראת
37 ה' ואהבת ה' על ידי
38 התבוננות, באות היראה
39 והאהבה בדרך של מתנה
40 מלמעלה, וְכִמּוֹ שְׁנֵתִיבָא
41 בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק¹³:
42 "עֲבֹדֵת מִתְנָה אֶתְּנֶן אֶת
43 כְּהֻנָּתְכֶם", שְׁחִיָּא –
44 כהונתכם, היא מִדַּת אֲהַבָּה,
45 – ועל כך אומר הפסוק
46 שישנו אופן זה של אהבה שהוא עבודת מתנה, בדרך מתנה
47 מלמעלה, וְכֵן הוּא – וכך הדבר, גַּם בִּן בִּירְאָה. – שישנה מדריגה
48 ביראה שהיא בדרך מתנה מלמעלה. וְהִנֵּה, וְדֹא – הדבר, ש – אין
49 עֲרוֹךְ כָּלֵל בֵּין הִרְאֻשׁוֹנוֹת – בין הסוגים הראשונים ביראה ואהבה,
50 שֶׁהֵן תּוֹלְדוֹת הַשֶּׁכֶל הַנִּבְרָא, לְנִבְיֵי הֶאֱחָרוֹנוֹת – לבין הסוגים
51 האחרונים ביראה ואהבה, שֶׁהֵן – בדרך של מתנה, מִתְבֹּרָא וְתִתְבָּרָךְ
52 שְׁמוֹ, – כשם שאין שום ערך בין נברא לבורא, כך אין שום ערך בין
- הסוג הראשון של אהבה ויראה שנוצר על ידי הנברא (באמצעות
שכלו) לבין הסוג האחרון של אהבה ויראה שבא מהבורא. וְלִכֵּן הֵן
– היראה והאהבה האחרונות, הֵן הַנִּקְרְאוֹת בְּשֵׁם "אַמֶּת", כִּי
הוֹתֵמוּ שֶׁל תְּקַדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵמֶת¹⁴, שְׁחִיָּא אֵמֶת הַאֲמִתִּי,
וְכָל הָאֵמֶת שְׁבִנְכֵרָאִים
כָּלָא תְּשִׁיבִי קִמְיָה. –
נחשבת ככלום לפניו יתברך,
לכן, היראה והאהבה
הבאות בדרך מתנה
מהבורא, נקראות בשם
"אמת". אֵךְ אִיזָה הַדְרָךְ
שִׁיִּזְבַּח הָאָדָם לְ"אַמֶּת ה'",
– שיזבח האדם ליראה
ואהבה שהן "אמת" מבחינת
ה"אמת" של הקב"ה, הִנֵּה
הוּא עַל יְדֵי שִׁיעוּר
רְחִימִים רַבִּים לִפְנֵי ה' עַל
הַנִּיצוֹץ שְׁבִנְפִּשׁוֹ, שְׁחִיָּא –
מדת הרחמים, היא מִדַּת
שֶׁל יַעֲקֹב, מְבִרִיחַ מִתְקַצֵּה
אֵל הַקִּצָּה, דְּחִינּוֹ –
כלומר, מְרוֹם הַמַּעְלֹת –
והמדריגות, עַד לְמִטָּה
מִטָּה, – עוברת ומשתורת
מדת הרחמים של יעקב,
ומכיוון שכן – יש בכוחה לְהַמְשִׁיךְ "אַמֶּת ה'" לְעוֹלָם הַשֶּׁכֶל הַזֶּה
הַתְּשׁוּבָה, וְכִמּוֹ שְׁבִתִּיב¹⁵: "כִּי אֲשִׁיב בְּחִשְׁךְ – של העולם הזה, ה'"
אוֹר לִי". וְזֹה – מה שכתוב¹⁶: "כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֹדוֹ כו'". – שחסד
ה' מתגבר על חושך העולם הזה, ובנפש האדם הנמצאת בגוף –
מאיר גילוי אור מה'. הרי, על כל פנים, שהדרך להמשכת "אמת ה'",
היא על ידי התעוררות רחמים רבים. אֵךְ הַתְּעוֹרְרוֹת רְחִימִים רַבִּים
לִפְנֵי ה' – צָרִיךְ לְהִיזֵת גַּם בֵּין בָּאֵמֶת, וְגַם כְּשֶׁהוּא בָּאֵמֶת שְׁלֹו

1 היפך מחלקים – הרי שלא שייך באלקות הלשון "חלק", ובכל זאת
 2 משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "חלק" באלקות, מכאן עלינו להבין,
 3 שלמרות שאלקות היא ענין של פשיטות, אך באלקות המאירה
 4 ויורדת לנשמות ישראל – שייכת הלשון "חלק". שכן, היא יורדת
 5 בהתגלות של חלקים, כפי
 6 שיסביר להלן. אף הענין, –
 7 הוא, כמו שכתוב ביעקב:⁵
 8 "וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי
 9 יִשְׂרָאֵל", פירוש – שכן,
 10 בפשטות ישנם בפסוק כמה
 11 דברים לא מובנים: (א) עד
 12 לפסוק זה, משתמשים
 13 בפרשה זו בשם "יעקב",
 14 ואילו כאן נאמר "אל" (אלקי)
 15 (אלקי ישראל". (ב) מה היא
 16 השייכות למה שכתוב לפני
 17 זה "ויצב שם מזבח". (ג) מה
 18 החידוש בענין "אל אלקי
 19 ישראל". על כך מסביר רבנו
 20 הזקן, שה"פירוש" בפסוק
 21 הוא: כי הנה באמת
 22 הקדוש-ברוך-הוא בשמו
 23 בן הוא, – הוא, שהוא
 24 "קדוש", מובדל ומרום
 25 מהעולם, הוא "ברוך הוא" – הוא נמשך ומתגלה (ברכה מלשון
 26 המשכה והתגלות), שמה שהיה לפני זה "הוא", נסתר ונעלם, ירד
 27 בהמשכה והתגלות, ובלשון רבנו הזקן: כי אף דאיהו ממלא כל
 28 עולמן עליונים ותחתונים – למרות שהוא ממלא כל העולמות,
 29 העליונים והתחתונים, מרום המעלות – והמדריגות, עד מתחת
 30 לארץ הלזו התמריית, – ממלא הקב"ה את כולם ונמצא בכל מקום
 31 בשווה, שכן כאן אין הכוונה ב"ממלא כל עלמין" כפי שמוסבר בדרך
 32 כלל בהקשר למדריגה באלקות המצומצמת בכל עולם בהתאם
 33 למעלתו ולמדריגתו, אלא כאן הכוונה היא למה שהקב"ה ממלא
 34 ונמצא בכל העולמות, כמו שכתוב: "הלא את השמים ואת
 35 הארץ אני מלא" – "אני" ממש, דהיינו מהותו ועצמותו
 36 בביכול ולא בבורו לבד, – כפי שכתוב במקום אחר:⁷ "מלא כל
 37 הארץ כבודי", שם מדובר אודות ה"כבוד" שלו וההארה מאתו
 38 יתברך, ואילו כאן, שכתוב "אני מלא" – הכוונה לעצמותו ומהותו
 39 יתברך, הרי, למרות שהקב"ה במהותו ועצמותו ממלא ונמצא בכל
 40 העולמות, אף-על-פי-כן הוא קדוש ומבדל מעליונים
 41 ותחתונים, – לא רק מהעולמות והנבראים התחתונים – אלא גם
 42 מהעולמות העליונים, ואינו נתפס כלל בתוכם חס ושלום –
 43 שהעולמות יפעלו בו שיהיה מושפע מהם, כתפיסת נשמת האדם

אגרת הקדש

כמ"ש ביעקב ויקרא לו אל אלהי ישראל פירוש כי
 הנה באמת הקב"ה כשמו כן הוא כי אף דאיהו ממכ"ע
 עליונים ותחתונים מרום המעלות עד מתחת לארץ
 הלזו החומרית כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ
 אני מלא אני ממש דהיינו מהותו ועצמותו בביכול ולא
 כבודו לבד אעפ"כ הוא קדוש ומובדל מעליונים ותחתונים
 ואינו נתפס כלל בתוכם ח"ו כתפיסת נשמת האדם
 בגופו עד"מ כמ"ש כמ"א באריכות. ולזאת לא היו
 יכולים לקבל חיותם ממהותו ועצמותו לבדו כביכול
 רק התפשטות החיות אשר הקב"ה מחיה עליונים
 ותחתונים הוא עד"מ כמו הארה מאירה משמו יתברך
 שהוא ושמו אחד וכמ"ש כי נשגב שמו לבדו רק זיוו
 והודו על ארץ ושמים וגו'. והארה זו מתלבשת ממש
 בעליונים ותחתונים להחיותם ונתפסת בתוכם על ידי
 ממוצעים רבים וצמצומים רבים ועצומים בהשתלשלות
 המדרגות דרך עלה ועלול וכו'.

בגופו על דרך משל, – הנשמה הנתפסת בגוף, מושפעת
 מהשינויים שבגוף, ואילו הוא יתברך אינו נתפס בעולמות, שתהיה
 להם חס ושלום השפעה עליו, כמו שכתוב במקום אחר
 באריכות⁸. ולזאת – ולכן, כיוון שהקב"ה קדוש ומובדל ולמעלה
 לגמרי מעולמות, לא היו
 יכולים לקבל חיותם
 ממהותו ועצמותו לבדו
 בביכול, רק התפשטות
 תחתית אשר הקדוש-
 ברוך-הוא מתחיה עליונים
 ותחתונים הוא, על דרך
 משל, כמו הארה מאירה
 משמו יתברך, – שהשם
 עצמו הוא גם כן הארה
 בלבד, ומהשם קורנת
 ומאירה הארה, שהוא
 ושמו אחר, – שלכן יש
 בכוח הארה משמו להחיות
 כל העולמות, וכמו
 שכתוב: "כי נשגב שמו
 לבדו", – שגם השם הוא
 "לבדו" – למעלה מהעולם,
 רק זיוו ו"הודו" – של השם,
 על ארץ ושמים וגו'. –
 החיות של ארץ ושמים, היא הוד זיוו בלבד – הארה משמו,
 שכאמור, השם כשלעצמו הוא גם כן הארה בלבד, כך שלמעשה
 חיות העולמות והנבראים היא הארה מהארה. והארה – מהארה זו
 מתלבשת ממש בעליונים ותחתונים להחיותם, – כאן כבר
 מדובר על התלבשות ממש. לא רק שהיא נמצאת בהם, אלא
 התלבשות שהחיות מצומצמת ומותאמת בהתאם למדריגת העולם,
 ומתאחדת עם העולם, ונתפסת בתוכם על ידי ממוצעים רבים, –
 מדריגות שהן כמו "ממוצעים" בין מדריגה עליונה ותחתונה. שכן, יש
 להן שייכות גם למדריגות העליונות וגם למדריגות התחתונות, ולכן
 משמשות הן "ממוצעים" לירידת השפע והחיות מהמדריגה העליונה
 למדריגה התחתונה, וצמצומים רבים – צמצומים רבים בכמות,
 שעל ידי כל צמצום, מתקטנים האור והחיות, וצמצומים, – צמצומים
 שבאיכות הם חוקים ביותר, שהאור, לאחר הצמצום, הוא לא רק
 קטן ומועט יותר, אלא הוא סוג אחר של אור מאשר האור שלפני
 הצמצום, בהשתלשלות המדרגות – של העולמות, דרך עלה
 ועלול וכו'. – שבעולם אחד עצמו יש סדר של "עילה" – סיבה –
 ו"עלול" – מסובב, מדריגה אחת היא עילה וסיבה למדריגה
 התחתונה שהיא "עלול" מה"עילה", הרי, אחרי כל הצמצומים
 והירידות של האור, בא האור בעולמות באופן שהוא נתפס בהם.

יום שישי כ"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 222, והנה הארה זו... עד עמ' 222, יספר מרוב.

44 רבים לאין קץ ותכלית, והן הן גופי הלכות פרטיות שכל
45 מצוה שאין להם מספר, – אין מספר לפרטי ההלכות שבכל אחת
46 מהמצוות, כמו שכתוב¹¹: "ששים המה מלכות" – דורשים
47 חכמינו ז"ל¹²: הן כ' מסכתות – הש"ס, כו', "ועלמות אין מספר"
48 – דורשים חכמינו ז"ל: הן
49 ההלכות כו', – שהן בלי
50 מספר, שהן המשכת רצון
51 העליון כו'. – וכיוון שהרצון
52 העליון הוא הרי בלי גבול,
53 כך גם פרטי ההלכות, שהם
54 פרטי המשכות מהרצון
55 העליון – הם בלי גבול.
56 וכשם שלגבי תרי"ג החלקים
57 הכלליים בהם מתחלקת
58 ההארה, אמר לעיל,
59 שבנשמה, הקולטת אותם,
60 ישנם תרי"ג ענינים, רמ"ח
61 אברים ושס"ה גידים, כך גם
62 לגבי פרטי המשכות
63 שמההארה, שהם בלי גבול
64 – יש לנשמות ישראל כלים
65 פרטיים לקלוט הפרטים
66 מההארה והמשכה זו. ובלשון
67 רבנו הזקן: וכן הוא ממש
68 בנשמת האדם. – שיש
69 לנשמה כלים לקליטת
70 הפרטים האינסופיים
71 מהמשכה והארה זו. כי
72 הנה, כל הנשמות שבעולם
73 היו כלולות ב' – נשמתו של
74 אדם הראשון¹³, ודרך כלל
75 היתה נשמתו – של אדם הראשון,
76 אברים ושס"ה גידים, אף דרך פרט נחלקת לניצוצות אין
77 מספר, שהן נשמות כל ישראל מימות האבות והשבים עד
78 ביאת המשיח ועד בכלל, שיקים אז מה שנאמר¹⁴: "והיה מספר
79 בני ישראל כחול הים, אשר לא ימד ולא יספר מרב"¹⁵. – מכל
80 האמור מובן, שנשמת אדם הראשון (המתחלקת לניצוצות אין ספור
81 של נשמות) היה בכוחה להכיל הפרטים האינסופיים מההמשכה
82 וההארה של הרצון העליון, האור והחיות האלקי הנמשך לנשמות
83 ישראל. להלן יסביר רבנו הזקן מה שהזכיר לעיל, שביעקב כתוב
84 "ויקרא לו א"ל אלקי ישראל", שגם ביעקב האירו בנשמתו כל
85 הפרטים מההארה האלקית, כפי ועל דרך שהיה הדבר באדם
86 הראשון. ובלשון רבנו הזקן:

1 והנה, הארה זו, אף שלמעלה – בעולמות העליונים ביותר
2 שלמעלה מהגבלה וגבול, היא מאירה ומתפשטת בכוונת בלי
3 גבול ותכלית, – בלי גבול ובלי סוף, להחיות עולמות נעלמים
4 לאין קץ ותכלית, – גם סוגי עולמות אלה הם בלי גבול, וגם כל
5 עולם מהם הוא באופן של
6 בלי גבול ותכלית, כמו
7 שכתוב באדרא רבא¹⁰, –
8 שישנם עולמות נעלמים
9 לאין קץ ותכלית, אף-על-
10 פיריבן בדרתה – בדרת
11 ההארה – למטה על ידי
12 צמצומים רבים להחיות
13 הנבראים והיצורים
14 והנעשים, – הנבראים
15 שבעולמות "בריאה",
16 "יצירה" ו"עשיה". מכך מובן
17 שלפני זה מדובר אודות
18 עולם ה"אצילות" ועולמות
19 איך-סוף שלמעלה מעולם
20 ה"אצילות", היא נחלקת
21 דרך כלל למספר תרי"ג,
22 – 613, כנגד תרי"ג מצות
23 התורה, שהן הן תרי"ג
24 מיני המשכות הארה זו
25 מאור-אין-סוף ברוך-הוא,
26 להאיר לנשמת האדם
27 הכלולה מרמ"ח –
28 אברים ושס"ה –
29 גידים, – שביחד הם תרי"ג
30 (613), אשר בעבורה –
31 בשביל נשמתו של יהודי,
32 הוא עקר תכלית ירידת והמשכת הארה זו למטה לכל
33 הנבראים והיצורים והנעשים, – הנקראים כולם "מטה", לעומת
34 העולמות שלמעלה מהגבלה, שתכלית כלן – של כל הנבראים,
35 הנוצרים והנעשים, הוא האדם, בנודע: – הרי, למרות שאלקות
36 הוא פשוט בתכלית הפשטיות, ולא שייך באלקות ענין של חלקים,
37 אך, בההארה האלקית המאירה בעולמות למטה שעיקרם ותכליתם
38 היא נשמתו של יהודי – שייך הענין של חלקים. ובאופן כללי הם
39 תרי"ג (613) חלקים בהם מתחלקת ההארה, ובפרטיות – יסביר רבנו
40 הזקן להלן – מתחלק כל אחד מחלקים אלה, להרבה חלקים פרטיים.
41 והנה, מספר זה – תרי"ג (613) – כנגד תרי"ג מצוות התורה, הוא
42 בדרך כלל, – באופן כללי מתחלקת ההארה לתרי"ג (613) חלקים,
43 אבל בדרך פרט – הנה כל מצוה ומצוה מתחלקת לפרטים

אגרת הקדש

והנה הארה זו אף שלמעלה היא מאירה ומתפשטת בבחי' בלי גבול ותכלית להחיות עולמות נעלמים לאין קץ ותכלית כמ"ש באדרא רבא אעפ"כ בדרתה למטה ע"י צמצומים רבים להחיות הנבראים והיצורים והנעשים היא נחלקת דרך כלל למספר תרי"ג כנגד תרי"ג מצוות התורה שהן הן תרי"ג מיני המשכות הארה זו מאור א"ס ב"ה להאיר לנשמת האדם הכלולה מרמ"ח אברים ושס"ה גידים אשר בעבורה הוא עיקר תכלית ירידת והמשכת הארה זו למטה לכל הנבראים והיצורים והנעשים שתכלית כולן הוא האדם כנודע:

והנה מספר זה הוא בדרך כלל. אבל בדרך פרט הנה כל מצוה ומצוה מתחלקת לפרטים רבים לאין קץ ותכלית והן הן גופי הלכות פרטיות שבכל מצוה שאין להם מספר כמ"ש ששים המה מלכות הן כ' מסכתות כו' ועלמות אין מספר הן ההלכות כו' שהן המשכת רצון העליון כו' וכן הוא ממש בנשמת האדם כי הנה כל הנשמות שבעולם היו כלולות באדרה"ר ודרך כלל היתה נשמתו נחלקת למספר תרי"ג רמ"ח אברים ושס"ה גידים אך דרך פרט נחלקת לניצוצות אין מספר שהן נשמות כל ישראל מימות האבות והשבים עד ביאת המשיח ועד בכלל שיקום אז מ"ש והיה מספר בני כחול הים אשר לא ימד ולא יספר מרוב.

הוא עקר תכלית ירידת והמשכת הארה זו למטה לכל הנבראים והיצורים והנעשים, – הנקראים כולם "מטה", לעומת העולמות שלמעלה מהגבלה, שתכלית כלן – של כל הנבראים, הנוצרים והנעשים, הוא האדם, בנודע: – הרי, למרות שאלקות הוא פשוט בתכלית הפשטיות, ולא שייך באלקות ענין של חלקים, אך, בההארה האלקית המאירה בעולמות למטה שעיקרם ותכליתם היא נשמתו של יהודי – שייך הענין של חלקים. ובאופן כללי הם תרי"ג (613) חלקים בהם מתחלקת ההארה, ובפרטיות – יסביר רבנו הזקן להלן – מתחלק כל אחד מחלקים אלה, להרבה חלקים פרטיים. והנה, מספר זה – תרי"ג (613) – כנגד תרי"ג מצוות התורה, הוא בדרך כלל, – באופן כללי מתחלקת ההארה לתרי"ג (613) חלקים, אבל בדרך פרט – הנה כל מצוה ומצוה מתחלקת לפרטים

10. זח"ג קכז, ב ואילך. 11. שה"ש ו, ח. 12. שה"ש שם. ובכ"מ. 13. ראה ב"ר פ"מ, ב. ובכ"מ. 14. הושע ב, א. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סיום מפסק אחר" (שם טז, י).

יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 222, והנה 'שופרי' דיעקב... עד עמ' קיב, כמ"ש במ"א.

אגרת הקדש

והנה שופריה

דיעקב מעין שופריה דאדה"ר שתיקן חטא אדה"ר והיתה נשמתו ג"כ כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם והיה מרכבה לתורה שלמעלה שנק' בשם אדם כמ"ש ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם וכו' וכמ"ש וזאת לפנים בישראל כו' אין זאת אלא תורה כו' שהיתה כלולה ומלוכשת בנשמת ישראל סבא הכלולה מכל הנשמות וזהו ויקרא לו אל אלקי ישראל. אל לשון המשכת ההארה מאור א"ס ב"ה מההעלם אל הגילוי להאיר בבחי' גילוי בנשמתו וכמ"ש אל ה' ויאר לנו ואחריו כל ישרי לב העוסקים בתורה ובמצות מאיר אור ה' א"ס ב"ה בבחינת גילוי בנשמתם וזמן גילוי זה ביתר שאת ויתר עז ההארה במוחם ולכם הוא בשעת התפלה כמ"ש במ"א.

תורה, היה מקודם בישראל,

שהיתה כלולה ומלכשת בנשמת ישראל כמ"א, – המוסב על יעקב אבינו למטה הנקרא "ישראל סבא", וכן על שורשו למעלה שגם כן נקרא "ישראל סבא", הכלולה – נשמת "ישראל סבא" כלולה מכל הנשמות. – והוא היה כלי לאור התורה. וזהו "ויקרא לו אל אלהי ישראל" – "אל" לשון המשכת – שכן, השם א"ל רומז על מדת החדש, המשכה והשפעה, ההארה מאור-אין-סוף ברוך-הוא מההעלם אל הגילוי, – הכוונה לאור אין סוף המלוכש בתורה, להאיר בבחינת גילוי בנשמתו, וכמו שכתוב²²: "אל ה' ויאר לנו";

1 והנה, שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון¹⁶, – יופיו
2 ושלמותו של יעקב בעין יופיו ושלמותו של אדם הראשון, שתקן –
3 יעקב, חטא אדם הראשון, והיתה נשמתו גם כן כלולה מכל
4 הנשמות שבישראל, מעולם ועד עולם, – כלומר, גם הנשמות
5 מ"עלמא דאתכסיא"

6 (מהעולמות המכוסים), וגם
7 הנשמות מ"עלמא

8 דאתגליא" (מהעולמות

9 הגלויים) היו כולן כלולות

10 בנשמתו של יעקב, וזהו

11 מרכבה לתורה שלמעלה,

12 שנקראת בשם "אדם", –

13 "זאת התורה אדם"¹⁷, כמו

14 שכתוב¹⁸: "ועל דמות

15 הכסא דמות כמראה אדם

16 וכו'", – שהכוונה היא

17 ל"תורה", כפי שמובא בתורת

18 הקבלה¹⁹. וכמו שכתוב²⁰:

19 "וזאת לפנים בישראל כו"

20 – וזאת בפנימיותם של

21 ישראל, "אין זאת אלא

22 תורה כו", – ש"זאת",¹⁵

23 כמ"ש במ"א.

24 שהיתה כלולה ומלכשת בנשמת ישראל כמ"א, – המוסב על
25 יעקב אבינו למטה הנקרא "ישראל סבא", וכן על שורשו למעלה שגם
26 כן נקרא "ישראל סבא", הכלולה – נשמת "ישראל סבא" כלולה מכל
27 הנשמות. – והוא היה כלי לאור התורה. וזהו "ויקרא לו אל אלהי
28 ישראל" – "אל" לשון המשכת – שכן, השם א"ל רומז על מדת
29 החדש, המשכה והשפעה, ההארה מאור-אין-סוף ברוך-הוא מההעלם
30 אל הגילוי, – הכוונה לאור אין סוף המלוכש בתורה,
31 להאיר בבחינת גילוי בנשמתו, וכמו שכתוב²²: "אל ה' ויאר לנו";

32 – הרי ש"א"ל הוא לשון הארה, וזהו ויקרא לו א"ל אלקי ישראל",
33 שיעקב קרא והמשיך להתגלות מזההארה הכללית של אור אין סוף,
34 הכלל המכיל בתוכו כל הפרטים שבתורה ומצוות – שהתגלות תאיר
35 בנשמתו. ואחריו כל ישרי לב²³, – אלה שהאור האלקי המאיר
36 במוחם בא בלבם, ואשר יש
37 להם התעוררות של אהבת

38 ה' ויראת ה', המכניסה חיות

39 בלימודם תורה ובקימם

40 מצוות, העוסקים בתורה

41 ובמצות, מאיר אור ה' אין

42 סוף ברוך-הוא בבחינת

43 גילוי בנשמתם, – "הארה" זו

44 נקראת "חלקינו" (אשרינו מה

45 טוב חלקינו), כלומר,

46 ההארה האלקית הפרטית

47 המאירה על ידי כל מצוה,

48 שהיא חלק מזההארה

49 הכללית. וכפי שהוסבר

50 לעיל, שהארה זו כשהיא

51 יורדת למטה, היא באופן של

52 התחלקות לתרי"ג (613)

53 חלקים וכו' – הרי החלק

54 שמההארה האלקית מאיר

55 בנשמה של יהודי המקיים מצוה, ועל כך נאמר "אשרינו מה טוב

56 חלקינו". וזמן גילוי זה ביתר שאת ויתר עז ההארה במוחם ולכם

57 הוא בשעת התפלה, כמו שמבואר במקום אחר²⁴. – שכן, על ידי

58 סולם התפלה עולים מעשי המצוות של יהודי, ונמשך על ידי הסולם

59 ההארה האלקית והתגלות שבעקבותיה. עד כאן הסביר רבנו הזקן

60 הלשון "חלקינו". להלן יסביר הלשון "מה נעים גורלינו", שגורל הרי

61 מורה על חלק יוצא מן הכלל ורק על פי גורל זוכים בחלק היפה.

62 ובלשון רבנו הזקן:

16. ב"מ פד, א. ובכ"מ. 17. חוקת יט, יד. 18. יחזקאל א, כו. 19. ראה זח"א עא, ב ואילך. 20. רות ד, ז. 21. זח"ג פא, ב. 22. תהלים קיח, כז. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דישראל אותיות ישרא-ל" (ראה לקו"ת שלח מ, ג). 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקמן סכ"ד".

יום ראשון	יום רביעי	יז מנחם אב	ה'תש"ג
-----------	-----------	------------	--------

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: אך ביאור . . . קח ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

אדמו"ר ה"צמח צדק" באר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: כשהוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן עדן - זה מחדיר בו התלהבות.

יום שני	יום חמישי	יח מנחם אב	ה'תש"ג
---------	-----------	------------	--------

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: אך עולם . . . 216 בעש"י.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביו מיצוי הנפש.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל צריכה "לתפס" עד מצוי הנפש.

יום שלישי	יום שישי	יט מנחם אב	ה'תש"ג
-----------	----------	------------	--------

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין - כך נוהגים: (א) מניחים תפלין של יד ותפלין של ראש דרש"י קדם אמירת פרק "איזהו", ומתפללים בהם עד אחרי "אף צדיקים" גו', (ב) מסירים תפלין של ראש דרש"י, ומניחים - בלא ברכה - תפלין של ראש דשמושא רבא, וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ואומרים מזמורי תהלים כפי שנהלק לימי החדש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פרוש רש"י ומצודות. (ג) אחר כך מניחים תפלין דרבנו תם - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" עד "אמת", פרשת "קדש גו'" והזכירות שגדפסו בסדור. ולומדים פרק משניות כל אחד לפי הבנתו. (ד) מסירים תפלין של ראש דרבנו תם, ומניחים תפלין של ראש דראב"ד - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" עד "אמת", ולומדים פרשת חמש עם פרוש רש"י - מפרשת השבוע: יום א' עד שני, ביום ב' פרשה ב' וכו'.

יום
רביעי

שבת

כ מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.

תהלים: צד-קג.

תניא: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ב ה"א): "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אונאמר את ה' א תירא", הגה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושת או גם יראת הרוממות.

כשם שמצות תפלין, על דרך משל, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כבד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד - כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פרק ב' הלכה א'): "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו, שנאמר 'ואהבת את ה' אלקיך', ונאמר 'את ה' אלקיך תירא'". הגה שיעור מצות אלו הוא אשר ירגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד שיהיה לו טוב מזה, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מרגש מיראת העונש ביראת שמים, ולפעמים הוא ברגש של ירא בשת או גם יראת הרוממות.

יום
חמישי

יום ראשון

כא מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קד-קה.

תניא: ו. זורע . . . 220 ישענו כו'.

ההתעסקות בדרך החסידות הוא, אשר גם בהלכו בשוק טרוד בעסקיו, יחשב מה הוא יכול לעשות בעד עניני החסידות וטובת החסידים, וכשהוא פוגש מי שהוא מאנשי השוק ממכיריו - בעניני מסחר - ידבר על לבו, כי יבוא אל שעורי הלמודים בדא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או לאיזו התועדות.

וההתעסקות בדרך החסידות הוא חובת גברא [=חובה אישית] מבלי הבדל בין גדול וקטן בידיעת דא"ח.

יום
שישי

יום שני

כב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שני עם פירש"י.

תהלים: קר-קז.

תניא: והנה מודעת . . . תכונני.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: קדם רחיצת הפה שחרית, אין לברך - מלבד בימי התעניות - ברכות השחר.

שבת קודש יום שלישי

כג מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קח-קיב.
תניא: ז. אשדנו . . . 222 ועלול כו'.

בַּחֶרֶף תִּרְנֶנָּב, כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי אָבִי מִזֵּי וְרַבִּי [הֶרֶשׁ"ב] לָמַד עִמִּי בְּסֶפֶר הַתִּנְיָא "וּנְפֶשׁ הַשְּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק אֶלְקָה מִמַּעַל מִמַּשׁ", הַסִּפֵּיר כִּי הַנּוֹשָׁאִים בְּתִבְתּוֹ "מִמַּעַל" וּבְתִבְתּוֹ "מִמַּשׁ" הֵם הַפְּכִים. "מִמַּעַל" תִּאָּרֵר רֹחֲנִיּוֹת שֶׁבְּרוּחָנִיּוֹת, וְ"מִמַּשׁ" תִּאָּרֵר גִּשְׁמִיּוֹת שֶׁבְּגִשְׁמִיּוֹת. וַיִּבָּאֵר, כִּי זֶהוּ מַעֲלַת נֶפֶשׁ הַשְּׁנִית [=הֶאֱלֵקִית], שֶׁעַם הֵייתָהּ רֹחֲנִיּוֹת שֶׁבְּרוּחָנִיּוֹת, פּוֹעֶלֶת בְּגִשְׁמִיּוֹת שֶׁבְּגִשְׁמִיּוֹת.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' ב

1 באופן אחר, שמכיון שַׁנְאִמְרָא אִדְם לְחִסְדֵי הַבְּרִיּוֹת, הָרִי הוּא נַעֲשֶׂה
2 זול בעיניהם, וּפְנִיּוֹ מִשְׁתַּנּוֹת בְּכְרוֹם, שְׁנֶאֱמַר 'כְּרוֹם וְלוֹת לִבְנֵי
3 אִדְם'.

4 מבררת הגמרא: מֵאֵי – מֵהָ הוּא אוֹתוֹ 'כְּרוֹם'.
5 מבארת הגמרא: כִּי אֵתָא רַב דִּימִי – כַּאֲשֶׁר בָּא רַב דִּימִי מֵאֶרֶץ
6 יִשְׂרָאֵל לְבַלְבֵּל, אָמַר, עוֹף אֶחָד יֵשׁ בְּכַרְבִּי הֵיּם – בַּעֲרִים שֶׁמַּעֲבֵר לִים,
7 וְכְרוֹם' שְׁמוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁחֶמֶה זֹרְחָת עֲלֵיו הָרִי הוּא מִתְהַפֵּף לְכַמָּה
8 גִּוּוֹנִין – צַבָּעִים, וְכֵן הָאִדָּם הַנּוֹזֵק לְטוֹבַת הַבְּרִיּוֹת פְּנִיּוֹ מִשְׁתַּנּוֹת.
9 רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי דְאֲמִירִי תְרִוּוּהוּ – אִמְרוּ שִׁנְיָהּ, שֶׁכֵּל הַנּוֹזֵק
10 לְטוֹבַת הַבְּרִיּוֹת הָרִי זֶה כְּאִילוֹ הוּא נִדּוֹן בְּשְׁנֵי דִינִים קְשִׁים, בְּאִשׁ
11 וּמִים, שְׁנֶאֱמַר (תהלים סו יב) 'הִרְכַּבְתָּ אֲנוֹשׁ לְרֹאשׁוֹ כַּאֲנוֹ בְּאִשׁ
12 וּבְמִים', וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ הַמִּקְרָא כֵּן, 'הִרְכַּבְתָּ אֲנוֹשׁ לְרֹאשׁוֹ', הֵיטָּן
13 הַשְּׁלֹטָה אִדָּם עֲלֵינוּ לִהְיוֹת נוֹשָׂה בָנוּ, וּלְפִיכָךְ הָרִי אֲנוּ כְּנִידוֹנִים בְּאִשׁ
14 וּבְמִים.

15 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, בענין
16 דְּהִירֹת בַּתְּפִילַת הַמִּנְחָה: וְאָמַר רַבִּי חֲלָבֹה אָמַר רַב הוֹנָא, לְעוֹלָם
17 יִהְיֶה אִדָּם זָחִיר בַּתְּפִילַת הַמִּנְחָה, לְהַקְדִּימָהּ מִיד בַּתְּחִילַת זְמַנָּה, שְׁחֵרִי
18 אֲלֵיהֶם הַנְּבִיא בְּהַר הַכְּרֹמֶל, בַּעַת שֶׁאִסָּף אֶת כָּל הָעָם לְהוֹכִיחַ אֶת
19 אִפְסוֹתָם שֶׁל נְבִיאֵי הַבַּעַל, לֹא נִעְנָה בַּתְּפִילָתוֹ שֶׁתָּרַד אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם
20 עַל קִרְבָּנוֹ, אֲלָא כִּשְׁהַתְּפִלָּה בַּתְּחִילַת זְמַן תְּפִילַת הַמִּנְחָה, שְׁנֶאֱמַר
21 (מלכים א' יח לו-לז) 'וַיְהִי בַּעֲלֹת הַמִּנְחָה וַיִּנָּשׂ אֲלֵיהֶם הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר וְגו',
22 ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל, הַיּוֹם יִדְעֶה כִּי אֵתָהּ אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל,
23 וְאֲנִי עֹבְדֶךָ, וּבִדְבָרְךָ עֲשִׂיתִי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי וְיָדְעוּ
24 הָעָם הַזֶּה כִּי אֵתָהּ ה' הָאֱלֹהִים' וְגו'. וְאִכֵּן נַעֲנָה בַּתְּפִילָתוֹ זֹאת, שֶׁכֵּן
25 נִאֲמַר בַּפֶּסֶק שֶׁלֹּאֲחֵרִי יִתְפַּל אִשׁ ה' וְתִאֲכַל אֶת הָעֵלֶה וְאֶת הָעֵצִים'
26 וְגו'.

27 עתה מבארת הגמרא מדוע הוצרך אליהו לכפול את בקשתו: עֲנֵנִי
28 ה' עֲנֵנִי, תְּחִילָה עֲנֵנִי שֶׁתָּרַד אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם עַל קִרְבָּנִי, וְלֵאחֲרַי מִן
29 עֲנֵנִי שֶׁלֹּא יִאֲמְרוּ שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּשָׂפִים הֵם, אֲלָא יִבְאוּ מִתּוֹךְ כֵּךְ לֵאמֹנָה
30 הַבּוֹרָא.

31 לאחר שהובאו דברי רב הונא שצריך להזהר בזמן תפילת המנחה,
32 מביאה הגמרא עוד מימרות בענין זה: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵף בַּתְּפִילַת
33 עֲרִבִית יֵשׁ לְהִזְהָר לְהַתְּפַלְלָה בַּתְּחִילַת זְמַנָּה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בַּהּ (תהלים קטא
34 א) 'תִּבְּחוּ תְּפִלָּתִי קִמְצַת לִפְנֵיהֶם, מִשָּׁאֵת בְּפִי מִנְחַת עֲרִב'.
35 רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר, אֵף תְּפִילַת שְׁחֵרִית יֵשׁ לְהִזְהָר לְהַתְּפַלְלָה
36 בַּתְּחִילַת זְמַנָּה, שְׁנֶאֱמַר (תהלים ד) 'ה' בְּקֶרֶךְ תִּשְׁמַע קוֹלִי, בְּקֶרֶךְ אֶעֱרֹךְ
37 לִךָ וְאֶצְפֶּה'.

38 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו בשם רב הונא, בענין
39 גודל החיוב לשמח חתן: וְאָמַר רַבִּי חֲלָבֹה אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל אִדָּם
40 הַנִּתְּנָה מִסְּעוּדַת חֲתָן וְאִינוּ מִשְׁמְחוּ, עוֹבֵר – הָרִי הוּא מְזוּלָל
41 בְּחֻמְשָׁה קוֹלוֹת שֶׁבִּירָךְ בָּהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן
42 מִצִּינוּ שֶׁנִּזְכָּרָה תִּבְתּוֹ 'קוֹל' בַּעֲנִין שֶׁמַּחַת חֲתָן וְכֹלָה חֻמֵּשׁ פַּעֲמִים,
43 שְׁנֶאֱמַר (ירמיה לג יא) 'קוֹל שִׁשּׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כְּלָה,
44 קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֵת ה' צִבְאוֹת'.

45 וְאֵם מִשְׁמְחוּ לְחֲתָן, מֵה שִׁכְרוּ עַל כֵּךְ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרִי
46 הוּא זוֹכֵה לְתוֹרָה, שֶׁנִּתְּנָה בְּחֻמְשָׁה קוֹלוֹת, כְּלוּמַר, שֶׁנִּזְכָּרוּ בְּנִיתִינָהּ
47 חֻמְשָׁה קוֹלוֹת, שְׁנֶאֱמַר (שמות יט טז) 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבֶּקֶר,

48 וַיְהִי קֶלֶת וּבְכָרִים וַעֲנֵן כְּבֹד עַל הָהָר, וְקוֹל שׁוֹפָר' וְגו', וּבִמְקָרָא זֶה
49 נִזְכָּרוּ שְׁלֹשָׁה קוֹלוֹת, שֶׁכֵּן נִאֲמַר בּו' וַיְהִי קוֹלוֹת, וּמִיַּעוֹט 'קוֹלוֹת' הוּא
50 שֵׁנִים, וְכֵן נִזְכָּר בּו' קוֹל שׁוֹפָר'. וְנִאֲמַר עוֹד (שם יט יט) 'וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר
51 וְגו', הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד, מִשֶּׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל'. וּבִמְקָרָא זֶה
52 נִזְכָּרוּ שְׁנֵי קוֹלוֹת נוספים, נִמְצָא, שֶׁבֶסֶךְ הַכֵּל נִזְכָּרוּ בִּמְתָן תּוֹרָה חֻמְשָׁה
53 קוֹלוֹת.

54 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵינִי – וְכִי כֵךְ הוּא הַדְּבַר, שֶׁלֹּא נִזְכָּרוּ בִּמְתָן תּוֹרָה
55 אֲלָא חֻמְשָׁה קוֹלוֹת בְּלִבְדוֹ, וְהָא בְּתִיב (שם כ טז) 'וְכָל הָעָם רֹאִים אֵת
56 הַקּוֹלוֹת', וְנִמְצָא שֶׁנִּזְכָּרוּ בִּמְקָרָא זֶה שְׁנֵי קוֹלוֹת נוספים.
57 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: קוֹלוֹת אֵלוֹ שֶׁנִּזְכָּרוּ כֵּאֵן אֵינִים קוֹלוֹת נוספים עַל
58 הָרִאשׁוֹנִים, אֲלָא הַכְּתוּב עוֹסֵק בְּאוֹתָן קוֹלוֹת דְּקוֹדֶם מִתָּן תּוֹרָה הוּוּ
59 – בְּאֵלוֹ הַקּוֹלוֹת שֶׁהָיוּ קוֹדֶם מִתָּן תּוֹרָה, שֶׁכֵּבֶר נִזְכָּרוּ בִּמְקָרָא
60 הַקּוֹדֶמִים, וְכוּנֵת הַכְּתוּב לְלַמֵּדנוּ שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין אִדָּם יִכּוֹל לְרֹאאוֹת
61 קוֹלוֹת, מִכָּל מְקוֹם הֵיוּ קוֹלוֹת אֵלוֹ נִרְאִים בְּדֶרֶךְ נֹס.

62 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִימְרוֹת נוספות בשבח הַמַּשְׁמַח אֶת הַחֲתָן: רַבִּי אֲבָהוּ
63 אָמַר, כָּל הַמַּשְׁמַח חֲתָן הָרִי הוּא כְּאִילוֹ הַקָּרִיב קִרְבֵּן תּוֹרָה, לְפִי
64 שְׁנֶאֱמַר בַּחֲמֹשׁ הַפֶּסֶק שֶׁל 'קוֹל שִׁשּׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל
65 כְּלָה', 'מִבִּיָּאִים תּוֹרָה בֵּית ה'".

66 רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר, הַמַּשְׁמַח חֲתָן וְכֹלָה הָרִי הוּא כְּאִילוֹ כְּנָה
67 אֶחָת מִחוֹרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, לְפִי שְׁנֶאֱמַר שֶׁם בְּאוֹתוֹ הַפֶּסֶק 'כִּי אֲשִׁיב
68 אֶת שְׁבוֹת הָאָרֶץ בְּכִרְאִיּוֹתָהּ אָמַר ה'".
69 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נוספת של רבי חלבו אמר רב הונא, לענין
70 אִדָּם שִׁישׁ בּו' יִרְאֵת שְׁמִים: וְאָמַר רַבִּי חֲלָבֹה אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל אִדָּם
71 שִׁישׁ בּו' יִרְאֵת שְׁמִים, דְּכָרִיו נִשְׁמָעִין לְאֲחֵרִים, שְׁנֶאֱמַר (קהלת יב יג)
72 'כּוֹף דְּכָר הַכֵּל נִשְׁמָע, אֶת הָאֱלֹהִים יִרָא וְגו' וְאֵת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר, כִּי
73 זֶה כָּל הָאָדָם, וְיֵשׁ לְדַרוֹשׁ הַמִּקְרָא כֵּךְ, אִדָּם שְׁהוּא יִרָא אֱלֹהִים וְשׁוֹמֵר
74 מִצְוֹתָיו דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים בְּאוֹנֵי הַכֵּל.

75 מבררת הגמרא: מֵאֵי – מֵהָ הִיא כּוּנֵת הַמַּשְׁךְ הַפֶּסֶק 'כִּי זֶה כָּל
76 הָאִדָּם'.

77 מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כָּל
78 הָעוֹלָם כְּלוֹ לֹא נִבְרָא אֲלָא בְּשִׁבְלִי שִׁיבְרָא אִדָּם זֶה שִׁישׁ בּו' יִרְאֵת
79 שְׁמִים.

80 רַבִּי אֲבָהוּ בְּרִי כְּהֵנָא אָמַר, שְׁקוֹל אִדָּם זֶה שִׁישׁ בּו' יִרְאֵת שְׁמִים בְּגִנְדָּר
81 כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ.

82 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר, וְאֲמַרִי לָהּ [וְיֵשׁ אוֹמְרִים] רַבִּי שְׁמַעוֹן
83 בֶּן זֻמָּא אָמַר, כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ לֹא נִבְרָא אֲלָא כְּדִי לִהְיוֹת לְצִוּוֹת
84 – חִבּוּדָה, לָזֶה – לְאִדָּם שִׁישׁ בּו' יִרְאֵת שְׁמִים.

85 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נוספת של רבי חלבו בשם רב הונא, בענין
86 שאילת שלום: וְאָמַר רַבִּי חֲלָבֹה אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל אִדָּם שִׁינְדֵּעַ
87 בְּחִבְרוֹ שֶׁהוּא רִגְלִי לִיתֵּן לוֹ שְׁלוֹם, וְקָדִים הוּא לִיתֵּן לוֹ שְׁלוֹם
88 תְּחִילָה, שְׁנֶאֱמַר (תהלים לד טז) 'בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרִדְפָהוּ'. וְאֵם נִתֵּן לוֹ חִבּוּר
89 שְׁלוֹם תְּחִילָה, וְהוּא לֹא תְּחִיב לוֹ בְּרַכַּת שְׁלוֹם, הָרִי הוּא נִקְרָא נִזְלָן,
90 שְׁנֶאֱמַר (ישעיה ג יד) 'וְאֵתָם בְּעֶרְתָּם הַכָּרִם גִּזְלַת הָעֵנִי בְּכִתְיָכִם',
91 וּמֵאֲחֵר וְנִקְט הַכְּתוּב 'גִּזְלַת הָעֵנִי', אֵף שֶׁגַּם גִּזְלַת הָעֵשֶׂר גִּזְלַת הָיָא,
92 יֵשׁ לְלַמּוֹד מִכֵּךְ שֶׁעוֹסֵק בְּאִדָּם שְׁאִינוּ מְשִׁיב שְׁלוֹם לְבִרְכַת חִבּוּר,
93 שְׁנִידוֹן כְּגוֹלָן, שְׁחֵרִי אֵין לַעֲנִי רְכוּשׁ שְׁנִידוֹן לְגִזּוֹל הֵימְנוּ, אֲלָא רַק
94 בְּאוּפֵן זֶה שֶׁאֵין מְשִׁיבִים עַל בְּרַכַת שְׁלוֹמוֹ.

הדליקו נרות בחצרות קדשך'

יום ראשון י"ז מנחם אב ה'תשע"ב

אלא שעדיין אין הענין מיושב כל צורכו:

בפשטות מסתבר לומר שהיוונים הניחו גילולים בכל חלקי בית המקדש ולא רק בחצר, כפי שמוכח מסתימת הלשון "וטיהרו את מקדשך", היינו שטיהרו את כל בית המקדש. ואם כן, מניין לנו לומר שטיהרו את העזרה קודם שטיהרו את ההיכל ולכן לא יכלו להדליק בהיכל אלא בחוץ?

אלא שיתכן לבאר את תירוצו ה'חתם סופר' לפי מה שכתב ה'לבוש' (אור"ח ר"ס עתר) שהיוונים הכניסו להיכל עבודה-זרה, ותקרובת עבודה-זרה מטמאה דווקא באוהל. ואם כן, רק ההיכל נטמא באהל אבל העזרה, שלכמה דעות (אנצ"ט ע' הר הבית עמ' תקפד) לא היתה מקורה לא נטמאה, וממילא לא היה צורך לטהרה.

(לקוטי שיחות כה עמ' 236, והנ' 10 שם)

הלכות ביאת המקדש פרק ט, הלכה ז: הַדְלָקַת הַנְּרוֹת בְּשָׁרָה בְּנֵי־אֵל. לְפִיכָּה, אִם הָיִיב הַכֹּהֵן אֶת הַנְּרוֹת וְהוֹצִיָּאָה לַחוּץ – מִתֵּר לְהַדְלִיקוֹ.

לפי הלכה זו יישב ה'חתם-סופר' תמיהה בנוסח 'ועל הניסים' בחנוכה: "ואחר-כך באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך". ונשאלת השאלה: הרי הדלקת המנורה היא בפנים המקדש, בהיכל, ולא בחצר!

אלא שלפי פסק הרמב"ם שההדלקה יכולה להיעשות בחוץ מובן – מכיוון שהיוונים טימאו את ההיכל ומילאוהו בגילולים, הרי "עד שפינו את היכלך וטהרו את מקדשך כו' לא הדליקו נרות בפנים אלא בחצרות קדשך בעזרה" (דרשות חתם סופר סז, א).

בין מום למחוסר אבר

יום שני י"ח מנחם אב ה'תשע"ב

לא הביא הרמב"ם את הפסוק המובא בגמרא "תמים יהי לרצון" המדבר בקרבן יחיד, אלא את הפסוק "תמימים יהיו לכם" המדבר בקרבן ציבור.

והרבי (לקוטי שיחות חל"ה עמ' 25 הע' 25) מבאר באופן אחר:

להלן (בפ"ג) כתב הרמב"ם בנוגע לקרבנות מן העוף שאמנם "אין המומין פוסלים בעוף כו' שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה בלבד", אבל מחוסר אבר פוסל גם בעוף "שאין מקריבין חסר כלל". ונמצא שהדין האמור כאן "שאין מקריבין חסר כלל" מתייחס גם לעוף.

ומעתה מובן מדוע שינה הרמב"ם ממקור הדברים בברייתא והביא פסוק אחר: הפסוק שבברייתא, "תמים יהיה לרצון", נאמר בפרשת אמור, ושם לא מדובר בעוף, כדברי הרמב"ם "שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה בלבד", ולכן הביא הרמב"ם את הפסוק "תמימים יהיו לכם" שבפרשת פינחס, המדבר בכל סוגי הקרבנות כולל קרבנות מהעוף.

הלכות איסורי מזבח פרק ב, הלכה יא: וְכֵן אִם נִמְצָא אֶחָד מֵאִיבֵרֵיהֶם הַפְּנִימִיִּים חָסֵר, אִף עַל פִּי שְׂאִינָה מְרַפָּה... הָרִי זֶה אִסוּרָה לְמִזְבֵּחַ וְתִשְׂרֹף. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בְּעֵלֶת מוֹם, שְׂאִין חֲסֵרוֹן שְׂבָעִימִים מוֹם, אֲלָא מִפְּנֵי שְׂאִין מְקַרְבִּין חָסֵר כָּלֵל, שְׂנֵאָמַר: תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם.

והקשה ה'כלי חמדה' (מילואים עמ' 115):

מקור הדברים הוא מברייתא (בכורות לט, א) הלומדת מן הפסוק "תמים יהיה לרצון" שאסור להקריב חסר. ואם כן מדוע שינה הרמב"ם מדברי הברייתא והביא את הפסוק "תמימים יהיו לכם"?!

ותירץ:

כוונת הרמב"ם היא להדגיש את חומרת הדין "שאין מקריבין חסר כלל", אפילו בדיעבד. וראיה לדבר מקרבן פסח שהוא קרבן ציבור ולכן ניתן לעשותו גם בטומאה (כי טומאה הותרה בציבור) ומכל מקום מום פוסל בו – קל-וחומר לקרבן יחיד (שאי אפשר לעשותו בטומאה) שמום פוסל בו בדיעבד. ולכן

תשמישי קדושה מדברים ששימשו לחולין

יום שלישי י"ט מנחם אב ה'תשע"ב

ומתוך ה'חתם סופר' (אור"ח סי' כז): יעקב לא שכב ממש על האבן אלא "עשאן כמין מרוב סביב לראשו" (רש"י בראשית שם) ולכן אינו נחשב כמי שהשתמש באבן.

וה'מנחת חינוך' (מצוה כז) מבאר: אמרו בילקוט (בראשית רמז קיט) שהאבנים שיעקב שם מראשותיו היו מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אביו והוא המזבח שעליו הקריב אדם הראשון (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ב ה"ב). ואם כן היו אבנים אלו קדושות כבר, וגם אם השתמש בהן הדיוט לא נאסרו לגבוה.

וכתבו ראשונים שגם בתשמישי קדושה הדין הוא כך (ראה שו"ת מהר"ל סי' קי"ד). וכן כתב גם הרמ"א (אור"ח סי' קמז ס"א): "אין לעשות מפות לספר תורה מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדיוט".

אך ה'מגן אברהם' (שם ס"ק ה) הצדיק את 'מנהג העולם'

הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ב: וְעֵצֵי סְתִינָה פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יִבְיֹאוּ אֶלָּא חֲדָשִׁים.

הרמב"ם נוקט כדעת רבי אלעזר בן שמוע (מנחות כב, א) "מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט". כלומר, העצים והאש לצורך הקרבת הקרבנות צריכים להיות מחומרים שלא השתמשו בהם לחולין (לחם משנה). וכך פסק גם בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"ב): "אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש, ואם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה".

והקשה ה'טור' (פירוש הארוך עה"ת, בראשית כח, יח): מסופר בתורה שיעקב אבינו לקח את האבן אשר שם למראשותיו ועשה אותה מזבח, ואיך היה רשאי לעשות מזבח מאבן שנשתמש בה לצרכי חול?

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסה"צ סה

(שמות לח, ח). אמנם, למזבח צריך עצים שלא השתמשו בהם לצרכי הדיוט, ואם ישנו צורתם יהיו פסולים, כי לצרכי מזבח אסור להשתמש בכלים שהשתמש בהם הדיוט גם לאחר שינוי צורתם.

לעשות מפה ופרוכת מבגדים ישנים, כי רק מבגדי הדיוט כמות שחן אסור לעשות תשמישי קדושה, אבל אם שינה צורתם ועשה מהם בגד אחר – מותר. וראיה מה'מראות הצובאות' שהשתמשו בהן תשמישי הדיוט ואחר כך עשו מהן את הכיור במשכן

יום רביעי כ' מנחם אב ה'תשע"ב

זבח ללא נסכים

הוא משום שאמנם יוכל להקריב את הנסכים ביום אחר, אך השיר שעל הקרבן נאמר רק על הנסכים, וכיון שיביאם לאחר אותו יום בטל השיר. ולפי זה ההשוואה בין קריאת שמע ללא תפילין לזבח ללא נסכים היא כי כשם שבזבח ללא נסכים יתבטל השיר שנאמר על הנסכים רק בזמנו, כך בקריאת שמע ללא תפילין שאף אם יקיים מצות תפילין אחר כך, ביטל קריאת שמע בזמנה (שור"ת בני חיי סי' כה). ולפי זה אם לאחר מכן ישוב ויקרא קריאת שמע בתפילין בתוך זמן קריאת שמע, אין בכך כל איסור.

אמנם רבים כתבו שמותר לכתחילה להביא את הנסכים כמה ימים לאחר הבאת הזבח, ולפי זה גם האיסור לקרוא שמע ללא תפילין הוא רק אם אינו מניח תפילין כלל לאחר מכן, אך אם מניחן אחר כך אין בכך איסור.

וכן המנהג המקובל לקרוא קריאת שמע בבוקר קודם התפילה ללא תפילין, ולסמוך על כך שלאחר מכן מניחים תפילין, אפילו אם יעשה זאת לאחר שיעבור זמן קריאת שמע (ראה פסקי תשובות ח"א סי' נח, ט ובהערה 84).

הלכות מעשה הקרבנות פרק ב, הלכה יב: וְלֹא הִנְסִיכִים מִעֲבָדֵי אֶת הַזֶּבֶחַ, אֲלֵא מִבְּיַד אָדָם קָרְבָּנוֹ הַיּוֹם וְנִסְכָּיו אַחֵר עֲשֶׂה יָמִים.

בגמרא (ברכות יד, ב) נאמר: "כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין – כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים". ויש לתמוה:

הרי בהלכה זו מבואר שאין חיוב להביא את הנסכים עם הקרבן ואפשר להביאם גם לאחר זמן, ואם כן מה החיסרון במביא 'זבח בלא נסכים'?

יש שתרצו כי אמנם אפשר להביא את הנסכים אחר הזבח, אך אין זה לכתחילה אלא בדיעבד, ואף שמלשון הרמב"ם "מביא אדם קרבנו היום וכו'" משמע אפילו לכתחילה, יש לומר שמדובר באופן שאין לו כעת נסכים ולכן יכול להביא את קרבנו אפילו לכתחילה ללא נסכים, אך הקורא קריאת שמע ויכול להניח באותה עת תפילין ואינו עושה כן, יש בידו עוון (שור"ת הקרי לב אר"ח סי' ה).

ויש שהוסיפו לבאר: החיסרון באי הקרבת נסכים עם הזבח

יום חמישי כ"א מנחם אב ה'תשע"ב

אומר ועושה

לומר קרבנות בלילה?
התשובה על כך נעוצה בהבנת הקשר שבין אמירת הקרבנות לבין הקרבתם בפועל:
אפשר לומר, שהקשר ביניהם הוא רק מבחינת התוצאה. כשם שקרבן מכפר, אף אמירת פרשת הקרבן פועלת כפרה. לענין זה אכן אין צורך שאמירת פרשת הקרבנות תיעשה בזמן הכשר להקרבה.

אך בעומק יותר, מסתבר שיש כאן קשר גם בבחינת המעשה עצמו, כלומר, אמירת הקרבנות נחשבת ממש כמו מעשה הקרבת קרבן. זו הסיבה שזמן אמירת פרשת הקרבן הינו ביום, כמו ההקרבה עצמה.

(לקוטי שיחות, ית, עמ' 413, לב, עמ' 37)

הלכות מעשה הקרבנות פרק ד, הלכה א: כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵין מְקַרְבִּין אוֹתָן אֲלֵא בַיּוֹם.

כותב אדמו"ר הזקן בשולחנו (אר"ח סי' נח, ס"א): "נהגו כל ישראל וקבעו חובה על עצמן לקרות פרשת התמיד בכל יום קודם התפילה, שעל ידי הקריאה זו מעלה הקב"ה עליהם כאלו הקריבו קרבן התמיד במועדו. יכול לומר בביתו משיאור היום".

מפני מה דייק לכתוב שאומרים פרשת הקרבנות דווקא "משיאור היום"? תשובה על כך יש בדברי המשנה למלך (כאן), האומר שכשם ששחיתת הקרבנות זמנה דווקא ביום, אף אמירת פרשת הקרבנות צריכה להיות ביום, לא בלילה.

ועדיין צריך להבין: אמנם אמירת הקרבנות נחשבת כהקרבתם, אבל אין מדובר בהקרבה בפועל. מדוע אי אפשר

יום שישי כ"ב מנחם אב ה'תשע"ב

כיצד פונים לצד ימין?

המזבח (לימינו וממשיך ומסתובב (כנגד כיוון השעון) ויורד מהצד השני, משום ש'כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין'.

וכתב ה'לבוש' (אר"ח סי' תרעו ס"ה) שמכאן יש ללמוד להתחיל להדליק מהנר הימני, שהרי העולה למזבח פנה תחילה לימינו ובהזאת הדם היה מתחיל להזות מהפינה הימנית ומשם ממשיך לשמאלית, הרי שיש להתחיל את עשיית המצווה מצד ימין.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה יא: כָּל הָעוֹלִין לְמִזְבֵּחַ - עוֹלִין דָּרָךְ יָמִין, וּמִקִּיפִין וְיוֹרְדִין דָּרָךְ שְׂמָאל.

נחלקו הפוסקים בהדלקת נר חנוכה ביום השני ואילך: יש אומרים שיתחיל מהנר השמאלי וימשיך לנרות שממינו, ויש אומרים שיתחיל מהימני וימשיך שמאלה. ושתי הדעות מוכיחות את שיטתם מהלכה זו.

העולה למזבח היה פונה מהכבש (שהיה באמצע רוחבו של

חנוכה שהדלקת כל הנרות היא בעמידה במקום אחד, יש להתחיל מהנר הימני כשם שהתחילו להזות מהפינה הימנית. ועוד הוכיח ה'לבוש' את שיטתו מכך שהכתיבה בלשון הקודש היא מימין לשמאל, "ולא לחינם היה הנחת הכתב על דרך זה". אך יש שהשיבו על כך (מלבושי יו"ט שם) שאדרבה, כתיבת כל אות בפני עצמה היא מצדה השמאלי לכיוון ימין. וגם ה'צמח צדק' כתב (אר"ח סי' סו) ש'כל פינות שאתה פונה יהיו לימין' נאמר רק בפנייה והליכה, אך בהדלקת נרות שאין בה הליכה יש להדליק מימין לשמאל מפני חשיבות הימין. ואולם בסידור אדמו"ר הזקן פסק להדליק משמאל לימין, וכן מנהג חב"ד למעשה (ספר המנהגים ע' 70).

אך יש שכתבו שמכאן יש להוכיח להיפך (ראה מלבושי יו"ט על הלבוש סי' תרנא, ועוד) שהרי כאשר העולה למזבח פנה מהכבש למזבח פנה לימין, ונמצא שכיוון ההליכה היה משמאל לימין, ולפי זה 'כל פינות שאתה פונה יהיו לימין' היינו שיתחיל משמאל ויפנה לימין, והוא הדין בנר חנוכה שיש להתחיל מהנר השמאלי ולפנות לימין.

אך ה'לבוש' דחה ראייה זו בנימוק שבעצם צד ימין הוא העיקר וממנו יש להתחיל אלא שמאחר שהמזבח היה גדול ואי אפשר לעמוד במקום אחד ולזרוק דם על כל הפינות, היה צורך ללכת ולהקיף את המזבח באופן שההזאה הראשונה תהא מימין ולמעשה הפונה מהכבש למזבח הולך משמאל לימין, אך אילו היה יכול להזות ללא הליכה כלל היה מתחיל מימין. ולכן בנר

שבת קודש כ"ג מנחם אב ה'תשע"א

מנחות שנפסלו ביוצא

את שיטת הרשב"ם כי למרות ששיעור הוצאת אוכלים בשבת הוא כגרוגרת, הרי באוכלים שלוקין על אכילתם בכזית, כגון תרומה, כיון שבשיעור כזית נחשבים אוכל לענין מלקות, לכן גם לענין הוצאה שיעורם בכזית, והקשה עליו מדברי הגמרא (שם) שהוצאת שתי הלחם ולחם הפנים "שיעורן כגרוגרת" – למרות שאם יצאו חוץ למקומם ונפסלו, לוקין על אכילתם בכזית!

ומיישב הגר"מ זעמבא (תוצאות חיים סי' יח):

כאמור, הרמב"ם לא כלל מנחות שנפסלו ביוצא באיסור אכילת קדשים (בשונה מאכילת קדשים בחוץ) כיון שלא שייך בהם "בשר שיצא חוץ למחיצתו נעשה כטריפה", ונמצא שאכן לא לוקין על אכילת כזית מנחות, ולכן שיעורן כגרוגרת; ואף שמנחות שנפסלו ביוצא אסורות באכילה משום ש"כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" – הרי זה "לאו שבכללות" שאין לוקין עליו (פסחים כד, א).

הלכות מעשה הקרבנות פרק יא, הלכה ו: בְּשֶׁר קָדְשִׁי קָדְשִׁים שִׁיּוּצָא חוּץ לְחֻמַּת הַעֲזָרָה, וּבְשֶׁר קָדְשִׁים קָלִים שִׁיּוּצָא חוּץ לְחֻמַּת יְרוּשָׁלַיִם – נִפְסָל וְנִאֶסַר לְעוֹלָם... וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בָּזִית – לֹקֵה; שְׁנֵאֵמַר: וּבְשֶׁר בְּשֶׁרָה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ – בִּיּוֹן שִׁיּוּצָא בְּשֶׁר חוּץ לְמַחֲצוֹתָיו נֶעֱשֶׂה כְּטְרֵפָה.

בהלכה הקודמת, המדברת באיסור אכילת קדשים בחוץ, מפרש הרמב"ם שהוא הדין ל'שירי מנחות'. אך בהלכה זו, העוסקת באיסור אכילת קדשים שנפסלו כשיצאו חוץ למקומם, כלל הרמב"ם רק בשר קדשים והשמיט את שירי המנחות. ובטעם הדבר מבאר ה'מנחת חינוך' (מצוה טו): איסור אכילת קדשים שנפסלו ביוצא הוא מפני "שנאמר ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה" (לשון הרמב"ם כאן) – וזה "לא שייך רק בבשר קדשים אבל לא במנחות".

ולפי זה יש ליישב את קושיית הרמב"ם (שבת צא, א) שהביא

אגרות קודש

ב"ה, י"א מנ"א, תשכ"א

ברוקלין.

האברך יצחק מאיר שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הששי.

...במענה לשאלתו -

בחדש אלול שעה טובה ומוצלחת לנישואין במשך כל החודש, כי חודש הרחמים ורצון (כימים ראשונים) הוא ומזלו בתולה. וכמובא באחרונים.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ז-כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ב

יום ראשון י"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות ביאת המקדש

פרק ח

א. כל המומין המיחדין באדם - תשעים; וזה הוא פרטן. שמונה בראש, ואלו הן: (א) מי שאמצע קדקדו שוקע למטה כמי שדחקו בידו. (ב) מי שאמצע קדקדו עולה למעלה כמו ביצה. (ג) מי שפאת [קצה] ראשו יוצא כנגד פניו כמו מקבת [פטיש]. (ד) מי שראשו יוצא מאחוריו כנגד ערפו. (ה) מי שראשו רחב ויוצא מכאן ומכאן, עד שתמצא ראשו על צוארו כמו ראש הלפת על העלין שלו. (ו) הקרח שאין בכל ראשו שער כל עקר; ואם יש בו שיטה [שורה] של שער מקפת מאחוריו מאן לאן, כשר. (ז) מי שהיה השער מקיף מאן לאן מלפניו בלבד, ושאר הראש קרח - הרי הוא פסול. (ח) מי שהיה השער מקיף את כל הראש סביב מלפניו ומאחוריו, ואין שם שער באמצע - אף זה קרח ופסול.

ב. שנים בצואר, ואלו הן: (א) מי שצוארו שוקע הרבה, עד שנמצא ראשו כאלו הוא מנח על כתפיו. (ב) מי שצוארו ארוך הרבה, עד שידאה כשמוט מבין כתפיו.

ג. ארבעה באן, ואלו הן: (א) מי ששתי אוניו קטנות הרבה. (ב) מי ששתי אוניו נפוחות, דומות לספוג. (ג) מי שאוניו מדלדלות למטה. (ד) מי שאחת מאוניו משנה מחברתה במראה.

ד. חמשה בגבינים [בגבות], ואלו הן: (א) מי שאין לו שער בגביניו, וזה הוא "גבן" האמור בתורה. (ב) מי שגביניו שוכבין [ומגיעין עד ענפיהו]. (ג) מי שיש לו גבינין יתר על שנים. (ד) מי שאין לו אלא גבין אחד. (ה) מי שאחד מגביניו משנה מחברו, בין ששערו של זה ארוך ושערו של זה קצר, בין ששערו של אחד שחור ושער השני לבן או אדם - הואיל ויש בין שניהם שנוי, הרי זה פסול.

ה. ארבעה בריס העין, ואלו הן: (א) מי שאין לו שער כלל בריסי עינו. (ב) מי ששער ריסי עינו מרבה מעבה הרבה. (ג) מי ששער אחד מריסי עינו משנה משער ריס אחר, כגון שאחד שחור ואחד לבן, או אחד נושר והשני מעבה. (ד) מי שעפעפיו סגורות מעט, ואין נפתחות הרבה כשאר כל האדם.

ו. אחד עשר בעינים, ואלו הן: (א) מי שהיו שתי עינו למעלה מן המקום הראוי להן, קרובות מפדחתו [- מצחו]. (ב) מי שהיו שתי עינו למטה ממקום הראוי להן. (ג) מי שהיו שתי עינו עגלות, ואין נמשכות בארוך מעט כשאר העינים. (ד) מי שעינו מונרות, והן יוצאות כמו עיני הנמר,

וכמי שהוא מסתכל בעת שכוּעס בעס הרבה. (ה) מי שעינו גדולות הרבה כשל עגל. (ו) מי שעינו קטנות כשל אנו. (ז) מי שדמעיו זולפות תמיד. (ח) מי שלחלוחית נמשכת מראש עינו מכנגד החטם, או מזנב עינו מכנגד צדעיו [הרקות]. (ט) מי שמקבץ ריסי עינו ועוצמן מעט בשעה שרואה אור, או בשעה שהוא רוצה לדקדק בראה. (י) מי שראית עינו מערפבת, עד שרואה את החדר ואת העליה כאחת; ויודע דבר זה בעת שידבר עם חברו, ונראה כאלו הוא מסתכל באיש אחר. (יא) מי שאחת מעינו משנה מחברתה, בין במקומה בין במראה, כגון שהיתה אחת שחורה ואחת פתוחה [צבע מעורב], או אחת קטנה ואחת גדולה - הואיל ויש בין שתיהן שנוי מכל מקום, פסול.

ז. ששה בחטם, ואלו הן: (א) מי שעקר [- ראש] חטמו שוקע, אף על פי שאינו כוחל שתי עינו כאחת [- למדות שאינו צובע עינו במכחול במשיכה אחת מפני החוטם] - וזה הוא "חרום" האמור בתורה. (ב) מי שאמצע חטמו בולט למעלה. (ג) מי שעקץ חטמו נוטף למטה. (ד) מי שחטמו עקם לצד אחד. (ה) מי שחטמו גדול מאבריו. (ו) מי שחטמו קטן מאבריו. וביצד משערין אותו? באצבע קטנה של ידו: אם היה חטמו גדול ממנה או קטן ממנה, הרי זה מום.

ח. שלשה בשפתים, ואלו הן: (א) מי ששפתו העליונה עודפת [בולטת] על התחתונה. (ב) מי ששפתו התחתונה עודפת על העליונה. (ג) מי שפיו רפוי ורירי יורד מפיו.

ט. שלשה בבטן, ואלו הן: (א) מי שפרשו צבה [בולטת]. (ב) מי שטבורו יוצא, ואינו שוקע כשאר בני אדם. (ג) מי שדדיו שוכבין על בטנו כדדי האשה.

י. שלשה בגב, ואלו הן: (א) מי ששדרתו עקומה. (ב) מי שיצאת חליה משדרתו, בין שפלטת לחוץ, או נכנסה לפנים, או נטתה לצדדין - וזה הוא בעל חטורת. (ג) מי שתפח בשר בגבו ונעשה כחטורת - אף על פי שלא וזה חליה ממקומה, הרי זה מום.

יא. ששה בידים, ואלו הן: (א) מי שיש לו אצבע יתרה באצבעות ידיו, אפלו היו יש ושש. ואם חתף את היתרה, כשר; ואם היה בה עצם - אפלו חתכה, פסול. (ב) מי שחסר אצבע מידו. (ג) מי ששתי אצבעות ידיו קלוטות [מחוברות כאצבע אחת] עד למטה מן הפרק; ואם חתכן והפרישן עד הפרק - כשר. באיזה פרק אמרו? בפרק ראשון הסמוך לכף היד. (ד) מי שאצבעותיו מרכבות זו על גבי זו. (ה) מי שפקה [כעין אצבע נוספת] יוצאת מגודלו. (ו) מי שהוא אטר זד ימינו; ואם היה שולט בשתי ידיו, כשר.

יב. ארבעה באברי הנזר, ואלו הן: (א) מי שפיס הפיצים גדול וארוך עד שמגיע לארפבוותיו [ברכיו]. (ב) מי שהגיד [איבר המילה] שלו ארוך עד שמגיע לארפבוותיו. (ג) מי

1 שְׁנִמְרָחוּ אֲשָׁכִיו, וְהוּא כִּיס שֶׁל בִּיצִים. (ד) מִי שֶׁהִרֹחַ
2 בְּאֲשָׁכָיו - וְהוּא "מְרוּחַ אֲשָׁף" הָאָמֹר בַּתּוֹרָה.
3 יג. חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשׂוּקִים וּבְרִגְלִים, וְאֵלוּ הֵן: (א) מִי
4 שֶׁשׂוּקֵיוֹ עֲקָמוֹת - עַד שֶׁמַּחְבֵּר רִגְלָהּ לְרִגְלָהּ, וְאִין אֲרַכְבוּתִיו
5 נִגְזָעוֹת זֶה כְּזֹו. (ב) מִי שֶׁשִּׁפְּקָתוֹ יוֹצֵאת [עֵקֶב בּוֹלוֹט]; וְהַפִּקָּה
6 הִיא הַעֲצָם הָעָל שֶׁלְמַעֲלָה מִן הָעֵקֶב מִצַּד פָּנִים, וְהוּא
7 דּוֹמֶה לַפִּקָּה [כְּדוּר] שְׁטוּת בֵּה הַנָּשִׁים. (ג) מִי שֶׁשִּׁפְּקָבוֹ יוֹצֵא
8 לְאַחֲוִיר, עַד שֶׁנִּמְצָא הַשּׁוֹק בְּאֵלוֹ הוּא בְּאֻמָּצָה רִגְלוֹ עוֹמֵד.
9 (ד) מִי שֶׁשִּׁפְּרָסָתוֹ [כֹּף רִגְלוֹ] רָחֲבָה כְּשֶׁל אֲזוֹ, אֵף עַל פִּי
10 שְׂאִינָה קְלוּטָה כְּשֶׁל אֲזוֹ. (ה) מִי שֶׁשִּׁפְּקָה יוֹצֵאת מִגְדּוּלוֹ.
11 (ו) מִי שֶׁיֵּשׁ בְּרִגְלוֹ אֲצַבַּע יִתְרָה, אֲפִלוּ שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ; וְאִם
12 חֲתִכָּה, כֶּשֶׁר - וְהוּא שְׂלֵא יִהְיֶה בֵּה עֲצָם. (ז) מִי שֶׁחֲסַר אַחַת
13 מֵאֲצַבְעוֹת רִגְלֵיו. (ח) מִי שֶׁאֲצַבְעוֹתָיו מִרְכַּבּוֹת זֶה עַל גְּבִי
14 זֶה. (ט) מִי שֶׁהָיוּ אֲצַבְעוֹת רִגְלָיו קְלוּטוֹת [מִחוּבְרוֹת] עַד
15 לְמִטָּה מִן הַפֶּרֶק; וְאִם הָיוּ עַד הַפֶּרֶק, אוֹ שֶׁחֲתִכָּן וְהִפְרִישָׁן
16 - כֶּשֶׁר. (י) מִי שֶׁרִגְלוֹ כְּלָה שָׁוָה - שְׁנִמְצָא רָחֵב פֶּס
17 אֲצַבְעוֹתָיו כִּרְחֵב עֵקֶבוֹ, וְכֵאלוֹ הִיא חֲתִיכָה שָׁוָה. (יא) מִי
18 שֶׁרִגְלוֹ עֲקָמָה דּוֹמֶה לְמָגֶל - שְׁנִמְצָא פֶּס רִגְלוֹ שֵׁשׁ בּו
19 הָאֲצַבְעוֹת עִם עֵקֶבוֹ, בְּאֵלוֹ הֵם שְׁנֵי רִאשֵׁי הַקֶּשֶׁת. (יב) מִי
20 שֶׁרִגְלוֹ חֲלוּלָה [שֶׁנִּחְסַר בֶּשֶׂר בִּפְרִסָתוֹ] - וְהוּא שִׁיְהִיָּה אֲמֻצָּה
21 גְּבוּהָ מֵעַל הָאָרֶץ, וְנִמְצָא כִּשְׁעוֹמֵד עוֹמֵד עַל עֵקֶבוֹ וְעַל
22 אֲצַבְעוֹת רִגְלָיו. (יג) הַמְקִישׁ בְּקִרְסָלָיו [אַחַת בִּשְׁנֵיהֶן] בִּיעַת
23 שְׁמֵהֶלֶף. (יד) מִי שֶׁהוּא מְקִישׁ בְּאַרְכְּבוּתָיו [אַחַת לִשְׁנֵיהֶן]
24 בִּיעַת שְׁמֵהֶלֶף. (טו) מִי שֶׁהוּא אֲטֹר [חֵלֶשׁ וְאֲטוּס] בְּרִגְלָהּ
25 יְמִינוֹ.
26 יד. אֲרַבְעָה בְּכָל הַגּוֹף, וְאֵלוּ הֵן: (א) מִי שֶׁגּוּפוֹ גָּדוֹל
27 מֵאֲבָרָיו [בְּאֻפּוֹ יֵחֵסֵר]. (ב) מִי שֶׁגּוּפוֹ קָטָן מֵאֲבָרָיו. (ג) הָאָרֶץ
28 בְּיוֹתֵר. (ד) הַנֶּנֶס, וְהוּא הַקָּצֵר בְּיוֹתֵר. עַד שִׁיְהִיו מִפְּלִגִּין
29 [שְׁנוֹנִים] מִשְׁאָר הָעָם.
30 טו. שְׂמוֹנֶה בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלוּ הֵן: (א) הַפּוֹשִׁי. (ב) הַלֵּכָן
31 בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ גְּבִינָה. (ג) הָאֵדָם כְּשֶׁנִּי [כְּאֻרְגָּמָן]. (ד) בְּעֵלִי
32 נִגְעִים טְהוֹרִים שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הָעוֹר מִחֲמַת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן הַבֹּהֶק
33 [נִגַּע לֵבָן]. (ה) שֶׁנִּשְׁתַּנָּה הָעוֹר מִחֲמַת דָּבָר אֲחֵר, כְּגוֹן צִרְכָּת
34 הַמִּכְנָה [כְּוִוִּיה]; וְזֶה בְּכָלל נִגְעִים טְהוֹרִין. (ו) מִי שֶׁהִיָּתָה
35 בְּעוֹר פָּנָיו שׁוּמָה [וְגוֹדֵלָה] - כְּאִסָּר - [מִטְּבַע] אוֹ יוֹתֵר. (ז) מִי
36 שֶׁהִיָּתָה בְּעוֹר פָּנָיו שׁוּמָה שֵׁשׁ בֵּה שֹׁעַר - אֵף עַל פִּי שְׂאִינָה
37 כְּאִסָּר, אֲלֵא בְּכָל שֶׁהוּא. (ח) בְּעֵלִי הַדִּלְדוּלִין; וְהוּא
38 שֶׁיִּדְלָדֵל הָעוֹר וְהַבָּשָׂר, אוֹ הַלְחָלוּחִית שֵׁשׁ בְּעוֹר שֶׁנִּדְלָדֵל
39 בְּאִיזָה מְקוֹם שִׁיְהִיָּה מִכָּל הַגּוֹף - הָרִי זֶה מוֹם.
40 טז. וְעוֹד יֵשׁ שֵׁם בְּאֵדָם מוֹמִין אֲחֵרִים, וְאֵלוּ הֵן:
41 (א) הַחֲרָשׁ. (ב) הַשּׁוּטָה. (ג) הַנִּכְפָּה [נּוּפֵל מִחֲמַת חוּלִין],
42 אֲפִלוּ [אַחַת] לְיָמִים רַבִּים. (ד) מִי שֶׁרֹּחַץ רָעָה מִבְּעֻתָּה
43 [מִפְחִידָה] אוֹתוֹ תָּמִיד, אוֹ בְּעֵתִים יְדוּעִים.
44 יז. נִמְצָאוּ כָּל הַמוֹמִין הַפּוֹסְלִין בִּפְהֵינִים, מֵאָה וְאַרְבָּעִים;
45 וְזֶה הוּא כָּללָם: שְׂמוֹנֶה בְּרָאשׁ, וּשְׁנַיִם בְּצִנָּא, וְתִשְׁעָה
46 בְּאֲזָנִים, וְחֲמִשָּׁה בְּגִבֵּינִים, וְשִׁבְעָה בְּרִיס הָעֵין, וְתִשְׁעָה עָשָׂר
47 בְּעֵין, וְתִשְׁעָה בַּחֲטָם, וְתִשְׁעָה בִּפֶּה, וְשִׁלְשָׁה בִּבְטָן, וְשִׁלְשָׁה

48 בְּגֵב, וְשִׁבְעָה בְּיָדַיִם, וְשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאַבְרֵי הָזֶרַע, וְעֶשְׂרִים
49 בְּרִגְלָיִם, וְשְׂמוֹנֶה בְּכָל הַגּוֹף, וְשְׂמוֹנֶה בְּעוֹר הַבָּשָׂר, וְשִׁבְעָה
50 בְּכַת הַגּוֹף וְרִיחוֹ. וְכִכֵּר נִתְפָּרְשׁוּ כֵּלָן אֶחָד אֶחָד. וְאֵלוּ פְּסָלוֹ
51 מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵין: מִי שֶׁנִּשְׁרָוּ רִיסֵי עֵינָיו, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאָר
52 הַשֹּׁעַר בְּעַקְרָן [בַּשּׁוֹרָשׁ], וְכִי שֶׁנִּשְׁטָלוּ שְׁנָיו.

פָּרָק ט

א. זֶר [אִינוֹ כַּהֵן] שֶׁעָבַד בַּמִּקְדָּשׁ - עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה, וְחִיב
54 מִיתָה בְּיַדֵּי שְׁמַיִם, שְׁנֵאמַר: "וְהָזֵר הַקָּרֵב, יוֹמָת" - מִפִּי
55 הַשְּׂמוּעָה [מִסּוּרַת מִמֶּשֶׁה רַבִּינוֹ] לְמַדּוֹ, שֶׁאִין חִיב זֶה אֲלֵא
56 לְקָרֵב לְעֲבוּדָה. וְהִיכָן הָזֵהִיר עָלָיו? "וְזֶר לֹא יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם".
57 אִיזָה הוּא זֶר? כָּל שְׂאִינוֹ מִזְרַע אֲהֶרֶן הַזִּקְרִים, שְׁנֵאמַר:
58 "וְעָרְכוּ בְּנֵי אֲהֶרֶן" - בְּנֵי אֲהֶרֶן וְלֹא בְּנוֹת אֲהֶרֶן.
59 ב. אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְזֻהָרִין שְׂלֵא יִתְעַסְקוּ בְּעֲבוּדָה
60 מִעֲבוּדוֹת הַקָּרְבָּנוֹת - אִינָן חֲכִיכִין מִיתָה אֲלֵא עַל עֲבוּדָה
61 תָּמָה [סוּפִית], לֹא עַל עֲבוּדָה שֵׁשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוּדָה; וְאִין הָזֵר
62 חֲכִיב מִיתָה אֲלֵא עַל אֲרַבַּע עֲבוּדוֹת בְּלָבָד - עַל הַזִּיקָה, וְעַל
63 הַהִקְטָרָה, וְעַל נִסּוֹף הַמִּים בְּחָג, וְעַל נִסּוֹף הַיֵּין תָּמִיד.
64 ג. בִּיצַד עַל הַזִּיקָה? בֵּין שְׁזָרַק בְּפָנִים, בֵּין שְׁזָרַק בְּחוּץ,
65 בֵּין שֶׁהָזָה הָזָה אַחַת מִכָּל הַזֵּיוֹת הַדָּם, בֵּין שֶׁהָזָה הַזָּה
66 אַחַת מִכָּל הַזֵּיוֹת שֶׁבְּקָרְבָּנוֹת מִצְרַע - הָרִי זֶה חֲכִיב מִיתָה.
67 ד. בִּיצַד עַל הַהִקְטָרָה? הַקְטִיר אֲבָרִים אוֹ קֶמֶץ [מִמִּנְחָה] אוֹ
68 לְבֹנָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲפִלוּ הַפֶּךָ בְּאַבְרִים שְׂלֵא נִתְאַפְּלוּ וְקָרֵב
69 שְׁרַפְתָּן - חֲכִיב מִיתָה; וְהוּא שִׁיְקָטִיר בְּזִית. וְכֵן אִם הַקְטִיר
70 עַל מִזְבֵּחַ הַזָּהָב - מִשִּׁיְקָטִיר בְּזִית, חֲכִיב; אֲבָל הַמְקָטִיר
71 קִטְרֹת שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - אִינוֹ חֲכִיב מִיתָה
72 עָלֶיהָ עַד שִׁיְקָטִיר מְלֵא חֲפָנָיו, הַשֹּׁעַר הַמְּפָרֵשׁ בַּתּוֹרָה.
73 ח. וְהַמְסַדֵּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים עַל הַמַּעֲרָכָה - הָרִי זֶה כְּמִקְטִיר
74 אֲבָרִים, וְחֲכִיב מִיתָה; שֶׁהָעֲצִים קָרְבָּן הֵן. אֲבָל הַיּוֹצֵק [שֶׁמֶן]
75 עַל הַמִּנְחָה, וְהַבּוֹלֵל [מִעֲרִבָה], וְהַפּוֹתֵת [חוּתְכָה לַחֲתִיכוֹת],
76 וְהַמּוֹלֵחַ, וְהַמְנִיף, וְהַמְגִּישׁ [אוֹתָהּ לַמִּזְבֵּחַ], וְהַמְסַדֵּר אֶת לֶחֶם
77 הַפָּנִים אוֹ אֶת הַבִּזְיָכִין [צִלּוּחֵי הַלְּבֹנָה] עַל הַשִּׁלְחָן,
78 וְהַמְטִיב [מִנְקָה] אֶת הַנִּירוֹת, וְהַמְצִיט אֶשׁ בַּמִּזְבֵּחַ, וְהַקּוֹמֵץ
79 [מִפְרִישׁ מִן הַמִּנְחָה חֵלֶק לַהֲקָרְבָּה], וְהַמְקַבֵּל דָּמִים - אֵף עַל
80 פִּי שֶׁפִּסַּל, וְהָרִי הוּא מְזַהֵר עַל כָּל אֵלוֹ, וְלֹקָה - אִינוֹ חֲכִיב
81 מִיתָה; מִפְּנֵי שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן עֲבוּדָה שֵׁשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוּדָה,
82 וְאִיזָה גִּמְרָה עֲבוּדָה.
83 ו. שְׁחִיטַת הַקֳּדָשִׁים - כֶּשֶׁרָה בְּזִרִים, אֲפִלוּ קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים,
84 בֵּין קֳדָשִׁי יָחִיד, בֵּין קֳדָשִׁי צִבּוֹר, שְׁנֵאמַר: "וְשַׁחַט אֶת בֶּן
85 הַבָּקָר לִפְנֵי ה', וְהִקְרִיבֻ בְּנֵי אֲהֶרֶן" - מִקְבֵּלָה [שֶׁל הַדָּם]
86 וְאֵילָף מִצְוֹת כְּהֵנָה. וְכֵן הַהִפְשָׁט, וְהַנְתָּחָה [שֶׁל הַבַּהֲמָה],
87 וְהוֹלֶכֶת עֲצִים לַמִּזְבֵּחַ - כֶּשֶׁרָה בְּזִרִים, שְׁנֵאמַר בְּאַבְרִים:
88 "וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה" - זֶה הוֹלֶכֶת
89 אֲבָרִים לְכָבֶשׂ; הוֹלֶכֶת אֲבָרִים הִיא שְׁצִירָכָה כְּהֵנָה, אֲבָל
90 הוֹלֶכֶת עֲצִים אִינָה צִרְיָכָה כְּהֵנָה.
91 ז. וְכֵן הַדִּלְקַת הַנִּירוֹת כֶּשֶׁרָה בְּזִרִים; לְפִיכָף אִם הָטִיב הַכֹּהֵן
92 הַנִּירוֹת וְהוֹצִיאָן לַחוּץ - מִתֵּר לְזֹר לְהִדְלִיקָן.
93

הלכות אסורי מזבח

47

יש בכללן ארבע עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להקריב כל הקרבנות תמימים; (ב) שלא להקדיש בעל מום למזבח; (ג) שלא ישחט; (ד) שלא יזרק דמו; (ה) שלא יקטיר חלב; (ו) שלא יקריב בעל מום עובר; (ז) שלא יקריב בעל מום, אפלו בקרבנות הגזיים; (ח) שלא יטיל מום בקדשים; (ט) לפדות פסולי המקדשין; (י) להקריב מיום שמיני והלאה; (יא) שלא להקריב אתנן ומחיר; (יב) שלא להקטיר שאור ודבש; (יג) למלח כל הקרבנות; (יד) שלא להשפית המלח מעל הקרבנות. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

59

פרק א

א. מצות עשה להיות כל הקרבנות תמימים [שלמים] ומבחרין - שנאמר: "תמים יהיה לזבח", זו מצות עשה. ב. וכל המקדיש בהמה שיש בה מום לגבי המזבח - [להקריב] - עובר בלא תעשה, ולוקה על הקדשו, שנאמר: "כל אשר בו מום, לא תקריבו" - מפי השמועה [מסורת] ממשה רבינו למדו, שזו אזהרה למקדיש בעלי מומין. אפלו הקדישו [על מנת שימכרוהו] לדמי [לרכישת] נסכים - לוקה, שביזיון קדשים הוא. ג. המתכונן [- כשמוקדש] לומר 'שלמים' ואמר 'עולה', 'עולה' ואמר 'שלמים' - לא אמר כלום; עד שיהיה פיו ולבו [כוונתו] שוין. לפיכך, המתכונן לומר על בעל מום 'עולה' והקדישו שלמים, או 'שלמים' ואמר 'עולה' - אף על פי שנתכונן לאסור [- להקדיש בעל מום], אינו לוקה. מי שדמה [שחשב] שמתיר להקדיש בעל מום למזבח, והקדיש - הרי זה קדוש, ואינו לוקה. ד. השוחט בעל מום לשם קרבן - לוקה, שהרי נאמר בבעלי מומין: "לא תקריבו אלה לה", ומפי השמועה למדו, שזו אזהרה לשוחט. וכן הזרק דם בעלי מומין על המזבח - לוקה, שהרי נאמר בהן: "לא תקריבו לה", מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לזורק. וכן המקטיר אמורי [אברי] בעלי מומין על המזבח - לוקה, שנאמר: "ואשה לא תתנו מהם על המזבח" - אלו החלכים. נמצאת למד, שאם הקדיש בעל מום, ושחטו, וזרק דמו, והקטיר אמורי - לוקה ארבע מלקיות. ה. אחד בעל מום קבוע או בעל מום עובר - אם הקריבו, עובר בכל אלו, שנאמר: "לא תזבח לה" אלהיך שור ושה, אשר יהיה בו מום" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לבעל מום עובר. כגון שהיה בבהמה גרב לח, או חזזית [מיני שחין] - אם הקריבה, לוקה. ו. ולא קרבנות ישראל בלבד, אלא אף קרבנות גזיים - אם הקריבן והן בעלי מומין, לוקה, שנאמר: "וימז בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מפל אלה".

ח. הרמת הדשן [האפר, מעל המזבח] צריכה כהן, שנאמר: "ולבש הכהן מדו בד". ואם הרים ישראל - לוקה, ואינו חייב מיתה אף על פי שאין אחריה עבודה, שנאמר: "עבדת מתנה [מלשון נתינה] וכו'" - עבדת מתנה הוא שתהיה בכהן לבדו, ואם קרב לה הזר חייב מיתה; אבל עבדת סלוק [נטילה], אין חייבין עליה מיתה. וכן אם דשן מזבח הנהיב והמנוחה, אינו חייב מיתה. ט. [זר ש:] סדר את המערכה - פורקה [הזר], וחזר הכהן וסודרה, מפני שסודרה פסול. י. הטמא ובעל מום ושלל רחוק ידים ורגלים, ששמשו במקדש - אינן חייבין אלא על עבודות שהזר חייב עליהן מיתה; ועל שאר העבודות - באזהרה [בלא]. יא. כהן טבול יום ומחסר כפורים שנטמא, והרי הוא מחסר בגדים ושלל רחוק ידים ורגלים, ועבר - חייב על כל אחת ואחת; ואם היה זר - אינו לוקה אלא אחת, משום זרות. יב. זר ששמש בשבת - חייב משום זרות ומשום שבת; וכן בעל מום ששמש בטמאה - חייב משום טמאה ומשום בעל מום. יג. כל כהן שעבר עבודה זרה, בין במזיד בין בשוגג - אף על פי שחזר בתשובה גמורה - הרי זה לא ישמש במקדש לעולם, שנאמר: "לא יגשו אלי לכהן לי". אחד העובד אותה בשורות, כגון שנעשה כמר לעבודה זרה, או המשתתף לה, או המודה לה וקבלה עליו באלה - הרי זה פסול לעולם. עבר והקריב - אין קרבנו ריח ניחוח, אף על פי שהיה שוגג בעת ששירת או שהשתתף או שהודה. אבל השוחט לעבודה זרה בשוגג - אם עבר והקריב, קרבנו ריח ניחוח ונתקבל; שהרי לא שירת, ולא נעשה כמר, אלא שחט בלבד, והוא שוגג. ואף על פי כן, לכתחלה לא יעבר. יד. מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות לה' - אינו כבית עבודה זרה; ואף על פי כן, כל כהן ששמש בבית כזה - לא ישמש במקדש לעולם. וכן כלים שנסתמשו בהם שם - לא ישתמשו בהן במקדש לעולם, אלא יגנוזו. ויראה לי, שאם עבר כהן ששמש שם, במקדש - לא פסל. טו. נמצאו כל הפסולין לעבודה, שמונה עשר; ואלו הן: (א) העובד עבודה זרה; (ב) הזר; (ג) בעל מום; (ד) הערל; (ה) הטמא; (ו) טבול יום; (ז) מחסר כפורים; (ח) האונן; (ט) השכור; (י) מחסר בגדים; (יא) תר בגדים; (יב) פרום בגדים; (יג) פרוע ראש; (יד) שלא רחוק ידים ורגלים; (טו) היושב [בשעת העבודה]; (טז) מי שיש בין ידו ובין הפלי דבר חוצץ; (יז) מי שיש בין רגלו ובין הארץ דבר חוצץ; (יח) מי שעבר בשמאלו. כל אלו פסולין לעבודה, ואם עבדו חללו; חוץ מפרוע ראש, וקרוע בגדים, והשוחט לעבודה זרה בשוגג - שאם עבדו, עבדתו כשרה. בריך רחמנא דסינען

ז. המטיל מום בקדשים, לוקה, כגון שסמה את עינו או קטע ידו; שהרי נאמר בקרבן: "כל מום לא יהיה בו" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה שלא יתן בו מום. ואינו לוקה אלא בזמן שבית המקדש קיים - שהרי היה ראוי לקרבן, ופסלו; אבל בזמן הזה - אף על פי שעבר בלא תעשה, אינו לוקה.

ח. הטיל מום בקדשים, ובא אחר והטיל בה מום אחר [ננוס] - השני אינו לוקה.

ט. אחד המטיל מום בקדשים עצמן, או בתמורתן [בהמת חולין שהוחלפה במקום בהמה שהוקדשה - חייב] - חוץ מן הבכור ומן המעשר [מעשר בהמה] שמהטיל מום בתמורתן אינו לוקה, לפי שאינן ראויין לקרבן, כמו שיתבאר במקומו. וכן המטיל בתשיעי של טעות עשירי, אינו לוקה.

י. המקדיש בעלת מום למזבח - אף על פי שלוקה, הרי זו נתקדשה, ותפדה בערף [בשומת] הכהן, ותצא לחלין, ויביא בדמיה קרבן. וכן הדין בבהמת קדשים שנפל בה מום. ומצות עשה היא לפדות קדשים שנפל בהן מום, ויצאו לחלין ויאכלו, שנאמר: "ורק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר" - מפי השמועה למדו, שהכתוב מדבר בפסולי המקדשין שיפדו. וכבר בארנו בערכין, שזה שנאמר: "ואם כל בהמה טמאה, אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה", שהוא מדבר בבעלי מומין שיפדו.

יא. מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר? שהמקדיש בעלת מום קבוע - אם ילדה והיא קדש [לפני שנפדתה], יפדה הולד ויצא לחלין אף על פי שהוא תמים, כדי שלא יהיה טפל [הוולד] חמור מן העקר [האם- שאינה קרבה]. ואם נתעברה קדם שתפדה וילדה אחר פדיון - הולד חלין. ואם מתה קדם שתפדה - נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדשה גמורה על גופה אלא על דמיה, מפני שהיתה בעלת מום קבוע. אבל המקדיש בעלת מום עובר או תמימה, ואחר שהקדישה נולד לה מום קבוע - אם מתה קדם שתפדה, תקבר כשאר הקדשים התמימים; מפני שהיא צריכה העמדה והערכה [שומה, והרי כבר מתה], כמו שבארנו בערכין. ואם נשחטה קדם שתפדה - הרי זו נפדית כל זמן שהיא מפרקסת, ואחר כך תאכל. ואם ילדה - יקרב וילדה. נתעברה קדם שתפדה וילדה אחר שנפדית - הולד אסור [לשימוש], ואינו נפדה. אלא כיצד יעשה? סמוך לפדיון אמו, מתפסי [מקדיש] זה הולד לשם אותו הזבח [שהוקדשה אמו] - לפי שאינו יכול להקריבו מכח אמו, מפני שבא מכח קדשה [של אמו שהיא] דחוייה.

יב. כל פסולי המקדשין, בשיפדו - מתר לשחט אותן בשוק הטבחים, ולמכר אותן שם בשוק, ולשקל בשרם בליטרא [במשקל] כשאר החלין, חוץ מן הבכור ומן המעשר, מפני שמקריבם בשוק [של כל פסוה"מ] מוסיף בדמיהם [גורם לשומא גבוהה יותר]. שאר הקדשים שדמיהן חוזרין להקדש, שהרי מביא בדמיהם בהמה אחרת - מוכרין אותן כחלין

בשוק; אבל הבכור והמעשר, שאין דמיהם להקדש אלא נאכלין במומן כמו שיתבאר - אין שוחטין אותם בשוק הטבחים, ואין מוכרין אותם שם. אפלו התפסי בכור לבדק הבית - אינו נשקל בליטרא, ולא ימכר בשוק; שאינו יכול להתפסי אלא דבר הקנוי לו קנין גמור.

יום שני י"ח מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ב

א. כל המומין הפוסלין באדם ובהמה - חמשים; וכבר נמנו.

ב. ויש מומין אחרים מיוחדין בבהמה, ואינם ראויין להיות באדם; ושלושה ועשרים הן, וזה הוא פרטן: (א) אם היה גלגל עינה עגל כשל אדם. (ב) עינה אחת גדולה כשל עגל, והשניה קטנה כשל אדם; אבל אם היתה און גדולה ואון קטנה, אפלו קטנה עד כפול - כשר. (ג) אם יש בלבן עינה יבלת שיש בה שער. (ד) אם נקב העור שבין שני חטמיה במקום הנראה. (ה) פיה דומה לשל חזיר - פרום [שפה העליונה והלחיים העליונות בולטות], אף על פי שאינו מיוחד כשפור.

ג. (ו) חטיה [שיניה] החיצונות שנקבו. (ז) או שנגממו [הצטמקו], אף על פי שנשאר מקצתן. (ח) או שנפגמו. (ט) אם נעקרו חטיה הפנימיות - שהרי בעת שפותחת פיה יצווחת, הן נראין חסרין.

ד. (י) אם נטלו קרניה וזכרותן [העצם בקרן] עמהן, ולא נשאר מהן פלוס; אבל נקבה שיש לה קרנים, כשרה. (יא) אם נפגם העור שחופה את גיד הבהמה. (יב) אם נפגמה הערוה של נקבה. (יג) אם נפגם הזנב מן [בגוף] העצם, אבל לא מן הפרק [בחיבור החוליות]. (יד) אם היה ראש הזנב מפצל לשנים [לשני זנבות], בשני עצמים [בכל אחד עצם]. (טו) אם היה בין חליה לחליה [בזנב, כמידת] מלא אצבע בשר. (טז) אם היה הזנב קצר. ועד כמה? בגדי - חליה אחת, מום; שתיים, כשר. ובטלה - ארף שתי חליות, מום; היתה שלש, כשר. (יז) זנב הגדי שהיה רך ומדלדל, דומה לשל חזיר. (יח) אם נשבר עצם הזנב; אבל אם נשבר עצם מצלעותיו - כשר, מפני שאינו בגלוי.

ה. (יט) בעל חמש רגלים. (כ) אם אין לו אלא שלש רגלים. (כא) אם היתה אחת מרגליו וידיו פרסמה עגלה כשל חמור, אף על פי שהיא סדוקה ופרוסה. (כב) אם היתה רגלו או ידו קלוטה [אצבעות מחוברות] כשל חמור, וזה הוא "קלוט" האמור בתורה. (כג) אם נגממו [הצטמקו] טלפיה בזכרותן עמהן, אף על פי שנשאר מזכרותן מעט קרוב לבשר.

ו. כל מום משלושה ושבעים מום המנויין בבהמה, פוסלין אותה מן הקרבן. ואם נפל אחד מהן בתמימה שהיא קדש - תפדה ותצא לחלין, חוץ מזקן וחולה ומזוקם, שאף על פי שאינו כשר לקרבן, אינו נפדה; אלא יהיה קים ורועה

אלו קבועין ודאי. ואם חסר אחד מכל אלו, הרי זה ספק; 48
ואינה קרבה, ולא נפדית. 49
טו. ביצד? אכלה הלח כמשפטי באדר פלו וחצי ניסן, 50
ואכלה אחריו היבש כמשפטי בחצי ניסן ואיר, שנמצא 51
שאכלה בשלשה חדשים אלו על הסדר, או שאכלה 52
בגורגרת אחר אכילה, או קדם שתיה, או שהיתה קשורה, 53
או שהיתה לבדה, או שהיתה בגנה הסמוכה לעיר, ולא 54
נתרפאת - כל אלו ספק [אם המים] קבועין או עוברין; 55
לפיכך אם הטיל בה מום אחר, אינו לוקה. 56
טז. אכלה כמשפטיה בזמני האכילה ולא נתרפאת - והרי 57
היא בעלת מום קבוע 58
(טז). - יש בדבר ספק, אם למפרע היא בעלת מום קבוע 59
מעת שביאו לה המים, או מעת שנתיאשו מרפואתה; 60
לפיכך, הפודה אותה קדם שנתיאשו מרפואתה, ונהנה 61
באותו הפדיון אחר שנתיאשו מרפואתה - הרי הוא ספק 62
מוצל [בהקדשו], ואינו מכיא קרפן מעילה, כמו שיתבאר 63
במקומו. 64

פרק ג

א. אין המומין פוסלין בעוף, וכן אחד הזכר ואחד הנקבה 65
בעוף - שלא נאמר "תמים זכר" אלא בבהמה בלבד. במה 66
דברים אמורים? במומין קטנים; אבל עוף שביבש גפו 67
[כנפו], או נסמית עינו, או נקטעה רגלו - אסור לגבי 68
המזבח, שאין מקריבין חסר כלל. וכן אם נולד בו אחת מן 69
הטרפות שאוסרין אותו באכילה, הרי זה נפסל לקרבן. 70
ב. תורים קטנים פסולין, ובגיי יונה גדולים פסולין - 71
שנאמר: "מן התורים או מן בגי היונה". תחלת הצהוב 72
[שגדלה נוצה צהובה בצוואר] בזה ובזה, פסול. ועד מתי 73
יהיו בגי יונה פשרים? כל זמן שעוקר בנף ומתמלא מקום 74
עקרו [חיבורו] דם. והתורים פשרים משניהם [כנפיהם]. 75
ג. הטמטום [- סתום ואין ניכר מינו] והאנדרוגינוס [- שיש לו 76
אברי זכר ונקבה] - אף על פי שאין לה מום גדול מהם, הרי 77
הן פסולין למזבח מדרג אחרת: לפי שהן ספק זכר ספק 78
נקבה, הרי הן כמין אחר, ובקרבנות נאמר "זכר תמים" 79
ו"נקבה תמימה" - עד שיהיה זכר ודאי, או נקבה ודאית. 80
לפיכך אף העוף שהוא טמטום או אנדרוגינוס, פסול 81
למזבח. 82
ד. וכן הפלאים [מעורב מכבש ועז], ויוצא דפן [נולד בנייתוח 83
קיסרי], ומחפר זמן [כגון: פחות מח' יום ללידתו - שאסור 84
להקריבו] - פסולין, אף על פי שאין בהם מום, שנאמר: 85
"שור או כשב או עז" - עד שיהיה כל מין ומין בפני עצמו, 86
לא שיהיה מערב ממשב ועז; "כי יולד" - פרט ליוצא דפן; 87
ו"היה שבעת ימים" - פרט למחפר זמן; "תחת אמו" - 88
פרט ליתום שנולד אחר שנשחטה אמו. 89
ה. הנדמה - אף על פי שאינו פלאים, הרי הוא פסול 90
למזבח. ביצד? רחל שילדה כמין עז, ועז שילדה כמין כשב 91
- אף על פי שיש בו מקצת סימנין [שדומה לאימו], הואיל 92
93

עד שיוולד [שיווצר] בו מום אחר קבוע משאר המומין, 1
ויפדה. וכן בהמת קדשים שנולד בה מום עובר - אינה 2
קרבה ולא נפדית. 3
ז. וארבעה מומין עוברין יש בבהמה ובאדם, ואלו הן: 4
(א) גרב [מין שחיון] לח. (ב) תזוית שאינה מצרית [מין שחיון]. 5
(ג) מים שיוורדין בעין, ואינן קבועין [משבש את הראיה]. 6
(ד) סגורין [עוורון] שאינן קבועין. 7
ח. ויש שם ארבעה חללים אחרים, אם נמצא אחד מהן 8
בבהמה - אין מקריבין אותה, לפי שאינה מן המבחר, 9
והכתוב אומר: "מבחר נדרף"; ואלו הם: (א) מי שבלבן 10
עינו יבלת שאין בה שער. (ב) אם נגממו [הצטמקו] קרניו, 11
אף על פי שנשאר מזכרותן [מהעצם] מעט קרוב לבשר. 12
(ג) אם נגממו חטיו [שיניו] הפנימיות. (ד) אם נגממו חטיו 13
הפנימיות. אם היה אחד מכל אלו בקדשים - לא קרבים 14
ולא נפדין, אלא ירעו עד שיפיל בהן מום. ואם הקריבן, 15
יראה לי שהורצו [התקבלו]. 16
ט. וכן בהמת קדשים שנעברה בה עברה [כגון: עבודה 17
זרה], או שהמיתה את האדם [והתקבלה העדות] בעד אחד 18
או על פי הבעלים - לא קרבה; ולא נפדית עד שיוולד לה 19
מום קבוע. 20
י. בהמה שנולד בה אחת מן הטרפות האוסרין אותה 21
באכילה, אסורה לגבי המזבח; הרי הוא אומר: "הקריבהו 22
נא לפחתך, הירצף או הישא פניך"? ואף על פי שאינה 23
ראויה לקרבן, אין פודין אותה; שאין פודין את הקדשים 24
להאכילן לפלבים, אלא ירעו עד שימותו ויקברו. 25
יא. נשחטה ונמצאת טרפה - הרי זו תצא לבית השרפה. 26
וכן אם נמצא אבר מאבריה הפנימיין חסר, אף על פי 27
שאינה טרפה - כגון שנמצאת בכליה אחת, או שנטל 28
הטחול - הרי זו אסורה למזבח, ותשרף; לא מפני שהיא 29
בעלת מום, שאין חסרון שבפנים מום, אלא מפני שאין 30
מקריבין חסר כלל, שנאמר: "תמימים יהיו לכם". וכל 31
היתר, כחסר; לפיכך אם נמצא לה שלש כליות או שני 32
טחולים, פסולה. 33
יב. איזה הוא סגורין קבועים? כל ששהה שמונים יום ולא 34
רצה. ובדקין אותו שלשה פעמים - ביום שבעה ועשרים 35
מעת שהרגישו בו, וביום ארבעה וחמשים, וביום שמונים. 36
אם ראה, מונים לו שמונים יום מעת שפסקה ראיה. 37
יג. ובמה יודע שהמים [שבעיו] קבועין? כשאכלה עשבים 38
לחים מראש אדר ועד חצי ניסן, ואכלה אחר פן עשבים 39
יבשים אלול וחצי תשרי ולא נתרפאת - הרי אלו מים 40
קבועין. 41
יד. וכמה תאכל מעשבים אלו הלחים בזמן הלח, והיבשים 42
בזמן היבש? בגורגרת [תאנה] או יותר, קדם סעודה 43
ראשונה של כל יום בשלשה חדשים אלו. וצריך שתאכל 44
אותן בכל יום אחר שתיה, ותהיה מתרת [משוחררת] בשדה 45
בעת אכילה, ולא תהיה לבדה, אלא היא ובהמה אחרת 46
לצות [יחד] עמה. אם נעשה לה כל אלו ולא נתרפאת - הרי 47

1 והוא דומה למין אחר, פסול כבעל מום קבוע; שאין לו
2 מום גדול מן השנוי.
3 ו. וכן הרובע, והנרבע [- שבאו או חובאו על אדם], והמקצה
4 לעבודה זרה, והנעבד [שעבדו לו כעבודה זרה] - אף על פי
5 שהוא מתר באכילה, הרי הן פסולין לגבי המזבח, שנאמר:
6 "כי משחתם בהם" - כל שיש בו השחתה, פסול; ובעברה
7 [של ערווה] הוא אומר: "כי השחת כל בשר", ובעבודה
8 זרה כתיב: "כי שחת עמך". וכן בהמה ועוף שהרגו את
9 האדם - הרי הן כרובע או נרבע, ופסולין למזבח.
10 ז. ויראה לי, שאף על פי שאין כל הפסולין האלו ראויין
11 לקרבן, אם עבר והקריבן - אינו לוקה מן התורה, לפי שלא
12 נתפרשה אזהרתן. אבל אתנן [תשלום שקיבלה] זונה ומחיר
13 [שהחליף טלה תמורת] פלב, אסורין לגבי המזבח. והמקריב
14 אחד מהן, או שניהן כאחד - לוקה אחת, שנאמר: "לא
15 תביא אתנן זונה ומחיר פלב"; ומפני מה לוקה אחת על
16 שניהן? מפני שנאמרו בלאו אחד.
17 ח. מצות עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני [ללידת
18 הבהמה] והלאה - שנאמר: "והיה שבעת ימים תחת אמו,
19 ומיום השמיני והלאה ירצה"; וכל שבעת הימים הוא נקרא
20 'מחסר זמן'. ואף על פי שמחסר זמן פסול - אם עבר
21 והקריבו אינו לוקה, מפני שהוא לאו הפא מפלל [מתוך
22 מצות] עשה; ולא נרצה [התקבל] הקרבן.
23 ט. תורים שלא הגיע זמנן [שטרם הזהיבו], שהן במחסר
24 זמן בהמה, ובני יונה שעבר זמנן - הכל כבעל מום;
25 והמקריבן, אינו לוקה - אף על פי שהקרבן פסול, ולא
26 נרצה.
27 י. המקדיש טמאים ונאדרוגיגוס וטרפה וכלאים ויוצא דפן,
28 למזבח - הרי זה כמקדיש עצים ואבנים; לפי שאין קדשה
29 חלה על גופן, והרי הן חלין לכל דבר. וימכרו, ויביא
30 בדמיהן כל קרבן שירצה; ואינו כבעל מום - שבעל מום
31 יש במינו קרבן. אבל המקדיש רובע ונרבע ומקצה ונעבד
32 ואתנן ומחיר - הרי זה כמקדיש בעל מום עובר. וירעו עד
33 שיפיל בהן מום קבוע, ויפדו עליו. וכן המקדיש מחסר זמן,
34 הרי זה כמקדיש בעל מום עובר; ואינו לוקה, כמו שבאנו.
35 יא. נמצאו כל האסורין למזבח, ארבעה עשר; ואלו הן:
36 (א) בעל מום, (ב) ושאינו מן המבחר, (ג) ומחסר אבר
37 מבפנים, (ד) וטרפה, (ה) וכלאים, (ו) ויוצא דפן, (ז) ורובע,
38 ונרבע, (ט) ושהמית את האדם, (י) הנעבד,
39 (יא) המקצה, (יב) האתנן, (יג) המחיר, (יד) מחסר זמן.
40 יב. כל האסורין לגבי המזבח, אסורין בכל שהן; אפלו
41 נתערב אחד ברבוא [עשרת אלפים] - נפסד הכל, ונפסל
42 למזבח; וכלן [- הפסולים למזבח], ולדותיהן מתרין למזבח
43 - חוץ מולד נרבעת ונעבדת ומקצית ושהמיתה את האדם,
44 שולדן אסור למזבח כמותן.
45 יג. במה דברים אמורים? בשנעברה בה עברה או המיתה
46 כשהיא מעברת - שהרי הולד היה מצוי עמה בעת

47 שנפסלה, והיה כאבר מאברה; אבל אם נתעברה אחר
48 שנעברה בה עברה, או אחר שהמיתה - הרי הולד פשוט
49 למזבח, אפלו נרבעה כשהיא מקדשת. ואין צריך לומר, אם
50 נרבעה והיא חלין ואחר כך הקדישה ונתעברה - שולדה
51 מתר. וכן אפרוח ביצת טרפה מתר למזבח.
52 יד. המשתחוה לקמה [תבואה המחוברת לקרקע] - חטיה
53 מתרין למנחות, שהרי נשתנו, ונדמו לולדות של אסור
54 מזבח, שהן מתרין. וכן בהמה שפטמה בכרשיני [מאכל
55 בהמה] עבודה זרה - מתרת למזבח, שהרי נשתנו.
56 טו. לוקחין כל הקרבנות מן הגזים, ואין חוששין לא
57 משום רובע ונרבע, ולא משום מקצה ונעבד, עד שיגיע
58 פודאי שזה נפסל; הרי הוא אומר: "מעמלקי הכיאים, אשר
59 חמל העם על מיטב הצאן והבקר, למען יבחי לה' אלהיה".

פרק ד

60
61 א. אחד הבהמה ואחד העוף שנרבע, או שהמית את
62 האדם, או הקצה [לעבודה זרה], או נעבד - הכל פסול לגבי
63 המזבח.
64 ב. הרובע והנרבע ושהמית את האדם - אם היו שם שני
65 עדים, הרי הבהמה או העוף נסקלן, ובשרן אסור בהנחה;
66 ואין צריך לומר באלו שהן אסורין לגבוה [- למקדש]. ובמה
67 אמרו שהן אסורין למזבח? כשהיו מתרין להדיטו [- שלא
68 נידונו למיתה] - כגון שהיה שם עד אחד בלבד והבעלים
69 שותקין, או [שנמסרה העדות] על פי הבעלים אף על פי
70 שאין שם עד כלל; היה שם עד אחד והבעלים מכחישים
71 אותו - הרי אלו מתרין אף למזבח.
72 ג. בהמה ששחקו בה והגיתחה עד שהמיתה את האדם -
73 הרי זו כשרה למזבח, מפני שהיא פאנוסה. אין הבהמה
74 נפסלת משום רובע או נרבע, עד שיהיה האדם שרבעה בה
75 תשע שנים ויום אחד, בין ישראלים בין גוי בין עבד - הואיל
76 ורבעה אדם, נפסלה. ואם האדם הוא שנרבע מן הבהמה -
77 אינה נפסלת עד שתהיה האשה הנרבעת בת שלש שנים
78 ויום אחד, או יהי האיש הנרבע בן תשע שנים ויום אחד.
79 ד. מאימתי תפסל הבהמה או העוף משום מקצה?
80 משעשו בהן הפסלים מעשה - כגון שיגזו אותו או יעבדו
81 לשם [יעשו מלאכה לצורך] עבודה זרה; אבל [הקדישה] -
82 בדברים - אינו נעשה מקצה, שאין הקדש לעבודה זרה.
83 ה. הרובע והנרבע - בין שהיתה הבהמה שלו בין של
84 חברו, בין באנס בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה, בין לפני
85 הקדשה בין לאחר הקדשה - הרי זו אסורה למזבח. אבל
86 המקצה - אם היה שלו והקצה קדם שיקדיש, נפסל. הקצה
87 של חברו, או שהקצה שלו אחר שהקדישו - הרי זה מתר,
88 שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו.
89 ו. הנעבד - בין שעבד שלו בין שעבד של חברו, בין באנס
90 בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה, בין לפני הקדש בין
91 לאחר הקדש - הרי זה אסור; וירעה עד שיפיל בו מום

טו. נתן לה חטים ועשת אותן סלת, זיתים ועשת אותן שמן, ענבים ועשת אותן יין - הרי אלו כשרים, שפכר נשתנו. נתן לה בהמת קדשים באתננה, לא נאסרה למזבח; ואפלו מנה [שיתף] אותה על [בקרבו] פסחו ועל חגיגתו באתננה - לא נפסלו המקדשין, שפכר זכה בהן גבוה משה שהקדשו. וכן אם נתן לה דבר שאינו שלו, אלא אם כן נתנאשו בפעלים. אבל אם נתן לה עופות - אף על פי שהן מקדשין, אתנן חל עליהן ואסורין; ובדברי קבלה [מסורת ממשה רבינו] הוא זה.

טז. איזה הוא "מחיר פלב"? זה האומר לחברו: 'הא לך טלה זה תחת פלב זה'; וכן אם החליף פלב בכמה בהמות או עופות וכיוצא בהן - פלן אסורות למזבח. יז. שני שתפין שחלקו, זה לקח עשרה טלאים וזה לקח תשעה וכלב - [התשעה] ששם הפלב, מתרין. אבל העשרה שפגגו - אם יש אחד מהן דמו בדמי [שוויו כשווי] הפלב, או יתר על דמי הפלב - מוציא מן העשרה פגג הפלב ויהיה מחירו [תמורתו], ושארן מתר; ואם כל אחד ואחד מהן דמיו פחותין מדמי הפלב, הרי העשרה פלן אסורין. יח. נשתנה המחיר, כגון שהחליף פלב בחטים ונעשו סלת - הרי זה מתר. אתנן פלב [בא על כלב ונתן טלה לבעליו] ומחיר זונה [קנה שפחה זונה באמצעות טלה שנתן לאדונה], מתרין. אתנן זונה ומחיר פלב מתרין לבדק הפית, שהרי הן משתנין; אבל גופו של אתנן, [כשקבל זהב] לא יעשה רקועים [ציפויים] לבית [לקירות ק"ק], שנאמר: "לכל גדר" - להביא את [ללמד על] הרקועים.

יום שלישי י"ט מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ה

א. שאור ודבש אסורין לגבי המזבח, ואסורין בכל שהן [מעט] - שנאמר: "כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו וגו'"; ואינו חיב אלא אם הקטירן עם הקרבן, או לשם קרבן. ואחד המקטירן עצמן, או המקטיר תערובת שלחן - לוקה על כל אחד מהן בפני עצמו; ואם הקטיר שניהן כאחד - אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד. ב. נפל מהן כל שהוא בקטרת, נפסלה; ואם הקטיר ממנה בהיכל, לוקה. ואין הקטרה פחותה מפזית. ג. העלה שאור או דבש בפני עצמן למזבח - פטור, שנאמר: "ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח" - לריח ניחוח אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשם עצים [לבעירה]. ד. אפלו הקטיר דבר שאינו ראוי להקטרה בדבש או בשאור - הואיל והוא מן הקרבן, לוקה. ביצר? המעלה מבשר חטאת ואשם, או מבשר קדשים קלים, או משירי המנחות, או ממותר העמר, או מחטאת העוף, או מלחם הפנים ושתי הלחם, או מלג שמן של מצרע - המעלה בזית מאחד מאלו בחמץ או בדבש, בין למזבח בין לכבש - לוקה; אף על פי שאין כל אלו ראויין להקטרה, הואיל והם

קבוע, ויפדה כמו שבארנו. והנעבד - הוא וכל מה שעליו אסורין למזבח, שפל צפוי נעבד אסורין בהניה; אבל המקצה - הוא אסור, ומה שעליו מתר למזבח. ז. המשתתה להר - אף על פי שהוא מתר בהניה, הרי אכניו אסורין למזבח; וכן המשתתה למעין הנובע בארצו, הרי מימיו פסולין לנסף. אשרה [עץ לעבודה זרה] שבטלה, אין מביאין ממנה גזרין למערכה. וכן המשתתה לבהמה - כשם שנפסלה למזבח, כך צמר שלה פסול לבגדי כהנה, וקרניה פסולין לתצורות, ושוקיה לחלילין, וכני מעיה לנימין [לכינור]; הכל פסול. ח. כל שיש בו שם עבודה זרה - לא יעשה למלאכת הקדש, אף על פי שהוא מתר בהניה. איזה הוא אתנן? האומר לזונה: 'הא [הרי] לך דבר זה בשכר' - אחד זונה גויה, או שפחה, או ישראלית שהיא ערוה [ואסורה] עליו, או מחיבי לאוין. אבל הפניה - אפלו היה בהן, אתננה מתר; וכן אשתו נדה - אתננה מתר, אף על פי שהיא ערוה. ט. נשא אחת מחיבי לאוין [שעבר איסור בנישואין] - כל שיתן לה מתמת בעילה, הרי זה אתנן ואסור. והזכור [בא על זכר], אתננו אסור. נתנה האשה אתנן לבועל - הרי זה מתר משום אתנן. י. האומר לחברו: 'הא לך דבר זה, ותלן שפחתך אצל עבדי העברי' - הרי זה אתנן; והוא שלא יהיה לו [לעבד] אשה ובנים, אבל אם יש לו אשה ובנים - הרי זה מתר בשפחה פנענית, כמו שיתבאר. והוא הדין באומר לזונה: 'הא לך דבר זה, והבעלי לפלוני הישראלי' - הרי זה אתנן. יא. פסק עם הזונה שיתן לה טלה אחד, ונתן לה הרבה, אפלו נתן לה אלה - פלן אתנן, ואסורין למזבח; נתן לה אתננה ולא בא עליה, אלא אמר: 'הא אצליך עד שאבוא עליך' - כשיבוא עליה, יאסר. קדמה והקריבתו קדם שיבוא עליה - כשר; והוא שיאמר לה בשעה שנתן: 'אימתי שתרצי קני אותו מעכשיו'; אבל אם לא אמר כן, אינה יכולה להקריב דבר שאינו שלה. יב. קדמה והקדישתו קדם שיבוא עליה, ואחר כך בא עליה - הרי זה ספק אם הוא אתנן, הואיל ובא עליה קדם שתקריבנו, או אינו אתנן, שהרי הקדישתו קדם ביאה; לפיכך לא יקרב, ואם קרב הורצה. יג. בא עליה ולא נתן לה, ולאחר זמן נתן לה, אפלו אחר כמה שנים - הרי זה אתנן. כמה דברים אמורים? בגויה שאמר לה: 'הבעלי לי בטלה זה', שאינה צריכה [לקנותו] משיכה, או בישראלית שהיה הטלה בתצרה [וקנתה ע"י חצרה] ואמר לה: 'אם לא אתן לך מעות כיום פלוני, הרי הוא שליך'; אבל אם אמר לה: 'הבעלי לי בטלה סתם', ובא עליה, ולאחר זמן שלח לה טלה - הרי זה מתר משום אתנן. יד. אין אסור משום אתנן ומחיר אלא גופן [הם עצמם]; לפיכך אינו חל אלא על דבר הראוי לקרב לגבי המזבח, כגון בהמה טהורה ותורין וכני יונה ויין ושמן וסלת. נתן לה מעות, ולקחה [קנתה] בהן הקרבן - הרי זה כשר.

מתוך מהדורת חזק

בְּקוֹמָצָה [- חלק המנחה שקרב] כְּמוֹ שִׁיתָבָאָר, שְׁנֵאמַר: 48
 "וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ". 49
 יג. הַמִּלַּח שְׁמוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקְּרָבָנוֹת - מִשָּׁל צָבוֹר, כְּמוֹ 50
 הַעֲצִים; וְאֵין הַיְחִיד מְבִיא מִלַּח אוֹ עֲצִים לְקָרְבָנוֹ מִבֵּיתוֹ. 51
 וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הָיוּ נוֹתְנִין הַמִּלַּח: בְּלִשְׁפַת הַמִּלַּח, וְעַל 52
 גְּבִי הַכֶּכֶשׁ, וּבִרְאֵשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁפַת הַמִּלַּח הָיוּ מוֹלְחִין 53
 עוֹרוֹת הַקֶּדָשִׁים, וְעַל גְּבִי הַכֶּכֶשׁ מוֹלְחִין הָאֲבָרִים, וּבִרְאֵשׁוֹ 54
 שֶׁל מִזְבֵּחַ מוֹלְחִין הַקֶּמֶץ וְהַלְבֹנָה [מִיּוֹ עֵשֶׂב] וּמִנְחֹת 55
 הַנִּשְׁרָפוֹת וְעוֹלֹת הָעוֹף. 56

פֶּרֶק ו

א. כֶּשֶׁם שֶׁמִּצְוָה לְהִיּוֹת כָּל קָרְבָן תָּמִים וְנִבְחָר, כִּף נִסְכִּיו 57
 יְהִי תָּמִימִים וְנִבְחָרִים, שְׁנֵאמַר: "תָּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם, 58
 וְנִסְפִּיהֶם" - שִׁיְהִי הַנִּסְכִּים תָּמִימִים; שֶׁלֹּא יָבִיא נִסְכִּים: לֹא 59
 יֵין מֵעֵשֶׂן, וְלֹא סֶלֶת שֶׁהִתְלִיעָה, וְלֹא יִכְלֹל בְּשֶׁמֶן שְׂרִיחוֹ אוֹ 60
 טַעְמוֹ רָע. 61

ב. וְכֵן עֲצֵי הַמַּעֲרֵכָה [למזבח] לֹא יְהִי אֶלָּא נִבְחָרִים, וְלֹא 62
 יִהְיֶה בָּהֶם תּוֹלַעַת. וְכָל עֵץ שֶׁהִתְלִיעַ בָּשָׂהוּא לַח, פָּסוּל 63
 לַמִּזְבֵּחַ; הִתְלִיעַ יָבֵשׁ, גּוֹרֵד אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהִתְלִיעַ. וְעֲצֵי 64
 סְתִירָה [מִבְּנֵי שְׁנֵהרֶס, פָּסוּלִין; לְעוֹלָם לֹא יָבִיאוּ אֶלָּא 65
 חֲדָשִׁים. 66

ג. הַמִּקְדִּישׁ יֵין פָּסוּל אוֹ סֶלֶת פָּסוּל אוֹ שֶׁמֶן פָּסוּל אוֹ 67
 עֲצִים פָּסוּלִים לַמִּזְבֵּחַ - הָרִי הַדָּבָר סָפֵק, אִם דּוּמִים לְבַעַל 68
 מוֹם בְּבִהְמָה וְלוֹקָה, אוֹ אֵינֶם כְּבַעַל מוֹם. לְפִיכָף אֵינוֹ לוֹקָה. 69
 וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוֹת. 70

ד. הַסֶּלֶת וְהַשֶּׁמֶן וְהַיֵּין וְהַלְבֹנָה וְהָעוֹפוֹת וְהָעֲצִים וְכָלִי 71
 שֶׁרַת שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר: 72
 "וְהָעֵמִיד וְהָעֲרִיף" - כָּל שִׁישָׁנוֹ בְּהַעֲמָדָה [- כְּבִהְמָה שֶׁנִּטְמְאוּ 73
 "וְהָעֵמִיד הַכֹּהֵן"], נִעְרָף; וְאֵלּוּ, אֵינֶם בְּכָלֵל הַעֲמָדָה - לְפִיכָף 74
 אֵין נִפְדִּין לְעוֹלָם. 75

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּשֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ נִטְמְאוּ אַחֵר 76
 שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי הַשֶּׁרֶת; אֲבָל קֹדֶם שִׁיתְקַדְּשׁוּ בְּכָלִי הַשֶּׁרֶת 77
 - אִם נִטְמְאוּ אוֹ נִפְסְלוּ, פּוֹדִין אוֹתוֹ. אֲבָל טְהוֹרִין - אִף עַל 78
 פִּי שֶׁעֲדִין לֹא קִדְּשׁוּ בְּכָלִי, אֵין פּוֹדִין אוֹתָם; חוּץ מִמִּנְחַת 79
 חוּטָא, שְׁנֵאמַר בָּהּ: "מִתְטָאוֹת", "עַל חֲטָאוֹת", לֹאמַר 80
 שֶׁמְבִיא חֲטָאוֹ מִדְּמֵי חֲטָאוֹ, כְּמוֹ שִׁיתָבָאָר; לְפִיכָף, קֹדֶם 81
 שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ בְּכָלִי שֶׁרַת, הָרִי הִיא כְּקִדְּשַׁת דָּמִים, וּפּוֹדִין אוֹתָהּ, 82
 אִף עַל פִּי שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכָל הַנִּסְכִּים שֶׁנִּטְמְאוּ - עוֹשָׂה 83
 לָהֶם מַעֲרֵכָה בְּפָנֵי עֲצָמָן, וְשׁוֹרְפֵן בְּמִזְבֵּחַ. 84

ו. מִי הֵחָ [שֶׁנִּמְסָכִין בְּסוּכוֹת] שֶׁנִּטְמְאוּ, וְהַשִּׁיקָם [חִיבָרן 85
 לַמִּקְוֹה] וְטִבְּרוֹ, כְּמוֹ שִׁיתָבָאָר בְּטִהְרֹת - אִם טִבְּרָם וְאַחֵר 86
 כִּף הַקִּדְּשִׁים, הָרִי אֵלּוּ מִתְנַסְּכִין; וְאִם הַקִּדְּשִׁים וְאַחֵר כִּף 87
 נִטְמְאוּ - הָאֵיל וְנִדְּחוּ יִדְּחוּ. 88

ז. יִיתִים וְעֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ - דּוֹרְכִין [סוּחוֹט] פָּחוֹת פָּחוֹת 89
 [מִשִּׁיעוֹר] - מִכְּבִיצָה, וְהַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מֵהֶם כְּשִׁרִים 90
 לְנִסְכִּים; שֶׁהַמִּשְׁקָה מִפְּקֵד [שִׁמּוֹר] הוּא בִּאכָל, וְכֵאלוֹ אֵינוֹ 91
 מְגוּפֹה. 92

קְרוֹיִין קָרְבָן, חֵיב עָלֶיהֶן, שְׁנֵאמַר: "קָרְבָן רֹאשִׁית תִּקְרִיבוּ 1
 אוֹתָם לַיהוָה". 2

ח. וְכֵן אֲסוּר לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ דָּבָר מִכָּל דְּבָרִים אֵלּוֹ 3
 שֶׁאֵינֶן רְאוּיִין לְהַקְטִירָה - כְּגוֹן בָּשָׂר [הַנֶּאֱכָל מִ:] חֲטָאוֹת 4
 וְאֲשָׁמוֹת, וְשִׁירֵי מִנְחוֹת, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסּוּרֹת 5
 מִמִּשְׁה רַבִּינָן] לְמִדּוֹ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמִּקְצָתוֹ [קָרַב] לְאֲשִׁים, הָרִי 6
 שֶׁאֲרִיתוֹ בְּכָל תִּקְטִירוֹ. 7

ו. הַמִּקְטִיר אֲבָרֵי בִהְמָה טְמֵאָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקָה, 8
 וְאִף עַל פִּי שֶׁאֲסוּר הַקְּרַבְתָּהּ מִכָּלֵל [- נִלְמַד מִמִּצְוֹת] עֲשֵׂה 9
 [וְאֵין לֹקִין עַל 'עֲשֵׂה']; שֶׁהָרִי נִאֲמַר מִן הַטְּהוֹרָה אֲכָל וּמִן 10
 הַטְּהוֹרָה הַקָּרֵב, הָא טְמֵאָה לֹא תֹאכַל וְלֹא תִקְרֵב - כֶּשֶׁם 11
 שְׁלוֹקָה עַל אֲכִילַת הַטְּמֵאָה הִבָּא מִכָּלֵל עֲשֵׂה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ 12
 בְּמִקְוֵמוֹ, כִּף לוֹקָה עַל הַקְּרַבְתָּהּ. אֲבָל הַמִּקְרִיב אֲבָרֵי חִיָּה 13
 טְהוֹרָה - עוֹבֵר בְּעֲשֵׂה, וְאֵינוֹ לוֹקָה. וּמִנֵּין שֶׁהוּא בְּעֲשֵׂה? 14
 שְׁנֵאמַר: "מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ" - הָא 15
 מִן הַחִיָּה לֹא תִקְרִיבוּ; וְלֹא הִבָּא מִכָּלֵל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא. 16

ז. הַגּוֹנֵב אוֹ הַגּוֹזֵל, וְהַקָּרֵב - הַקָּרְבָן פָּסוּל; וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ 17
 הוּא קָרָא שׁוֹנְאוֹ, שְׁנֵאמַר: "שֹׁנֵא גֹזֵל בְּעוֹלָה". וְאֵין צָרִיף 18
 לֹאמַר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַבֵּל. וְאִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הַקָּרְבָן כָּשֵׁר, 19
 וְאִפְלוּ הִיָּה חֲטָאֵת שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין אֶת בְּשָׂרָהּ. וּמִפְּנֵי 20
 תִּקְנַת מִזְבֵּחַ אֲמורִי, שֶׁהַחֲטָאֵת הַגּוֹזֵלָה - אִם נוֹדְעָה לְרַבִּים 21
 אֵינָה מְכַפֶּרֶת, אִף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים; כִּדִּי שֶׁלֹּא 22
 יֹאמְרוּ: 'מִזְבֵּחַ אוֹכֵל גְּזוּלוֹת'; וְכֵן הָעוֹלָה. 23

ח. הַגּוֹנֵב עוֹלֹת חֲבָרוֹ וְהַקָּרִיבָה סָתָם [- לֹא כִיוֹן עוֹבֵר מִי 24
 הַקְרָבָן] - נִתְכַּפְּרוּ בָּהּ הַבְּעָלִים הָרֹאשׁוֹנִים. 25

ט. אֵין מְבִיאִין מִנְחוֹת וְנִסְכִּים לֹא מִן הַטָּבֵל [תְּבוּאָה לֹא 26
 מִעוֹשְׁרֹת], וְלֹא מִן [הַיְבוּל] הַחֲדָשׁ קֹדֶם לְעִמָּר [- קָרֵבן 27
 הָעוֹמֵר], וְלֹא מִן הַמִּדְמָע [חוֹלִין שֶׁהִתְעַרַּב בְּתְרוּמָה], וְאֵין 28
 צָרִיף לֹאמַר מִעֲרָלָה [אֵילִן שֶׁאֵינוֹ בֶּן ג' שָׁנִים] וְכֵלָאִי [- תְּבוּאָה 29
 שֶׁגִּדְּלָה בֵּין הַכֶּרֶם - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה הַבָּאָה בְּעִבְרָה, 30
 שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹנְאוֹהָ. וְאִם הִבָּא, לֹא נִתְקַדְּשׁוּ לְהִיּוֹתָן 31
 רְאוּיִין לְקָרְבָן; אֲבָל נִתְקַדְּשׁוּ לְהַפְסֵל, וְיִהְיוּ כְּקִדְּשִׁים 32
 שֶׁנִּפְסְלוּ. 33

י. כָּל הַמִּנְחוֹת - אֵין מְבִיאִין אוֹתָן מִן [הַיְבוּל] הַחֲדָשׁ קֹדֶם 34
 שְׁתֵּי הַלָּחִים לְכַתְּחֵלָה, שֶׁהָרִי נִאֲמַר בָּהֶן [- בְּשִׁית הַלֶּחֶם]: 35
 "בְּכוֹרִים לַיהוָה"; וְאִם הִבָּא, כָּשֵׁר. וּמְבִיאִין נִסְכִּים מִן 36
 הַמִּקְצָה [כְּגוֹן: חֲבִיּוֹת לְמִכְרִיה] בְּיוֹם טוֹב. 37

יא. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְמִלַּח כָּל הַקְּרָבָנוֹת קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ לַמִּזְבֵּחַ, 38
 שְׁנֵאמַר: "עַל כָּל קָרְבָנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח". וְאֵין לָךְ דָּבָר שֶׁקָּרֵב 39
 לַמִּזְבֵּחַ בְּלֹא מִלַּח, חוּץ מִן יֵין הַנִּסְכִּים, וְהָעֲצִים; 40
 וְדָבָר זֶה קִבְּלָה [מִסּוּרֹת מִמִּשְׁה רַבִּינָן], וְאֵין לוֹ מִקְרָא [פְּסוּק] 41
 לְסַמֵּךְ עָלָיו [הַמִּלְמַד זֹאת]. וּמִצְוָה לְמִלַּח הַבָּשָׂר יָפָה יָפָה, 42
 כְּמוֹלַח בָּשָׂר לְצִלִּי - שֶׁמִּהִפֵּף אֶת הָאֲבָר, וּמוֹלַח; וְאִם מִלַּח 43
 כָּל שֶׁהוּא, אִפְלוּ בְּגִיגָר מִלַּח אַחֵר - כָּשֵׁר. 44

יב. הַקָּרִיב בְּלֹא מִלַּח כָּלֵל - לוֹקָה, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תִשְׁבִּית 45
 מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ". וְאִף עַל פִּי שְׁלוֹקָה, הַקָּרְבָן כָּשֵׁר 46
 וְהוֹרָצָה [נִתְקַבֵּל]; חוּץ מִן הַמִּנְחָה - שֶׁהַמִּלַּח מְעַכֵּב 47

ומביאין כבשים שגביהם רחבים מחכרין, ומביאין עגלים
מן השרון, וגוזלות מהר המלך, ומביאין זין מקרוח וחלוט,
וסלת ממכמש ויוחנה, ומביאין שמן מתקוע.
ג. כל העצים החדשים כשרים למערכה. ולא היו מביאין
משל זית ולא משל גפן, משום ישוב ארץ ישראל. ובאלו
היו רגילין: במרביות [זמורות] של תאנה של חרשין
[מיערות] שאינן בישוב [ואין ראיות לאכילה], ובשל אגוז,
ובשל עץ שמן. [הגורין [של קרבן התמיד] שעשה משה -
אמה ארבע ואמה רחב, ועבים כמחך גדיש של סאה -]
מידת סאה גדושה; וכמותן עושין לדורות.
ד. וכיצד היו עושין בזריעת חטי המנחות והנסכים? נר
[חורש] חצי השדה בשנה ראשונה, וזורע חציה; ובשנה
שניה, נר החצי שזרע בראשונה, וזורע החצי האחר קדם
לפסח שבועים יום, ואם לא היתה השדה עבודה - חורש
ושונה, ואחר כך זורע. ובזרע החטים יפה יפה, ואחר כך שפ
[משפוח] את החטים ובוטט בהן הרבה - עד שיתקלפו.
ה. כל החטים של מנחות - טעונין שלש מאות שיפה
[שפוחין], וחמש מאות בעיטה. שפ אחת ובוטט שתים, שפ
שתים ובוטט שלש; נמצאו שלש שיפות וחמש בעיטות.
והזר חלילה, עד שיגמר שלש מאות שיפה וחמש מאות
בעיטה - כדי שיתקלפו הרבה. וחושב [מחשב] ההבאה
וההולכה [- שני כיווני השפוחין] בשיפה אחת, להחמיר.
ואחר כך טוחן ומרקד [מנפה] יפה יפה.
ו. היו מביאין ענבים מן הרגליות [- הזמורות הסמוכות
לארץ], מן הפרמים העבירים פצמים בשנה; ודורף, וכונסין
אותו בחביות קטנות. ואין מניחין אותן אחת אחת ולא
שתים שתים, אלא שלש שלש; ואינו ממלא את החבית עד
פיה, כדי שיהיה ריחו נודף. ואינו מביא לא מפי החבית,
מפני הקמחין [גרגרים] העולה על פני הין, ולא משוליה,
מפני השמרים - אלא משלישה ומאמצעה של אמצעית.
ז. היה הגזבר יושב, והיין יוצא מן הנקב שבצד החבית -
כיון שיראה שנוי השמרים מתחיל לצאת, פוסק ואינו לוקח.
ומאימתי מביא? מאחר ארבעים יום לדריכתו, עד שתי
שנים או יותר מעט; ואם הביא יין לזמן מפקה שנים, הרי זה
כשר - והוא שלא יפסד טעמו.
ח. תשעה מינין בשמן, מפני שנוי מעשיו. כיצד? זית
שגרגרו [שלקטו] בראש הזית, ובכרו אחת אחת, וכתשו,
ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא הראשון. חזר אחר כך
וטענו [כתשו] בקורה - השמן שיצא ממנו הוא השני. ואם
חזר אחר שטענו, וטחנו, וטענו שניה - השמן שיצא ממנו
הוא השלישי. זיתים שמסקן כלן [- אלו שאינם בראש העץ]
בערבוביא, והעלן לגג, וחזר וברר גרגר גרגר, וכתשן ונתנו
לסל - השמן שיצא ממנו הוא הרביעי. ואם טענו בקורה
אחר כך - השמן שיצא ממנו הוא החמישי. חזר וטחן וטען
פעם שניה - השמן שיצא ממנו הוא הששי. זיתים שמסקן,
ועטנן בתוך הבית עד שילקו [שיזובו], והעלן, ונגבן, ואחר
כך כתש ונתן לסל - השמן שיצא ממנו הוא השביעי. חזר

ח. מעלה יתרה עשו חכמים בקדשים, שזרעים שנטמאו,
אפלו זרעם - היוצא מהן פסול לנסכים, שאין זריעה מועלת
לקדשים. וכן העצים והלבונה - אף על פי שאינם אכלין,
הרי הם מטמאין באכל לענין הקרבנות, ויפסלו העצים
והלבונה בטמאה זו למזבח, ואין מקריבין אותן.
ט. ואלו היינו הפסולין לגבי המזבח: המתוק, והמצען
[שריחו רע], והמבשל באש, והמבשל בשמש עד שנשתנה
טעמו בפסול. אבל זין שמחממין אותו בשמש ולא נתנה
בו טעם בשול, וכן זין צמקין, וזין מגתו שלא שקה
ארבעים יום, וזין הדליות [מהענבים העליונים], וזין פרום
הנטוע בבית השלהין [כרם שמשקין אותו בנוסף לגשמים] או
בבית הזבלים [האשפה], או זין גפנים שזרע זרע ביניהן,
או זין פרום שלא נעבד - כל אלו היינו לא יביא לכתחלה;
ואם הביא, כשר.
י. זין שנתגלה [וחוששין שמא שתה מהם נחש], פסול לגבי
המזבח. הדלה גפן על גבי תאנה, זינה פסול לנסכים - מפני
שנשתנה ריחו, והרי הוא אומר: "זבח ונסכים" - מה זבח
שלא נשתנה, אף נסכים שלא נשתנו.
יא. סלת שהתליעה, או שהתליע רב החטים שצעשית מהן
- פסולה; התליע רב חטה אחת, הרי זו ספק. וכל סלת
שנשאר בה קמח, פסולה.
יב. כיצד בודקה? מכניס הגזבר ידו לתוך הסלת - אם עלה
בה אבק, פסולה עד שיחזר וינפה אותה; אבל סלת חטים
שזרעו בבית השלהין, או בבית הזבלים, או בבית האילן
[פרדס], או בארץ שלא נרה [נחרשה] ולא עבדה - לא יביא
לכתחלה; ואם הביא, כשר.
יג. חטים שלקטן מגללי הבקר, וזרעם - הרי אלו ספק אם
עברה מאיסותן בזריעה, או עדין הם מאוסין. לפיכך לא
יביא מהן מנחות; ואם הביא, כשר.
יד. ואלו הן השמנים הפסולין: שמן של גרגרים [של
זיתים] שזרעו במים, או של זיתים כבושין, או שלוקין, או
שמן של [- שהוציאו מ:] שמרים, או שמן שריחו רע - כל
אלו פסולין. אבל שמן זית שנטעו בבית הזבלים, או בבית
השלהין, או שזרע זרע ביניהן [בין העצים], או שמן
שהוציאו מזיתים שלא בשלו אלא עדין הם פגין - כל אלו
לא יביא; ואם הביא, כשר.
טו. כל המנחות והנסכים - כשרים מהארץ ומחוצה לארץ,
מן [היבול] החדש ומן הישן, ובלבד שיביאו מן המבחר,
כמו שנתבאר; חוץ מן העמר ושתי הלחם - שאינן באין
אלא מן החדש, ומארץ ישראל.

פרק ז

א. לא כל דבר שאינו פסול, מביאים אותו לכתחלה. כיצד?
היה חייב עולה - לא יביא שם פחוש וכעור, ויאמר: 'הרי
אין בו מום'; ועל זה נאמר: "וארור נזבל ויש בעדרו זכר";
אלא כל שביא לקרבן, יביא מן המבחר.
ב. וכך היו עושין בזמן המקדש - מביאין אילים ממואב,

1 וטען בקורה - השמן שיצא הוא השמיני. חזר וטחן וטען
2 פעם שניה - השמן שיצא הוא התשיעי.
3 ט. אף על פי שכלם כשרין למנחות - הראשון, אין למעלה
4 ממנו; והשני שאחריו והרביעי, שניהן שוין; ואחריהם
5 השלישי והחמישי והשביעי, ושלשתן שוין; ואחריהם
6 הששי והשמיני, ושניהן שוין; והתשיעי, אין למטה ממנו.
7 י. אין כשר למנוחה אלא ראשון ורביעי ושביעי בלבד,
8 שנאמר: "פתית - למאור"; אין כשר למנוחה אלא היוצא מן
9 הפתוש בלבד, אבל למנחות - כלן כשרין.
10 יא. ומאחר שכלן כשרין למה נמנו? לידע יפה שאין
11 למעלה ממנו, והשנה, והפחות; שהרוצה לזכות עצמו - יזך
12 יצרו הרע, ויחזיק ידו, ויביא קרבנו מן היפה המשבח ביותר
13 שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה: "והכל הביא
14 גם הוא מבכרות צאנו ומחלבהן, וישע ה' אל הכל ואל
15 מנחתו". והוא הדין לכל דבר שהוא לשם האל הטוב,
16 שיהיה מן הנאה הטוב; אם בנה בית תפלה, יהיה נאה מבית
17 ישיבתו; האכיל רעב, יאכיל מן הטוב והמתוך שבשלחנו;
18 כסה ערם, יכסה מן היפה שבכסותו; הקדיש דבר, יקדיש
19 מן היפה שבנכסיו. וכן הוא אומר: "כל חלב לה".
20 בריך רחמנא דסימן

יום רביעי כ' מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות מעשה הקרבנות

23 יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלש
24 עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות
25 העולה כמעשיה הכתובים על הסדר; (ב) שלא לאכל בשר
26 עולה; (ג) סדר החטאת; (ד) שלא לאכל מבשר החטאת
27 הפנימית; (ה) שלא יבדיל בחטאת העוף; (ו) סדר האשם;
28 (ז) שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש; (ח) שלא
29 יאכלום חוץ לעזרה; (ט) שלא יאכל זר מקדשי קדשים;
30 (י) סדר השלמים; (יא) שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם
31 זריקת דמים; (יב) לעשות כל מנחה בסדר מעשיה הפתובין
32 בתורה; (יג) שלא ישים שמן על מנחת חוטא; (יד) שלא
33 יתן עליה לבונה; (טו) שלא תאכל מנחת כהן; (טז) שלא
34 תאפה מנחת חמץ; (יז) שיאכלו הכהנים שרי מנחות;
35 (יח) שיביא אדם כל נדרי ונדבותיו כרגל שפגע בו ראשון;
36 (יט) שלא יאחר נדרו ונדבתו ושאר דברים שהוא חייב בהן;
37 (כ) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה; (כא) להביא
38 קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה; (כב) שלא לשחט
39 קרבנות חוץ לעזרה; (כג) שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה.
40 ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

פרק א

42 א. כל הקרבנות של מיני נפש חיה, באין מחמשה מינין
43 בלבד: מן הבקר, ומן הכבשים, ומן העזים, ומן התורים,
44 ומן בני היונה.

45 ב. וכל הקרבנות, בין של צביר בין של יחיד, ארבעה
46 מינין: עולה, וחטאת, ואשם, ושלמים.
47 ג. ועוד יש שם שלשה מיני קרבן יחיד, והן: הפסח,
48 והבכור, והמעשר.
49 ד. כל קרבנות הצביר הן עולה או חטאת. ואין בקרבנות
50 הצביר שלמים, חוץ משני כבשים הבאים עם לחם התנופה
51 בעצרת [שבועות], והן הנקראין 'זבחי שלמי צביר'. ואין
52 הצביר מקריבין אשם לעולם, ולא עוף.
53 ה. קרבנות הצביר הן: שני תמידין של כל יום, ומוספי
54 שבתות וראשי חודשים והמועדות, ושעיר חטאת של יום
55 הכפורים. וכן אם שגגו בית דין והזרי בעבודה זרה [להתיר
56 לעבודה] - מביא כל שכט ושכט פר ושעיר, הפר עולה
57 והשעיר חטאת; ואלו השעירים הן הנקראין 'שעירי עבודה
58 זרה'. ואם שגגו והזרי בשאר המצוות כמו שיתבאר -
59 מביאין פר לחטאת; והוא הנקרא 'פר העלם דבר של
60 צביר'.
61 ו. קרבנות היחיד הן: הבכור, והמעשר, והפסח, והחגיגה
62 - והיא שלמים, והראיה - והיא עולות, וקרבן הגר - והוא
63 עולה מן בהמה, או שני בני יונה או שתי תורים ושניהן
64 עולה, או שתי בהמות, אחת עולה ואחת שלמים; והנודר
65 או המתנדב עולה או שלמים; ושלמים הבאין עם הלחם,
66 הן הנקראין 'תודה'. וכן קרבנות הנזיר - והם עולה וחטאת
67 ושלמים; וקרבנות מצרע - והם חטאת ואשם ועולה;
68 וקרבנות זבים ויולדות - והן חטאת ועולה; וקרבן השונג
69 במצות לא תעשה שיש בה [במיד, חיוב מיתת] כרת - והיא
70 חטאת; ואם נסתפק לו אם עשה או לא עשה אותו החטא
71 - מביא אשם, והוא הנקרא 'אשם תלוי'; ויש עבדות
72 שמביא עליהן אשם, והוא הנקרא 'אשם ודאי'. וכן איל
73 העולה ופר החטאת שמקריב בהן גדול משלו ביום
74 הכפורים - הרי הן קרבן יחיד; ופר זה הוא הנקרא 'פר יום
75 הכפורים'. וכל אלו הקרבנות מפרשין הן בתורה, וכל אחד
76 מהן יתבאר דיניו במקומו.
77 ז. כל קרבנות היחיד - חייב באחריותו ובאחריות נספיהן
78 [שאם אבדו מביא אחרים], חוץ מן הנדבה. וכל קרבנות
79 הצביר - אינן חייבין באחריותו ולא באחריות נספיהן; ואם
80 קרב הנדבה, חייבין באחריות נספיהן. וכן קרבן יחיד שקבוע
81 לו זמן [כגון פסח] - הרי הוא כקרבן צביר, ואינו חייב
82 באחריותו.
83 ח. כל עולת בהמה, אינה באה אלא מן הזכרים בלבד;
84 והיא באה מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר, בין גדולים
85 בין קטנים, ומן התורים ובני יונה, ואחד בהן הזכר והנקבה.
86 ט. החטאת באה מחמשת המינים האלו - מן הזכרים ומן
87 הנקבות, מן הגדולים ומן הקטנים.
88 י. האשם אינו בא אלא מזכרי כבשים בלבד - יש אשם
89 בא מגדולי מין זה, ויש אשם בא מן הקטנים.
90 יא. השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר,
91 מזכרים ומנקבות, מגדולים ומקטנים; ואין העוף בא

48 ויִוָּתֵרַת [בליטה מן] הַכֶּבֶד, וְנוֹטֵל מִן הַכֶּבֶד מֵעַט עִם
49 הַיִּוָּתֵרַת. וְאִם הָיָה הַקָּרְבָּן מִמֵּין הַכֶּבֶשִׁים - מוֹסִיף עַל אֵלוֹ
50 הָאֵלֶּה [שומן אחורי] תְּמִימָה עִם חֲלִיּוֹת מִן הַשֶּׁדֶרָה עַד
51 מְקוֹם הַכְּלִיּוֹת, שְׁנָאָמֶר: "לַעֲמַת הָעֶצֶה יִסְרְנָה". וְכָל
52 הָאֲמוּרִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.
53 יט. הֵיחָה הַבְּהֵמָה מֵעֶבְרָתָהּ, אֵף עַל פִּי שִׁפְלוּ חֲדָשִׁיו שֶׁל
54 עֶבֶר, וְאִפְלוּ נִמְצָא חֵי - אֵינוֹ מַעֲלָה חֲלָבוֹ עִם חֶלֶב אֲמוֹ,
55 אֲלֹא חֶלֶב אֲמוֹ בִּלְבָד; וְהָיָה הָעֶבֶר כְּאֶחָד מֵאֲבָרָיָהּ.

פָּרָק ב

56 א. הֵינִן וְהִסְלַת שְׂמִיאיִין עִם הַקָּרְבָּן, הֵן הַנִּקְרָאִין 'נִסְכִּים';
57 וְהִסְלַת לְבָדָה נִקְרָאת 'מִנְחַת נִסְכִּים'. וּמִנְחַת נִסְכִּים אֵינָה
58 טְעוּנָה [זקוקה] לֹא תְנוּפָה [הנפה] וְלֹא הֶגְשָׁה [לקרן המזבח]
59 וְלֹא לְבוּנָה [מיו עשב], אֲכָל טְעוּנָה מְלַח; וְכָלֶּה נִשְׂרָפֶת עַל
60 מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן [שבעורה]. וְהֵינִן יִתְנַסֵּף עַל הַמִּזְבֵּחַ; וְאֵין
61 נִוְתָּנִין אוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ, אֲלֹא מִגִּבֵּיהֶּ יָדוֹ וְיוֹצֵץ עַל הַיִּסּוֹד
62 [תחתית המזבח], וְהוּא יוֹרֵד לְשִׁיתִין [בתעלות].
63 ב. אֵין טְעוֹן נִסְכִּים אֲלֹא עוֹלַת בְּהֵמָה וְהַשְּׁלָמִים בִּלְבָד, בֵּין
64 הָיָה קָרְבָּן צָבוּר אוֹ קָרְבָּן יָחִיד; אֵף כִּבְשֵׁי יוֹלָדָת וְאֵילוֹ שֶׁל
65 כֹּהֵן גָּדוֹל - הוֹאִיל וְהֵן עוֹלוֹת, טְעוּנִין נִסְכִּים. אֲכָל הָעוֹף
66 וְהָאֲשָׁמוֹת וְהַחֲטָאוֹת - אֵין מִבִּיאִין עֲמֶהֱן נִסְכִּים, חוּץ
67 מִחֲטָאֵת מִצָּרַע וְאֲשָׁמוֹ, שְׁנוֹתְפָרְשׁוֹ נִסְבִּיהֶם בַּתּוֹרָה.
68 ג. וּמִנִּין שְׂאִין מִבִּיאִין נִסְכִּים עִם הַחֲטָאֵת וְהָאֲשָׁם? שְׁנָאָמֶר:
69 "לְפָלֵא נָדָר אוֹ נִדְבָה" - דָּבָר הַבָּא בְּנִדָּר וּנְדָבָה; יֵצֵאוּ
70 חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת וּבָכוֹר וּמִעֶשֶׂר וּפֶסֶח, הוֹאִיל וְאֵינֶן בָּאִין
71 בְּנִדָּר וּנְדָבָה, אֵינֶן טְעוּנִין נִסְכִּים. וּמִנִּין לְהִבָּא [- ללמוד על
72 חיוב] שְׁלָמִי חֲגִיגָה וְעוֹלַת רֵאִיָּה לְנִסְכִּים? שְׁנָאָמֶר: "אוֹ
73 בְּמַעֲרִיכֶם".
74 ד. כִּמָּה הוּא שְׁעוֹר הַנִּסְכִּים? נִסְכֵּי כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׁה - עֶשְׂרוֹן
75 סֵלֶת בְּלוּל בְּרִבְעִית הַהֵין שָׁמֶן, וְזֵיין לְנִסֵּף רִבְעִית הַהֵין. וְכֵן
76 נִסְכֵּי הָעֵז - בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין זָכָר בֵּין נִקְבָּה; אוֹ נִסְכֵּי
77 רֶחֶל, אֵף עַל פִּי שְׁהִיא גְדוֹלָה. אֲכָל נִסְכֵּי אֵיל - הֵם שְׁנֵי
78 עֶשְׂרוֹנִים סֵלֶת בְּלוּל בְּשִׁלִּישִׁית הַהֵין שָׁמֶן, וְזֵיין לְנִסֵּף
79 שְׁלִישִׁית הַהֵין; וְנִסְכֵּי הֶפֶר אוֹ הָעֶגְלָה, בֵּין זָכָרִים בֵּין נִקְבּוֹת
80 - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סֵלֶת בְּלוּל בְּחִצֵּי הַהֵין שָׁמֶן, וְזֵיין לְנִסֵּף
81 חִצֵּי הַהֵין.
82 ה. אֵלוֹ הֵן הַנִּסְכִּים בֵּין לְעוֹלָה בֵּין לְשִׁלָּמִים, כִּשְׁעוֹר הַזֶּה
83 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, שְׁנָאָמֶר: "כִּמְסַפֵּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כִּכָּה תַעֲשׂוּ
84 לְאֶחָד, כִּמְסַפֵּרֶם". אֵין מוֹסִיפִין עַל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלֶּה, וְאֵין
85 גוֹרְעִין מֵהֶן; וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע כָּל שְׁהוּא, פֶּסֶל; חוּץ
86 מִכֶּבֶשׂ הָעוֹלָה שְׂמִקְרִיבִין בְּיוֹם הַנִּפְתָּה הָעֹמֶר, שְׁהַנִּסְכִּים שָׁלוּ
87 שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בְּלוּל בְּשִׁלִּישִׁית הַהֵין שָׁמֶן - אֵף עַל פִּי
88 שְׁנוֹכְפָלָה סֵלֶת, לֹא נִכְפַּל יֵינוֹ, אֲלֹא יֵין לְנִסֵּף רִבְעִית הַהֵין.
89 ו. הַמִּצָּרַע מִבִּיא עִם שְׁלֹשָׁה כֶּבֶשִׁים שָׁלוּ, שֶׁהֵן חֲטָאֵת וְאֲשָׁם
90 וְעוֹלָה - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממש] רַבִּינוֹ
91 לְמַדּוֹ שֶׁהֵן בָּאִין בְּגִלָּל הַזִּבְחִים שָׁלוּ - עֶשְׂרוֹן עִם כָּל
92 כֶּבֶשׂ בְּלוּל בְּרִבְעִית הַהֵין שָׁמֶן, וְרִבְעִית יֵין עִם כָּל עֶשְׂרוֹן

1 שְׁלָמִים. הַקִּטְנוֹים - הֵם מִבֵּין שְׂמוֹנֵת יָמִים, עַד שְׁנָה תְּמִימָה
2 מִיּוֹם לְיוֹם; אִם נִתְעַבְּרָה הַשְּׁנָה [- נוסף חודש], נִתְעַבְּרָה לוֹ
3 [ונחשב בן שנה עד י"ג חודש]. וְהַגְדוּלִים - בְּכָקֶר, עַד שְׁלֹשׁ
4 שָׁנִים שְׁלָמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם; וּבִצְאָן, עַד שְׁתֵּי שָׁנִים שְׁלָמוֹת
5 מִיּוֹם לְיוֹם; יִתָּר עַל זֶה - הָרִי הוּא זָקֵן, וְאֵין מִקְרִיבִין אוֹתוֹ.
6 יב. אֵף עַל פִּי שִׁפְלוּ הַקָּרְבָּנוֹת כְּשֶׁרִין מִיּוֹם הַשְּׂמִינִי
7 [ללידתם] וְהִלָּאָה - אֵין מִקְרִיבִין לְכַתְּחִלָּה אֲלֹא מִיּוֹם
8 שְׁלֹשִׁים וְהִלָּאָה; חוּץ מִן הַבָּכוֹר וּמִן הַפֶּסֶח וּמִן הַמִּעֶשֶׂר,
9 שְׂאֵם רִצָּה לְהַקְרִיב בְּשְׂמִינִי לְכַתְּחִלָּה, מִקְרִיב.
10 יג. שְׁעוֹת מוֹנִין לְקָדָשִׁים; וְאִם הוֹסִיפוּ שְׁעָה אַחַת אוֹ פָּתְחוּ
11 שְׁעָה - פְּסוּלִין. כִּיצַד? קָרְבָּן שְׂמִצָּתוֹ לְהִיּוֹת בֵּן שְׁנָה - אִם
12 הוֹסִיף עַל הַשְּׁנָה שְׁעָה אַחַת, נִפְסַל. אִפְלוּ הָיָה בֵּן שְׁנָה
13 בְּשַׁעַת שְׁחִיטָהּ, וְהוֹסִיף עַל הַשְּׁנָה בְּשַׁעַת זְרִיקָה - נִפְסַל;
14 עַד שִׁיְהִיָּה בֵּן שְׁנָה עַד שַׁעַת זְרִיקָה. וְכֵן בְּכָל הַזִּבְחִים.
15 יד. כָּל מְקוֹם שְׁנָאָמֶר בַּתּוֹרָה 'כֶּבֶשׂ' אוֹ 'כִּשְׁבָּה' אוֹ
16 'כֶּבֶשִׁים', הָרִי אֵלוֹ בְּנֵי [עד מלאת] שְׁנָה. וְכָל מְקוֹם שְׁנָאָמֶר
17 'אֵיל' אוֹ 'אֵילִים', הֵם הַזִּכָּרִים בְּנֵי [=בשנתם השנייה]
18 שְׁנִתִּים. וּמֵאִמִּיתִי יִקְרָא אֵיל? מִשְׁיִפְנֵס בְּשְׁנָה שְׁנִיָּה אֶחָד
19 וּשְׁלֹשִׁים יוֹם; אֲכָל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ כָּשֶׁר לֹא לְכֶבֶשׂ וְלֹא
20 לְאֵיל, וְהוּא הַנִּקְרָא 'פְּלָגִס'. וְכָל מְקוֹם שְׁנָאָמֶר בּוֹ 'עֶגְלָה',
21 הָרִי זֶה בֵּן שְׁנָה; 'פֶּר', בֵּן שְׁתֵּים [עד מלאת שלוש]. 'שְׁעִיר
22 עִזִּים', בֵּן שְׁתֵּים; כָּל שְׁנָה שְׁנִיָּה, הוּא נִקְרָא 'שְׁעִיר'.
23 טו. כָּל קָרְבָּנוֹת הַצָּבוּר - זָכָרִים, וְכָל חֲטָאוֹת שֶׁל צָבוּר -
24 מִן הָעֵז אוֹ מִן הַבָּקָר, וְאֵין כֹּהֵן מִן הַכֶּבֶשִׁים; וְכָל עוֹלוֹת
25 הַצָּבוּר - מִן הַכֶּבֶשִׁים וּמִן הַבָּקָר, וְאֵין לָהֶן עוֹלָה מִן הָעֵז.
26 כָּל חֲטָאֵת יָחִיד - נִקְבָּה, וְתֹאכֵל לְכֹהֲנִים; וְאֵינָה בָּאָה מִן
27 הַבָּקָר, חוּץ מִשְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת: חֲטָאֵת נָשִׂיא - שְׁהִיא עֵז
28 וְנֹאכֵלָתָהּ, וְחֲטָאֵת כֹּהֵן מְשִׁיחַ [- נמשח בשמן] - שְׁהִיא פֶּר
29 וְנִשְׂרָפֶת, וְהוּא פֶּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁית - פֶּר
30 שְׂמִיבִיא כֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהוּא חֲטָאֵת וְנִשְׂרָף.
31 טז. כָּל חֲטָאוֹת שֶׁל צָבוּר נֹאכֵלוֹת, חוּץ מִשְׁעִיר שֶׁל יוֹם
32 הַכַּפּוּרִים - שִׁחְבָּרוּ מִשְׁתַּלַּח [לעזאזל] - הוּא נִשְׂרָף, וְכֵן
33 שְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה [- אִם עֲבָדוּ הַצִּיּוֹר בַּהוֹרָאֵת בֵּית הַדִּין
34 בְּשׁוּגָג - נִשְׂרָף], וּפֶר הָעֶלֶם [- שחטא הציבור על פי הוראת
35 בֵּית הַדִּין בְּטַעוֹת - נִשְׂרָף]. וּפֶר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת [- שחטא
36 הַכּוֹהֵן הַמְּשִׁיחַ] וּפֶר הָעֶלֶם - נִקְרָאִים 'פְּרִים הַנִּשְׂרָפִין';
37 וּשְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה נִקְרָאִים 'שְׁעִירִים הַנִּשְׂרָפִין'. הֵא לְמַדָּתָהּ,
38 שִׁחְמַשׁ חֲטָאוֹת הֵם הַנִּשְׂרָפוֹת: שְׁתֵּים לְיָחִיד, וְשֹׁלֵשׁ לְצָבוּר.
39 יז. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה נִקְרָאִים 'זִבְחִים'. וְכָל הָעוֹלוֹת
40 וְהַחֲטָאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וְשְׁנֵי כֶּבֶשִׁי שְׁלָמִים שֶׁל עֶצְרַת נִקְרָאִים
41 'קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים'; אֲכָל שְׁלָמִים שֶׁל יָחִיד וּבָכוֹר וּמִעֶשֶׂר וּפֶסֶח
42 נִקְרָאִים 'קִדְּשִׁים קָלִים'.
43 יח. הָאֲבָרִים שְׂשׂוּרְפִין אוֹתָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ מִן הַחֲטָאוֹת
44 הַנֹּאכֵלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׁלָמִים - הֵם הַנִּקְרָאִין
45 'אֲמוּרִין'. וְאֵלוֹ הֵן הָאֲמוּרִין שֶׁל שׂוֹר אוֹ שֶׁל עֵז: חֶלֶב שֶׁעַל
46 הַקָּרֶב [מעיים], וּבִכְלָלוֹ חֶלֶב שֶׁעַל גְּבִי הַקָּבָה, וּשְׁתֵּי הַכְּלִיּוֹת
47 בְּחֶלֶב שֶׁעַלֶיהֶן עִם הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַפְּסָלִים [תחת המתנים],

פרק ג

1 מְשַׁלְשֶׁתָּן כְּשֶׁאֵר נִסְפֵי הַכֹּבָשִׁים. וְהַמְקָרִיב אֶת הַפֶּלֶגס [בין
2 גִּיל כֶּבֶשׂ לִגִּיל אֵיל] - מְבִיא עִמּוֹ נִסְפֵי אֵיל, וְלֹא עֹלָה לוֹ
3 וְכָחוּ.
4 ז. הֵהִין, הוּא שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי לָג; וּכְבֹר הוֹדְעָנוּ שְׁעוֹר הֵלֵל עִם
5 מִדּוֹת אַחֲרוֹת בְּהִלְכוֹת עִירֻבִין. וְהַעֲשָׂרוֹן - הוּא הַעֶמֶר,
6 שֶׁהוּא שְׁעוֹר [להפדשת] חֵלָה; וּכְבֹר בְּאֶרְנוּ שְׁעוֹרוֹ בְּעֶנְיָן
7 חֵלָה.
8 ח. כְּשִׁמוּדֵינן הַנִּסְכִּים אוֹ הַמִּנְחָנוֹת, בֵּין מִנְחַת יָחִיד בֵּין
9 מִנְחַת צִבּוֹר - אֵין מוֹדֵדִין אוֹתָהּ בְּמִדָּה שֶׁל שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנוֹת
10 לָפָר, אוֹ שֶׁל שְׁנַיִם לְאֵיל, אֲלֹא מוֹדֵד הַכֹּל בְּעֶשְׂרוֹן אֶחָד
11 שֶׁהִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ; וְכֵן הַשֶּׁמֶן שֶׁל נִסְכִּים - מוֹדֵדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּתוֹ
12 שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְשֶׁמֶן שֶׁל מִנְחָנוֹת הַיָּחִיד - בִּלְג שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. כִּמְנַן
13 הַעֲשָׂרוֹנוֹת, כִּמְנַן הַלְגִּין.
14 ט. בְּרוּצֵי הַמִּדּוֹת [- הַעוֹדָף הַנִּשְׁפָּךְ מִהַכֹּלִי] שֶׁל סֹלֶת - חֵל,
15 שְׂאִין גִּב [כֹּלִי] הַעֲשָׂרוֹן קֹדֶשׁ; וּבְרוּצֵי הַשֶּׁמֶן וְהַיֵּין - קֹדֶשׁ,
16 לָפִי שֶׁהוּא יוֹרֵד עַל גְּבִי הַפֶּלִי, וְכֹלִי הַלֵּחַ נִמְשָׁחוּ [וְהַתְקַדְּשׁוּ]
17 מִבְּפָנִים וּמִבְחוּץ כִּמּוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ. וְלָמָּה יִתְקַדְּשׁוּ הַבְּרוּצִין, אָף
18 עַל פִּי שְׂאִין בְּנֵת הַמּוֹדֵד אֲלֹא לָמָּה שֶׁבַּפֶּלִי בִּלְבָד? כִּדִּי
19 שְׁלֹא יֵאמְרוּ: 'מוֹצִיאִין מִכָּלִי שֶׁרַת לְחֹל'.
20 י. מָה הִיוּ עוֹשִׂין בְּבְרוּצִין? אִם יֵשׁ שֵׁם זָבַח אַחֵר, יִקְרָבוּ
21 עִמּוֹ; וְאִם לֹא, יִפְסְלוּ בְּלִינָה. וְאִם לֹא [= כְּשֶׁאִין זֶבַח אַחֵר],
22 מְקַצִּין בָּהֶן הַמִּזְבֵּחַ [- מְקַרְבִּין אוֹתוֹ כְּשֶׁאִין קִרְבָּנוֹת נִדְבָה].
23 יא. פִּיצֵד? לֹקַחֲתִין בָּהֶם [- מוֹכְרִים אוֹתָם - וְקוֹנִים] עוֹלוֹת -
24 הַבֶּשֶׂר לְשֵׁם, וְהַעֲרוֹת לְפָנֵיהֶם.
25 יב. הַסֹּלֶת עִם הַשֶּׁמֶן שֶׁל נִסְכִּים [- כְּשֶׁאִין] - אֵין מְעַבְּדִין
26 אֶת [נִיסוֹר] הַיֵּין, וְלֹא הַיֵּין מְעַבְּדִין. וְלֹא הַנִּסְכִּים מְעַבְּדִין אֶת
27 הַזָּבַח, אֲלֹא מְבִיא אֶדָם קֶרְבָּנוֹ הַיּוֹם וְנִסְכּוֹ אַחֵר עֲשֶׂרָה
28 יָמִים, אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוֹר; וְהוּא שְׁלֹא קֹדֶשׁ הַנִּסְכִּים
29 בְּכָלִי שֶׁרַת; אֲכָל אִם נִתְּנָן לְכָלִי שֶׁרַת - אִם לָנוּ, יִפְסְלוּ
30 בְּלִינָה.
31 יג. אֵין מְבִיאִין נִסְכִּים אֲלֹא מִן הַחֲלִין - לֹא יֵבִיאֵם לֹא
32 מִתְרוּמָה, וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי, וְלֹא מִן הַכֹּפּוּרִים. וְאֶפְלוּ תוֹדָה,
33 שֶׁמְבִיא לְחֵמָה מִן הַמַּעֲשֵׂר, לֹא יֵבִיאוּ נִסְכִּיהָ אֲלֹא מִן הַחֲלִין.
34 יד. כֹּל שְׁעוֹרֵי הַנִּסְכִּים הָאֲמוּרִין בְּסִפְרָא, וּמִנְיָן אוֹתָן
35 הַקֶּרְבָּנוֹת, וְסִדְרֵי הַעֲבוּדָה הַכְּתוּבִים שָׁם - כָּלֵם מְלוּאִים [-
36 מִיּוֹחַד לַחֲנוּכַת הַמִּקְדָּשׁ] הֵן, וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת; אֲלֹא הַנִּבְיָא
37 צִוָּה וּפִרַשׁ פִּיצֵד יִהְיוּ מְקַרְבִּין הַמְלוּאִין עִם חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ
38 בַּיָּמִי הַמֵּלֶךְ הַמַּשִּׁיחַ כְּשִׁיבְנָהּ בֵּית שְׁלִישִׁי.
39 טו. וְכֵשֶׁם שֶׁהִקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים בְּחֻנְכַּת הַמִּזְבֵּחַ דְּבָרִים שְׂאִין
40 כְּמוֹתֵן לְדוֹרוֹת, וְהִקְרִיבוּ בְּשֶׁבֶת - כֹּף הַנְּשִׂאִים מְקָרִיב חֲנֻכָּתוֹ
41 בְּשֶׁבֶת לְעֹתִיד, כְּאֶשֶׁר מִפְּרֹשׁ שָׁם.
42 טז. וְכֵן קֶרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בַּיָּמִי עֲזָרָה הַבָּאִים מִהַשְׁבִּי -
43 מְלוּאִים הִיוּ, וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲכָל דְּבָרִים הַנוֹהֲגִין
44 לְדוֹרוֹת - הֵן דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁפִּרְשָׁנוּ, כִּמּוֹ שֶׁהִעֲתִיקוּ מִפִּי מֹשֶׁה
45 רַבְּנוּ, אֵין לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְאֵין לְגַרֵעַ.

46

א. שְׁנַיִם שָׂרְצוּ לְהִבִּיאַ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים בְּשִׁתְּפוּת - מְבִיאִין, 47
בֵּין בְּנֵדֵר בֵּין בְּנִדְבָה; וְאֶפְלוּ עוֹף יָבוֹא בְּשִׁתְּפוּת. 48
ב. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים מְבִיאִין כֹּל 49
הַקֶּרְבָּנוֹת; אֲכָל הַגֹּזִיִּים - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן אֲלֹא עוֹלוֹת 50
בִּלְבָד, שְׁנֵאָמַר: "וּמִיֵּד בֶּן נָכָר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם 51
אֱלֹהֵיכֶם"; אֶפְלוּ עוֹלֹת הָעוֹף מְקַבְּלִין מִן הַגֹּזִי, אָף עַל פִּי 52
שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה. אֲכָל אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן שְׁלָמִים וְלֹא 53
מִנְחָנוֹת וְלֹא חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת; וְכֵן עוֹלוֹת שְׂאִינָן בְּאוֹת בְּנֵדֵר 54
וּנְדָבָה - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן מִן הַגֹּזִיִּים, כְּגוֹן עוֹלֹת יוֹלָדֹת 55
וְכִיּוּצָא בָּהֶן, מֵעוֹלוֹת שְׂאִינָן בְּאוֹת לֹא מִשּׁוּם נֵדֵר וְלֹא מִשּׁוּם 56
נְדָבָה. 57
ג. גֹּזִי שֶׁהִבִּיא שְׁלָמִים - מְקַרְבִּין אוֹתָן עוֹלוֹת, שֶׁהִגִּיד לְבוֹ 58
לְשָׁמִים. נֵדֵר שְׁלָמִים וְנִתְּנָן לְיִשְׂרָאֵל עַל מִנְתָּ שִׁיתְּפֹכֶר בָּהֶן 59
לְיִשְׂרָאֵל - אוֹכְלִין אוֹתָן הַיִּשְׂרָאֵלִים כְּשֶׁלְּמִי יִשְׂרָאֵל; וְכֵן אִם 60
נִתְּנָן לְכֹהֵן, כֹּהֵן אוֹכְלָן. 61
ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה אוֹ מַחֲלֵל שֶׁבֶת בְּפִרְהֶסְיָא 62
- אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קֶרְבָּן כָּלֵל. אֶפְלוּ עוֹלָה שֶׁמְקַבְּלִין אוֹתָהּ 63
מִן הַגֹּזִי - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַמַּשְׁמֵד הַזֶּה, שְׁנֵאָמַר: 64
"אֶדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסּוֹרֹת מִמִּשְׁה רַבִּינוּ] 65
לְמַדּוּ: "מִכֶּם", וְלֹא בְּלָכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמַּשְׁמֵד. אֲכָל אִם 66
הִיָּה מַשְׁמֵד לְשָׂאֵר עֲבֻרוֹת - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ כֹּל הַקֶּרְבָּנוֹת, כִּדִּי 67
שִׁתְּחוּר בְּתִשּׁוּבָה. הִיָּה מַשְׁמֵד לְעִבְרָה, וְהוּא מִפְּרָסָם וְיִדּוּעַ 68
לְעִשׂוֹתָהּ, וְהִרְגֵּל בָּהֶן, בֵּין לְהַכְעִים בֵּין לְתַאֲבוֹן - אֵין מְקַבְּלִין 69
מִמֶּנּוּ קֶרְבָּן לְאוֹתָהּ עֲבֻרָה. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁהִיָּה רִגְלִי לְאֲכָל 70
חֶלֶב, בֵּין לְהַכְעִים בֵּין לְתַאֲבוֹן [לְתַאֲבָה], וְשִׁגְגָה וְאֲכָל חֶלֶב 71
וְהִבִּיא חֲטָאֹת - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ. 72
ה. עוֹלוֹת הַגֹּזִיִּים - אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶן נִסְכִּים, שְׁנֵאָמַר: "כֹּל 73
הָאֲזִיחַ יַעֲשֶׂה כְּכָהֵן"; אֲכָל נִסְכֵּיהֶן קֶרְבִּין מִשְׁלַ צִבּוֹר, 74
שְׁנֵאָמַר: "כְּכָהֵן תַּעֲשֶׂה לְאֶחָד, כְּמִסְפָּרָם". וְאֵין טַעוֹנוֹת 75
סְמִיכָה [סְמִיכַת יָדִים] - שְׂאִין סְמִיכָה אֲלֹא בְּיִשְׂרָאֵל, בְּאֲנָשִׁים 76
לֹא בְּנָשִׁים. 77
ו. כֹּל קֶרְבָּנוֹת בְּהֵמָה שִׁיקְרִיב הַיָּחִיד, בֵּין חוֹבָה בֵּין נְדָבָה - 78
סוּמָף עֲלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן חַיִּין, חוּץ מִן הַכֹּבֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח, 79
שְׁנֵאָמַר: "וְסוּמָף יָדוֹ עַל רֹאשׁ קֶרְבָּנוֹ" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ 80
שֶׁכֹּל קֶרְבָּן בְּמַשְׁמַע, חוּץ מִפֶּסַח וּכְבֹר וּמַעֲשֵׂר. 81
ז. הָעוֹף אֵינוֹ טַעוֹן סְמִיכָה. וְכֹל הַמַּעֲוֹת שֶׁדִּינָן שִׁיפְלוּ לְחֻבּוֹת 82
שֶׁל נְדָבָה, שֶׁכָּבֶר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁקָלִים שֶׁכָּלֵן יֵבִיאוּ עוֹלוֹת 83
- אֵין בָּעַל אוֹתָן הַמַּעֲוֹת סוּמָף עַל אוֹתָהּ עוֹלָה, וְאֵינוֹ מְבִיא 84
עֲלֶיהָ נִסְכִּים, אֲלֹא נִסְכִּיהָ מִשְׁלַ צִבּוֹר; וְאִם הִיָּה כֹהֵן, 85
עֲבוּדָתָהּ [הַקְרַבְתָּהּ] וְעוֹרָהּ שֶׁל אֲנָשִׁי מַשְׁמֵר. 86
ח. הַכֹּל סוּמָכִין, חוּץ מִחֲרֹשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן, וְעֶבֶד, וְאִשָּׁה, 87
וְסוּמָה, וְנָכְרִי. וְאֵין הַשְּׁלִיחַ סוּמָף, שְׂאִין סְמִיכָה אֲלֹא 88
בְּכַעֲלִים, שְׁנֵאָמַר: "וְסוּמָף יָדוֹ" - לֹא יָד אֲשֶׁתוֹ, וְלֹא יָד 89
שְׁלוּחָהּ, וְלֹא יָד עֶבֶדוֹ. 90

פיוס; חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר אמורין ואכרים
- אף על פי שפשוטים בלילה - דוחין את השבת בזמן, ואין מאחרין אותן למוצאי שבת.
ד. כל דבר שאינו קרב אלא ביום - כגון הקמץ, והלבונה, והקטרת, ומנחות הנשפרות - מתיר להקריבן עם מבוא - מעט לפני שקיעת השמש; והן מתאכלין והולכין כל הלילה, כאברי עולה.
ה. הנסכים הבאים עם הזבח, אין קרבין אלא ביום, שנאמר: "ולנסכיםם, ולשלימיםם" - מקיש נסכים לשלמים: מה שלמים ביום, אף נסכים ביום. אבל הנסכים הבאים בפני עצמן - [בלא קרבן] מתקדשין בלילה וקרבין בלילה. לפיכך, אם נדמנו לו נסכים הבאים בפני עצמן, מקדישין ומקריבין בלילה; ועלות השחר פוסלת בהן, כאברי העולה.
ו. כל היום פשוט לסמיכה [סמיכת ידיים], ולשחיטה, ולמליקה [שחיטה מיוחדת בעוף], ולהקטרה [קומץ מנחה], להגשה [מנחה למזבח], ולהזה [זריקת דם], ולתנופה [הנפה], ולקמיצה, ולקרבן המוספין; וכל הלילה פשוט להקטיר אמורין ואכרים. זה הכלל: דבר שמצותו ביום, פשוט כל היום; ודבר שמצותו בלילה, פשוט כל הלילה. ואף על פי כן, זריזין מקדימין למצוות.
ז. כל הזבחים - אין שוחטין אותם לכתחלה אלא בספין מפלי שרת; ואם שחט בדבר ששוחטין בו החלין, אפלו בקרומית [צלע] של קנה - פשוטים.
ח. וכל הזבחים שקבל מדמם פחות מכדי הזיה, לא נתקדש הדם; וצריך להתפונן לקבל כל הדם. פיצד הוא עושה? אוהו הסימנין [קנה וושט] בידו, ומוציא הסימנין והזריזין לתוך המזרק [כלי], ושוחט שנים או רב שנים, כדי שיתקבל הדם בלו בפלי. ומגביה הספין למעלה, כדי שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר; ודם שבספין, מקנחו בשפת המזרק.
ט. אור הכלי הרי הוא בכלי. היה מקבל הדם, ונפתחו [נשבר] שולי [תחתית] המזרק קדם שניע הדם לאויר המזרק, ואחר כך הגיע הדם לאויר המזרק הנפחת - לא נתקדש הדם; שהאור שאין סופו לנוח אינו כמנח.
י. כל הזבחים, צריך העובד שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו - בשעת זביחה [שחיטה], ובשעת קבלת הדם, ובשעת הולכת הדם, ובשעת זריקתו על המזבח, שנאמר: "ויבשר זבח תודת שלמים" - שתהיה הזביחה עם שאר העבודות הארבע, לשם שלמים; וכן שאר הקרבנות. ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם, ולא חשב כלל בעולה ובשלמים - הרי הן פשוטים.
יא. וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה, לשם ששה דברים: לשם הזבח, ולשם הזבח, ושהזבח לה' ברוך הוא, ושיקטירו לאשים [להקריבה ולא לאכילה], ושהקטרתו לריח בלבד [שלא יצלה ויקריבם אח"כ - שאז אין בהם ריח], ושרית זה נחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא; ואם שחט סתם - פשוט, כמו שבארנו. והשוחט חטאת

ט. חמשה שהביאו זבח אחד - כלן סומכין עליו זה אחר זה, לא שישמכו כלן בבת אחת. מי שמת והניח קרבנו עולה או שלמים - הרי יורשו מביאו, וסומך עליו ומביא נסכיו.
י. אין סמיכה בקרבנות הצבור, אלא שתי סמיכות: על שער המשתלח [לעזאזל], ועל פר העלם [שחטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות] שלשה מן הסנהדרין סומכין עליו; ודבר זה הלכה מפי משה רבנו, שאין בצבור אלא שתי סמיכות.
יא. אין סומכין אלא בעורה. סמך חוץ לעורה, חוזר וסומך בפנים. ואם היה בעל הקרבן עומד בחוץ והכניס ידו לפנים וסמך - סמיכתו פשוטה; והוא שישמך בכל כחו. אין סומך אלא טהור, ואם סמך הטמא, סמך [וכשר].
יב. ובמקום שסומכין, שוחטין; וחקף לסמיכה שחיטה. ואם שחט במקום אחר או ששהה - שחיטתו פשוטה. והסמיכה, שרי מצוה היא [אינה עיקר הכפרה]; לפיכך אם לא סמך - כפר, ואינה מעכבת; ואף על פי כן מעלין עליו [נחשב לו] כאלו לא כפר [בצורה מובחרת].
יג. וצריך הסומך לסמך בכל כחו בשתי ידיו על ראש הבהמה, שנאמר: "על ראש העולה" - לא על הצואר, ולא על הצדדין. ולא יהא דבר חוצץ בין ידיו ובין הבהמה.
יד. וכיצד סומך? אם היה הקרבן קדשי קדשים - מעמידו בצפון ופניו למערב, והסומך עומד במזרח ופניו למערב, ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו, ומתודה על חטאת עוון חטאת, ועל אשם עוון אשם, ועל העולה מתודה עוון עשה ועוון לא תעשה שנתק [שנכתב סמוך] לעשה.
טו. פיצד מתודה? אומר: 'חטאתי עויתי פשעתי, ועשיתי כף וקף, ותורת בתשובה לפניך, וזו פגורתי'. היה הקרבן שלמים - סומך בכל מקום שירצה מן העורה, במקום שחיטה. ויראה לי שאינו מתודה על השלמים, אבל אומר דברי שבת.

יום חמישי כ"א מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ד

א. כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר: "ביום צותו את בני ישראל להקריב" - "ביום" ולא בלילה. לפיכך אין שוחטין זבחים ואין זורקין דמם אלא ביום השחיטה, שנאמר: "ביום הקריבו את זבחו", ביום הזביחה תהיה ההקריבה; ובין ששקעה החמה, נפסל הדם.
ב. כל שקרבו מתיריו ביום, מעלין אותו על המזבח כל הלילה. פיצד? זבחים שזרק דמם ביום - מקטירין אמוריהם [אבריהם] בלילה עד שיעלה עמוד השחר; וכן אברי העולות - מקטירין אותן בלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכדי להרחיק מן הפשעה, אמרו חכמים שאין מקטירין האמורין ואברי העולה אלא עד חצות הלילה.
ג. אף על פי שמתיר להקטיר אמורין ואכרים בלילה, אין מאחרין אותן לדעת [במכוון], אלא משתדלין להקטיר הכל

1 ואשם, צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבאו
2 עליו.

פרק ה

3
4 א. כבר בארנו ששחיתת הקדשים כשרה בזרים, ומקבלה
5 ואילף מצות כהנה; וכל הזבחים, קבול דמן בכלי שרת ביד
6 כהן. אבל מקום שחיתתו ומקום קבול דמן - אינו שנה
7 בכלל.

8 ב. ביצד? קדשי קדשים - אין שוחטין אותן ואין מקבלים
9 את דמן אלא בצפון המזבח, בכל המקום שבארנו גבולותיו
10 בתחלת ספר זה; וקדשים קלים - שחיתתו וקבול דמן בכל
11 מקום מן העזרה.

12 ג. ומנין שאין שוחטין קדשי קדשים אלא בצפון? שהרי
13 נאמר בעולה: "ושחט אותו על ירך המזבח צפנה",
14 ובחטאת הוא אומר: "במקום אשר תשחט העולה תשחט
15 החטאת"; וכשם שהחטאת נקראת 'קדש קדשים', כך
16 העולה נקראת קדש קדשים. ובאשם הוא אומר: "במקום
17 אשר ישחטו את העלה ישחטו את האשם". ושלמי צבור
18 הקשו לחטאת, שנאמר: "ועשיתם שעיר עזים אחד
19 לחטאת, ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים"; ולפיכך הם
20 קדשי קדשים כחטאת, ונשחטין במקום שחיתתה. ומקום
21 שחיתתה הוא מקום הקבלה [של הדם].

22 ד. ומנין ששוחטין קדשים קלים בכל העזרה, אפלו אחורי
23 ההיכל? שהרי נאמר בשלמים: "ושחטו פתח אהל מועד"
24 - להכשיר כל הרוחות [צדדים], שהרי לא יחד להם רוח.
25 והוא הדין לשאר קדשים קלים. ואם שחטם בהיכל -
26 פשרים; אבל אם שחטן בגגו של היכל - פסולין, שאין
27 הגגות ראויין לשחיטה כלל, אלא בקרקע העזרה.

28 ה. שלמים ששחטן קדם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין,
29 שנאמר: "פתח אהל מועד" - בזמן שפתוח. אפלו היו
30 דלתותיו מוגפות [סגורות], הרי זה כנעול; אבל הפרכת
31 שעליו אינה פוסלת.

32 ו. העולה והאשם והשלמים, בין של יחיד בין של צבור -
33 זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שנה לעולם. וכיצד הוא
34 עושה? כשלוקח הכהן הדם במזרק, זורק ממנו במזרק שתי
35 זריקות על שתי זויות המזבח באלכסון - מחצי המזבח
36 ולמטה, על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית.
37 ומתכוון כשיזרק הדם על הקרן, שיהיה הדם מקורף על
38 הזויות קמין גם [אות יוונית כמו - כ], כדי שימצא הדם של
39 שתי מתנות [זריקות] על ארבעה כתלי המזבח, לפי שנאמר
40 בעולה ובשלמים "סביב"; והוא הדין לאשם. ושירי הדם,
41 נשפכים על גג היסוד הדרומי.

42 ז. החטאות הנאכלות - דמן טעון ארבע מתנות על ארבע
43 קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה, לפי שנאמר
44 בה: "על קרנת המזבח". וכיצד הוא עושה? כשלוקח הכהן
45 הדם במזרק, מוליכו אצל המזבח; וטובל אצבעו הימנית
46 הסמוכה ל[א]גודל בדם, וסומך באצבעו הגדולה [- אחת]

47 מכאן ובגודל מכאן, ומחטא [זורק] ויורד כנגד חדה של
48 קרן, עד שיכלה כל הדם שבאצבעו. וכן הוא עושה בכל
49 קרן וקרן. ואם נתן סמוך לקרן, באמה אחת מכאן או מכאן
50 - כפר.

51 ח. וצריך לטבל אצבעו על כל קרן וקרן; וכשגומר הנתינה
52 על הקרן, מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר כך טובל פעם
53 שניה - ששירי הדם שבאצבע, פסולין לתן מהן על קרן
54 אחרת.

55 ט. אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזית הדם באצבע אלא
56 החטאת בלבד, שנאמר בה: "וטבל הכהן את אצבעו
57 בדם"; וצריך שיהיה שם דם כדי טבילה, לא שישפג
58 [שינגב] אצבעו בדם.

59 י. ומנין הוא מתחיל? עולה בכבש, ופונה לימינו, ומהלך
60 על הסוכב [- בערך באמצע גובה המזבח], ונותן בקרן דרומית
61 מזרחית תחלה, ואחר כך בקרן השנייה שהיא סמוכה לה,
62 שהיא מזרחית צפונית, ואחר כך בקרן שלישית הסמוכה
63 לה, שהיא צפונית מערבית, ואחר כך בקרן רביעית
64 הסמוכה לה, שהיא מערבית דרומית. ועל יסוד אותה הקרן
65 שהשלים בה המתנות, הוא שופך שירי הדם - שנאמר:
66 "ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח העלה", זה יסוד
67 דרומי.

68 יא. כל החטאות הנשפכות - דמן נכנס לפנים להיכל, ומזין
69 ממנו שם פאשר מכרש בתורה; ושירי הדם שופך אותן על
70 יסוד מערבי של מזבח החיצון, שהוא פוגע [פוגש] בו
71 תחלה כשיצא מן ההיכל.

72 יב. והיכן מזין מדמן, וכמה מזה מהן? פר ושעיר של יום
73 הכפורים - דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין
74 הכבדים [- בין מוטות הארון], ושמונה על הפרכת; ומערב דם
75 הפר והשעיר, ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות
76 מזבח הזהב שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו של מזבח
77 זה, כמו שיתבאר בהלכות עבודת יום הכפורים. ואם לא
78 כון בהזיות שבפנים, כשרות.

79 יג. פרים הנשפךין ושעירים הנשפךין - זורק מדם כל אחד
80 מהן שבע הזיות על הפרכת המבדלת בין הקדש ובין קדש
81 הקדשים, וארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב.

82 יד. וכל הדמים הנתנין על מזבח הזהב - כשהוא נכנס,
83 עומד בין המזבח למנוחה והמזבח לפניו, ונותן על קרנות
84 המזבח מבחוץ [- מצדה החיצוני של הקרן]; מתחיל מקרן
85 מזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית,
86 לדרומית מזרחית.

87 טו. פר כהן משיח הבא על [- כשחטא באחת מ:] כל
88 המצוות - הכהן המשיח עצמו מקבל דמו, ומזה ממנו
89 כפנים; ואם קבל והזה כהן הדיוט, כשר.

90 טז. שעירי עבודה זרה [- אם עבדו הציבור בהוראת בית הדין
91 בשוגג], והם שעירים הנשפךין - לא נתפרש בהן בתורה
92 כיצד נותנין דמן, ולא היכן הוא נותן; אלא לפי שהן חטאת
93 הקהל - דינן כדין פר העלם שהוא חטאת הקהל לכל

1 יבש עליהן כעץ, ופקעו קדם חצות - יחזיר; לאחר חצות, 47
לא יחזיר. 48
ד. כשנמתח אברי העולה, מוליכין כל הנתחים לכבש, 49
ומולחין אותן שם. ואחר כך מעלין כל האברים לראש 50
המזבח, ומסיר גיד הנשה בראש המזבח, ומשליכו על 51
הדשן [אפר] שבאמצע המזבח; וזרק כל האברים על האש, 52
שנאמר: "הבשר והדם" - כשם שהדם בוריקה, כך כל 53
האברים בוריקה. ואחר שזרקו, חזר ועורף אותן על האש, 54
שנאמר: "ועורף הפה אתם". ואברים שצלין ואחר כך העלין 55
למזבח - אין בהן משום ריח ניחוח. 56
ה. כיצד מנתחין את העולה? לא היה שובר את הרגל, 57
אלא נוקבו, ותולה [הבהמה] בו [- ברגלה], ומפשיט; ואם 58
היה שור, מפשיטו בלי תליה. ומפשיט עד שהוא מגיע 59
לחזה, חתך את הראש, ונותנו לפה; וחתך את הכרעים, 60
ונתן לאחר; והשלים את ההפשט. וקורע את הלב והוציא 61
את דמו, וחתך את הידים ונתנן לאחר. עלה לרגל הימנית 62
- חתכה ונתנה לאחר, ושני ביצים עמה. ואחר כך קורע את 63
הבהמה עד שיגלו המעים, ונטל את הפדר [חלב] ונתנו על 64
הראש מלמעלה על בית [מקום] השחיטה, ונטל את 65
הקרבנים [מעיים] ונתנן לאחר. 66
ו. הולך ומדיחן במים, שנאמר: "והקרב והכרעים ירחץ 67
במים" - לא ביין, ולא במזג ניין מעורב במים, ולא בשאר 68
משקין; וכל המימות פשרין. כמה מדיחין? הפרש [כוס], 69
מדיחין אותה בבית מדיחין כל צרכה. הקרבנים, אין 70
[מדיחין] פחות משלשה פעמים. ומדיחין אותן על שלחנות 71
של שיש שבין העמודים [- של ההפסטה]. 72
ז. נטל את הספין והפריש את הראש מן הכבד, ואצבע 73
[בליטה מן] הכבד מן הכבד; ולא מזיז את הכבד ממקומה. 74
ונוקב את החזה, ונותנו לאחר. ועלה לדפן הימנית, וחתך 75
יושר עם השוהה [השדרה], ולא יגע לשוהה, עד שהוא 76
מגיע לשתי צלעות רכות; חתכה ונתנה לאחר, והכבד 77
תלוי בה. 78
ח. בא לו לגרה [צוואר]; הניח בה שתי צלעות מכאן ושתי 79
צלעות מכאן, חתכה ונתנה לאחר, והקנה והלב והראש 80
תלויין בה. בא לו לדפן השמאלית, והניח בה שתי צלעות 81
רכות מלמעלה ושתי צלעות רכות מלמטה; וכך היה מניח 82
בחקרתה. נמצא מניח בשתי הדפנות ארבע צלעות בזו 83
וארבע בזו. חתכה ונתנה לאחר, והשוהה עמה, והשחול 84
תלוי בה. 85
ט. בא לו לעקץ [אזנא]; חתכו ונתנו לאחר, והאליה 86
[חלב אחורי] ואצבע הכבד ושתי פליות עמה. נטל את הרגל 87
השמאלית, ונתנה לאחר. ובסדר הזה מפשיטין ומנתחין כל 88
עולת בהמה, ואלו הם הנתחים האמורין בתורה: "ונתח 89
אותה לנתחיה". 90
י. בכמה [כוחנים] מוליכין את האברים לכבש? אם מן 91
הצאן היא העולה, מוליכין אותה ששה. 92
יא. הראשון בראש וברגל - הראש בימינו, וחסמו כלפי 93

1 [הדינים] האמור בענין, למתן דמים ולשרפה ולטמא את 2
השורה. 3
יז. הבכור והמעשר והפסח - דם כל אחד מהם טעון מתנה 4
אחת בשפיכה כנגד היסוד, באיזו רוח שירצה משלש זויות 5
המזבח; שהרי קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד, כמו 6
שבארנו. ומנין שאין טעונין אלא מתנה אחת? שהרי נאמר 7
בבכור: "את דם תזרק על המזבח" - מפי השמועה, 8
[מסורת ממש רבינו] למדו, שהוא הדין במעשר ובפסח, 9
שנותן דם מתנה אחת בבכור. 10
יח. כל הזבחים - מקטירין אמוריהן על גבי המזבח, אחר 11
שזרקין דם תחלה. וכל הזבחים - מפשיטין אותן 12
[מעורס], ואחר כך מוציין את אמוריהן [אבריהם], ואין 13
מפשיטין אותן עד שזרק הדם; חוץ מחטאות הנשרפות - 14
שאין מפשיטין אותן כלל, שנאמר: "את עורם ואת 15
בשרם". נמצאת אומר: זרק הדם תחלה, ואחר כך מפשיט; 16
וקורע ומוציא האמורין, ומקטירן. 17
יט. כל עורות קדשי הקדשים לפהנים, בין בקרבנות צבור 18
בין בקרבנות יחיד - שנאמר: "עור העלה אשר הקריב"; 19
אכל עורות קדשים קלים, לפעלים. וכל עולה שלא זכה 20
המזבח בבשרה [- שנפסלה], לא זכו הפהנים בעורה, 21
שנאמר: "עולת איש", עולה שעלתה לאיש. 22
כ. כל קדשי קדשים שארע בהן פסול - קדם הפשטן, אין 23
עורותיהן לפהנים; לאחר הפשטן, עורותיהן לפהנים. וכל 24
העורות - מחלקין אותן אנשי משמר ביניהן מערב שבת 25
לערב שבת [- אחת לשבוע]. 26
כא. המתפיש [מקדיש] עולתו לבדק הבית [להוצאות 27
המקדש], וכן המקדיש נכסיו והיו בהן זכרים שדינן שיקרבו 28
עולות - אין עורותיהן לפהנים, שנאמר: "עולת איש", פרט 29
לעולת הקדש. אלא ימכרו העורות ויפלו לבדק הבית. אחד 30
עולת איש, או אשה, או גוי, או עבד - עורותיהן לפהנים; 31
לא נאמר "איש", אלא להוציא ההקדש. 32
פרק ו 33
א. מצות עשה לעשות העולה כמשפטה הכתוב בתורה. 34
וכיצד מעשה העולה? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, 35
ומפשיט, ומנתח; ומקטיר כל הנתחים על גבי המזבח, 36
שנאמר: "והקטיר הפה את הכל המזבחה". 37
ב. צמר שבראשי כבשים, ושער שבזקן התישים, 38
והעצמות, והגידים, והקרנים, והטלפים - בזמן שהן 39
מחברין [לבשר] - מקטירין הכל, שנאמר: "את הכל"; ואם 40
פרשו - לא יעלו, שנאמר: "ועשית עלתיה הבשר והדם". 41
ובכל שפקעו [הועפו מהאש] מעל המזבח, לא יחזיר; וכן 42
גחלת שפקעה מעל המזבח, לא יחזיר. 43
ג. אברים שפקעו מעל המזבח - אם יש בהן ממש [- 44
חלקים לשריפה], אפלו פקעו אחר חצות הלילה, יחזיר, 45
שנאמר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". ואם אין בהן 46
ממש - אפלו פקעו קדם חצות, לא יחזיר. נתחנף הבשר,

מתוך מהדורת חזק

במלח - כל ששנה בה מאחר תמצית [לאחר שסחט] הדם, 48
כשרה. 49
כג. כיצד מולקין? קוצץ ויורד [דוחק] בצפרן ממול ערף; 50
אם רצה להוליך ולהביא [כעין שחיטה], מוליך ומביא, ואם 51
רצה להיות דורס ויורד [לדחוק] בצפרן, דורס. ואם נעקרו 52
הסימנים [קנה וושט, לפני שסיים], אינו חושש. וחותך [חוט] 53
שדרה ומפרקת [עצם הצוואר] בלא רב בשר [שמסביב] - 54
שאם חתך רב בשר, הרי זו כמתה קדם שיגיע לסימנים; 55
וצריך לחתך שני הסימנים בעולה, כשהוא יורד. והמולק 56
בסכין או מן הצדדין - אינה מליקה, אלא כמי שחנק או 57
נחר. וכל הערף כשר למליקה. 58

יום שישי כ"ב מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ז

א. מצות עשה לעשות חטאות כמצותן האמורה בתורה. 61
וכיצד מעשה חטאת הנאכלת? שוחט ונותן הדם, כמו 62
שבארנו. ומפשיט אותה, ומפריש האמורין [אברים שאמרה 63
תורה להקטיר] ומולחן, וזורקן על גבי האש; ואם רצה 64
לתן את האמורין בכלי כשמוליכן למזבח, נותן. ושאר 65
בשרה נאכל לזכרי כהנה. 66
ב. וכיצד מעשה חטאות הנשרפות? שוחט וזורק הדם 67
שלם, כמו שבארנו; ואחר כך קורען, ומוציא האמורין, 68
ונותן אותן בכלי, ומולחן, וזורקן על גבי האש. ומוציא 69
שאריתן חוץ לעיר, ומנתחין אותן שם כנתיחי העולה בעורן, 70
ושורפין אותן שם בבית הדשן. 71
ג. שלשה מקומות לשרפה: אחד בתוך העזרה, ובו שורפין 72
פסולי המקדשין, ואמורי גדשים קלים שנפסלו, ופרים 73
ושעירים של חטאות הנשרפות אם ארע בהן פסול, בין 74
לפני זריקה בין לאחר זריקה - כגון שננטמא, או שיצאו 75
חוץ לעזרה עד שלא הגיע זמן לצאת, או שלן הכשר, או 76
לנו האמורין שלהן. 77
ד. והמקום השני - בהר הבית, ושמו 'בינה'; ובו שורפין 78
חטאות הנשרפות אם ארע בהן פסול אחר שיצאו מן 79
העזרה. והמקום השלישי - חוץ לירושלים, והוא הנקרא 80
'בית הדשן'; ושם שורפין חטאות הנשרפות בזמן שהן 81
נשרפות כמצותן. 82
ה. ושרפת כל הנשרפין כשרה בידו - אינו כהן ובלילה. 83
וכל הנשרפין חוץ לעזרה - כל העצים כשרין לשרפתן, 84
אפלו בקש ובגבבא, שנאמר: "על עצים באש" - אש מכל 85
מקום; ולמה נאמר "עצים"? להוציא [לשלוף] את הסיד 86
ואת הרמץ [אפר חם]. 87
ו. חטאת העוף כיצד היתה נעשית? מולק [שחיטה מיוחדת 88
בעוף] אותה בקרן דרומית מערבית, כמו שבארנו; ויורד 89
[דוחק] בצפרנו עד שיחתך הסימנים או רבו של אחד מהן. 90
ואינו מבדיל הראש מן הגוף; ואם הבדיל - פסל ולוקה, 91
שנאמר: "ומלק את ראשו ממול ערפו, ולא יבדיל". ומזה 92

זרועו, וקרנו בין אצבעותיו, ובית שחיטה למעלה והפדר 1
[חלב] עליה; והרגל של ימין בשמאלו, ובית עורה לחוץ -] 2
הצד החיצוני ששם היה עור]. 3
יב. השני בשתי הידים - של ימין בימינו, ושל שמאל 4
בשמאלו; ובית עורן לחוץ. 5
יג. השלישי בעקץ וברגל - העקץ בימינו, והאליה 6
מדלדלת בין אצבעותיו, ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו; 7
והרגל של שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ. 8
יד. הרביעי בפה ובגרה - הפה בימינו, והגרה בשמאלו 9
וצלעותיה בין אצבעותיו. 10
טו. החמישי בשתי דפנות - של ימין בימינו, ושל שמאל 11
בשמאלו; ובית עורן לחוץ. 12
טז. הששי בקרבים נתונים בכוף [כף גדולה], ובקרעים על 13
גביהן למעלה - אם היתה העולה כפש או עז; אבל אם 14
היתה איל - מוליכין הקרבים שנים. וכן הסלת של נסכיה 15
ביד אחד, והיין ביד אחד; ואם היה איל - הסלת בשנים 16
והיין בשנים. 17
יז. נמצאת למד, שהכבש או העז - מוליכין אותו שמונה 18
למזבח; והאיל - מוליכין אותו אחד עשר. 19
יח. השור - מוליכין אותו עשרים וארבעה: הראשון מוליך 20
את הראש, והשני והשלישי מוליכין הרגל של ימין, 21
והרביעי והחמישי מוליכין את העקץ, והששי והשביעי 22
מוליכין את הרגל של שמאל, והשמיני מוליך את הפה; 23
והגרה מוליכין אותה שלשה, תשיעי ועשירי ואחד עשר; 24
שתי הידים בשנים, ושתי הדפנות בשנים, והקרבים והסלת 25
והיין בשלשה שלשה - הרי עשרים וארבעה. 26
יט. ולמה לא יחלקו האבר של שור לחלקים? שהרי 27
נאמר: "לנתחיה", ולא נתחיה לנתחים. כמה דברים 28
אמורים? בעולת הצבור; אבל עולת היחיד - אם רצו 29
להוליה נתחיה בפחות מאלו או ביותר, מוליכין. 30
כ. עולת העוף, כיצד היתה נעשית? עולה לכבש ופונה 31
לסוכב [בערך באמצע גובה המזבח], ובא לו לקרן דרומית 32
מזרחית, והיה מולק [שחיטה מיוחדת בעוף] שם את ראשה 33
ממול ערפה [העורף], ומבדיל [חותך קנה וושט]; ואם לא 34
הבדיל, פסולה. וממזה [סוחט] דם הראש ודם הגוף על קיר 35
המזבח, למעלה מן החוט שבאמצע המזבח. ואם מזה דם 36
הראש ולא מזה דם הגוף - פסולה; מזה דם הגוף ולא 37
מזה דם הראש - כשרה. 38
כא. ונוטל את הראש, ומקרי [לוחץ] בית [מקום] מליקתו 39
למזבח; וסופגו במלח, וזורקו על גבי האש. ובא לו 40
[נוטל ה:] לגוף, והסיר את המראה [זפק - מקום האוכל] 41
והעור שעליה בידו עם הנוצה, ואת בני מעים היוצאין 42
עמה, והשליכן לבית הדשן [אשפת האפר]. 43
כב. וישפשע אותו בכנפיו - בידו בלא סכין. ואינו צריך 44
להבדיל [לקרוע הגוף], שנאמר: "לא יבדיל"; ואם הבדיל, 45
כשר. וסופגו במלח, וזורקו על גבי האש. לא הסיר את 46
המראה, ולא את הנוצה, ולא את בני מעים, ולא ספגן 47

שעת הכֹּשֶׁר [זמן שהיתה כשרה], בין שלא היתה לה שעת
הכֹּשֶׁר. איזו היא שהיתה לה שעת הכֹּשֶׁר? שְׁלֵנָה,
וְשִׁנְטָמָא, וְשִׁנְצָאָה חוץ לעֶזְרָה; וְאִיזו היא שלא היתה לה
שעת הכֹּשֶׁר? שְׁנִפְסָלָה בְּשִׁחִיטָה או בְּזִירְקָת דָּמָה.
ד. אין טעון כבוס, אלא מקום הדם בלבד; והוא שיהיה
על כלי [או בגד] שראוי לקבל טמאה, וראוי לכבוס. אבל
אם נתז על כלי עץ או כלי מתכות - אינו טעון כבוס, לפי
שאינו ראויין לכבוס; אלא גורדן בלבד.
ה. נתז על עור הדג - אינו טעון כבוס, לפי שאינו ראוי
לקבל טמאה. אבל אם נתז על עור בהמה - עד שלא
הפֹּשֶׁט, אינו טעון כבוס; אחר שהפֹּשֶׁט, טעון כבוס - שאף
על פי שאינו עתה מקבל טמאה, הרי הוא ראוי לקבל
טמאה לאחר שיתעבד.
ו. נתז מן הצואר על הבגד, או מעל קרן המזבח, או
שנשפף הדם על הרצפה ואספו ונתז ממנו על הבגד - אינו
טעון כבוס, שנאמר: "וְאֲשֶׁר יִזְה מִדָּמָה", לא אמרתי אלא
בדם שנתקבל בכלי שרת, וראוי להזיה, ויש בו כדי הזיה.
ז. נתן ארבע המתנות, ואחר כך נתז מן הכוס על הבגד
משירי הדם - אינו טעון כבוס, ואף על פי שעדיין לא זרק
השירים על היסוד; וכן בחטאות הנשקפות.
ח. נתז מאצבעו אחר שיצאת הזיה מידו [שהזה] - אינו
טעון כבוס, ששירי הדם שבאצבע פסולין להזיה.
ט. נתז מן הבגד לבגד שני, אין הבגד השני טעון כבוס;
נתז על בגד טמא, אינו טעון כבוס. נתז דם החטאת על
הבגד, ונתז על דם החטאת דם חלין - טעון כבוס; אבל
אם נתז דם החלין תחלה, ונתז עליו דם החטאת - אינו
טעון כבוס, שהרי לא נבלע.
י. כשמתבסין את מקום הדם, מכבסין אותו במים יפה יפה
עד שלא ישאר לו רשם. וכל שכעת הסמינו שמעבירין על
הפתם [של נדה], מעבירין על דם חטאת, חוץ ממי רגלים,
שאינו מכניסין מי רגלים למקדש.
יא. כלי חרש שנתבשלה בו החטאת הנאכלת, טעון
שבירה בעזרה, וכלי מתכות שנתבשלה בו, טעון מריקה
ושטיפה במים בעזרה - שנאמר: "וְכָלִי חָרֵשׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל
בו יִשָּׁבֵר וכו'". ואף על פי שלא נאמר כאן 'במקום קדוש',
הרי דינן כדיון הכבוס: מה כבוס הבגד בקדש, אף שבירת
כלי חרש ושטיפת כלי מתכות ומריקתן בקדש. ואחד כלי
שבשול בו, או כלי שערה לתוכו רותח.
יב. מריקה בחמין, ושטיפה בצונן; במים - לא בזיין, ולא
במזג [יין מעורב במים], ולא בשאר משקין. והמריקה
והשטיפה, כמריקת הכוס ושטיפתו [שטיפה רגילה].
והשפוד והאספקלה [רשת לצליה] - מגעילן [מכשירן] במים
על גבי האש, ואחר כך מדיחין.
יג. במה דברים אמורים? שבשול בהן [החטאת] אחר שזרק
הדם בהלכתו; אבל אם בשל קדם זריקה, או שבשול בשר
חטאת הנשקפת - אינו טעון מריקה ושטיפה. בשל במקצת
הכלי, טעון [כולו] מריקה ושטיפה.

מדמה על קיר המזבח למטה מאמצעו, ושירי הדם מתמצים
[נשפכים] על היסוד, שנאמר: "וְהִנֵּשְׂאָר בְּדָם יִמָּצֵה אֶל יִסּוּד
הַמִּזְבֵּחַ" - מכלל שהנתינה על קיר שהשירין שלו מתמצין
אל היסוד, וזה הוא קיר התחתון.
ז. ומצוי דם חטאת העוף מעבב. ואין למזבח בה אלא
דמה, והשאר - נאכל לזכרי כהנה כבשר חטאת בהמה.
ח. כיצד אוחד חטאת העוף בשעת מליקה? אוחדו שתי רגליה
בין שתי אצבעותיו, ושני גפיה [כנפיה] בין שתי אצבעותיו,
ומותח צווארה אל רחב שתי אצבעותיו, ומולק. וזו מעבודות
קשות שבמקדש. ואם שנה ואחד בכל מקום - כשרה.
ט. וכל מקום מן המזבח בשר למליקתה, ובלבד שיהיה דמה
למטה מאמצע המזבח; ואם היה בכל מקום - כשרה, והוא
שיתן למטה מעט מדם [שביציאתו יוצאת] הנפש.
י. שלשה דברים היתה אותה הקרן דרומית מערבית
משמששת למעלה, ושלשה למטה: מלמטה - חטאת העוף,
והגשת המנחות, ושירי הדם של עולות וחטאות הנאכלות
ואשמות ושלמים ששופכין עליה. והשלשה שמלמעלה -
נסוף המים שמנסכין בהן [הטובות], ונסוף הזיין של נסכים,
ועולת העוף בזמן שהיא רבה [הרבה עולות] ואין קרן
דרומית מזרחית מכילה אותה - נפנין לקרן דרומית
מערבית ועושין אותה שם.
יא. כל העולין למזבח - עולין דרך ימין, ומקיפין, ויורדין
דרך שמאל; חוץ מן העולה לאחד משלשה דברים אלו
שלמעלה בקרן זו, שהן עולין ונפנין על השמאל לקרן,
ועושין מלאכתן, וחוזרין לעקב [בצד שעלן]. ומפני מה
נפנין לשמאל? כדי שיפגעו בקרן מערבית דרומית תחלה;
שאם נפנין על ימין, ומקיפין את כל המזבח עד שיגיעו
לקרן דרומית מערבית - שמא יתעשן המים והיין, או שמא
ימות העוף בעשן המזבח.
יב. לפיכך, הננסף מים או יין - כשהוא מקיף את המזבח,
לא יהיה בידו כלום; ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מזרחית
למזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית,
ולא יהיה בידו כלום. וכשמגיע למערבית דרומית, נותנין
לו המים או היין בידו, ומנסף שם; ואם לא הקיף - עולה
ופונה על שמאלו, ועושה מלאכתו ויורד.
פרק ח
א. חמר [חומר] בחטאת בהמה משאר קדשי קדשים,
שדם חטאת בהמה שנתז מן הכלי שקבל בו הדם קדם
הזיה, על הבגד - טעון כבוס במים בעזרה, שנאמר: "וְאֲשֶׁר
יִזְה מִדָּמָה עַל הַבִּגְד, אֲשֶׁר יִזְה עָלֶיהָ, תִּכְבֹּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ".
ב. אחד הבגד, ואחד השק, ואחד העור הרך - טעונין
כבוס; אבל העור הקשה - הרי הוא כעץ, וגורד [מגדל]
הדם מעליו. ואחד דם חטאת הנאכלת, או דם חטאת
הנשקפת; אבל לא דם חטאת העוף, שנאמר: "תִּשְׁחַט
הַחֲטָאֹת" - בנשחטת הכתוב מדבר, לא בנמלקת.
ג. חטאת שנפסלה, אין דמה טעון כבוס, בין שהיתה לה

אֵלָא בָּלִים. וְכֵן כָּלִי מִתְּכֹחַת שְׁבִשְׁלָהּ בּוֹ, וְיֵצֵא חוּץ לְעֹזְרָה
- מִכְּנִיסוֹ, וּמִזְרָקוֹ וְשׁוּטָפוֹ בְּפָנִים; נִטְמָא כְּשִׁינְיָא - פּוֹחֲתוֹ
[שׁוֹבְרוֹ] עַד שִׁיטְהֵר וּמִכְּנִיסוֹ, וְחֹזֵר וּמִרְדְּדוֹ עַד שִׁיפְתָּם
הַפֶּחֶת וְיִחְזֹר כְּתִבְנִית הַפָּלִים, וְאַחֲרֵי כֵן מִזְרָקוֹ וְשׁוּטָפוֹ
בְּעֹזְרָה - שְׁנֵאמַר: "וְאִם בְּכָלִי נִחֲשֶׁת וְגו'", אֵין מִזְרָקִין
בְּפָנִים אֵלָא בָּלִים.

פֶּרֶק ט

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת כָּל הָאֲשָׁמוֹת [קִרְבָּנוֹת אִשָּׁם] כְּמִצְוֹתָן
הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וְכִיצַד מַעֲשֵׂה הָאֲשָׁמוֹת? בֵּין אֲשָׁם וְדָאי
בֵּין אֲשָׁם תְּלוּי, שׁוֹחֵט וְזֹרֵק הֶדֶם כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ, וּמִפְּשִׁיט,
וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין [אֲבָרִים], וּמוֹלֶחֶן, וְזֹרֶקֶן עַל גְּבִי הָאֲשָׁם;
וְאִם רָצָה לְהוֹלִיכֵן בְּכָלִי, מוֹלִיף. וְשָׂאֵר בְּשָׂרָם - נֶאֱכָל לְזֹכְרֵי
כֹהֲנָה בְּעֹזְרָה, כְּחֻשָּׁתָא.

ב. אֲשָׁם מִצֶּרֶע - יֵשׁ בְּקִפְלַת דָּמוֹ שְׁנוּי, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר
בְּהִלְכוֹת מִחְסְרֵי פִפְרָה; וְאִף עַל פִּי כֵן, שָׂאֵר מַעֲשֵׂיו וְזִרְקָתָא
דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאִכְלָתוֹ, כְּשָׂאֵר הָאֲשָׁמוֹת לְכָל דְּכָר.

ג. עֲשִׂיתָ כָּל שְׁלָמִים כְּמִצְוֹתָן, מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְהֵם אֲרֻבָּעָה
מִיָּנִין - הָאֶחָד שֶׁל צִבּוֹר, וְהַשְּׁלִישֶׁה שְׁלָמִי יָחִיד.

ד. וְכִיצַד מַעֲשֵׂה שְׁלָמִי צִבּוֹר? שׁוֹחֵט וְזֹרֵק הֶדֶם כְּמוֹ
שְׁבִאֲרָנוֹ, וּמִפְּשִׁיט, וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין, וּמוֹלֶחֶן, וּמִקְטִירֶן.
וְהַשָּׂאֵר - נֶאֱכָל לְזֹכְרֵי כֹהֲנָה בְּעֹזְרָה כְּחֻשָּׁתָא וְכָאֲשָׁם, מִפְּנֵי
שֶׁהֵן קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ.

ה. שְׁלָמִי יָחִיד, שְׁלִישָׁה מִיָּנִין: הָאֶחָד - הוּא הַבָּא שְׁלָמִים
בְּלֹא לֶחֶם, כְּגוֹן שְׁלָמִי חֲגִיגָה וְשִׁמְחָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא
'שְׁלָמִים'. וְהַשֵּׁנִי - שְׁלָמִים הַבָּאִים עִם הַלֶּחֶם, כְּגֹדֶר אוֹ
נִדְבָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'תּוֹדָה', וְאוֹתוֹ הַלֶּחֶם נִקְרָא 'לֶחֶם
תּוֹדָה'. וְהַשִּׁלְשִׁי - שְׁלָמִים שְׁמִקְרִיב הַנְּזִיר בְּיוֹם
מְלֻאָתוֹ, וְהֵם בָּאִים עִם לֶחֶם; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אֵיל נְזִיר'.

ו. וְכִיצַד מַעֲשֵׂה שְׁלִישָׁתָן? שׁוֹחֵט וְזֹרֵק הֶדֶם כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ,
וּמִפְּשִׁיט, וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין, וְאַחֲרֵי כֵן מִנְחָתָא אֶת הַבֶּשֶׂר.
וּמִפְּרִישׁ אֶת הַחֹזֶה וְשׁוֹק הַיָּמִין, וְנוֹתֵן הָאֲמוּרִין עִם הַחֹזֶה
וְהַשׁוֹק עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, וְכֵהֵן מֵנִיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים,
וּמִנִּיחַ הַכֹּל לַפָּנִי ה' בְּמִזְרָחָא. וְכֵן כָּל הַטְּעוֹן תְּנוּפָה, בְּמִזְרָח
מִנִּיפִין אוֹתוֹ.

ז. וְכִיצַד הוּא מִנִּיחַ? מוֹלִיף וּמִבְיָא, וּמַעֲלָה וּמוֹרִיד. וְאִם
הָיָה הַקֶּרְבֵּן תּוֹדָה - לוֹקֵחַ מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּה אֶחָד
מַעֲשָׂרָה, וּמִנִּיחֵהוּ עִם הַחֹזֶה וְהַשׁוֹק וְהָאֲמוּרִין, וּמִנִּיחַ הַכֹּל עַל
יְדֵי הַבְּעָלִים כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ.

ח. וְכִיצַד מִנִּיחִין עַל יְדֵי הַבְּעָלִים? נוֹתֵן אֶת הַחֲלָכִים עַל
יְדֵי הַבְּעָלִים, וְחֹזֶה וְשׁוֹק לְמַעְלָה, וְשִׁפְתֵי הַפְּלִיּוֹת וְיוֹתֶרֶת
הַפֶּכֶד לְמַעְלָה מֵהֵן; וְאִם יֵשׁ שָׁם לֶחֶם, מִנִּיחַ הַלֶּחֶם לְמַעְלָה,
וּמִנִּיחַ הַכֹּל.

ט. הֵיזָה הַקֶּרְבֵּן אֵיל נְזִיר - מוֹצִיא הָאֲמוּרִין, וּמִפְּרִישׁ חֹזֶה
וְשׁוֹק, וּמִבְשָׁל שָׂאֵר הָאֵיל בְּעֹזְרַת הַנְּשִׁים. וְלוֹקֵחַ הַכֹּהֵן
הַזֹּרֹעַ בְּשָׁלָה מִן הָאֵיל, עִם אֶחָד מַעֲשָׂרָה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא

י. צִלָּה הַבֶּשֶׂר בְּתַנּוּר שֶׁל חֶרֶשׁ - יֵשׁ בְּדָכָר סָפֵק אִם יִשְׁבֵּר,
הוֹאִיל וְנִתְבַּשְׁלָה בּוֹ, אוֹ לֹא יִשְׁבֵּר, הוֹאִיל וְלֹא נִנְעָה בּוֹ.
וְלֹא בְּחֻשָּׁתָא בְּלָכָד [שׁוּטָף הַכִּלִּין], אֵלָא כָּל הַפָּלִים
שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בִּהֵן בְּמִקְדָּשׁ עַל יְדֵי חֲמִין [- בַּחוּס], בֵּין קֳדָשִׁי
קֳדָשִׁים בֵּין קֳדָשִׁים קָלִים, טְעוּנִין מְרִיקָה וְשִׁטְיָפָה עֲקָב
אִכְלָה [שִׁלָּא יִהְיֶה הַנִּשְׁאָר בְּכָלִי 'נוֹתֵר']. וְכֵן הַשְּׁפּוֹד
וְהָאִסְכָּלָה - מְגַעֲלִין עֲקָב אִכְלָה. וְאִינוּ מִנִּיחִין עַד זְמַן
אִכְלָה שְׁנִיָּה [- שֶׁל קוֹרְבָּנוֹת], אֵלָא כְּשִׁינְשָׁלִים לְאָכֹל, יִגְעִיל
הַשְּׁפּוֹד וְהָאִסְכָּלָה, וּמִזְרָק וְשִׁטְף הַכָּלִי - בֵּין כָּלִי מִתְּכֹחַת,
בֵּין כָּלִי חֶרֶשׁ; חוּץ מִן הַחֻשָּׁתָא, שֶׁהוּא שׁוֹבֵר בַּהּ כָּלִי חֶרֶשׁ.
וּמִבְשָׁל, וְשׁוֹנָה, וּמִשְׁלֵשׁ מִיָּד [- וְחֹזֵר חִלְיָה] - בֵּין בְּכָלִי
מִתְּכֹחַת בֵּין בְּכָלִי חֶרֶשׁ, וּמִזְרָק וְשׁוּטָף עַד סוֹף אִכְלָה.

טו. כָּלִי [שֶׁנִּשְׁעָר מִן] גָּלִילִים, כָּלִי אֲבָנִים, וְכָלִי אֲדָמָה - אֵינָם
טְעוּנִין מְרִיקָה וְשִׁטְיָפָה אֲפִלּוּ בְּחֻשָּׁתָא, אֵלָא הִדְחָה בְּלָכָד.
נֶאמַר בְּחֻשָּׁתָא: "כָּל אֲשֶׁר יִנָּע בְּבִשְׂרָה יִקְדָּשׁ", לְהִיּוֹת
כְּמוֹתָ: אִם פְּסוּלָה הִיא, הַנּוֹגֵעַ בָּהּ פְּסוּל; וְאִם כְּשִׁירָה הִיא,
הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יֵאָכֹל כְּמוֹתָ וּבְקִדְשָׁתָה.

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשׁוֹבֵלְעָה בּוֹ; אֲכָל נִינְעָה בְּלֹא
הַבְּלָעָה אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. וְאֶחָד חֻשָּׁתָא וְאֶחָד שָׂאֵר קֳדָשִׁים, בֵּין
קָלִים בֵּין חֲמוּרִים, שְׁנֵאמַר: "זֹאת הַתּוֹרָה לַעֲלֹה לְמִנְחָה".
יז. נִנְעַ בְּשָׂרָה בְּרָקִיק [עוֹגָה דְּקָה], וְנִבְלַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא
נִתְקַדֵּשׁ כֹּל, אֵלָא חוֹתֶף מִקּוֹם הַבְּלָע.

יח. כָּלִי שְׁבִשְׁלָה בּוֹ קֳדָשִׁים וְחִלְקִין, אוֹ קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים וְקֳדָשִׁים
קָלִים - אִם יֵשׁ בִּהֵן [בַּחֲמוּר שְׁבָחָה] בְּנוֹתֵן טַעַם [- שְׁאִין פִּי
שִׁישִׁים בָּקֵל כְּנֶגֶד הַחֲמוּר] - הֵרִי הַכֹּל נֶאֱכָל כְּחֻמּוֹר שְׁבָחָה [-
כְּדִינִי הַקִּדּוּשׁ בִּיּוֹתָר], וְטְעוֹן הַכָּלִי מְרִיקָה וְשִׁטְיָפָה; וְהַכֹּל
כְּחֻמּוֹר שְׁבָחָה לְכָל דְּכָר. וְאִם לֹא נִתֵּן טַעַם זֶה בְּזֶה - אֵין
הַקָּלִים נֶאֱכָלִין כְּחֻמּוּרִים, וְאֵינָן כְּמוֹתֵן לְכָל דְּכָר [- לְכֻלּוֹם],
אֵלָא הַכָּלִי טְעוֹן מְרִיקָה וְשִׁטְיָפָה.

יט. כְּגֹדֶר שְׁנֵתוֹ עָלָיו דָּם הַחֻשָּׁתָא וְיֵצֵא חוּץ לְעֹזְרָה - מִחֲזִירוֹ
לְעֹזְרָה וּמִכְבָּסוֹ שָׁם. נִטְמָא חוּץ לְעֹזְרָה, יִיצַד יַעֲשֶׂה? קוֹרְעוֹ
כְּדִי שִׁיטְהֵר [שְׁקִירֵיתוֹ מִסְּהִרְתּוֹ], וּמִכְּנִיסוֹ וּמִכְבָּסוֹ בְּפָנִים;
וְצִרְיָה לְהִנִּיחַ [לְהַשְׁאִיר] בּוֹ [חֲלָק] שְׁלֵם כְּדִי מַעֲפֶרֶת [- בְּרוּחַ
בַּגָּד] - לְפִי שְׁנֵאמַר "בְּגָד", צִרְיָה לְכַבֵּס בְּגָד. וְאִף עַל פִּי
שֶׁהוּא טָמֵא מִדְּבָרֵיהֶם מִפְּנֵי כְּדִי הַמַּעֲפֶרֶת שְׁנִשְׁאָרָה בּוֹ -
כִּינּוֹן שְׁנִקְרָע רַבּוֹ, טָהֵר מִן הַתּוֹרָה וּמִתֵּר לְהַכְנִיסוֹ לְמִקְדָּשׁ
לְכַבֵּס הֶדֶם.

כ. מַעֲעִיל [כַּהֵן גְּדוֹל] שְׁנֵתוֹ עָלָיו דָּם חֻשָּׁתָא, וְיֵצֵא וְנִטְמָא
בְּחוּץ, יִיצַד הוּא עוֹשֶׂה? וְהֵרִי הַקּוֹרֵעַ אוֹתוֹ לוֹקֵה כְּמוֹ
שְׁבִאֲרָנוֹ! מִכְּנִיסוֹ [בַּחֲלָק, בְּגוֹדֵל שֶׁל] פָּחוֹת פָּחוֹת מִשְׁלֵשׁ
אֲצַפְּעוֹת וּמִכְבָּסוֹ בְּפָנִים, וְאַחֲרֵי שִׁיתְבָּסָה כָּל הֶדֶם מַעֲט מַעֲט
[- בְּשִׁלְבִים], מְטַבִּילִין אוֹתוֹ בְּחוּץ.

כא. כָּלִי חֶרֶשׁ שְׁבִשְׁלָה בּוֹ הַחֻשָּׁתָא וְיֵצֵא - מִכְּנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ
בְּפָנִים. נִטְמָא בְּחוּץ - נּוֹקֵב בְּכָדִי [גוֹדֵל שֶׁל] שֶׁרֶשׁ קֶטֶן כְּדִי
שִׁיטְהֵר, וּמִכְּנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בְּפָנִים; וְאִם נִקְבּוֹ נִקְבֵּי גְדוֹל מִזֶּה,
אֵינוֹ שׁוֹבֵר בְּפָנִים - שֶׁהֵרִי אֵינוֹ כָּלִי, וְאֵין שׁוֹבְרִין בְּפָנִים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב – הלכות מעשה הקרבנות פה

מתוך מהדורת חזק

וכיוצא בו, כדרך שקולין הספגנין; ומרבין בשמנה. וזה
הוא הרבוף האמור בכל מקום.
כ. ובכמה שמן הוא עושה השלשים חלות? ברחצי לג שמן.
ושעור זה הלכה למשה מסיני. רביעית ממנו לרבוכה,
ושמינית לחלות, ושמינית לרקיקין.
כא. החלות, לוחת [מרטיב] הסלת שלהן בשמינית של
שמן, ואחר כך לש ואופה אותם. והרקיקין, מושחן
בשמינית שלהם אחר אפייתן. והכהן לוקח מן הכל ארבע
חלות, אחת מכל מין, שנאמר: "אחד מכל קרבן".
כב. ולחמי תודה שאפה אותם ארבע חלות, נצא; לא נאמר
'ארבעים' אלא למצוה. והוא שיפריש החלה שלהן אחת
מכל קרבן כשהן בצק - שאין מפרישין פרוסה [חתיכה],
שנאמר: "אחד מכל קרבן", שלא יטל פרס.
כג. וכיצד הוא הלחם הבא עם איל נזיר? לוקח ששה
עשרונות ושני שלישי עשרון, ועושה מהן עשרים חלות
שוות; וכלן מצה - עשרה רקיקין משוחין בשמן, ועשר
חלות לוחת הסלת שלהן בשמן, והכל מאפה תנור, ושמן
שלהן רביעית. ושעור זה הלכה למשה מסיני. והכהן לוקח
מהן שתי חלות, אחת מכל מין.
כד. שני מיני לחם שבנזיר, וארבעה מיני לחם שבתודה -
מעבדין זה את זה. ומעשה הלחם של שניהן חוץ לעזרה.
כה. כיצד מעשה הבכור והמעשר והפסח? אחר שזרק
דמן כמו שבארנו, מפשיט, ומוציא האמורים, ומולחם,
ומקטרים. ושאר בשר הבכור נאכל לכהנים, ושאר בשר
המעשר נאכל לבעליו. והפסח - נאכל למנוייו בהלכותו,
כמו שיתבאר בהלכות הפסח.

יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק י

א. אכילת החטאת והאשם - מצות עשה, שנאמר: "ואכלו
אותם אשר כפר בהם" - הכהנים אוכלים ובעלים
מתכפרים. והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין הכהנים,
שאכילתן מצוה.
ב. וכן אכילת שירי מנחות - מצות עשה, שנאמר:
"והנותרת ממנה, יאכלו אהרן ובניו".
ג. ואין חטאת ואשם ושירי מנחות נאכלין אלא לזכרי
כהנה בעזרה; ואם נאכלו בהיכל - נאכלו, שנאמר: "לכל
מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשםם . . בקדש הקדשים
תאכלנו, כל זכר יאכל אותו". וכן שלמי צבור, הרי הם
בחטאת וכאשם כמו שבארנו.
ד. חזה ושוק של שלמים - נאכלין לכהנים וזכרים ונקבות,
שנאמר בהם: "לך נחתים ולבניך ולבנותיך"; וכן המזרם
[המופרש] מתודה והמזרם מאיל נזיר, שנאמר: "כל תרומת
הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה" - נתתי לך ולבניך
ולבנותיך".

עמו, עם החזה והשוק והאמורין, ומניח הכל על ידי הנזיר;
והכהן מניח ידיו תחת יד הבעלים, ומניח הכל כמו
שבארנו.
י. אינה הוא חזה? כל הרואה את הקרע, למעלה עד
הצואר, למטה עד הפרש [כרס]; וחותר עמה שתי צלעות
אילף ואילף. ואינה הוא זרוע? מן הפרק של ארבעה -
מהברך עד הפרק של יד, שהם שני אברים מערין זה בזה.
הזרוע האמורה, היא זרוע של ימין; וינגדה ברגל, הוא
השוק האמורה בכל מקום.
יא. ואחר שמניפין, מולח האמורין ומקטירן על גבי
המזבח; אבל החזה והשוק נאכל לכהנים, שנאמר: "כי את
חזה התנופה ואת שוק התרומה"; ושאר השלמים נאכל
לבעלים. ואין הכהנים זוכין בחזה ושוק, אלא לאחר הקטר
האמורין.
יב. וכן הלחם שמניח עם התודה ועם איל נזיר, והזרוע
הבשלה - נאכלין לכהנים; ושאר הלחם עם שאר הבשר -
נאכל לבעלים. והלחם שמניח עם החזה והשוק, הן
הנקראין 'מזרם מתודה'; והזרוע בשלה עם החזה והשוק
עם הלחם שמניח, הן הנקראין 'מזרם מאיל נזיר'.
יג. הלחם המזרם מן התודה, ספק תרומה הוא; לפיכך אין
חביין עליו מיתה וחמש בתרומה, ואינו מדמע בתרומה
[אם נפל לחולין אינם מתקדשים מספק].
יד. היה בעל התודה כהן - הרי שאר הלחם נאכל לבעלים
כתורת ישראל, שאין הלחם הבא עם התודה או עם איל
נזיר קרוי מנחה.
טו. שנים שהביאו שלמים בשתפפות, האחד מניח ברשות
חברו; אפילו הן מאה, אחד מניח על ידי פלן; מה שאין כן
בסמיכה [סמיכת ידיים על הקרבן].
טז. היתה אשה בעלת הקרבן - אינה מניפה, אבל הכהן
מניח, שנקבנה טעון תנופה, והיא פסולה לתנופה. ולעולם
אין אשה מניפה אלא השוטה והנזירה בלבד, כמו שבארנו;
ותנופה קודמת להנשה בכל מקום.
יז. כיצד הוא הלחם שמביא עם התודה? לוקח עשרים
עשרון סלת, ועושה מהן עשרה עשרונים חמץ ועשרה
מצה; העשרה של חמץ, עושה אותן עשר חלות.
יח. וכיצד מתמצין? מביא שאור [חומר התפחה] כדי
[מספיק ל:] חמוצין, ונותנן לתוף המדה, וממלא את המדה.
אף על פי שסופה להיות חסרה או תרה [מעשורן], מפני
השאור, שפועמים יהיה עבה וקשה ופועמים רף - אין
משגיחין אלא על מדתה עתה, והרי הוא מודד עשרון
עשרון שלמים. והעשרה עשרונים של מצה - עושין מהן
שלשים חלות שוות, עשר חלות מכל מין; עשר חלות
מאפה תנור, ועשר חלות רקיקים [רכות ודקות], ועשר חלות
מרבכת [שקועה בשמן].
יט. וכיצד היא המרבכת? חולט אותה ברותחין, ואופה
אותה, ואחר כך קולה אותה בשמן על הלפס [כעין מחבת]

חטאת] ובמקום אכילתו [שאינו נאכלת בכל העיר]; ולא מורם
מתודה ואיל נזיר, עם בכור או עם חזה ושוק של שלמים
- מפני שמעט בזמן אכילתם [שלמים זמן אכילתם ארוך
מאיל נזיר ותודה]. ולא מורם משלמים של אמש, עם חטאת
ואשם של יום - מפני שמעט באוכליהן, ובזמן אכילתן,
ובמקום אכילתן. אבל חטאת ואשם מתבשלין זה עם זה,
ותודה ואיל נזיר זה עם זה, והבכור וחזה ושוק זה עם זה.
חתיכה של קדשי קדשים, או של פגול [- קרבן שנפסל] או
נותר, שנתבשלה עם חתיכות אחרות - אותן התתיכות
אסורות לזרים ומתרות לפניהם.
יג. בשר קדשי קדשים או בשר קדשים קלים שנתבשל עם
בשר תאנה [- חולין] - הרי בשר התאנה אסור לטמאים
ומתיר לטהורים.
יד. נאמר בעולה: "עור העלה אשר הקריב, לפנה לו
יהיה", ונאמר בחטאת: "הכהן המחטא אותה יאכלנה",
ונאמר באשם: "לפנה אשר יכפר בו, לו יהיה", ונאמר
בשלמים: "לפנה הזרק את דם השלמים, לו יהיה", ונאמר
במנחה: "המקריב אותה יאכלנה" - אין הכתוב מדבר בכל
אלו אלא בראוי, שהכהן הראוי לעבודה, זה הוא שיש לו
חלק לאכל; ומי שאינו ראוי בשעת הקרבן, כגון שהיה
טמא - אין לו חלק לאכל, אפלו כשיטהר לערב. אבל לענין
חלקה, הכל לאנשי בית אב שמקריבין באותו היום; וכלם
חולקים בכל קדשי המקדש איש בפאחיו - בין זה שהקריב,
בין אחיו שעמו במקדש שלא הקריב.
טו. ולמה חלק הכתוב במנחות, בין מנחות האפויות
ומנחת הסלת? שהרי באפויות הוא אומר: "כל המנחה
אשר תאפה בתנור . . . לפנה המקריב אותה, לו תהיה",
ובמנחת הסלת הוא אומר: "וכל מנחה כלולה בשמן,
וחרבה - לכל בני אהרן תהיה, איש בפאחיו! שהאפוייה,
כשחולקין אותה אנשי בית אב [משמות היוםית] - כל
שיגיע לו חלקו, אפלו פזית פת, הרי הוא ראוי לו, שהרי
אוכלו מיד; אבל הסלת, אם יחלקו אותה ביניהן - נמצא
מגיע לזה מלא פפו סלת או פחות, שאינו ראוי לא ללוש
אותו ולא לאפותו, לפיכך היה עולה על הדעת שיחלקו
מנחה כנגד מנחה, ולא יחלקו זו בפני עצמה על כל אנשי
בית אב - הצריך הכתוב לומר בה "לכל בני אהרן תהיה,
איש בפאחיו", לומר שיחלקו אותה בפני עצמה. מכאן אמרו
חכמים: אין חולקין מנחה כנגד מנחה, אפלו מעשה מחבת
כנגד מעשה מחבת, או סלת כנגד סלת; אלא כל אחת
ואחת חולקין שרייה בפני עצמה.
טז. וכן אין חולקין עוף כנגד עוף, ולא חטאת כנגד
חטאת, ולא חזה ושוק כנגד חזה ושוק; אלא כל חלק וחלק
חולקין אותו ביניהן בשוה.
יז. אין הקטן חולק אפלו בקדשים קלים, אף על פי שמותר
להאכילו קדשי קדשים; וכן אשה ואנדורגינוס - אין
חולקים להם בקדשי המקדש כלל, שנאמר: "איש בפאחיו".
אבל בעל מום - בין קבוע בין עובר, בין שנולד במומו בין

ה. וכן הככור, שהרי נאמר בו: "ובשרם יהיה לו, כחזה
התנופה ושוק הימין". וכל אלו הנאכלים לכהנות -
נאכלים לעבדי הכהנים ולנשיהם, בתרומה. וכלן נאכלין
בכל העיר, שנאמר: "את חזה התנופה ואת שוק התרומה
תאכלו במקום טהור"; לא נאמר בהן 'במקום קדוש',
שהיא העזרה, אלא "טהור", שהוא כל מחנה ישראל,
שכנגדו לדורות - ירושלים. והוא הדין למעשר ופסח, שהם
קדשים קלים בשלמים. והחלונוות ועבי החומה - כלפניהם.
ו. השלמים - נאכלים ביום הזבחה, וכל הלילה, וכל יום
המחרת עד שתשקע החמה, שנאמר: "ביום הקריבו את
זבחו יאכל, וממחרת . . . ואם האכל יאכל מבשר זבח
שלמיו ביום השלישי וגו'". נמצאת למד, שהן נאכלין לשני
ימים ולילה אחד, בין חלק הכהנים בין חלק הבעלים;
והוא הדין לככור ומעשר, שהרי הם קדשים קלים
בשלמים.
ז. אבל התודה - אף על פי שהיא קדשים קלים, אינה
נאכלת אלא ביום הזבחה עם הלילה, שנאמר בה: "ביום
קרבנו יאכל, לא יניח מפניו עד בקר". וכן איל הנזיר.
והלחם הבא עמהן פיזא בהן - בין חלק הכהנים, בין חלק
הבעלים. והוא הדין לחטאת ואשם ולשלמי צבור ולשירי
מנחות, שהכל נאכל ליום ולילה, שנאמר: "ביום קרבנו
יאכל", כל הקרבנות במשמע; חוץ מן השלמים, שפרש
בהן הכתוב, ובכור ומעשר הדומים להם.
ח. כל אלו הנאכלין ליום ולילה, דין תורה שהן נאכלין
עד שיצלה עמוד השחר; וכדי להרחיק מן העברה, אמרו
חכמים שאינן נאכלין אלא עד חצות הלילה.
ט. כל הקרבנות, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אין
אוכלין אותם אלא הטהורין המולין [-שנמולין]. אפלו [טבל
1:1] העריב שמשו [שקעה השמש - וטהר] ולא הביא פפרתו
- אינו אוכל בקדשים. והטמטום [שאינו יכיר בו סימן זכר
ונקבה] אסור לאכל בקדשים, לפי שהוא ספק ערל. אבל
האנדורגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה יחד], יראה לי שהוא
אוכל בקדשים קלים.
י. ומתיר לאכל את הקדשים בכל מאכל [- צלוי מבושל
וכדומה]; אפלו הכהנים מתירין לאכל חלקם - בין מקדשים
קלים בין מקדשי קדשים - בכל מאכל, ולשנות באכילתן,
ולאכלם צלויים שלוקים ומבשלים; ולתת לתוכן תבלין של
חלין, אבל לא תבלי תרומה, שלא יביאו את התרומה לידי
פסול [- שאם יותירו תשרף עם הקרבן]. והעצמות הנשארות
מתרות, ועושין מהן כל בליים שירצו.
יא. היתה להם אכילה מועטת - אוכלין עמה חלין
ותרומה, כדי שתהיה נאכלת עם השבוע [לשובע]; היתה
להן אכילה מרבה - אין אוכלין עמה חלין ותרומה, כדי
שלא תהיה נאכלת אכילה גסה [בלא תאבון]. וכן בשירי
המנחות.
יב. אין מבשלין חטאת או אשם, עם מורם מתודה או
מאיל נזיר - מפני שמעט באוכליהם [שאינו נשים אוכלות

נדבותיך בשעריך, קדם שזורקין דמן בשערי המקום - 47
 לה. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לאוכל תודה או 48
 שלמים קדם זריקת דמים; והוא הדין לשאר הקדשים, בין 49
 קלים בין חמורים. וששה דברים שבתודה, שהם החלב 50
 והבשר והסלת והשמן והזין והלחם - כלן מצטרפין לכזית. 51
 ה. כל האוכל כזית מבשר קדשי קדשים חוץ לעזרה - 52
 לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך 53
 ותירשך ויצהרך ובכרתך בקרך וצאנך"; מפי השמועה למדו, 54
 שזו אזהרה לאוכל מבשר חטאות ואשמות חוץ לעזרה; 55
 והוא הדין לאוכל קדשים קלים חוץ לירושלים שהוא לוקה 56
 - שחומת ירושלים לקדשים קלים, כחומת העזרה לקדשי 57
 קדשים. ואחד בשר חטאת ואשם, או שגרי מנחות. 58
 ו. בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לחומת העזרה, ובשר 59
 קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים - נפסל, ונאסר 60
 לעולם. ואף על פי שחזר למקומו, אסור לאכלו; והאוכל 61
 ממנו כזית - לוקה, שנאמר: "ובשר בשדה טרפה לא 62
 תאכלו", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו - נעשה בטרפה, 63
 כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות. 64
 ז. נכנס בשר קדשים קלים להיכל - הרי זה בשר. 65
 ח. זר שאכל כזית מבשר קדשי קדשים בעזרה אחר זריקת 66
 דמים - לוקה, שנאמר: "ואכלו אותם אשר כפר בהם. . 67
 וזר לא יאכל" - במקום שהכהן אוכל, וכזית שראוי לאכל 68
 - אם אכלו שם הזר, לוקה. אבל אם אכל הזר בשר קדשי 69
 קדשים בחוץ - לוקה משום אכלם בחוץ, לא משום זר 70
 שאכל קדש, שהרי אינם ראויין שם לכהנים. וכן אם אכלם 71
 בעזרה קדם זריקה - לוקה משום אוכל קדם זריקה בלבד, 72
 לא משום זרות. 73
 ט. זר שאכל כזית מחטאת העוף - לוקה שתיים: אחת 74
 משום זר שאכל את הקדש, ואחת משום אוכל נבלה; שכל 75
 מלוקה - [שחיסה מיוחדת בעוף] נבלה היא, וכשהתירה - 76
 לכהנים התירה, לא לזרים. והרי הן שני אסורין הבאין 77
 כאחד, כמו שבארנו. 78

פרק יב

א. המנחות, הן מן הקרבנות; והמנחות הבאות בפני עצמן 80
 ואינן באות משום [בתור] נסכים - מהן מנחת צבור, ומהן 81
 מנחת יחיד. 82
 ב. וכל המנחות סלת חטים, חוץ ממנחת שוטה ועמר 83
 התנופה [קרבן העומר] שהן מן השעורים. 84
 ג. שלש מנחות לצבור: עמר התנופה - והוא קרב למזבח, 85
 כמו שיתבאר. ושתי הלחם שמביאין כיום עצרת [שבועות] 86
 - ואלו נקראו 'מנחה', ואינן קרבין לגבי המזבח, והן חמץ, 87
 ועליהן נאמר: "קרפן ראשית תקריבו אותם לה", ואל 88
 המזבח לא יעלו. והמנחה השלישית - הוא לחם הפנים 89
 שעושין בכל שבת, ואינו קרב לגבי המזבח, אלא פלו נאכל 90
 לכהנים, כמו שיתבאר. 91
 ד. ותשע מנחות ליחיד, וכלן קרבין למזבח; ואלו הן: 92

1 שהיה תמים ונפסל - חולק ואוכל, שנאמר: "לחם אלהיו
 2 מקדשי הקדשים"; והוא שיהיה ראוי לאכל, אבל אם היה
 3 טמא, אינו חולק לאכל לערב.
 4 יח. וכן כהן גדול - אוכל שלא בחלקה, אלא נוטל כל מה
 5 שירצה.
 6 יט. כל הראוי לאכילת קדשים בשעת הקרבן, חולק לאכל;
 7 וכל שאינו ראוי לאכל בשעת העבודה - אף על פי שהוא
 8 ראוי לעבודה, והרי הוא ראוי לאכל לערב - אינו חולק כדי
 9 להניח חלקו לערב. כיצד? טבול יום - [טמא שיטהר בערב],
 10 ומחסר כפורים - [טהור שטרם הביא קרבנו], והאונן - [שמת
 11 קרובו] כיום הקבוצה, בין כהן גדול בין כהן הדיוט - אין
 12 חולקין לאכל לערב.
 13 כ. כל שאינו ראוי לאכל, אינו ראוי לעבד - חוץ מכהן
 14 גדול, שהוא עובד ואינו אוכל, כמו שבארנו. וכל איש
 15 שאינו ראוי לעבד, אינו ראוי לאכל - חוץ מפעל מום,
 16 שכבר נתפרש בתורה.
 17 כא. כל שאין לו חלק בבשר, אין לו בעורות. אפלו טמא
 18 בשעת זריקת דמים וטהור בשעת הקטר חלבים - אינו
 19 חולק בבשר, שנאמר: "המקריב את דם השלמים ואת
 20 החלב מבני אהרן - לו תהיה שוק הימין למנה" - עד
 21 שיהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר
 22 חלבים.
 23 כב. נטמא אחר זריקה וטבל, והרי הוא טהור אף בשעת
 24 הקטר חלבים - הדבר ספק אם חולק או אינו חולק; לפיכך
 25 אם תפשו, אין מוציאין מידו.
 26 כג. קרבן צבור שבא בטמא [כגון שהיו רוב הציבור טמא]
 27 - אף על פי שהטמאים מקריבין אותו, אין חולקין עם
 28 הטהורין לאכל לערב, מפני שאין ראויין לאכילה.

פרק יא

א. כל האוכל כזית מבשר העולה - בין לפני זריקת דמה, 30
 בין לאחר זריקת דמה - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל 31
 בשעריך מעשר דגנך. . ונדריך אשר תדר" - מפי השמועה 32
 [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה לאוכל בשר העולה. 33
 ב. והחלב של עולה, ובשרה, והסלת והזין והשמן של 34
 נסכים - חמשתן מצטרפין לכזית. 35
 ג. וכן האוכל כזית מכל האמורין [אברים] - בין לפני 36
 זריקה בין לאחר זריקה, בין כהן בין ישראל - לוקה, 37
 שהאמורין כליל למזבח ככל העולה, והרי נאמר במנחת 38
 כהנים: "כליל תהיה, לא תאכל" - כל שהוא כליל למזבח 39
 אכילתו בלא תעשה, ולוקין עליו ככזית. וכן כל האוכל 40
 כזית מבשר חטאות הנשקפות - לוקה, שנאמר: "וכל 41
 חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד. . לא תאכל, באש 42
 תשרף". 43
 ד. כל האוכל כזית מבשר הקדשים, אפלו קדשים קלים, 44
 קדם זריקת דמים - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל 45
 בשעריך מעשר דגנך. . ונדבותיך"; כלומר, לא תוכל לאכל 46

יג. ומקדשין מנחה בכלי [אפילו] שעל גבי קרקע, וקומצין
מכלי שעל גבי קרקע; ואין מקדשין הקמץ בכלי שעל גבי
קרקע. ומאימתי יתרו השירים באכילה? משיצת האור
[האש] ברכ הקמץ.
יד. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח - מצה; וכן שירי
המנחות שאוכלין הכהנים - אף על פי שהם מתרין לאכל
אותן בכל מאכל, ובדבש - אין אוכלין אותה חמץ,
שנאמר: "לא תאפה חמץ, חלקם" - אפלו חלקם לא
יחמיצו. ואם החמץ שיריה, לוקה; והחמץ אחר המחמץ
[לש בחימוץ ואחר אפה ביחמוץ], חייב. ולוקין על כל עשיה
ועשיה שבה.
טו. כיצד? לשה חמץ, או ערכה [לישה נוספת] חמץ, או
קטפה [הרטיבה] חמץ, או אפיה חמץ - לוקה, שנאמר: "לא
תעשה חמץ", ונאמר: "לא תאפה חמץ" - לחיב על כל
מעשה ומעשה יחידי שבה. עשה חמץ מתחלה ועד סוף -
לוקה על כל מעשה מהן.
טז. הניח שאור [חומר התפחה] על גבי העסה, והלך וישב
לו, ונתחממה מאליה - לוקה, שהנחת השאור הוא
המעשה.
יז. תבל השירים בקצח [כמין כמון] או בשמשמין ובכל מיני
תבלין ושמן - פשר; מצה היא, אלא שנקראת 'מצה
מתבלת'.
יח. המחמץ מנחה פסולה - פטור, שנאמר: "אשר תקריבו
לה' לא תעשה חמץ" - הכשרה לה', לא הפסולה. חמצה
כשהיא כשרה, ויצאת לחוץ, וחרור וחמצה אחר שנפסלה
ביציאתה - אינו לוקה [על חימוץ שני]; חמצה בראשו של
מזבח - אינו לוקה, שנאמר: "אשר תקריבו לה'", ובכר
קרבך זו, והיא כשרה.
יט. המחמץ לחם הפנים - לוקה, שנאמר: "כל המנחה".
אכל מנחת נסכים אין בה מלקות, שאם גבלה במים - הרי
נפסלה קדם שתתחמץ; ואם גבלה בשמן של נסכים - מי
פרות הן, ואינן מתחמצין.
כ. החטים של מנחות - אין לוהתין אותן [שורין במים
להפריד פסולת], שמה יחמיצו; שהרי בחוץ לוהתין אותן,
ואין הפל זריזין לשמרן. אכל מנחת העמר - הואיל והיא של
צבור, לוהתין אותה; שהרי הצבור זריזין הן, ומשמרין אותה
[שלא תחמיץ].
כא. כל המנחות הנאפות - גלושות בפושרין, ומשמרן שלא
יחמיצו; הואיל ולישתן ואפיתן בפנים בעורה, אנשי פנים
זריזין הן.
כב. ובמקום שמבשלין קדשי קדשים - שם אופין את
המנחות, שנאמר: "זה המקום אשר יבשלו שם הכהנים את
האשם ואת החטאת ואשר יאפו את המנחה וגו'".
כג. כל המנחות - טחינתן והקדנתן [בנופה] בחוץ, ולישתן
ועריכתן ואפיתן בפנים; וכל מעשיהן פשרים בזר, עד
שיבואו לבית הקמיצה. ומחבת ומרחשת [מין מחבת] היו
בעורה; ושתייהם מפלי השרת, ומקדשין [את הניתן בהן].
ותנור של מקדש, של מתכת היה.

א. מנחת חוטא - והיא המנחה שמקריב העני, כשישתחבב
חטאת ולא תגיע ידו [שאינו ביכולתו לקנות מהיקר יותר].
ב. מנחת שוטה - והיא מנחת הקנאות, שכבר נתפרשו
מעשיה בתורה. ג. המנחה שמקריב כל כהן תחלה כשיפנס
לעבודה, שמקריב אותה בידו; והיא הנקראת 'מנחת חנוף'.
ד. המנחה שמקריב כהן גדול בכל יום, והיא הנקראת
'מנחת חבתין'. ה. מנחת הסלת, והיא באה בגרר ונדבה.
ו. מנחת מחבת, והיא באה בגרר ונדבה. ז. מנחת
המרחשת [טיגון עמוק], והיא באה בגרר ונדבה. ח. מנחת
מאפה תנור חלות, והיא באה בגרר ונדבה. ט. מנחת
רקיקין [חלות רכות ודקות], והיא באה בגרר ונדבה.
ה. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח - אין כל אחת מהן
פחותה מעשרון, ומעוטו [כשחסר מעט] מעבב את בלו;
וחמש מנחות הפאות בגרר ונדבה - יש לו להתנדב ולגדור
מהן כל שירצה, אפלו אלף עשרון. אבל מנחת העמר,
ומנחת חוטא, ומנחת קנאות, ומנחת חנוף, והחבתין - כל
אחת מהן עשרון אחד, לא פחות ולא יותר.
ו. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח - טעונות [חייבות ב:]
הגשה במערב בגרר חדה של קרן דרומית מערבית, ואינן
טעונות תנופה; חוץ ממנחת שוטה ועמר התנופה -
ששתייהן טעונות תנופה והגשה.
ז. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח, טעונות שמן ולבונה
- לג שמן לכל עשרון, וקמץ לבונה לכל מנחה, בין שהיתה
עשרון אחד בין שהיתה ששים עשרון, שאין מביאין בכלי
אחד יתר על ששים עשרון, כמו שיתבאר; חוץ ממנחת
קנאות ומנחת חוטא, שנאמר: "לא ישים עליה שמן, ולא
יתן עליה לבונה".
ח. נתן והקריב - לוקה על השמן בפני עצמו ועל הלבונה
בפני עצמה; נתן פלי שיש בו שמן או לבונה על גביה -
אינו עובר ולא פסל. מנחת חנוף והחבתין - מוסיף לכל
אחת מהן שמן, כמו שיתבאר.
ט. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח נקמצות [נוטל מהן
קומצן], מקטירין הקמץ בלו על גבי המזבח, והשאר נאכל
לכהנים; חוץ ממנחת זכרי כהנה - שאינה נקמצת, אלא
מקטירין אותה בלה, שנאמר: "וכל מנחת כהן וגו'". הנה
למדת, שמנחת חנוף, והחבתין, וכהן שהביא מנחת חוטא או
מנחת נדבה - פלן נשרפות על גבי המזבח, ואינן נקמצות.
י. הכהנת - מנחתה נקמצת כמנחת ישראל, ושיריה נאכלין.
יא. ולדות שנתעברו, והרי כל אחד מהן ספק כהן - מנחתם
נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת כמנחת כהנים. כיצד
עושים? הקמץ קרב בפני עצמו, והשירים מתפזרין על בית
הדשן [מקום האפור, ואינם קרבים].
יב. כל הנשואות לכהנים, בין כהנת בין ישראלית - אין
שירי מנחותיהן נאכלים, מפני חלק הפעל [ומנחת כהן
קריבה כולה], ואינה פלה לאשים [למזבח], מפני חלק
האשה [נשרק מנחת כהן קריבה כולה]; אלא הקמץ קרב
לעצמו, והשירין מתפזרין על בית הדשן. הקמיצה - בכל
מקום בעורה; ואם קמץ בהיכל, כשרה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ז כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ב

יום ראשון י"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות שביתת יום טוב

פרק ז

א. חלו של מועד, אף על פי שלא נאמר בו 'שבתון',
הואיל ונקרא 'מקרא קדש', והרי הוא זמן [קרבן] חגיגה
במקדש - אסור בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיה כשאר ימי
החול שאין בהן קדשה כלל; והעושה בו מלאכה האסורה
- מפין אותו מכת מדרות [מלקות מדרבנן], מפני שאסור
מדברי סופרים. ולא כל מלאכת עבודה אסורה בו, כיום
טוב, שסוף הענין [- הכוונה] בדיברים שנגאסו בו, כדי שלא
יהיה כיום חל לכל דבר. לפיכך, יש מלאכות אסורות בו,
ויש מלאכות מתרות בו;
ב. ואלו הן: כל מלאכה שאם לא נעשה אותה במועד, יהיה
שם הפסד הרבה - עושין אותה; ובלבד שלא יהיה בה טרח
הרבה. כיצד? משקין בית השלחין [שדה הזקוקה להשקיה]
במועד, אבל לא בית המשקה [שדה המסתפקת מגשם] -
שאם לא ישקה בית השלחין, והיא הארץ הצמאה, יפסדו
כל האילנות שבה. וכשהוא משקה אותה, לא ידלה וישקה
מן הפרכה או ממי הגשמים, מפני שהוא טרח גדול; אבל
משקה הוא מן המעין, בין שהיה [מאז] בין שיצא בתחלה
[היום], ממשיכו [ע"י תעלות] ומשקה בו. וכן כל פיוצא בזה.
ג. הופך אדם את זיתיו [כחלק מתהליך חיוני בהבשלתם]
במועד, וטוחן אותן ודורף אותן, וממלא תבניות וגף
[סותם] אותן, בדרך שהוא עושה בחל; שכל שיש בו הפסד
אם לא נעשה - עושהו בדרך, ואינו צריך שנוי. וכן מכניס
אדם פרותיו מפני הגנבים, ובלבד שיתניסם בצנעה. ושולה
פשתנו מן המשרה [שריה במים], בשביל שלא תאבד. וכן
כרם שהגיע זמנו להבצר במועד, בוצרין אותו.
ד. ואסור לאדם שיתפון, ויאחר מלאכות אלו וכיוצא בהן,
ויניחם כדי לעשותן במועד, מפני שהוא פנוי; וכל המכנה
מלאכתו והניחה למועד, ועשה במועד - בית דין מאבדין
אותה, ומפקדין אותה לכל. ואם בנן מלאכתו, ומת - אין
קונסין בנו אחריו, ואין מאבדין את ממונו; ואין מונעין הן
מלעשות אותה מלאכה במועד, שלא תאבד.
ה. מי שצריך לתפר לו בגד, או לבנות לו מקום במועד -
אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה, הרי זה עושה
אותה בדרך; ואם היה אמן מהיר, הרי זה עושה אותה
מעשה הדיוט. כיצד? בתפירה מכלב [מרחיק התפירות],
ובכנין מניח אבנים ואינו טח בטיט עליהן, ושף [טיט] סדקי
הקרע [של גג] ומעגילים [מחליקם] ביד וברגל כעין
שמעגילין במחלצים [כלי החלקה]; וכן כל פיוצא בזה.
ו. מי שהיה לו תבואה מחברת לקרקע, ואין לו מה יאכל

במועד אלא ממנה - אף על פי שאין כאן הפסד, אין
מצריכין אותו לבנות מה יאכל מן השוק עד שיצטרך אחר
המועד, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן מה
שהוא צריך, ובלבד שלא ידוש בפרות; שכל דבר שאין בו
הפסד, צריך לשנות. וכן כל פיוצא בזה.
ז. כבשים [מאכלים הנשרים במים וחומץ] שהוא יכול לאכל
מהן במועד, כובשן; ושאין ראויין אלא לאחר המועד,
אסור לכבשן. וצד אדם דגים כל שיכול לצוד, ומולח הפל
במועד, שהרי אפשר שיאכל מהן במועד, אם יחט אותן
בידו פעמים רבות עד שיתרכבו.
ח. מטילין [- פירות במים ליצירת] שחר במועד לצרף
המועד, ושלא לצרף המועד - אסור; אחד שחר תמרים,
ואחד שחר שעורים. אף על פי שיש לו יין, מערים ושותה
מן החדש, שאין הערמה זו נפרת לרואה; וכן כל פיוצא
בזה.
ט. כל מלאכות שהן לצרף המועד - כשעושין אותן
אמניהן, עושין בצנעה. כיצד? הצידים והטוחנים והבוצרים
למכר בשוק, הרי אלו עושין בצנעה לצרף המועד; והעושה
שלא לצרף המועד, אסור. ואם עשה לצרף המועד, והותיר
- הרי זה מתר.
י. עושין כל צרכי הרבים במועד. כיצד? מתקנין את
קלקולי המים שבכרשות הרבים, ומתקנין את הדרכים ואת
הרחובות, וחופרים לרבים בורות שיחין ומערות, וכורין
להן נהרות כדי שישתו מימיהן, וכונסין מים לבורות
ומערות של רבים, ומתקנין את סדקיהן, ומסירין הקוצים
מן הדרכים. ומודדין את המקוות; וכל מקוה שנגמצא חסר
- מרגילין [ממשיכים] לו מים, ומשלימין שעורו.
יא. ויוצאין שלוחי בית דין להפקיר את הכלאים, ופודין
את השבויים ואת הערכין ואת התרמים ואת ההקדשות,
ומשקין את הסוטות, ושורפין את הפרה [אדומה], ועורפין
את העגלה [- כשנמצא מת מוטל בין העיריות], ורועעין [אוזן]
[- עבד עברי, ומטהרין את המצרע, ומצינין [מסמנים] על
הקברות שמחו הגשמים את ציונם כדי שיפשו מהן כהנים
- שכל אלו צרכי רבים הן.
יב. ודנים דיני ממונות ודיני מכות [מלקות] ודיני נפשות
במועד; ומי שלא קבל עליו הדין, משמתין אותו במועד.
וכשם שדינין במועד, כך כותבין מעשה בית דין וכל הדומה
לו. כיצד? כותבין הדינין שום ששמו [קרקע הלווה]
לבעל חוב, ואגרות שמכרו בהן [קרקע הבעל] למזון האשה
והבנות, וישטרי תליצה ומאונין [קטנה יתומה שהשיאה
אחיה "ממאנת" ודיה]; וכל הדומה להן מדברים שצריכין
הדינין לכתבם כדי שיזכרום, כגון טענות בעלי דינים, או
דברים שקבלו עליהן, כגון 'איש פלוני נאמן עלי', או 'איש
פלוני ידון לי'. מי שצריך ללוות במועד, ולא האמינו

1 המלוה - הרי זה כותב שטר. וכן כותבין גטי נשים וקדושי
2 נשים ושוכרין [שטרי פרעון] ומתנות, שכל אלו כצרכי רבים
3 הן.
4 יג. ואסור לכתב במועד, אפלו ספרים תפלין ומזוזות. ואין
5 מגיהין אפלו אות אחת בספר העזרה, מפני שזו מלאכה
6 שאינה לצורך המועד. אבל כותב אדם תפלין ומזוזת
7 לעצמו, וטוהה תכלת לבגדו. ואם אין לו מה יאכל, כותב
8 ומוכר לאחרים כדי פרנסתו.
9 יד. ומתיר לכתב אגרות של שאלת שלום במועד, וכותב
10 השבונותיו ומחשב יציאותיו; שכתובת אלו אין אדם נזהר
11 [מדייק] בתקונן, ונמצאו כמעשה הדיוט במלאכות.
12 טו. עושין כל צרכי המת במועד: גוזזין שערו, ומכבסין
13 פסותו, ועושין לו ארון. ואם לא היו להם נסרים, מביאין
14 לו קורות ונוסרים מהן נסרים בצנעה בתוך הבית; ואם היה
15 אדם מפרסם, עושין אפלו בשוק. אבל אין כותבין עץ מן
16 היער לנסר ממנו לוחות לארון, ואין חוצבין אבנים לבנות
17 בהן קבר.
18 טז. אין רואין את הנגעים במועד - שמא ימצא טמא,
19 ונמצא חגו נהפך לאכל. ואין נושאים נשים ולא מבימין
20 במועד, כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת הנשואין;
21 אבל מחזיר את גרושתו ומארסין נשים במועד - ובלבד
22 שלא יעשה סעודת ארוסין ולא סעודת נשואין, שלא יערב
23 שמחה אחת בשמחת החג.
24 יז. אין מגלחין ואין מכבסין במועד - גזרה שמא ישהה
25 אדם עצמו לתוך המועד, ויבוא יום טוב הראשון והוא
26 מגול; לפיכך, כל מי שאי אפשר לו לגלח או לכבס בערב
27 יום טוב, הרי זה מתיר לכבס ולגלח.
28 יח. ביצד? אבל שחל שביעי שלו להיות ביום טוב, או
29 שחל להיות בערב יום טוב והרי הוא שבת שאי אפשר
30 לגלח, הבא ממדינת הים, והוא שלא יצא להטיל אלא
31 לסחורה וכיוצא בה, והיוצא מבית השכיה ומבית
32 האסורים, ומי שהיה מגדה ולא התירוהו אלא במועד, ומי
33 שנשבע שלא לגלח ולא לכבס, ולא נשאל לחכם והתיר
34 נדרו אלא במועד - הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד.
35 יט. וכלן שהיה להן פנאי לגלח קדם הרגל ולא גלחו -
36 אסורין. אבל הנזיר והמצרע שהגיע זמן תגלחתו, בין בתוך
37 המועד בין קדם הרגל - אף על פי שהיה להם פנאי, מתירין
38 לגלח במועד; שלא ישהו [יעכבו] קרבנותיהן. וכל היוצא
39 מטמאתו לטהרתו, מתיר לגלח במועד. וקטן שנולד, בין
40 במועד בין לפני המועד - מתיר לגלחו במועד. ואנשי
41 משמר ששלמה משמרתן בתוך המועד - מתירין לגלח,
42 מפני שאנשי משמר אסורין לגלח בשבת [שבוע] שלקחם.
43 כ. מתיר לטל שפה [שפם] בחלו של מועד, ולטל צפרנים,
44 ואפלו בכלי. ומעברת האשה שער מבית השחי ומבית
45 הערוה, בין ביד בין בכלי; ועושה כל תכשיטיה במועד,
46 כוחלת [מאפרת העין] ופוקסת [אודם הלחיים] ומעברת סרק

47 על פניה; וטופלת [מורחת] עצמה בסיד [להשיר שער]
48 וכיוצא בו - והוא שתוכל לקלפו במועד.
49 כא. הנזבים והנזבות והנדות והילדות וכל העולים מטמאה
50 לטהרה בתוך המועד, הרי אלו מתירין לכבס. ומי שאין לו
51 אלא חלוק אחד, הרי זה מכבסו. מטפחות הידים ומטפחות
52 הספרים ומטפחות הספוג [מגבות], הרי אלו מתירין לכבס;
53 וכן כלי פשתן, מתיר לכבסן במועד, מפני שהן צריכין כבוס
54 תמיד, אפלו נתכבסו ערב יום טוב.
55 כב. אין עושין סחורה במועד, בין למכר בין לקנות; ואם
56 היה דבר האבד שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון
57 ספינות או שירות שבאו או שהן מבקשים לצאת, ומכרו
58 בזול או לקחו ביקר - הרי זה מתיר למכר או לקנות. ואין
59 לוקחין [קונים] פתים ואבנים ועבדים ובהמות, אלא לצורך
60 המועד.
61 כג. מוכרי פרות פסות וכלים, מוכרין בצנעה לצורך המועד.
62 ביצד? אם היתה החנות פתוחה לזוית או למבוי, פותח
63 בדרוכו; ואם היתה פתוחה לרשות הרבים, פותח [דלת]
64 אחת ונוצל אחת. וערב יום טוב האחרון של חג הסוכות,
65 מוציא ומעטר את השוק בפרות בשביל כבוד יום טוב.
66 מוכרי תבלין - מוכרין בדרוכו, בפרהסיא.
67 כד. כל שאסור לעשותו במועד, אינו אומר לגוי לעשותו.
68 וכל שאסור לעשותו במועד - אם אין לו מה יאכל, הרי
69 זה עושה כדי פרנסתו; וכן עושה סחורה בכדי פרנסתו.
70 ומתיר לעשיר לשכור פועל עני שאין לו מה יאכל, לעשות
71 מלאכה שהיא אסורה במועד, כדי שיטל שכרו להתפרנס
72 בו. וכן לוקחין דברים שאינם לצורך המועד, מפני צורך
73 המוכר שאין לו מה יאכל.
74 כה. שוכרין השכיר על המלאכה במועד, לעשותה לאחר
75 המועד, ובלבד שלא ישקל ולא ימדד ולא ימנה בדרך
76 שהוא עושה בחל. וגוי שקבל קבלת [עבודת קבלנות]
77 מישראל, אפלו היה חוץ לתחום - אינו מניחו לעשות
78 במועד; שהכל יודעין שמלאכה זו לישראל, ויחשדו אותו
79 שמא שכר את הגוי לעשות לו במועד - שאין הכל יודעין
80 הפרש שיש בין השכיר ובין הקבלן; ולפיכך אסור.

יום שני י"ח מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ח

83 א. נהרות המושכין [וזרמים] מן האגמים, מתיר להשקות
84 מהן בית השלהין [שדה הזקוקה להשקיה] במועד - והוא
85 שלא פסקו [שנמשכים תמיד]; וכן הברכות שאמת [תעלת]
86 המים עוברת ביניהן, מתיר להשקות מהן; וכן ברכה שנוטפה
87 מבית השלהין ועדין היא נוטפת, מתיר להשקות ממנה בית
88 השלהין אחרת - והוא, שלא פסק המעצן המשקה בית
89 השלהין העליונה.
90 ב. צרונה שחציה נמוך וחציה גבוה - לא ידלה ממקום

ועוקרין את הפשתה, מפני שהיא ראויה לחפף בה במועד; 48
וקוצרין את הפשות [מין צמח], מפני שהיא ראויה להטילה 49
לשכר במועד. וכן כל פיוצא בזה. 50

יא. אין מכניסין את הצאן לדיר [בשדה] כדי שיזבלו את 51
הקרע [בגלליהם], שהרי הוא מדיר [מזבל] שדהו במועד; 52
ואם באו מאליהן, מתר. ואין מסייעין אותן, ואין מוצרין להן 53
שומר לנער את צאנם [להעבירם ממקום למקום לפזר זבלם]. 54
היה שכיר שבת [שבוע], שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר 55
שבוע [שבוע שנים] - מסייעין אותן; ושוכרין שומר לנער 56
הצאן ממקום למקום, כדי שיזבלו כל השדה. והכל 57
שפחצר, מסלקין אותו לצדדין; ואם נעשה חצר כרפת בקר, 58
מוציאין אותו לאשפה. 59

יב. המשנה פני הקרע - אם נתפנו לתמן מקום שיעמיד 60
בו פרי של תבואה או שידוש בו, מתר; ואם נתפנו לעבודת 61
הארץ, אסור. וכן המלקט עצים מתוך שדהו - אם לצורך 62
העצים, מתר; ואם לתמן הקרע, אסור. וכן הפותק [פותח 63
זרם] מים לשדהו - אם נתפנו שיכנסו הדגים, מתר; ואם 64
להשקות הארץ, אסור. וכן הקוצץ חריות [ענפים] מן הדקל 65
- אם נתפנו להאכיל לבהמתו, מתר; ואם נתפנו לעבודת 66
האילן, אסור. וממעשיו יצר, לאי זה דבר הוא מתפנו. 67

יג. תנור וכירים שאפשר שייכשו [ייתבשו] ויאפה בהן 68
במועד, עושין [מייצרים] אותן; ואם לאו, אין עושין אותן. 69
ובין כף ובין כף, בונין [טחים] על חרש של תנור ועל הכירה 70
הטפלה [שכבת הטיט] שלהן. ומסרגין [בונין] את המטות, 71
ונוקרין [מנקים] את הרחים, ופותחין להן עין [חור], 72
ומעמידין אותן, ובונין אמת המים של רחים [זרם המים 73
מגלגל את הריחיים]. 74

יד. זופתין את החבית, כדי שלא יפסד היין; וזופתין את 75
הבקבוק, מפני שאין בו טרח. וסותמין פי החבית של שכר, 76
כדי שלא תפסד. ומחפין [מכסים] את הקציעות [פירות 77
שטוחים ליבוש] בקש, כדי שלא יאבדו. ומרפכין [משפופים] 78
את הבגדים בידיים, מפני שהוא מעשה הדיוט; אבל אין 79
עושין קשרי בית הידים [קמטי השרוולים], מפני שהוא 80
מעשה אמן. וכן כל פיוצא בזה. 81

טו. קוצצין צפרני חמור של רחים [המטייע בטחינה - כדי 82
שיוכלו להרכיב על רגליו "פרסות" ויוכל ללכת], ובונין אבוס 83
[סל אכילה] לבהמה. וסוס שרוכב עליו - מתר לטל צפרניו 84
ולסרקו כדי לפותו. ואין מרביעין בהמה במועד; אבל 85
מקייזין לה דם, ואין מונעין ממנה רפואה. וכל מאכלות 86
ומשקין שאינן מאכל בריאין אלא לרפואה, מתר לאדם 87
לאכלן ולשתותן במועד. 88

טז. אין מפנין [כלים] מחצר לחצר במועד, לא מבערה 89
לנאה ולא מנאה לבערה; אבל מפנה הוא מבית לבית 90
באותה חצר. ומביאין פלים שהן לצורך המועד מבית האמן, 91
כגון פרים וכסות וכוסות וצלוחיות; אבל פלים שאינן 92
צריכין, כגון מחרשה מן הלוטש או צמר מבית הצבע - אין 93
מביאין. ואם אין לאמן מה יאכל, נותן לו שכרו ומניחן 94

נמוף להשקות מקום גבוה, מפני שהוא טרח גדול. ומתר 1
לדלות מים להשקות הירקות, כדי לאכלן במועד; ואם 2
בשכיל לפותן, אסור. 3

ג. אין עושין עוגיות בעקרי הגפנים [חפירות סביב הגזע], 4
כדי שיתמלאו מים. ואם היו עצויות ונתקלקלו, הרי זה 5
מתקן במועד; וכן אמת המים שנתקלקלה, מתקנין אותה 6
במועד. כיצד? היתה עמקה טפח, חופר בה עד ששה; 7
היתה טפחים, מעמיקה עד שבעה. ומושכין את המים 8
מאילן לאילן, ויכלבד שלא ישקה את כל השדה; ואם היתה 9
שדה לחה, מתר להשקות את כלה. ומרביצין [משקים מעט] 10
את השדה במועד. שכל הדברים האלו, אין בהם טרח יתר. 11

ד. זרעים שלא שתו מלפני המועד, לא ישקם במועד, מפני 12
שהן צריכין מים רבים, ויבוא לידי טרח יתר. ומתר להסב 13
את הנער ממקום למקום, ולפתח נהר שנסתם. בורות שיחין 14
ומערות של יחיד - אם היה צריך להם - חוטטין [מנקים] 15
אותן ושפין את סדקיהן, אבל אין חופרין אותן לבתחלה; 16
וכונסין לתוכן מים, אף על פי שאינו צריך להן. ועושין 17
נברכת [ברכה לכביסה] במועד. 18

ה. עכברים שהם מפסידין [מקלקלים] את האילנות, צדין 19
אותן במועד. בשדה האילן, צד בדרך; כיצד? חופר, ותולה 20
המצודה. ואם היה שדה לכן [תבואה] סמוכה לשדה האילן 21
- צדין אותן בשדה הלכן בשנוי, כדי שלא יכנסו לשדה 22
האילן ויחרבוה. וכיצד צד בשנוי? נועץ שפור [ברזל] 23
בארץ, ומכה [עליו] בקרדם, ואחר כך ינתקנו [יוציאו]; 24
ונמצא מקומו גמה. 25

ו. כתל גנה שנפל - בונהו מעשה הדיוט [ללא טיט], או גדר 26
אותו בקנים וגמא [צמח] וכיוצא בהן. וכן אם עשה מעקה 27
לגג, בונה אותו מעשה הדיוט. אבל כתל חצר שנפל, בונהו 28
בדרך; ואם היה גוהה [מט ליפול] - סותרו מפני הסכנה, 29
ובונהו בדרך. 30

ז. בונה אדם אצטבא [ספסל] לישב או לישן עליה. הצייר 31
[של דלת] והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו - 32
מתקנן במועד בדרך, בין של ברזל בין של עץ; שנה הפסד 33
גדול הוא - שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות, נמצא 34
מאבד כל מה שיש בבית; וכבר בארנו, שכל שיש בו הפסד, 35
אינו צריך שנוי. 36

ח. אין חופרין קבר להיותו מוכן למת שימות, ואין בונין 37
אותו. אבל אם היה עשוי, הרי זה מתקנו במועד; כיצד? 38
מוסיף במדתו או מקצר במדתו, כדי שיהיה נכון [מוכן] לעת 39
שיקבר בו. 40

ט. אין מפנין את המת ואת העצמות מקבר לקבר, לא 41
מקבר לבזוי ולא מבזוי למקבר; ואסור לעשות פן לעולם 42
בשאר הימים, אלא אם פן היה [הקבר השני] בתוך שלו 43
[בשדה של מת] - מפנהו בשאר הימים, אפלו מקבר לבזוי. 44

י. אין מתלעין [מוציאין תולעים] את [מן] האילנות, ולא 45
מזהמין את הנטיעות [מדביקין זבל בקילוף הגזע], ולא 46
מגזמין; אבל סכין את האילנות ואת הפרות שבהן בשמן. 47

מַצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) שְׁלֹא לֵאכֹל חֻמֶּץ
בַּיּוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר מִחֻצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעַלָּה; (ב) לְהַשְׁבִּית
שְׂאֹר מֵאֲרֻבָּעָה עָשָׂר; (ג) שְׁלֹא לֵאכֹל חֻמֶּץ כָּל שִׁבְעָה;
(ד) שְׁלֹא לֵאכֹל תַּעֲרֹכֶת חֻמֶּץ כָּל שִׁבְעָה; (ה) שְׁלֹא יֵרָאֶה
חֻמֶּץ כָּל שִׁבְעָה; (ו) שְׁלֹא יִמָּצֵא חֻמֶּץ כָּל שִׁבְעָה; (ז) לֵאכֹל
מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ
הַלֵּילָה. וּבְאֹר מַצּוֹת אֵלוֹ - בַּפֶּרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. כָּל הָאוֹכֵל בַּיּוֹם חֻמֶּץ בַּפֶּסַח, מִתְחַלֵּת לַיִל חֻמֶּשֶׁה עָשָׂר
עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִסָּן - בְּמִזְיד, חֵיב כֶּרֶת,
שְׁנֵאמֶר: "כִּי כָל אֹכֵל חֻמֶּץ, וְנִכְרְתָה"; בְּשׁוֹגֵג, חֵיב קָרֶבֶן
חֲטָאת קְבוּעָה [בֵּין עֵנִי בֵּין עֲשִׂיר מְבִיא בַּהֲמָה לְקֶרֶב] - אֶחָד
הָאוֹכֵל, וְאֶחָד הַמִּמְחָה [מִמִּיט] וְשׁוֹתָהּ.

ב. הַחֻמֶּץ בַּפֶּסַח, אֲסוּר בִּהְיֵה - שְׁנֵאמֶר: "לֹא יֵאכֹל חֻמֶּץ",
לֹא יֵהָא בּוֹ [שׁוּם] הִתֵּר אֲכִילָה. וְהַמִּנִּיחַ חֻמֶּץ בְּרִשּׁוֹתוֹ בַּפֶּסַח
- אִף עַל פִּי שְׁלֹא אֲכָלוֹ, עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לְאוּיִן, שְׁנֵאמֶר: "לֹא
יֵרָאֶה לָּךְ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלָּךְ", וְנֵאמֶר: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא
בְּכַתִּיבָם"; וְאֲסוּר הַחֻמֶּץ וְאֲסוּר הַשְּׂאֹר שֶׁבּוֹ מִחֻמֶּצִּין [בַּצֶּק
אֶחָד -], אֶחָד הוּא.

ג. אִינוֹ לוֹקֵה מִשּׁוּם "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא", אֲלֵא אִם בֵּן
קֹנֵה חֻמֶּץ בַּפֶּסַח, אוֹ חֻמֶּצוֹ - כְּדֵי שִׁיעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה. אֲכָל אִם
הָיָה לוֹ חֻמֶּץ קֹדֶם הַפֶּסַח, וְכֵא הַפֶּסַח וְלֹא בָּעֵר וְלֹא הֵנִיחוֹ
בְּרִשּׁוֹתוֹ - אִף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לְאוּיִן - אִינוֹ לוֹקֵה מִן
הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שְׁלֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה; וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת
[מַלְקוֹת מִדְּרַבָּן].

ד. חֻמֶּץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אֲסוּר בִּהְיֵה לְעוֹלָם; וְדָבָר זֶה
- קֹנֵס מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים: מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל "כָּל יֵרָאֶה" וְ"כָל
יִמָּצֵא", אֲסוּרוֹ, וְאִפְלוֹ הֵנִיחוֹ בַּשְּׁנֵי אוֹ בְּאַנֶּס - כְּדֵי שְׁלֹא
יֵנִיחַ אֲדָם חֻמֶּץ בְּרִשּׁוֹתוֹ, כְּדֵי שִׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחֵר הַפֶּסַח.

ה. חֻמֶּץ שֶׁנִּתְעַרַּב בְּדָבָר אַחֵר בַּפֶּסַח, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שְׁלֹא
בְּמִינוֹ - הָרִי זֶה אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. וְחֻמֶּץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר
עָלָיו הַפֶּסַח - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא אֲסוּר בִּהְיֵה - אִם נִתְעַרַּב
בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שְׁלֹא בְּמִינוֹ, הָרִי זֶה מֵתֵר לֵאכֹלוֹ אַחֵר הַפֶּסַח;
שְׁלֹא קֹנֵסוֹ וְאֲסוּרוֹ אֲלֵא בְּחֻמֶּץ עֲצָמוֹ, אֲכָל הַתַּעֲרֹכֶת מִתֵּר
בְּאֲכִילָה לְאַחֵר הַפֶּסַח.

ו. אִין חֵיבִין כֶּרֶת, אֲלֵא עַל אֲכִילַת עֲצָמוֹ שֶׁל חֻמֶּץ. אֲכָל
עֲרוֹב חֻמֶּץ, כְּגוֹן בֶּתֶח הַכֶּבֶל [שִׁיבּוֹל עֲשׂוֹי מִחֻלָּב חֻמוֹץ וְלֶחֶם]
וְשֶׁכֶר הַמָּדִי [עֲשׂוֹי מִשְׁעוּרָה], וְכָל הַדּוּמָה לָהֶן מִדְּבָרִים
שֶׁהַחֻמֶּץ מֵעֵרֵב בֵּהֶן - אִם אֲכָלָן בַּפֶּסַח, לוֹקֵה וְאִין בּוֹ כֶּרֶת,
שְׁנֵאמֶר: "כָּל מִתְקַצֵּת לֹא תֵאכְלוּ". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
בְּשִׂאֲכָל בַּיּוֹם חֻמֶּץ בְּתוֹךְ הַתַּעֲרֹכֶת, כְּדֵי אֲכִילַת שְׁלֹשׁ בִּיצִים
- הוּא שְׁלוֹקָה מִן הַתּוֹרָה; אֲכָל אִם אִין בַּתַּעֲרֹכֶת בַּיּוֹם
[שְׁמִצְטוּרָה] כְּדֵי [- תוֹךְ כֶּדֶי] אֲכִילַת שְׁלֹשׁ בִּיצִים - אִף עַל פִּי

שֶׁאֲסוּר לוֹ לֵאכֹל - אִם אֲכָל, אִינוֹ לוֹקֵה אֲלֵא מִכַּת מִרְדּוֹת.
ז. הָאוֹכֵל מִן הַחֻמֶּץ עֲצָמוֹ בַּפֶּסַח, כָּל שֶׁהוּא - הָרִי זֶה אֲסוּר
מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמֶר: "לֹא יֵאכֹל חֻמֶּץ". וְאִף עַל פִּי כֵן, אִינוֹ

אֲצָלוֹ; וְאִם אִינוֹ מֵאֲמִינוֹ, מִנִּיחַן בְּבֵית הַסֵּמוּךְ לוֹ; וְאִם חֲשַׁשׁ
לָהֶן שְׁמָא יִגְבּוּ - מִפְּנֵי לְחַצֵּר אַחֶרֶת, אֲכָל לֹא יִבִּיא לְבִיתוֹ.
יז. אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה בְּעֶרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה
וּלְמַעַלָּה, כְּמוֹ עֶרְבֵי שַׁבָּתוֹת. וְכָל הַעוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בֵּהֶן, אִינוֹ
רוֹאֶה סִימֵן בְּרָכָה; וְגוֹעֲרִין בּוֹ, וּמִבְטְלִין אוֹתוֹ בַּעַל פֶּרָחוֹ,
אֲכָל אִין מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת [מַלְקוֹת מִדְּרַבָּן], וְאִין צָרִיךְ
לֹמַר שְׂאִין מְנַדִּין אוֹתוֹ - חוּץ מֵעֶרֶב הַפֶּסַח אַחֵר חֻצוֹת;
שֶׁהַעוֹשֶׂה בּוֹ מִלֵּאכָה אַחֵר חֻצוֹת מְנַדִּין אוֹתוֹ, וְאִין צָרִיךְ
לֹמַר שֶׁמִּכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת אִם לֹא נִדּוּהוּ - לְפִי שִׁיּוֹם
אֲרֻבָּעָה עָשָׂר בְּנִסָּן אִינוֹ כְּשֶׁאֵר עֶרְבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי
שֶׁשֶּׁשׁ בּוֹ [קֶרֶב] חֲגִיגָה וְשִׁחִיטָה קָרֶבֶן.

יח. לְפִיכָף, יוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר אֲסוּר בַּעֲשִׂית מִלֵּאכָה מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים, כְּמוֹ חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד; וְהוּא קָל מִחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד,
וְאִינוֹ אֲסוּר אֲלֵא מִחֻצֵי הַיּוֹם וּמַעַלָּה, שֶׁהוּא זְמַן הַשְּׁחִיטָה.
אֲכָל מִהֲנִיחַן הַחֻמֶּה עַד חֻצֵי הַיּוֹם, תְּלוּי בְּמִנְהָג - מְקוֹם
שֶׁנִּהְיָגִין לַעֲשׂוֹת, עוֹשִׁין; מְקוֹם שֶׁנִּהְיָגוּ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת, אִין
עוֹשִׁין.

יט. וְאִפְלוֹ בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָגוּ לַעֲשׂוֹת - לֹא יִתְחִיל בַּתְּחִלָּה
לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה בְּאֲרֻבָּעָה עָשָׂר, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל
לְגַמְרָה קֹדֶם חֻצוֹת; אֲלֵא שְׁלֹשׁ אֲמִנּוּיֹת בְּלִבָּד הֵן שֶׁמִּתְחִילִין
בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָגוּ לַעֲשׂוֹת, וְעוֹשִׁין עַד חֻצוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: הַחִטּוּיִן
וְהַסִּפְרִין וְהַכּוֹבָסִין. אֲכָל שְׂאֹר אֲמִנּוּיֹת - אִם הִתְחִיל בָּהֶן קֹדֶם
אֲרֻבָּעָה עָשָׂר, הוּא שְׁגוּמָר עַד חֻצוֹת; שְׂאִין הָעַם צָרִיכִין
לְשְׂאֹר אֲמִנּוּיֹת צִרְף הַרְבֵּה.

כ. הַהוֹלֵךְ מִמְּקוֹם שֶׁעוֹשִׁין לְמְקוֹם שְׂאִין עוֹשִׁין - לֹא יַעֲשֶׂה
בִּישׁוּב, מִפְּנֵי הַמִּחְלּוּקוֹת, אֲכָל עוֹשֶׂה הוּא בְּמִדְּבָר; וְהַהוֹלֵךְ
מִמְּקוֹם שְׂאִין עוֹשִׁין לְמְקוֹם שֶׁעוֹשִׁין - לֹא יַעֲשֶׂה; נוֹתֵנִין
עָלָיו חֻמֵּי מְקוֹם שִׁיעֲשֶׂה מִשָּׁם, וְחֻמֵּי מְקוֹם שֶׁהוֹלֵךְ לְשָׁם.
וְאִף עַל פִּי כֵן, לֹא יִתְרָאֶה בְּפִנְיָהֶם שֶׁהוּא כְּטֵל מִפְּנֵי הָאֲסוּר
- לְעוֹלָם אֵל יִשְׁנֶה אֲדָם, מִפְּנֵי הַמִּחְלּוּקוֹת. וְכֵן מִי שֶׁדַּעַתּוֹ
לְחַזֵּר לְמִקְוָמוֹ, נוֹהֵג כְּאֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ בֵּין לְהִקָּל בֵּין לְהִתְחַמֵּר
- וְהוּא שְׁלֹא יִתְרָאֶה בְּפִנְיָ אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי
הַמִּחְלּוּקוֹת.

כא. מוֹלִיכִין וּמִכִּיִּאִין כָּלִים מִבֵּית הָאֶמֶן בְּאֲרֻבָּעָה עָשָׂר
אַחֵר חֻצוֹת, אִף עַל פִּי שְׂאִין לְצֶרֶף הַמוֹעֵד. וְגוֹרְפִין וְכָל
[בְּמַגִּירָפָה] מִתַּחַת רִגְלֵי כְּהֵמָה, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְאַשְׁפָּה.
וּמוֹשִׁיבִין שׁוֹכְכִין לְתִרְגוּלוֹיִן; וְתִרְגוּלָתָהּ שִׁיעֲשֶׂה שְׁלֹשֶׁת יָמִים
אוֹ יֶתֶר עַל הַבִּיצִים, וּמִתָּה - מוֹשִׁיבִין אַחֶרֶת תַּחְתִּיקָה
בְּאֲרֻבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שְׁלֹא יִפְסְדוּ הַבִּיצִים. וּבְמוֹעֵד, אִין
מוֹשִׁיבִין; אֲכָל אִם בְּרִחָה בְּמוֹעֵד מַעַל הַבִּיצִים, מִחֲזִירִין
אוֹתָהּ לְמִקְוָמָה.
בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

יום שלישי י"ט מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות חמץ ומצה

יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש

בדיקה, מפני שהעופות מצויים שם, והן אוכלין כל חמץ
 שיפיל שם.
 ה. חר שבאמצע הבית שביין אדם לחברו - זה בודק עד
 מקום שיצדו מצעת, וזה בודק עד מקום שיצדו מצעת, והשאר
 מבטלו בלבד; וכל מקום שאין מכניסין לו חמץ, אינו צריך
 בדיקה.
 ו. חרי הבית התחתונים והעליונים, ונג היציע [חדרון שגגו
 משופע], ורפת בקר, ולולין, ומתבן [בית התבן], ואוצרות
 [מחסני] יין ואוצרות שמן שאין מסתפק מהן, ובית דגים
 גדולים - אינן צריכין בדיקה, אלא אם פן הכניס להן חמץ.
 אבל אוצרות שחר ואוצרות יין שמסתפק מהן, ובית המלח,
 ובית השעורה, ובית דגים קטנים, ובית העצים, ובית
 המוריס [שומן דג מלוח], וחרי הבית האמצעיים, וכיוצא
 באלו - צריכין בדיקה, שסתמן שמכניסין להן חמץ; ואם
 ידע בודאי שלא הכניס שם חמץ, אינו צריך בדיקה.
 וכשבודק המרתף, בודק ממנו שתי שורות [של חביות]
 החיצונות, שהן העליונה ושלמטה ממנה.
 ז. אין חוששין שמא גררה חלדה חמץ למקום שאין
 מכניסין בו חמץ; שאם נחוש מבית לבית, נחוש מעיר
 לעיר, ואין לדבר סוף. בודק ליל ארבעה עשר, והניח עשר
 חלות ומצא תשע - חרי זה חושש, וצריך לבדק פעם שניה;
 שהרי גררה חלדה או עכבר בודאי.
 ח. וכן אם ראה עכבר שנכנס לבית וחמץ בפיו אחר בדיקה
 - צריך לבדק פעם שניה. אף על פי שמצא פרווין באמצע
 הבית, אין אומרים: 'עכבר אכל אותה הפת במקום זה, והרי
 הפרוויין', אלא חוששין שמא הניחה בחר או בחלון, ואלו
 הפרוויין שם היו; ולפיכך חוזר ובודק. אם לא מצא כלום,
 חרי זה בודק כל הבית; ואם מצא אותה הפת שננטלה
 העכבר ונכנס, אינו צריך בדיקה.
 ט. ראה תינוק שנכנס לבית בדוק, ובידו כפר, ונכנס אחריו,
 ומצא פרווין - אינו צריך בדיקה; שחזקתו שאכלה, ואלו
 הפרוויין שנפלו ממנו בשעת אכילה - שדרך התינוק לפרר
 בעת אכילתו, ואין דרך עכבר לפרר. ואם לא מצא פרווין
 כלל, צריך לבדק.
 י. הניח תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר
 ונטל, ולא ידענו אם חמץ אם מצה נטל, ונכנס לבית בדוק
 - צריך לבדק; שכל [איסור] הקבוע [ידוע מקומו], כמחצה
 על מחצה.
 יא. שני צבורין, אחד חמץ ואחד מצה, ושני בתים, אחד
 בדוק ואחד שאינו בדוק, ובאו שני עכברים, זה נטל חמץ
 וזה נטל מצה, ואין ידוע לאי זה בית נכנס זה שננטל החמץ;
 וכן שני בתים בדוקין, וצבור אחד חמץ, ובא עכבר ונטל,
 ואין ידוע לאי זה בית נכנס; או שיצדע שנכנס לאחד מהן,
 ונכנס אחריו ובדק ולא מצא כלום; או שבדק, ומצא כפר
 - בכל אלו, אינו צריך לבדק פעם שניה; שאין פאן קבוע.
 יב. הניח החמץ בנזית זו, ומצאו בנזית אחרת; או שהניח
 תשע חלות, ומצא עשר; או שהיו תשעה צבורין {מצה}

חייב פרת או קרבן, אלא על כשעור שהוא פזית; והאוכל
 פחות מפזית במזיד, מפין אותו מפת מרדות.
 ח. אסור לאכל חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום
 ולמעלה, שהוא מתחלת שעה שביעית ביום. וכל האוכל
 בזמן זה, לוקה מן התורה, שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ",
 כלומר על קרבן הפסח; כך למדו מפי השמועה [ממדרש]
 בפרוש דבר זה: לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת
 הפסח, שהוא "בין הערבים", והוא חצי היום.
 ט. ואסרו חכמים לאכל חמץ מתחלת שעה ששית, כדי
 שלא יגע [יבשל] באסור תורה. ומתחלת שעה ששית יהיה
 החמץ אסור באכילה ובהנחה: שעה ששית מדברי סופרים,
 ושאר היום משביעית ומעלה, מן התורה. שעה חמישית,
 אין אוכלין בה חמץ - גזירה משום יום המעון, שמא יטעה
 בין חמישית וששית. ואינו אסור בהנחה בשעה חמישית.
 לפיכך, תולין בה תרומה ולחם תורה וכיוצא בהן מחמץ
 שהוא קדש, לא אוכלין ולא שורפין עד שתגיע שעה
 ששית, שורפין הכל.
 י. הא למדת, שמותר לאכל חמץ ביום ארבעה עשר עד סוף
 שעה רביעית; ואין אוכלין בשעה חמישית, אלא נהנין בו;
 והאוכל בשעה ששית, מפין אותו מפת מרדות. והאוכל
 מתחלת שעה שביעית, לוקה.

יום רביעי כ' מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ב

א. מצות עשה מן התורה, להשבית החמץ קדם זמן אסור
 אכילתו, שנאמר: "ביום הראשון תשביתו שאר מפתים";
 מפי השמועה [שמסר משה רבנו] למדו, שראשון זה הוא יום
 ארבעה עשר. וראיה לדבר זה, מה שכתוב בתורה: "לא
 תשחט על חמץ דם ובחיי", כלומר לא תשחט הפסח
 והחמץ קים; ושחיטת הפסח, הוא יום ארבעה עשר אחר
 חצות.
 ב. ומה היא השבתה זו האמורה בתורה? היא שיבטל
 החמץ מלבו ויחשב אותו כעפר, וישים בלבו שאין ברשותו
 חמץ כלל, ושפל חמץ שברשותו, חרי הוא כעפר וכדבר
 שאין בו צרך כלל.
 ג. ומדברי סופרים, לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים,
 ולבדק ולהוציאו מפל גבולו. וכן מדברי סופרים, שבדקין
 ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר, לאור
 הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה
 לבדיקה; ואין קובעין מדרש [שיעור] בסוף יום שלשה
 עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות [ללמוד תורה] בעת זו -
 שמא ימשך וימנע מבדיקה, בתחלת זמנה.
 ד. אין בודקין לא לאור הלכנה, ולא לאור החמה, ולא
 לאור האבוקה - אלא לאור הנר. במה דברים אמורים?
 בחורים ובמחבואות; אבל אכסדרה [מרפסת] שאורה רב -
 אם בדקה לאור החמה, די. ואמצע החצר, אינו צריך

48 שלשים יום - אם דעתו לפנותו קדם הפסח, צריך לבדק
49 ואחר כך עושהו אוצר; ואם אין דעתו לפנותו קדם הפסח,
50 אינו צריך לבדק.

יום חמישי כ"א מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ג

52
53 א. כשבדק אדם ומחפש בלילי ארבעה עשר, מוציא את
54 החמץ מן החרים ומן המחבואות ומן הנזירות, ומקבץ הכל,
55 ומניחו במקום אחד. עד תחלת שעה ששית ביום, מבצעו;
56 ואם רצה לבצעו בלילי ארבעה עשר, מבצעו.
57 ב. החמץ שמניח בלילי ארבעה עשר, כדי שיאכל ממנו
58 למחר עד ארבע שעות - אינו מניחו מפור ומפור בכל
59 מקום, אלא מצניעו בכלי או בנזית ידועה, ונזהר בו; שאם
60 לא נזהר בו ומצאו חסר - צריך לחפש אחריו ולבדק פעם
61 אחרת, שמא גררוהו העכברים.
62 ג. חל ארבעה עשר להיות בשבת - בודקין את החמץ
63 בלילי ערב שבת [ליל שישי], שהוא ליל שלשה עשר;
64 ומניח מן החמץ כדי לאכל ממנו, עד ארבע שעות ביום
65 השבת, ומניחו במקום מצנע, והשאר מבצעו מלפני השבת.
66 ואם נשאר מן החמץ ביום השבת אחר ארבע שעות,
67 מבטלו; וכופה עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון,
68 ומבצעו.
69 ד. היו לו ככרות רבות של תרומה, וצרף לשרפה ערב שבת
70 - לא יערב הטהורה עם הטמאה, וישרף; אלא שורף
71 טהורה לעצמה, וטמאה לעצמה, ותלויה [ספק טמאה]
72 לעצמה. ומניח מן הטהורה כדי לאכל, עד ארבע שעות
73 ביום השבת בלבד.
74 ה. מי ששכח או הזיד ולא בדק בליל ארבעה עשר, בודק
75 בארבעה עשר בשחרית; לא בדק בשחרית, בודק בשעת
76 הפעור [שעה שישי]; לא בדק בשעת הפעור, בודק בתוך
77 החג. עבר הרגל ולא בדק - בודק אחר הרגל, כדי שיבצר
78 מה שימצא מחמץ שעבר עליו הפסח, מפני שהוא אסור
79 בהנזה.
80 ו. כשבדק החמץ בליל ארבעה עשר, או ביום ארבעה
81 עשר, או בתוך הרגל - מברך קדם שיתחיל לבדק: 'ברוך
82 אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו
83 על בעור חמץ'; ובדק ומחפש בכל המקומות שמכניסין
84 להם חמץ, כמו שבארנו. ואם בדק לאחר הרגל, אינו מברך.
85 ז. כשגומר לבדק - אם בדק בליל ארבעה עשר, או ביום
86 ארבעה עשר קדם שש שעות - צריך לבטל כל חמץ
87 שנשאר ברשותו, ואינו רואהו; ויאמר: 'כל חמץ שיש
88 ברשותי שלא ראיתיו ולא ידעתי, הרי הוא בטל, והרי
89 הוא פעור'. אבל אם בדק מתחלת שעה ששית ולמעלה,
90 אינו צריך לבטל - שהרי אינו ברשותו, שפבר נאסר
91 בהנזה.
92 ח. לפיכך, אם לא בטל קדם שש, ומשש שעות ומעלה

1 (חמץ) ואחד {חמץ} (מצה), ופרש פבר מהן, ואין ידוע אם
2 חמץ או מצה, ובא עכבר ונטל הפבר שפרש, ונכנס לבית
3 בדוק; או שבא עכבר ונטל חמץ, וספק נכנס לבית זה או
4 לא נכנס - בכל אלו, צריך לבדק.
5 יג. נכנס עכבר לבית וכבר בפיו, ויצא עכבר משם וכבר
6 בפיו - אומרים: 'הוא הראשון שנכנס, הוא האחרון שיצא',
7 ואינו צריך לבדק; הנה הראשון שחר וזה שיצא לכן, צריך
8 לבדק. נכנס עכבר וכבר בפיו, ויצאת משם חלדה וכבר
9 בפיה - צריך לבדק; יצאת ועכבר וכבר בפיה, אינו צריך
10 לבדק - שעה הפבר, הוא שהיה בפי העכבר. נחש שנכנס
11 לחור ופת בפיו, אין חיב להביא חבר [ציד נחשים] להוציאו.
12 יד. נזית חמץ בשמי קורה, מחיבין אותו להביא סלם
13 להורידו; שפעמים יפל משמי קורה. הנה חמץ בבזר, אין
14 מחיבין אותו להעלותו, אלא מבטלו בלבד, וידיו.
15 טו. כפת [חתיכת] שאור שיתדה לשיכה - אם טח פניה
16 בטיט - הרי זו בטלה, ומתר לקימה. בצק שבסדקי הערכה
17 [קערה] - אם יש נזית במקום אחד, חיב לבצר. ואם לאו
18 - אם היה עשוי לחזק בו שכרי הערכה, או לסתם בו נגב
19 - בטל במעוטו; ואם לאו, חיב לבצר. היו שני חציי זיתים
20 בשני מקומות, וחוט של בצק ביניהן - רואין: כל שאלו
21 ינטל החוט נטלין עמו, חיב לבצר; ואם לאו, אינו חיב
22 לבצר.
23 טז. במה דברים אמורים? בערכה; אבל בבית - אף על
24 פי שאם ינטל החוט אין נטלין עמו - חיב לבצר, מפני
25 שפעמים מקבץ אותו. הנה חצי זית בבית וחצי זית בצליה,
26 חצי זית בבית וחצי זית באכסדרה [מרפסת], חצי זית בבית
27 וחצי זית בבית; שלפנים ממנו - הואיל ואלו החציי זיתים
28 דבוקין בכתלים, או בקורות, או בקרקעות - אינו חיב
29 לבצר, אלא מבטל בלבד וידיו.
30 יז. המשפיר בית סתם בארבעה עשר [לא פירש אם בדקו]
31 - הרי זה בחזקת בדוק, ואינו צריך לשאל; ואם החזק זה
32 המשפיר שלא בדק, ואמרה אשה או קטן, 'אנו בדקנוהו' -
33 הרי אלו נאמנין; שהכל נאמנים על בעור חמץ, והכל
34 פשרין לבדיקה, ואפלו נשים ועבדים וקטנים - והוא,
35 שיהיה קטן שיש בו דעת לבדק.
36 יח. המשפיר בית לחברו - אם עד שלא מסר המפתח חל
37 ארבעה עשר, על המשפיר לבדק; ואם משמסר המפתח חל
38 ארבעה עשר, על השוכר לבדק. המשפיר בית בחזקת
39 שהוא בדוק, ונמצא שאינו בדוק - על השוכר לבדק; ואינו
40 מקח טעות, ואפלו במקום שבדקין בשכר [בתשלום],
41 שהרי מצוה הוא עושה.
42 יט. המפרש בים והיוצא בשירה, תוף שלשים יום - זקוק
43 לבדק. קדם שלשים יום - אם דעתו לחזר קדם הפסח, צריך
44 לבדק ואחר כך יצא, שמא יחזר ערב הפסח בין השמשות,
45 ולא יהיה לו פנאי לבצר; ואם אין דעתו לחזר, אינו צריך
46 לבדק. וכן העושה ביתו אוצר [מחטן תבואה], תוף שלשים
47 יום - זקוק לבדק, ואחר כך כונס אוצרו לתוכו. קדם

יִרְאֶה לָךְ", שֶׁלֹּךְ אִי אֶתָּה רוּאָה; אָכַל אֶתָּה רוּאָה שֶׁל
אֲחֵרִים, או שֶׁל גִּבְיָה [הקדש].
ב. הָא לְמַדָּת, שֶׁחֲמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אִם הֵנִיחוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ,
אֶפְלוּ טָמוֹן, וְאֶפְלוּ בְּעִיר אַחֶרֶת, וְאֶפְלוּ מִפְּקֹד בֵּיד גּוֹיִם -
הָרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא יִרְאֶה" וְ"לֹא יִמְצֵא"; וְחֲמֵץ שֶׁל
הַקֹּדֶשׁ או שֶׁל גּוֹי שֶׁהָיָה אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אֶפְלוּ הָיָה עִמּוֹ בְּבֵית
- הָרִי זֶה מֵתָר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינּוּ שְׁלוּ. וְאֶפְלוּ הָיָה שֶׁל גֵּר תּוֹשֵׁב
[גוי שֶׁקִּיבֵל ד' מצוות] שֶׁיֵּד יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֶטֶת עָלָיו, אֵין כּוֹפִין
אוֹתוֹ לְהוֹצִיא חֲמֵץ מִרְשׁוּתוֹ בְּפֶסַח. אָכַל צָרִיף לַעֲשׂוֹת
מִחִיצָה גְבוּהָה עֲשֶׂרָה טַפְחִים בְּפָנֵי חֲמִצּוֹ שֶׁל גּוֹי, שְׁמָא
יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ; אָכַל שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אֵינוּ צָרִיף, מִפְּנֵי
שֶׁהִכָּל פּוֹרְשֵׁין [מובדלים] מִן הַקֹּדֶשׁ, כִּדִּי שְׁלֹא יָבוֹאוּ לִידֵי
מַעֲיָלָה.
ג. גּוֹי שֶׁהִפְקִיד חֲמִצּוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אִם קָבַל עָלָיו יִשְׂרָאֵל
אֲחֵרִיּוֹת, שְׁאִם אָבֹד או נִגְבַּב יִשְׁלַם לוֹ דָּמִיו - הָרִי זֶה חֵיב
לְבָעֵר; הוֹאִיל וְקָבַל עָלָיו אֲחֵרִיּוֹת, נַעֲשֶׂה כְּשֶׁלוֹ. וְאִם לֹא
קָבַל אֲחֵרִיּוֹת - מֵתָר לְקִימוֹ אֵצֶל, וּמֵתָר לְאָכַל מִמֶּנּוּ אַחֵר
הַפֶּסַח, שֶׁבְּרִשְׁוֹת הַגּוֹי הוּא.
ד. גּוֹי אֲלֵם שֶׁהִפְקִיד חֲמִצּוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אִם יוֹדֵעַ
הַיִּשְׂרָאֵלִי שְׁאִם אָבֹד או נִגְבַּב מִחֵיבוֹ לְשַׁלְּמוֹ וְכּוֹפֶה וְאוֹנֶסוֹ
לְשַׁלֵּם, וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא קָבַל אֲחֵרִיּוֹת - הָרִי זֶה חֵיב לְבָעֵר;
שֶׁהָרִי נִחָשֵׁב כְּאֵלוֹ הוּא שְׁלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּחֵיבוֹ הָאֵנֶס
בְּאֲחֵרִיּוֹתוֹ.
ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִרְהִין [משכון] חֲמִצּוֹ אֵצֶל הַגּוֹי - אִם אָמַר לוֹ:
'אִם לֹא הִבֵּאתִי לָךְ מַעוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קֶנָּה חֲמֵץ
זֶה מֵעַכְשָׁיו' - הָרִי זֶה בְּרִשְׁוֹת הַגּוֹי, וְאוֹתוֹ הַחֲמֵץ מֵתָר לְאַחֵר
הַפֶּסַח; וְהוּא שֶׁיְהִיָּה הַזֶּמֶן שֶׁקָּבַע לוֹ [שִׁיקָנָה] קֶדֶם הַפֶּסַח.
וְאִם לֹא אָמַר לוֹ 'קֶנָּה מֵעַכְשָׁיו' - נִמְצֵא אוֹתוֹ הַחֲמֵץ כְּאֵלוֹ
הוּא פְּקֻדוֹן אֵצֶל הַגּוֹי, וְאִסּוּר בְּהִנָּה לְאַחֵר הַפֶּסַח.
ו. יִשְׂרָאֵל וְגוֹי שֶׁהָיוּ בָּאֵין בְּסִפְיָה, וְהָיָה הַחֲמֵץ בֵּיד יִשְׂרָאֵל,
וְהִגִּיעָה שְׁעָה חֲמִישִׁית - הָרִי זֶה מוֹכְרוֹ לַגּוֹי או נוֹתְנוֹ לוֹ
בְּמִתְנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחֵר הַפֶּסַח; וְכִלְכֵּד שִׁתְּנֵנוּ לוֹ
מִתְנָה גְּמוּלָה.
ז. אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לַגּוֹי: 'עַד שֶׁאֶתָּה לּוֹקַח [קונה חמץ] בְּמִנָּה,
בּוֹא וְקַח בְּמֵאתִים' [כמות יותר גדולה, ורומז לו שיקנה ממנו
בחזרה את החמץ], 'עַד שֶׁאֶתָּה לּוֹקַח מִגּוֹי, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל
- שְׁמָא אֲצִטְרֹף וְאֶקַּח אַחֵר הַפֶּסַח'. אָכַל לֹא יִמְכַּר לוֹ
וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנָאי; וְאִם עָשָׂה כֵּן, הָרִי זֶה עוֹבֵר עַל "כֹּל
יִרְאֶה" וְ"כֹל יִמְצֵא".
ח. תַּעֲרֹכֶת חֲמֵץ, עוֹבְרִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם "כֹּל יִרְאֶה" וְ"כֹל
יִמְצֵא" - כְּגוֹן הַמּוֹרֵקִים [שומן דג מלוח עם קמח] וְכֵתֵת הַבְּבִלִי
[טיבול עשוי מחלב חמוץ וזחם] וְשֶׁכֶר הַמְּדִי, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ
מִן הַקֶּמַח, וְכֹל פִּיּוּצָא כְּאֵלוֹ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים; אָכַל דְּבָר
שֶׁיֵּשׁ בוֹ תַּעֲרֹכֶת חֲמֵץ, וְאֵינוּ רְאוּי לְאֶכִילָה - הָרִי זֶה מֵתָר
לְקִימוֹ בְּפֶסַח.
ט. כִּיצַד? עֲרַכְתָּ [קערת] הַעֲבָדִין [מעבדי עורות] שֶׁנִּתְּן
לְתוֹכָהּ קֶמַח וְעוֹרוֹת, אֶפְלוּ נִתְּנוּ שְׁעָה אַחַת קֶדֶם שְׁעַת

1 (ו) מִצָּא חֲמֵץ שֶׁהָיָה דַעְתּוֹ עָלָיו [בעת הבדיקה] וְהָיָה בְּלָבוֹ
2 [לבערו], וְשִׁכְחוּ בְּשַׁעַת הַבְּעוֹר וְלֹא בָעֵרוּ - הָרִי זֶה עוֹבֵר עַל
3 "לֹא יִרְאֶה" וְ"לֹא יִמְצֵא", שֶׁהָרִי לֹא בָעֵר וְלֹא בָטַל; וְאֵין
4 הַבְּטוּל עִמָּה מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינּוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְהַכְּתוּב
5 עָשָׂהוּ כְּאֵלוֹ הוּא בְּרִשְׁוֹתוֹ, לְחִיבּוֹ מִשּׁוּם "לֹא יִרְאֶה" וְ"לֹא
6 יִמְצֵא". וְחֵיב לְבָעֵר כָּכָל עַת שֶׁיִּמְצְאוּ. וְאִם מִצָּא בְּיוֹם
7 טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עַד לַעֲרֹב, וּמִבְּעֵר; וְאִם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ
8 הוּא - אֵינוּ צָרִיף לְכַפּוֹת עָלָיו, שֶׁהִכָּל פּוֹרְשֵׁין [מובדלים]
9 מִמֶּנּוּ.
10 ט. מִי שֶׁיִּצָּא מִבֵּיתוֹ קֶדֶם שְׁעַת הַבְּעוֹר לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, או
11 לְאָכַל בְּסַעֲדָה שֶׁל מִצְוָה כְּגוֹן סַעֲוֹדַת אַרְוִסִין וְנִשְׁוֹאִין,
12 וְנוֹזֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אִם יָכוֹל לְחַזֵּר וּלְבָעֵר
13 וְלְחַזֵּר לְמִצְוָתוֹ, יִחַזֵּר; וְאִם לֹא, יִבְטֵל בְּלָבוֹ. יִצָּא לְהַצִּיל
14 מִיֵּד הַגִּיס [שׁוֹדְדִים], מִן הַנֶּהֱרָה, מִן הַדִּלְקָה, וּמִן הַמַּפְלָת -
15 יִבְטֵל בְּלָבוֹ, וְדִיּוֹ. יִצָּא לְצָרֶף עֲצָמוֹ, וְנוֹזֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמֵץ
16 בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - יִחַזֵּר מִיֵּד. וְעַד כַּמָּה הוּא חוֹזֵר? עַד כְּבִינָה;
17 הָיָה פָחוֹת מִכְּבִינָה, מִבְּטָלוֹ בְּלָבוֹ וְדִיּוֹ.
18 י. מִי שֶׁהֵנִיחַ עֶסֶה מְגֻלָּגֶלֶת [שנילושה] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִצָּא,
19 וְנוֹזֵר אַחֵר שֶׁיִּצָּא וְהוּא יוֹשֵׁב לְפָנָי רְבוּ, וְהָיָה יִרָא שְׁמָא
20 תַּחֲמִין קֶדֶם שֶׁיָּבוֹא - הָרִי זֶה מִבְּטָלָה בְּלָבוֹ קֶדֶם שֶׁתַּחֲמִין;
21 אָכַל אִם הִחֲמִיצָה, אֵין הַבְּטוּל מוֹעִיל כְּלוּם, אֲלֹא כְּבָר עוֹבֵר
22 עַל "לֹא יִרְאֶה" וְ"לֹא יִמְצֵא", וְחֵיב לְבָעֵר מִיֵּד כְּשִׁיחִזֵּר
23 לְבֵיתוֹ.
24 יא. כִּיצַד בַּעֲוֹר חֲמֵץ? שׁוֹרְפוֹ, או פּוֹרֵר וְזוֹרֵה לְרוּחַ, או
25 זוֹרְקוֹ לֵים; וְאִם הָיָה הַחֲמֵץ קָשֶׁה, וְאֵין הֵיטָב מִחֲתָכּוֹ בְּמַהֲרָה
26 - הָרִי זֶה מְפָרְרוֹ, וְאַחֵר כִּף זוֹרְקוֹ לֵים. וְחֲמֵץ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו
27 מַפְלָת, וְנִמְצֵא עָלָיו עֶפֶר שְׁלִשָּׁה טַפְחִים או יֵתֵר - הָרִי הוּא
28 כְּמִבְּעֵר; וְצָרִיף לְבָטַל בְּלָבוֹ, אִם עֲדִין לֹא נִכְנָסָה שְׁעָה
29 שְׁשִׁית.
30 יב. נִתְּנוּ לְנִכְרִי קֶדֶם שְׁעָה שְׁשִׁית, אֵינוּ צָרִיף לְבָעֵר. וְאִם
31 שָׂרְפוֹ קֶדֶם שְׁעָה שְׁשִׁית, הָרִי זֶה מֵתָר לְהִנּוֹת בְּפִתְחֵין שְׁלוֹ
32 בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. אָכַל אִם שָׂרְפוֹ מִשְׁעָה שְׁשִׁית וּלְמַעַלָּה -
33 הוֹאִיל וְהוּא אִסּוּר בְּהִנָּה, הָרִי זֶה לֹא יִסִּיק בוֹ תַּנּוּר וְכִירִים,
34 וְלֹא יֵאָפֶה בוֹ, וְלֹא יִבְשָׁל; וְאִם אָפֶה או בָשַׁל - אוֹתָהּ הִפַּת
35 וְאוֹתוֹ הִתְבַּשִּׁיל אִסּוּר בְּהִנָּה. וְכֵן הַפִּתְחֵין שְׁלוֹ אִסּוּרִין
36 בְּהִנָּה, הוֹאִיל וּשְׂרָפוֹ אַחֵר שֶׁנֶּאֱסַר בְּהִנָּה.
37 יום שישי כ"ב מנחם-אב ה'תשע"ב
38 פָּרָק ד'
39 א. כְּתוּב בְּתוֹרָה: "לֹא יִרְאֶה לָךְ חֲמֵץ". יָכוֹל אִם טָמֵן אוֹתוֹ,
40 או הִפְקִיד אוֹתוֹ בֵּיד גּוֹיִם, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תִּלְמוּד לּוֹמֵר:
41 "שֶׁאִר לֹא יִמְצֵא בְּתֵיכֶם", אֶפְלוּ הַפְּקִידוֹ או הַטְּמִינוֹ. יָכוֹל
42 לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר אֲלֹא אִם כֵּן הָיָה הַחֲמֵץ בְּבֵיתוֹ, אָכַל אִם הָיָה
43 רְחוּק מִבֵּיתוֹ בְּשָׂדֶה או בְּעִיר אַחֶרֶת, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תִּלְמוּד
44 לּוֹמֵר: "כָּכָל גְּבֻלָּךְ", כָּכָל רְשׁוּתְךָ. יָכוֹל יִהְיֶה חֵיב לְבָעֵר
45 מִרְשׁוֹת חֲמֵץ שֶׁל גּוֹי, או שֶׁל הַקֹּדֶשׁ? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "לֹא

ה. כרמל [שיבליים] שמהנהגין אותו [שורפין קצת] באור
וטוחנין אותו, אין מבשלין הקמח שלו במים - שמא לא
נקלה באור יפה, ונמצא מחמיץ בשמבשלין אותו. וכן
בשמואלים הקדרות החדשות [מבשלים בהם קמח עם מים
לחוקם], אין מבשלין בהן אלא מצה אפוייה שחזרו וטחנו
אותה; אבל קמח קלי [קלוי] אסור - שמא לא קלהו יפה,
ויבוא לידי חמוץ.
ו. אין בוללין [מרטבים] את השעורין במים בפסח, מפני
שהן רפין [מתבקעים] ומחמיצין במהרה. ואם בלל - אם
רפו כדי שאם הניחן על פי הביב [כלי מנוקב] שאופין עליו
החלות יתבקעו, הרי אלו אסורין; ואם לא הגיעו לרפיון
זה, הרי אלו מתרין.
ז. החטים - מתר לבלל אותן במים, כדי להסיר סבן,
וטוחנין אותן מיד, בדרך שטוחנין הסלת; וכבר נהגו כל
ישראל בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובערי המערב, שלא
יכללו החטים במים - גזירה, שמא ילשה ויחמיצו.
ח. תבשיל שנתבשל, ונמצאו בו שעורים או חטים - אם
נתבקעו - הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ.
ואם לא נתבקעו - מוציאין אותן, ושורפין אותן, ואוכלין
שאר התבשיל; שאין הדגן שנכלל או נתבשל ולא נתבקע,
חמץ גמור של תורה, ואינו אלא מדברי סופרים.
ט. משום שנאמר: "ושמרתם את המצות", כלומר: הזהרו
במצה ושמרו אותה מפל צד חמוץ; לפיכך אמרו חכמים:
צריך אדם לזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח, שלא יבוא עליו
מים אחר שנקצר, עד שלא יהיה בו שם [קשר כלשהו
לחמוץ]. דגן שנטבע בנהר, או שנפל עליו מים - בשם
שאסור לאכלו, כף אסור לקימו; אלא מוכרו לישראל
ומודיעו, כדי שיאכלנו קדם הפסח; ואם מכרו לגוים קדם
הפסח, מוכר מעט מעט לכל אחד ואחד, כדי שיכלה קדם
הפסח, שמא יחזר הגוי וימכרנו לישראל.
י. דגן שנפל עליו דלף [ספסוף מים] - כל זמן שהוא טורד
טפה אחר טפה, אפלו כל היום בלו - אינו בא לידי חמוץ;
אבל כשפוסק - אם נשתקה בשעור [חימוץ], הרי זה אסור.
יא. אין לשין בפסח עסה גדולה, שמא תחמיץ - אלא
שעור חלה בלבד. ואין לשין לא בחמין, ולא בחמי חמה
[שמם], ולא במים שנשאבו בו ביום - אלא במים שלנו
[עבר עליהם הלילה]; ואם עבר ולש באחד מכל אלו, הרי
הפת אסורה.
יב. לא תשב אשה תחת השמש, ותלוש; ולא תחת הרקיע
ביום העבים, אפלו במקום שאין השמש זורחת בו. ולא
תניח את העסה, ותתעסק בדבר אחר. ואם היתה לשה
ואופה, צריכה שני כלים של מים, אחד שמקטפת בו
[מזלפת על העיסה טרם אפיה], ואחד שמצננת בו ידה [מחום
התנור]. ואם עברה ולשה תחת השמש, או שלא צננה ידה,
או שעשת עסה יתר משעור חלה - הפת מתרת. וכמה שעור
חלה? כמו שלש וארבעים וחמש ביצה - כגוף [כמידת]
הביצה הבינונית, לא כמשקלה.

הבעור - הרי זה מתר לקימו. ואם לא נתן העורות, ונתן
הקמח קדם שלשה ימים לשעת הבעור - מתר, שהרי נפסד
והבאיש; תוף שלשה ימים, חייב לבער.
י. וכן הקילור [משחה לעיין] והרטצה והאספלונית והתרניאק
[מיני תחבושות] שנתן לתוכן חמץ - מתר לקימן בפסח,
שהרי נפסדה צורת החמץ.
יא. הפת עצמה שעפשה [התעפשה] ונפסלה מלאכל הכלב,
ומלגמה [מין תחבושת מעורבת קמח] שנסרחה - אינו צריך
לבער. בגדים שפכסו אותן בחלב חטה, וכן גירות שדבקו
אותן בחמץ, וכל פיוצא באלו - מתר לקימן בפסח, ואין
בהן משום "לא יראה" ו"לא ימצא"; שאין צורת החמץ
עומדת.
יב. דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל, או שאינו
מאכל כל אדם, כגון התרניאק וכיוצא בו - אף על פי שמתר
לקימו, אסור לאכלו עד אחר הפסח; ואף על פי שאין בו
מן החמץ אלא כל שהוא, הרי זה אסור לאכלו.

יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ה

א. אין אסור משום חמץ בפסח, אלא חמשת מיני הדגן
בלבד - והם שני מיני החטים, שהן השעורה ושבולת שועל
ושלשה מיני השעורים, שהן השעורה ושבולת שועל
והשפון. אבל הקטניות, כגון ארז ודחן ופולים ועדשים
וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ; אלא אפלו לש קמח
ארז וכיוצא בו ברותחין וכסהו בבגדים עד שנתפח כמו
בצק שהחמיץ, הרי זה מתר באכילה - שאין זה חמוץ, אלא
סרחון.
ב. חמשת מיני דגן אלו - אם לשן במי פרות בלבד, בלא
שם מים בעולם - אינם באין לידי חמוץ; אלא אפלו הניחן
כל היום עד שנתפח כל הצצק, הרי זה מתר באכילה; שאין
מי פרות מחמיצין, אלא מסריחין. ומי פרות, הן כגון: זין,
וחלב, ודבש, וזית [שמן], ומי תפוחים, ומי רמונים, וכל
פיוצא בהן משאר יינות ושמנים ומשקין - והוא, שלא
יתערב בהן שם מים בעולם; ואם נתערב בהן מים כל
שהוא, הרי אלו מחמיצין.
ג. אין מבשלין חטים במים - כגון ריפות [גרגרי חיטה],
ולא קמח - כגון לביבות; ואם בשל, הרי זה חמץ גמור -
והוא, שיתבקעו בתבשיל [מנפחותם]. אין קולין [מטגנים]
את הצצק בשמן על המחבת, אבל מבשלין את הפת ואת
הקמח הקלוי. ואם התייח המים הרבה, ואחר כך השליך
לתוכן הקמח - הרי זה מתר, מפני שהוא מתבשל מיד קדם
שיחמיץ; וכבר נהגו בשנער [בבל] ובספרד ובכל המערב,
לאסר דבר זה - גזירה, שמא לא ירתיח המים יפה יפה.
ד. מתר לבשל הדגן או הקמח במי פרות. וכן בצק שלשו
במי פרות - אם בשלו במי פרות, או קלהו על המחבת
בשמן - הרי זה מתר; שמי פרות אינן מחמיצין.

כ. מתר לתן תבלין והשמשמין והקצח [מיו תבלין] וכיוצא
 בָּהֶן, לתוף הבצק; וכן מתר ללש העסה במים ושמן, או
 דבש וחלב, או לקטף בָּהֶן [למרח מהם העיסה]. וביום
 הראשון, אסור ללש ולקטף אלא במים בלבד - לא משום
 חמץ, אלא כדי שיהיה "לחם עני"; ובראשון בלבד הוא
 שצריך להיות זכרון "לחם עני".
 כא. כל כלי חרש שנשתמש בָּהֶן חמץ בצונן, מתר
 להשתמש בָּהֶן מצה בצונן - חוץ מכלי שמניחין בו השאור
 [בצק המחמין אחרים] וכלי שמניחין בו חרסת, מפני
 שתמוצץ קשה; וכן ערבות שלשין בָּהֶן החמץ, ומניחין
 אותו שם עד שיתחמץ - הרי הן כבית שאור, ואין
 משתמשין בָּהֶן בפסח.
 כב. ביב [שקע] של חרש שאופין עליו חלות חמץ כל
 השנה, אין אופין עליו מצה בפסח; ואם מלאו גחלים
 והסיק מקום שהיה מבשל בו החמץ, מתר לבשל עליו מצה.
 כג. כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בָּהֶן חמץ ברותחין
 בכלי ראשון, כגון קדרות ואלפסין [קערות גדולות] - נותן
 אותן לתוף כלי גדול, וממלא עליהן מים, ומרתיחן בתוכו;
 ואחר כך שוטף אותן, ומשתמש בָּהֶן במצה. וכן הספינין,
 מרתיח את הלהב ואת הנצב [- קת] בכלי ראשון, ואחר כך
 משתמש בָּהֶן במצה.
 כד. כלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמש בָּהֶן חמץ
 בכלי שני, כגון קערות וכוסות - נותן אותן לתוף כלי גדול,
 ונותן עליהן מים ורותחין, ומניחן בתוכו עד שיפלטו; ואחר
 כך שוטפן, ומשתמש בָּהֶן במצה.
 כה. כל כלי חרש שנשתמש בָּהֶן חמץ בחמין - בין כלי
 ראשון כגון קדרות, בין כלי שני כגון קערות, בין שהיו
 משוחין ושועין [מרוחין] באבר שעושין אותן כעין זכוכית,
 בין שהיו חרש כמה שהן - אין משתמשין בָּהֶן במצה, אלא
 מניחן לאחר הפסח ומבשל בָּהֶן.
 כו. כלי ראשון שרצה להרתיחו [להכשירו לפסח], ולא מצא
 כלי אחר גדול ממנו כדי להרתיחו בתוכו - הרי זה מקרי
 לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד
 שיגברו המים על שפתו, ומרתיח המים בתוכו, וידו; ואחר
 כך שוטף אותו, ומשתמש בו במצה.

יג. כל זמן שאדם עוסק בבצק, אפלו כל היום כלו - אינו
 בא לידי חמוץ. ואם הגביה ידו והניחו, ושהה הבצק עד
 שהגיע להשמיע הקול בזמן שאדם מכה בידו עליו - כבר
 החמין, וישרף מיד; ואם אין קולו נשמע - אם שהה כדי
 שיהלף אדם מיל - כבר החמין, וישרף מיד. וכן אם
 הכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערותיו - הרי זה אסור
 לאכלו, ואין חיבין עליו ברת.
 יד. היו שתי עסות שהגביהו היד מהן בעת אחת, ונשתהו,
 והאחת מהן יש לה קול, והאחרת אין לה קול - שפיתהן
 ישרפו, ויהי הן חמץ גמור.
 טו. אין עושין סריקין המצריין [פת עם ציורים] בפסח,
 מפני שהאשה שוהה עליהן [מתעכבת בעשייתן], ומתחמץ
 בעת עשייתן. לפיכך הנחתומין מתירין לעשותם, מפני שהן
 בקיאים באמנותן, וממהרין לעשותן; אבל בעלי בתים
 אסורין, ואפלו צרו אותן בדפוס [מסגרת בצורת הציור] -
 שמא יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס, וישהו בעשייתן
 ויחמצו.
 טז. מים שרוחצין בו הידים והערכה אחר שלשין, וכן מים
 שמשתמשין בו בשעת לישא - הרי זה ישפך במקום מדרון,
 כדי שלא יתקבץ במקום אחד ויחמץ.
 יז. אין שורין את המרסן [קליפות תבואה] ומניחין לפני
 התרנגולין, שמא יחמץ. אבל חולטין להן המרסן ברותחין,
 ומניחין לפניהן; וכבר נהגו רב העולם שלא לחלט - גזרה,
 שמא לא ירתיח המים יפה יפה.
 יח. ומתר ללש לתרנגולין מרסן או קמח, ומאכילן מיד,
 או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן - עד שלא ישהה לפניהן
 כדי הלוח מיל. וכל זמן שהן מנקרין בו, או שהוא מהפך
 בו בידו - אינו מחמץ; וכשיפסקו מלאכל - ישטף הכלי
 במים, וישפך במקום מדרון.
 יט. לא תשרה אשה את המרסן, שתוליד בידה למרחץ;
 אבל שפה [משפפת במורסן] היא על בשרה, יבש. ולא
 ילעס אדם חטין ויתן על מכתו [לרפואה], מפני שהן
 מחמיצות. אין נותנין את הקמח לתוף החרסת; ואם נתן -
 ישרף מיד, מפני שהוא ממהר להחמץ. אין נותנין את
 הקמח לתוף החרדל; ואם נתן, יאכל מיד.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ב

הפסח שהעובר על לאו זה חיב מיתה בידי שמים. והוא
 אמרו: "והיזר הקרב יומת" (שם ז), ולשון ספרי (פרשת קרח
 שם): "והיזר הקרב יומת" — לעבדה. ענש שמענו,
 אזהרה לא שמענו? תלמוד לומר: "וזה לא יקרב אליכם".
 וכבר נכפלה האזהרה והענש בענין זה, והוא אמרו:
 "ולא יקרב עוד בני ישראל אל-אהל מועד לשאת חטא

יום ראשון י"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות לא תעשה עד. מצות עשה סא.

מצות לא תעשה צא. צב. צג.

המצוה הע"ד — האזהרה שהזהיר ה' מלעבוד. פוגתי
 באמרי "זר" לכל-מי שאינו מוצע אהרן, והוא אמרו
 יתעלה: "וזה לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד). ופרש

יום שני י"ח מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות לא תעשה צד. צה.

צו. צז. מצות עשה פו.

1 לַמּוֹת" (שם, כב) וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא יוֹמָא (כד.) אֱלוֹ
2 עֲבוּדוֹת חֵיב הָיָה מִיתָה עֲלֵיהֶן וְאָמְרוּ: "אַרְבַּע עֲבוּדוֹת זָר
3 חֵיב עֲלֵיהֶן מִיתָה וְאֵלּוּ הֵן: זִרְיָקָה, וְהַקְטָרָה, וְנִסּוּף הַזֵּיִן,
4 וְנִסּוּף הַמֵּיִם". וְשָׁם (במסכת יומא) וַיִּפְרָק הָאֲחֵרוֹן מִמִּסְכַּת
5 זִבְחִים (ק"ג) הַתְּבָאָרוֹ דִּינִי מַצָּה זֹ.

6 הַמַּצָּה הַסָּ"א — הַצּוּוֹי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ שִׁיָּהָא כָּל-קֶרֶבֶן
7 שֶׁנִּקְרִיב שְׁלֵם בְּמִינוֹ, תָּמִים מִן-הַמוּמִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר
8 בַּפְתּוּב וּבַמִּסְכָּת שֶׁהֵם מוּמִים. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "תָּמִים
9 יִהְיֶה לְרִצּוֹן" (ויקרא כב, כא) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור):
10 "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן — מַצּוֹת עֲשֵׂה" וַיִּכְבֶּר הִבִּיאוּ רֵאֵיָה,
11 שְׁנֵינֹת הַנִּסְכִּים וְשִׁמְנָם וְסִלְתָּם יִהְיוּ בַּתְּכִלִּית הַטּוֹב
12 וְהַשְּׁלֵמוֹת מִכָּל-קִלְקוּל, מֵאָמְרוּ יִתְעַלָּה: "תָּמִימָם יִהְיוּ
13 לָכֶם וְנִסְפִּיהֶם" (במדבר כח, לא) וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאָרוֹ דִּינִי מַצָּה זֹ
14 בְּפֶרֶק ח' מִמִּנְחוֹת (פז.).

15 הַמַּצָּה הַצָּ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּהַקְדִּישׁ בְּעַלִּי
16 מוּמִין לִגְבִּי מִזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "כָּל אֲשֶׁר-בּוֹ מוֹם
17 לֹא תִקְרִיבוּ" (ויקרא כב, כא), וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם):
18 "כָּל אֲשֶׁר-בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ" — מִשּׁוּם כָּל תִּקְדִּישׁ.

19 הַמַּצָּה הַצָּ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּשַׁחֹט בְּעַלִּי
20 מוּמִין לְשֵׁם קֶרֶבֶן, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה בְּעַלִּי מוּמִין:
21 "לֹא-תִקְרִיבוּ אֵלָה לֵה" (שם כב), וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא-
22 תִקְרִיבוּ אֵלָה לֵה" — מִשּׁוּם כָּל תְּשַׁחֹט.

23 הַמַּצָּה הַצָּ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּזוֹרוֹק דָּם בְּעַלִּי
24 מוּמִין עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה בְּעַלִּי מוּמִין
25 גַּם: "לֹא-תִקְרִיבוּ לֵה" (שם, כד), וְכֵן בַּקְּבֵלָה שֶׁלֹּא זֶה
26 מִזְהִיר עַל זִרְיָקָת דָּם בְּעַלִּי מוּמִין — וְזֶהוּ דַּעַת תֵּנָא קָמָא,
27 וְכֵן הִלְכָה. וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁלֹּא זֶה אֵינוֹ
28 מִזְהִיר אֲלָא עַל קִבְלַת דָּם. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרָא (פרשת
29 אמור): "לֹא-תִקְרִיבוּ לֵה" — מִשּׁוּם כָּל תִּקְבֵּל אֶת-הַדָּם.
30 וּבִגְמִרָא תְמוּרָה (ז.) אָמְרוּ: לְתֵנָא קָמָא הָאִי "לֹא-תִקְרִיבוּ
31 לֵה", לָמָּה לִי? מִבְּעֵי לִיָּה (אם מִפְּנֵי שְׁצִרִכִּים פְּסוּק מִיּוּחַד)
32 לְזִרְיָקָת דָּמִים — וְהָא נִפְקָא לִיָּה (הרי יש ללמוד זאת
33 מִהִבְטוּי) מִ"עַל הַמִּזְבֵּחַ"? כְּלוּמָר: מִמָּה-שָׁאֲמַר עוֹד:
34 "וְאִשָּׁה לֹא-תִתְּנוּ מֵהֶם עַל-הַמִּזְבֵּחַ לֵה" (שם, כב), שֶׁמִּשְׁמַע
35 שֶׁכָּל-מָה שִׁיִּנְתָּן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִהְיֶה מֵהֶם? וְהַשִּׁיב:
36 אֲרַחֲיָה דִקְרָא הִכִּי מִשְׁתַּעִי (כך דרך הכתוב להתבטא), כְּלוּמָר:
37 שֶׁלֹּא זֶה שֶׁהוּא "וְאִשָּׁה לֹא-תִתְּנוּ מֵהֶם עַל-הַמִּזְבֵּחַ" לֹא
38 בָּא אֲלָא בְּהַקְטֵר אֶסְרוּיָן, וְאֵל תִּלְמֵד (איסור זריקת הדם)
39 בְּאָמְרוֹ "הַמִּזְבֵּחַ", לִפִּי שֶׁלֹּא יִסְתַּדֵּר הַלְשׁוֹן אֲלָא בְּכֹךְ, כִּי
40 הֵיכָּה הָיָה לוֹ לומר: "וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ" בְּלִבְד — הִרִי בְּזֶה
41 לֹא יִשְׁלֵם הַדְּבוּר! הֵנָּה נִתְבָּאָר מִכָּל-מָה שֶׁקֹּדֶם שָׁאֲמְרוּ:
42 "לֹא-תִקְרִיבוּ לֵה" — אֲזַהְרָה עַל זִרְיָקָת הַדָּם.

43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85

מִפְּזוּרִים בְּמִסְכַּת זִבְחִים וּמִסְכַּת תְּמוּרָה.

המצוה הצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהקריב בעל מום
עובר, והוא אמרו במשנה תורה: "לא-תזבח לה' אלהיך
שור ושה אשר יהיה בו מום וגו'" (דברים יז, א), ונתבאר
בספרי שבבעלי מומין עוברין הכתוב מדבר. וגם על זה
לוקה, אם עבר והקריבו.

המצוה הצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהקריב קרבנות
הגוים אם הם בעלי מומין, ולא נאמר פה שהוא גוי יקרב
בעדו בעל מום, והוא אמרו יתעלה: "ומיד בן-גבר לא
תקריבו את-לחם אלהיכם מכל-אלה" (ויקרא כב, כה). ומי
שעבר והקריבו — לוקה גם כן.

המצוה הצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלתן מום בקדשים,
וזהו הנקרא: מטיל מום בקדשים. וכל-המטיל מום
בקדשים — לוקה, ובתנאי שיהא זה בזמן שבית המקדש
קים ודחוי (שפסל דבר שהיה ראוי לקרבן, כמו שנתבאר
בגמרא עבודה זרה יג). וכא הלאו על כך באמרו בקרבן:
"כל-מום לא יהיה-בו" (שם, כא), ולשון ספרא: "כל-מום
לא יהיה-בו" — אל תתן בו מום.

המצוה הצ"ח — האזהרה שהזהרנו מלהקריב קרבן בלי
מלח, והוא אמרו יתעלה: "ולא תשבית מלח ברית
אלהיך" (שם), כי משהזהיר מלהשבית המלח משמע
שאסור להקריב תפל (שאינו לו טעם), והמקריב איזה דבר
תפל — כלומר קרבן או מנחה — חייב מלקות. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' מדבחים (כ"בא).

יום רביעי כ' מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה סג. מצות לא תעשה סז.
מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.

המצוה הצ"ט — האזהרה שהזהרנו במעשה קרבן העולה,
והוא שכל-קרבן עולה שקרב, בין שיהיה קרבן יחיד או
קרבן צבור, יהיה באפן כזה וכה. והוא אמרו בויקרא:
"אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וגו' אס-עלה קרבנו
מן-הבקר וגו'" (ויקרא א, ב-ג).

המצוה הקמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול מבשר
העולה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשריך
וגו' וכל-גידריך אשר תדור" (דברים יב, יז), כאלו אמר: לא
תוכל לאכל גידריך אשר תדור. וכא הפרוש (ספרי פרשת
ראה): "וגידריך" — זו עולה. לא בא הכתוב אלא ללמדך
לאוכל עולה, בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת
דמים, בין לפני מן-הקלעים בין חוץ לקלעים שהוא
עובר בלא-תעשה. ולא זה הוא האזהרה לכל-מועל.

המצוה הצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהקריב בעל מום
עובר, והוא אמרו במשנה תורה: "לא-תזבח לה' אלהיך
שור ושה אשר יהיה בו מום וגו'" (דברים יז, א), ונתבאר
בספרי שבבעלי מומין עוברין הכתוב מדבר. וגם על זה
לוקה, אם עבר והקריבו.

המצוה הצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהקריב קרבנות
הגוים אם הם בעלי מומין, ולא נאמר פה שהוא גוי יקרב
בעדו בעל מום, והוא אמרו יתעלה: "ומיד בן-גבר לא
תקריבו את-לחם אלהיכם מכל-אלה" (ויקרא כב, כה). ומי
שעבר והקריבו — לוקה גם כן.

המצוה הצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלתן מום בקדשים,
וזהו הנקרא: מטיל מום בקדשים. וכל-המטיל מום
בקדשים — לוקה, ובתנאי שיהא זה בזמן שבית המקדש
קים ודחוי (שפסל דבר שהיה ראוי לקרבן, כמו שנתבאר
בגמרא עבודה זרה יג). וכא הלאו על כך באמרו בקרבן:
"כל-מום לא יהיה-בו" (שם, כא), ולשון ספרא: "כל-מום
לא יהיה-בו" — אל תתן בו מום.

המצוה הפ"ו — הצווי שנוצטוונו לפדות מן-הקדשים מה
שנולד בו מום ויצא לחלין ומתיר לשחטו ולאכלו, והוא
אמרו יתעלה: "רק בכל-אות נפשך תזבח ואכלת בשר
בכרפת ה' אלהיך" (דברים יב, טו) ולשון ספרי (פרשת ראה):
"רק בכל-אות נפשך תזבח" — אינו מדבר אלא בפסולי
המקדשין שיפדו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר:
פדין הקדשים, במסכת בכורות (טו) ותמורה (לב) ובכמה
מקומות מחלין (קל) וערכים (ד"ה) ומעילה (יט).

יום שלישי י"ט מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה ס. מצות לא תעשה ק. צח.
מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.

המצוה הס' — הצווי שנוצטוונו שיהא כל-קרבן שנקריב
מן-הבהמה בן-שננה ימים ולמעלה ולא פחות מזה, וזהו
היא מצות מחסר זמן בגופו (של הקרבן). להבדיל מ"מחוסר
זמן בבעלי" שהוא דין אחר. והוא אמרו יתעלה: "והיה
שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה
לקרבן" (ויקרא כב, כז). וכבר נכפל צווי זה בלשון אחר,
והוא אמרו: "שבעת ימים יהיה עם-אמו" (שמות כב, כט).
ומצוה זו כוללת את כל-הקרבנות, קרבן יחיד וקרבן
צבור, על סוגיהם השונים. וממה-שאמר: "ומיום השמיני
והלאה ירצה" — משמע שקדם לכן לא ירצה. הנה
נתבאר האזהרה מלהקריב מחסר זמן; אלא שהוא לאו
הבא מפלל עשה, ולפיכך אין לוקין עליו, שכן מי
שהקריב מחסר זמן אינו לוקה, כמו שנתבאר בפרק 'אותו
ואת-בנו' (חולין פ), ושם נאמר: "הנה למחסר זמן
שהכתוב נתקו (מהלאו, ועשהו) לעשה". וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בספרא (פרשת אמור) ובסוף זבחים (ק"ב).

לשאת את-עון העדה לכפר עליהם לפני ה' (ויקרא י, יז),
 הא כיצד? הפהנים אוכלין וישראל מחפפרין". ומתנאי
 מצוה זו שאכילה זו שהיא מצוה — אינה (מדיון תורה)
 אלא ליום ולילה עד חצות. ואחר-כך תאסר אכילת אותה
 החטאת או האשם, ואין אכילתה מצוה אלא בזמן הקבוע.
 וברור שגם מצוה זו מיוחדת לזכרי הפהנים, ואינה חובה
 לנשים, לפי שקדשי קדשים — שבהם נאמר פסוק זה —
 אינם נאכלים לנשים; אבל שאר הקדשים, כלומר: קדשים
 קלים, נאכלים לנשי ימים ולילה אחד, חוץ מתודה ואיל
 נזיר שהם ליום ולילה עד חצות אף-על-פי שהם קדשים
 קלים; וגם הנשים אוכלות קדשים קלים אלו. וגם
 אכילתם (של הקדשים קלים על-ידי הכהנים) נגזרת למצוה.
 וכן גם התרומה אכילתה נגזרת למצוה, אלא שאין אכילת
 קדשים קלים ותרומה באכילת בשר חטאת ואשם. לפי
 שאכילת בשר חטאת ואשם נשלמת בה כפרת המתפרפר
 כמו שבארנו, ובה נאמר הצווי על האכילה — מה-שלא
 נאמר לא בקדשים קלים ולא בתרומה — ולפיכך הם
 נגזרים אחר אלו והאוכלם עשה מצוה. ולשון ספרי (פרשת
 קרח): "עבדת מתנה אתן את-כהנתכם" (במדבר יח, ז) —
 "לעשות אכילת קדשים בגבולין (מחוץ למקדש) כעבודת
 מקדש במקדש: מה עבודת מקדש במקדש מקדש (רוחץ)
 ידיו ואחר-כך עובד, אף אכילת קדשים בגבולין מקדש
 ידיו ואחר-כך אוכל". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה
 מקומות בזהבחים.

המצוה הקמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול חטאת
 ואשם חוץ לעזרה ואפלו הפהנים, והוא אמרו כאן בפסוק
 זה: "בקרף וצאנף" (דברים יב, יז) באלו אמר: לא-תוכל
 לאכל בשערך מעשר דגנך בקרף וצאנף, וכא הפרוש
 (ספרי פרשת ראה): "בקרף וצאנף" — לא בא הכתוב אלא
 לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים (כתלי העזרה) שהוא
 עובר בלא-תעשה, וזה לוקה, וכן גם אוכל קדשים קלים
 חוץ לחומה לוקה, כמו שנתבאר בגמרא מכות (יז), לפי
 שאוכל כל-דבר חוץ למקום אכילתו "לא תוכל לאכול
 בשערך" קרינא ביה. וזכור זאת.

המצוה הקמ"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול קדשי
 קדשים (חטאות וכדומה), והוא אמרו: "וְזָרֹא-יֹאכַל כִּי-
 קֹדֶשׁ הֵם" (שמות כט, לג). ואינו חיב מלקות עד שיאכל
 בעזרה אחר זריקת דמים.

והעובר על לאו זה, כלומר: האוכל מבשר עולה או
 הנהנה משאר הקדשים שחייבין עליהם מעילה, כמו
 שנתבאר במסכת מעילה: אם הוא מזיד — לוקה; ואם
 הוא שוגג — מקריב קרבן מעילה, ומחזיר מה שנהנה
 ומוסיף חמש, כמו שנתבאר במסכת מעילה. ובפרק ט'
 מסנהדרין (פג.) אמרו: "היזיד במעילה, רבי יהודה אומר:
 במיתה; וחכמים אומרים: באזהרה", והביאו ראיהם
 מאמרו "ומתו בו כי יחללו" (ויקרא כב, ט) אמרו: "בו"
 — ולא במעילה.

המצוה הס"ד — הוא הצווי שנוצטוינו שיהא מעשה
 קרבן חטאת באפן הנזכר, איזו חטאת שתהיה (בין של יחיד
 בין של רבים וכו'). והוא אמרו יתעלה: "זאת תורת החטאת
 וגו'" (שם ו, יח). וגם באר שם בויקרא איך היא נשחטת
 ומה-ממנה נקטר ומה-נאכל.

יום חמישי כ"א מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות לא תעשה קלט. קיב.
 מצות עשה סה.
 המצוה הקל"ט — האזהרה שהזהרנו הפהנים מלאכול
 בשר חטאות הנעשות בפנים (שדמן נכנס לפנים המקדש),
 והוא אמרו יתעלה: "וכל-חטאת אשר יוכא מדמה אל-
 אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף" (ויקרא ו,
 כג). והאוכל ממנה — לוקה. ולשון ספרא (פרשת צו): "לא
 תאכל באש תשרף" — כל שהוא טעון שרפה, לתן עליו
 בלא-תעשה על אכילתו.

המצוה הקי"ב — האזהרה שהזהרנו מלהבדיל (להפריד)
 ראש חטאת העוף בשעת המליקה (ועליו להשאר תלוי בעור
 הצואר), והוא אמרו יתעלה: "וימלק את-ראשו ממול ערפו
 ולא יבדיל" (שם ה, ח); ואם הבדיל — פסל. וכבר נתבאר
 דיני מצוה זו בפרק ו' מזהבחים.

המצוה הס"ה — הצווי שנוצטוינו שיהא מעשה קרבן
 אשם באפן הנזכר בויקרא באמרו יתעלה: "וזאת
 תורת האשם" (שם ז, א). ובאר הכתוב איך קרב
 ומה-ממנו נקטר ומה-נאכל.

יום שישי כ"ב מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה פט.
 מצות לא תעשה קמה. קמח. (קמט)*
 (*בדפוסים שונים)

המצוה הפ"ט — הצווי שנוצטוינו הפהנים לאכול בשר
 הקדשים, כלומר: החטאת והאשם שהם קדש קדשים,
 והוא אמרו יתעלה: "ואכלו אתם אשר כפר בהם" (שמות
 כט, לג). ולשון ספרא (פרשת שמני): "מנין שאכילת קדשים
 כפרה על כל-ישראל? תלמוד לומר: "ואתה נתן לכם

יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה סו.

מצות לא תעשה קמז. מצות עשה סז.

מצות לא תעשה קב. קג. קלח.

המצוה הס"ו — הצווי שנוצטוינו שיהא מעשה זבח
 השלמים באפן הנזכר באמרו: "ואם-זבח שלמים קרבנו

1 להשלמת המעשה: "וזאת תורת המנחה וגו'" (ויקרא ו, ז).
 2 ודיני מצוה זו על חלקיה הרבים מבארים במסכתא
 3 המיוחדת לכהן, כלומר: מסכת מנחות.
 4 המצוה הק"ב — האזהרה שהזהרנו מלתן שמן זית
 5 במנחת חוטא, והוא אמרו יתעלה: "לא-ישים עליה שמן"
 6 (שם ה, יא). ומי שנותן עליה שמן — לוקה.
 7 המצוה הק"ג — האזהרה שהזהרנו מלהקריב מנחת
 8 חוטא עם לבונה, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יתן עליה
 9 לבנה" (שם); ומי שנותן עליה לבונה — לוקה. ולשון
 10 המשנה (מנחות נט): "ותיב על השמן בפני עצמו ועל
 11 הלבונה בפני עצמה", לפי שהם שני לאוין בלי ספק.
 12 וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: מנחת חוטא, בפסק
 13 ה' מנחות (שם).
 14 המצוה הקל"ח — האזהרה שהזהרנו (גם הכהנים)
 15 מלאכול מנחת כהן (אף שאוכלים הכהנים שירי מנחת
 16 ישראל), והוא אמרו יתעלה: "וכל-מנחת כהן כליל תהיה
 17 לא תאכל" (שם ו, טז). ונכפל הלאו בכתבי כהן גדול שגם
 18 היא מנחה, (ונקראת כך לפי שנעשית במחבת). והעובר על
 19 זה — לוקה. ולשון ספרא (פרשת צו, שם): "כליל תהיה
 20 לא תאכל" — כל שהוא ב"כליל תהיה", לתן לא-תעשה
 21 על אכילתו.

22 אמר ליה רב אחא בריה דרבא דרבא לרב אשי, תינה בחד ביתא –
 23 נתבאר מה כתוב בבית אחד מן התפילין של בורא העולם, אבל
 24 בשאר בתי מאי – מה כתוב בשאר הבתים, שהרי ארבעה בתים יש
 25 לתפילין של ראש.
 26 אמר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרבא, פסוקים אלו כתובים בשאר
 27 הפרשיות. האחד (דברים ד, ז), 'כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים
 28 אליו, בזה' אלהינו בכל קראנו אליו. השני (שם ד, ח), 'ומי גוי גדול אשר
 29 לו חקים ומשפטים צדיקים, בכל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם
 30 היום'. השלישי (שם לג, טז), 'אשר יהי ישראל, מי כמוך עם נושע בזה, מגן
 31 עזרך ואשר חרב גאותך, ויבאשו איבך לך ואתה על במותימו תדרך'.
 32 הרביעי (שם ד, לד), 'ואו הנפה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי,
 33 במסת באתה ובמופתים ובמלחמה, ויבד חזקה ויבורע נטויה
 34 ובמוראים גדלים, בכל אשר עשה לךם ה' אלהיכם במצרים לעיניך'.
 35 החמישי (שם כ, יט), 'ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה, לתהלה
 36 ולשם ולתפארת, ולתיתך עם קדש לה' אלהיך כאשר דבר'.
 37 מקשה הגמרא: אי הכי – אם כך, שכל פסוקים אלו כתובים בתפילין
 38 של הקדוש ברוך הוא, נפיש להו טובי בתי – יש לו בתים יותר מדי,
 39 שהרי נמנו כאן חמשה פסוקים, ויחד עם הפסוק 'ומי כעמך ישראל'
 40 יש ששה, ובתפילין של ראש אין יותר מארבעה בתים.
 41 מתרצת הגמרא: אלא סדר הפרשיות בבתי התפילין של הקדוש ברוך
 42 הוא כך הם, הפסוקים 'כי מי גוי גדול' 'ומי גוי גדול' דדמיין לתדרי
 43 – שדומים הם זה לזה, מונחים הם בחד ביתא – בבית אחד, וכן
 44 הפסוקים 'אשר יהי ישראל' 'ומי כעמך ישראל' מונחים אף הם בחד
 45 ביתא – בבית אחד, והפסוק 'ואו הנפה אלהים' מונח בחד ביתא –
 46 בבית אחד, וכן הפסוק 'ולתתך עליון' מונח אף הוא בחד ביתא –
 47 בבית אחד.

1 וגו'" (ויקרא ג, א). ואמר עוד להשלמת המעשה: "וזאת
 2 תורת זבח השלמים וגו' אם על-תודה יקריבנו" (שם ו, ז).
 3 יא-יב). ארבעת המעשים האלה — כלומר: מעשה העולה
 4 והחטאת והאשם והשלמים — הם כל-מעשי הקרבנות,
 5 לפי שכל-קרבן בהמה שמקריב היחיד או הצבור אינו אלא
 6 אחד מארבעת הסוגים האלה, חוץ מן-האשם שהוא
 7 לעולם קרבן יחיד, כמו שבארנו במה פ'עמים. ומסכת
 8 זבחים כוללת גם דיני ארבע מצות אלו והנספח אליהן מן
 9 הדומה להן, דברים שחובה לעשותם (ועשיית מעכבת),
 10 ודברים שחייבים עליהם (שאסור לעשותן), ודברים שאם
 11 עשה פסל (את הקרבן), והנעשה פתקנו.
 12 המצוה הקמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול בשר
 13 קדשים קלים קדם זריקת דמים, והוא אמרו: "לא-תוכל
 14 לאכל בשר עזרף וגו' ונדבתך" (דברים יב, יז), כאלו אמר:
 15 לא תוכל לאכל נדבתך. וכא בקבלה (ספרי פרשת ראה שם):
 16 לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת
 17 דמים שהוא עובר בלא-תעשה, וגם זה לוקה.
 18 המצוה הס"ז — הצווי שנצטוינו שיהא מעשה המנחה
 19 באפן הנזכר בכל-סוג וסוג מהן, והוא אמרו: "ונפש
 20 כיתקריב קרבן מנחה לה' וגו'; ואם-מנחה על-המחבת
 21 קרבנה וגו'; ואם-מנחת מרחשת" (שם ב, א. ה, ז). ואמר

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' א

1 אלו תפילין שבראש. כלומר, כאשר רואים הגויים את התפילין
 2 בראשם של ישראל יראים מהם, ומכאן, שהתפילין הם חוזקם של
 3 ישראל.
 4 הגמרא מבררת איזה פסוקים כתובים בתפיליו של הקדוש ברוך הוא:
 5 אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חיאי בר אבין, הני תפילין דמרי
 6 עלמא – אלו התפילין של ארון העולם, מה בתיב בהו – אילו
 7 פסוקים כתובים בהם, הרי בתפילין שלנו אנו כותבים את פרשיות
 8 'שמע ישראל' (דברים ו, ו) 'והיה אם שמוע' (שם יא, י) 'קדש לי כל בכור'
 9 (שמות יא, ו) 'והיה כי יביאך' (שם), שיש בהם יחוד שמו של הקדוש ברוך
 10 הוא וזכרון מצוותיו, אבל בתפיליו של הקדוש ברוך הוא מה כתוב
 11 בהם.
 12 אמר ליה רב חיאי בר אבין לרב נחמן בר יצחק, בתפילין של הקדוש
 13 ברוך הוא כתוב מקרא זה (דברי הימים א' יז כא) 'ומי כעמך ישראל גוי
 14 אחד בארץ'.
 15 שב רב נחמן בר יצחק ושאל לרב חיאי בר אבין, ומי משתבח קודשא
 16 בריך הוא בשבחתיהו דישאל – וכי משתבח הקדוש ברוך הוא
 17 בשבחם של ישראל.
 18 השיב לו רב חיאי בר אבין, אין – אכן כן, דבתיב (דברים כו יז-יח) 'את
 19 ה' האמרת היום וגו' (ובתיב) 'וה' האמרת היום'. 'האמרת' הוא
 20 לשון חשיבות ושבח, דהיינו, שעם ישראל משבח ומרומם את הקדוש
 21 ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא משבח את ישראל. שכן אמר להם
 22 הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם,
 23 כלומר, אתם שיבחתם אותי בשבח אחד ומיוחד, ואף אני אעשה
 24 אתכם חטיבה אחת בעולם – אשבח אתכם בשבח מיוחד, אתם
 25 עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר (שם ו ד) 'שמע ישראל ה'
 26 אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר
 27 (דברי הימים א' יז כא) 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.

מלכים-א ב לג-מו

ב לג וישבו דמיהם בראש יואב ובראש זרעו לעלם ולדוד ולזרעו ולביתו ולכסאו יהיה שלום עד-עולם מעם יהוה: לה ויעל בניהו בניהוידע ויפגע-בו וימתהו ויקבר בביתו במדבר: לה ויתן המלך את-בניהו בניהוידע תחתיו על-הצבא ואת-צדוק הכהן נתן המלך תחת אביתר: לו וישלח המלך ויקרא לשמעאי ויאמר לו בנה-לך בית בירושלם וישבת שם ולא-תצא משם אנה ואנה: לו והיה ביום צאתך ועברת את-נחל קדרון ידע תדע כי מות תמות דמך יהיה בראשך: לה ויאמר שמעי למלך טוב הדבר כאשר דבר אדני המלך בן יעשה עבדך וישב שמעי בירושלם ימים רבים: לו והי מקץ שלש שנים ויברחו שני-עבדים לשמעאי אל-אכיש בן-מעכה מלך גת ויגידו לשמעאי לאמר הנה עבדך בנת: מ ויקם שמעי ויחבש את-חמורו וילך גתה אל-אכיש לבקש את-עבדיו וילך שמעי ויבא את-עבדיו מנת: מא ויגד לשלמה ביהלך שמעי מירושלם גת וישב: מב וישלח המלך ויקרא לשמעאי ויאמר אליו הלא השבעתך ביהוה ואער בך לאמר ביום צאתך והלכת אנה ואנה ידע תדע כי מות תמות ותאמר אלי טוב הדבר שמעתי: מג ומדוע לא שמרת את שבעת יהוה ואת-המצוה אשר-צויתי עליך: מד ויאמר המלך אל-שמעי אתה ידעת את בלי-הרעה אשר ידע לבבך אשר עשית לדוד אבי והשיב יהוה את-דעתך בראשך: מה והמלך שלמה ברוך וכסא דוד יהיה נכון לפני יהוה עד-עולם: מו ויצו המלך את-בניהו בניהוידע ויצא ויפגע-בו וימת והממלכה נכונה ביד-שלמה:

רש"י

(לד) בביתו במדבר. שהיה ביתו הפקר כמדבר, (מג) את שבועת ה'. אשר השבעתיך בה': לעניים: (לו) ולא תצא משם. כדי שיהא מצוי לו, (מו) והממלכה נכונה וגו'. כלומר, לא נענש על כל ולמצוא לו חטא מות: (מב) ואעד בך. לשון התראה: אלה:

מצודת דוד

מצודת ציון

(לג) וישבו דמיהם. רצה לומר: עם שימות יואב, מכל מקום עונש הדם ישוב בראשו, לקבל גמול אחר המיתה, גם בראש זרעו יחול עד עולם, כי המיתה היא גם בעבור המרידה, ולא קבל בזה עדיין עונש שלם על הדם ששפך: ולביתו. רצה לומר: לבית מלכותו, ואמר לכסאו לתוספת ביאור, ורצה לומר: שיהיה שלום, בין בדבר הגוף בין בדבר המלוכה: יהיה שלום. כי מה לעשות עוד, אם הומת ובערתי הרע: (לד) בביתו במדבר. בהבית שהיה לו במדבר, במקום שהיו רועים מקנהו. ורבותינו ד"ל אמרו (סנהדרין מט א): שהיה ביתו הפקר לעניים, כמדבר שהוא הפקר לכל: (לה) תחת אביתר. לשמש מעתה תחתיו בכהונה גדולה: (לו) בירושלם. כי מאז היה ביתו בבחורים: וישבת שם. והיתה כוונתו להיות מצוי לו, למצוא לו עילה: (לז) את נחל קדרון. שהיה סמוך לירושלים, ודרך בו יוצאים מן העיר: דמך. עון מיתתך יהיה על ראשך, כי היה לך להזהר: (לח) טוב הדבר. רצה לומר: הדבר הזה הגון הוא מצד עצמו, וחפץ אני בזה, אם כן בוודאי אהיה נזהר בדבר המלך: (מ) וילך. בכדי שילך על החמור לגת: לבקש. לשאול מאכיש, להחזיר לו עבדיו: (מב) השבעתיך. כי שלמה השביעו על הדבר הזה, ועם כי לא הוזכר: ואעד. רצה לומר: התריתי בך להיות נזהר בדבר, ועל שם שדרך המתרה להתרות בעדים, אמר לשון ואעד: ותאמר. אמרת אז, שגם הדבר הגון בעיני, ואינני אנוס בה, ושמעתי אותה, רוצה לומר: אני מקבל הדבר בשבועה: (מג) ומדוע. ואם אמנם מרצון קבלת עליך בשבועה, מדוע לא שמרת: (מד) אתה ידעת. כאומר אני מה גרם לך הסכלות הזה, והוא הדבר אשר אתה ידעת, ולפי שלא רצה להוציא בשפתיו הקללות שקלל, אמר אשר ידע לבבך אשר עשית לאבי, ובעבור עונש העון הזה, בא לידך זה הסכלות: והשיב ה'. עם שדוד אבי לא השיב גמול רעתך בראשך, הנה ה' השיב, כי הסכלת עשו למען תומת: (מה) והמלך שלמה ברוך. רצה לומר: הכל יברכוהו, בראותם שלא נשא פנים לאוהבו ומלמדו, בחללו שבועת ה': וכסא דוד יהיה נכון. על כי נתקיים שבועת דוד, כי לא בעבורו הומת: (מו) והממלכה נכונה. רוצה לומר: עם כי הרג שרים ונכבדים כאלה, עם כל זאת היתה הממלכה נכונה בידו, מבלי פוצה פה ומצפצף, כי ראו אשר כל מעשיו במשפט:

תהלים נח ייב נט א-יב

נח. י בטרם | יבינו סירותיכם אטר כמורחי כמורחיון ישערונו: יא ישמח צדיק פריחוה נקם פעמיו ירחין בדם הרשע: יב ויאמר אדם אף-פרי לצדיק אף ישאלהים שפטים בארץ:

נז. א למנצח אל-תשחת לדוד מכתם בשלח שאול וישמרו את-הפית להמיתו: ב הצילני מאיבי | אלהי ממתקוממי תשנבני: ג הצילני מפעלי און ומאנשי רמים הושיעני: ד כי הנה ארבו לנפשי יגורו עלי עזים לא-פשעי ולא-חטאתי יהוה: ה בלי-עון ירצון ויכוננו עזרה לקראתי וראה: ו ואתה יהוה-אלהים | צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקד בל-הגוים אל-תחן בל-בגדי און סלה: ז ישובו לערב יהמו כפלב ויסוכבו עיר: ח הנה | יביעון בפיהם חרבות בשפתותיהם פימי שמע: ט ואתה יהוה תשחק-למו תלעג לכל-גוים: י עזו אליך אשמרה פי-אלהים משנבני: יא אלהי (כתיב חסד) חסדי יקדמני אלהים יראני בשוררי: יב אל-תהרגם | פן-ישכחו עמי הניעמו בחילך והורידמו מגגנו ארני:

רש"י

אל תחון: (ז) ישובו לערב וגו', הנה יביעון בפיהם. פתרון שני מקראות הללו נופל זה על זה, ישובו לערב לא דים מה שעשו ביום אלא אף לערב ישובו על רעתם לשמור שלא אברח ואצא מן העיר ומה עשו ביום הנה כל היום יביעו בפיהם לרגל עלי אל שאול: (ח) חרבות בשפתותיהם. ואומרים בלבם מי שומע: (ט) ואתה ה'. אשר תלעג תשחק גם לרשעי' הללו: (י) עזו אליך אשמרה. עזו ותקפו של אויבי החזק עלי, אליך אשמרה ואצפה לעזורני הימנו: (יא) יקדמני. יקדים לי עזרתי קודם שתשלוט בי יד שונאי: יראני בשוררי. מה שאני תאב לראות: (יב) אל תהרגם. שאין זו נקמה הנכרת: פן ישכחו עמי. כי כל המתים משתכחים אלא הניעמו מנכסיהם שיהיו עניים והיא נקמה שתזכר לאורך ימים:

מצודת ציון

(י) סירותיכם. ענפי הקוצים כמו עד סירים סבוכים (נחום א'): אטר. הוא מצבת אילן הקוץ וכן ויאמר האטר אל העצים (שופטים ט): ח. ענין בריאות כמו עד חיותם (יהושע ה'): ישערונו. מל' סערה ועם שהוא בשי"ן: (יא) חזה. ראה: פעמיו. רגליו אשר צועד בהם: (ח) יביעון. ידברו כמו יביע אומר (לעיל י"ט): (י) אשמרה. ענין המתנה כמו ואביו שמר את הדבר (ברא' ל"ז): (יא) בשוררי. ענין ראייה והבטה: (יב) הניעמו. מל' נע ונד: בחילך. בכוחך: מגגנו. מבטח לנו כגבור במגנו:

גמול: (א) וישמרו. לשמור את בית דוד שלא יברח בלילה להמיתו בבוקר כמ"ש בשמואל א': (ב) ממתקוממי. מהאנשים הקמים עלי תחזקני: (ד) יגורו. יתאספו עלי בני אדם חזקים לתפשני ואני לא חטאתי להם כאשר ידעת אתה ה': (ה) בלי עון. לא העויתי להם והמה רצים ומכינים עצמם ללכדני לכן עזרה לקראתי וראה בעיני: (ו) הקיצה. ר"ל כמו שאתה מעורר עצמך לפקד את העובדי גילולים כן אל תתן חנינה לעולם לאלו הבוגדים מישראל העושים און: (ז) ישובו לערב. ר"ל ביום ילשינו עלי ולערב שבים לביתי לשמרני וכאשר נמלטתי סבבו בעיר לחפש אחרי ויהמו בקול בעת החפוש ככלב הזה הסובב ומחפש והומה: (ח) חרבות. הלה"ר שמדברים בפיהם כאלו יתנו חרבות ביד שאול להמיתני כי יאמרו מי שומע ולא יראו מאלהים: (ט) תשחק למו. אתה שוחק על דבריהם כמו שאתה לועג לכל גוים שאינם מאמינים בך: (י) עזו. מפני רוב חזקו של שאול אמתין על תשועתך כי אתה משגבי אבל בידי אין כח לעמוד נגדו: (יא) אלהי חסדי. ה' העושה לי חסד מעולם יקדים לי חסד טרם ולכדני: יראני. מה שלבי חפץ לראות יראני בהמסתכלים בי לרעה: (יב) פן ישכחו. כי המת נשכח מן הלב ולא יזכרו בהם ליקח מהם מוסר: הניעמו בחילך. אלא בכוחך הרב הניעם ממקום למקום והורידם מנכסיהם אתה ה' מגגנו כי אז יזכרו ויקחו מהם מוסר:

מצודת דוד

(י) בטרם. עד לא יבינו ענפי הקוצים להיות מתקשים כמצב אילן הקוץ ר"ל עד לא יבינו בני הרשעים להרשיע כאביהם: כמו ח. כמו דבר הנעקר ע"י אדם בריא וכמו הנעקר בחרון אף כי אז לא ישאר מאומה כן יעקרה ה' ברוח סערה לבל ישאר שארית: (יא) כי חזה. כאשר יראה נקמת ה': פעמיו ירחין. בדרך הלכו ירחין רגליו בדם הרשע הנשפך בארץ: (יב) ויאמר אדם. אז יאמר כל אדם אף סוף הדבר הוא אשר יש פרי ותשלום גמול לצדיק ויש אלהים שופטים לשפוט את הרשע כרשעתו ואם ייטב לו בראשיתו אף סוף הדבר לקבל

ו ואלו יוצאות שלא בכתבה: העוברת על דת משה, ויהודית. ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעשר, ומשמשתו נדה, ולא קוצה לה חלה, ונודרת ואינה מקיימת. ואיזוהי דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם. אבא שאול אומר: אף המקללת יולדיו בפניו. רבי טרפון אומר: אף הקולנית; ואיזו היא קולנית? לבשהיא מדברת בתוך ביתה ושכניה שומעין קולה.

ז המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצאו עליה נדרים – אינה מקדשת. כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים – תצא שלא בכתבה. על מנת שאין בה מומין, ונמצאו בה מומין – אינה מקדשת. כנסה סתם ונמצאו בה מומין – תצא שלא בכתבה. כל המומין הפוסלין בכהנים – פוסלין בגושים.

פירוש ברטנורא

ו מאכילתו שאינו מעורר. ולא נודע לו אלא אחר שאכלו, כגון דאמרה ליה פלוני כהן תיקן לי את הכרי ואול שייליה ואשתכח שיקרא: ומשמשתו נדה. כגון שהוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נדות ולבעלה אמרה טהורה אני: ולא קוצה לה חלה. דאמרה ליה פלוני תקן לי את העיסה ואול שייליה ואשתכח שיקרא: וטווה בשוק. ומראה זרועותיה לבני אדם: ומדברת עם בני אדם. משחקת עם הבחורים: ומקללת יולדיו בפניו. מקללת ומחרפת אבי בעלה בפני בעלה: הקולנית. תובעת תשמיש בקול רם עד ששכנותיה שומעות אותה. וכל הני צריכות עדים והתראה להפסידן כתובתן. ואין להן לא כתובה ולא תוספת ואינן נוטלות אלא בלאותיהן הקיימים בלבד:

ז שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים. באלו נדרים אמר, שלא תאכל בשר ולא תשתה יין ולא תתקשט בבגדי צבעונים. אבל בשאר נדרים מקודשת: כל המומין הפוסלין בכהנים. בבכורות קא מני להו. והוסיפו עליהן בגושים, ויעה. וריח הפה או ריח רע במקום אחר בגופה. ושומא שיש בה שער, בין קמנה בין גדולה כשהיא כגור פניה, וכגון שהיא תחת כפה שבראשה דוימנין מתחזיא ווימנין דלא מתחזיא, שאם היא במקום המגולה תמיד הרי ראה ונתפיים, ואם השומא אין גדולה כשהיא כגור פניה,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

בדיני "המדיר את אשתו" ששינו במשניות הקודמות, ההלכה היא: "יוצאה ויתן כתובה". היינו שיכולה האשה לחבוע מבעלה גט ואינה מפסידה את כתובתה; משנתנו באה ללמד דין אשה שהבעל מגרשה ואינו נותן לה את כתובתה.

ו ואלו – הנשים, שמחמת מעשיהן המפורטים להלן, יוצאות שלא בכתבה – הבעל מגרשן, והוא פטור מלשלם להן את כסף כתובתן: העוברת על דת משה – היינו על תורת משה, כמבואר להלן במשנתנו, כגון שמכשילה את בעלה באיסורי תורה, עד שאינו יכול לסמוך עליה בדברים שדרך איש לסמוך על אשתו, ויהודית – וכן העוברת על דת יהודית, כלומר על מה שנהגו בנות ישראל במידת הצניעות, אף שאינו כתוב בתורה. ואיזו היא דת משה – איזוהי העוברת על דת משה? מאכילתו שאינו מעשר – המאכילה את בעלה מאכל שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות. בגמרא מבואר, כגון שאמרה לבעלה: פלוני תיקן לי את הכרי (הפריש תרומות ומעשרות מערימת התבואה והפירות שלנו). ואכל על פיה, ואחר כך הלך ושאל את פלוני, והתברר שהיא שיקרה לו, ומשמשתו נדה – ומשמשת את מיטתו כשהיא נידה, כגון שאמרה לבעלה, שהיא טהורה, והוא בא עליה, והתברר לו אחר כך מפי השכנות שהיתה נידה (גמרא): ולא קוצה לה חלה – ואינה מפרישה חלה מן העיסה (ענין במדבר טו, כ), ומאכילה ממנה את בעלה. ואף בזו מבואר בגמרא, כגון שאמרה לבעלה: פלוני תיקן לי את העיסה, ואכל על פיה, ואחר כך הלך ושאל את פלוני ונמצא ששיקרה לו; ונודרת ואינה מקיימת – שבעוון זה בניס מתים, כמו שנאמר (קוחלת ה, ח): "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך... למה יקצוף הא־לֹהִים על קולך וחבל את מעשה ידיך" – איזה הם מעשי ידיו של אדם? הווי אומר: בני ובנותיו (גמרא כתובות עב, א).

ו ואיזוהי דת יהודית – איזוהי העוברת על דת יהודית? יוצאה לשוק, וראשה פרוע – בגמרא שואלים: והרי ראשה פרוע עבירה מן התורה היא, שנאמר בסוטה (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה" ותנא דבי רבי ישמעאל: אזהרה מכאן לבנות ישראל שלא יצאו בפירוע הראש? ומתריצים, שמשנתנו מדברת אמנם באשה שמכסה שער ראשה, באופן שאינה עוברת על דת משה, אלא שכפי שנהגות בנות ישראל, אין כיסוי שער ראשה מספיק כדי לצאת לשוק, ונמצאת עוברת על דת יהודית; וטווה בשוק – ונוהגת תוך מלאכתה שלא בצניעות; ומדברת עם כל אדם – בגמרא מבואר, שהיא משחקת עם בחורים (כתובות עב, ב). ויש מפרשים, שאין כוונת הגמרא שמשחקת ממש, אלא מטיילת ומדברת עמהם דברי בטלה (הירסבא). אבא שאול

באור משנה ז

משנתנו שנויה כולה גם במסכת קידושין (ב, ה), אלא שכאן באה היא בעיקר, כהמשך למשנה הקודמת, ללמד דיני נשים היוצאות בלא כתובה; והרי היא באה להשיענו, שאשה שנישאה ונתברר לבעל שיש עליה נדרים או שיש בה מומין, תצא שלא בכתובה. המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצאו עליה נדרים – בגמרא מבואר: "באלו נדרים אמרו? שלא תאכל בשר, ולא תשתה יין, ולא תתקשט בבגדי צבעונים", שנדרים אלה דרכו של בעל להקפיד עליהם, אינה מקדשת – אין קידושה קידושין, שהרי לא נתקיים תנאו. כנסה סתם – נשאה סתם ולא התנה כלום, ונמצאו עליה נדרים – מאותם הנדרים שהזכרנו לעיל, שדרכו של בעל להקפיד עליהם, תצא שלא בכתבה – בגמרא מבואר: אפילו קידשה בתנאי שאין עליה נדרים ואחר כך נשאה סתם, ולא הזכיר תנאו, צריכה הימנו גט, שהואיל ונשאה אנו אומרים: "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". ובודאי מחל לה על תנאו ובעלה לשם קידושין, ואפילו ימצא עליה נדרים, הלכך אין להתירה לאחר בלא גט; אבל מפסידה היא את כתובתה, שלגבי ממון יכול הבעל לומר, שלא מחל על תנאו, והמוציא מחברו עליו הראיה. הוא הדין אם קידשה סתם וכנסה סתם, ונמצאו עליה נדרים, שתצא בלא כתובה, שיכול הבעל לומר: אי אפשי באשה נדרנית, ומקחי מקח טעות; ומכל מקום צריכה היא גט מספק. על מנת שאין בה מומין – וכן המקדש את האשה בתנאי שאין בה מומין, ונמצאו בה מומין – הפוסלים בגושים, כמבואר להלן, אינה מקדשת – אין קידושה קידושין, לפי שלא נתקיים תנאו. כנסה סתם – נשאה סתם, ולא התנה כלום, ונמצאו בה מומין – וטוען הבעל שמקחו מקח טעות, תצא שלא בכתבה – בין שקידשה סתם ונשאה סתם, בין שקידשה בתנאי שאין בה מומין ואחר כך נשאה סתם, הרי היא צריכה גט, ואינו חייב ליתן לה כסף כתובתה, כמו שבארנו הטעם למעלה בענין נדרים. כל המומין הפוסלין בכהנים – ומגויים הם במסכת בכורות פרק ז; ושם מבואר, שכהנים שיש בהם מומים אלו פסולים לעבודה במקדש, כמו שנאמר (ויקרא כא, יז): "איש מזרעך לדורותיו אשר יהיה בו מום לא יקרב",

ח היו בה מומין ועודה בבית אביה – האב צריך להביא ראיה, שמשנתארסה נולדו בה מומין הללו, ונסתתפה שדהו; ונכנסה לרשות הבעל – הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו, והיה מקחו מקח טעות; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: במה דברים אמורים? במומין שפסתר, אבל במומין שפגלו – אינו יכול לטעון; ואם יש מרחץ באותה העיר – אף מומין שפסתר אינו יכול לטעון, מפני שהוא בודקה בקרובותיו.

ט האיש שנולדו בו מומין – אין כופין אותו להוציא. אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים? במומין הקטנים, אבל במומין הגדולים – כופין אותו להוציא.

י ואלו שכופין אותו להוציא: מכה שחין, ובעל פולפוס, והמקמץ, והמצרף נחשת, והפרסי; בין שהיו בהם עד שלא

פירוש ברטנורא

בה שער אינה מום עד שתהא גדולה באיבר. וקולה עבה ומשונה מקול שאר הנשים. ונשכה כלב ונעשה במקום הנשיכה צלקת, כלומר כוץ כמו מכות אש. ורדיה נסים מחברותה טפה. ושדדיה רחוקים זה מזה עד שיש טפח בין דר לדר. אלו מומין בנשים, ואע"פ שאינה מומין בבתנים:

ח **האב צריך להביא ראיה**. אם בא לתבוע כתובתה מן האירוסין מזה שמבאן לקחתה, צריך שיביא ראיה שלאחר שנתארסה היו בה מומין הללו. ואף על פי שיש לאשה חוקה דגופה, הואיל ונמצאו המומין ברשות האב ואיכא למימר כאן היו קודם אירוסין, ולפיכך אם לא הביא ראיה, בעל מוזמן: **נכנסה לרשות הבעל**. נשאה, ועתה בא להוציאה בלא כתובה על מומין שבה, עליו להביא ראיה שקודם שנתארסה היו בה מומין הללו. דכיון דלא נמצאו מומין הללו אלא ברשותו, אומרים כאן נמצאו כאן היו ולאחר שנישאת באו לה ונסתתפה שדהו: **אינו יכול לטעון**. רידע ונתפיים:

ט **שנולדו בו מומין**. משנשאה: **מומין גדולים**. נסמית עינו נקטעה ידו נשברה רגלו. ואין הלכה כרשב"ג, ואפילו במומין גדולים אין כופין אותו להוציא: **י מוכה שחין**. מצורע: **בעל פולפוס**. ריח החוטם: **והמקמץ**. מקבץ צואת כלבים: **והמצרף נחשת**. המחחרך נחושת ממקום מוצאו מן הארץ, ומסריח הוא: **והפרסי**. מעבר עורות: **מפני שממקתו**. מממססתו. לשון המק בשרו (זכריה י"ד) והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

מפני שהוא בודקה בקרובותיו – ששואל הוא את קרובותיו הרוחצות עמה במרחץ, אם מצאו בה מומים. בגמרא מבואר: "חזקה, אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו"; לפיכך אפילו היו בה מומים קודם שנתארסה, אין טענתו טענה, שבדודאי בדקה על ידי קרובותיו קודם שנשאה, ונודע לו שיש בה מומים, ונתרצה; ואם הוא בא לגרשה חייב לתת לה כתובתה.

פוסלין בנשים – שאם נמצאו באשה מומים אלו, ובעלה כנסה סתם, תצא שלא בכתובה; ואם קידשה על מנת שאין בה מומים, ועדיין לא נשאה, או שנשאה וחזר והזכיר תנאו בשעת הנישואין, אפילו גט אינה צריכה, שקידושה קידושי טעות הם.

באור משנה ח

משנתנו דנה באשה שנמצאו בה מומים, ואין ידוע מתי לקחה בהם, אם לפני אירוסיה או אחריהם.

היו בה מומין – אם לאחר שנתארסה נמצאו בה מומים, **ועודה בבית אביה** – שעדיין לא נישאה, והארוס שלה טוען, שקודם שנתארסה היו בה המומים הללו, ומקחו מקח טעות, והוא רוצה לגרשה שלא בכתובה; אבל אביה טוען, שלא היו מומים לבתו לפני האירוסין, ותובע מבעלה את כתובתה, **האב צריך להביא ראיה** – לדבריו, **שמשנתארסה נולדו בה מומין הללו, ונסתתפה שדהו** – כלומר שמזלו של הבעל גרם, שלאחר שקידשה והיתה כבר שלו אירע בה הנזק, שלקחה במומים; ואז יש לה כתובה. אבל אם האב לא הביא ראיה לדבריו, יכול הבעל לגרשה שלא בכתובה; ומבואר הטעם בגמרא, שאנו אומרים: "כאן נמצאו כאן היו". כלומר: מאחר שכאן בבית אביה נמצאו בה המומים, הרי כאן היו בה גם מקודם, לפני האירוסין. **ונכנסה לרשות הבעל** – שנישאה לו, ואחר כך מצא בה מומים, והוא בא להוציאה בלא כתובה, **הבעל צריך להביא ראיה** – לטענתו, **שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו** – שהמומים היו באשתו קודם שנתארסה לו, **והיה מקחו מקח טעות** – ותצא בלא כתובה. אבל אם אין לו ראיה, אני אומרים: "כאן נמצאו וכאן היו". הואיל וכשהיתה כבר ברשות הבעל נמצאו בה המומים, הרי כאן ברשותו נולדו בה; **דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: במה דברים אמורים** – שהבעל מוציא את אשתו בלא כתובה על ידי טענתו שמצא בה מומים ומקחו מקח טעות? **במומין שפסתר** – במקום מוצנע שבגופה, שיכול הוא לטעון שלא ידע עליהם, **אבל במומין שפגלו** – במקום הנראה לעין, **אינו יכול לטעון** – שמקחו מקח טעות, לפי שידע בדודאי שיש בה מומים ונתרצה. **ואם יש מרחץ באותה העיר** – שיכול היה להיוודע מפי קרובותיו הרוחצות עמה במרחץ אם יש בה מומים, **אף מומין שפסתר** – גם לגבי מומים שבמקום מוצנע שבגופה, **אינו יכול לטעון** – שלא ידע עליהם ומקחו מקח טעות,

באור משנה ט

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות על מומים הפוסלים באשה, שאם היו בה קודם שנתארסה ובעלה לא ידע עליהם, תצא בלא כתובה, באה משנתנו ללמד על מומים שנמצאו בבעל, והאשה תובעת גט.

האיש שנולדו בו מומין – לאחר הנישואין; וכל שכן אם היו בו מלפני כן, שידעה עליהם ונתרצתה; **אין כופין אותו להוציא** – אם האשה תובעת להתגרש והבעל אינו רוצה, אין כופים אותו לגרשה. **אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים** – שאין כופים את הבעל להוציא את אשתו? **במומין הקטנים** – שיכולה האשה לסבול אותם, **אבל במומין הגדולים** – כגון שנסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו (ברייטא בגמרא), שאין האשה יכולה לסבלם, **כופין אותו להוציא** – את אשתו וליתן לה כתובתה. בגמרא מבואר, שרבן שמעון בן גמליאל סובר במומים גדולים, שאפילו היו בו לפני הנישואין ואשתו ידעה עליהם ונתרצתה, כופים אותו לגרשה, שיכולה היא לומר: סבורה הייתי שאוכל לקבל אותם ועכשיו אני יכולה. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. אלא אפילו נולדו בו מומים גדולים, אין כופים אותו להוציא (רמב"ם הל' אישות כה, יא).

באור משנה י

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו במומים שבבעל, שלדברי הכל כופים אותו מחמתם להוציא את אשתו.

ואלו – בעלי המומים, **שכופין אותן להוציא** – שמחמת מומיהם או אומנותם המאוסה כופים אותם ליתן גט לאשה ולשלם לה כתובתה: **מכה שחין** – מצורע, **ובעל פולפוס** – מלשון יוניתי; והיינו מי שגדלה יתרת בשר בחוטמו המכבידה על נשימתו. ובגמרא מבואר, שריח רע נודף מחוטמו, **והמקמץ** – המקבץ צואת כלבים לעיבוד עורות, **והמצרף נחשת** – המחחרך נחושת ממקום מחצבו, **והפרסי** – מעבר עורות, שכל אלה נודף מהם ריח רע; **בין שהיו בהם** –

נשאו, ובין משנשאו נולדו. ועל כלן אמר רבי מאיר: אף על פי שהתנה עמה, יכולה היא שתאמר: סבורה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו אני יכולה לקבל. וחכמים אומרים: מקבלת היא על פרהה, חוץ ממנה שחין, מפני שממקנתו. מעשה בצידון בברסי אחד שמות, והיה לו אח ברסי – אמרו חכמים: יכולה היא שתאמר: לאחיך הייתי יכולה לקבל, ולך אני יכולה לקבל.

פ ר ק ש מ י נ י

א האשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס – מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת, וקנים. נפלו לה משנתארסה – בית שמאי אומרים: תמפר; ובית הלל אומרים: לא תמפר. אלו ואלו מודים, שאם מכרה ונתנה – קנים. אמר רבי יהודה: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה, לא יזכה בנכסים? אמר להן: על החדשים אנו בושין, אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים. נפלו לה משנשאת, אלו ואלו מודים, שאם מכרה ונתנה – שהבעל מוציא מיד הלוקחות. עד שלא נשאת, ונשאת, רבן גמליאל אומר: אם מכרה ונתנה – קנים. אמר רבי חנינא בן עקביא: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה, לא יזכה בנכסים? אמר להם: על החדשים אנו בושין, אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים.

פירוש ברטנורא

א האשה. עד שלא תתארס. ונתארסה: ב"ש אומרים תמכור. בעודה ארוסה, אבל משנישאת לא: הואיל וזכה באשה. שהיא ארוסתו: לא יזכה בנכסים. בחמית: על החדשים. שנפלו לה משנישאת אנו בושין מה ראו חכמים לומר אם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלוקחות, אלא שאחם מגלגלים עלינו נכסים שנפלו לה בעודה ארוסה לומר שאם מכרה מכרה בטל לפי שזכה בהם הבעל:

משניות מבוארות – קהתי

או המתן. אמר רבי יהודה: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה – שנעשתה ארוסתו, והרי היא כאשתו, לא יזכה בנכסים – שלה? ולמה מכרה קנים? אמר להן – רבן גמליאל: על הנכסים החדשים – שנפלו לה לאחר הנישואין, אנו בושין – כלומר לא נראית לנו ההלכה (הנשנית לקמן), שאם האשה מכרה אותם, הבעל מוציא מיד הלוקחות, שהרי הנכסים שלה הם, אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים – ועוד אתם מבקשים לומר גם בנכסים הישנים, היינו בנכסים שנפלו לה קודם שנישאה, שאם מכרה אותם בעודה ארוסה, שיהא מכרה בטל. נפלו לה – נכסים בירושה או במתנה, משנשאת – לאחר הנישואין, אלו ואלו מודים – לא נחלקו בית שמאי ובית הלל ביניהם, והכל מודים, שאם מכרה ונתנה – נכסיה אלו, שהבעל מוציא מיד הלוקחות – שהנכסים שנפלו לה לאחר הנישואין משועבדים הם לבעל, ואם מכרה ונתנה אותם, הבעל יכול להוציאם מיד הלוקחות או מיד מקבלי המתנה. בגמרא מבואר, שהואיל ונכסים אלו "נכסי מלוג" הם, שגופם של הנכסים ברשות האשה, והבעל אוכל פירותיהם, לפיכך בחיי אשתו מוציא הבעל מיד הלוקחות את הפירות בלבד, אבל לא את גוף הנכסים; ואם מתה בחייו, הריהו מוציא מידם אף את גוף הנכסים. עד שלא נשאת – נפלו לה נכסים לפני הנישואין, ונשאת – ונישאה אחר כך, רבן גמליאל אומר: אם מכרה ונתנה – לאחר הנישואין, קנים – מעשה קיימים. אמר רבי חנינא בן עקביא: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה – משנשאה, לא יזכה בנכסים – שלה? אמר להם: על החדשים אנו בושין – לא נראית לנו ההלכה (ששנינו לעיל) בענין הנכסים החדשים, היינו שנפלו לה לאחר הנישואין, שאם מכרה ונתנה, רשאי הבעל להוציא מיד הלוקחות, אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים – ועוד אתם מבקשים לומר גם בנכסים הישנים, היינו שנפלו לה לפני הנישואין, שמכרה בטל.

באור משנה ב

למדנו במשנה הקודמת, שלאחר הנישואין אין האשה רשאית למכור נכסיה או ליתנם במתנה, שהואיל וזכה בנכסים אלו, שהם "נכסי מלוג", לאכול פירותיהם, הרי הם ברשותו. ואם מכרה ונתנה, מבדילה המשנה בין נכסים שנפלו לה משנישאת לבין נכסים שנפלו לה קודם שנישאת, שנכסים שנפלו לה משנישאת – הבעל מוציא מיד הלוקחות, ונכסים שנפלו לה קודם שנישאת, אף על פי שמכרה או נתנה אותם לאחר

המומים הללו, עד שלא נשאו – קודם שנישאו, אלא שהאשה לא ידעה עליהם, ובין משנשאו נולדו – שנולדו בהם לאחר הנישואין, הואיל והאשה אינה יכולה לסבול את המומים הללו, כופים את הבעל להוציאם. ועל כלן – על כל המומים שנימנו למעלה, אמר רבי מאיר: אף על פי שהתנה עמה – לפני הנישואין, שיש בו מומים אלו, ונתרצה לו, יכולה היא שתאמר – לאחר הנישואין: סבורה הייתי שאני יכולה לקבל – לסבול ולהיות עמו; ועכשיו אני יכולה לקבל – ולפיכך זכאית היא לתבוע הימנו גט. וחכמים אומרים: מקבלת היא על פרהה – כלומר כל שהיו בו המומים קודם שנישאה לו, והיא ידעה עליהם, ומכל שכן כשהתנה עמה, הרי היא מוכרחה לסבול, ואין כופים אותו להוציא, חוץ ממנה שחין – שכופים אותו לגרשה, מפני שממקנתו – שעל ידי התשמש ממסמסת היא את בשרו, וסכנה היא לו; ואף כשהיא רוצה להיות עמו, אין שומעין לה (וגמרא). והלכה כחכמים. מעשה בצידון בברסי אחד שמות – בלא בנים, והיה לו אח ברסי – והאלמנה נפלה לפניו לייבום, אמרו חכמים: יכולה היא שתאמר: לאחיך הייתי יכולה לקבל – ולהיות עמו, ולך אני יכולה לקבל – ולכן אינו רשאי לייבמה, אלא יחלוץ ויתן לה כתובתה.

באור משנה א

האשה שנפלו לה נכסים – בירושה או במתנה (יתוספות יום טוב). עד שלא תתארס – קודם שנתארסה, מודים בית שמאי ובית הלל – כלומר אין מחלוקת ביניהם, וסוברים הם, שמוכרת ונותנת – לאחר שנתארסה, רשאית היא, כל זמן שלא נישאה, למכור נכסיה אלו, או ליתנם במתנה, וקנים – ומעשה קיימים, שהנכסים הללו ברשותה הם עד לנישואיה, ואין לארוס כל זכות בהם. נפלו לה – נכסים, משנתארסה – לאחר האירוסין, בית שמאי אומרים: תמפר – כל זמן שהיא ארוסה רשאית היא למכר; ובית הלל אומרים: לא תמפר – לכתחילה אסור לה למכור נכסים אלו, שהואיל ונפלו לה לאחר האירוסין, הרי אירוסין עושים ספק נישואים, ושמה לא יהא עיכוב ותבוא לידי נישואין, ונמצא שכבר זכה בה בעלה ובנכסיה (וגמרא ורש"י כתובות עח, א). אלו ואלו מודים – בית הלל מודים לבית שמאי, שאם מכרה ונתנה – בדיעבד, קנים – המכר

ב רבי שמעון חולק בין נכסים לנכסים: נכסים הידועים לפעל – לא תמכר, ואם מכרה ונתנה – בטל; שאינן ידועים לפעל – לא תמכר, ואם מכרה ונתנה – קיים.

ג נפלו לה כספים – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. פרות התלושין מן הקרקע – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. והמחברין בקרקע – אמר רבי מאיר: שמין אותן כמה הן יפין בפרות, וכמה הן יפין בלא פרות, והמותר – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. וחכמים אומרים: המחברין לקרקע – שלו, והתלושין מן הקרקע – שלה, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.

ד רבי שמעון אומר: מקום שיפה כחו בכניסתה – הורע כחו ביציאתה; מקום שהורע כחו בכניסתה – יפה כחו ביציאתה: פרות המחברין לקרקע – בכניסתה שלו, וביציאתה שלה; והתלושין מן הקרקע – בכניסתה שלה, וביציאתה שלו.

פירוש ברטנורא

ב נכסים ידועים לבעל ונכסים שאין ידועים. אית דמפרשים נכסים ידועים, מקרקעי. ושאינן ידועים, ממטלטלי. ואית דאמרי, אלו ואלו ידועים הם. ואלו הם שאינם ידועים, כל שהיא יושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים. ופסק ההלכה, בין נכסים שנפלו לה עד שלא תתארס, ובין שנפלו משנתארסה, ונישאת – הבעל מוציא מיד הלוקחות פירות בחייה וגוף הקרקע לאחר מיתתה. והלכה כר"ש שחולק בין נכסים הידועים לבעל לנכסים שאינם ידועים:

ג שמין אותן. דקסבר מה שגדל ברשותו הוו פירות ומה שלא גדל ברשותו הוו קרן. ולפיכך מה שדמי הקרקע יקרים עכשיו בשביל תבואה זו, הוי קרן, וצריך ליתן לה דמים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירותיה: **וחכמים אומרים.** אף אלו שלא גדלו ברשותו תורת פירות נתנו בהם, הואיל והקרקע קיימא לה. והלכה כחכמים:

ד ביציאתה. אם בא לגרשה: פירות המחברים לקרקע בכניסתה שלו. כלומר בשעת נפילתו שלו, כדברי חכמים. ואיכא בין חכמים לר"ש פירות המחברין

משניות מבוארות – קהתי

אוכל פרות – שדין הפירות הללו כדין נכסי מלוג, שהקרן שלה. **והמחברין בקרקע** – אבל אם נפלו לה הפירות, כשהם מחוברים בקרקע, כלומר שנפלו לה קרקעות וגם פירות המחברים בהם, **אמר רבי מאיר: שמין אותן** – את הקרקעות, **כמה הן יפין בפרות** – כמה הקרקעות שווים עכשיו כשפירותיהם עליהם, **וכמה הן יפין בלא פרות** – וכמה הם שווים בלא הפירות. **והמותר** – היינו דמי ההפרש במחיר הקרקעות מחמת הפירות שעליהם. **ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות** – שדינם כקרן. רבי מאיר סובר: מה שגדל ברשות הבעל, הרי זה פירות, ושלו הם; ומה שלא גדל ברשותו, אין דינו כפירות אלא כקרן, שהיא שלה, והבעל אוכל פירותיה. **וחכמים אומרים: המחברין לקרקע** – הפירות שנפלו לה כשהם מחוברים לקרקע, **שלו** – של הבעל הם, שאף הפירות שלא גדלו ברשותו תורת פירות נתנו בהם, הואיל והקרקע נפל לה עמהם, ונמצאת הקרן קיימת לה בקרקע. **והתלושין מן הקרקע** – אבל אם נפלו לה פירות התלושים מן הקרקע, **שלה** – הם, **וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות** – שדינם כקרן לדברי הכל, כמו ששינוי כבר ברישא.

בעל "מלאכת שלמה" מבאר, שחכמים חזרו על הדין של "פירות התלושים מן הקרקע". שכבר נישנה בדברי תנא קמא, כדי להשמיענו, שדווקא פירות התלושים ממש מן הקרקע הם שלה, אבל פירות גמורים העומדים להיתלש, נקראים לגבי דין זה פירות המחברים לקרקע, והם שלו (ועיין "תוספות יום טוב" שנותן טעם אחר על הסיפא היתירה שבדברי חכמים).

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שיש הבדל – לדעת חכמים – בין פירות שנפלו לאשה כשהם מחוברים לקרקע ובין פירות התלושים מן הקרקע שנפלו לה, שלמחברים יש דין פירות, ולתלושים – דין קרן, דנה משנתנו בזכותו של הבעל על הפירות המחברים והתלושים, בשעה שהוא מגרש את אשתו.

רבי שמעון אומר: מקום שיפה כחו – של הבעל, בכניסתה – כשאשתו נישאת לו, **הורע כחו ביציאתה** – כשהיא מתגרשת, כלומר פירות שזוכה בהם הבעל בנישואיה, הורע כוחו לגביהם ואינו זוכה בהם בגירושה; וכן **למה: מקום שהורע כחו בכניסתה, יפה כחו ביציאתה** – פירות שאינו זוכה בהם בנישואיה, הוא זוכה בהם בגירושה. כיצד? **פרות המחברין לקרקע** – שנפלו לאשה, **בכניסתה** – בנישואיה, **שלו** – של הבעל הם, שדין פירות להם, כדברי חכמים במשנה הקודמת, **וביציאתה** – וכשהיא מתגרשת, אם היו לה בשעת הגירושין פירות המחברים לקרקע, **שלה** – הם, והיא

הנישואין – דעת רבן גמליאל, שהמכר או המתן קיים. – ברם, בגמרא מובאת ברייתא: "רבתינו חזרו ונימנו: בין שנפלו לה עד שלא תתארס, ובין שנפלו משנתארסה, ונישאת – הבעל מוציא מיד הלוקחות". וכן פוסק הרמב"ם: "אם מכרה האשה נכסי מלוג אחר נשיאתה, אף על פי שאותם הנכסים נפלו לה קודם שתתארס – הבעל מוציא הפירות מיד הלוקחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע, שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות. מתה בחייו, מוציא הגוף מיד הלוקחות בלא דמים" (הל' אישות כב, ז). – משנתנו מביאה דעת רבי שמעון, שמכל מקום יש להבדיל בין נכסים הידועים לבעל לבין נכסים שאינם ידועים לבעל, כפי שיבואר במשנה.

רבי שמעון חולק – מחלק, בין נכסים לנכסים – יש נכסים, שאם מכרה אותם לאחר הנישואין, מכרה בטל; ויש נכסים, שמכרה קיים: **נכסים הידועים לבעל** – שידע שנפלו לה; ויש מפרשים, שידע שעתידים הנכסים ליפול לה (והרא"ש), **לא תמכר** – אינה רשאית למכרם מנישואה, ואפילו נפלו לה קודם שנישאה; **ואם מכרה ונתנה** – לאחר שידע הבעל על הנכסים הללו, כמו שבארנו לעיל, **בטל** – המכר או המתן, שיכול הבעל לטעון, שעל מנת אותם נכסים נשאה; **שאינן ידועים לבעל** – נכסים שנפלו לה, ועדיין לא נודע לבעל עליהם, **לא תמכר** – לכתחילה אינה רשאית אף אלו למכור, מפני שמשועבדים הם לבעל, לאכול מהם פירות, **ואם מכרה ונתנה** – קודם שנודע לבעל עליהם, **קיים** – המכר או המתן, ואפילו נפלו לה משנישאה. שכיון שלא ידע על הנכסים הללו, לא זכה בהם ("תוספות יום טוב"). והלכה כרבי שמעון (הרי"ף; רמב"ם הל' אישות כב, ח). – בגמרא נחלקו אמוראים: "אלו הן ידועין ואלו הן שאינן ידועין? אמר ר' יוסי ברבי חנינא: ידועין – מקרקעי (קרקעות), שאינן ידועין – מיטלטלין. ור' יוחנן אמר: אלו ואלו ידועין הן. ואילו הן שאינן ידועין? כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים" (כלומר שבכגון זה מן הסתם לא ידע הבעל עליהם; והוא הדין כשנפלו לה נכסים באותה מדינה ולא ידע עליהם – **שיטה מקובצת בשם הרא"ה**). והלכה כר' יוחנן (הר"ן; רמב"ם שם).

באור משנה ג

למדנו בפרק א משנה א, שאם אשה נשואה זכתה בדמי בושת ופגם, ילקח בדמים אלו קרקע, והבעל אוכל פירות. משנתנו מוסיפה ללמד בכספים או בפירות שנפלו לאשה, שנוהג בהם אותו דין: "לקח בהם קרקע, והבעל אוכל פירות".

נפלו לה – לאשה, משנישאה, **כספים** – בירושה או במתנה, **ילקח בהן קרקע** – שתהא הקרן שלה נשמרת, **והוא אוכל פרות** – והבעל אוכל פירות מהקרקע, כדין קרקעות שנפלו לה בירושה. וכן אם נפלו לה פרות התלושין מן הקרקע, **ילקח בהן קרקע, והוא**

ה נפלו לה עבדים ושפחות זקנים – ימכרו, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא תמכר, מפני שהן שבת בית אביה. נפלו לה זיתים וגפנים זקנים – ימכרו לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. רבי יהודה אומר: לא תמכר, מפני שהן שבת בית אביה. המוציא הוצאות על נכסי אשתו, הוציא הרבה ואכל קמחא, קמחא ואכל הרבה – מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. הוציא ולא אכל – ישבע כמה הוציא, ויטל. ו שומרת יבם שנפלו לה נכסים – מודים בית שמאי ובית הלל, שמוכרת ונותנת, וקנים. מתה, מה יעשו בכתבתה ובנכסים הנכנסין והיוצאין עמה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הפעל עם יורשי האב. ובית הלל אומרים: נכסים

פירוש ברטנורא

בשעת יציאה, דלא איירי בהו חכמים ולית להו הא דאמר ר"ש ביציאתה שלא דקסבר, מה שגדל ברשותו שלו. והלכה כר"ש:

ה רבן שמעון בן גמליאל אומר לא תמכור. יכולה היא לעכב. והלכתא כוותיה: **רבי יהודה אומר לא תמכור.** והלכתא כוותיה: **קימנא.** דבר מועט ואפילו כל שהוא: **ישבע כמה הוציא ויטל.** ושבויה זו כעין של תורה היא, והני מילי, שהיה השבח כנגד ההוצאה או יותר, אבל אם היתה ההוצאה יתירה על השבח ישבע שבועת התורה שהוציא כנגד השבח ויטל כנגד השבח כלבד והשאר יפסיד. וכל זה כשגורשה הבעל, אבל אם מרדה היא, בין אכל הבעל בין לא אכל, ישבע כמה הוציא ויטל כנגד השבח. ובנכסי צאן ברזל, כל השבח של בעל, דאמרין אם הוסיפו הוסיפו לו:

ו שנפלו לה נכסים. מכית אבית, בעודה שומרת יבם: **מה יעשו בכתובתה.** מנה ומאתים ותוספת ונדוניא שהכניסה לו וקיבל עליו אחריות: **ובנכסים הנכנסין והיוצאין.** נכסי מלוג, שכשהיא נכנסת נכסים עמה וכשיצאה מבעלה יוצאים עמה: **בית שמאי אומרים יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב.** דספק נשואה ליבם היא וזכה בחצי ירושתה מספק: **נכסים בחזקתן.** נכסי צאן ברזל בחזקתן. ולא אתפרש בחזקת מי, אי בחזקת יורשי הבעל הואל ואחריותן עליו, אי

משניות מבוארות – קהתי

מלוג כדי להשביחם, הוציא הרבה ואכל קמחא – פירות מועטים, קמחא – או שהוציא מעט, ואכל הרבה – פירות; והוא בא לגרשה, מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל – ואינו יכול לתבוע את הוצאותיו. הוציא – הוצאות על נכסי אשתו, ולא אכל – כלום מפירותיהם; והוא בא לגרשה, ישבע כמה הוציא, ויטל – בגמרא מבואר, שדווקא אם הנכסים השביחו כנגד הוצאותיו או יתיר על הוצאותיו, הרי הוא נוטל בשבועה כמה שהוציא; אבל אם היתה הוצאתו יתירה על השבח, אינו נוטל בשבועתו אלא כשיעור השבח בלבד, והשאר יפסיד.

באור משנה ו

משנה זו נשנתה כבר במסכת יבמות (ד, ג), וכבר בארנו שם, שנסי האשה הנשואה מתחלקים לשני סוגים: א. נכסי מלוג, והם הנכסים שהיא מביאה עמה מבית אביה, ואינם נרשמים בכתובה; וכן הנכסים שנפלו לה בירושה או במתנה לאחר הנישואין. והרי שנינו כאן (במשניות הקודמות), שהנכסים הללו הם שלה, והבעל אוכל מהם פירות. מכאן השם "נכסי מלוג", מלשון "מלוגה" בארמית, שפירושה: מריטת נוצות, והיינו שהבעל מלוג נכסים אלו כמלוגת התרנגולים, ואינו חייב באחריותם. ב. נכסי צאן ברזל, והם הנכסים שהאשה מכניסה לבעלה בנדוניא, והוא רושם את שוויים בכתובה. בנכסים אלו הבעל משתמש כרצונו, והפסדו ושבחם הם שלו, והוא חייב באחריותם. מכאן נקראים הם: "נכסי צאן ברזל", לפי שהקין קיימת לה ככרזל, שהרי אם נפסדו, חייב הבעל לשלם. – משנתנו דנה בנכסי מלוג ונכסי צאן ברזל של שומרת יבם, היינו אשה שמת בעלה בלא בנים והיא ממתנת ליבם שיקיים בה מצוות ייבום.

שומרת יבם – הממתנת ליבם שייבמה, שנפלו לה נכסים – בירושה או במתנה בעודה שומרת יבם, מודים בית שמאי ובית הלל, שמוכרת ונותנת – שרשאת היא למכור את הנכסים הללו או ליתנם במתנה, וקנים – ומעשיה קיימים; כלומר, אף על פי שבארסה שנפלו לה נכסים משנתארסה נחלקו בית שמאי ובית הלל (לעיל משנה א), ולדעת בית הלל אינה רשאת למכרם, מכל מקום כאן בשומרת יבם שנפלו לה נכסים הכל מודים, שמוכרת ונותנת וקיים. הטעם מבואר במפרשים, לפי שאין היבמה גמורה ליבם שלה כארסה לארוס שלה (חמאירי), שארסה עומדת להנישא, ואילו יבמה עומדת לחליצה כמו לייבום (תוספות כתובות עח, א). מתה – כשהיא שומרת יבם, מה יעשו בכתבתה – היינו בעיקר הכתובה (מאתיים דינר לכתולה ומנה לאלמנה) ובתוספת הכתובה וב"נכסי צאן ברזל" הרשומים בכתובה, ובנכסים הנכנסין והיוצאין עמה – היינו ב"נכסי מלוג", שהביאה בנכסיה לבעלה, ונוטלת כמות שהם ביציאתה ממנו; כלומר מי יורש את כל נכסיה של שומרת יבם שמתה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הפעל עם יורשי האב – יורשי בעלה המת, היינו האחים שלו, עם יורשי אביה, היינו האחים שלה, אם אביה אינו קיים, שכן האב יורש

נוטלת קרקעותיה יחד עם הפירות המחוברים להם. והתלושין מן הקרקע – ופירות התלושים מן הקרקע שנפלו לה, בכניסתה בנישואיה, שללה – הם, שדין קרן להם, וילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות, כמו שבטעם במשנה הקודמת, ובציאתה – וכשהיא מתגרשת, אם היו לה בשעת הגירושין פירות התלושים מן הקרקע, שלו – של הבעל הם, שהואיל וקרם הבעל ותלשם, זכה בהם מדין פירות. בגמרא מבואר, שבענין פירות המחוברים לקרקע חולקים חכמים על רבי שמעון, וסוברים, שכשם שבכניסתה הם של הבעל, כך ביציאתה שלו הם, שלדעת חכמים פירות שגדלו ברשות הבעל הם שלו (גמרא ורש"י כתובות עט, ב). כרם, הלכה כרבי שמעון (הר"ה"ף; הרמב"ם חלי' אישות כב, כד).

יש תמהים על הפוסקים שפסקו כרבי שמעון, והרי כלל הוא שיחיד ורבים הלכה כרבים. מכאן גורסים הם בגמרא גירסה אחרת – "ומחברין ביציאה אתא לאשמועינן" (בא להשמיענו) – שלפי גירסה זו יוצא, שאין חכמים חולקים על רבי שמעון, אלא שרבי שמעון בא להשמיענו דין פירות מחוברים בשעת הגירושין, ואגב דין זה חזר על דברי חכמים שבמשנה הקודמת (בעל המאור: השגות הראב"ד).

באור משנה ה

הדין ששנינו לעיל (משנה ג), באשה שנפלו לה נכסים או פירות – ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות – קבעתו חכמים (כפי שכבר בארנו שם), כדי לשמור על נכסי האשה, שתהא הקרן קיימת לה, ושהבעל יאכל מהם פירות. משנתנו ממשיכה באותו דין, והיא באה להשמיענו, שיש והאשה יכולה לעכב מכירת נכסי ירושתה משום כבוד בית אביה. נפלו לה – בירושה מבית אביה, עבדים ושפחות זקנים – שאינם ראויים אלא למלאכות קלות, ויש גם חשש שמא ימותו, ימכרו – יכול בעלה למכרם, ואין היא יכולה לעכב בידו, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות – ובדמיהם ילקח קרקע והבעל יאכל הפירות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא תמכר – יכולה האשה לעכב את מכירת העבדים והשפחות, מפני שהן שבת בית אביה – כבוד בית אביה; ורש"י מפרש: שהם לה ולבית אביה לשם ולתפארת. נפלו לה זיתים וגפנים זקנים – שעושים פירות מועטים, ימכרו לעצים – וראוי בעלה למכרם לעצים, ואין היא יכולה לעכב בידו. וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות – ובדמיהם יקנו קרקע והבעל יאכל פירות. רבי יהודה אומר: לא תמכר – יכולה האשה לעכב את מכירת הזיתים והגפנים, מפני שהן שבת בית אביה – כבוד בית אביה. "ומחלקת בשדה שאינה שלה (שהזיתים והגפנים הם על קרקע של אחר), אבל בשדה שלה, דברי הכל לא תמכור. מפני שהם שבת בית אביה." המוציא הוצאות על נכסי אשתו – על נכסי

בְּחֻזְקָתָהּ, כְּתִיבָהּ בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבֵּעַל, נִכְסִים הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצֵאִים עִמָּהּ בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאֵב. וְהֵנִיחַ אֲחִיו מְעוֹת – יִלְקַח בָּהֶן קֶרֶקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת. הַמְחַבְרִין בְּקֶרֶקַע, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: שְׁמִין אוֹתָן כְּמָה הֵן יָפִין בְּפִרוֹת, וְכְמָה הֵן יָפִין בְּלֹא פְרוֹת, וְהַמּוֹתֵר – יִלְקַח בָּהֶן קֶרֶקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: פְּרוֹת הַמְחַבְרִים בְּקֶרֶקַע – שָׁלוּ, הַתְּלוּשִׁין מִן הַקֶּרֶקַע – כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה בָּהֶן, קֹדֶם הוּא – זָכָה, קֶדְמָה הִיא – יִלְקַח בָּהֶן קֶרֶקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת. כְּנֻסָּה – הָרִי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דְּבָר, וּבִלְבָד שֶׁתֵּהָא כְּתִיבָתָהּ עַל נִכְסֵי בַעֲלָהּ הָרֵאשׁוֹן.

ח לא יאמר לה: הרי כתבתיו מנחת על השלחן, אלא כל נכסיו אחראין לכתבה. וכן לא יאמר אדם לאשתו: הרי כתבתיו מנחת על השלחן, אלא כל נכסיו אחראין לכתבה. גרשה – אין לה אלא כתבה. החזירה – הרי היא פירוש ברטנורא

בחזקת יורשי האשה שהיו שלה. ובפ"ד מיבמות תמצא המשנה הזאת:

ז יִלְקַח בָּהֶן קֶרֶקַע. לפי שכתובתה על נכסי בעלה הראשון, לפיכך נכסי המת אחראין לכתובתה אלא שהיבם אוכל פירות אם מיבם אותה, וסבר מטלטלי משתעבדי לכתובה: שְׁמִין אוֹתָם. דכל מה שגדל ברשות המת אחראין לכתובה: וְחֻכְמִים אוֹמְרִים פְּרוֹת הַמְחַבְרִים לְקֶרֶקַע שָׁלוּ. בגמרא פריך, והא כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובה, ומשני, תני שלח: כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה. קסברי, מטלטלי לכתובה לא משתעבדי אא"כ תפסה. ומחיים דבעל בעינן תפיסה. והוא הדין נמי דפליגי אכספיים, דמאי שנא כספים מפירות תלושין. והלכה כחכמים: הרי היא כאשתו. שמגרשה כגמ, ומחזירה. ולא אמרין ויבמה אמר רחמנא ועדיין יבומין ראשונים עליה ולא תסני לה כגמ. והכי נמי כשגרשה תורה אמינא מצוה דרמאי רחמנא עליה הא קעבדה, ותיקו עליה באיסור אשת אח ולא מצי להתחזיר, קמ"ל דאמר רחמנא (דברים כ"ה) ולקחה לו לאשה, כיון שלקחה הרי היא כאשתו:

ח כל נכסיו. שירש מאחיו, אחראין לכתובה: גרשה אין לה אלא כתובה. אבל כל זמן שלא גירש היו כל הנכסים משועבדים לה: הרי היא ככל הנשים.

משניות מבוארות – קהתי

יִלְקַח בָּהֶן קֶרֶקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – שכל הפירות שגדלו ברשות המת אחראים לכתובה, ואין היבם אוכל אלא פירות שגדלו ברשותו, היינו משעה שנפלה לפניו לייבום. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: פְּרוֹת הַמְחַבְרִים בְּקֶרֶקַע, שָׁלוּ – בגמרא מגיהים כאן: שלח, כלומר שבזה אין חכמים חולקים על רבי מאיר, שפירות המחברים בקרקע אחראים לכתובה, ולכן ילקח בהם קרקע, שיהא משועבד לכתובה, והיבם יאכל ממנו פירות. הַתְּלוּשִׁין מִן הַקֶּרֶקַע – אבל פירות התלושים מן הקרקע, כָּל הַקּוֹדֵם – לתפוס אותם, זָכָה בָּהֶן – שסוברים חכמים, שאין המיטלטלים משועבדים לכתובה, ולכן קֹדֶם הוּא – היבם ותפסם, זָכָה – ויעשה בהם כרצונו; קֶדְמָה הִיא – היבמה ותפסה אותם בחיי בעלה (דש"י, דמב"ט ה"א אישות יח, יא), יִלְקַח בָּהֶן קֶרֶקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – שהואיל ותפסה אותם בחיי בעלה, משועבדים הם לכתובה. והוא הדין ב"הניח אחיו מעות" חולקים חכמים וסוברים: כל הקודם זכה בהן, אלא שהירשא של משנתנו כולה רבי מאיר היא, הסובר שאף המעות והמיטלטלים אחראים לכתובה. והלכה כחכמים. כְּנֻסָּה – שייבמה היבם, הָרִי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דְּבָר – שאם בא לגרשה מגרשה בגט, ואינה צריכה עוד חליצה; וכן מותר לו להתחזיר כאשתו לאחר שגרשה, ואינה עומדת עוד באיסור אשת אח, שנאמר (דברים כה, ח): "ולקחה לו לאשה" – כיון שלקחה הרי היא כאשתו, וּבִלְבָד – ובדבר זה בלבד שונה דינה מאשה אחרת, שֶׁתֵּהָא כְּתִיבָתָהּ עַל נִכְסֵי בַעֲלָהּ הָרֵאשׁוֹן – שלא נכסי היבם אלא נכסי אחיו המת משועבדים הם לכתובה. ברם, בגמרא מבואר, שאם בעלה הראשון לא הניח נכסים, תיקנו לה חכמים כתובה מן היבם.

באור משנה ח

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו את ההלכה שהזכרנו שם, שכל נכסי המת משועבדים לכתובה של האלמנה, ואין היבם רשאי למכור בנכסי אחיו המת, בין קודם ייבום בין לאחר ייבום.

לא יאמר לה – אין היבם רשאי לומר ליבמתו: הרי כתבתיו מנחת על השלחן – כלומר אם בא היבם לייחד ליבמתו סכום כסף לפרוע לכתובתה והוא רוצה למכור את שאר נכסי אחיו המת, אינו רשאי לעשות כן, אֲלָא כָּל נִכְסֵי אַחֲרָאִין לְכִתְבָּהּ – כל הנכסים שירש מאחיו משועבדים לכתובה. וְכֵן לא יאמר אדם לאשתו: הרי כתבתיו מנחת על השלחן – אף הבעל אינו רשאי לייחד לאשתו כסף לכתובה, אֲלָא כָּל נִכְסֵי אַחֲרָאִין לְכִתְבָּהּ – כמו שתיקן שמעון בן שטח לכתוב בשטר הכתובה (עיין לעיל ד, ז), ברם,

את בתו (המאירי). ברם, רוב המפרשים מבארים (על פי הגמרא), שירשי הבעל היינו היבם עצמו, שכן יבמה דינה כספק נשואה, והרי בעל יורש את אשתו, הלכך זוכה היבם במחצית ירושתה מכוח הספק. וְכִית הָלַל אוֹמְרִים: נִכְסִים בְּחֻזְקָתָהּ – כלומר "נכסי צאן ברזל" בחזקת שני היורשים הם עומדים: בחזקת יורשי האב, משום שהנכסים של האשה הם, ובחזקת יורשי הבעל, לפי שאחריות הנכסים על הבעל, הלכך בנכסים אלו יחולקו יורשי הבעל עם יורשי האב (מסקנת הגמרא בבא בתרא קנח, ב); כְּתִיבָהּ – עיקר הכתובה והתוספת, בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבֵּעַל – לפי שאחריות הכתובה על הבעל; נִכְסִים הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצֵאִים עִמָּהּ – "נכסי מלוג", בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאֵב – של האשה, לפי שהנכסים הללו ברשותה הם, ואין הבעל חייב באחריותם. יש מפרשים, שבית הלל קובעים תחילה כלל: נכסים בחזקתן – כל הנכסים נידונים לפי המוחזק בהם, ומפרטים הם והולכים: כתובה – כל ההתחייבויות שבכתובה, היינו עיקר הכתובה והתוספת, וכן "נכסי צאן ברזל" הרשומים בכתובה, שהבעל חייב באחריותם, כמו שבארנו ברישא, בחזקת יורשי הבעל – לפי שהבעל היה מוחזק בהם לגמרי; נכסים הנכנסים והיוצאים עמה – היינו נכסי מלוג, בחזקת יורשי האב – לפי שהאשה היתה מוחזקת בהם ביותר (תוספות; המאירי).

באור משנה ז

משנתנו ממשיכה בדין שומרת יבם, והיא באה ללמד, שכל נכסי בעלה המת אחראים לכתובה, ואין היבם – שהוא יורשו – רשאי למכור את הנכסים הללו.

הֵנִיחַ אֲחִיו מְעוֹת – אם אחיו של היבם, היינו בעלה של האלמנה שנפלה לפניו לייבום, השאיר לו מעות בירושה, יִלְקַח בָּהֶן קֶרֶקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – שכל נכסי המת אחראים לכתובת האלמנה, ואין ליבם בהם אלא אכילת פירות בלבד, הלכך אין היבם רשאי להוציא את המעות, אלא צריך הוא לקנות בהן קרקע שיהא משועבד לכתובה, והוא יאכל ממנו פירות. וכן אם הניח אחיו פְּרוֹת הַתְּלוּשִׁין מִן הַקֶּרֶקַע – אין היבם רשאי לאכול את הפירות הללו, אלא יִלְקַח בָּהֶן קֶרֶקַע – שתהא הקרן שלהם שמורה לאחריות הכתובה, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – מקרקע זה. הַמְחַבְרִין בְּקֶרֶקַע – הניח אחיו פירות המחברים בקרקע, כלומר שהניח קרקעות ופירות מחברים בהם, אָמַר רַבִּי מֵאִיר שְׁמִין אוֹתָן – את הקרקעות, כְּמָה הֵן יָפִין בְּפִרוֹת – כמה שווים הקרקעות עכשיו כשפירותיהם עליהם, וְכְמָה הֵן יָפִין בְּלֹא פְרוֹת – וכמה היו שווים בלא הפירות, וְהַמּוֹתֵר – דמי ההפרש,

בכל הנשים, ואין לה אלא כתובתה בלבד.

פרק תשיעי

א הפותב לאשתו: דין ודברים אין לי בנכסיה – הרי זה אוכל פירות בחייה, ואם מתה – יורשה. אם בן למה פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה? שאם מכרה ונתנה – קנס. פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה ובפרותיה – הרי זה אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה – יורשה. רבי יהודה אומר: לעולם אוכל פירות, עד שיכתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה ובפרותיה ונכסיה עד עולם. פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה ובפרותיה ובפרותיה, פתניה ובמותה – אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה – אינו יורשה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם מתה – יורשנה, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה; וכל המתנה על מה שכתוב בתורה – תנאו בטל.

פירוש ברטנורא

שהמגרש את אשתו ומחזירה, על מנת כתובה הראשונה תחזיר. ואצטריך לאשמעין הא ביבמה, דלא תימא אשתו היא דאיהו כתב לה כתובה מממנו, אבל יבמתו דלאו איהו כתב לה אלא נכסי בעלה הראשון הוא דהו אחראין וערבאין, הויא דגרשה ואהדרה. אימא כתובתה מיניה, קמשמע לן:

ב א הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיה. בעודה ארוסה כותב לה, לכשתנשא לי דין ודברים אין לי בנכסיה. אע"ג דלא קנו מיניה, מוכרת ונותנת ומכרת קיים, שנחלה הבאה לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה שלא יירשנה. ואי קנו מיניה, אפילו לאחר שנישאת מכרה קיים, אבל פירות אוכל, ואם מתה יורשה, דהכי משמע, בנכסיה אין לי דין אבל בפירותיהן יש לי דין, וכל זמן שהן נכסיה שאת בחיים אין לי דין ודברים בהם, הא לאחר מיתה יש לי בהם דין ודברים: **רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירות פירות.** כגמרא מפרש אלו הן פירות ואלו הן פירות, הכניסה לו קרקע ועשתה פירות אלו הן פירות, מכר אלו הפירות ולקח בהן קרקע ועשתה פירות הרי הן פירות. וכשאמר לה דין ודברים אין לי בנכסיה ובפירותיהן בלבד, אוכל פירות לדברי ר' יהודה, דהא לא סליק נפשיה אלא מן הפירות בלבד. והלכה כר"י: **רשב"ג אומר אם מתה יורשנה מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה.** דכתיב (במדבר כ"ו) וירש אותה, מכאן שהבעל יורש את אשתו. אבל מסקנא דמלתא, שירושת הבעל את אשתו אינו מן התורה אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. ואף על פי כן הלכה כרשב"ג לא מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה אלא שחכמים עשו לה חיזוק כשל תורה:

משניות מבוארות – קהתי

ובהירושתה? **שאם מכרה ונתנה** – אם מכרה נכסיה או נתנה אותם במתנה, **קנס** – מעשיה קיימים, ואין הבעל מוציא מיד הלוקחות (עין לעיל ח, א). **פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה ובפרותיהן, הרי זה אינו אוכל פירות בחייה** – שהרי הוסיף במפורש: "ובפירותיהן". **ואם מתה** – אבל אם מתה אשתו, **יורשה** – הריהו יורש את כל נכסיה, שעל זכותו בירושתה לא ויתר. **רבי יהודה אומר: לעולם אוכל פירות פירות** – אף כשהוסיף בתנאו: "ובפירותיהן", יכול הבעל למכור את הפירות וליקח בדמיהם קרקע ולאכול פירותיה, לפי שהבעל לא סילק עצמו אלא מפירות. אבל לא מפירותיהם של הפירות, עד שיכתב לה – אלא אם כן כתב לה: **דין ודברים אין לי בנכסיה ובפרותיהן ובפרותיהן עד עולם** – שבכגון זה אינו אוכל לא פירות ולא פירות פירות. **פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה ובפרותיהן ובפרותיהן, פתניה ובמותה** – שוויתר במפורש גם על הפירות וגם על הירושה, **אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה אינו יורשה** – כמו שפירש בתנאו. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם מתה, יירשנה** – אף אם כתב במפורש: "דין ודברים אין לי בנכסיה ובפירותיהם ובפירותיהם בחייה ובמותה", אין תנאי זה מבטל את זכותו על הירושה, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה – שתנאו זה בא לשנות ממה שכתוב בתורה, שנאמר (במדבר כו, יא): "וירש אותה", ולמדים מכאן, שהבעל יורש את אשתו, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה, **תנאו בטל** – הלכך אם מתה אשתו, לעולם הבעל יורשה. כגמרא מסיקים, שירושת הבעל אינה מן התורה אלא מדרבנן, ומה שדורשים מן הפסוק אין זה אלא אסמכתא בלבד, ומכל מקום הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שאם מתה יירשנה, היינו שתנאו בטל, לפי שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה.

הבעל רשאי למכור את נכסיו, אלא שאם נתגרשה או נתאלמנה ממנו ולא היה לה ממה לגבות את כתובתה, הריהי גובה מן הלוקחות. **גרשה** – גירש היבם את יבמתו לאחר שייבמה, **אין לה אלא כתובתה** – כלומר שנותן לה את כסף כתובתה, והוא רשאי אחר כך למכור את שאר הנכסים שירש מאחיו. אבל כל זמן שלא גירשה, אינו רשאי למכור מהנכסים הללו, שכולם משועבדים הם לכתובתה. **החזירה** – היבם לאחר שגירשה, קודם שגבתה כתובתה, **הרי היא בכל הנשים** – שהמגרש את אשתו ומחזירה, על מנת כתובתה הראשונה הוא מחזירה, **ואין לה אלא כתובתה בלבד** – אותה הכתובה שכתב לה בעלה המת, והנכסים שירש היבם ממנו משועבדים לכתובה זו. כגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאם לא גבתה כתובתה קודם שהחזירה, אין לה כתובה נוספת מן היבם, אלא כתובתה מבעלה הראשון בלבד; ולפיכך אסור עוד ליבם למכור את נכסיו אחיו המת, אף על פי שגירשה והחזירה.

באור משנה א

משנה זו דנה בבעל שוויתר לאשתו על זכויותיו בנכסי מלוג.

הפותב לאשתו: דין ודברים אין לי בנכסיה – כגמרא מבואר, שכתב לה בעודה ארוסה: לכשתנישאי לי לא יהא לי דין ודברים (כזומר לא תהא לי טענה של זכות) בנכסיה; והוא הדין באומר בלבד, **הרי זה אוכל פירות בחייה** – שלא התכוון בדבריו לוותר על זכותו בפירות נכסיה, אלא על זכותו בנכסיה עצמם; **ואם מתה** – בחייו, **יורשה** – שאף לא התכוון לוותר על זכותו בירושתה לאחר מותה, אלא על זכותו בנכסיה, כל זמן שהיא קיימת, שכן משמע: בנכסיה – כל זמן שהם נכסיה, שאת בחיים, אין לי דין ודברים בהם. אבל לאחר מיתתה יש לי. **אם בן למה פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה** – כלומר על מה התכוון לוותר, אם השאיר לו את הזכות בפירות נכסיה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אליבא דרבי יהודה כו'. בפרק הוציאו לו (לקמן דף ס.) פליגי ר' יהודה ור' נחמיה אם שינה בסדר עבודות להקדים את המאוחר ואמר ר' נחמיה כל סדר העבודות שנעשות בבגדי לבן בין בפנים כגון לפני לפני בין מבחוץ כגון בהיכל או בעזרה מעבב, דחוקה דכתיבא בענינא דאחרי מות עלייהו כתיבא ור' יהודה אומר לא כתיבא חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים הלכך הגרלה שהיא אינה נעשית מבפנים אלא מבחוץ לר' יהודה דאמר אדברים שנעשים מבחוץ לא כתיבא חוקה: **דכולי עלמא לא פליגי.** דאפילו ר' ינאי מודה דלר' יהודה לא מעבבא דהא לא כתיב בהו עיכובא: **כי פליגי אליבא דרבי נחמיה.** דאמר חוקה אכל דברים הנעשים בבגדי לבן כתיבא וזו בבגדי לבן היא כדכתיב בענינא: **הני מילי.** דכתיב חוקה לעיכובא בעבודה הוא דאתא לעיכובא (עד כאן לא אמר ר' נחמיה דכתיב חוקה בעבודה לעכובא כגון חתיות גחלים מן המזבח ושחיתת פר דעבודות נינהו ופסולות ככהן אחר אבל הגרלה דלאו עבודה היא שכשרה בסגן למאן דאמר לעיל חסגן וכ"ג מכניסין ידיהן של ימין בקלפי אימא הכא מודה ר' נחמיה דלא מעבבא): **כולי עלמא לא פליגי דמעבבא.** דקאמר חוקה עלייהו כתיב: **שאני הכא דתנא בה קרא.** אף על גב

דף לט עמ' א: הגמרא מבארת את מחלוקתם על פי מחלוקת תנאים בדין עיכוב סדר העבודה: **אליבא דרבי יהודה, דאמר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ לא מעבבא,** כיון שלא נאמר בהם 'חוקה', **כולי עלמא** - בין רבי ינאי ובין רבי יוחנן, **לא פליגי דלא מעבבא** הגורל, שהרי נעשה בחוץ. **כי פליגי, אליבא דרבי נחמיה** הסובר ש'חוקה' נאמר על כל הנעשה בבגדי לבן, **מאן דאמר** שההגרלה **מעבבא**, סובר **כרבי נחמיה**, ולכן גם ההגרלה מעבבת שהרי נעשית בבגדי לבן. **ומאן דאמר** שההגרלה **לא מעבבא**, סובר, **דהני מילי**, במעשים שהם **עבודה**, אבל **בהגרלה** מודה רבי נחמיה שלא נאמר בה 'חוקה' לעיכוב, משום **דלאו עבודה היא.**

הגמרא מביאה לשון נוספת בביאור מחלוקת רבי ינאי ורבי יוחנן: **איבא דאמר, אליבא דרבי נחמיה דאמר** שאף עבודות הנעשות בבגדי לבן בחוץ **מעבבא, כולי עלמא לא פליגי דמעבבא** ההגרלה. **כי פליגי, אליבא דרבי יהודה** הסובר שרק עבודות הנעשות בפנים מעבבות. **מאן דאמר לא מעבבא**, סובר **כרבי יהודה**, ולכך הגרלה אינה מעבבת. **ומאן דאמר מעבבא** גם סובר כרבי יהודה, אלא **דשאני הכא** בהגרלה, **דתנא ביה קרא** - ששנה בו הכתוב **'אשר עלה' 'אשר עלה', תרי זימני** - פעמיים, ומייתור זה נלמד שההגרלה מעבבת, על אף שנעשית בחוץ.

הגמרא דנה בדברי רבי ינאי שהגרלה מעבבת. מקשה הגמרא: **מיתבי, והרי שינונו בברייתא, מצוה להגריל, ואם לא הגריל פשר. ובשלמא להך לישנא** - ללשון הראשון, **דאמרת דאליבא דרבי יהודה כולי עלמא לא פליגי דלא מעבבא**, ומחלוקתם היא לשיטת רבי נחמיה, יש לומר **הא מני** - מיהו התנא ששנה ברייתא זו, **רבי יהודה היא,**

דף מ עמ' א: **אלא להך לישנא דאמרת** - אלא ללשון השני שהובאה, שבדברי רבי יהודה **פליגי** רבי ינאי ורבי יוחנן, אם כן, **בשלמא** - דברי הברייתא שמבואר בה שההגרלה אינה מעבבת, מובנים **לפי מאן דאמר** שהגרלה **לא מעבבא**, משום שלדבריו ניתן לומר, **הא מני** - מיהו התנא ששנה ברייתא זו, **רבי יהודה היא**, שלשיטתו לא נאמר 'חוקה' על ההגרלה ואינה מעבבת. **אלא למאן דאמר** שאף לשיטת רבי יהודה ההגרלה **מעבבא**, משום ששנה הכתוב באמירת 'אשר עלה', וכל שכן שלרבי נחמיה ההגרלה מעבבת, קשה **הא מני**, הרי לא ניתן להעמידה כרבי יהודה וכל שכן שלא כרבי נחמיה. מיישבת הגמרא: **תני** - תפרש את דברי הברייתא שנאמר בה 'מצוה להגריל', שהכוונה היא **'מצוה להניח'** את הגורלות על השעירים, והנחה זו אינה מעבבת אף לדברי רבי ינאי, שהרי לא נכפל עניינה בפסוק.

דחוקה לאו עלה קיימא לעבב מעבבא שהרי שנה עליו הכתוב לעבב ומקרא יתירה נפקא לה עיכובא: **אלא להך לישנא דאמרת.** אליבא דרבי יהודה פליגי ואמר רבי ינאי מעבבא וכל שכן לרבי נחמיה הא מני לא רבי יהודה ולא רבי נחמיה: **תני מצוה להניח.** ואם לא הניח כשר ובהא כולי עלמא מודו דבנתניה לא תנא בה קרא אלא חדא זימנא הוא דכתיב ונתן אהרן וגו' אבל בעלייה תנא בה קרא דכתיב והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו וגו' וכתוב והשעיר אשר עלה:

ומה שנאמר (דה"י שם) שאחרי אחיתופל 'בְּנִיהוּ בֶן יְהוֹדָע', זה
 סְנֵה־דָרִין - הכוונה לבית דין הגדול, שהרי בניהו בן יהודיע היה ראש
 הסנהדרין. ומה שנאמר בהמשך הכתוב (שם) 'וְאֶבְיָתָר', אלו אוֹרִים
 וְתוֹמִים - הכוונה לאורים ותומים שהיה דוד שואל בהם על ידי
 אביתר. וכן הוא אוֹמֵר - ויש ללמוד דבר זה מהנאמר (שמואל ב' כ ב)
 'וּבְנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע עַל הַכֶּרֶת וְעַל הַפֶּלֶת' - בניהו בן יהודיע היה
 קודם לאורים ותומים שנקראים 'כֶּרֶת' ו'פֶּלֶת', והיינו שמתחילה
 נטלים רשות מהסנהדרין, ורק לאחר מכן שואלים באורים ותומים
 האם יצליחו, ואם כן בהכרח שאביתר שהוזכר בפסוק הראשון (דה"י
 שם) לאחר בניהו, הוא הכהן ששואלים על ידו באורים ותומים.
 מברר רב יוסף: וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמֵם של האורים ותומים 'כֶּרֶת' ו'
 ו'פֶּלֶת'. ומבאר: הם נקראים 'כֶּרֶת' משום שְׁבֻרָתֵם - חותכים את
 דְּבָרֵיהֶם, שאומרים דברים חתוכים וגמורים, שלא ישתנו בשום אופן.
 ונקראים 'פֶּלֶת' משום שְׁמוֹפְלָאִים בְּדַבְרֵיהֶם - דבריהם נאמרים
 בדרך נס ופלא.
 מסיים רב יוסף: וְאַחֵר כֵּךְ - ורק לאחר סדר ההתייעצות הנזכר,
 הוזכר בפסוק (דה"י שם) 'שֶׁר צָבָא לְמַלְךָ' [שהוא] יוֹאָב, שהוא מוליך
 בפועל את אנשי המלחמה.
 הגמרא מביאה מקור למה שנאמר לעיל (א), שכינור היה תלוי מעל
 מיטתו של דוד והיה מעוררו: אִמֵּר רַב יִצְחָק בַּר אֲדָא, וְאִמְרֵי לָהּ -
 ויש אומרים, שדבר זה אִמֵּר רַב יִצְחָק בְּרִיהַ דְּרַב אִידִי, מֵאִי קָרָא -
 היכן נרמז בפסוק שהיה דוד המלך מתעורר על ידי כינור, שנאמר
 בדברי דוד המלך (תהלים טו) 'עוֹדָה כְּבוֹדִי עוֹדָה הִנָּבֵל וְכִנּוֹר אֲעִידָה
 שָׁחַר', ויש לדרוש פסוק זה כך, 'עוֹדָה' -[התעורר] כְּבוֹדִי, ואל
 תתכבד בשינה כשאר המלכים, 'עוֹדָה' הער אותי אתה 'הִנָּבֵל וְכִנּוֹר'
 התלוי על מיטתי, 'אֲעִידָה שָׁחַר' אני מעיר את השחר, כלומר, קם
 לפני השחר, ואיני כשאר מלכים שהשחר קודם לקימתם ומעוררם.
 הגמרא מביאה תירוצים נוספים על הקושיא שהקשתה לעיל (א),
 כיצד יתכן שדוד המלך ידע מתי חצות, הרי אפילו משה רבינו לא
 ידע זאת: רַבִּי יוֹדָא אִמֵּר לִישֵׁב את הקושיא, מִשָּׁה לְעוֹלָם הָיָה יָדַע
 - באמת משה רבינו ידע מתי חצות, וְיָדוּךְ נָמִי הָיָה יָדַע - וגם דוד
 ידע מתי חצות, ולא היה צריך כינור לכך. ואם תשאל, בִּינֵן דְּדוֹד -
 הָיָה יָדַע מתי חצות, כִּנּוֹר לָמָּה לִיָּהּ - מדוע היה צריך להעמיד
 הכינור באופן זה, שינגן בחצות. יש ליישב, שהוצרך לעשות כן
 לְאַתְעוּרֵי מִשְׁנֵתֵיהּ - כדי שהכינור יעיר אותו משנתו. ואם תשאל,
 בִּינֵן דְּמִשָּׁה הָיָה יָדַע מתי חצות, לָמָּה לִיָּהּ לְמִימֵר - מדוע הוצרך
 לומר 'בְּחֻצוֹת', הרי יכל לומר 'בחצות' כפי שאמר לו הקב"ה. יש
 ליישב, שְׁמִשָּׁה קָסָבָר - סבר שיש לחשוש, שְׁמָא יַעֲזוּ אַצְטִמְנִינִי
 -[החוזים בכוכבים של] פְּרָעָה, וקודם שיגיע זמן חצות יהיו סבורים
 שהגיע הזמן, ויראו שהמכה עדיין לא הגיעה, וְיִאמְרוּ, מִשָּׁה בְּרָאִי
 -[אדם הממציא דברים מליבין] הוּא. וכדי שלא יאמרו כן אמר משה
 'בחצות' שהוא לשון מסופק. דְּאִמֵּר מַר - וכפי ששינו במסכת דרך
 ארץ (וּתְאֵא פ"א), לְמַד לְשׁוֹנָה לומר 'אִינִי יוֹדָע', שאם לא תהיה רגיל
 לומר כן, יש לחשוש שְׁמָא תִתְבָּרָה - תאמר דברים שנראים כאינם
 נכונים, וְתִתְאַחֵז - ותהיה נתפס ונכשל בדברך.
 עוד מיישבת הגמרא: רַב אִשִּׁי אִמֵּר, באמת משה רבינו ידע מתי
 חצות, ומה שאמר 'בחצות' אינו מחמת הספק, אלא משום שכאשר
 משה אמר זאת, בְּפִלְגָא אוֹרְתָא דְתַלְיָסָר - בחצות הלילה שאחר
 שלשה עשר בניסן, נִגְיָה אֶרְפָּסֶר - שלמחרת יאיר יום ארבעה עשר
 בניסן, הָיָה קָאִי - היה עומד משה ואומר כן, וְהָיָה קֶאֱמֵר מִשָּׁה
 לְיִשְׂרָאֵל, אִמֵּר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְמַחֵר 'בְּחֻצוֹת הַלֵּילָה' בִּי
 הֵאֱדִינָא - מחר בזמן שהוא כמו חצות לילה זה שאנו עומדים בו
 עכשיו, בזמן זה בדיק 'אִנִּי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם'.
 הגמרא מביאה מאמר נוסף, בענין שעת קימתו של דוד המלך, וגודל
 חסידותו: נאמר בתהלים (פ א-א) 'תִּפְלָה לְדָוִד וגו' שְׁמֵרָה נַפְשִׁי בִּי
 חֲסִיד אֱנִי. ויש להבין מדוע קרא לעצמו חסיד. ונחלקו לְוִי וְרַבִּי
 יִצְחָק בביאור הדבר.
 חד -[אחד מהם] אִמֵּר, כֵּךְ אִמֵּר דָּוִד לְפָנַי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ

שֶׁל עוֹלָם, וְכִי לֹא חֲסִיד אֲנִי, שְׁכַל מַלְכִי מוֹרָה וּמַעֲרָב יִשְׁנֵים עָד
 שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת - עד השעה השלישית שבוים, וְאֲנִי אִינִי כְמוֹתָם, אלא
 'חֻצוֹת לֵילָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ' (שם ק"ט טב).
 וְאִידֵךְ - והשני ביאר, שְׁכַךְ אִמֵּר דָּוִד לְפָנַי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ
 שֶׁל עוֹלָם, וְכִי לֹא חֲסִיד אֲנִי, שְׁכַל מַלְכִי מוֹרָה וּמַעֲרָב יִשְׁנֵים עָד
 אֲנוּדוֹת אֲנוּדוֹת - חבורות חבורות ועוסקים כְּכַבּוֹדִם, וְאֲנִי אִינִי עוֹסֵק
 בכבודי, אלא אדרבה, יָדִי מְלוֹכְכֻכּוֹת בְּרָם שֶׁנִּשְׁנִים מֵרְאוֹת לִי, כִּדִּי
 שאבדוק אם הוא מהמראות הטמאים משום נדה, וְיָדִי מְלוֹכְכֻכּוֹת
 בְּשִׁפְיָר - עור ולד, וּבְשִׁפְיָר - מִן לְבוּשׁ שְׁהוֹלָד שׁוֹכֵב בְּתוֹכוֹ,
 שכאשר אשה מפילה שפיר או שליא, מראים לי אותו לבדוק אם
 הוא מטמא אותה בטומאת לידה, ואני מתבזה בדברים אלו בְּרִי
 לְטַהֵר אִשָּׁה לְכַעֲלָהּ.
 מוסיף דוד המלך ואומר: וְלֹא עוֹד -[ולא די לי בכך] אֵלֶּא שְׁכַל מַה
 שְׁאֲנִי עוֹשֶׂה - בכל הלכה שאני מורה, אֲנִי נִמְלֵךְ בְּמַפִּיבֻשֶׁת רַבִּי,
 וְאִמֵּר לִי, מַפִּיבֻשֶׁת רַבִּי, יָפָה דְּנָתִי - האם דנתי כראוי. ובדיני
 ממונות ודיני נפשות אני מוסיף ושואל, האם יָפָה חֵיבֻבְתִּי, האם יָפָה
 זִבְתִּי. ובהלכות טומאה וטהרה אני שואל, האם יָפָה מְטַהֵרְתִּי, האם
 יָפָה טְמֵאָתִי. כך שאלתי תמיד וְלֹא בּוֹשָׁתִי. אִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיהַ
 דְּרַב אִידִי, מֵאִי קָרָא - מהו הפסוק בו נרמז ענין זה. הפסוק הוא
 (תהלים ק"ט מז) 'וְאֶדְבַּרְהָ בְּעֻדְתֶּיהָ נִגַּד מַלְכִּים וְלֹא אִבּוֹשׁ' - דיברתי
 דברי תורתך מול מפיבושת שהיה כמולך, ולא הברייתתי בכך.
 הברייתא מבארת מדוע רבו של דוד נקרא מפיבושת: תָּנַא בְּבִרְיָתָא,
 לֹא מַפִּיבֻשֶׁת שְׁמוֹ - אין זה שמו האמיתי, אֵלֶּא אִישׁ בִּשְׁתׁ שְׁמוֹ,
 וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ - מדוע כינו אותו מַפִּיבֻשֶׁת, משום שְׁהָיָה מְכַיֵּשׁ
 פָּנָי דָּוִד בְּהַלְכָּהּ. כלומר, השם 'מפיבושת' מורכב מהתיבות 'מפי
 בושת', וכינויו כן משום שדברי הלכה שהיו יוצאים מפיו היו גורמים
 בושה לדוד, שלפעמים היה דוד טועה, והוא היה אומר לו שטעה,
 ומכייש אותו בכך. מוסיפה הברייתא: לְפִיכָךְ - בשכר זה שדוד היה
 מקטין את עצמו, וְכֵךְ דָּוִד וְיִצְאָא מִמֶּנּוּ בְּנוּ בְּלָאָב, שהיה גדול בתורה
 ומכלים את פני מפיבושת בהלכה, כדלהלן.
 הגמרא מביאה שרבי יוחנן ביאר שנקרא 'כלאב' על שם מעלתו:
 וְאִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא בְּלָאָב שְׁמוֹ - אין זה שמו האמיתי, אֵלֶּא דְּנִינְאֵל
 שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ - מדוע כינו אותו בְּלָאָב, מפני שְׁהָיָה מְכַלֵּם
 פָּנָי מַפִּיבֻשֶׁת בְּהַלְכָּהּ. כלומר, השם 'כלאב' מורכב מהתיבות 'כל
 אב', דהיינו 'מכלים אב', וכינויו כן משום שהיה מכלים את פני
 מפיבושת, שהיה 'אב' בהוראות. וְעָלְיוֹ - ועל כלאב אִמֵּר שְׁלֵמָה
 בְּחֻבְבָּתוֹ (משלי כג טו) את הדברים שהיה דוד אביו ראויו לומר, בְּנִי אִם
 חֶכֶם לָכֵךְ יִשְׁמַח לָבִי גַם אֲנִי - בני כלאב, אם החכמת כל כך עד
 שבידך להכלים את מפיבושת, אשמח גם אני על כך שזכיתי לכן
 כמותך, בשכר ההכלמה שהוא הכלים אותי. וְעוֹד אִמֵּר - ועוד אמר
 שלמה (שם כו יא) על כלאב, חֶכֶם -[החכם] בְּנִי יִשְׁמַח לָבִי, וְאִשְׁכִּיָּה
 חוֹרְפִי דְּכָרִי - על ידך אוכל להשיב דברים למי שחירף אותי.
 הגמרא דנה במה שהתבאר שדוד קרא לעצמו 'חסיד'. מקשה
 הגמרא: וְדָוִד, מִי קָרִי לְנַפְשִׁיָּהּ - וכי קרא לעצמו 'חֲסִיד', וְהַכְּתִיב -
 והרי כתוב שדוד אמר (תהלים כו א), 'לֹאֵל אֲמַנְתִּי לְרִאשׁוֹת בָּטוֹב ה' -
 בְּאֶרְצֵי חַיִּים', כלומר, אם לא שהאמנתי שאזכה לראות בטוב ה'
 בעולם הבא, הייתי נכשל בכפירה בהשגחה ובשכר ועונש, בראותי
 שעל אף היותי צדיק אני סובל בעולם הזה. והנה על תיבת 'לולא'
 שבכתובים ישנן נקודות, שתפקידן למעט ממשמעות הכתוב, וְתָנַא
 מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹסִי - ושנינו בברייתא בשם רבי יוסי, לָמָּה נִקְיָד -
 מדוע יש נקודות על תיבת 'לולא', כדי למעט את משמעות הכתוב,
 ולומר שלא היה ברור לו שיזכה לראות בטוב ה' בעולם הבא. וכך
 אִמֵּר דָּוִד לְפָנַי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מוֹכַחְתָּ אֲנִי
 בְּךָ שְׁאֵתָהּ מִשְׁלֵם שְׁכָר מִיֹּב לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא, אֲבָל אִינִי יוֹדָע
 אִם יֵשׁ לִי חֶלֶק בְּיָנֵיהֶם, אִם לֹא. ואם דוד לא ידע אם יש לו חלק
 אפילו עם הצדיקים, שהם פחותים מהחסידים, כיצד קרא לעצמו (שם
 פ א) 'חסיד', כמבואר לעיל.
 מתרצת הגמרא: באמת היה ברור לדוד שהוא חסיד, ומה שהסתפק

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה אב בית דין; וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי כלומר היה קודם להם אם בן אורים ותומים היו אחר בניהו. א"כ אביתר שהוזכר אחר בניהו היינו אורים ותומים כך פירש רש"י. ותימא לפירושו פשיטא דאביתר כהן היה בימי דוד שלא היה כהן אחר שכולם נהרגו בנוב עיר הכהנים ולמה צריך ראיה עליה. ועוד לגיסת הקונטרס בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בשום מקום. לכך (מפרש) וגרסו רבינו חם דא"י (בדף"א כ"ז) ואחרי אחרתופל יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ופי' ר"ת דברתי ופלתי היינו סנהדרין שכורתין דבריהם לאמתן ופלתי שמופלאים בהוראה כמו מופלא שבבית דין. ור"ת היכי פשטי יהוידע בן בניהו מבניהו בן יהוידע. וי"ל דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו היה מסנהדרין גם הוא היה מהם:

וקורא

בניהו בן יהוידע – זה סנהדרין. ואביתר – אלו אורים ותומים, וכן הוא אומר: "ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי". ולמה נקרא שמם "ברתי" ו"פלתי"? "ברתי" שפותרים דבריהם, "פלתי" שמופלאים בדבריהם. ואחר כך "שך צבא למלך יואב". אומר רב יצחק בר אבא, ואמרי לה אומר רב יצחק בריה דרב אידי: מאי קרא? "עורה כבודי, עורה הנבל וכנור, אעירה שחר". ר' יורא אומר: משה לעולם הוה ידע, ודוד נמי הוה ידע. וכיון דדוד הוה ידע, כנור למא? ליה? לאתעורי משנתיה. וכיון דמשה הוה ידע, למא? ליה למימר "כחצות"? משה קסבר: שמוא יטעו אצטגניי פרעה, ויאמרו: "משה בראי הוא"; דאמר מר: למד לשונך לומר "איני יודע", שמוא תתבדה ותאחז. רב אשי אומר: בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארפסר הוה קאי, והכי קאמר משה לישראל: אומר הקדוש ברוך הוא: למחר כחצות הלילה כי האידנא אני יוצא בתוך מצרים. "לדוד, שמרה נפשי כי חסיד אני" – לוי ור' יצחק, חד אומר: כך אומר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם! לא חסיד אני?! שפל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות, ואני, "חצות לילה אקום להודות לך". ואידך, כך אומר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם! לא חסיד אני?! שפל מלכי מזרח ומערב ישנים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפייר ובשליא, כדי לטהר אשה לבעלה; ולא עוד, אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי ואומר לו: "מפיבשת רבי, יפה דנתתי? יפה חייבתי? יפה זכיתי? יפה טהרתי? יפה טמאתי?", ולא בושתי. אומר רב יהושע בריה דרב אידי: מאי קרא? "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש". תנא, לא "מפיבשת" שמו, אלא "איש בשת" שמו, ולמה נקרא שמו "מפיבשת"? שהיה מבייש פני דוד בהלקה. לפיכך זכה דוד ויצא ממנו בלאב, ואמר ר' יוחנן: לא "בלאב" שמו, אלא "דניאל" שמו, ולמה נקרא שמו "בלאב"? שהיה מכלים פני מפיבשת בהלקה, ועליו אומר שלמה בחכמתו: "בני, אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני"; ואומר: "חכם בני ושמח לבי, ואשיבה חרפי דבר". ודוד מי קרי לנפשיה "חסיד"? והפתיב, "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים", ותנא משמיה דר' יוסי: למא נקוד על "לולא"? אומר דוד לפני הקב"ה: רבנו של עולם! מובטח אני כך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, שמוא יגרום החטא. בדר' יעקב בר אידי, דר' יעקב בר אידי רמי, פתיב "והנה אנכי עמך, ושמרתך בכל אשר תלך", ובתיב: "ויירא יעקב מאד", אומר: שמוא יגרום החטא, פדתניא: "עד יעבר עמך ה'", עד יעבר עם זו קניית; "עד יעבר עמך ה'", זו ביאה ראשונה; "עד יעבר עם זו קניית", זו ביאה שניה; מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל לעשות להם גם בימי עזרא בדרך שגשגה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרום החטא: וחכמים אומרים עד חצות: חכמים כמאן סבירא להו? אי בר' אליעזר סבירא להו, לימרו בר' אליעזר!

וקורא

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה אב בית דין; וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי. ראשון וקודם להם שבתחילה נוטלים רשות ואח"כ שואלים אם יצליחו: ואביתר אלו אורים ותומים. שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום ששאל אביתר ולא עלתה לו ושאל צדוק ועלתה לו כדאמר' בסדר עולם ונסתלק אז מן הכהונה: שכורתים את דבריהם. שאומרים דברים קצובים וגמורים שלא יפחתו ולא יוסיפו: שך צבא למלך יואב. להוליך אנשי המלחמה: מאי קרא. כנור היה תלוי למעלה ממטתו ומעוררה: עורה כבודי. אל תתכבדי בשניה כשאר מלכים: אעירה שחר. שאר מלכים השחר מעורר ואני מעורר את השחר: שמוא יטעו אצטגניי פרעה. אם אני יודע לכון השעה הם אינם יודעים לכון השעה וקודם שיגיע חצות יהיו סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ויאמרו משה בראי הוא הלכך טוב לאחוז לשון איני יודע: דאמר מר. במסכת דרך ארץ: ותאחז. תהא נאחו ונכשל בדבריו: תליסר נגהי ארפסר. ליל שעבר שלשה עשר ולמחרת יגיע ארבעה עשר: ידי מלוכלכות בדם. שהנשים מראות לו דם נדה אם טמא אם טהור שיש מראות דם טהור באשה: ובשפיר. הוא עור הולד שהעצמות והגידים והבשר נצורים בתוכו. ויש שפיר שהאשה יושבת עליו ימי טומאה וימי טהרה ואי זה זה המרוקם ובמס' נדה (דף כד ב) מפרש לה ויש שפיר מלא מים ודם שאינו חשוב ולד לישב עליו טומאת יולדת וימי טהרתה: ובשליא. דתנן (שם כו.) אין שליח בלא ולד והוא כמין לבוש שחולד שוכב בתוכה וקורין ושטידור בלע"ז ותנא (שם) אין שליח פחותה מטפח ותחלתה כחוט של ערב וסופה כתורמוס והיו מביאין אותה לפניו לראות אם יש בה כשיעור ואם עשויה כדת שליח שנחזיקנה שהיה ולד בתוכה ונמח ותשב עליו ימי טומאה וטהרה אם לא: וזכיתי וחיובתי. שייך בדיני ממונות דיני נפשו: טמאתי וטהרתי. בהלכות טומאה וטהרה: מפיבשת. ומפי בושתי בדברי הלכה היוצאין מפיו היה בושתי לדוד שפעמים שהיה טועה והוא אומר לו טעית: לפיכך. בזכות שהיה דוד מקטין עצמו וזה יוצא ממנו בלאב: אלא דניאל שמו. במקום אחר אומר (שמואל ב' א) ומשנתו בלאב לאביגיל אשת נבל וגו' ובמקום אחר אומר והשני דניאל לאביגיל בדברי הימים (א' א) שהיה מכלים פני מפיבשת. כל אב מכלים את הרב שהיה אב בהוראות: לולא האמנתי לראות

בטוב ה'. כבר טרדנו מידאתך כמו שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד וגו' (שמואל א' כו.) נקוד על לולא. לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה'. לולא לשון אם לא כמו לולי אלהי אבי וגו' היה לי (בראשית לא:) שמוא יגרום החטא. תירוצא הוא לעולם מחזק בידו שהוא חסיד וזה שספק בידו אם יראה בטוב ה' לפי שהיה ירא שמוא יחטא ויגרום החטא מלראות בטוב: ויירא יעקב. שמוא אחר הבטחה חטאתי וכדנא שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת: ביאה ראשונה. שבאו בימי יהושע: ביאה שנייה. כשעלו מגלות בבל בימי עזרא: ראויים היו לעשות להם נס. לבוא ביד רמה: אלא שגרום החטא. ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ולדריוש האחרון: חכמים כמאן סבירא להו. במשמעות בשכך האומר בתורה: אי בר' אליעזר סבירא להו, לימרו בר' אליעזר! לילך ולשכב זה מקדים זה מאחר: לימרו בר' אליעזר. דאמר סוף האשמורה הראשונה דודאי כל שדעתו לישן כבר שכב וישן:

ואי כרבן גמליאל סבירא להו. דמשמע ליה בשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים ויש בכלל הזה כל הלילה: לימרו בר"ג. עד עמוד השחר: מן העבירה. שמא יסמוך על שהות שיש לו כדנתיא: קימעה. מעט: משום אונס שינה. התוקפתו לעבור על דברי חכמים התוקקו להזהירו יותר: ממאן דאמר. לקמן בפ' תפלת השחר (דף כו): אמר מר

קורא ק"ש. של ערבית תחלה ואח"כ מתפלל: מסייע ליה לר' יוחנן. דאמר ערבית נמי ק"ש ואחר כך תפלה כדי שייסמוך גאולה לתפלה. ודלא כר' יהושע בן לוי דאמר תפלה ואחר כך ק"ש: זה הסומך. וכל שכן דשחרית דעיקר גאולה מצרים בשחרית הוה כדכתיב מנחת הפסח יצאו בני ישראל (במזמור ג) וסמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד בספר תהלים דכתיב ה' צורי וגואלי (תהלים יט) וסימן ליה יענך ה' ביום צרה (שם כ) ואמר' בברכות ירושלמי (פ"א) מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו ומצאנו בתשובות וקלוטין של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו: באמצע תקנום. בין שני ק"ש תקנו כל תפלות של יום דקא סבר תפלת ערבית קודמת לק"ש: גאולה מאורתא לא הוי. הילכך גאולה דאורתא לא תשיבא לאהדורי עלה סמיכת תפלה: מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה. דבשחרית כולוה מודו דבעי סמך: שלש פעמים. כנגד שלש תפלות: דאית ביה תרתין. דאתי באלף בית ויש בו שבה הכנת מזון לכל חי: אפילו הכי. אף על פי שהפסיק נר"ו מפני נפילה שבה ולא אבה לרמוז חזר ודמם סמיכת הנפילה תבין לה: ויעף אלי. בפריחה אחת ולא הרגיע ביניהם: מועף ביעף. שתי פריחות: באחת. בפריחה אחת: אמרו בלבבכם. אמרו מה שכתוב על לבבך (דברים ו) על משכבכם. שנאמר בשכבך (שם) ודומה. בשינה אחרי כן:

ואם

וקורא קריאת שמע ומתפלל. מכאן משמע שמושה שהגיע זמן קריאת שמע של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית: דאמר רבי יוחנן איהו בן העוה"ב וכו'. ואנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הואיל ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא דתקינו לומר זה שבתוך כך יתפלל חבירו

גם הוא ולא ילך במהב"ב עד שיגמור כל אחד תפלתו. וגם יש באתם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה ואגב שתקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו. והלכה כר' יוחנן דברייתא מסייע ליה וכן פסק ה"ג. ואם כן יש לזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרום פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית לאשמעין דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה משום דתפלת ערבית רשות. ולא נהירא ודאם כן ר' יוחנן סבירא ליה תפלת ערבית חובה דפלוגתא היא דרב ור' יוחנן והלכה כר' יוחנן. ונכון להחמיר ולהזהר מלספר ביניהם ואי תימא קשיא הלכתא אהלכתא דקימא לן תפלת ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן צריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רשות היא מכל מקום מחייב לסמוך. אם כן גם לנו יש לסמוך:

קריאת שמע ומתפלל. מסייע ליה לר' יוחנן. דאמר ר' יוחנן: איזהו בן העולם הבא? זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית. ר' יהושע בן לוי אומר: תפלות באמצע תקנום. במאי קא מפליגי? אי בעית אימא קרא, אי בעית אימא סברא. אי בעית אימא סברא, ר' יוחנן סבר גאולה מאורתא נמי הוי, אלא גאולה מעלייתא לא הוית אלא עד צפרא; ור' יהושע בן לוי סבר, ביון דלא הוית אלא מצפרא, לא הוית גאולה מעלייתא. ואיבעית אימא קרא, וישניהם מקרא אחד דרשו: "בשכבך ובקומך". ר' יוחנן סבר, מקיש שכיבה לקימה, מה קימה קריאת שמע ואחר כך תפלה; ר' יהושע בן לוי סבר, מקיש שכיבה לקימה, מה קימה קריאת שמע סמוך למשנתו, אף שכיבה נמי קריאת שמע סמוך למשנתו. מתיב מר בריה דרבנא: בערב מברך שתים לפניו ושתים לאחריו. ואי אמרת בעי לסמוך, הא לא קא סמך גאולה לתפלה, דהא בעי למימר "השכיבנו"? אמרי: ביון דתקינן רבנן "השכיבנו", כגאולה אריכתא דמיא. דאי לא תימא הכי, שחרית היכי מצי סמך? והא אמר ר' יוחנן: בתחלה אומר "ה' שפתי תפתח", ולבסוף הוא אומר "והיו לרצון אמרי פי"! אלא ה"תם, ביון דתקינן רבנן למימר "ה' שפתי תפתח", בתפלה אריכתא דמיא; הכא נמי, ביון דתקינן רבנן למימר "השכיבנו", כגאולה אריכתא דמיא. אמר ר' אלעזר, אמר ר' אבינא: כל האומר "תהלה לדוד" בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא בן עולם הבא. מאי טעמא? אלימא משום דאתיא באלף בית, גימא "אשרי תמימי דרך" דאתיא בתמינא אפין! אלא משום דאית ביה "פוחת את ידך", גימא "הלל הגדול", דכתיב ביה "נותן לחם לכל בשר"! אלא משום דאית ביה תרתין. אמר ר' יוחנן: מפני מה לא נאמר נר"ו ב"אשרי"? מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל, דכתיב: "נפלה לא תוסף קום בתולת ישראל". כמערכא מתרצי לה הכי: נפלה ולא תוסף לנפל עוד, קום בתולת ישראל. אמר רב נחמן בר יצחק: אפילו הכי, חזר דוד וסמך ברוח הקדש, שנאמר: "סומך ה' לכל הגופלים": אמר ר' אלעזר בר אבינא: גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל. דאילו במיכאל כתיב: "ויעף אלי אחד מן השרפים", ואילו נבי גבריאל כתיב: "והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף": מאי משמע דהא אחד מיכאל הוא? אמר ר' יוחנן: אתיא "אחד" "אחד": כתיב הכא "ויעף אלי אחד מן השרפים", וכתיב ה"תם "והנה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעורני". תנא, מיכאל באחת, גבריאל בשתים, אליהו בארבע, ומלאך המות בשמנה, ובשעת המגפה באחת. אמר ר' יהושע בן לוי: אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת, מצוה לקרותו על מפתו. אמר ר' יוסי: מאי קרא? רגזו ואל תחטאו, אמרו בלבבכם על משכבכם ודמו סלה". אמר רב נחמן:

שנחלקו בסבבא.
מבאר הגמרא: איבעית אימא שנחלקו בסבבא, דרבי יוחנן סבר,
נאולה מאורתא נמי הוי - גם בליל פסח היתה גאולה לישראל
ממצרים, שכבר בלילה נתנו להם המצרים רשות לצאת, אלא
שנאולה מעלייתא לא הויה אלא עד צפרא - גאולה מעולה
ושלימה לא היתה עד הבוקר. כיון שהיתה גאולה גם בלילה, על כן
יש לסמוך גאולה לתפילה גם בלילה. ורבי יהושע בן לוי סבר, בין
דלא הויה אלא מצפרא - כיון שלא היתה הגאולה עד הבוקר, שרק
בבוקר יצאו ממצרים, לא הויה נאולה מעלייתא - אין גאולה הלילה
נחשבת גאולה מעולה ושלימה, ועל כן אין צורך בלילה לסמוך
גאולה לתפילה.
ממשיכה הגמרא: ואיבעית אימא קרא - ואם תרצה תאמר שנחלקו
בדרשת הכתוב, ושניהם מקרא אחד דרשו, דכתיב - שנאמר
בפרשת קריאת שמע (דברים י) 'בשכבך ובקומך', ובכך נחלקו, רבי
יוחנן סבר, פסוק זה מקיש שכבה לקומה, מה - כשם שבזמן
הקומה הסדר הוא קריאת שמע ואחר כך תפלה, שהרי בשחרית
הכל מודים שצריך לסמוך גאולה לתפילה, אף בזמן שכבה נמי
תחילה קריאת שמע ואחר כך תפלה. ואילו רבי יהושע בן לוי סבר
שיש לדרוש כך, הפסוק מקיש שכבה לקומה, מה בזמן קומה
קריאת שמע נאמרת סמוך לזמן שהאדם שוכב במטתו, והיינו שהיא
נאמרת קודם התפילה ובכך היא קרובה ממנה לשינתו, אף בזמן
שכבה נמי - גם כן, צריך שתהא קריאת שמע נאמרת סמוך
למטתו, והיינו לאחר התפילה, שעל ידי כך היא קרובה לשינתו יותר
מן התפילה.
הגמרא מקשה על רבי יוחנן: מתיב - הקשה מר בריה דרבנא, שנינו
במשנה (להלן יא), בערב מברך האדם שתיים לפניו - שתי ברכות
לפני קריאת שמע, שהם 'מעריב ערבים' ו'אהבת עולם', ושתיים
לאחריה, והם 'גאל ישראל' ו'השכיבנו'. ואי אמרת בעי לסמוך -
ואם אמרת שצריך לסמוך גאולה לתפילה גם בערבית, הא לא קא
סמך - הרי אינו סומך נאולה לתפלה, דהא בעי למימר - שהרי
עליו לומר את ברכת 'השכיבנו' לאחר ברכת 'גאל ישראל', כמבואר
במשנה, וברכה זו מפסיקה בין גאולה לתפילה, והבכרח שבערבית
אין צורך לסמוך גאולה לתפילה, וכדברי רבי יהושע בן לוי.
מתרצת הגמרא: אמר - אמרו בני הישיבה, בין דתקינו רבנן - כיון
שתיקנו חכמים לומר 'השכיבנו', בנאולה אריכתא דמיא - הרי זו
כגאולה ארוכה, כלומר, ברכה זו היא כהמשך לברכת 'גאל ישראל',
ואף שהיא נאמרת בינה לתפילת העמידה, עדיין נחשב הדבר
שהמתפלל סומך גאולה לתפילה.
מוכיחה הגמרא כתיורן זה: דאי לא תימא הכי - שאם לא תאמר
כן, אלא תאמר שאכן מוכח מכאן שבערבית אין צורך לסמוך גאולה
לתפילה וכדברי רבי יהושע בן לוי, הלא גם בשחרית קשה, דכתיב 'מצי
סמיך' - כיצד יכול אדם לסמוך גאולה לתפילה, והא אמר רבי יוחנן,
בתחלה - לפני התפילה אומר המתפלל 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד
תהלתך' (תהלים נא יז), ולכפוף - ולאחר התפילה הוא אומר 'הוי
לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגאלי' (תהלים יט טז), וכיון
שהוא מפסיק בין ברכת גאל ישראל לתפילה בפסוק 'ה' שפתי
תפתח', אינו סומך גאולה לתפילה, והלא הכל מודים שבשחרית יש
לסמוך גאולה לתפילה. אלא בהכרח עלינו לומר, שהתם בשחרית,
בין דתקינו רבנן למימר - כיון שתיקנו חכמים לומר לפני התפילה
את הפסוק 'ה' שפתי תפתח', בתפלה אריכתא דמיא - הרי זו
כתפילה ארוכה, שהפסוק הוא חלק מהתפילה, ונמצא שסומך גאולה
לתפילה, ואם כן הלא נמי - גם כאן, בערבית, בין דתקינו רבנן
למימר 'השכיבנו', בנאולה אריכתא דמיא, ונמצא שסומך גאולה
לתפילה.
הגמרא מביאה ענין נוסף, שהמקיים אותו הוא 'בן העולם הבא': אמר
רבי אלעזר (אמר רבי) [בר] אבינא, כל האומר את המזמור (תהלים
קמז) 'תהלה לך ה' ה' (המכונה 'אשרי') בכל יום שלש פעמים, מוכפח
לוי שהוא בן העולם הבא.

ואי ברבן גמליאל סבבא להו - ואם חכמים סוברים כרבן גמליאל,
ש'בשכבך' פירושו כל זמן שבני אדם שוכבים, והיינו כל הלילה,
לימרו (-שיאמרו) ברבן גמליאל, שאפשר לקרוא קריאת שמע עד
שיעלה עמוד השחר.
משיבה הגמרא: לעולם חכמים ברבן גמליאל סבבא להו במשמעות
הכתוב 'ובשכבך', וזמן התורה אפשר לקרוא קריאת שמע עד עלות
השחר, והא דקא אמרי - ומה שאמרו שזמנה רק עד חצות, הוא
גזירה שגזרו בריה דהרחיק את האדם מן העבירה, שלא רצו שיסמוך
על כך שיש לו שהות לקרוא כל הלילה, שחששו שמא על ידי כך
יעבור הלילה לגמרי ויפסיד את זמן הקריאה.
הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר שזהו טעמם של חכמים, וכן
מבואר בה מהו החשש האמור: בדתנא - כפי ששינוי בברייתא,
חכמים שציוו לקרוא קריאת שמע קודם חצות, עשו בכך כפי
לדבריהם, והיינו שאמרו זאת ברי שכלא יהא אדם מהלך וקא מן
השדה בערב, ובדרכו הוא אומר לעצמו, אלא לביתי ואוכל קימא
ואשתה קימא ואישן קימא, ואחר כך אקרא קריאת שמע
ואתפלל, ומתוך שהוא עושה כן חושפתו שינה, ונמצא שהוא אישן
כל הלילה, ואינו קורא קריאת שמע ואינו מתפלל. ולכן אמרו חכמים
שיש לקרוא קריאת שמע קודם חצות, שעל ידי כך אין לחשוש
שקודם קריאת שמע יאכל וישן ותחטפנו שינה עד הבוקר, שמתוך
זמן קריאתה מוקדם, הוא נמנע מלאכול ולישון קודם הקריאה
שלא על ידי כך יעבור זמנה.
מוסיפה הברייתא: אבל הדרך הראויה היא, שאדם בא מן השדה
בערב, ומיד הוא נכנס לבית הכנסת, אם רגיל לקרות בתורה
שבכתב קורא, ואם רגיל לשנות משניות שונה, וקורא קריאת שמע
ומתפלל, ולאחר מכן הולך לביתו ואוכל פתו ומברך ברכת המזון.
מסיימת הברייתא: וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה.
שואלת הגמרא: מאי שנא בכל דוכתא - במה שונה הדבר בכל
מקום שנאמר בו גזירות חכמים, דלא קתני חייב מיתה - שלא שנינו
שם שהעובר עליהן חייב מיתה, ומאי שנא דכא דקתני - ואילו כאן
שנינו שהעובר על דבריהם חייב מיתה.
הגמרא מתרצת שני תירוצים: איבעית אימא - אם תרצה תוכל
ליישב זאת כך, דווקא כאן הוצרכה הברייתא להזהירו יותר מבשאר
מקומות, משום דאיבא אונס שינה, כלומר, בענינו יש לחשוש
שמחמת עייפותו יעבור על דברי חכמים וישן קודם קריאת שמע,
ולכן הוצרכו להזהירו יותר. ואיבעית אימא - ואם תרצה תוכל
ליישב, מה שנאמר בברייתא שכל העובר על דברי חכמים חייב
מיתה, מוסב על מה שנאמר קודם 'ומתפלל', ובאה הברייתא לאפוקי
ממא דאמר - להוציא מדעת האומר (להלן כז) שתפלת ערבית היא
רק רשות, קא משמע לן דחובה - משמיעה לנו הברייתא שתפילת
ערבית היא חובה, והעובר על כך חייב מיתה.
אמר מר - הובא לעיל בברייתא, אדם בא מן השדה בערב, קורא
קריאת שמע תחילה ואחר כך מתפלל.
בתפילת שחרית יש לסמוך 'גאולה' לתפילה, דהיינו לסמוך את
הברכה האחרונה של קריאת שמע, ברכת 'גאל ישראל', לתפילת
העמידה, ולא להפסיק ביניהם. הגמרא דנה האם גם בערבית יש
לסמוך גאולה לתפילה. אומרת הגמרא: ברייתא זו מסייע ליה
(ומסייעת לו) לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן, איזהו בן העולם הבא,
זה הפוסק ברכת נאולה (-גאל ישראל) של ערבית, לתפלה
(לתפילת העמידה) של ערבית. ואילו רבי יהושע בן לוי אומר,
תפלות באמצע תקנום - חכמים תיקנו את כל תפילות היום בין
קריאת שמע של שחרית לקריאת שמע של ערבית, והיינו שיש
לתפילת ערבית ואחר כך לקרוא קריאת שמע, ומלשון הברייתא
'קורא קריאת שמע ומתפלל', מבואר כדברי רבי יוחנן שיש להקדים
קריאת שמע לתפילה, ושלא כדברי רבי יהושע בן לוי.
מבררת הגמרא: במאי קא מפלגי - במה נחלקו רבי יוחנן ורבי יהושע
בן לוי. משיבה הגמרא: אי בעית אימא קרא - אם תרצה תאמר
שנחלקו בדרשת הכתוב, ואיבעית אימא - ואם תרצה תאמר

אם אדם זה העומד לשכב על מיטתו תלמיד חכם הוא, הרגיל לחזור
על משנתו תמיד, דיו בכך, ואין צריך לחזור ולקרוא את שמע.
אמר אביי, אם תלמיד חכם שאינו צריך לחזור ולקרוא את שמע,
מכל מקום מיפגע ליה למימר חד פסוקא דרחמי – צריך הוא לומר
פסוק אחד של בקשת רחמים, כגון 'בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רוּחִי פְּדִיתָה אוֹתִי
ה' אֱלֹהֵי אֲמֹת' (תהלים לא ח).

הגמרא מביאה דרשה נוספת על המקרא 'רגזו ואל תחטאו': אמר
רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש, לעולם ירגזו אדם –
יעורר לכעס, את יצר הטוב, שיעשה מלחמה על יצר הרע, ששנאמר
'רגזו ואל תחטאו'. כלומר, שעל ידי מלחמה זו ינצל מן החטא. אם
נצחו ליצרו הרע במלחמה זו, מוטב – טוב הדבר, ואם לאו, יעסוק
בתורה, ובכך יכניע את היצר הרע. ששנאמר 'אמרו בלבבכם', והיינו
העסק בתורה שהיא מונחת בליבו של אדם. אם נצחו ליצר הרע על
ידי עסק התורה, מוטב, ואם לאו, יקרא קריאת שמע, ששנאמר 'על
משכבכם', והוא רמז לקריאת שמע שנאמר בה 'ובשכבך'. אם נצחו
ליצר הרע על ידי קריאת שמע, מוטב, ואם לאו, יזכור לו את יום
המיתה, ששנאמר 'ודמו סלה', והוא רמז ליום המיתה, שמאותו היום
ואילך הגוף דומם לעולם.

הגמרא מביאה דרשה נוספת שאמר רבי לוי בר חמא בשם רבי
שמעון בן לקיש: ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש,
מאי דכתיב – מה היא כוונת הכתוב (שמות כד יב) 'ואמר ה' אל משה,
עלה אלי ההרה והיה שם, ואתנה לך את לחת האבן והתורה
והמצוה אשר כתבתי להורותם'. יש לבאר מקרא זה כך, 'לוחות',
אלו עשרת הדברות שנכתבו על הלוחות, 'תורה', זה מקרא –
חומש, שכן יש מצוה לקרוא בתורה. 'והמצוה', זו משנה, 'אשר
כתבתי', אלו גביאים וכתובים, 'להורותם', זה גמרא, כלומר
שכולם – כל אלו, נתנו למשה מסיני, אלא שלא נכתבו עד שהגיע
זמנם.

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין קריאת שמע שעל המיטה:
אמר רבי יצחק, כל תקוה קריאת שמע על מטה, הרי זה כאלו
הוא אוהו חרב של שתי פיות (שהיא חדה משני צידיה) בידו, כדי
להרוג בה את המזיקים. ששנאמר (תהלים קמט ו) 'רוממות אל בגרונם
וחרב פיפיות בידם'. כלומר, קריאת שמע זו שהם מרוממים בה את
האל בגרונם, היא כחרב של שתי פיות בידם.

מבררת הגמרא: מאי משמע – כיצד יש ללמוד ממקרא זה שעוסק
הוא בקריאת שמע.

מבארת הגמרא: אמר מר זוטרא, ואיתימא (יש אומרים שאמר
זאת) רב אשי, יש ללמוד כן מרישא דענינא – מתחילת הענין,
דכתיב – שכן נאמר שם בפסוק שלפניו (קמט ה) 'עלו חסידים כבבד
ירגזו על משכבותם, כלומר, שהם ירגזו בפניהם מקרא שנוכר בו
לשון שכובה, והיא קריאת שמע שנאמר בה 'ובשכבך, וכתבתי
בתורה' – ונאמר בפסוק שלאחריו 'רוממות אל בגרונם וחרב
פיפיות בידם', ומכאן, שקריאת שמע היא כחרב ביד האדם להרוג
את המזיקים.

ואמר רבי יצחק, כל תקוה קריאת שמע על מטה, גורם שיהיו
המזיקין ברלין הימנו – מופרשים ממנו, ואינם יכולים להזיק.
ששנאמר (איכה ה ז) 'ובני רשף יגביהו עוף, ואין עוף' אלא תורה,
ששנאמר בה (משלי כג ה) 'התעורר עיניך בו ואיננו', כלומר, אם סוגר
אתה את עיניך לרגע מן התורה, מיד היא משתכחת ממך. ואין רשף'
אלא מזיקין, ששנאמר (דברים לב כד) 'מזי רעב ולחמי רשף וקטב
מרי', כלומר, שכאשר עברו ישראל על רצון הבורא נענשו ברעב,
וכן לחמו בהם 'רשף' וקטב מרי. ומאחר וקטב מרי' הוא שמו
של שד, ממילא יש ללמוד שאף 'לחמי רשף' הסמוך לו נאמר לענין
מזיקים. נמצא שיש ללמוד מן המקרא 'ובני רשף יגביהו עוף',
שה'עוף', שהיא התורה, מסלקת מן האדם את 'בני רשף', שהם
המזיקים.

הגמרא מביאה מימרא נוספת כעין זו: אמר רבי שמעון בן לקיש,
כל אדם העוסק בתורה, 'פורין ברלין הימנו' – מופרשים ממנו,

ששנאמר 'ובני רשף יגביהו עוף, ואין עוף' אלא תורה, ששנאמר
'התעורר עיניך בו ואיננו, ואין רשף' אלא יסורין, ששנאמר 'מזי רעב
ולחמי רשף'. כלומר, דעת ריש לקיש היא, שמאחר והתיבות 'לחמי
רשף' נאמרו בין התיבות 'מזי רעב' ל'קטב מרי', יש לפרשם הן
לענין יסורים, כמו רעב, והן לענין מזיקים, כמו קטב מרי. ונמצא,
שיש ללמוד מן המקרא 'ובני רשף יגביהו עוף' שהתורה מצילה אף
מן היסורים.

רבי יוחנן מקשה על דברי ריש לקיש: אמר ליה רבי יוחנן לריש
לקיש, הא – ענין זה שהעוסק בתורה יסורים בדילים ממנו, אפילו
יתנוקות של בית רבן יורעין אותו, ואף על פי שעדיין לא למדו את
המקרא בספר איוב 'ובני רשף יגביהו עוף' שדרשת הימנו, שכן יש
ללמוד זאת ממקרא מפורש בתורה, ששנאמר (שמות טו כב) 'ויאמר, אם
שמוע תשמע לקול ה' אלהיך, והישר בעיניו תעשה, והאונת
למצותיו, ושמרת כל חקיו, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא
אשים עליך, כי אני ה' רופאך', וממקרא זה מתבאר, שאדם העוסק
בתורה ומצות און יסורים באים עליו. אלא כך יש לדרוש, כל אדם
שאפשר לו לעסוק בתורה ואף על פי כן אינו עוסק בה, הקדוש
ברוך הוא מביא עליו יסורין מכושרין, ועוברין אותו, ששנאמר
(תהלים א ט) 'אלמתי דומיה החשיתי משוב וכאבי נענך', כלומר,
על ידי ששתקתי מלדבר ב'טוב' נענשתי בכאבים עכורים, ואין 'טוב'
אלא תורה, ששנאמר (משלי ד א) 'כי לקח טוב נתתי לכם תודתי אל
תעוזבו'. נמצא שיש ללמוד מן המקרא שאדם שאינו עוסק בתורה
באים עליו יסורים מכושרים.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין המקרא 'כי לקח טוב נתתי לכם':
אמר רבי זירא, ואיתימא (יש אומרים שמימרא זו אמרה) רבי
חנינא בר פפא, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת
בשר ודם, כלומר, אין הקדוש ברוך הוא מתנהג עם ישראל כדרך
שבשר ודם מתנהג עם חבירו, שהרי מדת בשר ודם היא, שכאשר
אדם מוכר חפץ חשוב לחבירו מחמת דוחק, אזי המוכר עצב על
כך שהזקק למכור חפץ חשוב כזה, ואילו הלוקח שמח, אבל הקדוש
ברוך הוא אינו כן, אלא נתן להם את התורה לישראל ושמח,
ששנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם תודתי אל תעוזבו'. כלומר, מאחר
והקדוש ברוך הוא משבח את התורה בפני עם ישראל לאחר שנתנה
להם, ומזהירים שלא יעזבוה, יש ללמוד ששמח הוא במה שנתן להם
את התורה.

הגמרא מביאה מימרא בענין יסורים: אמר רבא, ואיתימא (יש
אומרים שמימרא זו אמרה) רב חסדא, אם רואה אדם שפיונין באין
עליו, 'פשפש' (יחפש) במעשיו, למצוא איזה עון יש בידו שעבורו
נענש ביסורים אלו, כדי שיוכל לעשות תשובה, ששנאמר (איכה ג ז)
'חפשתי דרכי ונחקרתי ונשכחתי עד ה'. פשפש (יחפש) ולא
מצא בידו עון כזה שעבורו יהיו ראויים לבוא עליו יסורים אלו, תלה
את היסורים בגבול תורה, כלומר, שבעבור שביטל מן התורה
עליו יסורים אלו, ששנאמר (תהלים צד יב) 'אשרי הגבר אשר תיכרנו יה
ומתורקת תלמדנו', וממקרא זה אנו למדים שתכלית היסורים היא
כדי להביא את האדם לידי לימוד התורה. ואם תלה את היסורים
בביטול תורה ואף על פי כן לא מצא עון זה בידו, לפי שאינו מבטל
מן התורה מאומה, בידע שפיונין של אהבה הם, שהקדוש ברוך
הוא מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות את שכרו
לעולם הבא יותר מכדי זכויותיו, ששנאמר (משלי ג יב) 'כי את אשר
יאהב ה' יוכיח'.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין יסורים של אהבה: אמר רבא
אמר רב כהורה אמר רב הונא, כל אדם שהקדוש ברוך הוא חפץ
בו, הרי הוא מדבא (שובר ומכניע) ב'סיונין', ששנאמר (שעריה ג ג)
'יה' חפץ דבא חללי, ויש לפרש המקרא כך, אדם שהקדוש ברוך
הוא חפץ בו, הרי הוא מדבא בחולי ויסורים, כדי להרבות את שכרו.
יכול – שמא תאמר, שמביא עליו הקדוש ברוך הוא יסורים להוסיף
שכרו אפילו אם לא קבלם עליו מאהבה, תלמוד לומר בהמשך
הפסוק 'אם תשים אשם נפשו', 'אשם' היינו קרבן, ו'נפשו' היינו

למוד: החשיתי מטוב. מן התורה: וכאבי נעבר. מכה עבודה: המוכר עצב. שפירש הימנו דבר חשוב כזה ומתוך דוחוק מכה: ושמה. שהרי הקב"ה מזהירם מלעזוב אותה ומשבחה לפניכם בלקח טוב אחר שנתנה להם: פשפש ולא מצא. לא מצא עבירה בידו שבבילה ראוי יסורין הללו לבא: אשרי הנבר אשר תיסרנו יח ומתורתך תלמדנו. שבשביל יסורין צריך אדם לבא לידי תלמוד תורה: יסורין של אהבה. הקב"ה מייסרו בעוה"ז בלא שום ענין כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכותו: וה' חפץ דכאו החלי. מי שהקב"ה חפץ בו מחלהו ביסורין: אשם. קרבן: נפשו. מדעתו: דבר זה. שאשרי אדם אשר תיסרו יח: מתורתך תלמדנו. כלומר מתורתך אנו למדין אותה: נאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית. אחר הקלות נאמר במשנה תורה: אף יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם גרסי: ודרך חיים. חיי העוה"ב הויין לו תוכחות מוסר לאדם:

ובנים

ואם תלמיד חכם הוא. שרגל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד דיו בכך: ירגיו יצר טוב. שיעשה מלחמה עם יצר הרע: ודומו סלה. יום הדומיה הוא יום המות שהוא דומיה עולמית: זה מקרא. חומש שמעודה לקרות בתורה: זו משנה. שיתעסקו במשנה: זה גמרא. סברת טעמי המשניות שממנו יוצאה הוראה. אבל

המורים הוראה מן המשנה נקראו מבלי

- 1 העולם במס' סוטה (דף כב.). כאילו אוהו
- 2 חרב של שתי פיות בידו. להרוג את
- 3 המזיקין: מאי משמע. דבקיאת שמע:
- 4 התעיה עיניו בו. אם תכפל וסגרת עיניך
- 5 בתורה היא משתכחת ממך: ובני רשף
- 6 יגביהו עוף. העוף מסלק ממך: קטב
- 7 מרירי. זה שם שד הצהרים במסכת פסחים
- 8 (דף קיא): ולחומי רשף. כתיב בן רעב
- 9 למזיקין נדרש לפניו ולאחריו יסורין ומזיקין:
- 10 אפילו תינוקות של בית רבן יודעים.
- 11 שהתורה מגינה שלמדן מספר חומש אם
- 12 שמוע תשמע כל המחלה אשר שמתי וגו'.
- 13 ואפילו הקטנים שלא הגיעו לספר איזב כבר
- 14 חמא, אמר ר' שמעון בן לקיש: מאי דכתיב "ואתנה
- 15 לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם"? (לוחות, אלו עשרת הדברות; "תורה", זה מקרא; "המצוה",
- 16 זו משנה; "אשר כתבתי", אלו נביאים וכתובים; "להורותם", זה גמרא; מלמד שכולם נתנו למשה מסיני. אמר ר' יצחק: כל
- 17 הקורא קריאת שמע על מפתו, כאלו אוהו חרב של שתי פיות בידו, שנאמר: "רוקמות אל בגדונם, וחרב פיפיות בידם".
- 18 מאי משמע? אמר ר' זוטרא, ואיתימא רב אשי: מרישא דענינא, דכתיב: "עלו חסידים בכבוד, וירגו על משכבותם",
- 19 וכתוב בתריה: "רוקמות אל בגדונם, וחרב פיפיות בידם". אמר ר' יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מפתו מזיקין בידיו
- 20 הימנו. שנאמר: "ובני רשף יגביהו עוף", ואין "עוף" אלא תורה, שנאמר: "התעיה עיניו בו ואינגו", ואין "רשף" אלא מזיקין,
- 21 שנאמר: "מזי רעב ולחמי רשף וקטב מריר". אמר ר' שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה יסורין בידיו הימנו, שנאמר:
- 22 "ובני רשף יגביהו עוף", ואין "עוף" אלא תורה, שנאמר: "התעיה עיניו בו ואינגו", ואין "רשף" אלא יסורין, שנאמר: "מזי
- 23 רעב ולחמי רשף". אמר ליה ר' יוחנן: הא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותה, שנאמר: "ויאמר אם שמוע תשמע
- 24 לקול ה' אלהיך, והישר בעיניו תעשה, והאונת למצותיו ושמרת כל חקיו, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך,
- 25 כי אני ה' רופאך!" אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקדוש ברוך הוא מביא עליו יסורין מכוערין ועוצרין
- 26 אותה, שנאמר: "גאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעבר", ואין "טוב" אלא תורה, שנאמר: "כי לקח טוב נתתי לכם,
- 27 תורת אלהי תעזבו". אמר ר' זוטרא, ואיתימא ר' חנינא בר פפא: בא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם.
- 28 מדת בשר ודם, אדם מוכר חפץ לחבירו, מוכר עצב, ולוקח שמח, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, נתן להם תורה לישראל
- 29 ושמח, שנאמר: "כי לקח טוב נתתי לכם, תורת אלהי תעזבו". אמר רבא, ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין
- 30 עליו, ופשפש במעשיו, שנאמר: "נחפשה דרכינו ונחקרה, ונשובה עד ה'". פשפש ולא מצא, יתלה בבטול תורה, שנאמר:
- 31 "אשרי הנבר אשר תיסרנו יח, ומתורתך תלמדנו". ואם תלה ולא מצא, בידע שיסורין של אהבה הם, שנאמר: "כי את
- 32 אשר יאהב ה' יוכיח". אמר רבא, אמר רב סחורה, אמר רב הונא: כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו, מדכאו ביסורין,
- 33 שנאמר: "וה' חפץ - דכאו החלי". יכול אפילו לא קבלם מאהבה? תלמוד לומר: "אם תשים אשם נפשו", מה אשם לדעת,
- 34 אף יסורין לדעת. ואם קבלם, מה שכתוב? "יראה זרע, יאריך ימים". ולא עוד, אלא שתלמודו מתקיים בידו, שנאמר: "וחפץ
- 35 ה' בידו יצלח". פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא, חד אמר: אלו הם יסורין של אהבה? כל שאין בהן
- 36 בטול תורה, שנאמר: "אשרי הנבר אשר תיסרנו יח, ומתורתך תלמדנו", וחד אמר: אלו הם יסורין של אהבה? כל שאין
- 37 בהן בטול תפלה, שנאמר: "ברוך אלהים אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי". אמר להו ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא:
- 38 הכי אמר ר' חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן: אלו ואלו יסורין של אהבה הן, שנאמר: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח"; אלא
- 39 מה תלמוד לומר "ומתורתך תלמדנו"? אל תקרי "תלמדנו", אלא "תלמדנו"; דבר זה - מתורתך תלמדנו; קל וחומר משן
- 40 ועין: מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם, עבר ויצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם, על אחת במה
- 41 וכמה! והיינו דר' שמעון בן לקיש, דאמר ר' שמעון בן לקיש: נאמר "ברית" במלח, ונאמר "ברית" ביסורין; נאמר "ברית"
- 42 במלח, דכתיב "ולא תשבית מלח ברית", ונאמר "ברית" ביסורין, דכתיב "אלה דברי הברית", מה "ברית" האמור במלח
- 43 מלח ממקת את הבשר, אף "ברית" האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם. תניא, ר' שמעון בן יוחאי אומר:
- 44 שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין, אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם
- 45 הבא. תורה מניין? שנאמר: "אשרי הנבר אשר תיסרנו יח, ומתורתך תלמדנו". ארץ ישראל, דכתיב: "כי באשר ייסר איש
- 46 את בנו, ה' אלהיך מסיפה", וכתוב בתריה: "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה". העולם הבא, דכתיב: "כי גר מצוה
- 47 ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר". תני תנא קמיה דר' יוחנן: כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים

ובנים. קא סלקא דעתיה הקובר את בניו: **ארבע מראות**. שאת ותולדתה בהרת ותולדתה. בהרת עזה כשלג שניה לה כסדי ההיכל. שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה: **הא לן והא להו**. באי שיערי חומה מקודשות בה ומצורע טעון שילוח חוצה להן אינן יסורין של אהבה. וכן מובא כפרה הוא יסורין של אהבה:

בצנעא. תחת בגדיה דין **גרמא דעשיראה ביר**. זה עצם של בן עשירי שמת לו: **ביר**. כמו בר וצר עצם פחות מכשעורה ממנו בסדרו לעגומת נפש. וגברא רבא כר"י לא באו לו יסורין שאינן של אהבה: דתו להו **בנים ומתו**. הו להו יסורין של אהבה שהאבלות מכפרת על עונותיה: גלייה. רבי יוחנן לדרעיה: **ונפל נהורא**. שהיה בשרו מבהיק שיפה היה מאד כדאמרין בב"ב בהשוכר את הפועלים (דף פד): **אי משום תורה**. שלא למדת הרבה כרצונך: **אחד המרבה ואחד הממעיט**. לענין קרבתו שנויה בשלחי מנחות (דף קי). נאמר בעולת בהמה ריח ניחוח ובמנחה ריח ניחוח ללמדך שאחד המרבה וכו': **אי משום מונוי**. שאינך עשיר: **על דא ודאי קא כבית**. על זה ודאי יש לך לבבות: **דני חביתו**. תקיפו. החמיצה: **ליעין מר במיליה**. יפשפש במעשיה: **אי איכא דשמיעי עלי מילתא לימא**. אם יש בכך ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור בו ידיעני: **שבישא**. חלקו בזמירות הגפן שחותכין מהן בשעת הזמיר ותנן (בב"מ דף קג). כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמירות ובקנים. שריגים מתורגמנין שבשין (בראשית נ:): **מי שביק לי מירי מיניה**. וכי אינו חשוד בעיניכם שהוא גונב לי הרבה יותר מחלקי: **בתר ננבא גנוב כול**. הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גנבה: **סמוך למטתו**. כל ימי ניהויהויה שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתו ממטתי עד שאקרא ק"ש ואתפלל: **צפון לדרום**. ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונראה בעיני שהשכינה במזרח או במערב לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות: **וצפונך**. לשון צפון וסיפיה דקרא ישבעו בנים: **תמלא כמנא**. תמלא ימי הריגתם: **טורף נפשו באפיו**. לך אומר אשר גרמת לך לטרוף את נפשך בפניך ומה היא הנפש זו תפלה כמו שנאמר ואשפוך את נפשי לפני ה' (ש"א א): **הלמענך תעוב ארץ**. וכי סבור היית שבשבילך שיצאת חסתלק השכינה ויעוב את חבירך המתפלל לפניו: **לא**

הא לן והא להו. פי' רש"י לבני ארץ ישראל שצריכין שילוח חוץ לשלשה מחנות לא הו יסורין של אהבה. ותימא דשילוח מחנות לא היה נהוג אלא בזמן שהיובל נהוג ובתי ערי חומה. ובמי האמוראין לא היה היובל נהוג כדאמרין במסכת גיטין (פ"ד דף לו). והיאך היה מדבר ר' יוחנן מדבר שלא היה נהוג בימיו. וי"מ הא לן והא להו לענין טומאה שנוהרין

בא"י ולא בבבל: **והאמר** רבי יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר. פי' רש"י דלארם חשוב כר' יוחנן מסתמא לא היו אלא יסורין של אהבה. ותימא דהא מסיק דהיכא דלא הו ליה בנים כלל לא הו יסורין של אהבה והרי כמה צדיקים שלא היו להם בנים. ואי משום בנות ר' יוחנן נמי הו ליה בנות בפ' בתרא דקדושין (דף עא): ונראה לפרש דהכי פריך והאמר ר' יוחנן דין גרמא וכו' אלמא מדרהה רגיל לנחם אחרים בכך ש"מ דהו יסורין של אהבה. אבל אינו תלוי בכך שהצדיקים עצמם פעמים מעונים ביסורין. **ה"ג** כל אדם זוכה לשתי שלחנות. אבל אין לגרוס אין אדם זוכה דהא כמה צדיקים זוכין לשתי שלחנות כגון רבי וכדאמרין בפרק בתרא דהוריות (דף י:): **דינא** בלא דינא. הרבה צדיקים יש שלוקין בגופם ובממונם אלא הם היו יודעים שלא היה נותן שבישא לארסייה והיו רוצים לרמוח לו שלא יעשה עוד: **שלא** יתא דבר חוצץ בינו לבין הקיר. אבל מלאת דקבינא כגון ארון ותיבה אין זה הפסק. אבל מטה נראה שאין זה קבוע: **אלא** אימא סמוך למטתי. שלא היה עושה מלאכה עד שיתפלל. ורש"י פירש אפילו ללמוד שאסור ללמוד קודם תפלה. ולא ידעתי מנא ליה. אבל ראה דשרי ללמוד קודם דלקמן בפרק שני (דף יד ב) אמרין דרב מקדים ומשי ידיה ומברך ומתני פרקיה וקרי ק"ש כי מטא זמן ק"ש כו': **כל** הנותן מטתו בין צפון לדרום וכו'. ולא בין מזרח למערב דוקא כשישן עם אשתו מפני שהשכינה מצויה בין מזרח למערב והיה הדבר גנאי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש וכן משמע ומובחי קרא: **המתפלל**

בני. דין גרמא דעשיראה ביר. אמר ליה: להאי שופרא דבלי בעפרא קא כבינא. אמר ליה: על דא ודאי קא כבית; וככו תרווייהו. אדהכי והכי אמר ליה: חביבין עליך יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שְכָרָן. אמר ליה: הן לי ידך. יהב ליה ידיה, ואוקמיה. רב הונא חקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא, על לגביה רב יהודה אחיה דרב סלא חסידא ורבנן, ואמרי ליה רב אדא בר אבהו ורבנן, ואמרו ליה: לעינן מר במיליה! אמר להו: ומי חשידנא בעינייכו? אמרו ליה: מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא? אמר להו: אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא, לימא! אמרו ליה: הכי שמיע לן, דלא יהיב מר שבישא לארסייה. אמר להו: מי קא שביק לי מירי מיניה? הא קא גניב ליה כוליה! אמרו ליה: היינו דאמרי אינשי, "בתר גנבא גנוב, וטעמא טעים". אמר להו: קבילנא עלי דיהיבנא ליה! איכא דאמרי: דדר חלא והוה חמרא, ואיכא דאמרי: איישר חלא, ואידרן ברמי דחמרא. תניא, אבא בגימין אומר: על שני דברים הייתי מצטער כל ימי: על תפילתי שתהא לפני מטתי, ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. על תפילתי שתהא לפני מטתי - מאי "לפני מטתי"? אלימא לפני מטתי ממש, והאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא ר' יהושע בן לוי: מנזן למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר? שְנָאֵמַר: "וישב חוקיהו פניו אל הקיר ותתפלל"! לא תימא "לפני מטתי", אלא אימא "סמוך למטתי". "ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום", דאמר ר' תמא בר' חנינא, אמר ר' יצחק: כל הנותן מטתו בין צפון לדרום, הויין ליה בנים וזכרים, שְנָאֵמַר: "וצפונך תמלא כמנא, ישבעו בנים". רב נחמן בר' יצחק אמר: אף אין אשתו מפלת נפלים. כתיב הכא: "וצפונך תמלא כמנא", וכתיב הָתָם: "וימלאו ימיה ללדת, והנה תומם בבטנה". תניא, אבא בגימין אומר: שנים שזכנכו להתפלל, וקדם אחד מהם להתפלל, ולא המתין את חברו ויצא, טורפין לו תפלתו בפניו, שְנָאֵמַר: "טורף נפשו באפו, הלמענך תעוב ארץ"? ולא עוד, אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל, שְנָאֵמַר: "ועתק צור ממקמו", ואין "צור" אלא הקדוש ברוך הוא, שְנָאֵמַר: "צור ילדך תשי". ואם המתין לו מה שְכָרָו?

הם יסורים של אהבה, לפי שהאבילות מכפרת על עוונותיו.
הגמרא מביאה מעשים מאמוראים שבאו עליהם יסורים: **רבי חנינא**
בר אבא חלש – חלה. **על לגביה** – נכנס אליו **רבי יוחנן** לבקרו. **אמר**
ליה רבי יוחנן לרבי חנינא בר אבא, האם חביבין עליך יסורין אלו,
כלומר, האם חפץ אתה בהם. **אמר ליה רבי חנינא** בר אבא לרבי יוחנן,
לא הן ולא שכיבן – איני חפץ ביסורים אלו, אף על פי שאני עתיד
לקבל עליהם שחר. **אמר ליה רבי יוחנן**, אם כן, **הב לי ירך** – תן לי
את ירך, **יהב ליה יריה** – נתן לו רבי חנינא בר אבא את ידו, **ואוקמיה**
– והעמידו רבי יוחנן על רגליו, כלומר, שנתרפא ממחלתו.
רבי יוחנן חלש – חלה. **על לגביה** – נכנס אליו **רבי יוחנן** לבקרו.
אמר ליה רבי חנינא לרבי יוחנן, האם חביבין עליך יסורין אלו. **אמר**
ליה רבי יוחנן לרבי חנינא, **לא הן ולא שכיבן** – איני חפץ ביסורים
אלו, אף על פי שעתידי אני לקבל עליהם שחר. **אמר ליה רבי חנינא**
לרבי יוחנן, **הב לי ירך** – תן לי את ירך, **יהב ליה יריה** – נתן לו רבי
יוחנן את ידו, **ואוקמיה** – והעמידו רבי חנינא על רגליו, כלומר,
שנתרפא ממחלתו.
מקשה הגמרא: **אמאי** – מדוע הוצרך רבי יוחנן לכך שיעמידו רבי
חנינא על רגליו, **לזקים רבי יוחנן לגפשיה** – הרי יכול היה רבי יוחנן
להעמיד את עצמו, כפי שהעמיד לרבי חנינא בר אבא.
מתרצת הגמרא: **אמרי** – אמרו בני הישיבה בישוב קושיא זו, **אין**
חבית מתייר עצמו מביית האסורים. ומשל הוא, שכשם שאדם
האסור בבית האסורים אינו יכול לשחרר את עצמו משם, אלא הוא
צריך לאדם אחר שיבוא מבחוץ וישחררהו, כך החולה אינו יכול
לרפא את עצמו, אלא צריך שיבוא אדם אחר ויעמידו על רגליו.
רבי אלעזר חלש – חלה. **על לגביה** – נכנס אליו **רבי יוחנן** לבקרו.
חזא – ראה רבי יוחנן, **דחיה קא גני בבית אפל** – שרבי אלעזר שוכב
בבית חשוך. **גלייה לדרעיה ונפל נהורא** – גילה רבי יוחנן את זרועו
והואר הבית, מחמת שהיה בשרו של רבי יוחנן מבדיק, שכן יפה היה
מאוד. **חזיה דחיה קא בכי רבי אלעזר** – ראה רבי יוחנן את רבי
אלעזר שהוא בוכה. **אמר ליה, אמאי קא בכית** – מדוע בוכה אתה,
אי משום תורה דלא אפשית – אם משום שלא הרבית ללמוד תורה
כפי רצונך, הרי כבר שנינו במנחות (ק:) לגבי הבאת קרבנות, **אחד**
המקרה ואחד הממעיט וכלבד שכיבין לבו לשמים, כלומר, בין
אדם עשיר המביא בהמה לעולה, ובין אדם עני המביא סולת למנחה,
חביבים הם בשוה לפני הקדוש ברוך הוא, בתנאי שמכוונים ליבם
לשם שמים. **ואי משום מוזני** – ואם בוכה אתה על כך שאינך עשיר,
ואין מזונותיך מצויים לך, אין לך להצטער על כך, שהרי **לא כל אדם**
זוכה לשתי שלחנות, כלומר, מעטים הם הזוכים גם לתורה וגם
לעושר. **ואי משום גני** – ואם בוכה אתה על בניך שמתו, **דין נקמא**
דעשיירא ביר – ראה עצם זו של בני העשירי.
אמר ליה רבי אלעזר לרבי יוחנן, לא על דברים אלו אני בוכה, אלא
להאי שופרא דכלי בעפרא קא בכינא – על יופיך זה שעתידי
לבלות בעפר אני בוכה.
אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר, **על דא ודאי קא בכית** – על דבר
זה ודאי ראוי לך לבכות. **וכבו תרנייהו** – ובכו שניהם יחדיו.
אדהכי והכי – בין כך ובין כך, **אמר ליה רבי יוחנן** לרבי אלעזר, האם
חביבין עליך יסורין אלו. **אמר ליה רבי אלעזר** לרבי יוחנן, **לא הן**
ולא שכיבן – איני חפץ ביסורים אלו, אף שעתידי אני לקבל עליהם
שחר. **אמר ליה רבי יוחנן** לרבי אלעזר, **הב לי ירך** – תן לי את ירך,
יהב ליה יריה – נתן רבי אלעזר לרבי יוחנן את ידו, **ואוקמיה**
והעמידו רבי יוחנן על רגליו, כלומר, שנתרפא ממחלתו.
הגמרא מביאה מעשה מאמורא שבאו עליו יסורים בענייני ממון: **רב**
הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא – החמיצו לו ארבע מאות
חביות של יין, **על לגביה** – נכנס אליו **רב יהודה אחיה דרב סלא**
חסידיא – אחיו של רב סלא החסיד, **ורבנן** – ובני הישיבה, **ואמרי לה**
– ויש אומרים שנכנסו אצלו **רב אדא בר אבהה ורבנן**, **ואמרו ליה**
לעזין מר במיליה – יפשפש הרב במעשיו, כדי לידע עבור איזה חטא
נענש בהפסד זה. **אמר להו רב הונא**, ו**מי חשידינא בעיניכו** – וכי

נקובר את בניו, כלומר, שבניו מתים על פניו, **מוחלין לו על כל**
עונותיו.
אמר ליה רבי יוחנן לאותו חכם, **בשלמא** – מזה ששנית בברייתא
שהעוסק בתורה וגמילות חסדים מוחלים לו על כל עוונותיו יש לכך
ראיה מן המקרא, **דכתיב** (משלי טו) **בחסד ואמת יכפר עון**, ויש
לבאר כוונת הכתוב כך, **החסד** זו גמילות חסדים, **שנאמר** (שם כא כא)
ידרך צדקה וחסד ימצא חיים צדקה ויבדור, **אמת** זו תורה,
שנאמר (שם כג כג) **אמת קנה ואל תמכר**. וממילא יש ללמוד מן
המקרא 'בחסד ואמת יכופר עון' שהעוסק בתורה וגמילות חסדים
מוחלים לו על כל עוונותיו. **אלא** מזה שהוספת לשנות בברייתא שאף
הקובר את בניו מוחלים על עוונותיו, **מנין** יש ללמוד דבר זה.
תנא ליה ההוא קבא – שנה לו ו-לרבי יוחנן זקן אחד, ברייתא משום
ו-משמו של **רבי שמעון בן יוחאי**, **אתיא** – יש ללמוד ענין זה
בגזירה שוה, על ידי התיבות **עון עון**. **כתיב קבא** – נאמר כאן, לגבי
כפרת עוונות, **בחסד ואמת יכופר עון**, וכתיב **התם** – ונאמר שם
(ירמיה לב ח), לגבי מיתת הבנים, **ומשלים עון אבות אל חיק בניהם**,
דהיינו, שהבנים מתים בעוון אבותיהם, וממילא יש ללמוד המקראות
זה מזה, שכשם שחסד ואמת מכפרים על עוונותיו של אדם, כך מיתת
בניו מכפרת עליו.
הגמרא מביאה מימרא נוספת העוסקת ביסורים הבאים על האדם
בענין בניה: **אמר רבי יוחנן**, אדם שבאים עליו נגעים, וכן אדם הסובל
יסורים בענין הבנים, יסורים אלו אינן יסורין של אהבה.
מקשה הגמרא: **ונגעים לא** – וכי נגעים אינם יסורים של אהבה,
והתניא – והרי שנינו בברייתא, **כל מי שיש בו אחד מארבעה**
מראות נגעים חללו, אינן אלא מזבח כפרה – מכפרים הם לו על
עוונותיו, ומשמע מכך שיסורים של אהבה הם.
מתרצת הגמרא: **מזבח כפרה הו** – אכן מכפרים הם על עוונותיו,
אבל יסורין של אהבה לא הו – אין הם יסורים של אהבה.
ובאופן נוסף מתרצת הגמרא: **ואיבעית אימא** – ואם תרצה אמור
באופן אחר, **הא לן** – הברייתא שבה מבואר שנגעים הם מזבח כפרה
נאמרה לנו, בני בבל, שאין הערים שבה מקודשות, ואין המצורע
שמתלח חוץ לעיר, ולפיכך הנגעים הם גם מזבח כפרה וגם יסורים
של אהבה. **והא להו** – ואילו המימרא של רבי יוחנן שנגעים ובנים
אינם יסורים של אהבה נאמרה להם, לבני ארץ ישראל, שערי חומה
שבה מקודשות הן, והמצורע צריך להשתלח מחוץ לעיר, ולפיכך אין
הנגעים יסורים של אהבה.
ובאופן נוסף מתרצת הגמרא: **ואי בעית אימא** – ואם תרצה אמור
באופן אחר, **הא בצנעא** – הברייתא שבה מבואר שנגעים הם מזבח
כפרה עוסקת בנגעים הבאים על האדם במקום צנוע המכוסה
בבגדיו, שאין הנגע ניכר לשאר בני אדם, ובאופן כזה הם יסורים של
אהבה, **הא בפרהסיא** – אבל המימרא של רבי יוחנן שבה מבואר
שנגעים אינם יסורים של אהבה עוסקת בנגעים הבאים על האדם
במקום הגלוי לכל, ובאופן כזה אין הם יסורים של אהבה.
עתה מבררת הגמרא את החלק השני בדבריו של רבי יוחנן לגבי
יסורים הבאים על האדם בענין הבנים: **ובנים לא** – וכי יסורים הבאים
על האדם בענין הבנים אינם יסורים של אהבה, **הכי דמי** – באיזה
אופן מדובר, **אילימא** – אם נאמר שכונת רבי יוחנן היא באלו דהו
להו ומתו – שהיו להם בנים ומתו, כיצד יתכן לומר שאין זה יסורים
של אהבה, **והא אמר רבי יוחנן** – והרי רגיל היה רבי יוחנן לומר, **דין**
נקמא דעשיירא ביר – זו היא העצם של בני העשירי. לפי שמתו לו
עשרה בנים בחייו, והיה רגיל ליטול עמו עצם קטנה מבנו העשירי
קשרה בסדרו. ומאחר ורבי יוחנן אדם גדול היה ודאי לא הביא
הקדוש ברוך הוא עליו יסורים שאינם של אהבה, ובהכרח שמיתת
בנים היא בכלל יסורים של אהבה.
מבארת הגמרא: **אלא יש שני אופנים של יסורים בענין הבנים, הא**
דלא הו ליה כלל – יש אדם שלא היו לו בנים כלל, ועל כך אמר
רבי יוחנן 'נגעים ובנים אינם יסורים של אהבה', **והא דהו ליה ומתו**
– ויש אדם שהיו לו בנים ומתו, כמו רבי יוחנן עצמו, ובאופן כזה הרי

אמר רבי יוסי ברכי חנינא, הרי הוא זוכה לברכות הללו
המפורשות בספר ישעיה (מח יח-ט), שנאמר 'לוא הקשבת למצותי,
ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים, ויהי כחול ירדך וצאצאי
מעריך וגו' במעתיו, לא יכרת ולא ישמד שמו מלפני'. ויש לדרוש
המקרא כך, 'הקשבת' הוא לשון המתנה, 'למצותי' היינו בשביל
שצויתיו לגמול חסד, דהיינו שאדם הגומל עם חבירו חסד בכך שהוא
ממתין לו זוכה לכל הברכות האמורות שם.

הגמרא מביאה מימרא שאמר התנא אבא בנימין בענין המזיקים:
תניא בברייתא, אבא בנמיא אומר, אלמלי [אילו] נתנה רשות
לעני לראות את השדים העומדים לפניו, אין כל ברירה יכולה
לעמוד מפני הפחד שבראית המזיקין.

הגמרא מביאה מימרות של אמוראים בענין המזיקים: אמר אביי,
אניהו - הם, המזיקים, נפיש מינן - רבים יותר מאיתנו, [קניימי עלן
כי כסלא לאוניא - וסובבים הם אותנו כמו שורת חרישה המקיפה
את הערוגה].

אמר רב הונא, כל חד וחד מינן - כל אחד ואחד מאיתנו, אלפא
משמאליה ורבכתא מימיניה - יש אלף מזיקים מצד שמאלו, ועשרת
אלפים מזיקים מצד ימינו.

אמר רבא, האי דוחקא דהוי בכלה - הדוחק שיש בשעת הדרשה
בשבת, שפעמים יושבים מרווחים ואף על פי כן נדמה להם
הדבר כאילו יושבים דחוקים, מנייהו הוי - מן המזיקים הוא,
המתעבים בין השומעים ודוחקים אותם. הני ברכי דשליה - אלו
הברכיים העייפות של תלמידי החכמים, מנייהו - מן המזיקים הוא,
שכן הם סומכים עצמם על ברכי האנשים. הני מאני דרבנן דכלו -
אלו בגדי התלמידים המתבלים מהר, אף על פי שאינם עושים
מלאכה, מחופיא דיהו - דבר זה נגרם מן המזיקים היושבים אצל
התלמידים ומתחככים בבגדיהם. הני כרעי דמנקפן - אלו הרגלים
הנתקלות במכשול ונפצעות, מנייהו - מן המזיקים הוא.

האי מאן דכעי למידע להו - מי שרוצה להכיר בכך שיש מזיקים
מסביבו, לית קימא נהילא - יביא אפר מנופה, ונהדר אפרייה -
ויפורו סביב מיטתו בלילה, ובצפרא חוי כי כרעי דתרנגולא -
ובבוקר הוא יראה בתוך האפר כעין צורה של רגלי תרנגול, לפי
שרגלי השדים דומים לרגלי התרנגולים.

האי מאן דכעי למחזינהו - מי שרוצה לראותם ממש בעיניו, לית
שלייתא דשנרתא - יביא שליית וד של חתול נקבה, אוכמתא בת
אוכמתא - שחורה בת שחורה, כלומר, שחתול נקבה זו צבעה שחור,
ואף אמרה היה צבעה שחור, בוכרתא בת בוכרתא - והיא בכורה
לאמה ואף אמרה בכורה היתה, ולקליה בנורא - וישורף לאותה
שליא באש, ולשחקיה - ולאחר מכן יכתוש אותה לאפר דק, ולימלי
עניה מניה - ויתן מעט מן האפר זה בתוך עיניו, וחוי להו - ועל ידי
כן יוכל לראות את המזיקים. ולשדייה בנוכתא דפרזלא - וישים את
הנותר מן האפר בתוך קנה חלול של ברזל, ולחתמיה בגושפנקא
דפרזלא - ויסגור את הקנה בחותם של ברזל, דילמא נגבי מניה
שאם לא כן יש לחוש שמא יגבנו המזיקים את האפר ממנו. אבל עתה
שהוא סגור וחתום אין להם שליטה עליו. ולחתום פומיה כי חיכי
דלא ליתוק - ויסגור אותו אדם את פיו ויהדקו היטב, כדי שלא יזיק
מן השדים.

רב ביבי בר אבבי עבר הכי - עשה כן, חזא ואתוק - ראה את
השדים, וניזוק. בעי רבנן דמי עליה ואתפי - ביקשו חכמים רחמים
עליו ונתרפא.

הגמרא מביאה מימרא של התנא אבא בנימין בענין תפילה: תניא
בברייתא, אבא בנמיא אומר, אין תפלה של אדם נשמעת אלא
כשמתפלל בבית הכנסת, שנאמר (מלכים א, ח כח) 'לשמע אל הרה
ואל התפלה', ויש ללמוד ממקרא זה שבמקום שיש בו רנה, דהיינו
בבית הכנסת שאומרים בו הציבור שירות ותשבחות בנעימת קול
ערב, שם תהא התפלה.

הגמרא מביאה מימרא נוספת כעין זו: אמר רבין בר רב אדא אמר
רבי יצחק, מנין שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת, שנאמר

(תהלים פב כ) 'אלהים נצב בעדת אל', ויש לדרוש תיבת 'עדת' מלשון
'בית מועד', דהיינו שהקדוש ברוך הוא נצב בבית הכנסת, שהוא
הבית שבו מתוועדים עמו ישראל.

ומנין לעשרה אנשים שמתפללין ששכינה מצויה עמהם, שנאמר
(שם) 'אלהים נצב בעדת אל, ויעדה' היא התאספות של עשרה
אנשים.

ומנין לשלשה דינים שיושבין בדין ששכינה מצויה עמהם, שנאמר
(שם) 'בכרב אלהים ישפוט', ואלהים היינו בית דין של שלשה
דיינים.

ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם, שנאמר
(מלאכי ג טו) 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' וישמע
ויקרב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו'. ומאחר ונקט הכתוב
בלשון 'איש אל רעהו' יש ללמוד שמדובר בשנים העוסקים בתורה,
שהשכינה שרויה עמם.

מבשרת הגמרא: מא' - מה היא כוונת המשך הפסוק 'ולחשבי שמו',
מבשרת הגמרא: אמר רב אשי, אפילו אם חשב אדם לעשות מצוה
ונאנס ולא עשה, מכל מקום מעלה עליו הכתוב כאילו עשה.

ומנין שאפילו אדם אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו,
שנאמר (שמות כב כא) 'בכל המקום אשר אוכיר את שמי אבוא אליך
ובכרתיך'. ויש לבאר המקרא כך, בכל מקום אשר יזכר שמי על פי
מצוותיו ודבריו, דהיינו בלימוד התורה, אז אבוא ואשרה את שכינתי

שם. ומאחר ונקט הכתוב בלשון יחיד 'אבוא אליך', יש ללמוד
שאפילו יחיד העוסק בתורה שכינה שרויה עמו.

מקשה הגמרא: וכי מאחר דאפילו חד - מאחר ונתבאר שאפילו
אדם אחד העוסק בתורה שכינה עמו, תרי מפעיא - וכי צריך לומר
שאף שנים העוסקים בתורה שכינה שרויה עמם.

מתרצת הגמרא: תרי מכתבן מלייהו - שנים העוסקים בתורה מעלה
יתירה יש בהם, שנכתבים דבריהם בספר הזכרונות, כמאמר הכתוב

(מלאכי ג טו) 'ויקרב ספר זכרון לפני ליראי ה' ולחשבי שמו', חד לא
מכתבן מליה - אבל אדם אחד העוסק בתורה אין נכתבים דבריו
בספר הזכרונות, אף על פי שהשכינה שרויה עמו.

שבה הגמרא ומקשה: וכי מאחר דאפילו תרי - מאחר ונתבאר
שאפילו שנים העוסקים בתורה שכינה עמהם, תלתא מפעיא - וכי
צריך להשמיענו שאף שלשה היושבים בדין השכינה שרויה עמם.

מתרצת הגמרא: מהו דתימא - שמא תאמר, דינא שלמא בעלמא
הוא - שהדין הוא עשית שלום בלבד, ואינו בכלל לימוד התורה,
ולא אתיא שכינה - ואין השכינה שרויה עם הדיינים, קא משמע לן
דינא נמי היינו תורה - לפיכך צריך להשמיענו שאף עשית דין
בכלל עסק התורה היא והשכינה שרויה שם.

שבה הגמרא ומקשה: וכי מאחר דאפילו תלתא - מאחר ונתבאר
שאפילו שלשה העוסקים בדין שכינה עמם, עשרה מפעיא - וכי יש
צורך בדבר להשמיענו שעשרה אנשים המתפללים שכינה שרויה
עמם.

מתרצת הגמרא: עשרה אנשים המתפללים יש להם מעלה יתירה,
דקרמה שכינה ואתיא - שהשכינה מקדימה ובאה לבית הכנסת,
קודם שיבואו לשם כל העשרה, אבל תלתא עד דיתבי - שלשה
דיינים היושבים בדין אין השכינה שרויה עמם עד שיישבו שלשתם.

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב אבין בר רב אדא בשם רבי
יצחק, בענין התפילין של הקדוש ברוך הוא: אמר רב אבין בר רב
אדא אמר רבי יצחק, מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין,
שנאמר (ישעיה סח כ) 'נשבע ה' בימינו וכו' וכו', 'בימינו' זו התורה
שנאמר בה (דברים לג ב) 'מימינו' איש דת למו', וכו' וכו' וכו' אלו
תפילין, שנאמר בהם (תהלים טו א) 'ה' עוז לעמו יתן'.

מבשרת הגמרא: ומנין יש ללמוד שהתפילין עוז [חזק] הם
לירשאל, כלומר, מנין שהמקרא 'ה' עוז לעמו יתן' אכן נאמר לענין
תפילין.

מבשרת הגמרא: דכתיב (דברים כח ט) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה'
נקרא עליך ויראו ממך', ותניא בברייתא, רבי אליעזר הגדול אומר,

המתפלל ולא המתין את חבירו טורפין לו וכו'. פירש רבינו תם דזה היה להם בבתי כנסיות שלהם שהיו בשדה ולכן בלילה יש להמתין. וזה"ל היה מאחר תפלתו ומאריך עד שיצאו כולם ואם בתוך כך היה שום אדם בא בבית הכנסת היה מעיין בספר עד שגמרו תפלתם. ונאה להחמיר אף לנו: **כי** כסלא לאוגיא. **חד** לא מכתב מליה בספר

הזכרונות. כלומר עם אחרים אבל בספר לבדו נכתבין כדאמרין וכל מעשיך בספר נכתבין (אבות פרק ב) כ"ש מדה טובה: **אלו** תפילין שבראש. לפי שיש בזה רוב שם של שדי שהשי"ן כתובה בקמט שבבתים והדל"ת ברצועות. ותימא משבת פרק במה מדליקין (דף כח ב) דקאמר מן המותר בפ"ך ולא מפיק רצועות מתורת ה' בפ"ך. ועוד דבפ' בתרא דמגילה (דף כו ב) קרי לרצועות תשמישי קדושה בעלמא. אלא י"ל אלו תפילין שבראש לפי שהן בגבהו של ראש ונראין דשייך בהו וזהו אבל תפילין של יד מכוסין דכתיב (שמות יג) לך לאות על ירך ולא לאחרים לאות: **מי** כעמך ישראל. זה שישד הפייטן (ביום א' דפסח) טוטפת כלילי גדלי: **אחורי** בית הכנסת. פי' רש"י כל פתחו בני כנסיות היו למזרח ואחוריהם למערב וזה המתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבהכ"נ נראה כנפיר במי שהצבור מתפללין לפניו. ולא נראה דאדרבה במהדר אפיה לבית הכנסת מחזיר כשתי רשויות שהקהל מתפללין למערב והוא מתפלל כנגדם למזרח. ע"כ נראה אחורי בהכ"נ מי שהוא אחורי העם במזרח והעם משתחוים למערב ולהכי קאמר ולא מהדר אפיה כו'. דוקא הם שהיה מנהגם להתפלל למערב. אבל אנו מתפללים למזרח שאנו מעברו של א"י ובתיב דהתפללו אליך דרך ארצם (מ"א ח) ונראה כמו שפי' להם לצד מערב יתפרש לנו לצד מזרח:

שאלמלי

שנאמר: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ויקשב ה' וגו'." מאי "ולחושבן שמו"? אמר רב אשי: חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה. ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו? **שנאמר:** "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך". וכי מאחר דאפילו חד, תרי מפעיא?! תרי מפעלן מליהו בספר הזכרונות, חד לא מפעלן מליה בספר הזכרונות. וכי מאחר דאפילו תרי, תלתא מפעיא?! מהו דתימא: דינא, שלמא בעלמא הוא, ולא אתיא שכינה - קמשמע לן דינא נמי היינו תורה. וכי מאחר דאפילו תלתא, עשרה מפעיא?! עשרה קדמה שכינה ואתיא, תלתא עד דיתבי. אמר ר' אבין בר רב אדא, אמר ר' יצחק: מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין? **שנאמר:** "נשבע ה' בימינו ובורע עזו"; "בימינו", זו תורה, **שנאמר:** "מימינו איש דת למו". ובורע עזו, אלו תפילין, **שנאמר:** "ה' עז לעמו וימן". ומנין שהתפילין עוז הם לישראל? דכתיב: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ויראו מפוך", ויתניא, ר' אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייה בר אבין: הני תפילין דמרי עלמא, מה בתיב בהו? אמר ליה: "ומי פעמך ישראל, גוי אחד בארץ". ומי

לוא הקשבת. לשון המתנה היא: למצותי. בשביל מצותי אשר צויתי לגמול חסד: לראות. כל השדים העומדים לפני: כי כסלא לאוגיא. כשורת חפירה המקפת האוגיא שעושה תחת הגפנים כמו ששנינו (מ"ק דף ב) אץ עושה אוגיות לגפנים לאסוף שם מים להשקות הגפן. כסלא הוא תלם של מענה המקפת סביב סביב את תל האוגיא והגפן נטוע בתל

ובריש נדרים (דף ו ב) הדין אוגיא להו פאה: האי דוחקא דהוי בכלה. פעמים שבני אדם יושבים ורווחים ביום השבת שבאין לשמוע דרשה ודומה להם כיושבים דחוקים: הני ברכי דשלחי. ברכים עיפיים: מאני דרבנן דבלו. בגדי התלמידים שבלים מהו והם אינם בני מלאכה שילבו בגדיהם: מחופיא דידהו. באין המזיקים ויושבין אצלם ומתחבכים בהם. חופיא לשון חופץ ומפספס (שבת דף ג:) פריירי בלעז: שלייתא דשונרתא. שליית הולד של חתול נקבה: בוכרתא. הבכורה לאמה: בת בוכרתא. ואף אמה היתה בכורה: ולימלי עיניה מניה. ישים ממנה מעט בעיניו. כל לשון נתינה בעין קורוהו בלשון גמרא לשון מלו לפי שבדבר מועט הוא מלא: גובתא דפרזלא. קנה חלול של ברזל: ולחתמיה. לקנה: בגושפנקא דפרזלא. בחותם של ברזל דבמדי דצייר דחיתם לית להו רשותא כדאמרין בכל הבשר בשחשת חולין (דף קה ב): במקום רנה. בבחכ"נ ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעימת קול ערב: בעדת אל. בבית מועד שלו: ומנין לעשרה וכו'. עדה קרויה בעשרה שגא' עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדבר יד) יצאו כלב ויהושע: בקרב אלהים ישפוט. ואין בית דין קרוים אלהים אלא בג' פ"ק דסנהדרין (דף ג:) ויקשב ה'. ממתין להם שם: אשר אוכיר את שמי. אשר יזכר שמי על מצותי ודבר: אבא אליך. לשון יחיד הוא: מכתבן מליהו. דכתיב ויתב ספר זכרון לפניי (סיפא דקרא): קדמה שכינה ואתיא. קדמה שיהיו כל העשרה: נצב בעדת אל. מעיקרא שמוע: עד דיתבי. כדכתיב ישוט בשעת המשפט: עוז לעמו. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב ויראו וגו' ויראו מנין: מה כתיב בהו. בשלמא בתפילין דידן כתיב שמוע (דברים ו) וזהו אם שמוע (שם יא) קדש לי כל בכור (שמות יג) וזהו כי יביאך (שם) פרשיות שנצטוו בהם לשום זכרון מצותיו של הקב"ה אות חכרון להם לישראל אלא בדידיה מאי כתיב בהו: האמרת. לשון חשיבות ושבח כמו יתאמר כל פועלי און (תהלים צד) ישתבחו: בשאר בתי מא. שהרי ארבעה בתים הם: וכולהו

משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישאל? אין, דכתיב: "את ה' האמרת היום", (ובכתיב:) "וה' האמירך היום". אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, **שנאמר:** "שמע ישראל, ה' אלהינו ה' אחד", ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, **שנאמר:** "ומי פעמך ישראל, גוי אחד בארץ". אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: תינח בחד ביתא, בשאר בתי מאי? אמר ליה: "כי מי גוי גדול", "ומי גוי גדול", "אשר יד ישראל", "או הנסה אלהים", וילתתך עליון. אי הכי, נפיש להו מוכי בתי! אלא, "כי מי גוי גדול", "ומי גוי גדול", דדמין להדרי, בחד ביתא, "אשר יד ישראל", "ומי פעמך ישראל", "או הנסה אלהים" בחד ביתא, וילתתך עליון" בחד ביתא. וכולהו

ויכולהו כתיבי באדרעיה. כל הכתובים הללו כתובים בזרוע בבית אחד
שאותן של יד אינן אלא בית אחד כדאמרינן במנחות (דף לד:) וכל הפרשיות
כתובות בו: משאיל בו. מה טיבו של פלוגי למה לא בא: ירא את ה'. שהיה
רגיל לבא אליה: אשר הלך חשבים ואין נוגה לו. אשר עתה הלך למקום
חשך אשר ימנע עצמו מלהשכים לפתחו:
ואין עונה. שיעור שיוכלו לענות דבר
קדושה: אלהי אברהם. שקבע מקום
לתפלתו: בעזרו. כדרך שהיה עזר
לאברהם: אל יפסיע פסיעה גסה. לפי
שמראה בעצמו שעבד בית הכנסת דומה
עליו במשנה: נדרפה. לשון מורצה משמע
שהרחף רץ: לפרקא. לשמוע הדרשה:
מחליין רבנן שבתא. דאמר מר (שבת
ד' קיג:) אסור לפסוע פסיעה גסה בשבת
שנאמר אם תשיב משבת רגלך: אנרא
דפרקא. עיקר קבול שכן הבריות הרצים
לשמוע דרשה מפי חכם היא שכן
המורצה שהרי רובם אינם מבינים להעמיד
גיסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן
שיקבלו שכן למדו: אנרא דכלה. שבת
שלפני הרגל שהכל נאספין לשמוע הלכות
הרגל: אנרא דשמעתא סברא. שהוא
יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר:
אנרא דתענית' צדקתא. שנתנין צדקה
לעבד לפרנסת העניים שהתענו היום:
דלוי'. להרים קול בלשון נדי ועגמת נפש

1 וכולהו כתיבי באדרעיה. אמר רבין בר רב אדא, אמר ר'
יצחק: כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא יום אחד,
הקדוש ברוך הוא משאיל בו, שנאמר: "מי ככם ירא ה'
שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו"; אם
לדבר מצוה הלך, נוגה לו, ואם לדבר הרשות הלך, אין
נוגה לו. "יבטח בשם ה'" - מאי טעמא? משום דהוה
ליה לבטוח בשם ה' ולא בטה. אמר ר' יוחנן: בשעה
שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת, ולא מצא בה
עשרה, מיד הוא פועם, שנאמר: "מדוע באתי ואין איש,
קראתי ואין עונה". אמר ר' חלבו, אמר רב הונא: כל
הקובע מקום לתפלתו, אלהי אברהם בעזרו, וכשמת
אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמדיו של אברהם
אבינו. ואברהם אבינו, מנא לן דקבע מקום? דכתיב:
"וישכב אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין
עמידה אלא תפלה, שנאמר: "ויעמד פינתם ויפללו".
אמר ר' חלבו, אמר רב הונא: היוצא מבית הכנסת, אל
יפסיע פסיעה גסה. אמר אביי: לא אמרן, אלא למיפק,

18 אבל למיעל - מצוה למרהב, שנאמר: "נדרפה לדעת את ה'". אמר ר' יוירא: מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא
19 בשבתא, אמינא: "קא מחליין רבנן שבתא"! כיון דשמענא להא דר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה
20 ואפילו בשבת, שנאמר: "אחרי ה' ילכו, פאריה ישאג" וגו', אגא נמי דהיטא. אמר ר' יוירא: אנרא דפרקא רהטא. אמר אביי: אנרא
21 דבבלה דוחקא. אמר רבא: אנרא דשמעתא סברא. אמר רב פפא: אנרא דבי טמא שתיקותא. אמר מר זוטרא: אנרא דתעניתא צדקתא.
22 אמר רב ששת: אנרא דהספדא דלוי. אמר רב אשי: אנרא דבי הלולי מילי. אמר רב הונא: כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא
23 "רשע", שנאמר: "סביב רשעים יתהלכו". אמר אביי: לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי בגישתא, אבל מהדר אפיה לבי בגישתא
24 לית לן בה. ההוא נברא דקא מצלי אחורי בי בגישתא, ולא מהדר אפיה לבי בגישתא. חלף אליהו, חזייה, אידימו ליה כמיינא, אמר
25 ליה: כדו בר קיימת קמי מרד? שלף ספסרא וקטליה. אמר ליה: ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי, ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר
26 יצחק: מאי "כרום ולות לבני אדם"? אמר ליה: אלו דברים שעומדים ברומו של עולם, ובני אדם מזלזלין בהו. ר' יוחנן ור' אלעזר
27 דאמרי תרווייהו: כיון שנצטרך אדם לבריות, פניו משתנות בכרום, שנאמר: "כרום ולות לבני אדם". מאי "כרום"? כי אתא רב דימי
28 אמר: עוף אחד יש בכרפי הים, ו"כרום" שמו, וכיון שחמה זורחת, מתהפך לכמה גוונים. ר' אמי ור' אפי דאמרי תרווייהו: כאלו גזון
29 בשני דינים, אש ומים, שנאמר: "הרכבת אגוש לראשנו, כאנו באש ובמים". אמר ר' חלבו, אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר
30 בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, שנאמר: "ויהי בעלות המנחה, ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' ענני ה'
31 ענני", ענני שתרד אש מן השמים, ו"ענני" שלא יאמרו מעשי כשפים הם. ר' יוחנן אמר: אף בתפלת ערבית, שנאמר: "תבון תפלתי
32 קמרת לפניך, משאת כפי מנחת ערב". רב נחמן בר יצחק אמר: אף תפלת שחרית, שנאמר: "ה' בקר תשמע קולי, בקר אענה לך
33 ואצפה". ואמר ר' חלבו, אמר רב הונא: כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, שנאמר: "קול ששון וקול
34 שמחה, קול חתן וקול בלה, קול אומרים הודו את ה' צבאות". ואם משמחו, מה שבר? אמר ר' יהושע בן לוי: זוכה לתורה שנתנה
35 בחמשה קולות, שנאמר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, ויהי קולות ובקרים וענן כבד על ההר, וקול שופר" וגו', "ויהי קול השופר
36 וגו', והאלהים יענו בקול". איני? והא כתיב: "וכל העם רואים את הקולות"! אותן קולות דקודם מתן תורה הוו. ר' אבהו אמר:
37 כאילו הקריב תודה, שנאמר: "מבאים תודה בית ה'". רב נחמן בר יצחק אמר: כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, שנאמר: "כי
38 אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'". ואמר ר' חלבו, אמר רב הונא: כל אדם שיש בו יראת שמים, דבריו נשמעים, שנאמר:
39 "סוף דבר הכל נשמע, את האלהים ירא": מאי "כי זה כל האדם"? א"ר אלעזר: אמר הקדוש ברוך הוא: כל העולם כולו לא נברא
40 אלא בשביל זה. ר' אבהו בר בהנא אמר: שקול זה כנגד כל העולם כולו. ר' שמעון בן עזאי אומר, ואמרי לה ר' שמעון בן זומא
41 אומר: כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה. ואמר ר' חלבו, אמר רב הונא: כל שיועד בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום, יקדים
42 לו שלום, שנאמר: "בקש שלום וירדפו". ואם נתן לו ולא החזיר, נקרא "גזול", שנאמר: "ואתם בערתם הפרם, גזלת העני בכתבים".

ברכות - דף ו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שלישי) קכג

לְדַבֵּר הִלְכָה וְאִפִּילוּ בִשְׁבֶּתָּ, שְׁנֵאמַר (שם יא) אֲחֵרֵי ה' יִלְכוּ בְּאֵרֶיהָ
 יִשְׁאָגוּ, כִּי הוּא יִשְׁאָג וְיִחַדְדוּ בְּנֵי מִסִּין, כְּלוּמַר, שִׁישׁ לֹאֲדָם לִרְוִי
 אַחֵר הַבּוֹרָא כְּרִיצַת הַבּוֹרָח מִן הָאֵרִי וְשִׁרְשָׁאֵי הוּא לִרְוִי אִפִּילוּ
 בִּשְׁבֶּתָּ, אֲנָא נְמִי רְהִימָנָא - מֵאֵז נֹדֵה אָף אֲנִי לִרְוִי לִשְׁמִיעַת
 הַדְרָשָׁה.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נֹסֶפֶת הַעֲוֹסֶקת בְּרִיצָה לִשְׁמִיעַת הַדְרָשָׁה:
 אֲמַר רַבִּי יוֹרְאָה, אֲנִירָא דְּפִרְקָא דְּהֶמְטָא - עֵיקַר הַשְׁכַּר שֶׁל הָאֲנָשִׁים
 הָרָצִים לִשְׁמוֹעַ דְּרָשָׁה מִפִּי חֲכָם הוּא עַל הָרִיצָה, וְלֹא עַל הַשְׁמִיעָה
 עֲצֻמָּה, שֶׁכֵּן רֹבֵם אֵינֶם מְבִינִים אֶת דְּבָרֵי לְעוֹמֶק.
 אֲמַר אַבְי, אֲנִירָא דְּכִלְה דְּיוֹחֶקָא - עֵיקַר הַשְׁכַּר שֶׁל הָאֲנָשִׁים
 הַמֵּתְאֲסִיִּים בִּשְׁבֶּת שְׂקוּדִים הָרִגְלִי, לִשְׁמוֹעַ מִפִּי הַחֲכָם אֶת הַלְכוֹת
 הָרִגְלִי, הוּא עַל הַדּוּחָק וְהַצְפִּיפוֹת הַשּׁוֹרְרִים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם.
 אֲמַר רַבָּא, אֲנִירָא דְּשִׁמְעָתָא כְּכִרָא - עֵיקַר הַשְׁכַּר שֶׁל הַעֲוֹסֶק
 בְּלִימּוּד הַסּוּגִיּוֹת הוּא עַל מֵה שִׁיגַע וְטוֹרַח וּמַחֲשָׁב לְהַבִּין הַטַּעַם שֶׁל
 כָּל דָּבָר שֶׁלּוּמָד.
 אֲמַר רַב פִּפְא, אֲנִירָא דְּבִי מְטִיָּא שְׁתִּיקוּתָא - עֵיקַר הַשְׁכַּר שֶׁל
 הַיּוֹשֵׁב בְּבֵית הָאֲבֵל, הוּא עַל מֵה שְׁשׁוּתָק.
 אֲמַר מֶר זֻטְרָא, אֲנִירָא דְּתַעֲנִיתָא צִדִּיקָתָא - עֵיקַר שֹׁכֵר הַמִּתְעַנֶּה
 בְּתַעֲנִית צִיבּוֹר הוּא עַל הַצְדָּקָה שְׁנוּתִים בְּמוֹצָאֵי הַתַּעֲנִית, לְצוֹרֵךְ
 פְּרִנְט הַעֲנִיִּים שֶׁהִתְעַנּוּ הַיּוֹם.
 אֲמַר רַב שִׁשְׁתִּי, אֲנִירָא דְּהֶסְפָּדָא דְּלוּיָא - עֵיקַר שֹׁכֵר הַמְסַפִּידִים אֶת
 הַנְּטֵרִים הוּא עַל כֵּךְ שְׁמִרְמִיִּים קוֹלֵם בְּלִשׁוֹן קִינָה וְצַעַר, כְּדִי לַעֲוֹר
 הַשּׁוֹמְעִים לְבַכִּיהָ.
 אֲמַר רַב אֲשִׁי, אֲנִירָא דְּבִי הִלּוּלִי מִלֵּי - עֵיקַר הַשְׁכַּר שֶׁל הַמִּשְׁתַּתְּפִים
 בְּשִׁמְחַת חֵתָן הוּא עַל כֵּךְ שֶׁמִּשְׁמַחִים אוֹתוֹ בְּדַבְרִים.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נֹסֶפֶת שֶׁל רַב הוֹנָא, בַּעֲנִין הַמִּתְפַּלֵּל מִחוּץ
 לְבֵית הַכְּנֶסֶת: אֲמַר רַב הוֹנָא, כָּל אָדָם הַמִּתְפַּלֵּל אַחֲרֵי בֵּית
 הַכְּנֶסֶת, כְּלוּמַר, שְׁעוּמָד אַחֵר הַכּוֹתֵל אַחֲרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת שְׁבו
 קְבוּעִים הַפְתָּחִים, נִקְרָא רִשְׁעִי, לִפִּי שֶׁהוּא נֹרָא כְּכּוֹפֵר בְּמִי שֶׁהַצִּיבּוֹר
 מִתְפַּלְלִים לִפְנֵי, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים יב ט) 'כִּיבִי רִשְׁעִים יִתְהַלְכוּ', וְיֵשׁ
 לְדֹרוֹשׁ מִקְרָא זֶה עַל הַמִּתְפַּלְלִים מִסְבִּיב לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאֵינֶם נִכְנָסִים
 לְתוֹכוֹ, שֶׁנִּקְרָאִים רִשְׁעִים.
 אֲמַר אַבְי, לֹא אֲמָרָן - לֹא אֲמַר רַב הוֹנָא אֶת דְּבָרָיו, אֲלֵא בְּאוֹפֶן
 דְּלֹא מְהֵדֵר אִפִּיהָ לְבִי בְּנִישְׁתָּא - שֶׁאֵין אוֹתוֹ אָדָם מַחֲזִיר אֶת פָּנָיו
 לְצַד בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֲלֵא מִתְפַּלֵּל לְצַד הַשֶּׁנִּי, כְּגוֹן אִם הֵכֵל מִתְפַּלְלִים
 לְצַד מַעֲרֵב הוּא מִתְפַּלֵּל לְצַד מִזְרָח, אֲכָל מְהֵדֵר אִפִּיהָ לְבִי בְּנִישְׁתָּא
 - אִם מַחֲזִיר הוּא אֶת פָּנָיו לְצַד בֵּית הַכְּנֶסֶת, כְּלוּמַר, שֶׁמִּתְפַּלֵּל לְאוֹתוֹ
 הַצַּד שֶׁהֵכֵל מִתְפַּלְלִים, אֲלֵא שֶׁהוּא עוֹמֵד מִבְּחוּץ, לִית לָן בָּהּ - לֹא
 אִיכַפֵּת לָנוּ מִמַּעֲשֵׂיו.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בַּעֲנִין זֶה: הֵהוּא זִכְרָא - מַעֲשֵׂה בְּאָדָם אֶחָד,
 דְּקָא מְצִיל אַחֲרֵי בִי בְּנִישְׁתָּא - שֶׁהִיא מִתְפַּלֵּל אַחֲרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת,
 וְלֹא מְהֵדֵר אִפִּיהָ לְבִי בְּנִישְׁתָּא - וְלֹא הַחֲזִיר פָּנָיו לְצַד בֵּית הַכְּנֶסֶת.
 חֶלֶף - עֵבֶר שֶׁם אֲלִיהוֹ הַנְּבִיא, חֲזוּיָה - רֹאֵהוּ אוֹתוֹ אָדָם, אִידְמִי לִיה
 כְּמִיָּעָא - וְהִיא נִדְמָה לוֹ אֲלִיהוֹ כְּסוּחַר עֲרִבִי. אֲמַר לִיה אֲלִיהוֹ הַנְּבִיא
 לְאוֹתוֹ אָדָם, כְּדוּ בְּרִי קִיָּמַת קִמִּי מִרְךָ - וְכִי כִשְׁתִּי רְשׁוּת עוֹמֵד
 אֵתָּה לִפְנֵי אֲדוֹנִךְ, כְּלוּמַר, שֶׁבִּהְתְּנָהוּ עַתָּה זֶה אֵתָּה מֵרָאָה בְּעֶצְמְךָ
 כְּאִילוּ יֵשׁ חֲלִילָה שְׁתֵּי רְשׁוּתִים בְּעוֹלָם, שֶׁכָּל הַמִּתְפַּלְלִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת
 מִתְפַּלְלִים לְצַד אֶחָד, וְאִילוּ אֵתָּה מִתְפַּלֵּל לְצַד אֶחָד. שְׁלָף סַפְכָּרָא
 וְקִטְלָה - שֶׁלֹּף אֲלִיהוֹ הַנְּבִיא חָרַב וְהָרָג לְאוֹתוֹ אָדָם.
 הַגְמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַמִּשְׁךָ הַפְּסוּק 'סְבִיב רִשְׁעִים יִתְהַלְכוּ': אֲמַר לִיה
 הֵהוּא מִרְבֵּנָן - אֶחָד מִן הַחֲכָמִים, לְרַב בִּיבִי בְּרִי אַבְי, וְאֲמַרִי לָהּ -
 וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִמֵּר כֵּן רַב בִּיבִי לְרַב נְחֶמָן בְּרִי יִצְחָק, מֵאִי - מֵה הוּא
 בִּיאֹר הַתִּיבּוֹת 'כְּרוֹם לְבָנִי אָדָם', הַכְּתוּבוֹת לְאַחֵר הַתִּיבּוֹת
 'סְבִיב רִשְׁעִים יִתְהַלְכוּ'.
 אֲמַר לִיה, יֵשׁ לְבֹאֵר מִקְרָא זֶה כֵּךְ, 'כְּרוֹם' אֵלּוּ דְּכָרִים שְׁעוּמָדִים
 בְּרוֹמֵם שֶׁל עוֹלָם, כְּגוֹן הַתְּפִלָּה שְׁעוּלָה לְמַעְלָה, 'זוֹלוֹת לְבָנִי אָדָם'
 הֵינּוּ וְכֵן אָדָם מוֹלִילִין בָּהֶן.
 רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלֵעָזָר דְּאֲמַרִי תְּרִוּיָהוּ - בִּיאָרוּ שְׁנֵיהֶם אֶת הַפְּסוּק

וְכוֹלָהוּ בְּתִיבֵי בְּאֲדָרְעִיה - בּוֹרוּעוֹ, כְּלוּמַר, כָּל אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ
 כְּתוּבוֹת בְּתִפְלִין שֶׁל יָד שֶׁל בֵּית אֶחָד, כֶּשֶׁם שֶׁמִּצִּינוּ בְּתִפְלִין שִׁלְנוּ,
 שְׁאוֹתָם פְּרָשִׁיּוֹת הַמוֹנַחוֹת בְּתִפְלִין שֶׁל רֹאשׁ בְּאַרְבַּעָה בְּתִים מוֹנַחוֹת
 בְּתִפְלִין שֶׁל יָד בְּבֵית אֶחָד.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נֹסֶפֶת שֶׁל רַבִּין בְּרַב אָדָא בִּשְׁם רַבִּי יִצְחָק,
 בַּעֲנִין תְּפִלָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: אֲמַר רַבִּין בְּרַב אָדָא אֲמַר רַבִּי יִצְחָק,
 כָּל אָדָם הַרְגִּיל לְבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת מִיָּד יוֹם, וְלֹא בָּא יוֹם אַחֵר,
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁאֵל בּוּ - שׁוֹאֵל עָלָיו, מִדַּעַד לֹא בָּא פְּלוּנִי הַיּוֹם
 לְבֵית הַכְּנֶסֶת. שְׁנֵאמַר (שְׁמִיעָה ג ט) 'מִי כֶּכֶם יִרָא ה' שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל עֲבָדָיו
 אֲשֶׁר הִלֵּךְ חֲשִׁכִים וְאֵין נֹגֵה לוֹ'. וְיֵשׁ לְדֹרוֹשׁ הַמִּקְרָא כֵּךְ, שֶׁהַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא שׁוֹאֵל מֵה אִירַע עִם אוֹתוֹ אָדָם יִרָא שָׁמַיִם, שֶׁהִיא רִגְלִי
 לְהַשְׁכִּים בְּכָל יוֹם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, לִשְׁמוֹעַ אֶת תְּפִלַּת הַשְּׁלִיחַ צִיבּוֹר
 וְשֶׁהוּא עַבְדֵּי הַשֶּׁם, וְעַתָּה הִלֵּךְ אָדָם זֶה לְמִקּוֹם חוּשֶׁךְ, דְּהֵינּוּ דְּבָר
 הַרְשׁוֹת, וּמִנֵּעַ אֶת עֲצוּמוֹ מִלְּהַשְׁכִּים לְבֵית הַכְּנֶסֶת.
 וּבִיאֹר הַתִּיבּוֹת וְאֵין נֹגֵה לוֹ' כֵּךְ הוּא, אִם לְדַבֵּר מְצוּה הִלֵּךְ אוֹתוֹ
 אָדָם, אִזִּי נֹגֵה לוֹ - תֹּאכִיר לוֹ הַמְצוּה אֶת הַחוּשֶׁךְ, כְּלוּמַר, יִצְלִיחַ
 בְּמַעֲשָׂיו, וְאִם לְדַבֵּר הַרְשׁוֹת הִלֵּךְ, אֵין נֹגֵה לוֹ - אֵין דָּבָר הַמֵּאִיר
 לוֹ, אֲלֵא בַּחוּשֶׁךְ יִלֵּךְ, וְלֹא יִצְלִיחַ בְּמַעֲשָׂה יָדָיו.
 וְסוּיָם הַפְּסוּק הוּא 'בְּכֹחַ בִּשְׁם ה' וְיִשְׁעֶךָ בְּאֵלְהִי', וְהַכּוּנָה בּוֹהֵה הִיא
 לְבֹאֵר מֵאִי מְטָעָא - מֵה הוּא טַעַם הַדְּבָר שֶׁנִּשְׁנַע אוֹתוֹ אָדָם עַל
 שֶׁהִלֵּךְ לְדָבָר הַרְשׁוֹת לַעֲסוֹק בְּצַרְבֵּיו. מִשּׁוֹם דְּהוּא לִיה לְכַמּוֹחַ בִּשְׁם
 ה' שִׁמְצִיא לוֹ אֶת צַרְבֵּיו אָף אִם יִלֵּךְ תַּחֲלִילָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְתַפִּילָה,
 וְלֹא בְּכֹחַ בּוּ.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נֹסֶפֶת בַּעֲנִין אֵלּוּ שְׁאִינֶם בָּאִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת:
 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשִׁעָה שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְלֹא
 מְצָא בָּהּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים, מִיָּד הוּא כּוֹעֵם, שְׁנֵאמַר (שם ג א) 'מִדַּעַד
 בָּאתִי וְאֵין אִישׁ, קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֵה'. כְּלוּמַר, שֶׁאֵין אֲנִי מוֹצֵא בְּבֵית
 הַכְּנֶסֶת מִנֵּין שֶׁל עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים הָרְאוּיִים לַעֲנוֹת לְכָל דָּבָר שֶׁבְּקְדוּשָׁה.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא בַּעֲנִין קְבִיעוֹת מְקוֹם לְתַפִּילָה: אֲמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ
 אֲמַר רַב הוֹנָא, כָּל אָדָם הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפִּילָתוֹ, כְּלוּמַר, שֶׁמִּתְפַּלֵּל
 בְּמִקּוֹם קְבוּעִי, וְלֹא פֶּעַם בְּמִקּוֹם אֶחָד וּפֶעַם בְּמִקּוֹם אֶחָד, זֹכֵה לְכָךְ
 שְׁלֵאָה אֲבָרְהָם אֲבִינוּ וְשֶׁהִיא אָף הוּא קוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפִּילָתוֹ יֵהֵא
 בְּעוֹרֵו, כְּדָרֵךְ שֶׁהִיא עוֹזֵר לְאַבְרָהָם. וְכִשְׁמַת אוֹתוֹ אָדָם, אֲמַרִים לוֹ
 וְעָלִיו בְּהַסְפָּדוֹ, אִי עָנִיו אִי חָסִיד - אִי עַל הָעֲנִיו, אִי עַל הַחֲסִיד,
 שֶׁהִיא מְתַלְמִידִיו שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ עָלֵיו הַשְּׁלוֹם.
 מְבִרַרֵת הַגְמָרָא: וְאֲבָרְהָם אֲבִינוּ, מָנָא לָן דְּקִבְעַת מְקוֹם - מִנֵּין לָנוּ
 שֶׁהִיא דְּרָכָה לְקוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפִּילָתוֹ, שֶׁלִּפְיֵךְ קוֹרְאִים אֲנִי אֶת הַקּוֹבֵעַ
 מְקוֹם 'מְתַלְמִידִיו שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ'.
 מְבִאֵרֵת הַגְמָרָא: יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִדְּכָתִיב (בְּרֵאשִׁית יט כז) 'וַיִּשְׁכֶּם
 אֲבָרְהָם בְּבֶקֶר אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שֶׁם', וְאֵין עָמַדָה אֲלֵא לִשׁוֹן
 תְּפִלָּה, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים קו ל) 'וַיַּעֲמֹד פִּינֶחָם וַיִּפְלָל'. כְּלוּמַר, שִׁישׁ
 לְלַמּוֹד מִן הַמִּקְרָא 'וַיִּשְׁכֶּם אֲבָרְהָם בְּבֹקֶר' שֶׁהַקְדִּים אֲבָרְהָם לִילָךְ אֵל
 הַמְּקוֹם שֶׁהִיא רִגִּיל לְהִתְפַּלֵּל בּוּ בְּקִבְעוֹת.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נֹסֶפֶת שֶׁל רַבִּי חֵלְבּוֹ בִּשְׁם רַב הוֹנָא, בְּדִין
 הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת: אֲמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ אֲמַר רַב הוֹנָא, אָדָם הַיּוֹצֵא
 מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵל יִפְסִיעַ פְּסִיעָה נֶסֶה - גְּדוּלָה, כְּלוּמַר, אֵל יִזְדַּר
 לְעוֹזֵב אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּצַעֲדִים גְּדוּלִים וּמִזְהִירִים, לִפִּי שֶׁמֵּרָאָה הוּא
 בְּכָךְ שִׁישִׁיבֵת בֵּית הַכְּנֶסֶת דּוֹמָה עָלָיו כְּמַשְׁאוֹי.
 אֲמַר אַבְי, לֹא אֲמָרָן - לֹא נִאֲמַר דִּין זֶה, אֲלֵא לְמִיָּפֶה - בִּשְׁעָה
 שֶׁהוּא יוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֲכָל לְמִיעַל - כֹּאשֶׁר הוּא נִכְנָס, מְצוּה
 לְמִרְהַט - לִרְוִי, שְׁנֵאמַר (דְּחָזֵק טו א) 'וַיִּנְדְּעָה נִרְדָּפָה לְדַעַת אֶת ה'',
 כְּלוּמַר, שִׁישׁ מְצוּה לְרֹדּוֹף וּלְרֹץ אַחֵר יִדְעֵית הַבּוֹרָא.
 אֲמַר רַבִּי יוֹרְאָה, מִרִּישׁ - מִתְחִילָה, כִּי הוּהוּ חִינָא לְהוֹ לְרַבֵּנָן - כֹּאשֶׁר
 הֵייתִי רוֹאֵה אֶת תְּלִמִּידֵי הַיְּשִׁיבָה, דְּקָא רְהִטִי לְפִרְקָא בְּשִׁבְתָּא -
 שְׂרָצִים הֵם כְּדִי לִשְׁמוֹעַ אֶת הַדְרָשָׁה בִּשְׁבֶּת, אֲמִינָא קָא מְחַלְלִין רַבֵּנָן
 שְׁבִתָּא - הֵייתִי אוֹמֵר שֶׁמַּחֲלִלִים הֵם אֶת הַשְּׁבֶת, מֵאַחֵר וְאִסּוּר לְפַסּוֹעַ
 פְּסִיעָה גְּסָה בִּשְׁבֶּת, בִּינֵן דְּשִׁמְעָנָא לְהָא - אֵךְ לְאַחֵר שֶׁשִּׁמְעָתִי
 לְמִימְרָא זֶה דְּרַבִּי תַנְחוּם אֲמַר רַבִּי יוֹהֵשֶׁע בֶּן לִוִּי, לְעוֹלָם יִרְוִין אָדָם

הגמרא מביאה מאמרים שאמר רבי יוחנן משמו של רבי יוסי, והאמר הראשון עוסק בענייני תפילה: **אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל, שנאמר** (ישעיה נז ט) **'והביאותים אל הר קדשי ושמהתים בבית תפלת', 'בבית תפלתם לא נאמר, אלא 'בבית תפלת', מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. מבררת הגמרא: מאי מצלי - מה מתפלל הקב"ה. משיבה הגמרא: **אמר רב וזמרא בר טוביה אמר רב, 'הי רצון מלפני, שייכבשו רחמי את בני ישראל, ויגולו רחמי על מדותי, ואתנה עם הדין מלהעניש את בני ישראל, ויגולו רחמי על מדותי, ואתנה עם בני במדת רחמים, ואכנס להם לפני משורת הדין'. תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע, פעם אחת נכנסתי להקמיר קמורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל יה' צבאות - את הקב"ה, שהוא יושב על כסא רם ונשא. ואמר לי, ישמעאל בני, ברכני. אמרתי לו, 'הי רצון מלפני, שייכבשו רחמי את בעקד ויגולו רחמי על מדותי, ואתנה עם בני במדת רחמים ותכנס להם לפני משורת הדין'. ונענע לי בראשו, כביכול מודה לברכתי ועונה עליה 'אמן'. וקא משמע לן רבי ישמעאל בן אלישע, שלא תהא ברפת הדין קלה בעיניך - הגון הדבר שיברך ההדיוט לגדול ממנו.****

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת בעוס - בעורו כועס, דכתיב (שמות לג ט) **'ואמר, פני ילכו והנחותי לך', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, המתן לי עד שיעברו פנים של זעם - עד שתעבור שעת הכעס, ואניח לך - אעשה לך נחת רוח למלא כל משאלותיך.**

שואלת הגמרא: ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא - וכי יש כעס לפני הקב"ה. משיבה הגמרא: אין - אכן, מצאנו בדבר הזה, דתניא, נאמר בפסוק (תהלים יב) **'אלהים שופט צדיק ואל זועם בכל יום'**. מבררת הברייתא: וכן נמשך זמן נמשך זמן של הקב"ה. משיבה הברייתא: רנע, ממשיכה הברייתא לברר: וכן נמשך זמן נמשך זמן של הקב"ה. מבררת הברייתא: אחר מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה מאות ושמונה מאות ושמונה בשעה, וזו היא דנע' שבו כועס הקב"ה. ואין כל בריה יכולה לבין ולדעת מתי היא אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה (במדבר כד טז) **'וידע דעת עליון, והדבר תמוה, השתא, דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע - מעתה, כיון שאת דעת בהמתו לא ידע, וכי ידע והבין מעצמו את דעת הקב"ה, אלא מלמד, שהיה בלעם יודע לבין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה, ורצה לקלל את ישראל בשעה זו. והיינו דאמר להו מיכה הנביא לישראל בהוכירו את הטובות אשר עשה להם, עמי, ובר נא מה עין בלך מלך מואב וגו' מה ענה אתו בלעם בן בעור וגו', למען דעת צדקות ה' (מיכה ו ד).** מבררת הגמרא: מאי - מהו הפירוש של סיום הפסוק, שנאמר בו **'למען דעת צדקות ה''** מבררת הגמרא: אמר רבי אלעזר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא בעסקי בימי בלעם הרשע, שאלמלי בעסקי לא נשתייר משונאיהם של ישראל, כלומר מישראל, שרירי ופליט על ידי קיללת בלעם, שהיה יודע לכיון את שעת הכעס. והיינו דקאמר ליה - וזו הכוונה אף במה שאמר בלעם לבלק, 'מה אקב לא קבה אל ומה אעזם לא זעם ה' (במדבר כג ח), מלמד שכל אותן הימים לא זעם הקב"ה, ולפיכך לא היה יכול בלעם לכיון את השעה ולקללם.

בברייתא לעיל אמרו 'וכמה זעמו, רנע'. מבררת הגמרא: וכן נמשך זמן נמשך זמן של הקב"ה. משיבה הגמרא: אמר רבי אבין, ואיתימא רבי אביןא, רנע במימריה - שיעורו הוא בשיעור הזמן הנצרך לאמירת רנע'. מבררת הגמרא: ומנא לן דרנע רתח - ומדיחין למדנו שכעסו של הקב"ה רנע'. משיבה הגמרא: שנאמר (תהלים לו) **'כי רנע באפס, חיים ברכונו'**. ואיבעית אימא יש ללמוד זאת מהקא - מפסוק זה, שנאמר (ישעיה כו ב) **'לך עמי בא בהדרך וסגר דלתך בערך, חכי - והתחבא**

במעט רנע, עד יעבור זעם, ולמדנו שאחרי רגע אחד, עובר זעמו של הקב"ה. מבררת הגמרא: ואימת רתח - מתי הוא זמן כעסו. משיבה הגמרא: אמר אבין, בהנה תלת שעי קמיתא - באחד מרגעי שלש שעות ראשונות של היום, וסימן לרגע הכעס הוא, כי חזירא ברבולתא דתרנגולא וקאי אחד ברעא - כאשר כרובולת התרנגול מלבינה, ועומד התרנגול על רגל אחת. שואלת הגמרא: כל שעתא ושעתא נמי קאי חכי - והרי בכל שעות היום יש זמנים שהתרנגול עומד על רגל אחת וצבע כרובולתו נוטה ללבן, ומדוע אמר אבין שדבר זה קורה רק ברגע אחד משלושת השעות הראשונות של היום. משיבה הגמרא: כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי - בכל שעות היום אף אם צבע הכרובולת נוטה ללבן, עדיין יש בה שורות שנשאר בהן חזק האדמימות, אבל בההיא שעתא - באותה שעה שהקב"ה כועס, לית ביה שורייקי סומקי - אין בה כלל שורות אדומות. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: תהא צדוקי דהיה בשכבותיה - מעשה בצדוקי שהיה גר בשכנותו דרבי יהושע בן לוי, הוה קא מצער ליה טובא בקראי - והיה מצער הרבה ביוכחים על פירוש הפסוקים. וזמא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין פרעיה דערקא - יום אחד לקח רבי יהושע בן לוי תרנגול והעמידו בין רגלי מיטתו, ועיין ביה - והסתכל בו, סבר כי מטא ההיא שעתא אלמיה - כאשר יגיע הזמן שבו הכרובולת מלבינה, אקלל את הצדוקי, ומכיון שברגע זה הקב"ה כועס, תחול קללתו. לבסוף, כי מטא ההיא שעתא - כשהגיעה שעה זו, ניים - נמנם רבי יהושע בן לוי, וכשהתעורר והבחין בכך, אמר, שמע מנה לאו אורח ארעא למעבד חכי - יש ללמוד מכך שאין ממדת דרך ארץ לעשות כן, לכיון לשעת זעמו של הקב"ה, שהרי 'ורחמי על כל מעשיו' (תהלים קמח ט) כתיב, וכתיב (משלי יז כח) **'זם עניש לצדיק לא טוב'** - אין נכון לצדיק להעניש בני אדם. הגמרא מביאה ברייתא בענין כעסו של הקב"ה: תנא משמיה דרבי מאיר, בשעה שהחמא זורחת וכל מלכי מורה ומערב מניחים בתריהם בראשיהם ומשתחווים לחמה, מיד כועס הקדוש ברוך הוא. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, טובא מרדות אחת בלבד של אדם - טובה הכנעה שאדם שם אל ליבו ומתעורר לתשובה מאליו, יותר מכמה מלקיות - יותר מכמה עונשים שיקבל מאחרים. שנאמר על כנסת ישראל (דברים כ ט) **'ורדפה את מאהביה וגו' ולא תשיג אתם, ובקשתם ולא תמצא, ואמרה, אלה ואשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה'**. כלומר, שבתחילה תרדוף אחר המזלות ומערכות השמים שחשבה שהם המטיבים לה, וכשתראה שאינם עוזרים לה, תשים אל לבך לשוב אל הקב"ה, ותבין שהיה לה טוב יותר כאשר עבדה לה. ואף שכנסת ישראל לקחה על מעשיה הרעים כמה עונשים, לא שבה אל הקב"ה עד שהכניעה עצמה ואמר, 'אלכה ואשובה וגו'. וריש לקיש אמר, מרדות אחת בלבד של אדם, טובה יותר ממאה מלקיות שיקבל מאחרים, שנאמר (משלי יז י) **'תחת נערה במבין מהבות כסיל מאה'** - הכנעה מחמת גערה שגוער אדם בעצמו, טובה ומועילה לאדם מבין, יותר ממאה מכות שמכים את הכסיל. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא, ונתן לו הקב"ה. ואלו הם שלושת הדברים שביקש. בקש שהשנה שכינה על ישראל, ונתן לו, שנאמר (שמות לג ט) **'ובמה ידע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך, הלא בלבתיך עמנו'**, שביקש משה שתהיה ניכרת מציאת החן של ישראל לפני הקב"ה, על ידי שתלך השכינה עמו. עוד בקש שלא תשרה שכינה על עובדי בוכבים, ונתן לו שנאמר (שם) **'ונפלינו אני ועמך'**, כלומר, ונהיה מובדלים אני ועמך משאר האומות, שעלינו תשרה שכינה ולא עליהם. ועוד בקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא - שיוודיעו הקב"ה את הנהגתו במשפטם של ברייתו, ונתן לו, שנאמר (שם לג יא) **'ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך, הודיעני נא את**

ונענע לי בראשו. כמודה בברכתי ועונה אמן: דעת בהמתו לא הוה ידע. במסכת ע"ז מפרש לה בפ"ק מאי קרא. דאף הוי כרגע דכתיב כי רגע באפו חיים ברצונה בתלת שעי קמיינתא. באחד מרגעי תלת שעות ראשונות: שורייקי. טייש בלע"ז: לצדיק לא טוב. לענוש את הבריות: מדרות אחת. לשון רדוי והכנעה שאדם שם על לבו מאליו: ורדפה את מאהביה וגו'. וכשתראה שאין עוזר תשים על לבך לאמר אשובה אל אישי הראשון: תחת גערה במבין. תחת גערה באדם מבין טובה מהכות כסיל מאה. תחת הטעם למעלה תחת התי"ו ולא כמו אל תירא ואל תחת (דברים א) שטעמו בחי"ת אלא למעלה תחת התי"ו ראשון לומר שהוא שם דבר שאי אפשר לפותרו לשון תפעל לומר

שאלמלי כעסתי לא נשתיר וכו'. ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. יש לומר כלם. אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מויק אפילו לאחר כן: **ההוא** מינא דהוה בשבבותיה דריב"ל כו' לאו אורח ארעא. אף על גב דהמינים וכו' מורידין ולא מעלין. היינו בידי אדם אבל בידי שמים לאו אורח ארעא להענישם ולהטריחם ולהורגם בידי שמים שלא כדרך בני אדם. ואי גרסינן הכא עובד כוכבים ניהא דקאמר התם העובד כוכבים ורועי בהמנה דקה לא מעלין ולא מורדין:

לא

תכניע את האדם אלא תכנע היא בעצמה. ולכן שינה את נקודתה לומר שהוא שם דבר: ו' דברים בקש משה ונתן לו. שהרי לסוף שאלתו כתיב גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה: להודיעו דרכיו. מנהג מדת משפטיו כגון מפני מה צדיק טוב לו רשע ורע לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו: **את אשר אהון**. את אשר יכמרו רחמי עליו לשעה ואע"פ שאינו כדאי: **בשרציתי**. בסנה: **לא רצית**. שנא' ויסתר משה פניה ופליגא. דר' יהושע בן קרחה שמענישו על כך אדרבי שמואל שאמר קבל שבר על זה: לקלסתר פנים. כי קרן עור פניה: ותמונת ה' יביט. זה מראה אחרים כך שנוי' בספרי (פ' בהעלותך): קשר של תפילין. מאחוריו הוא ואמר' לעיל דהקב"ה מניח תפילין: אדני

14 לך", אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: המתן לי עד שיעברו פנים של זעם, ואניח לך. וזו איכא רתחא קמיה דקדושא ברוך הוא? אי, דתניא: 15 "ואל זועם בכל יום"; וכמה זעמו? רגע. וכמה רגע? אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונה פשעה, וזו היא רגע. ואין 16 כל ברה יכולה לכזין אותה שעה, חוץ מבבלעם הרשע, דכתיב ביה: "יודע דעת עליו". השתא דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליו הוה ידע? 17 אלא מלמד, שהיה יודע לכזין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא פועם בה. והיינו דאמר להו נביא לישראל: "עמי, זכר נא מה יעז בלך מלך מואב" 18 וגו'. מאי "למען דעת צדקות ה'?" אמר ר' אלעזר: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: דעו כמה צדקות עשיתי עמכם, שלא פעסתי בימי 19 בלעם הרשע, שאלמלי פעסתי לא נשתיר משונאיהם של ישראל שריר ופליט. והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק: "מה אקב לא קבה אל, ומה זעם לא זעם ה'", מלמד שכל אותם הימים לא זעם. וכמה זעמו? רגע. וכמה רגע? אמר ר' אבין, ואיתימא ר' אבינא: רגע כמימריה. ומנא לן דרגע 20 רתח? שגאמר: "כי רגע באפו, חיים פרצונו". ואי בעית אימא, מהכא: "חכי כמעט רגע עד יעבר זעם". ואימת רתח? אמר אבין: בהנך תלת שעי קמייתא, כי חיורא ברפלתא דתרנגולא וקאי אחד פרעא. כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי! כל שעתא אית ביה שורייקי סופק, בההיא שעתא 21 לית ביה שורייקי סופקי. ההוא מינא דהוה בשבבותיה דר' יהושע בן לוי, הוה קא מצער ליה טובא בקראי; וימא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין 22 פרעיה דערסא, ועיין ביה; סבר: כי מטא ההיא שעתא, אלמיה. כי מטא ההיא שעתא, נייס. אמר: שמע מינה, לאו אורח ארעא למעבר הכי, 23 "ורחמיו על כל מעשיו" כתיב, וכתוב: "גם ענוש לצדיק לא טוב". תנא משמיה דר' מאיר: בשעה שהחמה זורחת, וכל מלכי מזרח ומערב מניחים 24 כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה, מיד פועם הקב"ה: ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: טובה מדרות אחת בלבד של אדם יותר מכמה מלקיות, 25 שגאמר: "ורדפה את מאהביה וגו' ואמרה אלהי ואשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה". וריש לקיש אמר: יותר ממאה מלקיות, שגאמר: 26 "תחת גערה במבין מהפות כסיל מאה". ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא, ונתן לו. בקש שתשרה 27 שכניה על ישראל, ונתן לו, שגאמר: "הלא בלכתך עמנו". בקש שלא תשרה שכניה על אומות העולם, ונתן לו, שגאמר: "ונפלינו אני ועמך". 28 בקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא, ונתן לו, שגאמר: "הודיעני נא את דרכיך"; אמר לפניו: רבנו של עולם! מפני מה יש צדיק וטוב לו, 29 ויש צדיק ורע לו, ויש רשע וטוב לו, ויש רשע ורע לו? אמר לו: משה, צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק; צדיק ורע לו - צדיק בן רשע; רשע וטוב 30 לו - רשע בן צדיק; רשע ורע לו - רשע בן רשע. אמר מר: צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק; צדיק ורע לו - צדיק בן רשע. איני? והא כתיב, 31 "פקד עון אבות על בנים", וכתוב: "ובנים לא יומתו על אבות", ורמינן קראי אהרדי, ומשנינן: לא קשיא! הא בשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, 32 והא קשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם! אלא הכי קאמר ליה: צדיק וטוב לו - צדיק גמור; צדיק ורע לו - צדיק שאינו גמור; רשע וטוב לו 33 - רשע שאינו גמור; רשע ורע לו - רשע גמור. ופליגא דר' מאיר, דאמר ר' מאיר: שתיים נתנו לו, ואחת לא נתנו לו, שגאמר: "ונחתי את אשר 34 אחזין", אף על פי שאינו הגון, "ורחמתי את אשר ארחם", אף על פי שאינו הגון. ויאימר: לא תוכל לראות את פניו. תנא משמיה דר' יהושע בן 35 קרחה: כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: בשרציתי, לא רציתי; עכשיו שאותה רוצה, איני רוצה. ופליגא דר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן, 36 דאמר ר' שמואל בר נחמני, אמר ר' יוחנן: בשכר שלש זכה לשלש: בשכר "ויסתר משה פניו" וזכה לקלסתר פנים; בשכר "כי ירא" וזכה ל"וייראו 37 מנשאת אליו"; בשכר "מהביט" וזכה ל"ותמנת ה' יביט": "הסירתי את כפי וראיתי את אחרי", אמר רב חנא בר ביזנא, אמר ר' שמעון חסידא: 38 מלמד שרצה הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין. ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: כל דבור ודבור שגאמר מפי הקדוש ברוך הוא לטובה, 39 אפילו על תנאי, לא חור בו. מנא לן? ממשא רבינו, שגאמר: "הרהר ממני ואשמדכם, ואעשה אותך לגוי עצום", אף על גב דכעא משה רחמי עלה 40 דמלתא ובמלתא, אפילו הכי אוקמה בורעיה, שגאמר: "בני משה גרשום ואליעזר, ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה", 41 ותני רב יוסף: למעלה מששים רבוא. אתיא "רבקה", "רבקה": פתיב הקא "רבו למעלה", וכתוב התם: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו": 42

לא היה אדם שקראו אדון. וא"ת והא כתיב ברוך ה' אלהי שם (בראשית ט) וי"ל דהתם אינו באל"ף דל"ת שהוא לשון אדנות. וא"ת אמאי לא מייתי קרא אדני (אלהים) מה תתן לי (שם טו) שהוא כתוב קודם. וי"ל שהפרשיות לא נאמרו בסדר ואין מוקדם ומאוחר בתורה וזה הפסוק דבין הבתרים היה קודם לכן. וכן צ"ל ע"כ שהרי אברהם היה בן

אדני אלהים. כתוב באל"ף דל"ת: הפעם אודה את ה'. לפי שראתה ברוך הקדש שיעקב ממעמד שנים עשר שבטים ולו ארבע נשים כיון שילדה בן רביעי הודית על חלקה שעלה יותר מן החשבון המגיע לה: ראו מה בין בני לבן חמי. על שם העתיד קראה שמו כדאמרין לקמן שמא גרים: רות. המואביה משום דאיירי בפירושי השמות נקט לה:

למה רנשו גוים. מה תועלת להם אלמא דבר קל הוא בעיניו: מי שלבו נוקפו. הירא מעביריו שבידו: ואומר בן. מפרש אל תתחר במרעים אל תתקוטט והוא אינו כן אלא אל תתחר במרעים להתגרות במעשיהם לומר אעשה כן גם אני: ואומר אל יקנא לך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. אפשר לומר אל תתקוטט עם רשעים כי אם ביראת ה' יראי ה' אלא על כרחך אל יקנא לך לעשות כמותו: יחילו, יצליחו. וחבירו על כן לא יחיל טובו (איוב ב): מרום משפטי מנדרו. מסולקין דיניך ברחוק הימנ: יפ"ח בהם. בנפחתו הוא דוחה אותם כקש: ושמתי מקום. סיפיה דקרא ולא יוסיפו בני עולה לענותו: כתיב לענותו. בספר שמואל: וכתיב לבלותו. בדברי הימים (א יז) בתחלה. כשנבנה הבית נבנה על מנת שלא לענות עוד אויבים לישראל: ולבסוף. כשחטאו גנור עליהם עניו ותפלתם מגינה עליהם מן הכליון: לא יבילנא. תש כח:

ע

אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: מיום שפרא הקדוש ברוך הוא את העולם, לא היה אדם שקרא להקדוש ברוך הוא "אדון", עד שבא אברהם וקרא "אדון", שנאמר: "ויאמר אדני (אלהים) במה אדע כי אירשנה". אמר רב: אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם, שנאמר: "ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנינו, והאר פניך על מקדשך השמים למען אדני"; "למענך" מפני ליה! אלא למען אברהם שקרא "אדון". ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: מנן שאין מרצין לו לאדם בשעת כעס? שנאמר: "פני ילכו והנחותי לך". ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: מיום שפרא הקדוש ברוך הוא את עולמו, לא היה אדם שהורה להקדוש ברוך הוא, עד שבאתה לאה והודתו, שנאמר: "הפעם אודה את ה'". ראובן - אמר ר' אלעזר: אמרה לאה: ראו מה בין בני לבן חמי, דאילו בן חמי, אף על גב דמדעתיה זבניה לכבירותיה, דכתיב: "וימכר את בכרתו לעקב", חזו מה כתיב ביה: "וישם עשו את יעקב, וכתיב: "ויאמר, הכי קרא שמו יעקב, ויעקבני זה

19 פעמים"; ואילו בני, אף על גב דעל כרחיה שקליה יוסף לכבירותיה מציא, דכתיב: "ובחללו יצונו אביו נתנה בכורתו לבני יוסף", אפילו הכי לא אקנא ביה, דכתיב: "וישמע ראובן ויצאלו מידם". רות - מאי "רות"? אמר ר' יוחנן: שזכתה ויצא ממנה דוד, שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. מנא לן דשמא גרים? אמר ר' אלעזר, דאמר קרא: "לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ", אל תקרי "שמות", אלא "שמות". ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג, שנאמר: "מזמור לדוד בבכרו מפני אבשלום בנו", וכתוב בתריה: "ה', מה רבו צרי, רבים קמים עלי", ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב: "למה רנשו גוים ולאמים יהנו ריק", ואילו "מה רבו צרי" לא כתיב. "מזמור לדוד בבכרו מפני אבשלום בנו" - "מזמור לדוד"? "קינה לדוד" מפני ליה! אמר ר' שמעון בן אבישלום: משל למה הדבר דומה? לאדם שיצא עליו שטר חוב, קודם שפרעו היה עצב, לאחר שפרעו שמה. אף בן דוד, ביון שאמר לו הקדוש ברוך הוא "הנני מקים עליך רעה מבידתך", היה עצב, אמר: שמא עבד או מזמור הוא, דלא חייס עלי; ביון דחזא דאבשלום הוא, שמה, משום הכי אמר "מזמור". ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר: "עוזבי תורה יהללו רשע, ושומרי תורה יתגרו בהם". תניא גמי הכי: ר' דוסתאי בר' מתן אומר: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר: "עוזבי תורה יהללו רשע" וגו'. ואם לחשד אדם לומר: והא כתיב, "אל תתחר במרעים, אל תקנא בעושי עולה" אמור לו: מי שלבו נוקפו אומר בן. אלא "אל תתחר במרעים" להיות במרעים, "אל תקנא בעושי עולה" להיות בעושי עולה. ואומר: "אל יקנא לך בחטאים, כי אם ביראת ה' כל היום". איני? והאמר ר' יצחק: אם ראית רשע שהשעה משחקת לו, אל תתגרה בו, שנאמר: "יחילו דרכיו בכל עת", ולא עוד אלא שאובה בדין, שנאמר: "מרום משפטי מנדרו", ולא עוד אלא שרואה בצדק, שנאמר: "כל צורריו יפית בהם" לא קשיא; הא במילי דידיה, והא במילי דשמאי. ואי בעית אימא: הא והא במילי דשמאי, ולא קשיא; הא ברשע שהשעה משחקת לו, והא ברשע שאין השעה משחקת לו. ואי בעית אימא: הא והא ברשע שהשעה משחקת לו, ולא קשיא; הא בצדיק גמור, והא בצדיק שאינו גמור, דאמר רב הונא: מאי דכתיב, "למה תביט בוגדים, תחריש בכלע רשע צדיק ממנו"? וכי רשע בולע צדיק? והא כתיב: "ה' לא יעזובנו בידו", וכתיב: "לא יאונה לצדיק כל און"! אלא צדיק ממנו - בולע; צדיק גמור - אינו בולע. ואי בעית אימא, שעה משחקת לו שאני. ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: כל הקובע מקום לתפלתו, אויביו נופלים תחתיו, שנאמר: "ושמתי מקום לעמי לישראל, וינטעתי ושכן תחתיו, ולא יהנו עוד, ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה". רב הונא רמי: כתיב "לענותו", וכתיב: "לכלותו"! בתחילה לענותו, ולבסוף לכלותו. ואמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה, שנאמר: "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו", "למוד" לא נאמר, אלא "יצק", מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה. אמר ליה רב יצחק לרב נחמן: מאי מעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלוי? אמר ליה: לא יבילנא. אמר ליה: לכנפי למר עשרה ולציל! אמר ליה: מריה לי מלתא. ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעינדא דמצלי צבורא ליתי ולדעיה למר! אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי:

למדנו מכך שהקושי במלחמה זו מועט מהקושי שיש לאדם שבנו יוצא לתרבות רעה.
נאמר בפסוק, 'מוֹמֹר לְדוֹד בְּכֶרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנֹה'. תמדה הגמרא: מוֹמֹר לְדוֹד - וכי על מידת אבשלום היה ראוי לומר מוֹמֹר. קִינָה לְדוֹד מִיִּכְעִי לֵיה - הלא היה ראוי לומר קִינָה על כך. מיישבת הגמרא: אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲבִישְׁלוֹם, מִשָּׁל לְמָה הִתְכַּבֵּר דּוֹמָה, לְאָדָם שֶׁיֵּצֵא עָלָיו שֵׁטֶר חוֹב, והוא מחויב בו בסכום גדול שאין לו מהיכן לשלמו, קודם שִׁפְרָעוּ הָיָה עֶצֶב, כי דאג מהיכן יהיה לו ממון לשלם חוב זה, לְאַחֵר שִׁפְרָעוּ שִׁמְחָה שֶׁהִצְלִיחַ לִפְרֹעַ אֶת חוֹבוֹ. אֵיךְ בֶּן דּוֹד, בֵּין שְׁאֵמֶר לוֹ תִּקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא (שמואל ב' יב יא) הִנְנִי מְקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבִּיתְךָ, כלומר שיעשה בכך שאחד מבני ביתו ימורד בו וישלוט על כל אשר לו, לכן הָיָה עֶצֶב, אֲמַר שְׁמַא האדם שימורד בו עֶבֶד אוּ מְמוֹר הוּא, דְּלֹא תִּיִּים עָלֶי - שלא ירחם עלי, בֵּין דְּחֹא דְאֲבִשְׁלוֹם הוּא - כיון שראה שהמורד בו הוא אבשלום בנה, שִׁמְחָה, וּמִשּׁוֹם הָכִי - ולכן אֲמַר מוֹמֹר.
וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מוֹתֵר לְהִתְנַזֵּת בְּרָשָׁעִים כְּעוֹלָם הָיָה, שְׁנֵאמַר (משלי כח ד) 'עוֹבֵי תוֹרָה יִחְלְלוּ רִשְׁעִי וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְּנוּ בָם', כלומר, שומרי התורה יתגרו בעוֹבֵי התורה. תִּנְיָא נִמִּי הָכִי, רַבִּי דּוֹסְתָאִי בְּרַבִּי תַנּוּן אוֹמֵר, מוֹתֵר לְהִתְנַזֵּת בְּרָשָׁעִים כְּעוֹלָם הָיָה, שְׁנֵאמַר 'עוֹבֵי תוֹרָה יִחְלְלוּ רִשְׁעִי וגו'. וְאֵם לְחִשָּׁד אֲדָם בִּאֲזוֹן לוֹמֵר וּלְהַקְשׁוֹת, וְהָא בְּתִיב (תהלים לו א), 'אֵל תִּתְּחַר בְּמַרְעִים, אֵל תִּקְנָא בְּעֵשִׂי עוֹלָה', ויפרש אותו אדם את תיבת 'תתחר' מלשון התגרות והתקוטטות, ואת תיבת 'תקנא' מלשון קנאות, ולפי פירושו יקשה לך, שמוצא פסוק האוסר להתגרות ולהתקוטט עם הרשעים. אתה אֲמַר לוֹ שאין הפירוש כן, אלא מִי שִׁלְבּוֹ נִזְקָפוֹ - מי שירא מעבירות שבידו אוֹמֵר ומפרש בן, אֵלָּא הפירוש הנכון של תיבת 'תתחר' הוא מענין התאוות למעשיו, והרצון לאחוז בהם ולעשות כמותם, ופירוש הפסוק הוא, 'אֵל תִּתְּחַר בְּמַרְעִים' - אל תתאוה להנהגת הרשעים, לרצות לְהִיזֵת בְּמַרְעִים, כלומר לעשות כמעשיהם, וכן 'אֵל תִּקְנָא בְּעֵשִׂי עוֹלָה', לרצות לְהִיזֵת בְּעֵשִׂי עוֹלָה. וְאֲמַר (משלי כג ז), 'אֵל יִקְנָא לְבָב בְּחַטָּאִים, כִּי אִם בִּירָאֵת ה' כָּל הַיּוֹם', ופירוש הפסוק, שאל יקנא לבב בחטאים לעשות כמעשיהם, וכך יש לפרש גם את הפסוק 'אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה', שלא תתאוה ותקנא בהם בלבד לרצות לעשות כמעשיהם הרעים.
מקשה הגמרא: אֵינִי - האם כך הוא הדין שמותר להתגרות ברשעים, וְהָאֵמֶר רַבִּי יִצְחָק, אִם רִאִיתָ רִשְׁעִי שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחָקָהּ לוֹ - שבעת היא שעת הצלחתו, אֵל תִּתְּנָהּ בּוֹ, שְׁנֵאמַר (תהלים יד) 'חִילּוֹ דְּרַבִּי בְּכָל עֵת', כלומר, יצליחו דרכיו בזמן שיש לו שעה מיוחדת שמולו מצליח. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שֶׁבִשְׁעָה זו הוא זֻכָּה בְּדִין של מעלה, שְׁנֵאמַר בהמשך הפסוק (שם) 'מְרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנְּגִידוֹ', כלומר, הפורענות והעוסרים הראויים לרשע כפי משפט דיניך (דיני הקב"ה), מְסוֹלְקִים וְעוֹמְדִים רְחוּק מִמֶּנּוּ. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שְׁרֹאָה בְּנִצְחוֹנוֹ עַל צָרָיו, שְׁנֵאמַר בסוף הפסוק (שם), 'כָּל צוֹרְרָיו יִפִּית בָּהֶם', כלומר, על ידי נפיתו הוא דוחה את כל צריו מעליו, כפי שמרחיקים קש על ידי נפיתו. מִפְּסוֹק זֶה לִמְדֵנוּ שאין להתגרות ברשעים, וקשה על מה שאמר רבי שמעון בן יוחי שמותר להתגרות ברשעים.
מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, הָא בְּמִילֵי דִיִּיָּה - האיסור להתגרות ברשעים נאמר בדברים הנוגעים לאדם עצמו, וְהָא בְּמִילֵי דְשִׁמְיָא - ההיתר להתגרות ברשעים נאמר בדברים הנוגעים לכבוד שמם. תִּירוּץ שֶׁנִּי, וְאִיִּבְעִית אִימָא - ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, הָא וְהָא בְּמִילֵי דְשִׁמְיָא - הן ההיתר והן האיסור להתגרות ברשע נאמר בדברים הנוגעים לכבוד שמם, וְלֹא קִשְׁיָא, הָא בְּרִשְׁעִי שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחָקָהּ לוֹ - האיסור להתגרות נאמר ברשע שבעת היא שעת הצלחתו, הָא בְּרִשְׁעִי שֶׁאֵין הִשְׁעָה מִשְׁחָקָהּ לוֹ - וההיתר להתגרות ברשעים נאמר ברשע שאינו עומד בשעת הצלחתו. תִּירוּץ שלישי: וְאִיִּבְעִית אִימָא, הָא וְהָא בְּרִשְׁעִי שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחָקָהּ לוֹ - הן ההיתר והן האיסור נאמר ברשע שבעת היא שעת הצלחתו, וְלֹא קִשְׁיָא, הָא

הגמרא מביאה מאמרים של רבי יוחנן משמו של רבי שמעון בר יוחאי: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מִיּוֹם שִׁבְרָא הִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אֲדָם שֶׁקִּרְאוּ לְהִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁם 'אֲדוֹן' - שם 'אדני' הנכתב באל"ף ודל"ת, שהוא מורה על אדנותו ויכולתו לשנות את הטבע, עַד שֶׁבָּא אֲבִרָהּ אֲבִינוּ וקִרְאוּ לְהַקְבִּיה 'אֲדוֹן'. שְׁנֵאמַר (בראשית טו ח), 'וַיֹּאמֶר, אֲדֹנִי אֱלֹהִים, בָּמָה אֲדַע כִּי אֲרִשְׁנָה'.
אֲמַר רַב, אֵיךְ דִּנְיָאֵל לֹא נִעְנָה - הרים קולו להתפלל אֵלָּא בְּשִׁבְלֵי אֲבִרָהּ, שְׁנֵאמַר (דניאל ט ז), 'וְעוֹתָה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֵל תַּפִּילַת עֲבָדֶיךָ וְאֵל תַּחֲנוּנָיו וְהָאֵר פְּנֵיךָ עַל מִקְרָשְׁךָ הַשָּׁמַיִם לְמַעַן אֲדֹנִי'. מבארת הגמרא: הלא כיון שהזכיר בתפילת דבריו 'שמע אלהינו', 'לְמַעַנָּה' מִכְּעִי לֵיה - היה צריך להשלים דבריו ולבקש ישועה למענך, שהרי הוא עומד בתפילה לפני ה'. אֵלָּא בִּיקֵשׁ שֶׁתִּקְבַּל תַּפִּילָתוֹ, לְמַעַן אֲבִרָהּ שֶׁקִּרְאָה אֲדוֹן - בזכות אברהם שקרא שמך בלשון 'אדנות'. וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מִנֵּי שֶׁאֵין מְרַצִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת כְּעָסוֹ - בעודו כועס. שְׁנֵאמַר (שמות לג יד) 'פָּנֵי יַלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ'.
וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מִיּוֹם שִׁבְרָא הִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אֲדָם שֶׁהוֹדָה לְהִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל טוֹבוֹתָיו, עַד שֶׁבָּאֵתָהּ לֵאמֹר וְהוֹדֵתִי לְקַבְלָהּ, שְׁנֵאמַר בלילת יהודה 'הַפְּסָא אוֹרָה אֵת ה' (בראשית כט לו).
הגמרא מבארת את הטעם בשמו של ראובן: 'רְאוּבֵן' (בראשית כט לו).
אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, הִטַּעַם שֶׁקִּרְאָה לֹאֵה לְבָנָה הִרְאִישׁוֹן בְּשֵׁם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֲמַרָה לֵאמֹר, רְאוּ מָה בֵּין בְּנֵי לְבָן חָמִי - התבוננו בהבדל שבין ראובן לבני, לבין עשו בנו של חמי יצחק, דִּאֵילוּ בֶּן חָמִי, אֵיךְ עַל גִּבְ דְּמַדְעִיתָהּ וְנִבְיָה לְבִכְיִירוּתָהּ - אף שמרצונו מכר את הבכורה, דְּכִתִּיב (בראשית כה לו) 'וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרְתּוֹ לְיַעֲקֹב, חֲזוּ מָה בְּתִיב בִּיה' - ראו מה נאמר בו (בראשית כו מא), 'וַיִּשְׁתַּם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הִתְקַבֵּל אֲשֶׁר בָּרְכוּ אֲבִיו וְגו'. וְכִתִּיב (בראשית כו לו) 'וַיֹּאמֶר, הָכִי קִרְאָ שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבנִי וְהָ פְעָמִים, וְגו'. אֵת בְּכֹרְתִי לָקַח, שֶׁהִתְלֹנֵן עֵשָׂו שֶׁכִּבְּיוֹל יַעֲקֹב לָקַח מִמֶּנּוּ אֶת הַבְּכוֹרָה בְּמִרְמוֹהּ. וְאֵילוּ בְּנֵי רְאוּבֵן אֵיךְ עַל גִּבְ דְּעַל בְּרָחִיה שֶׁקָּלִיָּה יוֹסֵף לְבִכְיִירוּתָהּ מִנִּיה - אף שבעל כרחו לקח ממנו יוסף את הבכורה, דְּכִתִּיב (דברי הימים א' ה א) 'וְבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא הַבְּכוֹר, וְכִחְלָלוּ יַצְוֵי אֲבִיו, נִתְּנָה בְּכֹרְתּוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל וְגו', וְאֵילוּ הָכִי לֹא אִקְנָא בִּיה - לא קינא ביוסף, דְּכִתִּיב (בראשית לו כא), 'וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלַח מִיָּדָם, וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָה נַפְשִׁי'.
הגמרא מבארת גם את שמה של רות המואביה: רות. מבררת הגמרא: מֵאִי רות - מה המשמעות של השם 'רות', אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁזִּכְתָּהּ רות וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה דוֹר שְׁרִינָתָהּ - לשון שובע לְהִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁירֹת וְתַפְחוֹת.
מבררת הגמרא: מִנָּה לֹא שְׁמָא גְרִים - מנין לנו ששמו של אדם גורם למאורעות העתידות לבא עליו. אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, דְּאֲמַר קִרְא (תהלים מו ט) 'לְכוּ חֲזוּ מַפְעָלוֹת ה' אֲשֶׁר שֵׁם שְׁמוֹת בְּאֲרֵץ, אֵל תִּקְרִי שְׁמוֹת' - לשון 'שממה', אֵלָּא 'שְׁמוֹת'.
וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, קִשָּׁה תְּרַבּוֹת רָעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם - קשה הדבר כשאחד מבני ביתו של אדם גדל בהנהגה רעה, וְיִתֵּר מִמִּלְחָמָה גּוֹז וּמִגּוֹז. שְׁנֵאמַר עַל יְדֵי דוֹד בִּשְׁעָה שִׁבְרָא מֵאֲבִשְׁלוֹם בְּנוֹ שִׁמְדָּר בּו, מוֹמֹר לְדוֹד בְּכֶרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנֹה' (תהלים ג א), וְכִתִּיב בְּתַרְיָה - ונאמר בפסוק שאחריו, 'ה' מָה רָבּוֹ צָרִי, רַבִּים קָמִים עָלַי, הִרִי שַׁעַל הַכָּאב שֶׁבְנוֹ מֵרַד בּו, אֲמַר דוד שִׁבְרָא זֶה הוּא רִיבֵי צוֹרֹת, וְאֵילוּ גַּבִּי מִלְחָמָה גּוֹז וּמִגּוֹז בְּתִיב (שם ב א), רַק 'לְמָה רָנְשׁוּ גוֹיִם וְלֹאֲמוּיִם יִהְיוּ רִיק', כלומר, מה התועלת שיש לגוים שמתקבצים להלחם, ומדוע מדברים העמים בענין נצחונם במלחמה דברים ריקים שאין בהם תועלת, וְאֵילוּ 'מָה רָבּוֹ צָרִי' שהוא לשון ריבוי צרות, לֹא בְּתִיב, מִשְׁמַע מִמָּה שֶׁאֲמַר דוד על מלחמת גוג ומגוג שאין לגוים תועלת בה, שהיתה קלה בעיניו, ולכן גם לא אמר עליה 'מָה רָבּוֹ צָרִי' כמו שאמר על מידת אבשלום,

מאי דכתיב (תהלים ט ד) 'אני תפילתי לך ה' עת רצון, כלומר, יהי רצון שהשעה שאני מתפלל לפניך תהיה עת רצון, ויש לברר, אימתי היא עת רצון. ביאר רבי שמעון בן יוחי, בשעה שהצבור מתפלל, שבשעה זו אף תפילת היחיד מקובלת. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהבא למדנו דבר זה, שנאמר (ישעיה מט ח) 'בה אמר ה', בעת רצון עניתיו', כלומר, בעת רצון כשהציבור מתפללים לפני, אז עניתיו, שגם תפילת היחיד נענית בשעה זו. רבי אחא ברבי חנינא אמר, מהבא, שנאמר (איוב לו ד) 'הן אל כביר ולא ימאס כביר כח לב', כלומר שה' לא ימאס את תפילת הרבים. וכתביב (תהלים נה יט) 'פדה בשלום נפשי מקרב לי, כי ברבים היו עמדי', שאמר דוד המלך, הקב"ה פדה אותי בשלום מהמלחמות הבאות עלי, מפני שהיו רבים שהתפללו עמי. תניא נמי הכי, רבי נתן אומר, מנן שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתו של רבים, שנאמר 'הן אל כביר ולא ימאס'. וכתביב 'פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' כי ברבים היו עמדי'. דורש רבי נתן פסוק זה, אמר הקדוש ברוך הוא, כל העוסק בתורה ובנמילות חסדים שהם דברים המביאים לידי שלום, ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם.

אמר ריש לקיש, כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ויכול להכנס להתפלל בבית הכנסת, ואף על פי כן אינו נכנס שם להתפלל, נקרא שכן רע של הקב"ה, שמאחר שאינו רוצה לבוא לבית הכנסת שהוא מקום השראת השכינה, הרי הוא נוהג כדרך השכנים הרעים שאינם רוצים לבקר בבית שכניהם, שנאמר (ירמיה יב ד) 'בה אמר ה', על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל, ומכיון שבית הכנסת הוא נחלת ה', קרא הכתוב לנוגע בנחלה זו לרעה, כלומר, מי שאינו נכנס לשם להתפלל ומבזה את בית הכנסת קוראו שכן רע. ולא עוד, אלא שגורם גלות לו ולבניו, שנאמר בסוף הפסוק (שם), 'הנני נתשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם', כלומר שעתיד הקב"ה לגרשם מעל אדמתם ויצאו לגלות. אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא כפי – יש זקנים בבל. כמה רבי יוחנן ואמר, כיצד יתכן הדבר, הלא 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארץ' כתיב בפסוק (דברים יא כא), כלומר שאריכות ימים תהיה על אדמת ארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ, לא. כיון דאמר ליה, מקדמי ומחשבי לבי בגישהא – כיון שאמרו לו שזקנים אלו משכימים לבוא לבית הכנסת בשחרית, ומאריכים לשהות בו בערבית, אמר רבי יוחנן, היינו דאמרי להו – זה מה שהועיל להם להאריך ימים אפילו בחוץ לארץ. בראמר רבי יהושע בן לוי לבניה – וכמו שאמר רבי יהושע בן לוי לבניו, קדימו וחשיבו ויעילו לבי בגישהא, כי היכי דתורכו חיי – הקדימו והיכנסו לבית הכנסת שחרית, והתעכבו לשהות בו בערבית, כדי שתאריכו חיים. אמר רבי אחא ברבי חנינא, מאי קרא שבו נרמו ענין זה, שנאמר (משלי ח לד) 'אשרי אדם שומע לי, לשקוד על דלתות יום יום, לשמור מזוזות פתחיו', כלומר, מאושר האדם ששומע בקול הקב"ה, למדה לרובא לדלותות בית הכנסת בכל יום בשחרית, ולחיות כשומר את פתחיו בלילה על ידי שיתעכב מלצאת משם בערבית, וכתביב בתריה – ונאמר בפסוק שאחריו (שם ח לד) 'כי מצא מצא חיים', כלומר 'מוצא' היינו האדם הבא לבית הכנסת וכביכול מוצא את הקב"ה שם, הוא זה ש'מצא חיים'.

אמר רב חסדא, לעולם יגנס אדם שני פתחים בבית הכנסת, ואחר כך יתפלל. מקשה הגמרא: שני פתחים סלקא דעתך – וכי היה עולה בדעתך לומר שצריך להכנס לבית הכנסת דרך שני פתחים. אל אימא – אלא כך תאמר לפרש את דברי רב חסדא, לעולם יכנס אדם לתוך בית הכנסת, שיעור שני פתחים – שיעור כפול של רוחב הפתח, ואחר כך יתפלל, אבל לא יתפלל בסמוך לפתח, שלא יראה שקשה לו להתעכב בבית הכנסת, ויושב ליד הפתח כדי שיוכל לצאת במהרה.

נאמר בפסוק (תהלים לב ו) 'על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא', כלומר, מן הראוי שיתפלל אליך כל חסיד על דבר נחוץ, שלעת

שיצטרך אותו יהיה מצוי לו. מבארת הגמרא מהו הדבר שראוי להתפלל עליו: אמר רבי חנינא, 'לעת מצא' זו אשה, כלומר, יתפלל החסיד שלעת שיצטרך לשאת אשה, תהיה מצויה לו, שנאמר (משלי יח כב) 'מצא אשה מצא טוב'. הגמרא מביאה מנהג שנהגו בשעת נישואין, על פי פסוק זה: במערכת – בארץ ישראל, כי נסיב אינש אתתא, אמרי ליה הכי – כשהיה אדם נושא אשה, היו אומרים לו כך, 'מצא' או 'מוצא'. וכוונתם היתה לשאול, האם האשה היא טובה שנאמר עליה 'מצא', דכתיב (שם) 'מצא אשה מצא טוב, ויפק רצון מה', או שמא רעה היא ונאמר עליה 'מוצא', דכתיב (קהלת ז כב) 'מוצא אני מר ממות את האשה וגו'.

ביאור נוסף: רבי נתן אומר, 'לעת מצא' זו תורה, כלומר, שיתפלל שבעת שיצטרך לדעת דין מסוים, יהיה הדבר מצוי לפניו, שנאמר לשון מציאה כלפי התורה, 'כי מצא מצא חיים' וגו' (משלי ח לד). ביאור נוסף: רב נחמן בר יצחק אמר, 'לעת מצא' זו מיתה, כלומר, שיתפלל שימות במיתה יפה ונוחה, שנאמר (תהלים סח כא) 'למות תוצאות'. תניא נמי הכי, תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם, שנאמר 'למות תוצאות', ו'תוצאות' בגימטריא הכי הווי – כך היא הגימטריא של 'תוצאות', תשע מאות ושלש. ומבין כל מיני המיתה, הקשה שבכלן היא האסכרה – חולי בתוך הגוף או בגרון, ניהא שבכלן היא מיתת נשיקה. חולי האסכרה, דמיא בחיורא בגבבא דעמרא דלאחור נשרא – דומה לענפי הקוצים שמסתבכים בגיזי הצמר, וכשהאדם מושך את הקוצים בחזקה כדי לנתקם מהצמר ומשליכם לאחור, בהכרח שאף הצמר יתלש עמו, כך גם מיתה זו קשה, שאין הנשמה ניתקת מהגוף אלא בקושי גדול. ואיכא דאמרי בפסוקי פפי וטט – ויש אומרים שקושי מיתה זו הוא בדומה לחבלים שקשה להוציאם מנקב שהוא עגול וצר כפי הוושט. אולם מיתת נשיקה הקלה, דמיא במשחל בניתא מחלבה – דומה למשיית שערה מתוך חלב, שכשם שהיא נמשית בקלות, כך גם מיתה זו קלה היא.

ביאור נוסף: רבי יוחנן אמר, 'לעת מצא' זו קבורה – שיתפלל שיזכה שלאחר מותו יביאודו לקבר ישראל. אמר רבי חנינא, מאי קרא שבו מצינו לשון מציאה על קבורה, שנאמר (איוב ג כב) 'השמים איל גיל, ישישו כי ימצאו קבר', כלומר, האנשים שלימי הדעת השמחים מדברים הראויים, ישישו כאשר ימצאו קבר. אמר רבה בר רב שילא, היינו דאמרי אינשי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, ליבעי אינש רחמי אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא – יבקש אדם רחמים בתפילתו, שיהיה לו שלום כל ימי חייו ואף ביום קבורתו, עד השלכת העפר האחרונה שבה יכסו את קברו.

ביאור נוסף: מר זוטרא אמר, 'לעת מצא' זה בית הכסא – שידור במקום שיש בית הכסא סמוך לביתו. אמרי במערבא, הא דמר זוטרא דריפא מבלהו – דברי מר זוטרא עדיפים מכל שאר הפירושים שנאמרו לתפילה זו, והיא תפילה הנחוצה ביותר. הגמרא מביאה דברים שנאמרו על מעלת המקומות הקבועים ללימוד ההלכות: אמר ליה רבא לרפרם בר פפא, לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי בגישהא – אמור לנו מאותם דברים חשובים שאמרת לנו משמו של רב חסדא בענייני מעלת בית הכנסת. אמר ליה רפרם לרבא, הכי אמר רב חסדא, מאי דכתיב (תהלים פא א) 'אהב ה' שיערי ציון מכל משכנות יעקב', הלא אין לפרש הפסוק שהקב"ה אוהב את שערי בתי הכנסת יותר משערי שאר בתי ישראל, שהרי דבר פשוט הוא ולא חידש הפסוק דבר, אלא פירוש הפסוק הוא שאוהב ה' שיערים המצויינים בהלכה – את המקומות שבהם עוסקים הציבור בתורה והלכות בקביעות, יותר מכל בנסיבות ומפני מדרשות שאין עוסקים בהם בקביעות. ותינו דאמר רבי חייה בר אמי משמיה דעולא, מיום שחרב בית המקדש שהוא היה חביב להקב"ה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו מקום שחביבותו יתירה משאר מקומות, אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, כלומר, מקום שעוסקים בו בתורה בקביעות.

ר"ב ששת מהדר אפיה וגריס. וא"ת הוא אמרינן בסוטה (פ"ד ד' לט.) מאי דכתי' וכפתחו עמוד כל העם (נחמיה ח) כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה. ויש לומר התם איירי בקול רם כדי שלא יבטלו קול קריאת התורה והכא איירי בנחת. והאי דקא מהדר אפיה רבותא משמע אע"ג דמהדר אפיה שנראה כמנחה ספר תורה שפיר דמי והאי דאהדר אפיה כדי שיכונן גרסתו. ורב אלפס (מגילה פ"ד) כתב דה"ג מפרשי דוקא שיש שם עשרה אחרוני או יכול ללמוד. אבל אין שם עשרה כי אם עמו לא. והכא מפרשי שהיו שם עשרה בלא הוא ועוד תירץ האלפסי שאני רב ששת שתורתו אומנתו הוא. ואנן מסתבר לן כי האי תירוצא: **שנים** מקרא ואחד תרגום. יש מפרשים והוא הדין ללועזות בלע"ז שלהן היו כמו תרגום

עת רצון. אלמא יש שעה שהיא של רצון: **כביר לא ימאס**. תפלת הרבים לא ימאס: **מקרב** ל'. ממלחמות הבאות עלי: **כי ברבים היו עמדי**. שהתפללו עמי: **פרה בשלום**. זה שעסק בדברי שלום דהיינו תורה דכתיב וכל נתיבותיה שלום (משלי ג) וכן גמילות חסדים נמי שלום הוא שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא מכיר שהוא אהובו ובא לידו

אחור ושלום: **הנני נותשם מעל** 1 **אדמתם**. סיפיה דקרא הוא: **מקדמי**. 2 **שחרית: מחשכי**. ערבית כלומר מאריכין בבית הכנסת: **שיעור של שני פתחים**. 3 רחוב יכנס לפנים שלא ישב סמוך לפתח דנראה עליו כמשיוע עכוב בית הכנסת ויהא מוזמן סמוך לפתח לצאת: **יתפלל לעת מצא**. 4 **יתפלל** שיהו מצויין לו כשיצטרך: **לעת מצא** זו מיתה. שימות במיתה יפה 5 ונחה: **אסכרא**. אישטרא אנגולמנט בלע"ז 6 שבתוך הגוף: **כחיוורא כנבבא דעמרא דלאחורי נשרא**. כנפפי הסירים הנסבכים 7 בגזת הצמר כשאדם נותק בחזקה ומשליך 8 לאחור שאי אפשר שלא ינתק הצמר עמו: **כפיטורי כפי ושט**. ים אוקיינוס יש בו 9 מקומות שאינו מקבל ברזל ומחברין להוץ הספינה ע"י חבלים ועקלים שתוחבי 10 בנקביו ותוקעין אותו בדווקא לפי שהם גסין כמדת הנקב: **פיטורי**. חבלים דמתרגמינן 11 ופטורי ציצים (מלכים א ו) אטונק: **כפי ושט**. הוא הנקב שהוא עגול כפי ושט: 12 **כמשחל בניתא מחלכא**. כמושך נימת שער מתוך החלב: **זיבולא בתרייתא** 13 **שלמא**. שיהא לו שלום כל ימי חייו ואף ביום קבורתו עד השלכת עפר האחרונה 14 שבכיוו קבורתו: **זיבולא**. פלא"דא בלע"ז: **לעת מצא** זה בית הכסא. שיהא דר 15 במקום שיש בית הכסא סמוך לו לפי שהיתה קרקע של בבל מוצלת מים ואין 16 יכולין לחפור שם חפירות והיו צריכין לצאת בשדות ולהתרחק מאד: 17 **המצויינים**. ציון ואסיפת צבור: **ביני עמודי**. שבת המודש נכון עליהם 18 מלמעלה: **שכל זמן ששמעי בן גרא קיים** כו'. דסמוך למיתת שמעי כתיב 19 ויתחתן שלמה את פרעה (מלכים א ג): **הא דכייף ליה**. אם כפוף הוא לרבו לקבל 20 תוכחתו ידור אצלו. ואם לאו טוב להתרחק ממנו ויהי שוגג ואל יהי מויד: 21 **מהדר אפיה וגריס**. משנתו כשקורין בספר תורה: **ישלים פרשיותיו**. של כל 22 שבת ושבת: ואפ'

מאי דכתיב "ואני תפלתי לך ה' עת רצון"? אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללין. ר' יוסי בר' חנינא אמר מהכא: **"כה אמר ה' בעת רצון עניתיך"**. ר' אחא בר' חנינא אמר מהכא: **"הן אל כביר ולא ימאס"**, וכתיב: **"פרה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי"**. **תניא נמי הכי:** ר' נתן אומר: **מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואם בתפלתן של רבים? שנאמר: "הן אל כביר ולא ימאס"**, וכתיב: **"פרה בשלום נפשי מקרב לי וגו'"**, אמר הקדוש ברוך הוא: **כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו פאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם**. אמר ריש לקיש: **כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס שם להתפלל, נקרא "שכן רע", שנאמר: "כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל"**. ולא עוד, אלא שגזרם גלות לו ולבניו, שנאמר: **"הנני נותשם מעל אדמתם, ואת בית יהודה אתוש מתוכם"**. אמרו ליה לר' יוחנן: איכא סבי בבבל. תמה ואמר: **"למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארמה"** פתיב, אבל בחוצה לארץ לא! **בין דאמרי ליה:** מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: **היינו דאהני לה, כדאמר ר' יהושע בן לוי לבניה: קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתזכרו חיי**. אמר ר' אחא בר' חנינא: **מאי קרא? "אשרי אדם שומע לי, לשקד על דלתותי יום יום, לשמור מזוזת פתחי"**, וכתיב בתריה: **"כי מוצאי מצא חיים"**. אמר רב חסדא: **לעולם יבנס אדם שני פתחים בבית הכנסת. שני פתחים סלקא דעתך? אלא אימא: שיעור שני פתחים, ואחר כך יתפלל**. "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא", אמר ר' חנינא: **"לעת מצא" זו אשה, שנאמר: "מוצא אשה מצא טוב"**. במערבא, כי נסיב אינש אתתא, אמרי ליה הכי: **"מוצא" או "מוצא"?** **"מוצא"**, דכתיב: **"מוצא אשה מצא טוב, ויפק רצון מה"**, **"מוצא"**, דכתיב: **"ומוצא אני מר ממות את האשה"**. ר' נתן אומר: **"לעת מצא" זו תורה, שנאמר: "כי מוצאי מצא חיים"** וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר: **"לעת מצא" זו מיתה, שנאמר: "למות תוצאות"**. תניא נמי הכי: **תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם, שנאמר: "למות תוצאות"**; **"תוצאות"** בגימטריא, הכי הווי; **קשה שבכלל – אסכרא, נחא שבכלל – נשיקה**. אסכרא דמיא כחיוורא כנבבא דעמרא, דלאחורי נשרא; ואיכא דאמרי: **כפיטורי כפי ושט**. נשיקה דמיא כמשחל בניתא מחלכא. ר' יוחנן אמר: **"לעת מצא" זו קבורה**. אמר ר' חנינא: **מאי קרא? "השמים אלי גיל, גישו כי ימצאו קבר"**. אמר רבה בר רב שילא: **היינו דאמרי אינשי, ליבעי אינש רחמי, אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא**. מר זוטרא אמר: **"לעת מצא" זה בית הכסא**. אמרי במערבא: **הא דמר זוטרא עדיפא מכלהו**. אמר ליה רבא לרפרם בר פפא: **לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא**. אמר ליה: **הכי אמר רב חסדא: מאי דכתיב, "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב"**? אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות ומבתי

מדרשות. והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא: **מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע 34 אמות של הלכה בלבד**. ואמר אביי: **מריש הוה גריסנא בגו ביתא, ומצלינא בבי כנישתא: כיון דשמענא להא דאמר ר' חייא בר 35 אמי משמיה דעולא, לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא**. ר' אמי ור' אסי, אף על גב דהווי להו תליסר בי כנישתא במסבריא, לא 36 מצלו אלא ביני עמודי, היכא דהווי גריס. ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא: **גדול הנהנה מיגיעו יותר מרא שמנים, דאילו גבי 37 ירא שמנים כתיב: "אשרי איש ירא את ה'", ואילו גבי הנהנה מיגיעו כתיב: "גיע פפיד כי תאכל, אשריך וטוב לך"**, "אשריך" בעולם 38 הזה, "וטוב לך" לעולם הבא, ולגבי ירא שמנים "וטוב לך" לא כתיב ביה. ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא: **לעולם ידור אדם 39 במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים, לא נשא שלמה את בת פרעה**. והתניא, אל ידור! לא קשיא, הא דכייף ליה, הא דלא 40 כייף ליה. אמר רב הונא בר יהודה, אמר ר' מנחם, אמר ר' אמי: **מאי דכתיב, "ועוזבי ה' יכלו?" זה המניח ספר תורה ויוצא. ר' 41 אבהו נפיק בין גברא לגברא. בעי רב פפא: בין פסוקא לפסוקא מהו? תיקו. רב ששת מהדר אפיה וגריס, אמר: אגן בדידן, ואינהו 42 בדידהו: אמר רב הונא בר יהודה, אמר ר' אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור, שנים מקרא ואחד תרגום, ואפילו**

תרגום שנופרש לפעמים. כי כמו שהתרגום מפרש לע"ה כך הם מבנים מתוך הלע"ז. ולא נהירא שהרי התרגום מפרש במה שאין ללמוד מן העברי כדאשכחן בכמה דוכתי דאמר רב יוסף (מגילה ד' ג.) אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ע"כ אין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אם בלשון תרגום: ואפילו עטרות ודיבון וכו'. פי' רש"י אפי'

ואפי' עטרות ודיבון. שאין בו תרגום: מעלה עליו הכתוב כו'. והכי קאמר קרא הכינו עצמכם בתשעה לחדש לעני המחרת והרי הוא בעיני כעני היום: לאקדומינהו. לסדר כל הפרשיות בשבת אחת או בשתי שבתות: עד שישחוט את הורידין. כדי שיצא כל הדם ולא אמר כן אלא בעוף הואיל וצולחו כולו כאחד: מחמת אונסו. שחלה או שנטרד

בדוחק מונות הוזהר בו לכבד: שברי לוחות מונחות בארון. דכתיב (דברים י) אשר שברת ושמתם בארון אף השברים תשים שברת: משום סכנה. שלא יקוץ יד: משום קלקול סעודה. אף בחבורה קטנה יצא דם וילכלך את המאכל וימאס את המסובין: בלא ק"ש. שתהא מטחך דומה למטת ארמית: ארמית ממש. על מטת ארמית: מעשה דרב פפא. שאמרה לו שב על המטה והיה בנה מת מוטל עליה והיתה רוצה להעליל עליו ולומר שישב עליו והרגו: אסור לעבור וכו'. שנראה כמבריח עצמו מפתח בית הכנסת שבמזרח: על גב היד. את יד חברו הוא נושק ודרך חשיבות הוא זה מפני הרוק: אלא בשדה. דאמרי אינשי אונים לכותל: בדבר אחר. תשמיש: אני צויתי למקודש. במפלת בבל כתיב אני צויתי את מלכי פרס ומדי לבא ולהשחית: ליליא הוא. עד הגן החמה: דקיימי בהויא שעתא. הלכך זמן ק"ש דיום הוא דגבי קריה שמע ובקומו כתיב והא קיימי והא

ואפילו "עטרות ודיבון", שכל המשלים פשוטיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. רב ביבי בר אבבי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי, תנא ליה חייא בר רב מדפתי: פתיב "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב", וכי בתשעה מתעניין? והלא פעשה מתעניין! אלא לומר לך, כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. סבר לאקדומינהו, אמר ליה ההוא סבא: תנינא, וכלכד שלא יקדים ולא יאחר. בדאמר ר' יהושע בן לוי לבניה: אשלימו פשוטיוכיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום; והזהירו בורידין בר' יהודה, דתנן: ר' יהודה אומר: עד שישחוט את הורידין; והזהירו בזמן ששכב תלמודו מחמת אונסו, דאמרינן: לוחות ושברי לוחות מונחות בארון. אמר להו רבא לבניה: בשאתם חותכין בשר, אל תחתכו על גב היד. איפא דאמרי משום סכנה, ואיפא דאמרי משום קלקול סעודה; ואל תשבו על מפת ארמית, ואל תעברו

אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין. אל תשבו על מפת ארמית, איפא דאמרי: לא תגנו בלא קריאת שמע, ואיפא דאמרי: לא תנסבו גיורתא, ואיפא דאמרי: ארמית ממש. ומשום מעשה דרב פפא. דרב פפא אזל לגבי ארמית, הוציאה לו מטה, אמרה לו: שב! אמר לה: איני יושב, עד שתגביהי את המטה; ומצאו שם תינוק מת. מכאן אמרו חכמים: אסור לישוב על מפת ארמית. אל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין, מסייע ליה לר' יהושע בן לוי, דאמר ר' יהושע בן לוי: אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין. אמר אבבי: לא אמרן אלא דליפא פתחא אחרינא, אבל איפא פתחא אחרינא, לית לן בה; ולא אמרן אלא דליפא בי בגיטתא אחרינא, אבל איפא בי בגיטתא אחרינא לית לן בה; ולא אמרן אלא דלא דרי טונא, ולא רהיט, ולא מנח תפילין, אבל איפא חד מהנד - לית לן בה. תנינא, אמר ר' עקיבא: בשלשה דברים אוהב אני את המדיים: בשיחוחין את הפשר אין חותכין אלא על השולחן, בשינושקין אין נושקין אלא על גב היד, ובשיעוצין אין יועצין אלא בשדה. אמר רב אדא בר אבהו: מאי קראה? "וישלח יעקב, ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו": תנינא, אמר רבן גמליאל: בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים: הן צנועין באכילתן, וצנועין בבית הכסא, וצנועין בדבר אחר. "אני צויתי למקודש", תני רב יוסף: אלו הפרסיים המקודשין ומוזמנין לגיהנם: רבן גמליאל אומר וכו'. אמר רב יהודה, אמר שמואל: הלכה ברבן גמליאל. תנינא: ר' שמעון בן יוחי אומר: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה, אחת קודם שיעלה עמוד השחר, ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר, ויוצא בהן ידי חובתו, אחת של יום, ואחת של לילה. הא גופא קשיא! אמרת: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה, אלמא לאחר שיעלה עמוד השחר לילה הוא, והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה, אלמא ימא הוא! לא, לעולם ליליא הוא. והא דקרי ליה "יום", דאיפא אינשי דקיימי בהויא שעתא. אמר רב אחא בר חנינא, אמר ר' יהושע בן לוי: הלכה בר' שמעון בן יוחי. איפא דמתני להא דרב אחא בר חנינא אהא, דתנינא: ר' שמעון בן יוחי אומר משום ר' עקיבא: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים ביום, אחת קודם הגין החמה, ואחת לאחר הגין החמה, ויוצא בהן ידי חובתו, אחת של יום, ואחת של לילה. הא גופא קשיא! אמרת: פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים ביום, אלמא קודם הגין החמה ימא הוא, והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה, אלמא ליליא הוא! לא

ברכות – דף ח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קלא

1 **וְאִפְּלוּ פְסוּק שְׁאִין בּו תְּרִגּוּם אֲוִנְקִלוּס, כְּגוֹן 'עֲמֻדוֹת וְדִיבּוֹן וְיַעְזוֹר**
2 **וְנִמְרָה וְחֻשְׁבוֹן וְאֶלְעֵלָה וְשִׁבְם וְנָבֹו וְבָעֵן' (במדבר לב א), יִקְרָאנוּ שְׁנִים**
3 **מִקְרָא וְאֶחָד תְּרִגּוּם, כְּלוּמֵר שִׁיקְרָא שְׁלֹש פַּעֲמִים אֶת לִשׁוֹן הַמִּקְרָא.**
4 **מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַמִּשְׁלִים פְּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצִּבּוֹר, מְאִירֵכִין לֹו יָמָיו**
5 **וְשִׁנּוּתָיו.**
6 **רַב בִּיבִי בַר אֲבִי, סָבַר לֹא שְׁלוּמִינְהוּ לְפִרְשִׁיּוֹתָא דְכּוּלָּא שְׁתָּא**
7 **בְּמַעְלֵי יוֹמָא דְכִפּוּרֵי – חֲשַׁב לְהַשְׁלִים אֶת קְרִיאַת הַפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁל כָּל**
8 **הַשָּׁנָה, בְּעֶרְב יוֹם הַכִּיפּוּרִים. תֵּנָּא לִיה [–שָׁנָה לֹו] חֵינָא בַר רַב**
9 **מְדַפְּתִי, בְּרִייתָא הָאֲמֹרָה לְגַבֵּי יוֹם הַכִּיפּוּרִים, בְּתֵיב (וּקְרָא כַּג לֵב)**
10 **'וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב'. תַּמְהָה הִבְרִיתָא: וְכִי**
11 **בְּתַשְׁעָה מִתְעַנֵּין – וְכִי אִפְשָׁר לְפָרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק כְּפִשּׁוּטוֹ שִׁמְתַּעֲנִים**
12 **בְּתַשְׁעֵי בְּתַשְׁרִי, וְהָלֹא בְּעֶשְׂרֵה מִתְעַנִּין. אֲלֵא בֵּא הַפְּסוּק לִזְמַר לָךְ,**
13 **שֶׁכָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתָה בְּתַשְׁעֵי, מַעְלָה עָלָיו הַתְּנוּב בְּאִילוֹ מִתְעַנֶּה**
14 **תַּשְׁעֵי וְעֶשְׂרֵי. וּמַכִּיּוֹן שִׁישׁ מִצּוּה לְהִרְבוֹת בְּסַעֲוָה בְּעֶרְב יוֹם**
15 **הַכִּיפּוּרִים, לֹא יִהְיֶה לָךְ פְּנָאי לְהַשְׁלִים אֶת פְּרָשִׁיּוֹת כָּל הַשָּׁנָה בְּיוֹם זֶה.**
16 **מַכִּיּוֹן שִׁשְׁמַע רַב בִּיבִי בַר אֲבִי שְׁאִינוּ יִכּוֹל לֵאחֹר אֶת קְרִיאַת**
17 **הַפְּרָשִׁיּוֹת לְעֶרְב יוֹם הַכִּיפּוּרִים, סָבַר לֹא קְדוּמִינְהוּ – חֲשַׁב לְהַקְדִּים**
18 **וּלְקַרֹּא אֶת כָּל הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּשַׁבַּת אַחַת אוּ בְּשַׁתִּי שַׁבְּתוֹת, אֲמַר לִיה**
19 **הֵהוּא סָבָא, תֵּנִינָא – שׁוֹנָה אֲנִי בְּרִיתָא זֶה, שְׁצִירָךְ לְהַשְׁלִים פְּרָשָׁה**
20 **שֶׁל כָּל שַׁבַּת בּוֹמֵנָה, וּבְלִבְךָ שְׁלֹא יִקְדִּים לְקִרְוָתָהּ קוֹדֵם שִׁמְתַּחֲלִים**
21 **לְקַרֹּא פְּרָשָׁה זֶה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְשְׁלֹא יֵאָחֵז מְלַקְרָאָה עַד לֵאחֹר**
22 **הַשַּׁבַּת.**
23 **דִּין זֶה שְׁאִין לְהַקְדִּים וְלֵאחֹר, הוּא כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹו: בְּרִאמֹּר**
24 **לְהוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹו לְבִנְיָה, אֲשִׁלִּמוּ פְּרָשִׁיּוֹתֵיכֶם עִם הַצִּבּוֹר –**
25 **הַשְׁלִימוּ פְּרָשִׁיּוֹתֵיכֶם עִם הַצִּבּוֹר שְׁנִים מִקְרָא וְאַחַד תְּרִגּוּם. וְהוֹדְרוּ**
26 **בְּיֻדִּינִין בְּרַבִּי יְהוֹדָה – כְּשֶׁאֲתֵם שׁוֹחֲטִים עֹפּוֹת, הוֹדְרוּ לְחַתּוֹךְ אֶת**
27 **הוֹרִידִים שְׁבִצְוָרָה הַעוֹף בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה, כִּדִּי שִׁיזַא דְּמו, וְיִכְשֹׁר**
28 **לֵאכִילָה בְּצִלִּיתוֹ, וּכְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹדָה שְׁסוּבַר שְׁצִירָךְ לְעֹשׂוֹת כֵּן, דְּתֵנִין**
29 **(חולין כו), הַשּׁוֹחֵט רֹוב שֶׁל אֶחָד הַסִּמְיָנִים בַּעוֹף, שְׁחִיתוֹ כְּשֹׁרָה, וְרַבִּי**
30 **יְהוֹדָה אוֹמַר, אֵין לְהַכְשִׁיר אֶת הָעוֹף עַד שֶׁשְּׁחִיתוֹ גַּם אֶת תְּרִידֵינִי.**
31 **וְעוֹד אָמַר לָהֶם, הוֹדְרוּ בִּקְוֵן – הוֹדְרוּ לְכַבֵּד זֶקֶן שֶׁשֶּׁכֶּחַ מִתְּלִמּוּדוֹ**
32 **מִחֲמַת אֲוִנָּס – מִחֲמַת שְׁחָלָה אוּ שְׁהִיָּה טְרוּד בְּצִרְכֵּי מוֹזוֹן, כִּפִּי**
33 **שְׁהִיתֶם מְכַבְּדִים אוֹתוֹ בְּתַחֲלִילָה קוֹדֵם שֶׁשֶּׁכַּח תְּלִמּוּדוֹ. וְהִטַּעַם לָכֵךְ,**
34 **דְּאֲמִירֵין לִזְחֻתֵּי הַשְּׁנִיּוֹת וְשֶׁבְּרִי לִזְחֻתֵּי הָרַאשׁוֹנוֹת מוֹנְחֹת בְּאֶרֶן.**
35 **וְכַשֵּׁם שֶׁשְּׁבִרֵי הַלּוֹחֹת מוֹנְחִים בְּאֶרֶן, כֵּךְ יֵשׁ לְכַבֵּד זֶקֶן שֶׁשֶּׁכַּח**
36 **תְּלִמּוּדוֹ מִחֲמַת אֲוִנָּס.**
37 **הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שְׁאֲמַר רַבָּא לְבָנָיו: אֲמַר לְהוּ רַבָּא**
38 **לְבִנְיָה, בְּשִׁאֲתָם חוֹתְבִין בְּשֶׁר, אֵל תַּחְתְּבוּ אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא מוֹנֵחַ עַל**
39 **גַּב הָיָה, אֵלֹא הַנִּיחּוֹהוּ עַל הַשְּׁלַחֵן בְּשַׁעַת הַחִיתוּךְ. אִיכָא דְּאֲמַרִי**
40 **שֶׁהִטַּעַם לָכֵךְ הוּא מְשׁוּם סְכָנָה, כִּי יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שֶׁמָּא יַחְתּוּךְ אֶת יָדוֹ.**
41 **וְאִיכָא דְּאֲמַרִי שֶׁאִם אֵל יַחְתּוּךְ אֶת יָדוֹ, עֲדִיין יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ מְשׁוּם**
42 **קְלָקוֹל סְעוּדָה – שְׁמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה קְטָנָה בִּידוֹ וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה דָם**
43 **שִׁילַכְלָךְ אֶת הַמַּאכֵּל, וַיִּמָּאֹס הַמְּסוּבִים.**
44 **וְעוֹד אָמַר לָהֶם, אֵל תִּשְׁבּוּ עַל מִסַּת אֶרְמִית, וְאֵל תַּעֲבְרוּ אַחֲרֵי**
45 **בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַת שֶׁהַצִּבּוֹר מִתְּפַלֵּלִין.**
46 **הַגְּמָרָא מְבִאֵרָת אֶת אֲמִירַת רַבָּא לְבָנָיו:מָה שְׁאֲמַר 'וְאֵל תִּשְׁבּוּ עַל**
47 **מִסַּת אֶרְמִית'. אִיכָא דְּאֲמַרִי, לֹא תִנְנוּ – לֹא תִשְׁנֹו בְּלֹא שְׁתִּקְרָאוּ**
48 **קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, שֶׁאִם תַּעֲשׂוּ כֵן תִּהְיֶה מִיַּתְּכֶם דּוּמָה**
49 **לְמִטָּה שֶׁל אֶרְמִיִים, שֶׁכֵּךְ מִנְהֶגָם. וְאִיכָא דְּאֲמַרִי שְׁצִיּוּה לָהֶם דְּלֹא**
50 **תִּנְסְכוּ בְּיֻזְרָתָא – שְׁלֹא יִשְׁאוּ יִזְרָתָא. וְאִיכָא דְּאֲמַרִי שְׁרַבָּא אָמַר לָהֶם**
51 **שְׁלֹא יִשְׁבּוּ עַל מִסַּת אֶרְמִית מְשִׁשׁ, וּמְשׁוּם מַעֲשֶׂה דְּרַב פֶּפְא –**
52 **וּמִחֲמַת מַעֲשֶׂה שְׁהִיָּה עִם רַב פֶּפְא. דְּרַב פֶּפְא אוֹל לְנָבִי אֶרְמִית – הֵלֵךְ**
53 **לֵאשָׁה גִּיּוּה, וְהָיָה הוֹצִיאָהּ לֹו מִמֶּסָּה. אֲמַרְה לֹו, שֶׁב עַל מִטָּה זֶה. אֲמַר**
54 **לָהּ רַב פֶּפְא, אִינִי יוֹשֵׁב עַד שֶׁתִּגְּבִיחִי אֶת הַמִּטָּה, הַנִּגְבִּיחָה הִגִּיּוּה אֶת**
55 **הַמִּטָּה וּמִצָּאָה שֶׁם תִּינּוֹק מָת, וְנִתְּבַר שְׁרַצְתָּה הִגִּיּוּה לְהַעֲלִיל עַל**
56 **רַב פֶּפְא שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל בִּנְה וְהִרְגּוּ. מִכָּאן אֲמַרו – וּמִמַּעֲשֶׂה זֶה לְמַדּוּ**
57 **חֻקִּים לְהוֹרוֹת, שֶׁאֲסוּר לִישֹׁב עַל מִסַּת אֶרְמִית.**
58 **עוֹד אָמַר רַבָּא לְבָנָיו, 'וְאֵל תַּעֲבְרוּ אַחֲרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַת**

מתרצת הגמרא: לא - אין להקשות סתירה זו, כי לעולם קודם הנך
החמה ימא הוא, וכפי ששינוי בתחילת הברייתא ששתי הקריאות
הן ביום, והאי דקרו ליה לילא - ומה שבסוף הברייתא קראו לזמן
זה לילה, דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא - הוא מפני שיש בני
אדם שישינים בשעה זו. ולכן אף שקודם הנך החמה יום הוא, יוצא
בזמן זה ידי חובת קריאת שמע של ערבית, שזמנה נאמר בפסוק
בלשון 'ובשכבך', ובשעה זו עדיין יש בני אדם השוכבים במטותיהם.
אמר רבי אחא ברבי חנינא, אמר רבי יהושע בן לוי, הלכה ברבי
שמעון שאמר משום רבי עקיבא, שיוצא ידי חובת קריאת שמע של
ערבית אחר עלות השחר.

רבי זירא מוסיף על הדין שנפסק לעיל בברייתא הראשונה שיכול
לקרוא קריאת שמע של ערבית סמוך לעמוד השחר: אמר רבי זירא,
ובלבד שלא יאמר המתפלל וקורא קריאת שמע של ערבית מעט
קודם לעמוד השחר, את ברכת השכיבה, כי ברכה זו נתקנה רק לזמן
תחילת השכיבה, וסמוך לעמוד השחר הוא זמן סוף השכיבה.

הגמרא מבארת את הפסק של רבי יהושע בן לוי: כי אתא - כשבא
רב יצחק בר יוסף מארץ ישראל לבבל, אמר, הא ופסקו דרבי
אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי שהלכה כרבי שמעון
שיוצא ידי חובת קריאת שמע של ערבית אחר עלות השחר, לאו
בפירוש איתמר, אלא מפלגא איתמר - לא נאמרה על ידו בפירוש,
אלא מכלל דבריו למדו זאת, וכך היה המעשה, דההוא וזנא דרבנן
דאשתבור בהלולא דבריה דרבי יהושע בן לוי - שזוג תלמידי
חכמים שהשתכרו בשמחת החתונה של בנו של רבי יהושע בן לוי
ונרדמו עד לאחר עמוד השחר, ומחמת כן לא קראו קריאת שמע של
ערבית, אתו לקמיה דרבי יהושע בן לוי - באו לפני רבי יהושע בן
לוי קודם נץ החמה, לשאול האם הם יכולים לקרוא כעת קריאת
שמע, אמר להם רבי יהושע בן לוי, ברא הוא רבי שמעון המתיר
לקרוא קריאת שמע של ערבית עד הגנן החמה, לסמוך עליו בשעת
הדחק - בשעת אונס כזו שנרדמתם מתוך שכרות.

שינוי במשנה (לעיל ב:): מעשה שאבא בניו וכו' של רבן גמליאל מבית
המשתה אחר חצות, ואמרו לו שלא קראו עדיין קריאת שמע של
ערבית, והורה להם רבן גמליאל שכולים הם לקרוא אם לא עלה
עמוד השחר. שואלת הגמרא: ועד השתא לא שמיע להו הא דרבנן
גמליאל - וכי עד עכשיו לא שמעו בניו של רבן גמליאל את דעת
אביהם הסובר שזמן קריאת שמע של ערבית הוא עד עלות השחר.
משיבה הגמרא: הכי קאמרי ליה - כך אמרו לאביהם, רבנן פליגי
עילוין - האם חכמים שאמרו במשנה שזמנה עד חצות, חולקים
עליך, והכלל הוא שחיד ורבים הלכה ברבים, ואין אנו חייבים
לקרוא עכשיו, או דלמא רבנן בנותי סבירא להו - או שמא אף
חכמים סוברים כדעתך, שזמנה מן התורה עד עלות השחר, והאי
דקאמרי - ומה שאמרו שזמנה עד חצות, הוא רק זירוז להקדים
ולקטני - ששינוי בדבריו במשנתו 'ולא זו הלכה אמרו', כלומר, ולא
קריאת שמע בלבד אמרו חכמים שיש לעשות לה סייג לקרותה עד
חצות, אלא גם שאר המצוות שאמרו חכמים שזמנם עד חצות, עיקר
זמנם עד שיעלה עמוד השחר, אלא שעשו חכמים סייג להרחיק את
האדם מן העבירה, ומשמע שרבן גמליאל מורה שזמן קריאת שמע
של ערבית הוא עד חצות, וקשה, הלא רבן גמליאל סובר שלכתחילה

שינוי במשנה בהמשך תשובת רבן גמליאל לבניו, 'ולא זו בלבד
אמרו, אלא וכו' כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה
עמוד השחר. שואלת הגמרא: ורבנן גמליאל מי קאמר עד חצות -
וכי רבן גמליאל סבר שזמן קריאת שמע של ערבית הוא עד חצות,
דקתני - ששינוי בדבריו במשנתו 'ולא זו הלכה אמרו', כלומר, ולא
קריאת שמע בלבד אמרו חכמים שיש לעשות לה סייג לקרותה עד
חצות, אלא גם שאר המצוות שאמרו חכמים שזמנם עד חצות, עיקר
זמנם עד שיעלה עמוד השחר, אלא שעשו חכמים סייג להרחיק את
האדם מן העבירה, ומשמע שרבן גמליאל מורה שזמן קריאת שמע
של ערבית הוא עד חצות, וקשה, הלא רבן גמליאל סובר שלכתחילה

זמן קריאת שמע הוא עד עמוד השחר.
משיבה הגמרא: הכי קאמר להו רבן גמליאל לבניה - כך אמר להם
רבן גמליאל לבניו, אני סבור שמותר לקרוא לכתחילה עד עמוד
השחר, אלא אפילו לרבנן דקאמרי שסוף זמן קריאת שמע הוא עד
חצות, אין כוונתם שאחר חצות אינו יוצא ידי חובתו, אלא מצותה
עד שיעלה עמוד השחר, והאי דקאמרי - ומה שאמרו שסוף זמן
קריאת שמע של ערבית הוא עד חצות, הוא רק כדי להרחיק אדם
מן העבירה.

שינוי במשנה: 'הקמך חלבים וכו' ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד
השחר, וכל הנאכלים ליום אחד, מצותן עד שיעלה עמוד השחר'.
ומדייקת הגמרא, ואילו אכילת פסחים לא קתני - ואילו על מצות
אכילת קרבן פסח לא שינו כן שמוצותה עד שיעלה עמוד השחר.
מקשה הגמרא: ורמינא - יש להקשות על כך מברייתא, ששינוי בה,
קריאת שמע של ערבית, והלל הנאמר בלילי פסחים, ואכילת
קרבן פסח, כל אלו מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וכיון שמבואר
בברייתא שאף אכילת פסח זמנה עד שיעלה עמוד השחר, מדוע לא
הזכירה מצוה זו במשנתו.

מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף, לא קשיא, הא - משנתנו שלא
מנתה גם את אכילת פסחים, היא כדברי רבי אלעזר בן עזריה
הסובר שמדאורייתא זמן אכילת הפסח הוא עד חצות, והא -
הברייתא, היא כדברי רבי עקיבא הסובר שזמן אכילת הפסח הוא
עד שיעלה עמוד השחר, וכפי ששינוי בברייתא נוספת, שנחלקו בכך
רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. דתניא, נאמר בפסוק (שמות יב ח)
'ואכלו את הבשר בלילה הזה', ונחלקו התנאים עד מתי הוא זמן
אכילת הפסח בלילה זה. רבי אלעזר בן עזריה אומר, נאמר כאן
לענין אכילת בשר הפסח, 'בלילה הזה', ונאמר להלן בענין מכת
בכורות (שם יב ד), 'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה', יש ללמוד
גזירה שזה מתיבות 'בלילה הזה' שבשני הפסוקים, מה להלן - מכת
בכורות, זמנה עד חצות, שנאמר (שמות יד ד), 'בפחת הלילה אני יוצא
בתוך מצרים', אף כאן - מצות אכילת הפסח, זמנה עד חצות. אמר
ליה רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה, ותלא בך נאמר (שמות יב יא)
'ואכלתם אתו בחפזון', פסח הוא לילה, ולמדנו מפסוק זה שזמן
אכילת הפסח הוא עד שעת חפזון - עד השעה שבה נחפזו בני
ישראל לצאת ממצרים, והיא שעת עלות השחר. ואם תשיב על כך,
שאם אין לדרוש את הגזירה שזה מתיבות 'בלילה הזה', אם כן מה
תלמוד לומר 'בלילה', אשיב לך שהיא נצרכת, שיכול הייתי לומר
שהיא קרוב פסח נאכל בקדשים ביום - שבשם ששאר כל הקדשים
נאכלים ביום שחיטתם ובלילה שלאחריו, כך גם קרבן פסח יאכל אף
ביום שחיטתו ביד ניסן, תלמוד לומר, ואכלו את הבשר בלילה,
יש ללמוד מכך שבלילה הוא נאכל ולא ביום. נמצא שנחלקו רבי
עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה אם הפסח נאכל עד חצות או עד עלות
השחר, ולכן ניתן לתרץ שמשנתנו שלא הזכירה שאכילת הפסח
זמנה עד עלות השחר, נשתנה בשיטת רבי אלעזר בן עזריה,
הברייתא היא כשיטת רבי עקיבא.

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא
בדרשות הפסוקים. שואלת הגמרא: בשלמא לרבי אלעזר בן עזריה
דאית ליה גזירה שנה - הדרוש מגזירה שזה שאכילת הפסח היא עד
חצות, אצטריך למכתב ליה 'הזה' - לכן היה צריך לכתוב בפסוק
את תיבת 'זה', כדי ללמד את הגזירה שזה, אלא לרבי עקיבא
שאינו דורש גזירה שזה זו, הא 'הזה' מא עביר ליה - מה ידרוש
מתיבת 'זה'. משיבה הגמרא: לרבי עקיבא תיבת 'זה' למעוטי
לילה אחר הוא דאתא - באה למעט שאין קרבן פסח נאכל לילה
נוסף מלבד ליל חמשה עשר בניסן, כי סלקא דעתך אמינא - היה
עולה בדעתך לומר, הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים
קלים, אם כן נלמד פסח משלמים, מה שלמים נאכלין לשני ימים
ולילה אחד שביניהם, אף פסח כיון שהוא נאכל רק בלילה, יהיה
נאכל לשתי לילות במקום שני ימים, ויהא נאכל בסך הכל לשתי
לילות ויום אחד, קא משמע לן - משמיענו הפסוק שאין הדבר כן,

לעולם ימאז הוא. ואם תאמר ליתני שתי פעמים קודם הנץ החמה והיו רבותא טפי דאפילו קודם הנץ הוי זמן דקריאת שמע של שחרית. וייל כדפרישנא דהאי יממא לענין שאר מצות. אבל לענין ק"ש הואיל ואיכא אינשי דגנו לאו זמן קימה הוא. ותימא דקשיא דרבי עקיבא אדר' עקיבא דהכא קאמר אחר הנץ ולקמן (עמוד ב) קאמר משיכיר בין חמור לערוד דהיינו אפילו קודם. וייל דהרי תנאי אליבא דרבי עקיבא. אי נמי יש לומר יממא הוא אפילו גבי קריית שמע דהא זמן קימה הוא והא דלא נקט ב' פעמים קודם הנץ משום דבעי לאשמועינן שאינו יוצא בשל לילה אחר הנץ. ובלבד שלא יאמר השכיבנו. פירש בקונטרס אמילתא דר"ש בן יוחי דקורא קודם שיעלה עמוד השחר קאי. ונראה לי דאז דאי זמן שכיבה הוא ומצי למימר השכיבנו. ועוד דהוא ליה למימר אמאי דסליק מיניה. ופי' השר מקוצי דקאי אקודם הנץ דסליק מיניה ולכן קאמר דלא מצי למימר השכיבנו דלאו זמן שכיבה הוא כיון שעלה כבר עמוד השחר אפילו קודם הנץ:

ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה וכו'. וא"ת היכי מצי למימר רבי אלעזר בן עזריה עד חצות והכתיב לא תותירו ממנו עד בקר (שמות יב) דמשמע עד בקר מיהא מצי לאכלו. ויש לומר דמצי למימר דהכי קאמר לא תעשו דבר שיבא לידי נותר עד הבקר. שאם לא יהא נאכל עד חצות לא תוכל לאוכלו ולא לשורפו בלילה בדקא אמרין ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה ואם כן ישאר עד הבקר:

אלא

לעולם ימאז הוא. והאי דקרו ליה "ליליא", דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא. אמר ר' אחא בר' חנינא, אמר ר' יהושע בן לוי: הלכה בר' שמעון שאמר משום ר' עקיבא. אמר ר' ירמיה: ובלבד שלא יאמר "השכיבנו". פי אתא רב יצחק בר' יוסף אמר: הא דר' אחא בר' חנינא אמר ר' יהושע בן לוי, לאו בפירוש איתמר, אלא מכללא איתמר, דההוא זמנא דרבנן דאשתכחון בהלולא דבריה דר' יהושע בן לוי, אתו לקמיה דר' יהושע בן לוי, אמר: בדיא הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק: מעשה שבאו בניו וכו': ועד השתא לא שמעי להו הא דרבן גמליאל? הכי קאמרי ליה: רבנן פליגי עילויה, ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דלמא רבנן פויתך סבירא להו, והאי דקאמרי "עד חצות", כדי להרחיק אדם מן העבירה? אמר להו: רבנן פויתך סבירא להו, ותיבין אתם; והאי דקאמרי "עד חצות" כדי להרחיק אדם מן העבירה: ולא זו בלבד אמר, אלא וכו': ורבן גמליאל, מי קאמר "עד חצות", דקתני "לא זו בלבד אמר"? הכי קאמר להו רבן גמליאל לביניה: אפילו לרבנן דקאמרי עד חצות, מצותה עד עלות השחר. והא דקאמר "עד חצות", כדי להרחיק אדם מן העבירה: הקטר חלבים וכו': ואילו אכילת פסחים לא קתני, ורמינהו: קריאת שמע ערבית, והלל בלילי פסחים, ואכילת פסח, מצותן עד שיעלה עמוד השחר! אמר רב יוסף: לא קשיא; הא ר' אלעזר בן עזריה, הא ר' עקיבא. דתנאי: "ואכלו את הפסח בלילה הזה", ר' אלעזר בן עזריה אומר: נאמר כאן "בלילה הזה", ונאמר להלן "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", מה להלן עד חצות, אף כאן עד חצות. אמר ליה ר' עקיבא: והלא כבר נאמר "בחפזו", עד שעת חפזו! אם כן מה תלמוד לומר "בלילה"? יכול יהא נאכל בקדשים ביום? תלמוד לומר "בלילה"; בלילה הוא נאכל, ולא ביום. בשלמא לר' אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שוה, אצטרך למכתב ליה "הזה". אלא לר' עקיבא, האי "הזה" מאי עביד ליה? למעוטי לילה אחר הוא דאיתא: סלקא דעתך אמינא: הואיל ופסח קדשים קלים, ושלמים קדשים קלים, מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, אף פסח נאכל שני ימים ולילות במוקם שני ימים, והוא נאכל בשני לילות ויום אחד לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בלילה השנית קמ"ל: שם תזבח את הפסח בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים. הרי לך שלשה זמנים שאינם שוים. בערב כי ינטו צללי ערב היינו לאחר חצות שנסתלקה חמה מראש כל אדם ונטתה למערב. כבא השמש משחשכה. מועד צאתך ממזרים בבקר. כיצד יתקיימו כולם. בערב לזמן שחשכה כבא השמש התחלת זמן אכילה מועד צאתך זמן שריפה כלומר בבקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה אלא לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב ממתנין לו עד בקר שני: עד מתי אתה אוכל. היינו כר"ע אבל לתנא קמא עד חצות לילה הוי זמן אכילה תו לא דאי לא מאי בינייהו: הכל מודים. רבי עקיבא גופיה מודה שהלילה מחצות ואילך היתה שעת חפזו למצרים לשלחם מן הארץ: מערב נגאלו. נתנו להם רשות לצאת: חפזו דמצרים. מכת הכבדים שעל ידם נחפזו למחר לשלחם: חפזו דישוראל. לא

שמעו להם לצאת עד בקר: אותו

והאי דקרו ליה ליליא. דקאמר יוצא בו ק"ש של לילה: משום דאיכא דגנו. וקרינא ביה ובשכבך: ובלבד שלא יאמר השכיבנו. הקורא ק"ש של לילה שחרית סמוך לעמוד השחר לא יאמר השכיבנו שאין עוד זמן תחלת שכיבה אלא זמן סוף שכיבה: דאשתכחון. וישנו ונרדמו עד לאחר עמוד השחר: בשעת הדחק. אבל שלא בשעת הדחק לא: הכי

קא אמרי ליה. לרבן גמליאל ולא גרס אלא: רבנן פליגי עילויה. כלומר מי פליגי רבנן עליו דהא דאמרי עד חצות דקא קאמרי דלא משמע להו ובשכבך כל זמן שכיבה אלא כל זמן שדרך בני אדם להתעסק לילך ולשכב ומיהו בהא פליגי אדרבי אלעזר דאלו רבי אלעזר סבירא ליה זמן עסק שכיבה אינו אלא עד האשמורה הראשונה ולרבנן עד חצות. ואת סבירא לך ובשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים והיינו כל הלילה ויחיד ורבים הלכה כרבים: או דילמא כוותך סבירא להו. ומשמע להו ובשכבך כל זמן שכיבה והא דקאמרי עד חצות הרחקה הוא כדי לזרז ומיהו היכא דאתניס ולא קרא קודם חצות עדיין זמן חיובא הוא ומחייבי ונפקי ידי ק"ש בזמנא: כוותי סבירא להו. חייבין אתם לקרות גרסינן ולא גרסינן מותרים דאפילו שלא בזמנא תנן (עמוד ב) הקורא מבאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה: שעת חפזו. שנחפזו לצאת והיינו עמוד השחר כדכתיב לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (שמות יב): יכול יהא נאכל כשאר קדשים ביום שחשטו בדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל והולך כל יום שחשטתה והלילה עד הבקר כדי תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ויקרא ז): מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד. שבינתים דכתיב ביום ובהם יאכל וממחרת (שם יט) אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים דשלמים ויהא נאכל בשני לילות ויום אחד לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בלילה השנית קמ"ל: שם תזבח את הפסח בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים. הרי לך שלשה זמנים שאינם שוים. בערב כי ינטו צללי ערב היינו לאחר חצות שנסתלקה חמה מראש כל אדם ונטתה למערב. כבא השמש משחשכה. מועד צאתך ממזרים בבקר. כיצד יתקיימו כולם. בערב לזמן שחשכה כבא השמש התחלת זמן אכילה מועד צאתך זמן שריפה כלומר בבקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה אלא לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב ממתנין לו עד בקר שני: עד מתי אתה אוכל. היינו כר"ע אבל לתנא קמא עד חצות לילה הוי זמן אכילה תו לא דאי לא מאי בינייהו: הכל מודים. רבי עקיבא גופיה מודה שהלילה מחצות ואילך היתה שעת חפזו למצרים לשלחם מן הארץ: מערב נגאלו. נתנו להם רשות לצאת: חפזו דמצרים. מכת הכבדים שעל ידם נחפזו למחר לשלחם: חפזו דישוראל. לא

אלא בין תכלת ללבן שבה. פי' רש"י צמר הצבעו תכלת ויש מקומות שלא עלה שם הצבע שפיר. וקשה דאמרין במנחות (מג ב ושמ) ראה מצוה זו שבה תלוי מצוה אחרת ואילו זו ק"ש כדתנן עד שיכיר בין תכלת ללבן. ואי קאי אגזית צמר אינה תלויה בציצית. ועוד בלילה נמי פעמים יכולין לראות. צמר שאינו צבוע כדרכו. ע"כ יש לפרש בין תכלת שבה

בציצית שהיה קבוע בו תכלת וגם שני חוטין לבן ועושים של חוליא של תכלת וחוליא של לבן. **אחרים** אומרים עד שיראה חברו וכו'. בירושלמי במה אכן קיימין אי ברגיל אפי' ברחוק טפי חכים ביה ואי בשאינו רגיל אפילו בקרוב לגביה לא חכים ביה תפטר ברגיל ואינו רגיל כהדין אכסניא דאתי לקיצין. וצריך לומר דהאי אחרים לאו ר' מאיר ניהו דהא ר' מאיר איירי לעיל מנייה: **לך** ש' כותיקין. תימא דלעיל פסקין כמאן דמתיר לאחר עמוד השחר מיד ולקמן פסקי' הלכה כר' יהושע דאמר עד ג' שעות והכא פסק אביי שהוא בתרא ואמר כותיקין ומשמע דהכי הלכתא. וי"ל דודאי זמן ק"ש מתחיל לאחר עמוד השחר וזמנו עד ג' שעות ומידו מצוה מן המובחר כותיקין סמוך להנץ החמה כדי לסמוך גאולה לתפלה ואפי' ותיקין נמי מודו לרבי יהושע שאם לא קרא קודם הנץ החמה דיכול לקרות עד שלש שעות ועל זה אנו סומכין וכן בפ' מי שמתו (דף כ"ב ב) דקאמר בעל קרי שירד לטבול אם יכול לעלות ולקרות קודם הנץ וכו' ומסיק בגמרא (דף כ"ה ב) דילמא כר' יהושע וכותיקין כלומר מתני' דקתני קודם הנץ החמה כותיקין אלמא ותיקין נמי מודו לר' יהושע שאין שעה עוברת עד שלש שעות. ומידו קשה דאמרין בימא (דף לו. ושמ) אף היא עשתה נברשת של זהב כיון שהחמה זורחת היו ניצוצות יוצאות הימנה והיו יודעין שהגיע הנץ החמה ובא זמן ק"ש של שחרית ומוקי לה התם בשאר עמא דירושלים אלמא משמע דעיקר זמן ק"ש לאחר הנץ החמה והא לא היו כותיקין שהיו קורין קודם להנץ סמוך להנץ. וי"ל דאיתו זמן הוקבע לצבור לפי שלא היו יכולין להקדים ולמחר כותיקין כי רוב בני אדם אינם יכולין לבין אותה שעה.

כל הסמוך גאולה לתפלה אינו נזוק. וא"ת והלא כל העולם סומכין גאולה לתפלה ומאי רבותיה דרב ברונא דלא פסיק חוכא מפומיה. ויש לומר דהכי קאמר כל הסומך גאולה לתפלה כותיקין שקורין ק"ש קודם הנץ ותפלה לאחר הנץ.

כל

35 במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמם במצות. וימנא חדא סמך גאולה לתפלה, ולא פסיק חוכא מפומיה פוליה וימא. היכי מצי סמך? והא 36 אמר ר' יוחנן: בתפלה הוא אומר: "ה' שפתי תפתח", ולבסוף הוא אומר: "היו לדצון אמרי פי!" אמר ר' אלעזר: תהא בתפלה של ערבית. והא 37 אמר ר' יוחנן: אייהו בן העולם תפא? זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית! אלא אמר ר' אלעזר: תהא בתפלת המנחה. רב אשי אמר: 38 אפילו תימא אפוליהו! פיון דקבעיה רבנן בתפלה, בתפלה אריכתא דמנא. דאי לא תימא הכי, ערבית היכי מצי סמך? הא בעי למימר "השכיבנו!" 39 אלא פיון דתקינן רבנן "השכיבנו", פנאולה אריכתא דמנא. הכי נמי, פיון דקבעיה רבנן בתפלה, בתפלה אריכתא דמנא. מכרי, האי "היו לדצון אמרי 40 פי" משמע לבסוף, ומשמע מעיקרא. דבעינא למימר. מאי מעמא תקנהו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות? לימרו מעיקרא! אמר ר' יהודה בריה 41 דר' שמעון בן פוי: הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמונה עשרה פרשיות, לפיכך תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות. הני שמונה עשרה? 42 תשע עשרה הויין! "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא, דאמר ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא 43 אמר "הללויה" עד שראה במפלתו של רשעים, שנאמר: "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, פרקי נפשי את ר' הללויה". הני מאה ושלש? 44 מאה וארבע הויין! אלא שמע מינה, "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר ר' שמואל בר נחמני, אמר ר' יוחנן:

אותו צדיק: "ועבדו וענו אותם" קנים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קנים בהם. אמרו לו: ולוא שנצא בעצמנו! משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם: מוציאין אותך למחר מבית האסורין, ונותנין לך ממון הרבה; ואומר להם: בבקשה מקם, הוציאוני היום, ואני מבקש כלום. "וישאלום", אמר ר' אמי: מלמד שהשאלום בעל כרחם. איפא דאמרי בעל כרחם דמצרים, ואיפא דאמרי בעל כרחם דישאל. מאן דאמר בעל כרחם דמצרים, דכתיב "ונתן בית תחלק שלל". מאן דאמר בעל כרחם דישאל, משום משוי. "ונצלו את מצרים", אמר ר' אמי: מלמד ששעשוהו כמצודה שאין בה דגן. וריש לקיש אמר: עשוהו כמצודה שאין בה דגים. "אהיה אשר אהיה", אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור להם לישראל, אני הייתי עמכם בשעבוד זה, ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכותי. אמר לפניו: רבוננו של עולם, דיה לצרה בשעודה! אמר לו הקדוש ברוך הוא: לך אמור להם, "אהיה שלחני אליכם". "ענני ה' ענני", אמר ר' אבהו: למה אמר אליהו "ענני" שתי פעמים? מלמד שאמר אליהו לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, "ענני" שתירד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, ו"ענני" שתפסח דעתם, כרי שלא יאמרו מעשה כשפים הם. שנאמר: "ואתה הסבות את לבם אחורנית": מתני' מאימתי קורין את שמע בשחרית?

משיפיר בין תכלת ללבן. ר' אלעזר אומר: בין תכלת לכרתי. (וגמרה) עד הנץ החמה, ר' יהושע אומר: עד שלש שעות, שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות. הקורא מכאן ואילך, לא הפסיד, באדם הקורא בתורה: גמ' מאי בין תכלת ללבן? אילימא בין גבבא דעמרא חיורא לגבבא דעמרא דתכלתא, הא בליא נמי מידע ידעי! אלא בין תכלת שבה ללבן שבה. תניא, רבי מאיר אומר: משיפיר בין זאב לכלב. ר' עקיבא אומר: בין חמור לערוד. ואחרים אומרים: משיפיר את חברו רחוק ארבע אמות, ויפריגו. אמר רב הונא: הלכה פאחרים. אמר אביי: לתפילין - פאחרים, לקריאת שמע - בותיקין, דאמר ר' יוחנן: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה. תניא נמי הכי: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה, כדי שישמך גאולה לתפלה, ונמצא מתפלל ביום. אמר ר' ירמיה: מאי קראת? "ויראוך עם שמש, ולפני ירח דור דורים". העיר ר' יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים: כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל היום פולו. אמר ר' ירמיה: איני?! והא אנא סמכי ואיתוקין! אמר ליה: במאי איתוקת? דאמטית אסא לבי מלכא. התם נמי מבעי לך למיחב אגרא למחוי אפי מלכא, דאמר ר' יוחנן: לעולם ישתדל אדם לרין לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יופה יבחיין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם. אמר ליה ר' אלעא לעולא: כי עיילת להתם, שאלי בשלמא דרב ברונא אחי 35 במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמם במצות. וימנא חדא סמך גאולה לתפלה, ולא פסיק חוכא מפומיה פוליה וימא. היכי מצי סמך? והא 36 אמר ר' יוחנן: בתפלה הוא אומר: "ה' שפתי תפתח", ולבסוף הוא אומר: "היו לדצון אמרי פי!" אמר ר' אלעזר: תהא בתפלה של ערבית. והא 37 אמר ר' יוחנן: אייהו בן העולם תפא? זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית! אלא אמר ר' אלעזר: תהא בתפלת המנחה. רב אשי אמר: 38 אפילו תימא אפוליהו! פיון דקבעיה רבנן בתפלה, בתפלה אריכתא דמנא. דאי לא תימא הכי, ערבית היכי מצי סמך? הא בעי למימר "השכיבנו!" 39 אלא פיון דתקינן רבנן "השכיבנו", פנאולה אריכתא דמנא. הכי נמי, פיון דקבעיה רבנן בתפלה, בתפלה אריכתא דמנא. מכרי, האי "היו לדצון אמרי 40 פי" משמע לבסוף, ומשמע מעיקרא. דבעינא למימר. מאי מעמא תקנהו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות? לימרו מעיקרא! אמר ר' יהודה בריה 41 דר' שמעון בן פוי: הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמונה עשרה פרשיות, לפיכך תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות. הני שמונה עשרה? 42 תשע עשרה הויין! "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא, דאמר ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא 43 אמר "הללויה" עד שראה במפלתו של רשעים, שנאמר: "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, פרקי נפשי את ר' הללויה". הני מאה ושלש? 44 מאה וארבע הויין! אלא שמע מינה, "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר ר' שמואל בר נחמני, אמר ר' יוחנן:

אותו צדיק. אברהם: כמצודה שאין בה דגן. דרך צייד עופות לזרוק דגן תחת מצודות כדי שיכאו עופות ונלכדין וכשאין בה דגן אין עוף פונה אליה כך ריקנו המצרים מכל ממונם. וינצלו כתרונמו ורוקינ: כמצולה שאין בה דגים. כמו מצולות ים כלומר בתוך הנהום אין מצויין דגים אלא על שפת הים היכא דאיכא מוין: דיה לצרה בשעתה. דיה לצרה שיתאוננו בה בשעה שתבא עליהם למה תדאיבם עכשיו בבשרה קשה: שתפסח דעתם. מלבא בלבב מומה של רשע להבחישינ ולומר על ידי כשפים הבאתי האש הזאת: מתני' תכלת. ירוק הוא וקרוב לצבע כרתי שקורין פורי"ש: גמ' בין תכלת שבה ללבן שבה. גיזת צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא עלה שם הצבע יפה: ערוד. חמור הבר: לתפילין. להניח תפילין שמצות הנחתן קודם קריאת שמע בפ' שני (ר' יד): ותיקין. אנשים ענוים ומתחבין מצוה: מתפלל ביום. דהנץ החמה לדברי הכל יום הוא: מאי קראת. דמצוה להתפלל עם הנץ החמה: דכתיב "ויראוך עם שמש וגו'. מתי מתיראין ממך כשמוראך מקבלים עליהם דהיינו מלכות שמים שנקבלין עליהם בק"ש: עם שמש. כלומר כשהשמש יוצא היינו עם הנץ החמה: ולפני ירח. אף תפלת המנחה מצוה עם דמדומי חמה: שאם יוכה. לעזבה לראות גדולתן של ישראל: יבחיין. כמה הרבה גדולתן יותר על האומות עכשיו: תהא. הא דרבי יוחנן בתפלת ערבית דלא חיישינן לסמוך גאולה לתפלה דגאולה ביממא הוא: דא"ר יהודה בריה דר' שמעון. גרסי:

פתח

ברכות – דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קלה

משנתנו בזמנה של קריאת שמע בשחרית. מבארת המשנה: **מאימתי קורין את שמע בִּשְׁחֲרִית** – מתי מתחיל זמן קריאת שמע בבוקר, משיאיר היום כל כך, עד שִׁיכִיר אדם בִּין צבע תְּכֵלֶת לְצַבֵּעַ לָבָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, זמן קריאת שמע בשחרית מתחיל מאוחר יותר, משיוכל להכיר בִּין צבע תְּכֵלֶת ו-יָרוֹק לְצַבֵּעַ של ירק הנקרא 'כִּרְתִּי' – כרישים, שמראיהם דוגמה זה לזה. מוסיף רבי אליעזר, (וְגוֹמְרָה) סוף זמן קריאתה בשחרית הוא עַד הַנֶּיֶץ הַחֲמָה – עד השעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. ואם קרא לאחר זמן זה אינו יוצא ידי חובת קריאת שמע, מאחר שעבר זמן קימה של רוב בני אדם. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר, סוף זמן קריאת שמע הוא עַד סוף שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת מתחילת היום ובזמן שהיום הלילה שוים, שזן רבע היום, שִׁבְּן דֶּרֶךְ מְלָכִים לְעֻמּוֹד משנתם בְּסוֹף שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, ונחשב עדיין זמן קימה. אומרת המשנה: הַקּוֹרֵא קריאת שמע מִכָּאן וְאֵילָךְ – לאחר שעבר זמנה, לא הִפְסִיד את שכרו, ואף שלא יוצא בכך ידי חובת קריאת שמע, מקבל שכר כְּאֶדָם הַקּוֹרֵא בְּתוֹרָה.

נמרא

שנינו במשנה שזמן קריאת שמע בבוקר מתחיל לדעת חכמים, משעה שניתן להבחין בין צבע תכלת ללבן. הגמרא מבארת דין זה. מבררת הגמרא: **מאי** – מה משמעות החילוק בִּין תְּכֵלֶת לָבָן, אֵילִימָא – אם נאמר שהכוונה, שיבחין בִּין נֶבֶךְ דַּעֲמָא חִיָּוָא – גיזת צמר לבנה, לנֶבֶךְ דַּעֲמָא דַּתְּכֵלְתָא – לגיזת צמר הצבועה בתכלת, קשה, הָא בְּלִילִיָא נְמִי מִידַע יָדְעִי – הרי בלילה לאור הכוכבים גם כן אפשר להבחין ביניהם, ולא יתכן שזו כוונת המשנה. מבארת הגמרא: אֵלָּא הכוונה לגיזת צמר שנצבעה בתכלת, ונשארו בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה, וְמִשְׁכִּיר בִּין תְּכֵלֶת לָבָן היינו, משיבחין בִּין תְּכֵלֶת שָׁבָה לָבָן שָׁבָה – בין המקום שנקלט בו הצבע, למקום שלא נקלט ונשאר לבן, ובאופן זה שמעורב התכלת עם הלבן, אכן יש צורך למעט אור יום כדי להבחין ביניהם. הגמרא מביאה ברייתא שמובאות בה דעות נוספות בענין תחילת זמן קריאת שמע: **תניא** בברייתא, רַבִּי מֵאִיר אָמַר, תחילת זמן קריאת שמע הוא, מְשִׁיכִיר – כשיאיר היום קצת ויהיה ניתן להבחין בִּין זָאב לְכֵלֶב שדומים זה לזה. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, כשיהיה ניתן להבחין בִּין חֲמור לְעֹרֹד – חמור הבר, שדומים זה לזה. וְאַחֲרֵים אָמְרִים, מְשִׁיחָא אֶת חֲבֵרֵי הַחֹזֶק מִמֶּנּוּ ד' אַמּוֹת, וְיִכְרְנֵהּ. אָמַר רַב הוֹנָא, הִלְכָה בְּאַחֲרֵים. הגמרא מביאה דעה נוספת בענין זמן קריאת שמע של שחרית: **אמר אבִּי, לַהֲנַחַת תְּפִלִּין**, שזמנה לפני קריאת שמע, הלכה בְּאַחֲרֵים – תחילת זמן הנחתם הוא, בזמן שקבעו אחרים ברייתא ששנינו בסמוך לענין קריאת שמע, דהיינו משיכיר את חבירו בריחוק ארבע אמות. וְלַעֲנֵן תחילת זמן קְרִיאַת שְׁמַע, יש לנהוג כְּמִנְהַג וְתִקְוָה, דָּאֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְתִקְוָה – אנשים ענוים ומחבבי מצוות, הֵיוּ גּוֹמְרִין אוֹתָהּ – את קריאת שמע, עַם הַנֶּיֶץ הַחֲמָה – כשהחמה מתחילה לזרוח, כלומר שהתחילו לקרוא קריאת שמע מעט קודם הנץ החמה, בתוך שיעור זמן שיוכלו לסיימה עם ברכתיה עם הנץ החמה, והטעם שנהגו כך מבואר בסמוך. הגמרא מביאה ראייה לאבִּי מברייתא: **תניא נמי הֵבִי** – שנינו כן בברייתא כמו שאמר אבִּי, וְתִקְוָה הֵיוּ גּוֹמְרִין אוֹתָהּ – את קריאת שמע, עַם תחילת הַנֶּיֶץ הַחֲמָה, כְּדִי שִׁיכְמוֹד גְּאוּלָּה לְתַפְלָה – שתיכף אחרי קריאת שמע וברכותיה, שנזכרת בהם גאוּלָּה מצרים, יתפלל תפלת שמונה עשרה, וְנִמְצָא מְתַפַּלל בָּיוֹם – בגן החמה שהוא ודאי יום, שאז הוא זמן לכתחילה. **אמר רבי ירמיה, מאי קראה** – מאיזה פסוק יש לסמוך מנהג זה, להפליא מיד בגן החמה, ממה שנאמר (תהלים ע"ה) **וַיִּרְאוּ עַם שְׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ יָדָה דֹרִים**, כלומר, מתי 'יראו' על ידי קבלת עול מלכות שמים שמקבלים עליהם בקריאת שמע, 'עם שמש' דהיינו סמוך לזריחת החמה, ומוזה שאמר הכתוב שזמן קריאת שמע הוא סמוך לזריחה, מוכח שזמן תפלה הוא בזריחת החמה, שהרי יש המשך בעמוד קמה

אותו צדיק ו-אברהם אבינו, שאת גזירת השעבוד וְעֲבָדִים וְעָנִי אוֹתָם' (בראשית טו י) קָיָים בָּהֶם – בבני ישראל, ואילו את ההבטחה וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל' (שם פסוק יד) לֹא קָיָים בָּהֶם. אָמַרְוּ לוֹ בני ישראל למשה רבינו, וְלֹאִי שְׂנֵאָא פְּעֻמָּנוּ מִמְצָרִים וְאִף בְּלֹא רִכּוּשׁ גָּדוֹל. מִשָּׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ, בְּנֵי אָדָם מוֹצִיאִין אוֹתָךְ לְמַחַר מִבֵּית הָאֲסוּרִין, וְגַם נֹתְנִין לָךְ מָמוֹן הַרְבֵּה. וְאָמַר לָהֶם, בְּכַנְשָׁה מִכֶּם, הוֹצִיאֵנִי הַיּוֹם וְאֵינִי מְבַקֵּשׁ כָּלוּם. כך גם ישראל כששמעו בקשת משה אמרו, שרוצים הם להשתחרר מיד אף בלא הרכוש הגדול. נאמר בפסוק (שמות יב לו) וְהָיָה יוֹם הַיְּשׁוּעָה לָנוּ וְעַתָּה נֵצֵאנוּ מִיָּד מִצְרַיִם וְיִשְׁאַלְנוּ. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור הפסוק: נאמר בפסוק וְיִשְׁאַלְנוּ. אָמַר רַבִּי אִמִּי, מִלְּמַד שֶׁהַשְּׂאִילוֹם בְּעַל כֶּרֶחַם. ונחלקו האמוראים את מי היה צריך להכריח לכך, אִיכָא דָאֵמַר, בְּעַל כֶּרֶחַם דְּמִצְרַיִם – שבני ישראל הכריחו את המצרים להשאילם. וְאִיכָא דָאֵמַר, בְּעַל כֶּרֶחַם דִּישְׂרָאֵל – שהמצרים הכריחו את בני ישראל שישאלו מהם. מֵאֵן דָּאֵמַר – מי שסובר שההשאלה נעשתה בְּעַל כֶּרֶחַם דְּמִצְרַיִם, למד כן מִדְּכַתִּיב (תהלים סח יג) וְנֹתַת בֵּית תַּחְלָק שְׁלָל' כלומר, 'נות בית' הם בני ישראל, והם יחלקו את השלל שלקחו בעל כרחם של המצרים. וְמֵאֵן דָּאֵמַר שֶׁהַהֲשָׁאלָה נִעְשְׂתָה בְּעַל כֶּרֶחַם דִּישְׂרָאֵל, הטעם שלא נטלו ישראל מרצונם הוא, מִשּׁוּם מִשּׁוּ, שהיה קשה לבני ישראל לשאת את רכושם של המצרים. נאמר בהמשך הפסוק (שם) וְיִנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם. אָמַר רַבִּי אִמִּי, מִלְּמַד שֶׁעֲשָׂאוּהָ יִשְׂרָאֵל לִמְצָרִים כְּמִצְוָהּ שֶׁל עוֹפוֹת שְׂאִין בָּהּ דָּגָן, שדרך צייד העופות לזרוק דגן תחת המצודות כדי שיבואו העופות לאוכלו וילכדו, ומצודה שאין בה דגן אין העופות באים אליה והיא נשארת ריקה, כך רוקנו את מצרים מכל רכושם. וְיִישׁ לְקִישׁ אָמַר, עֲשָׂאוּהָ כְּמִצְוָהּ שְׂאִין בָּהּ דָּגִים – כמעמקי הים בתוך התהום, שאין שם דגים, כך רוקנו את המצרים מרכושם. הגמרא דורשת פסוק נוסף בענין יציאת מצרים, שנאמר למשה בשעה שנגלה אליו הקב"ה בסנה. כתוב בפסוק (שמות ג יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה, אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה. וַיֹּאמֶר, בַּה תֹּאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם. ומבארת הגמרא, שהקב"ה השיב באמירה הראשונה שיאמר להם אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה, וכפל תיבת 'אֲהִיָּה' ביאורו כך, אָמַר לוֹ הַקֶּב"ה לְמֹשֶׁה, לָךְ אָמַר לָהֶם לִישְׂרָאֵל, אֲנִי הָיִיתִי עִמָּכֶם בְּשַׁעְבּוֹד זֶה – במצרים, וְהָיָה אֲהִיָּה, וְאֲנִי אֲהִיָּה עִמָּכֶם גַּם בְּשַׁעְבּוֹד שָׂאֵר מְלָכִיּוֹת שֶׁעַתִּידִים לְהִשְׁתַּעַבֵּד בָּכֶם, וְהָיָה אֲשֶׁר אֲהִיָּה, והטעם שהוצרך לאמירה נוספת שנאמר בה 'אֲהִיָּה' רק פעם אחת, מפני שבין שתי האמירות השיב משה תשובה על האמירה הראשונה, שכאשר שמע משה את תשובת ה', אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, דִּיָּה לְצַרָה בְּשַׁעְתָּה – די בכך שיתאוננו על הצרה בשעה שתבא עליהם, ומודע צריך לצערם עכשיו בבשורה הקשה על שעבוד שאר המלכויות. אָמַר לוֹ הַקֶּב"ה, אֲנִי לָךְ אָמַר לָהֶם אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם, כלומר, אמור להם שאנכי עמם בשיעבוד מצרים, ואל תזכיר להם שאר צרות העתידות לבא. אחר שדרשה הגמרא את כפל אמירת 'אֲהִיָּה' בפסוק, דורשת הגמרא פסוק נוסף בתפילת אליהו בהר הכרמל שנאמר בו כפילות לשון שיש לבארה. כתוב בפסוק (מלכים א יח לו) עֲנִנִי ה' עֲנִנִי. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, יש לשאול, לָמָּה אָמַר אֱלֹהֵיו 'עֲנִנִי' שְׁתִּי פְּעָמִים. אלא מִלְּמַד, שְׂאֵמַר אֱלֹהֵיו לְפָנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, עֲנִנִי שְׁתִּירֵד אִשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֹאכַל כָּל אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְעֲנִנִי עוֹד, שְׁתַּסִּיחַ דַּעְתָּם מִמַּחֲשַׁבַת רָשָׁע שִׁיכּוּלָה לְבוֹא אֶל לִיבָם, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאָמְרוּ שִׁירִידַת הָאֵשׁ וְאִכְלִיתָהּ אֶת הַקֶּרֶן מַעֲשֵׂה בְּשָׂפָיִם הֵם, שֶׁנִּיאָמַר בְּסוֹף הַפְּסוּק וְאֵתָה הַסּוּבֹת אֶת לָבָם אֲחֻרְיָתִי, כלומר, על ידי נט זה תסבב אליך את ליבם שעד כעת פנה אחורנית ממך, ותלו הכל במקרה ובכשפים, ומעתה יפנה ליבם אליך ויאמינו שברצונך עשיתי כן.

משנה

לאחר שעסקה המשנה הקודמת בזמן קריאת שמע בערבית, דנה

כל פֿרשֶׁה שְׁהִיְתָה חֲכִיבָה עַל דְּוֹד פֿתַח בַּהּ בְּאַשְׁרֵי וְסִיִּים בַּהּ
בְּאַשְׁרֵי, פֿתַח בְּאַשְׁרֵי, דְּכִתִּיב (תהלים א א) 'אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ
בְּעֵצַת רָשָׁעִים' וגו', וְסִיִּים בְּאַשְׁרֵי, דְּכִתִּיב (שם ב יב) 'אַשְׁרֵי כָל חוֹסֵי
בּוֹ', וְהִרֵי הַפְּסוֹק 'אַשְׁרֵי הָאִישׁ' הוּא בְּמִזְמוֹר א', וְאַשְׁרֵי כָל חוֹסֵי בּוֹ
בְּמִזְמוֹר ב', וְכִיצַד אִמְרוּ רַבִּי יוֹחָנָן שִׁפְתָּהּ אֶת הַפְּרִשָּׁה בְּאַשְׁרֵי וְסִיִּים
בְּאַשְׁרֵי, אֲלֵא מִשְׁמַע שְׁטוּבָה שֶׁהָאִישׁ פֿרְשָׁה אֶחָת.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה, שְׁבוּ הַתִּיבּוֹת 'יִתְמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וְרַשָּׁעִים
עוֹד אֵינֶם' מִתְבָּאֲרוֹת בְּאוֹפֵן אַחֵר מִמָּה שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ לַמַּעֲלָה: הִנֵּהוּ
בְּרִינְיָ - אוֹתוֹת פְּרִיטִים, וְהָיוּ בְּשִׁכְבוֹתֵיהֶם - בְּשִׁכְבוֹתוֹ דְּרַבִּי מֵאִיר,
וְהָיוּ קָא מַעְדָּרוֹ לִיה מוֹכָא - הֵרֵב לַצַּעַר אוֹתוֹ. הָיָה קָא בְּעֵי רַבִּי
מֵאִיר רַחֲמֵי עֲלֵיהֶוּ בִּי הִיכִי דְלִימּוֹתוֹ - וּבִקֵּשׁ רַבִּי מֵאִיר רַחֲמִים
עֲלֵיהֶם שִׁימוּתוֹ. אֲמַרְהָ לִיה בְּרִינְיָ דְבִיתֵיהוּ - אִשְׁתוּ, מֵאִיר דְּעֵתָךְ -
מָה הִיָּה בְּדַעְתָּךְ לְהַתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם כִּךְ, מֵשׁוֹם דְּכִתִּיב - שִׁכְתוּב (תהלים
קד לד) 'יִתְמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ', הִרֵי שְׁגֵם דְּוֹד הַמֶּלֶךְ הַתְּפַלֵּל עַל
הַרְשָׁעִים שִׁימוּתוֹ, אֶךְ אֵין אִרְיָה מִשָּׁם, שְׁהִי מִי בְּתִיב חוֹטָאִים - וְכִי
נִאֲמַר בַּפְּסוֹק 'יִתְמוּ חוֹטָאִים' שְׁאִין לַפְּרִשָּׁה אֲלֵא 'אִבְדּוּ הַרְשָׁעִים',
חֲטָאִים בְּתִיב - הִרֵי כְּתוּב 'חֲטָאִים' בְּלֹא וִי, וְאֵף שְׁגֵם מִלָּה זֹ
מִשְׁמַע 'חֲטָאִים', אֲפֻשֶׁר לַפְּרִשָּׁה אֵף עַל הַחֲטָאִים עֲצָמָם שִׁימוּתוֹ,
כְּלוֹמֵר שִׁיכְלָה הֵיכַל הָרַע הַמְּבִיא לִידֵי עֲבִירוֹת. וְעוֹד, שְׁפִיל לְסִפִּיָּה
דְּקִרְיָא - הַשְּׁפֵל עֲצָמָךְ וְהִטְבַּע לְסוֹף הַפְּסוֹק, שְׁנִאֲמַר בּוֹ, 'וְרָשָׁעִים עוֹד
אֵינֶם', וְלִדְעֵתָךְ שִׁפְרִשְׁתָּ שִׁחֲטָאִים' הַכוּנָה 'חֲטָאִים' קִשָּׁה, בִּינּוֹן
שִׁכְבֵּר נִאֲמַר בְּרֹאשׁ הַפְּסוֹק דְּיִתְמוּ חֲטָאִים - שִׁיבְדוּ הַחֲטָאִים, מָה
הוֹצֵר לֹמֵר שׁוּב, 'וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינֶם', הִרֵי יֵשׁ בְּכֶךְ כְּפִילוֹת לֹלָא
צוּרֶךְ. אֲלֵא, אִמְרָה לֹו בְּרורִיָא, בְּעֵי רַחֲמֵי עֲלֵיהֶוּ דְלִהְדֵּרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה
- בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם שִׁיבוּבָה בְּתִשְׁבּוּבָה, וְאִזּוּ יִתְקִים סוֹף הַפְּסוֹק,
'וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינֶם', שִׁמְכִינּוּ שִׁשְׁבוּ בְּתִשְׁבּוּבָה, נִמְחוּ הַחֲטָאִים, וְאֵין
כָּאן עוֹד רַשָּׁעִים. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא שְׁרִבִּי מֵאִיר קִבֵּל אֶת דְּבִרְיָה, בְּעָא
רַחֲמֵי עֲלֵיהֶוּ - בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, וְהִדְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה - וְהֵם שְׁבוּ
בְּתִשְׁבּוּבָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרִשָּׁה נּוֹסֶפֶת שֶׁדְרִשָּׁה בְּרורִיָא: אֲמַר - שְׁאֵל לָהּ,
הֵהָא -אוֹתוֹ (אֲוֹתוֹ) צְדוּקִי לְבְּרורִיָא, בְּתִיב (ישעיה נד א) 'רִנִּי עֲקָרָה לֹא
יִלְדָּה' - שִׁמְחִי אֶת כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל, שְׁאֵת כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֹא יִלְדָּה.
וְהַפְּסוֹק תְּמוּדָה, וְכִי מֵשׁוֹם דְּלֹא יִלְדָּה, רִנִּי - יֵשׁ לָהּ לְשִׁמּוּחָה. אֲמַרְהָ
לִיה - הִשִּׁיבָה בְּרורִיָא לְצְדוּקִי, שְׁמִיָא -שׁוֹטָה, שְׁפִיל לְסִפִּיָּה דְקִרְיָא
- הַשְּׁפֵל עֲצָמָךְ וְהִטְבַּע לְסוֹף הַפְּסוֹק, דְּכִתִּיב - שִׁכְתוּב בּוֹ 'כִּי רַבִּים בְּנֵי
שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי בְּעוּלָה אֲמַר ה' - בּוֹמֵן הַגְּאוּלָּה, יִתְרַבּוּ בְנֵי יִירוּשָׁלַם
שֶׁהִיָּתָה שׁוֹמְמָה, יוֹתֵר מִבְּנֵי אֲדוּם, שֶׁהִיָּתָה מִיּוֹשֶׁבֶת בְּרַבֵּת עַם, וְעַל כֵּן
יֵשׁ לָהּ לְשִׁמּוּחָה. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא, אֲלֵא מֵאִיר - מָה אִם כֵּן בִּיאור הַכְּתוּב
'עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה', רִנִּי - שִׁמְחִי בְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל, שְׁדוּמָה לֹאֲשֶׁה עֲקָרָה
שְׁלֹא יִלְדָּה בְּנִים הַעֲתִידִים לִירֵד לְגִיְהֵנָם בְּתִיבָיו - כְּמוֹתָם.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה נּוֹסֵף בְּצְדוּקִי: אֲמַר לִיה הֵהָא -אוֹתוֹ צְדוּקִי
לְרַבִּי אֲבָהוּ, בְּתִיב (תהלים א א) 'מִזְמוֹר לְדָוִד בְּכִרְהוּ מִפְּנֵי אֲבִשָּׁלוֹם
בְּנֹו, וְכִתִּיב (תהלים נ א) 'לְדָוִד מִכְתָּם בְּכִרְהוּ מִפְּנֵי שְׁאוּל מַעְדָּה'.
הִי -אוֹיָהּ (אוֹיָהּ) מַעְדָּה הָיָה בְּרִישָׁא - הִיָּה תַחֲלִילָה. מִכְּרִי - הִרֵי מַעְדָּה
שְׁאוּל הָיָה בְּרִישָׁא - הִיָּה תַחֲלִילָה, בְּחֵי שְׁאוּל, וּבְרִיחָתוֹ מִפְּנֵי
אֲבִשָּׁלוֹם בְּסוֹף יָמָיו, אִם כֵּן לְבִתּוֹב הַפְּסוֹק אֶת מַעֲשֶׂה שְׁאוּל בְּרִישָׁא
- תַּחֲלִילָה.

אֲמַר לִיה רַבִּי אֲבָהוּ לְצְדוּקִי, אֲתוּן דְּלֹא דְרִשִׁיתוֹן - אִתָּם שְׁאִינְכֶם
דּוֹרְשִׁים 'סְמוּכִין' -וְפִרְשִׁיתוֹת הַסְּמוּכוֹת זֹלּוּ מִדְּעָה נִסְמָכוֹ, קִשְׁיָא לְבֹו
- קִשָּׁה לָכֵם מָה שֶׁהִקְשִׁית, אֲנִן - אֲנַחְנוּ דְּרִשְׁיִנּוּ - שְׁאֲנוּ דּוֹרְשִׁים
'סְמוּכִים', לֹא קִשְׁיָא לָן - לֹא קִשָּׁה לָנוּ קוּשִׁיתָךְ. דְּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
סְמוּכִין מִן הַתּוֹרָה מִנִּין שְׁדוֹרְשִׁים אִתָּם, שְׁנִאֲמַר (תהלים קיא ד-ו)
'נִאֲמָנִים כָּל פְּקוּדֵי עֲשׂוּיִים בְּאֵמֶת וְיִשָּׁר' - סְמוּכִים לְעֹד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִים בְּאֵמֶת וְיִשָּׁר' -
סְמוּכִים כָּל פְּקוּדֵי עֲשׂוּיִים בְּאֵמֶת וְיִשָּׁר. וְאֵף כָּאן יֵשׁ לְבָאֵר,
לָמָּה נִסְמָכָה פְּרִשְׁתָּ אֲבִשָּׁלוֹם - מִזְמוֹר ג' בְּתַהֲלִים, לְפִרְשָׁתָּ גּוֹג
וּמִגּוֹג - מִזְמוֹר ב' הַפּוֹתַח בְּמִלִּים 'לָמָּה רָגַשׁוּ גּוֹיִם וְלֹאֲמִים יִהְיוּ רִיק,
יִתְּצִבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנֵים נּוֹסְדֵי יָחַד עַל ה' וְעַל מְשִׁיחוֹ, וּפִירוּשׁוֹ שְׁגוֹג
וּמִגּוֹג יִתְאֲסָפוּ יַחַד לְהַלְחֵם נֶגְדַּה ה' וְנִגְדַּ מֶלֶךְ הַמִּשְׁחִית. אֲלֵא שְׁאֵם יִאֲמַר

לָךְ אֲדָם - שְׁאֵם יִרְצָה אָדָם לְהַכְחִישׁ אֶת נְבוֹאָתוֹ שֶׁל דָּוִד עַל גּוֹג
וּמִגּוֹג, וְיִטְעֵן, כְּלוֹם יֵשׁ עֲבָד שְׁמוֹרְד בְּרַבּוֹ - הֵאֵם יִתְכֵּן שְׁעֵבֵד יִמְרֹד
בְּרַבּוֹ הַחוּץ מִמֶּנּוּ הִרְבָּה, וְאִין יִתְכֵּן לְנִבְאוֹת עֲלֵיהֶם שִׁתִּיצְבוּ עַל ה',
אֵף אֲתָה אֲמַר לֹו, כְּלוֹם יֵשׁ בֶּן שְׁמוֹרְד בְּאֲבִיו - וְכִי יִתְכֵּן שֶׁבֶן
יִמְרֹד בְּאֲבִיו, אֲלֵא הָיָה - הִיָּה, וְאִירַע דְּבַר זֶה אֲצֵל אֲבִשָּׁלוֹם בֶּן דָּוִד,
הֵקָא נָמִי הָיָה - כִּךְ גַּם כָּאן יִתְכֵּן שִׁדְיָה עֲבַד מוֹרְד בְּרַבּוֹ. וְלִפְיֶכֶךְ
הַקְּדִים אֶת פְּרִשְׁתָּ בְּרִיחַת דָּוִד מִפְּנֵי אֲבִשָּׁלוֹם לְבְּרִיחָתוֹ מִפְּנֵי שְׁאוּל,
כְּדִי לְהַסְמִיכָה לַפְּרִשְׁתָּ גּוֹג וּמִגּוֹג.

אֲגַב שְׁהוּבָאָה לְעִיל (ס) דְּרִשְׁתוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹרָה בֶּן רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פּוֹזִי
בַּפְּסוֹק 'יִתְמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ', מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת דְּרִשְׁתוֹ שֶׁל רַבִּי
שְׁמַעוֹן בְּרִי יוֹחָאי בַּפְּסוֹק (משלי לא כב) 'פִּיָּה פִּתְחָה בְּחִקְמָה' וגו', שְׁבָה
דְּרִשׁ גַּם אֶת הַפְּסוֹק הַזֶּה: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מֵשׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָי,
מֵאִיר דְּכִתִּיב - מָה מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב (משלי לא כב) 'פִּיָּה פִּתְחָה בְּחִקְמָה
וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה', כְּנִגְדַּ מִי אֲמַר שְׁלֵמָה מִכְּרָא וְהָ, לֹא אֲמַר
אֲלֵא כְּנִגְדַּ דָּוִד אֲבִיו, שְׁדָּר בְּחִמְשָׁה עוֹלָמִים, כְּלוֹמֵר חֲמִשָּׁה מִצְבִּים
שׁוֹנִים שְׁעֵבֵר בִּימֵי חַיָּיו, וְאֲמַר עֲלֵיהֶם שִׁירָה, וְעַל כִּךְ רַבּוֹ שְׁלֵמָה
בַּפְּסוֹק הַנּוֹכַח, שְׁבַעַת שְׁשׁוּרָתָה עַל דָּוִד רֹחַ הַקּוֹדֵשׁ פִּתַּח אֶת פִּיו וְשׁוּר
עַל הַחֶסֶד שְׁעֵשָׂה עַמּוֹ ה'.

רַבִּי שְׁמַעוֹן מִפְּרִשְׁתָּ אֶת חֲמִשַּׁת הַזְּמָנִים שְׁאֲמַר עֲלֵיהֶם דָּוִד שִׁירָה, וּמִבֵּיא
מִקְרוֹם בְּסִפְרֵי תַּהֲלִים: הַשִּׁירָה הָרִאשׁוֹנָה הִיא, עַל הַזְּמָן שְׁדָּר בְּמַעְיָ
אֲמוֹ, וְאֲמַר שִׁירָה עַל הַחֶסֶד שֶׁנַּעֲשָׂה עַמּוֹ אִזּוּ בְּתַחֲלִיל יְצִירָתוֹ.
שְׁנִאֲמַר (תהלים קג א) 'בְּרַבִּי נִפְשִׁי אֶת ה' וְכָל קִרְבִּי אֶת שֵׁם קְדוֹשׁ',
וְתִיבַת 'קִרְבִּי' מִרְמוֹז עַל קִרְבִּי אֲמוֹ שְׁדָּר בְּתוֹכָם.

הַשִּׁירָה הַשְּׁנִיָּה הִיא, יִצָּא לְאוּרֵי הָעוֹלָם וְנִסְתַּכַּל בְּכּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת
וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנִאֲמַר (שם קג כ-כב) 'בְּרַבּוֹ ה' מֵלֹאכֵיו גְּבוּרִי כַּח עוֹשֵׂי
דְּבָרוֹ לְשִׁמּוּעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ, בְּרַבּוֹ ה' כָּל צָבָאֵיו וגו' מִשְׁרָתִי עֲשֵׂי
רְצוֹנִי, בְּרַבּוֹ ה' כָּל מַעְשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מִמְשַׁלְתּוֹ, בְּרַבִּי נִפְשִׁי אֶת ה'".
הַשִּׁירָה הַשְּׁלִישִׁית הִיא, יִנְק מִשְׁדֵּי אֲמוֹ וְנִסְתַּכַּל בְּדִרְיָה וְאֲמַר שִׁירָה,
שְׁנִאֲמַר (שם קג ב) 'בְּרַבִּי נִפְשִׁי אֶת ה' וְאֵל תִּשְׁכַּחֵי כָּל גְּמוּלָיו',
וְנִדְרִשְׁתָּ תִיבַת 'גְּמוּלָיו' מִלְשוֹן יִנִּיקַת שְׂדִים.

מִבְּרִית הַחֲמִירָא: מֵאִיר 'כָּל גְּמוּלָיו' - מָה רָאָה דָּוִד שְׁאֲמַר עַל כִּךְ
שִׁירָה. אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, מִשְׁבַּח הוּא אֶת ה' עַל שֶׁעָשָׂה לָהּ דְּדִים
בְּמִקּוֹם בִּינָה - לִידֵי הַלֵּב שֶׁשֵּׁם הוּא מִשְׁכֵּן הַבֵּינָה, וְלֹא בְּמִקּוֹם עֶרְוָה
כְּשֹׂאֵר בְּעֵלֵי חַיִּים. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, מַעְמָא מֵאִיר - מִדְּעָה אֲכֵן נִשְׁתַּנָּה
דְּבַר זֶה בְּאֲדָם. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמַר (רַבִּי) [רַבִּי] יְהוֹרָה, בְּרִי שְׁלֹא
יִתְכַּתֵּל הַתִּינוּק בְּשַׁעַת יִנִּיקָתוֹ בְּמִקּוֹם עֶרְוָה. תִּשְׁבּוּבָה נּוֹסֶפֶת: רַב
מִתְּנָא אֲמַר, בְּרִי שְׁלֹא יִינְק מִמִּקּוֹם הַמְּנוּפָּת.

הַשִּׁירָה הַרְבִּיעִית, רָאָה בְּמִפְלֵתָן שֶׁל רַשָּׁעִים וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנִאֲמַר
(שם קד לד) 'יִתְמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וְרַשָּׁעִים עוֹד אֵינֶם בְּרַבִּי נִפְשִׁי
אֶת ה' הַלְלוּיָהּ, וְהִטְעַם שְׁאֲמַר שִׁירָה עַל כִּךְ, לְפִי שִׁמִּיתָם טוֹבָה
לָהֶם וְלַעֲוֹלָם.

הַשִּׁירָה הַחֲמִישִׁית, נִסְתַּכַּל בְּיוֹם הַמִּיתָה וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנִאֲמַר (שם
קד א) 'בְּרַבִּי נִפְשִׁי אֶת ה' אֱלֹהֵי נְדֻלָּתָ מֵאֵד הוֹד וְהִדְרָ לְבִשְׁתִּי'.
מִבְּרִית הַגְּמָרָא, מֵאִיר מִשְׁמַע - מִהִיכֵן מוֹכֵחַ דְּעַל יוֹם הַמִּיתָה נִאֲמַר
פְּסוֹק זֶה. אֲמַר רַבָּה בְּרַבִּי שְׁלֹא, מְסִיפָא דְּעֵינִינָא - מִסּוֹף הַעֲנִין.
דְּכִתִּיב - שִׁכְתוּב (שם קד כט) 'תִּסְתִּיר פְּנֵיךְ וְיִהְיֶה הַסּוֹף רוּחָם יִנְעוּן
וְגו' וְאֵל עֲפָרָם יִשׁוּבוּן'.

הַגְּמָרָא מִמְשִׁיכָה לְרוֹן בַּפְּסוֹקִים שְׁנִאֲמַר בְּהֵם 'בְּרַבִּי נִפְשִׁי: רַב שִׁימִי
בְּרַבִּי עוֹקְבָא, וְאֲמַר לָהּ - וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִרַבִּי עוֹקְבָא, הָיָה שְׁכִיחַ קָמִיָה
- הִיָּה מִצְוִי לְפָנָיו דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פּוֹזִי, (וְהוּא) [דְּהוּא] - שְׁהִיָּה מְסַדֵּר
אֲנִדְתָּא - עֵינֵינִי אֲגַדֵּה, קָמִיָה -[לְפָנָיו] דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי.
אֲמַר לִיה רַבִּי שִׁימִי וְאוֹמַר עוֹקְבָא, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פּוֹזִי, מֵאִיר דְּכִתִּיב
מָה מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב 'בְּרַבִּי נִפְשִׁי אֶת ה' וְכָל קִרְבִּי אֶת שֵׁם
קְדוֹשׁ', וְהִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פּוֹזִי סְבוּר שְׁשָׁלוּ מִדְּעָה נִקַּט הַפְּסוֹק
'קִרְבִּים' יוֹתֵר מִשְׁאֵר אֲבָרִים. אֲמַר לִיה - הִשִּׁיבֵנו רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פּוֹזִי
לְרַב שִׁימִי וְאוֹמַר עוֹקְבָא, בֵּא וְרָאָה שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא מִדַּת בְּשָׁר וְדָם, מִדַּת בְּשָׁר וְדָם, צָר - מִצְיִיר צוּרָה עַל גְּבִי
הַבּוֹתָל וְאִינוּ יָכוֹל לְהַטִּיל בָּהּ רוּחַ וְנִשְׁמָה קִרְבִּים וְכִנֵּי מַעֲיָם,

פתח באשרי וסיים באשרי. אלמא חדא היא דאשרי כל חוסי בו סימא דלמה רגשו גוים הוא: בריוני. פריצים: חמאים כתיב. קרי ביה חטאים שיכלה יצר הרע: שפיל. השפיל עצמך לסוף המקרא כל דבר שהוא בסוף קרוי שפילו של דבר: סמוכים לעד לעולם. בדברי תורה כתיב [אחריו] נאמנים כל פקדיו סמוכים סמיכת כל פקדיו עשוים באמת יושר ולצורך ולא דבר ריק: כלום יש עבד שמורד ברבו. ויבא להכחיש את דברי הנביא: אמור לו כלום יש בן כו'. והא חזינן הכא דהוה: הכא נמי הוה. סופיה להיות: ואמר שירה. כנגד כולם אמר שירה לכשרתה רוח הקודש עליה: וכל קרבי. על שם קרבי אמו שדר בתוכן: מאי משמע. דעל יום המיתה נאמר: כא

בל פרשה שהיתה חביבה על דוד כו'. וא"ת מאי כל הפרשיות והא לא אשכחן שום פרשה אחרת שמתחלת באשרי ומסיימת באשרי אלא היא. וי"ל דלא דוקא פתח באשרי וסיים באשרי. אלא חתימה מעין פתיחה כמו תהלה שפתח בתהלה וסיים בתהלה תהלת ה' ידבר פי וכן הרבה פרשיות שמתחילות בהלליה ומסיימות בהלליה: גדול

כל פֶּרֶשֶׁה שֶהָיְתָה חֲבִיבָה עַל דָּוִד, פֶּתַח בָּהּ בְּ"אֲשֶׁרִי" וְסִיִּים בָּהּ בְּ"אֲשֶׁרִי"; פֶּתַח בְּ"אֲשֶׁרִי", דְּכֵתִיב: "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ", וְסִיִּים בְּ"אֲשֶׁרִי", דְּכֵתִיב: "אֲשֶׁרִי כָּל חוֹסִי בּוֹ"; הֵנָּה בְּרִיזִי דִּהְיוּ בְּשִׁכְבוֹתֶיהָ דְר' מֵאִיר וְהָיוּ קָא מְצַעְרוּ לִיה טוֹכָא, הָוָה קָא פְּעִי ר' מֵאִיר רַחֲמֵי עֲלֵיהוּ כִּי הֵיכִי דְלִמְיוֹתוֹ, אֲמָרָה לִיה בְּרוּרִיא דְּבִיתָהּ: מֵאִיר דְּעֵתָךְ, מִשּׁוּם דְּכֵתִיב "יִתְמוּ חֲטָאִים"? מִי פְּתִיב "חֲטָאִים", "חֲטָאִים" פְּתִיב! עוֹד, שְׁפִיל לְסִפִּיָּה דְקָרָא: "וְרַשְׁעִים עוֹד אֵינִם", כִּיּוֹן דְּ"יִתְמוּ חֲטָאִים", "וְרַשְׁעִים עוֹד אֵינִם". אֵלָּא פְּעִי רַחֲמֵי עֲלֵיהוּ דְלִהְדָּרוּ בְּתַשּׁוּבָה, "וְרַשְׁעִים עוֹד אֵינִם". בְּעָא רַחֲמֵי עֲלֵיהוּ, וְהָדְרוּ בְּתַשּׁוּבָה: אֲמַר לָהּ הֵוָּה צְדוּקִי לְבְרוּרִיא: פְּתִיב "רְנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה", מִשּׁוּם דְּלֹא יִלְדָּה רְנִי? אֲמָרָה לִיה: שְׁמָיָא! שְׁפִיל לְסִפִּיָּה דְקָרָא, דְּכֵתִיב: "כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְקָה מִבְּנֵי בְּעוּלָה אֲמַר ה'". אֵלָּא מֵאִיר שְׁפִיל לֹא יִלְדָּה? רְנִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁדוּמָה לְאַשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֹא יִלְדָּה בְּנִים לְגִיְהֶנָּם כְּפִתִּיכּוֹ: אֲמַר לִיה הֵוָּה צְדוּקִי לִר' אֲבָהוּ: פְּתִיב "מִמְּוֹר לְדוֹר בְּכֶרְחוּ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנוֹ", וְכֵתִיב "לְדוֹר מִתְּחִלָּה בְּכֶרְחוּ מִפְּנֵי שְׁאוֹל בְּמַעֲרָה", הִי מַעֲשָׂה הָוָה בְּרִישָׁא? מְכַרְי מַעֲשָׂה שְׁאוֹל הָוָה בְּרִישָׁא. לְכַתּוּב בְּרִישָׁא! אֲמַר לִיה: אֲתוֹן

15 דְּלֹא דְרָשִׁיתוֹן סְמוּכִין, קִשְׁיָא לְכוּ. אֲנִן דְּדִרְשִׁין סְמוּכִים, לֹא קִשְׁיָא לָהּ, דְּאֲמַר ר' יוֹחָנָן: סְמוּכִין מִן הַתּוֹרָה מִנֵּי? שְׁנָאֲמַר: "סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִים בְּאֵמֶת וְיִשְׁרָאֵל". לְמָה נִסְמָכָה פְּרִשְׁתָּה אֲבִשְׁלוֹם לְפָרֶשֶׁת גֹּזַג וּמִגֹּזַג? שְׁאֵם יֹאמַר לָךְ אֲדָם: כְּלוּם יֵשׁ עֲבַד שְׁמוּרָד בְּרַבּוֹ? אָף אֲתָה אֲמוֹר לוֹ: כְּלוּם יֵשׁ בֶּן שְׁמוּרָד בְּאִבּוֹ? אֵלָּא הָוָה! הֵכָא נָמִי הָוָה: אֲמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי: מֵאִיר דְּכֵתִיב: "פִּיהָ פֶּתַחַה בְּחִכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לִשְׁוֹנָה"? כִּנְגַד מִי אֲמַר שְׁלֹמֹה מְקַרָּא זֶה? לֹא אֲמַרְוּ אֵלָּא כִּנְגַד דָּוִד אֲבִי, שְׁדַר בְּחִמְשָׁה עוֹלָמִים וְאֲמַר שִׁירָה. דָּר בְּמַעֲיָ אֲמַר וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנָאֲמַר: "בְּרַכִּי נִפְשִׁי אֶת ה', וְכָל קֶרְבִּי אֶת שֵׁם קְדוֹשׁ"; וְצֵא לְאִוִּיר הָעוֹלָם וְנִסְתַּפֵּל בְּכּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנָאֲמַר: "בְּרַכּוּ ה' מִלְּאִכּוֹ גְּבוּרִי פֶחַ עוֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ, בְּרַכּוּ ה' כָּל צָבָאִין" וְגו'; נִקַּם מִשְׁדֵּי אֲמַר וְנִסְתַּפֵּל בְּדִידָהּ וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנָאֲמַר: "בְּרַכִּי נִפְשִׁי אֶת ה', וְאֵל תִּשְׁבַּחֵהּ כָּל גְּמוּלָיו". מֵאִיר "כָּל גְּמוּלָיו"? אֲמַר ר' אֲבָהוּ: שְׁעִשָּׂה לָהּ דִּידִים בְּמִקּוֹם בִּינָה. טַעֲמָא מֵאִיר? אֲמַר (רַבִּי) יְהוֹדָה: כְּדִי שְׁלֹא יִסְתַּפֵּל בְּמִקּוֹם עֲרוּהָ. רַב מִתְּנָא אֲמַר: כְּדִי שְׁלֹא יִינַק מִמִּקּוֹם הַמְּנוּפֶת. רָאָה בְּמַפְלֶתָן שֶׁל רַשְׁעִים וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנָאֲמַר: "יִתְמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וְרַשְׁעִים עוֹד אֵינִם, בְּרַכִּי נִפְשִׁי אֶת ה' הַלְלוּהָ"; נִסְתַּפֵּל כְּיוֹם הַמִּיתָה וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנָאֲמַר: "בְּרַכִּי נִפְשִׁי אֶת ה', ה' אֱלֹהֵי גְדֻלָּתְךָ מֵאִיר, הוֹד וְהִדָּר לְבִשְׁתָּ". מֵאִיר מִשְׁמַע דְּעַל יוֹם הַמִּיתָה נֶאֱמַר? אֲמַר רַבָּה בַר רַב שְׁלֵא: מִסִּיפָא דְּעֵנִינָא, דְּכֵתִיב: "תִּסְתַּיֵּר פְּנֵיךְ יִפְחָלוֹן, תּוֹסֵף רוּחָם וְגִעּוֹן" וְגו'. רַב שִׁמְיָ בַר עֻקְבָּא, וְאֲמַר לִי מַר עֻקְבָּא, הָוָה שְׁכִיט קַמִּיה דְר' שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, וְהָוָה מְסַדֵּר אֲנִדְתָּא קַמִּיה דְר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, אֲמַר לִיה: מֵאִיר דְּכֵתִיב "בְּרַכִּי נִפְשִׁי אֶת ה', וְכָל קֶרְבִּי אֶת שֵׁם קְדוֹשׁ"? אֲמַר לִיה: בֹּא וְרָאָה, שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת בִּשְׁר' וְדָם, מִדַּת בִּשְׁר' וְדָם, צִר צוּרָה עַל גְּבִי הַפּוֹתֵל, וְאִינוּ יָכוֹל לְחַפֵּל בָּהּ רוּחַ וְנִשְׁמָה קְרָבִים וּבְנֵי מַעֲסִים; וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ בֶּן, צִר צוּרָה בְּתוֹךְ צוּרָה, וּמִפְּטִיל בָּהּ רוּחַ וְנִשְׁמָה קְרָבִים וּבְנֵי מַעֲסִים. וְהִינֵנּוּ דְאֲמָרָה חֲנָה: "אִין קְדוֹשׁ בָּהּ" כִּי אִין בְּלִתְךָ, וְאִין צוּר פֹּאֲלֵהִינוּ. מֵאִיר "אִין צוּר פֹּאֲלֵהִינוּ"? אִין צִיִּיר פֹּאֲלֵהִינוּ. מֵאִיר "כִּי אִין בְּלִתְךָ"? אֲמַר ר' יְהוֹדָה בַר מְנַסְיָא: אֵל תִּקְרִי "כִּי אִין בְּלִתְךָ", אֵלָּא "אִין לְבִלְתִּיד", שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת בִּשְׁר' וְדָם; מִדַּת בִּשְׁר' וְדָם, מַעֲשָׂה דִידוֹ מְבַלֵּין אוֹתוֹ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבַלֵּה מַעֲשָׂיו. אֲמַר לִיה: אֲנָא חֲבִי קָא אֲמִינָא לָךְ: הִנֵּי חִמְשָׁה "בְּרַכִּי נִפְשִׁי", כִּנְגַד מִי אֲמַרְן דָּוִד? לֹא אֲמַרְן אֵלָּא כִּנְגַד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּכְנָגַד נִשְׁמָה; מַה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זֶן אֶת כָּל הָעוֹלָם, אָף נִשְׁמָה מְלֵאָה אֶת כָּל הַגּוֹף; מַה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאִינוּ נִרְאָה, אָף נִשְׁמָה רוּאָה וְאִינוּ נִרְאָה; מַה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאִינוּ נִרְאָה, אָף נִשְׁמָה חֲסוּדָה; מַה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בְּחֲדָרֵי חֲדָרִים, אָף נִשְׁמָה יוֹשֵׁב בְּחֲדָרֵי חֲדָרִים; יָבֵא מִי שִׁישׁ בּוֹ חִמְשָׁה דְּבָרִים הִלְלוּ, וְיִשְׁבַּח לְמִי שִׁישׁ בּוֹ חִמְשָׁה דְּבָרִים הִלְלוּ: אֲמַר רַב הַמְנוּנָא: מֵאִיר דְּכֵתִיב "מִי בְּהַחֲכֵם וּמִי יוֹדַע פֶּשֶׁר דְּבַר"? מִי בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂוֹדַע לַעֲשׂוֹת פֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי צִדִּיקִים, בֵּין חֻזְקִיהוּ לִישְׁעִיהוּ. חֻזְקִיהוּ אֲמַר: לִיתִּי יִשְׁעִיהוּ גְּבָאִי, דְּהִכִּי אֲשַׁכְּחֵן בִּיהוֹרֶם בֶּן אַחָב דְּאָזַל לְגַבִּי אַחָב (שְׁנָאֲמַר: "וַיִּקַּח אֱלֹהֵי הַלְהָאוֹת אֶל אַחָב"); יִשְׁעִיהוּ אֲמַר: לִיתִּי חֻזְקִיהוּ גְּבָאִי, דְּהִכִּי אֲשַׁכְּחֵן בִּיהוֹרֶם בֶּן אַחָב דְּאָזַל לְגַבִּי אֱלִישֶׁע. מַה עֲשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא? הֵבִיא יִסּוּרִים עַל חֻזְקִיהוּ, וְאֲמַר לוֹ לִישְׁעִיהוּ: לָךְ וּכְקָר אֶת הַחֻלְלָה! שְׁנָאֲמַר: "בְּנִימִים הֵם חִלָּה חֻזְקִיהוּ לְמוֹת, וְכֵאֵלֵּי יִשְׁעִיהוּ בֶּן אֲמוּן הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו: כֹּה אָמַר ה' (צִבְאוֹת), צוּ לְבִיתְךָ, כִּי מֵת אֲתָה וְלֹא תַחִיָּה" וְגו'. מֵאִיר "כִּי מֵת אֲתָה וְלֹא תַחִיָּה"? מֵת אֲתָה בְּעוֹלָם הָהָא, וְלֹא תַחִיָּה לְעוֹלָם הַבָּא. אֲמַר לִיה: מֵאִיר כֹּלִי הָאִי? אֲמַר לִיה: מִשּׁוּם דְּלֹא עֲסַקְתָּ בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה. אֲמַר לִיה: מִשּׁוּם דְּחֻזָּא לִי בְּרוּחַ הַקְדוּשׁ דִּנְפִקִי מִינָאִי בְּנִין דְּלֹא מַעֲלִי. אֲמַר לִיה: בְּהָרִי בְּבִשְׁי דְרַחֲמָנָא לְמָה לָךְ? מֵאִיר דְּמַפְקֶתָּ אִיבְעִי לָךְ לְמַעֲבַד, וְמַה דְּנִחָא קַמִּיה קוֹדֶשָׁא בְּרוּךְ הוּא לְעִבְדוֹ: אֲמַר לִיה: הִשְׁתָּא חֲבִי לִי בְּרַתְךָ, אֲפִשְׁר דְּנִרְמָא וְכוּתָא דִידִי וְדִידְךָ וְנִפְקִי מִנָּא בְּנִין דְּמַעֲלִי. אֲמַר לִיה: כְּבִר נִגְזֶרָה עֲלֵיךָ גְּזִירָה. אֲמַר לִיה: בֶּן אֲמוּן, כְּלָה נְבוֹאֲתְךָ וְצֵא! כְּדִי מְקוֹבְלָנִי מִבֵּית אֲבִי אָבִא: אֲפִילוּ חֲרִב חֲדָה מוֹנַחַת עַל צִוָּאָרִי שֶׁל אֲדָם, אֵל יִמְנַע עֲצָמוֹ מִן הַרְחָמִים. אֲתַמָּר נָמִי: רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי (אֱלִישֶׁעֶזֶר) דְּאֲמַרִי תְרוּיָהוּ, אֲפִילוּ חֲרִב חֲדָה מוֹנַחַת עַל צִוָּאָרִי שֶׁל אֲדָם, אֵל יִמְנַע עֲצָמוֹ מִן הַרְחָמִים, שְׁנָאֲמַר: "הֵן יִקְטְלֵנִי, לוֹ אֶחֱלִי".

אבי אבא שחפה את ההיכל. שלמה: שגנו ספר רפואות. כדי שיבקשו רחמים: גידר עצמות אביו. לפי שהיה רשע בזהו ולא נהג בו כבוד בקבורתו להוציאו כהוגן במטות זהב וכסף: סתם מי גיחון. מי שלוח בדברי הימים (ב לב) ולמה כדי שלא יבאו מלכי אשור וימצאו מים לשתות ולא זהו גיחון הנהר הגדול דהוא לאו בא"י הוא אלא מעין קטן הוא סמוך לירושלים שנאמר והורדתם אותו אל גיחון (מ"א א) ומתרגמין ותחתון יתיה לשילוחא: עבר ניסן בניסן. קס"ד משנתקדש החדש לשם ניסן נמלך לעבר את השנה ועשאו אדר כמו שנאמר בדברי הימים (ב ל) ויועץ המלך (חזקיהו) לעשות הפסח בחדש השני: ביום שלשים של אדר. ואע"פ שלא נתקדש

החדש שעדיין לא באו עדים: התולח בזכות עצמו. שאומר בתפלתו עשה לי בזכותי כגון חזקיהו שאמר זכר נא את אשר התולחכתי לפניך וגו': פרועה. מגולה שניתלה תקרה שלה: הרוצה להנות. משל אחרים: יהנה. ואין איסור בדבר: כאלישע. כמו שמצינו באלישע שנהנה: והרוצה שלא להנות. משל אחרים: אל יהנה. ואין בדבר לא משום גסות רוח ולא משום שנאה: כשמואל הרמתי. כמו שמצינו בשמואל הרמתי שלא רצה להנות: כי שם ביתו. לעיל מנייה כתיב והיה מדי שנה בשנה וסבב בית אל והמצפה ושפט את ישראל וסמך ליה ותשובתו הרמיתה כי שם ביתו וכי איני יודע ששם ביתו אלא אכולהו מקומות דקרא דלעיל מנייה קאי שכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כל כלי תשמישי בית עמו ואהל חנייתו שלא להנות מן אחרים: כהוד יפיה. בדריה: תפלה לעני. דרך עניות: יבין את רגליו. זו אצל זה: ורגליהם רגל ישרה. נראין כרגל אחד: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד. שהרי הוא כאדם שקורא אחת מכל הפרשיות שבתורה ואע"פ שלא יצא ידי קיש יש לו קבול שכן בעוסק בתורה: מתני' יפה. על צד: בשכבך. דרך שכיבה: יעמוד. דכתיב ובקומך: כדרבנן. או בקימה או בשכיבה או בישיבה או מהלך: גמ'

גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה. תימה אפי' תפלה נמי דהא אמרינן פ"ק דשבת (דף יא.) כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה. וי"ל דהכי קאמר יותר מהעוסק בתורה פעם אחת שלא בשעת ק"ש. אבל העוסק בתורה בשעת ק"ש לא מיירי ואפי' בתפלה פוסק: שנאמר

ומה שנומית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה, החיית את בנה, אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב, על אחת כמה וכמה! "וכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם, והפוב בעיניך עשיתי", מאי "והפוב בעיניך עשיתי"? אמר ר' יהודה, אמר רב: ששם נאווה לתפלה. ר' לוי אמר: שגנו ספר רפואות. תנו רבנן: ששה דברים עשה חזקיהו המלך, על ג' הודו לו, ועל ג' לא הודו לו. על ג' הודו לו - גנו ספר רפואות והודו לו, פתת נחש הנחשת והודו לו, גידר עצמות אביו על מטה של חבליים והודו לו. ועל ג' לא הודו לו - סתם מי גיחון ולא הודו לו, קצין דלתות היכל ושגרו למלך אשור ולא הודו לו, עבר ניסן בניסן ולא הודו לו. ומי לית ליה לחזקיהו "החדש הזה לכם ראש חדשים", זה ניסן ואין אחר ניסן? אלא טעה בדשמואל, דאמר שמואל: אין מעבירין את השנה ביום שלשים של אדר, הואיל וראוי לקובעו ניסן. סבר, "הואיל וראוי" לא אמרינן: אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא: כל התולה בזכות עצמו, תולין לו בזכות אחרים; וכל התולה בזכות אחרים, תולין לו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים, שנאמר: "וכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך", תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: "ויאמר להשמידם, לולי משה בחירו עמד בפניו להשיב חמתו מהשחית". חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: "וכר נא את אשר התהלכתי לפניך", תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: "וגזתי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי". והיינו דריב"ל, דאמר ריב"ל: מאי דכתיב, "הנה לשלום מר לי מר"? אפילו בשעה ששגור לו הקדוש ברוך הוא שלום, מר הוא לו: "נעשה נא עלית קיר קטנה" - רב ושמואל, חד אמר: עליה פרועה היתה, וקיריה, וחד אמר: אכסדרה גדולה היתה, וחלקיה לשנים. בשלמא למ"ד אכסדרה, היינו דכתיב "קיר". אלא למ"ד עליה, מאי "קיר"? שקיריה. בשלמא למ"ד עליה, היינו דכתיב "עלית". אלא למ"ד אכסדרה, מאי "עלית"? מעולה שבבתים. "ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה" - אמר אבי, ואיתימא ר' יצחק: הרוצה להנות, יהנה פאלישע; ושאינו רוצה להנות, אל יהנה כשמואל הרמתי, שנאמר: "ותשובתו הרמיתה, כי שם ביתו", וא"ר יוחנן: שכל מקום שהלך שם, ביתו עמו. "ותאמר אל אשה, הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא", א"ר יוסי בר' חנינא: מכאן שהאשה מפרת באורחין יותר מן האיש. "קדוש הוא", מנא ידעה? רב ושמואל, חד אמר: שלא ראתה ובוב עובר על שולחנה, וחד אמר: סדין של פשתן הציעה על מטה, ולא ראתה קרי עליה. "קדוש הוא", א"ר יוסי בר' חנינא: הוא קדוש, ומשרתו אינו קדוש, (שנאמר:) "וישג יגיוו להרפה", א"ר יוסי בר' חנינא: שאחיה כהוד יפיה. "עובר עלינו תמיד", א"ר יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: כל המאריך תלמיד חכם בתוך ביתו ומתנהו מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידיו. וא"ר יוסי בר' חנינא משום רבא: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר: "ממעמקים קראתיו ה'". תניא נמי הכי: לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר: "ממעמקים קראתיו ה'", וכתיב: "תפלה לעני כי יעטוף". וא"ר יוסי בר' חנינא משום רבא: המתפלל צריך שיכוין את רגליו, שנאמר: "ורגליהם רגל ישרה". (א"ר יצחק א"ר יוחנן) וא"ר יוסי בר' חנינא משום רבא: מאי דכתיב "לא תאכלו על הדם"? לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. (א"ר יצחק, א"ר יוחנן, א"ר יוסי בר' חנינא משום רבא): כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל, עליו הכתוב אומר: "ואותי השלכת אחרי גידך", אל תקרי "גידך" אלא "גידך", אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שתתגאה ו, קבל עליו מלכות שמים: ר' יהושע אומר עד ג' שעות: אמר רב יהודה, אמר שמואל: הלכה כרבי יהושע: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד: אמר רב חסדא, אמר מר עוקבא: ובלבד שלא יאמר "יוצר אור". מיתיבי: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, באדם שהוא קורא בתורה, אבל מברך הוא שמים לפניו ואחת לאחריה. תיובתא דרב חסדא ותיובתא. איכא דאמרי: אמר רב חסדא, אמר מר עוקבא: מאי לא הפסיד? שלא הפסיד ברכות. תניא נמי הכי: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, באדם שקורא בתורה, אבל מברך הוא שמים לפניו ואחת לאחריה. א"ר מני: גדול הקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה; מדקתני "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, באדם הקורא בתורה", מכלל דקורא בעונתה עדיף: מתני' בית שמאי אומרים: בערב כל אדם יטה ויקרא, ובבקר יעמוד, שנאמר: "וישכבך ובקומך". ובית הלל אומרים: כל אדם קורא בדרבו, שנאמר: "ויבלתך בדרך". אם כן, למה נאמר "וישכבך ובקומך"? בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים. א"ר מרפון: אני הייתי בא בדרך, והפתי לקרות בדברי ב"ש, וספנתי בעצמי מפני הלסמים. אמרו לו: כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל: גמ'

להגמרא מביאה שמועה דומה לזו של רבי יוחנן ורבי אלעזר: **אמר רב חנן, אפילו בעל החלומות – מלאך הממונה על החלומות, אומר לו לאדם שלמחר הוא מת, מכל מקום אל ימנע עצמו מן הרחמים – מלהתפלל. שנאמר (קהלת ה' ה') 'כי רוב חלומות והכלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא' – אין לאדם לרא מדברי חלומות, משום שרובם דברי הבל, ואפילו מיעוטם שבאים על ידי מלאך ומעלתו גדולה, לא יירא מהם, שהרי ביד הקדוש ברוך הוא לבטלם, ועיקר יראתו תהיה ממנו.**

הגמרא חוזרת לדברי חזקיהו, שאין לאדם להתיימשך מלבקש רחמים, אפילו אם חרב חדה מונחת על צוארו: **מיהו כששמע חזקיהו את דברי ישעיהו, שנגזרה עליו גזירה שימות בעולם הזה ובעולם הבא, ויפסד חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' (ישעיה לח ב). שואלת הגמרא: מאי קיר – לשם מה השמיענו הכתוב שהסב פניו אל הקיר. אמר רבי שמעון בן לקיש, כוונת הכתוב לומר שהתפלל מקירות לבו, שהיה צריך להרבות ברחמים לבטל את הגזירה. וכמו שמצינו בירמיהו שנקט בלשון זו, שנאמר כשראה בנבואה, שעתיד האויב לעלות לירושלים למלחמה, קונן על כך ואמר (ירמיה ד יט), 'מעי מעי אוזיחה קירות לבי וגו' הנה לי לבי לא אחריש כי קול שופר שמעתי נפשי תרועת מלחמה, הרי שהלשון 'קיר' משמש גם ככינוי לקירות הלב.**

רבי לוי אמר, כוונת הכתוב לומר, שחזקיהו התפלל על עסקי הקיר, ואמר לפניו – לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, ומה האשה השונמית שלא עשתה לכבוד אלישע אלא עליית קיר אצל קמנה, ובזכות זאת החיית את בנה, אבי אבא – שלמה המלך, שחפשה את החיכל של בית המקדש כולו בכסף ובוזהב, על אחת כמה וכמה שתועיל לי זכותו זו להצילני מעונש המיתה.

הגמרא מביאה את נוסח תפלתו של חזקיהו ומבארת אותו: **ויאמר אנה ה' זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת וכלב שלם והפסב בעיניך עשיתי' (ישעיה לח א). מבררת הגמרא: מאי – מה משמעות המלים 'והפסב בעיניך עשיתי', אחר שכבר אמר שהתהלך לפני ה' באמת וכלב שלם, שמשמעו שקיים את כל האמור בתורה. אמר רב יהודה אמר רב, שפסב נאולה לתפלה כותיקין, שמוקדקים לסיים קריאת שמע ולהתחיל תפלת שמונה עשרה מיד בני החמה. רבי לוי אמר, הדבר הטוב שעשה הוא, שגננו ספר רפואות, שהיו כתובים בו רפואות למחלות השונות, וגנוו כדי שיבקשו רחמים על החולים ולא יסמכו על הרפואות הכתובות בו.**

הגמרא מביאה דברים נוספים שעשה חזקיהו מלבד גזיות ספר הרפואות: **תנו רבנן בברייתא, ששה דברים עשה חזקיהו המלך, על שלשה דברים הודו לו – הסכימו עמו חכמים, ועל שלשה לא הודו לו.**

על שלשה הודו לו: א. גנו ספר רפואות, והודו לו. ב. בתת – כתש וטחן את נחש הנחשת שעשה משה רבינו במדבר, לפי שטעו אחריזי לעשותו עבודה זרה, והודו לו. ג. נידר עצמות אביו (המלך אחז, שהיה רשע), על מטה של חקלים, כדרך שאר בני אדם, ולא הולכו לקבורה בכבוד כדרך שאר מלכים, במטות זהב וכסף, כדי שתהא לו כפרה בבזיונו, ומפני קדוש השם, שיתגנה על רשעו ויוסרו בכך הרשעים. והודו לו חכמים.

ועל שלשה לא הודו לו: א. סתם מי גיחזן – נחל העובר סמוך לירושלים, וכשבא סנהריב מלך אשור להלחם על ירושלים, צוה חזקיהו לסתום את החלק העליון של נחל זה, כדי שלא יהיו מים מצויים לחיל אשור לשתות. ולא הודו לו חכמים, שהיה לו לבטוח בקדוש ברוך הוא, שאמר על ידי ישעיהו הנביא (ישעיה לו ד) 'וגנתי על העיר הזאת להושיעה'.

ב. קציץ דלתות חיכל – הסיר מהדלתות את ציפוי הזהב, ושגרים – ושלחם למלך אשור כדי לפייסו שלא ילחם בו. ולא הודו לו, מפני שהיה לו לבטוח בה' וכדלעיל.

ג. עבר ניסן בניסן – עיבר את השנה בחודש ניסן, ועשאו אדר שני כדי לדרות את חג הפסח, לפי שמרבית העם עדיין לא טיהרו עצמם מטומאת עבודה זרה שהחזיקו בה בימי אחז אביו, וידע שלא יספיקו

להיטהר עד הפסח. ולא הודו לו, מפני שלאחר שנתקדש ניסן אין מעברים.

תמדה הגמרא: ומי לית ליה לחזקיהו – וכי חזקיהו אינו סובר את מזה שדרשו בפסוק (שמות יב ב) 'החדש הזה לכם ראש חדשים' המוסב על חודש ניסן, זה ניסן ואין אחר ניסן, כלומר, לאחר שנקבע חודש זה לשם ניסן, אין אתה יכול לעברו ולעשותו אדר והחודש שאחריו ניסן, ואין עיבר חזקיהו את אדר אחר שנקבע לשם ניסן. מבארת הגמרא, לעולם לא עיבר חזקיהו אלא בחודש אדר, אלא מעה כדשמואל – בדינו של שמואל, דאמר שמואל, אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר, אף שעדיין לא נתקדש חודש ניסן, הואיל וראוי לקובעו ניסן – יום זה היה ראוי להיות ראש חודש ניסן, אילו היו באים אמש עדים לקדש החודש (ואדר היה חסר), הלכך אפילו עתה שלא נתקדש, שוב אין מעברים בו את השנה, אבל חזקיהו סבר, הואיל וראוי לקובעו ניסן אין מעברים בו, לא אמרינן, ורק אם כבר קבעוהו לשם ניסן אין מעברים.

הגמרא חוזרת לעסוק בענין תפלתו של חזקיהו: **אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל התולה בזכות עצמו – שאומר בתפלתו, עשה לי בזכותי, כמו חזקיהו שאמר 'זכר נא את אשר התהלכתי לפניך, תולין לו את ההצלה בזכות אחרים. וכל התולה בזכות אחרים – שאומר בתפלתו שישועה ה' בזכות אחרים, תולין לו בזכות עצמו. משה תלה תפלתו בזכות אחרים, שנאמר בתפלת משה לאחר חטא העגל (שמות לב א), 'זכור לאברהם ליצחק ולישעאל עבדיך, תלו לו ההצלה בזכות עצמו, שנאמר בענין העגל (תהלים ק' כב) 'ויאמר להשמידם לולי משה בחירי עמד בפני לפני להשיב חמתו מהשחית'. חזקיהו תלה תפלתו בזכות עצמו, דכתיב – שכתוב (מלכים ב' א) 'זכר נא את אשר התהלכתי לפניך, תלו לו בזכות אחרים, שנאמר (שם יט ד) 'וגנתי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי'.**

הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי יוסי בן זמרא. אומרת הגמרא: **והיינו – זו היא גם דרשתו דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב – מה פירוש הפסוק (ישעיה לח א) 'הנה לשלום מר לי מר', הלא אם הוא שלום אינו מר ואם הוא מר אינו שלום, אלא כך פירושו, אפילו בשעה ששיגר לו הקדוש ברוך הוא לחזקיהו שלום, להודיעו שמרפאו מחליו, מר הוא לו, שתלה זאת בזכות אחרים.**

אגב שהזכרה לעיל עליית הקיר שעשו האשה השונמית ובעלה לכבוד אלישע, מבארת הגמרא מה היתה אותה עלייה: **מסופר במלכים (ב' ד ט) שאמרה השונמית לבעלה, 'נעשה נא עליית קיר קמנה ונשים לו שם משה ושלחן וכסא וימנורה וזהה בבאו אלינו יסור שמה'. רב ושמואל נחלקו בביאור הלשון 'עליית קיר'. חד (א) אחד מהם אמר, עלייה – הקומה העליונה שבביתם פרוצה (א) – מגולח היתה, ללא תקרה, וקיריה – והניחו עליה תקרה לכבוד הנביא. וחד אמר, אכסדרה גדולה תחתיה (א) – אולם, וחלקיה שנים – עשו קיר באמצעה לתת לנביא מקום בפני עצמו, משום צניעות.**

מקשה הגמרא: **בשלמא – מוכן הדבר, למאן דאמר – לדברי האומר שהיתה זו אכסדרה, היינו דכתיב – זהו מה שכתוב 'קיר', שבנו קיר באמצעה. אלא למאן דאמר עלייה, מאי – מה ביאור תיבת 'קיר'.**

מתרצת הגמרא: **שקיריה – שהניחו תקרה על אותה עלייה.**

מקשה הגמרא: **בשלמא – מוכן הדבר, למאן דאמר – לדברי האומר שהיתה זו עלייה, היינו דכתיב – זהו מה שכתוב 'עליית קיר'. אלא למאן דאמר – לדברי האומר שאכסדרה היתה, מאי 'עליית', הרי זה לא היה בעליה. מתרצת הגמרא: כוונתה לומר שחדר זה שיתנו לו יהיה מעולה שפפתיים.**

הגמרא ממשיכה לבאר את הפסוק הנזכר: **נאמר בהמשך הפסוק, 'ונשים לו שם משה ושלחן וכסא וימנורה'. אמר אביו, ואיתימא – ויש אומרים שאמר זאת רבי יצחק, הרוצה להנות מאחריים, והנה – רשאי להנות ואין איסור בדבר, באלישע – כמו שמצינו באלישע, שהתארח בבית האשה השונמית ונהנה מהם, שסיפקו לו את כל צרכיו. ושאנינו רוצה להנות משל אחרים, אל יהנה – רשאי שלא**

האם יהיה לו חלק עם הצדיקים, הוא משום שחשש **שְׁמָא יחטא, ויגרום תְּחֵמָה** שלא יזכה לכך.
 מוסיפה הגמרא: תירוצו זה הוא **בְּרַבִּי יַעֲקֹב בְּרַ אִידִי** – כפי שתירץ רבי יעקב בר אידי קושיא אחרת. **בְּרַבִּי יַעֲקֹב בְּרַ אִידִי רַמִּי** – הקשה סתירה בכתובים, **בְּתִיב שֶׁהִקְבֵּה** אמר ליעקב אבינו בחלום, כשהיה בדרכו לבית לבן ^(בראשית כח טו), **וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ כָּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ, וְכִתִּיב** בחזרתו מבית לבן קודם שנפגש עם עשיו ^(שם לב ח) **וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד, וּמִדּוּעַ פָּחַד יַעֲקֹב, הֲרִי הִקְבֵּה** הבטיח לו שישמור עליו. ותירץ רבי יעקב בר אידי, שיעקב **אָמַר** לעצמו, **שְׁמָא** לאחר ההבטחה חטאתי, ויגרום תְּחֵמָה שההבטחה לא תתקיים. הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה כתירוצו זה, שחטא יכול לגרום שהבטחה לא תתקיים: **בְּרַתְנָא** בברייתא, נאמר בשירת הים ^(שמות טו טז), **עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה', עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיִתְךָ, וְדוֹרֶשֶׁת הַבְּרִייתָא** את כפילות הלשון כך, מה שנאמר **עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה', זֶה בִּיאָה רִאשֻׁנָּה** שבאו ישראל לארץ בימי יהושע, ומה שנאמר **עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיִתְךָ, זֶה בִּיאָה שְׁנִיָּה** שבאו ישראל לארץ, כשחזרו מגלות בבל בימי עזרא. **מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, רְאוּיִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל לִישׁוֹנוֹת** ^(שייעשה) **לָהֶם נִסְּ כַשְׁעֵלוֹ לָאֶרֶץ בִּימֵי עֲזָרָא, שִׁיעֵלוּ בַּעַל כְּרַחֵם שֶׁל מַלְכֵי פָּרָס, וְלֹא יִהְיוּ מְשׁוּעָבָדִים לַמְּלָכוֹת, בְּרַדְךָ שֶׁנֶּעֱשֶׂה לָהֶם נִסִּים זֶה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, שֶׁהָרִי בַּפְּסוּק זֶה הִזְקִשׁוּ שְׁנֵי הָעֲלִיּוֹת יַחַד, אֶלָּא**

מבררת הגמרא: **מֵאִי טַעְמָא** – מה טעם הדבר, כלומר, מה היא מעלת מזמור זה שהאומרו מובטח שהוא בן העולם הבא. **אִילִימָא מְשׁוּם דְּאֵתְנָא** – אם נאמר שמעלתו היא בכך שפסוקיו מסודרים בסדר אותיות הא"לף ב"ת, שהפסוק הראשון מתחיל באות א"לף והפסוק שאחריו בבי"ת וכן הלאה, ונמצא שהוא מסדר את שבחו של הקב"ה בכל האותיות, אם כן יש להקשות, **נִימָא** – שיאמרו את המזמור ^(תהלים קט) **אֲשֶׁרֵי תִמְסִי בְּרַדְךָ, דְּאֵתְנָא בְּתַמְנִי אִפְסִין** – שבא בו סדר זה שמונה פעמים, שמונה פסוקים המתחילים באות א"לף, לאחר מכן שמונה פסוקים המתחילים באות בי"ת, וכן הלאה עד לסיום הא"לף ב"ת. **אֶלָּא** שמא נאמר שטעם מעלת המזמור 'תהלה לדוד' הוא **מְשׁוּם דְּאֵתְנָא בִּיה** – שיש בו את הפסוק ^(שם קמה טז) **וְהָיָה אֵת יְדֶךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן, שֶׁהוּא שֶׁבַח גְּדוֹל, שֶׁהִקְבֵּה מִכֵּין מִזֶּן לְכָל בְּרִיָּה, אֲךָ גַּם עַל כֵּךְ יֵשׁ לַהֲקִשׁוֹת, נִימָא** – שיאמרו את המזמור שנקרא **הַלֵּל הַגְּדוֹל** ^{(מזמור ה'דודי לה' כי טוב כי לעולם חסדו. ה'דודי לאלהי האלהים כי לעולם חסדו' וגו' (שם קלה)}, שגם בו יש שבח זה, **דְּבִתִּיב בִּיה** ^(פסוק כה) **נִזְנֹתִן לָהֶם לְכָל בְּשָׁר.**

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** טעם הדבר שהאומרו תהלה לדוד מובטח שהוא בן העולם הבא, **מְשׁוּם דְּאֵתְנָא בִּיה תִּתְרַמֵּי** – שיש במזמור זה שתי מעלות אלו, שנסדר לפי סדר הא"לף ב"ת, ושיש בו שבח הכנת מזון לכל חי.

לאחר שהתבאר שפסוקי המזמור 'תהלה לדוד' נסדרו כסדר אותיות הא"לף ב"ת, מבארת הגמרא מדוע חסר בו פסוק המתחיל באות נו"ן: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מָה לֹא נִאָּמַר פְּסוּק הַפּוֹתַח בְּאוֹת נו"ן בְּאֲשֶׁרֵי, דְּהֵינּוּ בַּמְּזֻמֹּר 'תהלה לדוד' המוזכר לעיל, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ וּבְאוֹת נו"ן מִפְּלִתָן שֶׁל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל** ^(הכוונה לישראל עצמם), **דְּבִתִּיב** ^(עמסם ד ה) **נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוֹם, בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל, וּפְסוּק זֶה פּוֹתַח בְּנו"ן.**

מביאה הגמרא: **בְּמַעְרְבָא** ^(בארץ ישראל) **מִתְרַצִּי לָהּ חֲבִי** – היו מבארים פסוק זה באופן שאין בו קללה גמורה, וכך ביארו, **נִפְלָה, וְלֹא תוֹסִיף לְנִפּוֹל עוֹד, קוֹם** ^(וּקוֹמִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל).

הגמרא חזרת לדברי רבי יוחנן: **אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרַ יִצְחָק, אִפְּיִלוּ חֲבִי**

– אף על פי שדילג דוד על האות נו"ן משום הנפילה שבה ולא רצה לרמוזה, חָזַר יְדוּד מִיד לאחר מכן וסִמְכָן בְּרוּחַ תְּקִינָה – וכתב ברוח הקודש רמז לסמיכת הנפילה של ישראל, **שְׁנִיאָמַר** בפסוק שלאחר מקומה החסר של האות נו"ן ^(שם קמה יד), **סוֹמֵךְ ה' לְכָל הַנּוֹפְלִים.**

שְׁנִיָּה תְּחֵמָה – גרמו עוונותיהם בימי עזרא, ולא עלו ביד רמה, אלא הלכו לארץ ישראל רק בהסכמת כורש, וכל ימי מלכי פרס וכו', אחשוּרוֹשׁ ודְרִישׁוֹ האחרון היו משועבדים להם. ומבואר מכך, שלפעמים החטא גורם שהבטחה לא תתקיים, כפי שהיה באמת בימי עזרא.

במשנה נשנו שלש דעות אודות סוף זמן קריאת שמע של ערבית: א. לדעת רבי אליעזר, עד סוף האשמורה הראשונה, שהוא בשליש הלילה. דעתו היא שמה שנאמר בתורה שיש לקרוא את קריאת שמע 'בשכבך' ^(דברים י ז), פירושו בזמן שבני אדם הולכים לשכב, כאשר זה מקדים וזה מאחר. ב. לדעת רבן גמליאל, עד שיעלה עמוד השחר. לדעתו, פירושו 'בשכבך' הוא לכל זמן השכיבה, שהוא כל הלילה. ג. לדעת חכמים, עד חצות הלילה. טעמם יתבאר בסוגייתנו.

שנינו במשנה: **וְחֲכָמִים אֹמְרִים, זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הוּא עַד חֲצוֹת.** הגמרא דנה בביאור טעמם של חכמים. שואלת הגמרא: **חֲכָמִים בְּמָאן סְבִירָא לָהּ** – כדעת מי הם סוברים בפירוש דברי התורה לקרוא קריאת שמע 'בשכבך', **אִי בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לָהּ** – אם הם סוברים כרבי אליעזר, ש'בשכבך' פירושו בזמן שבני אדם הולכים לשכב, **לִימָרוּ** ^(שיאמרו) **בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שְׁזַמַּן קְרִיאַת שְׁמַע הוּא רַק עַד סוֹף הָאֲשֻׁמּוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהָרִי וְדָאִי שְׁכָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ לִישַׁן בְּלִילָה, הוֹלֵךְ לִשְׁכַּב בְּתוֹךְ זְמַן זֶה בְּלִבְד.**

הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר רבי אלעזר בר אבינא: **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַ אֲבִינָא, גְּדוֹל מָה שְׁנִיאָמַר בְּמִיכָאֵל** ^(על המלאך מיכאל), **יִתֵּר מִמָּה שְׁנִיאָמַר בְּנְבִירְיָאֵל, דְּאִילוּ בְּמִיכָאֵל בְּתִיב בְּנִבּוּאָת יִשְׁעִיָּהוּ** ^(ישעיהו י) **וְיִנְעָה אֱלִי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים, וּמִשְׁמַע שֶׁהוּא עָף וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ בְּפִרְיָהָ אַחַת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִנּוּחַ בִּינְתֵימִים, וְאִילוּ לְנִפְּי נְבִירְיָאֵל בְּתִיב דְּבִרִּי דִּנְיָאֵל, לְאַחַר שֶׁהִתְוֹודָה עַל חֲטָאֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי יִירוּשָׁלַיִם וְהִמְקִדֵּשׁ** ^(דניאל ט כא), **יְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בְּתַפְלָה, וְהָאִישׁ נְבִירְיָאֵל אֲשֶׁר רְאִיתִי בְּחוּזֵן בְּתַחֲלָה מוֹעֵף בִּיעָף וְגו', נִגַּע אֱלִי בְּעַת מִנְחַת עֶרֶב, וּמִהַכְפִּילוֹת 'מוֹעֵף בִּיעָף' יֵשׁ לַלְמוּד שֶׁגִּבְרִיאֵל עָף בְּשֵׁתִי פִּרְיָחוֹת.**

מבררת הגמרא: **מֵאִי מְשַׁמְעַ דְּהָא אֶחָד** – מזהיכן משמע שאותו 'אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים' המוזכר בפסוק הראשון, **מִיכָאֵל הוּא**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵתְנָא** – דבר זה נלמד בגזירה שוה מהתיבות 'אֶחָד' 'אֶחָד', **בְּתִיב הָאֵל** – כאן כתוב **וְיִנְעָה אֱלִי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים, וְכִתִּיב הָתֵם** – וכתוב שם, בספר דניאל ^(י ג), **שֶׁהִמְלָאךְ גְּבִרְיָאֵל אִמַּר לְדִנְיָאֵל, שֶׁהָשֵׁר שֶׁל פָּרַס שֶׁבִשְׁמִים נִלְחַם עִמּוֹ וּבִיקֵשׁ שֶׁהַפְּרָסִים יִמְשִׁיכוּ לִשְׁעַבְדּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְהוֹסִיף וְהָיָה מִיכָאֵל אֶחָד** ^(מזן) **הַשְּׂרָפִים הָרִאשׁוֹנִים** ^(החשובים) **כָּא לְעוֹרֵנִי** שלא תתקבל בקשתו של שר מלכות פרס. וכשם שה'אֶחָד' המוזכר בפסוק האחרון הוא מיכאל, כך ה'אֶחָד' המוזכר בפסוק הראשון הוא מיכאל.

הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה דברים בענין זה: **הֲנָא** – שנינו בברייתא, **מִיכָאֵל עָף בְּפִרְיָהָ אַחַת, נְבִירְיָאֵל עָף בְּשֵׁתִים** – בשתי פריחות, **אֵלֶיהוּ הִנְבִּיאַת עָף בְּאֶרְבַּע פְּרִיחוֹת, וּמִלְּאָךְ הַמָּוֶת עָף בְּשִׁמְנָה פְּרִיחוֹת, וּבִשְׁעַת הַמְּנִפָה מִלְּאָךְ הַמּוֹת פּוֹרַח בְּפִרְיָהָ אַחַת.**

הגמרא מביאה מימרא בענין חובת קריאת שמע שעל המטה: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, אֵף עַל פִּי שֶׁקָּרָא אֶתְּ קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרִבִית בְּבֵית הַכְּנָעִסִּים, מִצֻּחוֹ עָלָיו לְשׁוּב וּלְקִרְוֹתוֹ עַל מִסְתָּה, קוֹדֵם שִׁישַׁן.**

אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, מֵאִי קָרָא – מאיזה מקרא יש ללמוד ענין זה, שנאמר ^(תהלים ד ה) **רִנְנוּ וְאֵל תִּחַמְּאוּ אֲמָרוּ כִּלְכַלְכֶּם עַל מִשְׁכַּבְכֶּם וְדוּמּוּ סִלָּה.** ויש לדורש את המקרא כך, 'אמרו בלבבכם', אמרו את קריאת שמע שנאמרו בה התיבות 'על לבבך', ואימתי תאמרו זאת, 'על משכבכם', על מטחכם, ולאחר מכן 'ודומו סלה', תהיו דוממים בשינה.

אָמַר רַב נַחֲמָן,

מדעתו ומרצונו, ובמקרא זה הוקשו היסורים לקרבן, מה אשם
 1 (קרבן) אינו בא אלא לדעת – לרצון בעליו, אף יסורין של אהבה
 2 אינם באים על האדם אלא לדעת – כשורצה בהם. ואם קבלם עליו
 3 מאהבה מה שכתב. דבר זה מבואר בהמשך הפסוק (שם) 'וְרָאָה זֶרַע
 4 יִירָדָה יָמִים, וְלֹא עוֹד אֱלֹא שֶׁתִּלְמְדוּ מִתְקַנִּים בְּיָדוֹ, שְׁנֵאמַר (שם)
 5 'וְחָפֵץ ה' בְּיָדוֹ יַצְלֵחַ', כלומר, התורה שהיא נקראת 'חפץ ה' תצליח
 6 בידו.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין יסורים של אהבה: פליגי בה
 8 – נחלקו בענין זה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא. חד אמר,
 9 אלו הם יסורין של אהבה, כל שאין בהן בטול תורה, שנאמר
 10 (תהלים צד יב) 'אֲשֶׁרִי הִנֵּבֵר אֲשֶׁר תִּסְפְּרוּ יָהּ וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמְדֶנּוּ',
 11 כלומר, מאושר האדם שאף על פי שאתה מייסר אותו מכל מקום אין
 12 הוא בטל מלימוד התורה. וחד אמר, אלו הם יסורין של אהבה, כל
 13 שאין בהן בטול תפלה, שנאמר (שם סו ב) 'בְּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא
 14 הִסִּיר תַּפְּלוּתִי וְחִסְדּוֹ מֵאֵתִי'. ומקרא זה יש לדורשו כך, 'ברוך
 15 אלהים' היא מידת הדין, דהיינו יסורים הבאים על האדם, על כך
 16 שלא הסיר תפילתי, דהיינו, שאף על פי שהביא עלי יסורים מכל
 17 מקום אין הם מונעים אותי מלהתפלל אליו, ובזה אני נוכח לראות
 18 את 'חסדו', דהיינו, שהם יסורים של אהבה.

אמר להו' – להם, לרבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא רבי אבא
 20 בריה דרבי חייא בר אבא, הכי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי
 21 יוחנן, אלו ואלו – בין יסורים שיש בהם בטול תורה ובין יסורים שיש
 22 בהם ביטול תפילה, יסורין של אהבה הן, שנאמר (משלי ג יב) 'כִּי אֵת
 23 אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' וְיִכְיֶהוּ, אֵלֶּא מִה תִּלְמֹד לִמּוּד לִימָר – מִזֶּה כּוּוֹנֵת הַכְּתוּב
 24 בְּאוּמְרוֹ 'וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמְדֶנּוּ', הרי משמע מכך שיסורים של אהבה
 25 אין בהם ביטול תורה. כך יש לבאר מקרא זה, אל תקרי – אין לך
 26 לקרא תיבה זו רק באופן כזה, 'תלמדנו', כשהדלת' בסגול,
 27 שמשמעותה 'תלמוד אותו', לאדם יחיד, דהיינו שהכתוב עוסק באדם
 28 הלומד תורה מתוך יסורים של אהבה כש שנתבאר לעיל, אלא יש
 29 לקרוא את התיבה גם כך, 'תלמדנו', כשהדלת' בצירי, שמשמעותה
 30 'תלמוד אותנו', לרבים, ואז יש לפרש המקרא לענין יסורים הבאים
 31 לכפרה, שהקדוש ברוך הוא מלמדנו בתורתו ענין זה של יסורים
 32 מכפרים. וכך יש לדורש מקרא זה, דבר זה – שאשרי הגבר אשר
 33 תיסרנו יד, מתורתך תלמדנו – מן התורה אנו למדים זאת, שכן יש

ללמוד בקל וחמר משן ועין שעבד כנעני יוצא בהם לחירות מתחת
 35 יד אדונו, אם סימא את עינו או הפיל את שינו. וכך הוא הקל וחומר,
 36 מה שן ועין – שן או עין שיהיו רק אחד מאבריו של אדם, אף על פי
 37 כן עבד כנעני יוצא בהן לחרות, מעתה יסורין שמקרקין את כל
 38 גופו של אדם, על אחת כמה וכמה שמשחררים הם אותו
 39 מעוונותיו.

והיינו – ודרשה זו של רבי יוחנן מתאימה היא עם דרשתו דרבי
 41 שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש, נאמר לשון 'ברית'
 42 במלח הניתן על הקרבנות, ונאמר לשון 'ברית' ביסורין. והוא מפרש
 43 הדברים, נאמר לשון 'ברית' במלח, דכתיב (ויקרא ב יג) 'וְלֹא תִשָּׁבֵת
 44 מִלַּח בְּרִית', ונאמר לשון 'ברית' ביסורין, דכתיב לאחר פרשת
 45 התוכחה שבמשנה תורה (דברים כח טו) 'אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית', ולפיכך יש
 46 ללמוד את ענין היסורים מענין המלח בגזירה שוה, מה ברית – כשם
 47 ש'ברית' האמור במצינו שמלח ממתקת (מתקנת) את הבשר,
 48 אף 'ברית' האמור ביסורין יש ללמוד מכך שיסורין מקרקין
 49 – מנקים את כל עוונותיו של אדם.

הגמרא מביאה ברייתא בענין יסורים: תניא רבי שמעון בן יוחאי
 51 ואמר, שלש מתנות מוכות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן
 52 – וכל מתנות אלו לא נתן להם אלא על ידי יסורין. ואלו הן
 53 המתנות הטובות, תורה, וארץ ישראל, והעולם הבא.

ומבאר הברייתא מנין לומדים שמתנות אלו לא ניתנו אלא על ידי
 55 יסורים: תורה מנין, שנאמר (תהלים צד יב) 'אֲשֶׁרִי הִנֵּבֵר אֲשֶׁר תִּסְפְּרוּ יָהּ
 56 וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמְדֶנּוּ', ויש ללמוד ממקרא זה שלימוד התורה נקנה
 57 על ידי יסורים. ארץ ישראל יש ללמוד שהיא נקנית ביסורים, דכתיב
 58 (דברים ח ד) 'כִּי בְּאֲשֶׁר יִיפֹסר אִישׁ אֵת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ, וְכִתִּיב
 59 בַּתְּרִי – ונאמר לאחר מכן (שם ח ז) 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ
 60 טוֹבָה, הַעוֹלָם הַבָּא יש ללמוד שהוא נקנה ביסורים, דכתיב (משלי י
 61 כג) 'כִּי נָר מִצִּוָּה וְתוֹרָה אֹזֵר וְדֹרֵךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוֹסֵר', כלומר,
 62 שהדרך לחיים, דהיינו חיי העולם הבא, היא על ידי 'תוכחות מוסר',
 63 דהיינו יסורים.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תני תנא – שנה אחד
 65 החכמים ושהיה רגיל לשנות ברייתות] ברייתא, קמיה – לפני דרבי
 66 יוחנן, כל אדם העוסק בתורה ובגמילות חסדים

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' ב

שחרית אחר עלות השחר.
 22 הגמרא מביאה שיש ששנו את פסק ההלכה של רב אחא בר חנינא
 23 על ברייתא אחרת. איכא דמתני להא דרב אחא בר חנינא אהא
 24 דתנאי – יש ששנו את דברי רב אחא בר חנינא שהלכה כרבי שמעון
 25 בן יוחי, על ברייתא זו ששינו בה, רבי שמעון בן יוחי אומר משום
 26 רבי עקיבא, פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים ביום,
 27 פעם אחת קודם הנץ החמה, ואחת – ופעם נוספת לאחר הנץ
 28 החמה, ויוצא בהן ידי חובתו, אחת של יום ואחת של לילה,
 29 שבקריאתו הראשונה יוצא ידי חובת קריאת שמע של ערבית,
 30 ובקריאה השניה יוצא ידי חובת קריאת שמע של שחרית. מקשה
 31 הגמרא: הא גופא קשיא – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא,
 32 שבתחילת הברייתא אמרת, פעמים שאדם קורא קריאת שמע
 33 שתי פעמים ביום, וביארת שהפעם הראשונה היא קודם הנץ החמה,
 34 אלא קודם הנץ החמה [אחר עלות השחר, ימא הוא, והדר תני
 35 – ולאחר מכן שנינו, שיוצא בהן ידי חובתו, אחת של יום ואחת
 36 של לילה, אלא לילה הוא – מוכח שקודם הנץ החמה עדיין לילה
 37 הוא, ויוצא אז ידי חובת קריאת שמע של ערבית. נמצא שתחילת
 38 הברייתא סותרת לסופה, שמתחילתה משמע שהיום מתחיל בעלות
 39 השחר, ומסופה משמע שהיום מתחיל רק מנץ החמה.

קריאת שמע של שחרית.
 2 מקשה הגמרא: הא גופא קשיא – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא,
 3 שבתחילת הברייתא אמרת, פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי
 4 פעמים בלילה, וביארת שהפעם השניה היא לאחר שיעלה עמוד
 5 השחר, אלא – מוכח, שלאחר שיעלה עמוד השחר ליליא הוא עד
 6 שתנץ החמה, שהרי אמרת ששתי הפעמים הן בלילה. והדר תני –
 7 ולאחר מכן שנינו בהמשך הברייתא, שיוצא בהן ידי חובתו, אחת
 8 של יום ואחת של לילה, אלא ימא הוא – מוכח מכך שלאחר
 9 שעלה עמוד השחר הוא כבר יום, ולכן יוצא אז ידי חובת קריאת
 10 שמע של שחרית. נמצא שתחילת הברייתא סותרת לסופה,
 11 שמתחילתה משמע שהלילה ממשיך עד הנץ החמה, ומסופה משמע
 12 שהלילה מסתיים בעלות השחר. מתרצת הגמרא: לא – אין להקשות
 13 סתירה זו, לעולם – [באמת] אחר עלות השחר ליליא הוא, וכפי
 14 ששינו בתחילת הברייתא ששתי הקריאות הן בלילה, והא דקרי
 15 ליה יום – ומה שבסוף הברייתא קרא לזמן זה יום, דאיכא אינשי
 16 דקיימי בההיא שעתא – מפני שיש אנשים שעומדים ממתנם בשעה
 17 זו, ולכן אחר עלות השחר הוא כבר זמן קריאת שמע של שחרית,
 18 שזמנה נאמר בפסוק בשלשן 'ובקומך', ובשעה זו יש אנשים שקמים
 19 ממשותיהם. אמר רב אחא בר חנינא, אמר רבי יהושע בן לוי,
 20 הלכה כרבי שמעון בן יוחי שיוצא ידי חובת קריאת שמע של

1 חשוד אני בעיניכם בחטא. אָמְרוּ לִיה, מִי חָשִׁיד קוֹדֵשׁא בְּרִיךְ הוּא
2 דְּעֵבִיד דִּינָא בְּלֹא דִינָא – וכי חשוד הקדוש ברוך הוא בעיניך שעשה
3 בך דין בלא חטא. אָמַר לְהוּ רב הונא, אִי אִיכָא מָאן דְּשָׁמִיעַ עָלֵי
4 מְלֵתָא לִימָא – אם יש בכם משהו ששמע עלי איזה דבר חטא
5 שצריך אני לשוב הימנו, שיאמר לי. אָמְרוּ לִיה, הָכִי שָׁמִיעַ לוֹ – כך
6 שמענו עליך, דְּלֹא יְהִיב מַר שְׁבִירָשָׁא לְאַרְיִסְיָה – שאינך נותן לאריסך
7 מן זמורות הגפן, כפי המגיע לו לחלקו. אָמַר לְהוּ רב הונא, מִי קָא
8 שְׂבִיק לִי מִיְדֵי מִינָה – וכי מותר הוא לי משהו מהם, הָא קָא גָּנִיב
9 לִיה בּוֹלִיָה – הרי הוא גונב את הכל, כלומר, נוטל לעצמו הרבה יותר
10 מן הראוי לו כפי חלקו. אָמְרוּ לִיה, הֵיִינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי – זה הוא
11 הפתגם שרגילים האנשים לומר, בְּתַר גָּנְבָא גָּנֹב וְטַעְמָא טַעִים –
12 הגונב מן הגנב טועם אף הוא טעם גניבה. כלומר, שאף על פי שאכן
13 הוא גונב ממך, מכל מקום בכך שאתה נמנע מליתן לו את חלקו גם
14 אתה נכשל בחטא. אָמַר לְהוּ רב הונא, קְבִילָנָא עָלֵי דְּהִיכְנָא לִיה –
15 מקבל אני על עצמי ליתן לו כפי חלקו. ומאותה שעה שקיבל על
16 עצמו כן נתבטל הפסד הממון שהיה לו ממה שהחמיץ היין, ונחלקו
17 האמוראים כיצד אירע הדבר. אִיכָא דְּאָמְרֵי – יש אומרים, הָרַר חֵלָא
18 וְהָוָה חֲמָרָא – חור החומץ ונעשה ליין. וְאִיכָא דְּאָמְרֵי – יש אומרים,
19 אֵינֶקֶר חֵלָא וְאִיזְדַּן בְּדַמִּי דְּחֲמָרָא – נתיקר החומץ, וגמכר באותם
20 דמים של יין.

21 הגמרא שבה לעסוק בדיני תפילה: תִּנְיָא בְּבֵרִיתָא, אָבָא בְּנִימִין
22 אֹמֵר, עַל שְׁנֵי דְּבָרִים הֵייתִי מַצְטַעֵר [– נזהר] כָּל יוֹמִי, האחד, עַל
23 תְּפִלָּתִי שֶׁתִּהְיֶה לִפְנֵי מִטְתִּי, וְהַשְׁנִי, עַל מִטְתִּי שֶׁתִּהְיֶה נְתוּנָה
24 [– מונחת] בֵּין צַד צִפּוֹן לְצַד דְּרוֹם, כלומר, שיהא ראש המיטה מונח
25 לצד צפון וסוף המיטה לצד דרום [או להיפך], אֵךְ לֹא תִהְיֶה מוֹנַחַת בֵּין
26 מזרח למערב.

27 הגמרא מבארת את דבריו: שִׁנְיָא בְּבֵרִיתָא, שהיה נזהר אבא בנימין
28 'עַל תְּפִלָּתִי שֶׁתִּהְיֶה לִפְנֵי מִטְתִּי'. מְבַרְרַת הַגְמָרָא: מָא – מה היא
29 כוונתו באומרו 'לִפְנֵי מִטְתִּי', אִילִימָא – אם נאמר שכוונתו לִפְנֵי
30 מִטְתִּי מִשָּׁשׁ, כלומר, שהיה עומד ומתפלל לפני מיטתו, יש לתמוה
31 כיצד היה נוהג כן, וְהָאֵמַר [– והרי אמר] רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,
32 וְאִיתִּימָא – יש אומרים שמימרא זו אמרה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, מִנֵּן
33 לְאִדָּם הַמִּתְפַּלֵּל שֶׁלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוּצִין בֵּינוֹ לְבֵין הַקִּיר, יש ללמוד
34 זאת מִמִּקְרָא זֶה, שְׁנַאֲמַר (ישעיה לח ב) וְיִסֹּב חֻקֵּיהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר
35 וְיִתְפַּלֵּל, ואם כן, כיצד היה אבא בנימין עומד להתפלל לפני מיטתו,
36 והרי המיטה חוצצת בינו ובין הקיר.

37 מְבַאֲרַת הַגְמָרָא: לֹא תִימָא – אל תאמר 'עַל תְּפִלָּתִי שֶׁתִּהְיֶה לִפְנֵי
38 מִטְתִּי', אֱלֹא אִימָא – אמור כך, 'עַל תְּפִלָּתִי שֶׁתִּהְיֶה כְּמוֹךְ לְמִטְתִּי',

39 כלומר, שהיה נזהר כל ימיו שלא לעשות שום מלאכה, ואף לא
40 לעסוק בתורה, משעה שעמד ממיטתו עד שקרא קריאת שמע
41 והתפלל.

42 עתה עוסקת הגמרא בהמשך דבריו של אבא בנימין: שִׁנְיָא בְּבֵרִיתָא,
43 'עַל מִטְתִּי שֶׁתִּהְיֶה נְתוּנָה בֵּין צַפּוֹן לְדְרוֹם'.

44 הגמרא מביאה מימרא המפרשת את שכרו של האדם העושה כן:
45 דְּאָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי תַנְיָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל אָדָם הַנוֹתֵן –
46 המניח את מִטָּתוֹ בֵּין צַד צִפּוֹן לְצַד דְּרוֹם, הַזֵּוֹן לִיה – יהיו לו בָּנִים
47 זָכָרִים, שְׁנַאֲמַר (תהלים יז יד) 'וְצִפּוֹנָה תִמְלֹא בְּמַנָּם יִשְׁכְּעוּ בָּנִים', ויש
48 לדרוש המקרא כך, 'וצפון', המניח מיטתו בין צפון לדרום, 'ושבעו
49 בנים', יהיו לו בנים זכרים.

50 רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, אָדָם הַמְנִיחַ מִיטָּתוֹ בֵּין צַפּוֹן לְדְרוֹם זֹכֵה
51 אֵף לְכַךְ שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ מְפַלֵּת נְפָלִים, בְּתִיב הָכָא – נאמר כאן, לגבי
52 המניח מיטתו בין צפון לדרום, 'וְצִפּוֹנָה תִמְלֹא בְּמַנָּם', וְכִתִּיב הָתָם –
53 ונאמר שם, לַעֲנִין לִידֹת רַבָּקָה (מְרַאשִׁית כה כח), 'וְיִמְלֹאוּ יָמֶיהָ לְלֹדֹת
54 וְהַנָּה תוֹמָיִם בְּכַטְנָה', ומאחר ומצינו בשניהם לשון 'מִלּוֹי' יש ללמוד
55 המקראות זה מזה, שִׁכְשֵׁם שֶׁרַבָּקָה מִלְּאוּ יְמֵי הַרְיוֹנָה וְלֹא הִפִּילָה
56 ולדותיה, כן המניח מיטתו בין צפון לדרום זוכה לכן שימלאו ימיו
57 הריונה של אשתו ולא תפיל את עובריה.

58 הגמרא מביאה מימרא נוספת של התנא אבא בנימין בענייני תפילה:
59 תִּנְיָא בְּבֵרִיתָא, אָבָא בְּנִימִין אֹמֵר, שְׁנֵים שְׁנֹכְסֵי לְבֵית הַכִּנְסַת
60 לְהַתְפַּלֵּל, וְקָדַם אַחֶד מֵהֶם וּגְמַר לְהַתְפַּלֵּל, וְלֹא הִמָּתִין אֶת חֲבֵרוֹ
61 עד שיגמור אף הוא את תפילתו, וַיֵּצֵא מִבֵּית הַכִּנְסַת, והשאיר את
62 חבירו המתפלל לבדו, טוֹרְפִין [– מערבבים] לוֹ אֶת תְּפִלָּתוֹ בְּפָנָיו,
63 כלומר, שאין התפילה מקובלת לפני הקדוש ברוך הוא.

64 ומניין יש ללמוד זאת, שְׁנַאֲמַר (איוב יח ד) 'טוֹרְףָה נִפְשׁוֹ בְּאִפּוֹ הַלְמַעֲנָה
65 תַעֲזֹב אֶרֶץ'. ויש לדרוש מקרא זה לענין אדם העוזב את חבירו לבדו
66 בבית הכנסת, וכך קורא עליו הכתוב, אתה הוא שגרמת לעצמך
67 לטרוף את נפשך [– תפילתך] בפניך, וכי סבור היית שבשביל שיצאת
68 מבית הכנסת והנחת את חבירך לבדו תסתלק השכינה משם ותעזוב
69 את חבירך המתפלל. וְלֹא עוֹד, אֱלֹא שְׂאֵדָם זֶה גּוֹרֵם לְשִׁכְיָנָה
70 שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר בהמשך הפסוק 'וַיַּעֲתֵק צוּר מִמְקוֹמוֹ',
71 'וַאֲזַן צוּר' אֱלֹא תְקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנַאֲמַר (דברים לב יח) 'צוּר יִלְדָּד
72 תִּשִּׁי', דהיינו, שמעשה זה גורם שהקדוש ברוך הוא מעתה [– מעביר]
73 את מקומו מן הארץ, ואינו משרה עוד את שכנינו על ישראל.

74 וְאִם אוֹתוֹ אָדָם שְׁסִיִּים תְּפִילָתוֹ תַחֲלִילָה הִמָּתִין לוֹ לְחַבֵּירוֹ עד שסיים
75 אף הוא את תפילתו, ולא עזב את בית הכנסת, מַה שְׂכָרוֹ,

אגרות קודש

ב"ה, חמשה עשר באב, ה'תש"כ

ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ צנמ"ס כו'

מו"ה שלמה יוסף שי'

שלום וברכה!

מוסג"פ העתק מכתבי למר שזר שי'.

וכיון שאין מזרזין אלא למזרזין, ובפרט שמר שזר עמוס וטרוד בכמה ענינים שאודותם מטרידים
אותו בכל יום ומכמה צדדים, תקותי חזקה שכת"ר מצדו יעמוד על המשמר, ובסגנון הנ"ל - יטרידו בעיני
כפר חב"ד הראשון וגם החדש.

בכבוד ובברכה להטבת הבריות בקרוב ממש.

מ. שניאורסאהן

שבתהלה' לענותו' – בתחילה נבנה בית המקדש על מנת להגן על
 ישראל שלא יוסיפו האויבים לענותם. ולבסוף כשחטאו ונגזר
 עליהם עינוי, 'לכלותו' – תפילתם במקדש מועילה להציל את
 ישראל מכליון.
 ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, גדולה שמושה של
 תורה – גדולה מעלתו של המשמש תלמיד חכם, יותר מלמונה –
 יותר ממי שלומד תורה מרבו, אך אינו משמשו ואינו רואה את
 הנהגותיו. שהלומד מנהגות רבו יודע לפסוק מכך הלכה למעשה,
 ואילו הלומד תורה מרבו ואינו משמשו, כשיבא מעשה לידו לא ידע
 כיצד לנהוג. שניאמר (מלכים ב' ג יא), 'פה אלישע בן שפט אשר יצק
 מים על ידי אליהו, ומבאתר הגמרא, אשר 'למד' על ידי אליהו לא
 נאמר בפסוק, אלא נאמר 'יצק' מים על ידי אליהו, כלומר ששימשו,
 לשון זה מלמד שגדולה שמושה יותר מלמונה, שהרי כונת הפסוק
 לציין את מעלת אלישע, ואף שגם למד לפני אליהו, לא הוזכרה
 מעלה זו, אלא רק מעלתו ששימש את אליהו.
 הגמרא מביאה מעשה בענין חשיבותה של תפילה בציבור: אמר ליה
 רבי יצחק לרב נחמן מאי מעמא לא אתי מר לבי בנישתא לצלווי
 – מדוע אינך בא להתפלל בבית הכנסת. אמר ליה רב נחמן לרבי
 יצחק, לא יבילנא – איני יכול לבא מפני חולשתי. אמר ליה רבי
 יצחק לרב נחמן, אף שאין ביכולתך לבא לבית הכנסת, לכנפי למר
 עשרה וליצלי – יאספו לך עשרה אנשים שיתפללו עמך בביתך. אמר
 ליה רב נחמן לרבי יצחק, מריה לי מלתא – דבר זה כרוך בטרחא
 ולכן איני עושה כן. אמר לו רבי יצחק לרב נחמן, ולימא ליה מר
 לשלוחא דצבורא – אמור לשליח הציבור, בעידנא דמצלי צבורא
 ליתי ולודעיה למר – שבשעה בה מתפללים הציבור בבית הכנסת,
 יבוא ויודיעך, כדי שתוכל לבוא שעת תפילתך עמם. אמר ליה רב
 נחמן לרבי יצחק, מאי פולי האי – מהו כל ענין זה, ומדוע עלי לטרוח
 בכך. אמר ליה, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי,

בצדיק גמור – ההיתר להתגרות נאמר לצדיק גמור, שמפני צדקתו
 אין לו לחשוש שהרשע ירדפנו, והא – והאיסור נאמר בצדיק שאינו
 גמור. דאמר רב הונא, מאי דכתיב – מהו פירוש הפסוק (תבוקא א יג),
 'למה תבית בוגדים, תחריש בכלע רשע צדיק ממנו', מבואר בפסוק
 שהרשע יכול להזיק לצדיק, וקשה, וכי יתכן שרשע בולע צדיק,
 והא כתיב על הצדיק (תהלים לו ד) 'ה' יצובנו בידו', כלומר, ה'
 לא יעזוב את הצדיק ביד הרשע המבקש להעליל עליו עלילות,
 וכתיב עוד (משלי יב כא), 'לא יאנה לצדיק כל און', הרי שאין הרשע
 יכול לגרום רעה ודבר שאינו הגון לצדיק. אלא צריך לומר שצדיק
 ממנו בולע – מי שהוא צדיק יותר מהרשע אך אינו צדיק גמור, יכול
 הרשע להזיקו, אבל מי שהוא צדיק גמור, אינו בולע – אין הרשע
 יכול להזיקו. ולמדנו כחילוק הגמרא בתירוצה, שהרשע אינו יכול
 להזיק לצדיק גמור, אלא רק למי שאינו צדיק גמור.
 הגמרא מביאה תירוץ נוסף שבו היא מחלקת באופן שונה בין צדיק
 גמור לצדיק שאינו גמור: ואיבעית אימא, שעה משחקת לו שאני
 – בשעת הצלחתו של הרשע ההנהגה עמו שונה מהזמן הרגיל ואז
 אסור אפילו לצדיק גמור להתגרות בו.
 ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל הקובע מקום
 לתפלתו, כלומר, שמתפלל במקום קבוע, ולא פעם במקום זה ופעם
 במקום אחר, אויביו הנלחמים עמו, נופלים תחתיו ואינם יכולים
 לגרום לו נזק כלל. שניאמר (שמואל ב' י ט) 'ושמתי מקום לעמי
 לישראל, ונשמתי ושכן תחתיו ולא ירפו עוד, ולא יסיפו בני עולה
 לענותו באשר בראשונה', כלומר, אישם מקום שכל אחד מישראל
 יוכל לבא ולקיים 'ושכן תחתיו', היינו לקבוע שם מקום לתפילתו, וזהו
 בבית המקדש, וכשיהיה לאדם מקום קבוע לתפילתו, יתקיים בו סוף
 הפסוק 'לא יוסיפו בני עולה לענותו'.
 רב הונא רמי – הקשה סתירה בין פסוקים, כתיב בשמואל (ש) 'ולא
 יסיפו בני עולה לענותו' וכתיב בדברי הימים (א' י ט) 'ולא יוסיפו בני
 עולה לכלותו', ותירץ רב הונא שמשניו הלשון בפסוק למדנו

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' א

בסמוך לפסוק העוסק במיתת שמעי בן גרא (מלכים א' ב מז) נאמר (שם ג
 א), 'ויתחתן שלמה את פרעה מלך מצרים, ויקח את בת פרעה ויביאה
 אל עיר דוד' וגו'. מקשה הגמרא: והתניא 'אל דוד', כלומר שלא
 ידור אדם במקום מגורי רבו. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא דבייף
 ליה – דברי עולא שראוי לגור במקום הרב נאמרו במקום שהתלמיד
 כפוף לרבו ומקבל את תוכחתו, והא דלא בייף ליה התלמיד לרבו,
 שאם יגור במקום רבו לא ישמע לתוכחתו ויחטא במזיד, לכן טוב
 שיתרחק מרבו ולא ישמע את תוכחתו ויחטא בשוגג ולא במזיד.
 אחרי שנתבאר מעלת התפילה בבית הכנסת, מביאה הגמרא דינים
 הנוגעים בבית הכנסת בשעת קריאת התורה: אמר רב הונא בר
 יהודה, אמר רבי מנחם, אמר רבי אמי, מאי דכתיב (ישעיה א כח)
 'ועיני ה' יכללו', כלומר, על מי נאמר פסוק זה. מבאר רבי אמי: זה
 המניח ספר תורה הפתוח לקריאת התורה ויוצא החוצה, שהוא
 נחשב כעובד ה', שאינו חפץ לשמוע דבריו. רבי אבהו נפיק בין גברא
 לגברא – רבי אבהו היה יוצא מבית הכנסת בשעה שהבעל קורא
 מפסק קריאתו בין העולים לתורה. בעי רב פפא, בין פסקא
 לפסקא מהו – כשהקורא סיים פסוק אחד וטרם התחיל לקרוא את
 הפסוק הבא, האם מותר לצאת לחוץ. משיבה הגמרא: תיקן –
 תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפסטה. רב ששת, מהדר אפיה וגרים
 – היה מחזיר פניו מספר התורה בשעת קריאת התורה, וגורס את
 משנתו, אמר, אמן בדין – אנו בשלנו, בלימוד שאנו עוסקים בו,
 ואינהו בדיניהו – והם הציבור עוסקים בשלם, בקריאת התורה.
 אחר שנתבארו דינים השייכים לקריאת התורה, מביאה הגמרא
 שמלבד שמיעת קריאת התורה בבית הכנסת, יש על האדם לקרוא
 בעצמו את פרשת השבוע: אמר רב הונא בר יהודה, אמר רבי אמי,
 לעולם ישלים אדם פרשיותיו – פרשת השבוע של כל שבת ושבת,
 יחד עם הצבור, על ידי שיקרא לעצמו את הפרשה שנים מקרא
 ואחד תרגום אונקלוס.

ואמר אבי, מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא כבי בנישתא
 – בתחילה הייתי לומד בתוך ביתי, והולך להתפלל בבית הכנסת, בין
 דשמענא להא דאמר – כיון ששמעתי את מה שאמר רבי חייא בר
 אמי משמיה דעולא, מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש
 ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, לא הוה
 מצלינא אלא היבא דגריסנא – לא התפללתי אלא במקום שבו
 למדתי, ולא הלכתי להתפלל בבית הכנסת. וכן רבי אמי ורבי אפי
 אף על גב דהוה להו תליסר בי בנישתא במבריא – אף על גב שהיו
 להם שלש עשרה בתי כנסיות בטבריה, לא מצלו אלא ביני עמודי,
 היבא דהוה גריס – לא היו מתפללים אלא בין העמודים שעליהם
 נשענת דתרת בית המדרש, במקום שלמדו תורה.
 הגמרא מביאה מימרות נוספות שאמרו רבי חייא בר אמי בשם
 עולא: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, גדול הנהנה
 מיגיעו, יותר מירא שמים – גדול מי שיש בו יראת שמים, ויגע ועמל
 לפרנסתו כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו בלא טרדות ויהיה לבו פנוי
 לעבודת בוראו, יותר מירא שמים שאינו עוסק במלאכה, ולבסוף
 אפשר שיצטרך לבריות ויגרמו טרדותיו שלא יהיה קיום ליראתו.
 דאילו גבי מי שהוא רק ירא שמים כתיב (תהלים קיב א) 'אשרי איש
 ירא את ה' במצותיו חפץ מאד', ולא האריך הכתוב עוד בשכרו.
 ואילו גבי מי שגם ינהנה מיגיעו כתיב (תהלים קכב ב) 'יגע בפיו כי
 תאכל, ואשרי וטוב לך', והאריך הכתוב בשכרו של אדם זה בשני
 דברים, 'אשרי וטוב לך', ויש להדרשם, 'אשריך' בעולם הזה, 'וטוב
 לך' לעולם הבא. ולגבי ירא שמים שאינו נהנה מיגיעו 'וטוב לך'
 לא כתיב ביה – לא כתבו לגביו 'וטוב לך', נמצא שגדול שכר הנהנה
 מיגיעו לעולם הבא, שיש לו מעלה יתירה בשכרו מחמת שטרח
 והצטער ביגיע כפיו, ויהיה רצונו בזה שיהיה לבו פנוי לעבודת בוראו.
 ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, לעולם ידור אדם במקום
 מגורי רבו. וראיה לכך משלמה המלך, שכל זמן ששמעי בן גרא
 רבו של שלמה היה קיים, לא נשא שלמה את בת פרעה, שהרי

והקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא הוא צר צורה בתוך צורה – יוצר
את האדם בתוך מעי אמו, ולא זו בלבד, אלא גם מפיל בה רוח
ונשמה קרבים ובני מעים.
והיינו – וזהו גם מה דאמרת חנה (שמואל א' ב) 'אין קדוש בה' כי אין
בלתך ואין צור באלהינו, מאי – מה משמעות 'אין צור באלהינו',
אין ציור באלהינו, כמו שנתבאר לעיל, שאף בשר ודם יכול לצייר
צורה, אך לא בתוך צורה, ולא עם נשמה קרבים ומעים.
מבררת הגמרא: מאי – מה משמעות הכתוב 'כי אין בלתך', אחר
שכבר נאמר 'אין קדוש כה'. אמר רבי יהודה בר מנסיא, אל תקרי
(ו-תקרא) 'כי אין בלתך', אלא 'אין בללותך', מלשון ריקבון ובליה,
וכך מתפרש הכתוב, 'שלא במדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם,
מדת בשר ודם מעשה ידיו מכלין אותו' – שנשארים קיימים גם אחר
שמת ומתבלה. והקדוש ברוך הוא מכלה מעשיו – שמעשה ידיו
בלים ונרקבים והוא קיים לעולם.
הגמרא חוזרת לדברי רב שימי ורבי שמעון בן פזי בענין הפסוק 'ברכי
נפשי': אמר ליה רב שימי (או מר עוקבא) לרבי שמעון בן פזי, לא
נתכוונתי בשאלתי לביאור התיבות 'וכל קרבי', אלא אָנָּה (אני) הָכִי
קָא אִמְנָא לך – כך התכוונתי לשאלך, הני חמשה ברכי נפשי
שאמר דוד המלך (ומנויים למעלה), כנגד מי אמרן דוד. והשיבו רבי
שמעון בן פזי, לא אמרן אלא כנגד הקדוש ברוך הוא וכנגד נשמה,
שבחמשה דברים דומה הנשמה לקדוש ברוך הוא, הדמיון הראשון
הוא, מה הקדוש ברוך הוא מלא כל העולם, אף נשמה מלאה את
כל הגוף. הדמיון השני, מה הקדוש ברוך הוא רואה ואינו נראה,
אף נשמה רואה ואינה נראית. הדמיון השלישי, מה הקדוש ברוך
הוא זן את כל העולם כולו, אף נשמה זנה את כל הגוף. הדמיון
הרביעי, מה הקדוש ברוך הוא טהור, אף נשמה טהורה – שניתנת
באדם כשהיא טהורה. הדמיון החמישי, מה הקדוש ברוך הוא יושב
בחדרי חדרים, אף נשמה יושבת בחדרי חדרים. יבא מי שיש בו
חמשה דברים חלל, וישבב למי שיש בו חמשה דברים חלל.
הגמרא מביאה דברי אגדה שמוכר בסופם ענין סמיכות גאולה
לתפלה: אמר רב המנונא, מאי דכתיב – מה משמעות הכתוב (קהל
כח) 'מי כהחכם ומי יודע פשר דבר', מי כהקדוש ברוך הוא שיועד
לעשות פשרה בין שני צדיקים, בין חזקתו לישעיהו. שהיה חזקתו
צריך להוועץ בישעיהו אם נהג כשורה בכך שלא נשא אשה, ומאידך
היה ישעיהו צריך להוכיחו על דבר זה, חזקתו אמר, ליתי – יבוא
ישעיהו גבאי – אצלי, דהכי אשכחן – שכן מצאנו באלהיה הנביא
דאול – שהלך לגבי (אל) אחאב המלך, (שנאמר (מלכים א' יח ב) 'וילך
אלהיו להראות אל אחאב'), ישעיהו אמר, ליתי – יבוא חזקתו
גבאי – אלי, דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב – שכן מצאנו ביהורם
המלך, דאול – שהלך לגבי (אל) אלישע כאשר הוצרך לו, ומתוך
שלא הלכו זה אצל זה, לא הוכיח ישעיהו את חזקתו על שלא נשא
אשה. מה עשה הקדוש ברוך הוא לפשר ביניהם, הביא יסורים
וחולי על חזקתו, ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה, משום
מצות ביקור חולים. שנאמר (ישעיה לח א) 'במים ההם חלה חזקתו
למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו בה אמר ה'
(צבאות) צו לבידת כי מת אתה ולא תחיה' וגו'.

מבררת הגמרא: מאי מזה משמעותה של כפילות הלשון 'כי מת אתה
ולא תחיה'. מבארת הגמרא: מת אתה בעולם הזה מחולליך, ולא
תחיה לעולם הבא – כשיקומו לתחייה.
אמר ליה חזקתו לישעיהו, מאי בולי האי – מהו דבר זה שנעשיתי
בעונש כה חמור. אמר ליה ישעיהו, משום דלא (שלא) עסקת
בפריה ורביה – שלא נשאת אשה. אמר ליה חזקתו לישעיהו, משום
דהוא לי ברוח הקדש דנפקי מינאי כנין דלא מעלו – משום
שראיתי ברוח הקדש שיצאו ממני בנים שאינם הגונים. אמר ליה
ישעיהו, בהרי בבשי דרחמנא – עם סתרי הקדוש ברוך הוא למה לך
לעיין. מאי דמפקדת איבעי לך למעבר – מה שנצטוית יש לך
לעשות, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעבד – ומה שנח
לפני הקדוש ברוך הוא, יעשה.
אמר ליה חזקתו לישעיהו, השתא – עתה, הב לי ברתך – תן לי את
בתך לאשה, אפשי דגרמא זכותא ידידי ודידך – אולי תגרום זכותי
בחוקך, ונפקי מינאי כנין דמעלו – ויצאו ממני בנים הגונים. אמר
ליה ישעיהו, כבר נגזרה עליך גזירה שתמות, ולא תועיל לך נתינת
בתי. אמר ליה חזקתו לישעיהו, כן אמוין, פלה נבואתך וצא – אין
לך להוסיף על נבואתך, כך מקובלני מפי אבי אבא – דוד המלך,
שאפילו אם חרב חדה מונחת על צוארו של אדם ונראה לו שאינו
יכול להינצל ממנה, מכל מקום אל ימנע עצמו מן הרחמים –
מלהתפלל.
הגמרא מביאה שגם אמוראים סברו כדעת חזקתו שמועילה בקשת
רחמים לאחר שנגזרה גזירה: אתמר נמי – כך גם נאמר בבית
המדרש, רבי יוחנן ורבי (אליעזר) [אלעזר] דאמרי תרוניהו –
שניהם אמרו, אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל
ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר (איוב יג טו) 'הן יקבלני לו איחל' –
גם אם נראה לי שהקדוש ברוך בא להרגני, עדיין אני מיחל לו
שישמע את תפילתי להצילני מן המיתה.
[לסוף יחב ליה ברתיה – בסופו של דבר נתן לו ישעיהו את בתו.
נפק מינאי – נולדו ממנו מנשה ורבשקה. יומא חרא רבביניהו
אבתפיה לאמטויניהו לבי מדרשא – יום אחד הרכיבם חזקתו על
כתפיו להביאם לבית המדרש. אמר חד מינייהו – אמר אחד מהם,
חזי רישא דאבא למטוי ביה גלדאני – ראשו של אבא די רחב וראוי
הוא לצלות עליו דגים קטנים הנקראים 'גלדאני', כלומר שזה
שמוליך אותו לבית המדרש, אין בכך תועלת והרי זה כמו להתעסק
בדברים קטני ערך. וחד אמר – ואחד אמר, חזי רישא דאבא
לאקרוי עליה לעבדה זרה – ראוי ראשו של אבינו להקריב עליו
לעבודה זרה. ונתקיים מזה שראה ברוח הקדש שיהיו רשעים.
תבטיניהו בארעא – השליכם לארץ (ושנתרשלו ידיו משמיעת דברים
אלו). מספרת הגמרא, מנשה חיה – נשאר לחיות, ורבשקה מית –
מת מהנפילה. קרי אנפשיה – קרא חזקתו על עצמו את הפסוק
(ישעיה לב ז) 'וכלי כליו רעים' – כילי הוא אדם שמווד כל דבר במדה
ולעולם אינו מוסיף עליה, כי עינו צרה בשל אחרים, גם הכלים שלו
רעים ופגומים, ודרש זאת על עצמו שהתנהג ככילי, שלא נשא אשה,
וגם כליו שהיא אשתו שנשא עכשיו, ותלה בה את תקווהו שתועיל
לו וזכות אביה, יצאו ממנה בנים שאינם מזווגים].

לסמוך גאולה לתפלה.

הגמרא ממשיכה לרוץ בענין סמיכת גאולה לתפלה. אומרת הגמרא: **העיר רבי יוסי בן אליקים משום קהל קדישא** ו-קהלה הקדושה] **דיבדושלים, כל הסומך גאולה לתפלה, אינו נוזק כל היום כולו.** **אמר רבי זירא, איני** – וכי כך הוא, **והא אנא סמכי ואיתוקי** – והרי אני סמכתי גאולה לתפלה והזקתי. **אמרו ליה** – אמרו לו בני הישיבה לרבי זירא, **במאי איתוקת** – במה הזקתי, **דאמטיית אפא לבי מלכא** – שהובלת הדסים לבית המלך ושלקחיהו באנגריא להוליך הדסים לשם, **התם נמי מקעי לך למיהב אנרא למתוי אפי מלכא** – גם שם היה לך לשלם שכר כדי לראות את פני המלך וכלומר לא זו בלבד שלא אירע לך נזק, אלא נהנית מראיית פני המלך בלא ששילמת דמים על כך, **דאמר רבי יוחנן, לעולם ישתדל אדם לריון לקראת מלכי ישראל, ולא** מפני שמצוה לכבדם, **ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי עובדי כוכבים** ישתדל לרוץ, והטעם, **שאם יזכה לעולם הבא, לראות בגדולתן של ישראל, יבחין בין הכבוד הרב שינחלו אז מלכי ישראל, לכבוד של מלכי עובדי כוכבים** עכשיו.

הגמרא ממשיכה לרוץ בענין סמיכת גאולה לתפלה: **אמר ליה רבי אלעא לעולא, בי עיילת להתם** – כשתעלה לארץ ישראל, **שאיל בשלמא** – שאל בשלומי דרב ברונא אחי, **במעמד כל החבורה של רב ברונא, דאדם גדול הוא, ושמה במצות, וימנא חדא** – פעם אחת סמך רב ברונא גאולה לתפלה, **ולא פסיק חזקא מפומיה כוליה יומא** – ולא פסק שחוקו מפיו כל אותו היום על שזכה לסמוך גאולה לתפלה.

הגמרא מקשה על עיקר הדין של סמיכת גאולה לתפלה: **היכי מצי סמיך** – כיצד יכול לסמוך גאולה לתפלה, **והא** ו-הרי **אמר רבי יוחנן, בתחלה** – קודם שמתחיל תפלת שמונה עשרה, אחרי שאמר 'ברוך אתה ה' גאל ישראל, הוא ו-המתפלל] **אומר את הפסוק** (תהלים נא יז) **'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך', ולכסוף** – כשמיסים שמונה עשרה, **הוא אומר את הפסוק** (תהלים יט טז) **'יהיו לרצון אמרי פי וגו' והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי', ומאחר שמפסיק בפסוק 'ה' שפתי תפתח' נמצא שאינו סומך גאולה לתפלה. מתרצת הגמרא, אמר רבי אלעזר, תהא** ו-היה מתפרשת] **מה שאמר רבי יוחנן שצריך לומר 'ה' שפתי תפתח', בתפלה של ערבית, שאין חוששים בה לסמיכת גאולה לתפלה, מכיון שגאולת מצרים היתה ביום, ומה שאמרנו כאן שצריך לסמוך גאולה לתפלה, הוא בתפלת שחרית.**

מקשה הגמרא: **והא אמר רבי יוחנן, איהו בן העולם הקא, והו הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית, הרי שגם בתפלת ערבית צריך לסמוך גאולה לתפלה. מתרצת הגמרא, אלא אמר רבי אלעזר, תהא** **מה שאמר רבי יוחנן שצריך לומר 'ה' שפתי תפתח', בתפלת המנחה, שאין בה הזכרת גאולה כלל.**

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רב אשי אמר, אפילו תימא** ו-תאמר] **אכולהו** – שדברי רבי יוחנן נאמרו על כל התפלות, מכל מקום אין בכך משום הפסק בין גאולה לתפלה, והטעם, **שבין דקבעיה רבנן** –

שקבעו אותה חכמים [את אמירת 'ה' שפתי תפתח'] לאומרה **בתפלה, בתפלה אריכתא דמיא** – הרי היא בכלל התפלה, וכתפלה ארוכה היא, ואינה נחשבת הפסק.

הגמרא מחזקת את התירוץ: **דאי לא תימא הכי** – שאם לא תאמר כך, **שמפני שקבעוה בתפלה נחשבת כתפלה אריכתא, אם כן בתפלת ערבית, היכי מצי סמיך** – איך יכול לסמוך גאולה לתפלה, **והא בעי למימר** – והרי צריך הוא לומר ברכת 'השכיבנו', ונמצא שהוא מפסיק בין גאל ישראל' לשמונה עשרה. **אלא מוכרח אתה לומר, שבין דתקינן רבנן** – הואיל וחכמים התקינו לומר 'השכיבנו', **בגאולה אריכתא דמיא** – הרי היא בכלל ברכת גאל ישראל' והרי שתייהן כברכה אחת ארוכה, **הכי נמי** – כמו כן יש לומר לענין 'ה' שפתי תפתח', **שבין דקבעיה רבנן לאומרה בתפלה, בתפלה אריכתא דמיא** – הרי היא כתפלה ארוכה ואינה נחשבת הפסק.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוחנן שהובאו לעיל, שבתחילת התפלה אומר 'ה' שפתי תפתח', ובסוף אומר 'יהיו לרצון אמרי פי'. שואלת הגמרא: **מכרי תאי** – הרי פסוק זה 'יהיו לרצון אמרי פי', **משמע לכסוף** – משמעו כתחינה הנאמרת בסוף התפלה, כלומר מה שהתפללתי יהיה לפיו ולריצוי לפני ה', **ומשמע מעיקרא, ומשמע גם כתחינה הנאמרת בתחילת התפלה, דבעינא למימר** – מה שברצוני להתפלל יהיה לרצון, ואם כן מאי מעמא – מה הטעם שתקנוהו רבנן לאומרו **אחר שמונה עשרה ברכות, לימרו** – שיאמרו מעיקרא – לפני תפלת שמונה עשרה. משיבה הגמרא: **אמר רבי יוחנן בריה דרבי שמעון בן חיי, הואיל ולא אמרו דוד בתהלים, אלא לאחר שמונה עשרה פרשיות** – מומורים, **לפיכך תקינו רבנן** – תיקנו חכמים גם בתפלה, **לאומרו לאחר שמונה עשרה ברכות.**

הגמרא מקשה על תירוצו של רבי יהודה בנו של רבי שמעון בן פזי: **וכי הני** – אותם פרשיות שעד הפסוק 'יהיו לרצון' וגו' בספר תהלים, **שמונה עשרה פרשיות הם, הרי תשע עשרה פרשיות הויין** ו-הם], **שהלא פסוק זה נאמר בסיומו של מזמור י"ט. מתרצת הגמרא, 'אשרי האיש' ו'למה רגשו גוים' (תהלים א-א) חדא פירשה** – פרשה אחת היא, **ולא שתי פרשיות, ונמצא הפסוק 'יהיו לרצון' נאמר במזמור י"ח.**

הגמרא מוכיחה ממקום אחר ש'אשרי האיש' ו'למה רגשו גוים' הם מזמור אחד: **דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן חיי, מאה ושלש פרשיות** ו-מזמורים] **אמר דוד, ולא אמר הללויה, עד שראת במפלתו של רשעים, שהיתה חשובה בעיניו ביותר, שנאמר** (תהלים קד לד) **'יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה'.** וקשה, **וכי הני מאה ושלש, הרי מאה וארבע הויין** ו-הם], **עד פסוק זה אינם אלא מאה ושלש, הרי מאה וארבע הויין** ו-הם], **שהלא פסוק זה נאמר בסיומו של מזמור ק"ד, אלא שמע מינה** – מוכח מכאן, **שמזמורים 'אשרי האיש' ו'למה רגשו גוים', חדא פירשה היא** – הם מזמור אחד.

הגמרא מביאה עוד הוכחה ש'אשרי האיש' ו'למה רגשו גוים' הם מזמור אחד: **דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן,**

1 דְּרָדָךְ וְאֵדְךָ לְמַעַן אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ וְגו', אָמַר מֹשֶׁה לְפָנָיו – לִפְנֵי
 2 הַקֹּבֶה, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה יֵשׁ צָדִיק וְטוֹב לוֹ וְיֵשׁ צָדִיק וְרַע
 3 לוֹ, יֵשׁ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ וְיֵשׁ רָשָׁע וְרַע לוֹ. אָמַר לוֹ הַקֹּבֶה, מִשָּׁה,
 4 הַתְּשׁוּבָה לְשִׁאלְתְּךָ הִיא, צָדִיק וְטוֹב לוֹ הוּא צָדִיק בְּן צָדִיק. צָדִיק
 5 וְרַע לוֹ הוּא צָדִיק בְּן רָשָׁע, וְסוּבֵל הוּא מִחַמַּת חֲטָאֵי אֲבִיו. רָשָׁע וְטוֹב
 6 לוֹ הוּא רָשָׁע בְּן צָדִיק. רָשָׁע וְרַע לוֹ הוּא רָשָׁע בְּן רָשָׁע.
 7 אָמַר מֶר – הוֹבֵאוּ לְעִיל דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי שְׁפִירָשׁ שֶׁתְּשׁוּבַת הַקֹּבֶה הִיחָה
 8 שְׁצָדִיק וְטוֹב לוֹ צָדִיק בְּן צָדִיק, צָדִיק וְרַע לוֹ צָדִיק בְּן רָשָׁע. מִקְשָׁה
 9 הַגִּמְרָא: אֵינִי – הָאֵם נִיתַן לִפְרֹשׁ כִּי, וְהָא פְתִיב (שם לד א) 'פִּקְדָּךְ עֹזֶן
 10 אֲבוֹת עַל בָּנִים, וְלִמְדֵנוּ מִכֹּךְ שֶׁהַקֹּבֶה מַעֲנִישׁ אֶת הַבָּנִים עַל עֲוֹנוֹת
 11 אֲבוֹתֵיהֶם, וְאֵילוּ בִּפְסוּק אַחֵר פְּתִיב (דברים כד טו) 'וּבָנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל
 12 אֲבוֹת, וְרַמְזֵנוּ קִרְאֵי אֲהָרָדִי – וְהַקְשִׁינוּ שֶׁהַפְּסוּקִים סוֹתֵרִים זֶה אֶת
 13 זֶה. וּמִשְׁנֵינוּ, לֹא קָשְׁיָא – וַיִּשְׁבְּנוּ שְׁאִין כֹּאן קוּשִׁיא, אֲלֵא הָא –
 14 הַפְּסוּק שְׁנֵאמַר בּו שֶׁהַבָּנִים נַעֲשִׂים בַּחֲטָאֵי הָאֲבוֹת, נֵאמַר בְּשִׁאֲחֻזִּין
 15 מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם, וְהָא – וְהַפְּסוּק לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים,
 16 נֵאמַר בְּשִׁאֲחֻזִּין הַבָּנִים אֲחֻזִּין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. וּמִכֵּיּוֹן
 17 שֶׁלִּמְדֵנוּ שֶׁבֶן צָדִיק שְׁאִינוּ אֲחֻזִּין בַּמַּעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו אֵינוּ נַעֲשֶׂה עַל
 18 חֲטָאֵיהֶם, אִם כֵּן לֹא נִיתַן לומר שֶׁהַשִּׁיב הַקֹּבֶה לְמֹשֶׁה שְׁצָדִיק וְרַע לוֹ
 19 הוּא צָדִיק בְּן רָשָׁע, שֶׁהָרִי אֵין הוּא נַעֲשֶׂה עַל חֲטָאֵי אֲבוֹתָיו.
 20 מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: אֵלֶּיךָ הֵכִי קָאָמַר לִי – אֲלֵא כִּי אָמַר לוֹ הַקֹּבֶה
 21 לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ, צָדִיק וְטוֹב לוֹ הוּא צָדִיק גָּמוּר, וְאֵילוּ צָדִיק וְרַע לוֹ
 22 הוּא צָדִיק שְׁאִינוּ גָּמוּר, וּלְפִי שִׁישׁ לֹא מִיעוּט עֲוֹנוֹת, רַע לוֹ בַּעֲלֹם
 23 הַזֶּה, כְּדִי לִטְהֹר וּלְזַכּוֹתוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. רָשָׁע וְטוֹב לוֹ הוּא רָשָׁע
 24 שְׁאִינוּ גָּמוּר, שְׁטוֹב לוֹ בַּעֲלֹם הַזֶּה כְּדִי שִׁקְבַּל שְׁכָרוֹ עַל מִיעוּט
 25 זְכוּיָתוֹ וּלְטַרְדּוֹ בַּעֲלֹם הַבָּא. רָשָׁע וְרַע לוֹ הוּא רָשָׁע גָּמוּר.
 26 וּפְלִיגָא דְרַבִּי מֵאִיר – רַבִּי יוֹסִי שְׁאִמַּר שֶׁהַקֹּבֶה נָתַן לְמֹשֶׁה אֶת כָּל
 27 בִּקְשׁוֹתָיו חוּלֵק עַל רַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר, שְׁתִּים –שְׁתֵּי
 28 בִּקְשׁוֹת נָתַנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה, וְאַחַת לֹא נָתַנוּ לוֹ, שֶׁלֹּא הוֹדִיעֵנו הַקֹּבֶה
 29 אֶת הַנְּהַגְתּוֹ בַּמִּדַּת הַמִּשְׁפָּט, אֲלֵא הִשִּׁיב לוֹ שֶׁפַּעֲמִים שֶׁהוּא מֵרַחֵם
 30 וְחוֹנֵן אֶף אֶת מִי שְׁאִינוּ רָאוּי לִכֹּךְ, שְׁנֵאמַר (שמות לג ט) 'וְהִנֵּנִי אֶת אֲשֶׁר
 31 'אֲחֻזִּין' – אֲחֻזִּין אֶת כָּל מִי שֶׁאֲחַפְּזִין לְחוֹן אוֹתוֹ אֶף עַל פִּי שְׁאִינוּ הִגְזֹן,
 32 'וְרַחֲמֵי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם' אֶף עַל פִּי שְׁאִינוּ הִגְזֹן, אֲלֵא שֶׁנִּכְמַר
 33 רַחֲמֵי עָלָיו לְפִי שֶׁעָה, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ רָאוּי לְרַחֲמִים עַל פִּי דִין.
 34 הַגִּמְרָא מִבֵּאֵר פְּסוּק נֹסֵף שֶׁנֵּאמַר בַּעֲנֵן בִּקְשָׁתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ:
 35 'וַיֹּאמֶר, לֹא תוֹכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנָי' (שם לג כ), תֵּנָא מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי
 36 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, כִּי אָמַר לוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, בְּשִׁרְצִיתִי
 37 לְהִרְאוֹתְךָ אֶת פָּנָי בְּסִנְהָ, לֹא רִצִּיתָ לְהִבִּיט, עֲבָשְׁתָּ שְׁאֵתָהּ רוּצָה
 38 לְרִאוֹת אֶת כְּבוֹדִי וּמִבְּקֵשׁ 'הָרָאֵנִי נָא אֶת בְּכֻדְךָ' (שם לג יח), אֲנִי אֵינִי

39 רוּצָה לְהִרְאוֹתְךָ. וּפְלִיגָא דְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן
 40 – וְחוּלֵק רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה עַל מָה שֶׁאִמַּר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי
 41 מִשְׁמֵנוּ שֶׁל רַבִּי יוֹנָתָן, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן,
 42 בְּשִׁכְרָה שְׁלֹשׁ פְּעוּלוֹת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבִּינוּ כְּשִׁנְגַּלָה לוֹ הַקֹּבֶה בְּסִנְהָ,
 43 זָכָה לְשִׁלֹּשׁ טוֹבוֹת שֶׁהִסְטִיב לוֹ הַקֹּבֶה. בְּשִׁכְרָה 'וַיִּסְתַּר מִשָּׁה פָּנָיו' –
 44 בְּשִׁכְרָה שֶׁהִסְתִּיר פָּנָיו, זָכָה לְקַלְסֵתָר פָּנִים – זָכָה שֶׁקָּרַן אוֹר פָּנָיו.
 45 בְּשִׁכְרָה 'כִּי יָרָא' – בְּשִׁכְרָה יִרְאוּ מֹה, זָכָה לְ'וִירָא אֲהָרָן וְכָל בְּנֵי
 46 יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְהָנָה כָּרֶן עוֹד פָּנָיו, וַיִּירָאוּ מִנִּשְׁתָּה אֱלֹהִי' (שם לד ל),
 47 כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ יִרְאִים מִמֶּנּוּ מְגוֹדֵל מַעֲלָתוֹ. בְּשִׁכְרָה 'מִהִפְטִיט', זָכָה
 48 לְ'וִיתְמוּנָתָהּ ה' יִבִּיט' (במדבר יב ח) שֶׁהָא מֵרָאָה אַחֲרֵיהֶם. נִמְצָא שֶׁלְדַבְּרֵי
 49 רַבִּי יוֹנָתָן קִיבֵּל מִשָּׁה שֶׁכֵּר עַל הַנְּהַגְתּוֹ, וְלֹא כְּדַבְּרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 50 קֶרְחָה שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל כִּי.
 51 וּמִבֵּאֵר הַגִּמְרָא מָה רָאָה מֹשֶׁה בְּשִׁכְרָה 'מִהִבִּיט': 'וַיִּסְתַּרְתִּי אֶת כְּפִי
 52 וְרִאִיתִי אֶת אֲחֵרִי' (שמות לג כג), אָמַר רַב תַּנְא בַּר כִּינָנָא אָמַר רַבִּי
 53 שְׁמַעוֹן חֲסִידָא, פְּסוּק זֶה מְלַמֵּד שֶׁהָרָאָה הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה
 54 קָשָׁר שֶׁל תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, הַנִּמְצָא מֵאַחֲרוֹ.
 55 וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי יוֹסִי, כִּל דְּבִדּוֹר וְדְבִדּוֹר שְׁנֵינָא מִפִּי
 56 תְּקַבֵּל לְמִזְבֵּחַ, כְּלוֹמַר שֶׁנֵּאמַר בּו הַבְּטָחָה עַל דְּבַר טוֹב, אֲפִילוּ עַל
 57 תַּנְאִי – אֲפִילוּ אִם הַבְּטָחָה נִאֲמָרָה בְּתַנְאֵי מְסוּיִם, וְלֹא נִתְקַיֵּם
 58 הַתַּנְאִי, לֹא חוֹר בּו הַקֹּבֶה מִהִדְּבִיבּוֹר הַטוֹב. מִבְּרַרְתָּ הַגִּמְרָא: מָנָא לֵן
 59 – מִזִּיכֵּן לְמִדְּנוּ דְּבַר זֶה. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: לְמִדְּנוּ כֵּן מִמִּשָּׁה רַבִּינוּ,
 60 שְׁנֵאמַר (דברים ט יד) 'תִּרְרָה מִפְּנֵי וְאֲשִׁמִּידֶם וְגו', וְאֲמַחֲחָ אֶת שְׁמֵם
 61 מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וְאֲעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ' – כְּלוֹמַר שִׁיחִיו
 62 צִאצְאֵיו מְרֻבִּים יוֹתֵר מִשֶּׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, שֶׁהוּא הִיָּה מִסְפָּרָם שֶׁל בְּנֵי
 63 יִשְׂרָאֵל אֹז, וְאֵף עַל גַּב דְּבָעָא מִשָּׁה רַחֲמֵי עָלָה דְּמִלְתָּא וּבְמִלְתָּא –
 64 וְאֵף שֶׁמִּשָּׁה רַבִּינוּ בִּיקֶשׁ רַחֲמִים שֶׁלֹּא יִשְׁמִיד הַקֹּבֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
 65 וְבִטֵּל אֶת הָעוֹשֶׁה בְּתַפִּילָתוֹ, אֲפִילוּ הֵכִי אֲוִקְמָה בְּזִרְעִיָה – אֵף עַל פִּי
 66 כֵּן לֹא תִּבְטֵלָה הַבְּטָחָה הַקֹּבֶה, וְנִתְקַיֵּמָה בּוֹרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שְׁנֵאמַר
 67 (דברים ד'יח א כ טו, טז) 'כִּנֵּי מִשָּׁה, גִּרְשׁוֹם וְאַלְעִיזֹר. וַיְהִיו כִּנֵּי אֲלִיעִזֹּר,
 68 רַחֲבִיָּה הָרֹאשׁ וְגו' וּבְנֵי רַחֲבִיָּה רַבּוֹ לְמַעֲלָה' וְגו', לְמִדְּנוּ מִהַפְּסוּק
 69 שֶׁבְנֵי רַחֲבִיָּה נִכְדוּ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ רַבּוֹ לְמַעֲלָה, וְתַנִּי רַב יוֹסֵף,
 70 שְׁפִירֵשׁ רַבּוֹ לְמַעֲלָה' הוּא, שֶׁהִתְרַבּוּ בְּנָיו וְעָלָה מִנִּיגָם לְמַעֲלָה
 71 מִשְׁשִׁים רַבּוֹא – יוֹתֵר מִשֶּׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, אֲתֵנָא – יֵשׁ לְלַמּוֹד עֲנִין זֶה
 72 עַל יְדֵי הַתִּיבּוֹת 'רַבִּיָּה רַבִּיָּה', בְּתִיבָה הֶכָא – כְּתוּב כֹּאן לִגְבֵי צִאצְאֵי
 73 מֹשֶׁה 'רַבּוֹ לְמַעֲלָה', וּבְתִיבָה הַתָּם – וְכְתוּב שֵׁם (שמות א ט) 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 74 פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ', וּמִנֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה שְׁשִׁים רִבּוּא, נִמְצָא שֶׁלִּשּׁוֹן
 75 רַבִּיָּה הוּא שְׁשִׁים רִבּוּא, וְצִאצְאֵי מֹשֶׁה שֶׁנֵּאמַר בָּהֶם 'רַבּוֹ לְמַעֲלָה' הִיוּ
 76 לְמַעֲלָה מִשִּׁיעוֹר זֶה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח מנ"א תשי"ב

ברוקלין, נ.י.

הרה"ח וו"ח אי"א מ"נ עוסק בצ"צ וכו'

מו"ה אברהם חנוך שי

שלום וברכה!

... בטח ישתדל שתהינה כתבות ע"ד ס' הבעש"ט במכ"ע, בשבועונים וכו'.

להערתו למה לא חשו לצערו של יצחק מהנהגת עשו. - מובנת הפליאה, שהרי מ פ ו ר ש בכ"מ
 שאדרבא חשבו לצדיק מפני כי ותכהינה עיניו לראות.

60 **לֹא תֹאכְלוּ עַל הָדָם**, שאין לומר שבא לאסור אכילת דם, שהרי
 61 לא נאמר 'לא תאכלו דם', אלא כוונת הכתוב, **לֹא תֹאכְלוּ קוֹדֶם**
 62 **שֶׁתִּפְּלְלוּ עַל דָּמָם** – על חייהם (שהדם הוא הנפש).
 63 **(אִיכָא דְאָמְרִי)** **אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי**
 64 **חֲנִינָא מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, כֵּל הַאֲוֵלָה וְשׁוֹתָהּ וְאַחֲרָיָהּ
 65 מִתְּפַלֵּל, עָלָיו הַכְּתוּב **אִמְרָא** (מלכים א' יד ט) **'וְאוֹתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרַיָּה'**
 66 **נְיֻדָּה**, אֵל תִּקְרִי נְיֻדָּה, מִלְשׁוֹן גּוֹף, אֵלָּא נְיֻדָּה מִלְשׁוֹן גְּאוּדָה, אָמַר
 67 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְאַחַר שֶׁנִּתְנָאָה זֶה בְּאִכְלָתוֹ, קִבֵּל עָלָיו מַלְכוּת
 68 שְׁמַיָּם, שֶׁהִשְׁלִיךְ וְדָחָה צִרְכֵּי שְׁמַיָּם מִפְּנֵי צִרְכֵּי הַגִּשְׁמִיִּים.
 69 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר**, עַד שֶׁלֹּשׁ שְׁעוֹת הוּא זֶמֶן קְרִיאַת
 70 שְׁמֵעַ. אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלֹכָה בְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ.
 71 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: הַקּוֹרֵא מִכָּאן וְאֵילָף – לְאַחַר שֶׁלֹּשׁ שְׁעוֹת, לֹא הִפְסִיד.
 72 אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר מִר עֲיֻקְבָּא, וּבִלְכֹּב שְׁלֹא יֵאָמַר יוֹצֵר אוֹר,
 73 שְׁבִרְכָה זוֹ נִאֲמַרְתָּ רַק כְּשִׁנִּכְרַת יִצִּירַת הָאוֹר, דְּהֵינָּה בְּתַחֲלִילַת הַבּוֹקֵר,
 74 וְלֹא לְאַחַר שֶׁעָבַר רַבַּע הַיּוֹם.
 75 הַגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל רַב חֲסִידָא: מִיִּתִּיבִי – הִקְשׁוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, שְׁנִינוּ
 76 בְּבִרְיָא, הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמֵעַ מִכָּאן וְאֵילָף – לְאַחַר שֶׁלֹּשׁ שְׁעוֹת,
 77 לֹא הִפְסִיד אֵת שְׁכָרוֹ לַגְמָר, אֲלָא מִקְבָּל עָלָיו שְׁכַר כְּאָדָם שֶׁהוּא
 78 קוֹרֵא בְּתוֹרָה, אֲכָל לַעֲנִין הַבְּרִכּוֹת, מִכָּרֶךְ הוּא שְׁתֵּים לְפָנֶיהָ וְאַחַת
 79 לְאַחֶיהָ, הֲרִי מוֹכֵחַ מִכָּאן שִׁכּוֹל לְבָרֵךְ 'יוֹצֵר אוֹר'. מְסִיקָה הַגְמָרָא:
 80 **תֵּיבִיתָא דְּרַב חֲסִידָא תֵּיבִיתָא** – אֲכַן פִּירְכָא הִיא לְרַב חֲסִידָא וְנִדְחוּ
 81 דְּבִרּוֹ.
 82 **אִיכָא דְאָמְרִי** – יֵשׁ שְׁאֲמָרוּ שְׁמוּעָה זוֹ בִּלְשׁוֹן אַחֲרָת, אָמַר רַב חֲסִידָא
 83 אָמַר מִר עֲיֻקְבָּא, מָאִי – מִזֶּה כּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה **לֹא הִפְסִיד**, שְׁלֹא
 84 הִפְסִיד בְּכָבוֹד וְיִכּוֹל לְבָרֵךְ אֵת בְּרִכּוֹת קְרִיאַת שְׁמֵעַ. מְבִיאָה הַגְמָרָא
 85 סִיעוּ לְדְבָרֵיהּ: **תֵּינָא נְמִי חָכִי** – שְׁנִינוּ כֵּן בְּבִרְיָא, הַקּוֹרֵא מִכָּאן
 86 וְאֵילָף לֹא הִפְסִיד, אֲלָא נִשְׁכַּר כְּאָדָם שֶׁקּוֹרֵא בְּתוֹרָה, אֲכָל מִכָּרֶךְ
 87 הוּא שְׁתֵּים לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֶיהָ.
 88 הַגְמָרָא מְבִאֵרָת אֵת הַחִילּוּק בֵּין שְׁכַר קְרִיאַת שְׁמֵעַ בּוֹמֵנָה לְשַׁכַּר
 89 קְרִיאַתָּה לְאַחַר זִמְנָה: **אָמַר רַבִּי מְנַי**, נִדּוּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמֵעַ
 90 בְּעֻנְתָּה – בּוֹמֵנָה, יוֹתֵר מִהֶעֱוֹסֵק בְּתוֹרָה, וּמוֹכִיחַ רַבִּי מְנַי אֵת דְּבָרֵי,
 91 מִדְּקִתְנִי – מִכָּךְ שֶׁשְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, הַקּוֹרֵא מִכָּאן וְאֵילָף – לְאַחַר
 92 שֶׁעָבְרוּ שֶׁלֹּשׁ שְׁעוֹת, לֹא הִפְסִיד, וּמִקְבָּל שְׁכַר עַל קְרִיאַת שְׁמֵעַ,
 93 כְּאָדָם הַקּוֹרֵא בְּתוֹרָה, מִכָּלל – מִשְׁמַע מִזֶּה, דְּקוֹרֵא [–שֶׁהִקְרָא]
 94 בְּעֻנְתָּה עֲדִיפָה וְחֻשׁוֹב יוֹתֵר מִקְרָא בְּתוֹרָה.

משנה

95 מִשְׁתַּנּוּ דְּנָה בְּאוֹפֵן עֵמִידַת הַקּוֹרֵא בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמֵעַ: **בֵּית שְׁמַאי**
 96 **אוֹמְרִים**, בְּעֶרֶב – בְּקְרִיאַת שְׁמֵעַ שֶׁל עֶרְבִית, כֵּל אָדָם יֵשֶׁה עַל צִדוֹ
 97 וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמֵעַ, וְלֹא יִקְרָא אוֹתָהּ מֵעוֹמֵד. וּבְבֶרֶךְ – בְּקְרִיאַת
 98 שְׁמֵעַ שֶׁל חֲרוּתִי, יַעֲמוֹד – יִקְרָא בְּעֵמִידָה. שְׁנַאֲמַר בְּפִרְשֵׁת קְרִיאַת
 99 שְׁמֵעַ (דְּבָרִים טו ז) **וְדִבַּרְתָּ בָּם בִּשְׁבָרְךָ בְּבִיתְךָ וּבִלְבָבְךָ בְּדֶרֶךְ וּבִשְׁכָבְךָ**
 100 **וּבִקְוֹמְךָ**, מִשְׁמַע שְׁבִלִילָה יֵשׁ לְקוֹרֵא בְּדֶרֶךְ שְׁכִיבָה וּבִבּוֹקֵר בְּדֶרֶךְ
 101 קִימָה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, כֵּל אָדָם קוֹרֵא אֵת 'שְׁמֵעַ בְּדָרְכּוֹ' – כְּפִי
 102 שְׁמוּדָמָן לוֹ, בֵּין בְּשִׁכְבָּה וּבֵין בְּקִימָה, בֵּין בִּישִׁיבָה וּבֵין בְּחִלְכִּיכָה.
 103 שְׁנַאֲמַר (שם) **וּבִלְבָבְךָ בְּדָרְךָ**, מִשְׁמַע שְׁרָשָׁאֵי לְקוֹרֵא אֶף בְּדֶרֶךְ
 104 הַלִּיכּוֹב, שְׁאִינוּ לֹא מוֹטָה וְלֹא עוֹמֵד, וּמוֹכֵחַ שְׁמָה שְׁאֲמָרָה הַתּוֹרָה
 105 'וּבִשְׁכָבְךָ וּבִקְוֹמְךָ' לֹא בֹא לְלַמְדוֹ עַל אוֹפֵן עֵמִידַת הַקּוֹרֵא. וּמִבְּאֵרִים
 106 בֵּית הַלֵּל, אִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר 'וּבִשְׁכָבְךָ וּבִקְוֹמְךָ', לְלַמַּד שִׁישׁ
 107 לְקוֹרֵא פְּעֻמִּים בַּיּוֹם, בְּשַׁעַת שְׁבִנִּי אָדָם שׁוֹכְבִים וּבְשַׁעַת שְׁבִנִּי
 108 אָדָם עוֹמְדִים, דְּהֵינָּה עֶרֶב וּבִבּוֹקֵר.
 109 הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה מַעֲשֵׂה הַמוֹכִיחַ שִׁישׁ לְנַהוֹג כְּדַעַת בֵּית הַלֵּל: **אָמַר רַבִּי**
 110 **טַרְפוֹן**, אֲנִי הֵייתִי בֹא [–הַלְכִיתִּי בְּדָרְךָ, וּכְשֶׁהֲגִיעַ זֶמֶן קְרִיאַת שְׁמֵעַ
 111 שֶׁל עֶרְבִית, הִפְתִּי לְקָרוֹת – יִרְדֵּיתִי מֵעַל הַחֲמוּר, וְקִרְאתִי קְרִיאַת
 112 שְׁמֵעַ דֶּרֶךְ שְׁכִיבָה בְּבִרְבִּי בֵּית שְׁמַאי, וְסִכְנִיתִי בְּעֶצְמִי – בְּאֵתִי לִידִי
 113 סִכְנָה, מִפְּנֵי הַלְּסָמִים – שׁוּדְדֵי הַדְּרָכִים, שְׁאִילוֹ הִיא נוֹהֵג כְּבֵית הַלֵּל
 114 וְקוֹרֵא כְּשֶׁהוּא רְכוּב עַל הַחֲמוּר הִיא יֹכּוֹל לְנוֹס מִדָּם. אָמְרוּ לוֹ
 115 חֲכָמִים, כִּדִּי הֵייתִי לְחוּב בְּעֶצְמְךָ – רָאוּי הֵייתִי לִיהָרָה, וְאִילוֹ הֵייתִי
 116 נִהְרָה הֵייתִי מִתְחַיֵּב בְּמִיתַתְךָ, מִפְּנֵי שֶׁעָבַרְתָּ עַל דְּבָרֵי בֵּית הַלֵּל.

1 להנות, ואינו צריך לחשוש שיראה הדבר כגאווה, או שיביא הדבר
 2 לידי איבה בינו לחבירו הרוצה להנותו, כְּשִׁמּוּאֵל הָרַמְתִּי [–הַנְּבִיא
 3 שְׁמוּאֵל שֶׁמִּקּוֹמוֹ הִיָּה בְּרַמְהָ, שְׁנַהַג כֵּן, וְלֹא נִהְנֶה מִשָּׁל אַחֲרִים,
 4 שְׁנַאֲמַר בְּשִׁמּוּאֵל אַחֵר שְׁהִיָּה מְסוּבָב בְּעִיר יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹפֶטס (שְׁמוּאֵל א' א'
 5 ו טו–טז), 'וְתִשְׁכַּחְתוּ הָרַמְתָּה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ' – שֶׁב לְעִיר רַמָּה, שְׁשֵׁם הִיָּה
 6 בֵּיתוֹ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְשֵׁם מִזֶּה הִשְׁמִיעֵנוּ הַכְּתוּב שְׁבִיתוֹ הִיָּה בְּרַמָּה,
 7 וְהִרִי דְּבַר יָדוּעַ הוּא שְׁבִיתוֹ הִיָּה שָׁם, אֲלָא הִתִּיבוֹת 'כִּי שָׁם בֵּיתוֹ'
 8 מוֹסְבּוֹת עַל הָעֲרִים הַנִּזְכָּרוֹת בַּפְּסוּק שְׁלַפְנִי, שְׁהִיָּה שְׁמוּאֵל מְסוּבָב
 9 בָּהֶם לְשׁוֹפֵט אֵת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר (שם טו ז) **וְהָלַךְ מִדִּי שָׁנָה בְּשָׁנָה**
 10 **וְסָבַב בֵּית אֵל וְהִגְלִיל וְהַמְצָפָה**, עֲלִיהֶם אָמַר 'כִּי שָׁם בֵּיתוֹ', מִשּׁוּם
 11 שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁהָלַךְ שָׁם, בֵּיתוֹ עָמַד – הִיָּה נוֹשֵׂא עִמּוֹ אֵת הַכֻּלָּים
 12 הַנִּצְרָכִים לְשִׁימוּשׁוֹ, וְאֵהֵל לְדוֹר בּוֹ, כִּדִּי שְׁלֹא לִיהֲנוֹת מֵאַחֲרִים.
 13 הַגְמָרָא דּוֹרֶשֶׁת פְּסוּקִים נוספים בַּעֲנִין הַשּׁוֹנֵמִית: נִאֲמַר בַּעֲנִין הַשּׁוֹנֵמִית
 14 לְאַחַר שְׁאִלְשֵׁעַ הַתֵּאֲרָח בְּבִיתָם כְּמֵה פְּעֻמִּים (מלכים ב' ד טו), **'וְתֹאמַר**
 15 **אֵל אִישָׁה הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא**. אָמַר רַבִּי
 16 יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִכָּאן – מִכָּךְ שְׁאֲמָרָה לְבַעֲלָה שֶׁעֲבָשִׁי נוֹדַע לָהּ
 17 שְׁהוּא אִישׁ קָדוֹשׁ, וּמִשְׁמַע שְׁבַעֲלָה לֹא יָדַע זֹאת, יֵשׁ לְלַמּוֹד, שֶׁהָאִשָּׁה
 18 מִכָּרֶךְ בְּאוֹרְהֶין יוֹתֵר מִן הָאִישׁ.
 19 נִאֲמַר בַּפְּסוּק הַנּוֹכַח שְׁאֲמָרָה הַשּׁוֹנֵמִית 'הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי וְגו' קָדוֹשׁ
 20 הוּא'. מְבַרְרַת הַגְמָרָא: מָנָא – מְדִיכֵן יָדַעָהּ וְהִכִּירָה בּוֹ שְׁהוּא קָדוֹשׁ.
 21 אוֹמַרְתָּ הַגְמָרָא: נִחְלָקוּ בִּכְךָ רַב וְשְׁמוּאֵל. חָד [–אֶחָד מֵהֶם] אָמַר,
 22 שְׁלֹא רָאִתָּה וְכוּב עוֹבֵר עַל שׁוּלְחָנוֹ – שְׂרַאֲתָה שְׁוֹלְחָנוֹ קָדוֹשׁ
 23 כְּמִקּוֹם הַמְּחֻבָּה, שְׁלֹא הִיָּה נִרְאָה בּוֹ שְׂרִץ טְמֵא, כְּמוֹ שְׁשִׁנִּינוּ (אֲבוֹת פ"ה
 24 מ"ה) שְׁלֹא הִיָּה זָכוֹב נִרְאָה בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים שְׁבִבִית הַמִּקְדָּשׁ. וְחָד
 25 אָמַר, סְדִין שֶׁל פְּשָׁתֵן הַצִּיעָה עַל מִטָּתוֹ, וְלֹא רָאִתָּה קְרִי עָלָיו,
 26 וּמִזֶּה הִבִּינָה שְׁעוּשָׁה סִיעַ לְמַחְשְׁבוֹתָיו, וְלִכֵּן לֹא בָּאָה לוֹ טוֹמָאָה זוֹ
 27 בְּהֵאֵר מְהֻרָרִים רַעִים.
 28 הַגְמָרָא מוֹסִיפָה לְדַרְשׁ אֵת הַפְּסוּק: נִאֲמַר בַּפְּסוּק הַנּוֹכַח 'אִישׁ אֱלֹהִים
 29 קָדוֹשׁ הוּא', אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, יֵשׁ לְדִיִּק מִיִּתְרוֹת תִּיבִית
 30 'דּוּא', הוּא – אִלְשֵׁעַ, קָדוֹשׁ, וּמִשְׁרָתוֹ גִּיחוּזִי, אִינוּ קָדוֹשׁ. וְכְמוֹ
 31 שְׁנַאֲמַר כְּשִׁבְאָה הָאִשָּׁה הַשּׁוֹנֵמִית לֹמַר לְאִלְשֵׁעַ שְׁבִנָּה שְׁנוּלָד לָהּ
 32 בְּהִבְטַחְתוֹ מֵת (מלכים ב' ד כז), 'וְתָבֹא אֵל אִישׁ אֱלֹהִים אֵל הָהָר וְתִחַזֵּק
 33 בְּרַגְלֵי וְיִנְשׁ גִּיחוּזִי לְהִדְפָּה', וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, תִּיבִית
 34 'לְהִדְפָּה' הִיא נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל 'הוֹד יִפִּיָּה', וְכוּנֵת הַכְּתוּב לֹמַר שֶׁאִתְּחַזֵּק
 35 בְּהוֹד יִפִּיָּה – בְּדִידָה.
 36 הַגְמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֵת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק: נִאֲמַר בַּפְּסוּק הַנּוֹכַח, 'הִנֵּה נָא
 37 יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים וְגו' עוֹבֵר עָלֵינוּ תְּמִיד', אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי
 38 חֲנִינָא מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, מִתִּיבַת 'תְּמִיד' יֵשׁ לְדַרְשׁוֹ, כֵּל
 39 הַמִּאֲרָח תְּלִמִּיד חָכֵם מִנְּכֶסֶד בֵּיתוֹ וּמִהֲנִיחוֹ מִנְּכֶסֶדִי מַעֲלָה עָלָיו
 40 הַכְּתוּב כְּאִילוֹ מְקַרֵּב תְּמִידִין.
 41 הַגְמָרָא מְבִיאָה דְּרֹשׁוֹת נוספות שְׁאֲמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי
 42 אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
 43 יַעֲקֹב, אֵל יַעֲמוֹד אָדָם בְּמִקּוֹם גְּבוּהָ וּמִסְבִּיבוֹת הַמְּקוֹם שְׁנִמְצָא בּוֹ
 44 וְיִתְפַּלֵּל, אֵלָּא יַעֲמוֹד בְּמִקּוֹם נְמוּךְ וְיִתְפַּלֵּל, שְׁנַאֲמַר (תְּהִלִּים קל א)
 45 'מִמַּעַמְמִים קְרָאֲתִיד ה'". תֵּינָא נְמִי חָכִי – וְכֵן שְׁנִינוּ בְּבִרְיָאָתָא כְּמוֹ
 46 שְׁאֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, לֹא יַעֲמוֹד אָדָם לֹא עַל גִּבִּי כְּסָא וְלֹא
 47 עַל גִּבִּי שְׂרָפָרָה [–כִּסֵּא קֹטֵן שְׁמִנִּיחִים עָלָיו אֵת הָרַגְלִים] וְלֹא בְּמִקּוֹם
 48 גְּבוּהָ וְיִתְפַּלֵּל, אֵלָּא יַעֲמוֹד בְּמִקּוֹם נְמוּךְ וְיִתְפַּלֵּל, לְפִי שְׁאִין גְּבוּהוֹת
 49 לְפָנֵי הַמְּקוֹם, שְׁנַאֲמַר 'מִמַּעַמְמִים קְרָאֲתִיד ה', וְכִתִּיב – וְכֵן כְּתוּב
 50 (תְּהִלִּים קכ א) 'תִּפְלָה לְעֵינִי כִּי יַעֲמוּךְ', מִשְׁמַע שֶׁהַתְּפִלָּה הַמְּקוֹבֵלָה הִיא
 51 כְּשֶׁהִיא בָּאָה בְּדֶרֶךְ עֲנוּה וּשְׁפָלוּת, וְעֵמִידָהּ בְּמִקּוֹם גְּבוּה הִיא דֶּרֶךְ
 52 גְּאוּה.
 53 וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הַמִּתְפַּלֵּל
 54 תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, צָרִיךְ שִׁכְיֹוִן אֵת רַגְלָיו – שִׁיחֲבַר אֵת שְׁתֵּיהֶן
 55 וְיִכּוּנֵן זֶה כְּנֶגֶד זֶה, כִּדִּי לְהִידִמּוֹת לְמַלְאָכִים שְׂרָגְלִיָּהּ נִרְאוֹת כְּרַגֵּל
 56 אַחַת, שְׁנַאֲמַר בְּדִמּוֹת הַמַּלְאָכִים שְׂרָאָה יִחְזָקָאֵל (יִחְזָקָאֵל א' ו) 'וְרַגְלֵיהֶם
 57 רַגֵּל יִשְׁרָה' – נִרְאוֹת כְּרַגֵּל אַחַת.
 58 (אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן) וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא מְשׁוּם
 59 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, מָאִי דְּכִתִּיב – מִזֶּה מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב (יִקְרָא יט

אלא דורשים מ'בלילה הוה', שבלילה הוה' – ליל ט"ו ניסן] הוא נאכל ואינו נאכל בלילה אחר.
שואלת הגמרא: ורבי אלעזר בן עזריה שלשיתו נדרשות חיבות 'בלילה הוה' לגזירה שוה, מהיכן ילמד דין זה שאין הפסח נאכל לשני לילות. משיבה הגמרא: מ'לא תותירו עד בקר' (שמות יב י) האמור גבי קרבן פסח נפקא – למד דין זה, שמכיון שאין להשאיר מבשר הפסח עד הבוקר, ודאי שאין לאוכלו בלילה השני. שואלת הגמרא: ורבי עקיבא מדוע לא למד אף הוא מפסוק זה שהפסח נאכל ללילה אחד בלבד. משיבה הגמרא: אי מהתם – אם נלמד דין זה משם, הוה אמינא מאי בקר – הייתי אומר שמהו ה'בוקר' שאין להשאיר בו מבשר הפסח, הבקר השני לאחר הקרבת הפסח, כלומר ט"ו ניסן, אך רשאי הוא לאכול את הפסח לשני לילות, ולכן היה צריך לדרוש מ'הוה' שאין הפסח נאכל אלא בליל ט"ו בלבד. שואלת הגמרא: ורבי אלעזר איך למד דין זה מהפסוק ולא תותירו ממנו עד בקר, הרי ניתן לומר שהכוונה לבוקר שני. משיבה הגמרא: אמר לך, כל 'בקר' שהוזכר בתורה בקר ראשון הוא.
הגמרא מביאה תנאים נוספים שנחלקו האם אכילת הפסח היא עד חצות או עד עלות השחר, אלא שדרשו כן מפסוקים אחרים: והני תנאי – ומחלוקת זו של רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, היא כהני תנאי – כמחלוקת תנאים אלו. דתנאי, נאמר בפסוק העוסק בהקרבת קרבן פסח (דברים טו ז) 'שם תזבח את הפסח בערב, כבוא השמש, מועד צאתך ממצרים', נאמרו בפסוק זה שלשה זמנים שונים, 'בערב' הוא מחצות היום ואילך, 'כבוא השמש' הוא משחשיכה, ו'מועד צאתך ממצרים' הוא בבוקר, ונחלקו התנאים כיצד תתקיים מצות הפסח בשלשה זמנים אלו. רבי אלעזר אומר, 'בערב' אתה זוכה את הפסח. ויבוא השמש' אתה אוכל את קרבן הפסח. ו'מועד צאתך ממצרים' שהוא בבוקר, אתה שורך את הנותר מבשר הפסח. רבי יהושע חולק ואומר, 'בערב' אתה זוכה. 'כבוא השמש' אתה אוכל. ועד מתי אתה אוכל והולך מבשר קרבן הפסח, עד 'מועד צאתך ממצרים', ואז הוא נעשה נותר ומחויב שריפה. נמצא שרבי יהושע סובר שזמן 'כבוא השמש' שהוא זמן אכילת הפסח,

נמשך עד עלות השחר, וכרבי עקיבא. ורבי אלעזר סובר שזמן 'כבוא השמש' הוא עד חצות, וכרבי אלעזר בן עזריה.
לעיל הובאה ברייתא שרבי עקיבא למד מתיבת 'בחפזון' שהפסח נאכל עד עלות השחר שהיא שעת החפזון. הגמרא מבארת מדי שעת החפזון לפי רבי אלעזר בן עזריה: אמר רבי אבא, הכל – בין רבי אלעזר בן עזריה ובין רבי עקיבא מודים ששנאלי ישראל ממצרים, לא נאלי אלא בערב, כלומר, שבלילה נתנו להם המצרים רשות לצאת, שנאמר (דברים טו א) 'כי בחדש האביב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה', וכשיצאו ממצרים, לא יצאו אלא ביום, שנאמר בפרשת המסעות (במדבר לג א) 'ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים'. וכן לדברי הכל מהנאמר בפסוק 'ואכלתם אותו בחפזון' לומדים שאכילת הפסח היא עד שעת חפזון. על מה נחלקו, על שעת חפזון – מהי שעת החפזון שעליה דיברה התורה. רבי אלעזר בן עזריה סבר, מאי חפזון, חפזון דמצרים – השעה שבה נחפזו המצרים לשלח את ישראל, כלומר בחצות הלילה שאז לקו הבכורות, ולכן זמן אכילת הפסח הוא עד חצות. ורבי עקיבא סבר, מאי חפזון, חפזון דישראל – השעה שבה נחפזו ישראל לצאת, והיינו בבוקר, ולכן זמן אכילת הפסח הוא עד עלות השחר.
הגמרא מביאה ראייה מבריתא שאולת מצרים התחילה בערב: תניא נמי הכי, נאמר בפסוק (דברים טו א) 'הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה', ויש לתמוה, וכי בלילה יצאו, והלא לא יצאו אלא ביום, שנאמר (במדבר לג א) 'ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים'. אלא מלמד שהתחילה להם נאולה מבערב, כי כבר בלילה נתנו להם המצרים רשות לצאת.
הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים העוסקים בעניני יציאת מצרים: נאמר בפסוק (שמות יא ב) 'דבר נא באזני העם וגו' וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה פלי כסף וכלי זהב, אמר רבי ינאי, אין 'נא' אלא לשון בקשה. אמר ליה הקב"ה למשה, בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל, בבקשה ממך, קודם יציאתכם ממצרים שאלו ממצרים פלי כסף וכלי זהב, כדי שתצאו ברכוש גדול, שלא יאמר

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תשי"ט

ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"מ עוסק בצ"צ וכו' הרב יצחק שי'

שלום וברכה!

בעתו נתקבל מכתבו, ות"ח.

בשים לב לאחריות המוטלת על כל אחד ואחד להיות לעזר לבני ובנות ישראל, הן בגשם והן ברוח, כל אחד לפי מעמדו ומצבו, ואשרי משכיל אל דל לתת לו עזר על טהרת הקדש, הרי עובדא משמחת היא שיש עסקנים פעילים הדואגים לצרכי ילדי ישראל שאינם מסתגלים במוסדות החנוך הרגילים.

בטחוני חזק שכת"ר ואתו עמו חבריו ושותפיו בעבודת הקדש, יעשו כל המאמצים המתאימים למלא האחריות המוטלת עליהם לחנך את הילדים שתחת רשותם והשפעתם ברוח התורה והמצוה על טהרת הקדש, והשי"ת יצליחם בעבודתם האחראית הזאת, אשר על ידי כך יזכו ג"כ לברכת השי"ת בענייניהם הפרטיים מנפש ועד בשר.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 י"א יש אומרים⁵¹ שלא הוזכר חמר מדינה אלא לענין הבדלה וברכת המזון⁵² ושאר דברים המעונים פוס חוין
- 2 מקידוש שאין מקדשין לעולם אלא על היין ולא על שאר משקים שהם חמר מדינה אף אם אי אפשר למצוא
- 3 יין בלל בכל המדינה אלא יקדש על הפת⁵³ וביום יוצא ידי חובתו במה שמברך המוציא על הפת ויש אומרים
- 4 שאפילו מי שיש לו יין יכול לקדש על חמר מדינה מן הדין אלא שאין זה הדור מצוה וצריך לקדש על היין
- 5 לכתחלה אבל אם אין יין בביתו אף שישינו אצל חנוני אין צריך לקדש עליו אלא אם בן רוצה לעשות מצוה מן
- 6 המובחר⁵⁴.
- 7 ולענין מעשה אם אין יין בעיר יקדש בלילה על הפת⁵⁵ לחוש לסכרא הראשונה וביום יקדש על המשקה שהוא
- 8 חמר מדינה שאם לא יברך אלא על הפת איזה הכר יהיה לקידוש זה שאף בלא מצות קידוש זה היה מברך על
- 9 הפת אבל אם יש יין בעיר אין לקדש על הפת אלא על היין בין בלילה בין ביום לפי שיש אומרים שלא תקנו
- 10 בלל קידוש על הפת אלא על הכוס⁵⁶.
- 11 ומכל מקום במדינות אלו שהיין ביוקר יש להקל בקידוש של יום לקדש על המשקה שהוא חמר מדינה⁵⁷ אף
- 12 אם יש לו יין בביתו דכיון שמברך בתחילה על כוס חמר מדינה ואחר כך על הפת יוצא בזה לדברי הפל ואף
- 13 שיש מי שאומר שלא תקנו שום קידוש אלא על היין בלבד ולא על הפת ולא על חמר מדינה מכל מקום אין
- 14 להחמיר כל כך בקידוש של יום שאינו חייב כל כך כמו של לילה כיון שהיין ביוקר במדינות אלו.
- 15 ומכל מקום מצוה מן המובחר לקדש לעולם על היין:

חלק ב סימן ערב על איזה יין מקדשין סעיף יא

הלכתא רבתא

בז] אלא על הכוס - אם על ידי שיקנה יין לא יוכל לקנות
שאר צרכי סעודה - יקדש על הפת אפילו יש יין בעיר,
ואפילו בקידוש הלילה, ולא יבטל מצוות עונג שבת⁵⁶.

צינים והוספות

- (51) הדיעות שהובאו בסעיף זה (כפי שנערכו בקיצור הלכות משוער על אתר): א. מקדשים רק על היין או על הפת (ולא על חמר מדינה).
- ב. מן הדין יכול לקדש על חמר מדינה (אלא שאין זה הידור מצוה, וצריך לקדש על היין לכתחילה).
- ג. לא תקנו קידוש על הפת, אלא על הכוס, [יין או חמר מדינה].
- ד. תקנו רק על היין (ולא על פת או חמר מדינה).
- (52) סימן קפב ס"ב הובא לעיל.
- (53) עד"ז לעיל סימן רעא סכ"ז: ואם קידש בשחרית על השכר ונשפך הכוס (כיון שנפשו של אדם קצה בשכר בשחרית) יש להקל שאין צריך להביא כוס אחר לברך עליו שהרי יש אומרים שאפילו יוצא ידי חובתו במה שמברך המוציא על הפת כמו שיתבאר בסימן רע"ב].
- ובסימן רפט ס"ב (במי שאין לו יין או חמר מדינה): ואם יש לו פת צריך לברך על הפת תחלה קודם שיאכל שאר מאכלים שהרי יש אומרים שאף לכתחלה יכול לקדש על הפת דהיינו לברך המוציא עליה כמו שנתבאר בסי' ער"ב.
- (54) עד"ז סימן קפב ס"ב שהובא לעיל. ובסימן רצו ס"ב לענין הבדלה.

- (55) עד"ז סימן תעב סכ"ח: ואף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות יותר טוב לקדש על הפת מלקדש על שאר משקים אף על פי שהוא חמר מדינה כמו שנתבאר בסי' ער"ב מכל מקום בליל פסח אי אפשר לקדש על הפת.
- (56) אם הפת חביבה עליו יותר מן היין, ביאור הלכה סימן רעא ס"ג ד"ה מוטב.
- (57) מכתב כ"ק אדמו"ר (תשובות וביאורים בשו"ע ע' 132): נבהלתי להשמועה לקדש על יי"ש, ועכ"פ לקדש את שתיית היי"ש היפך גמור מציווי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. ובודאי תיכף לקבלת מכתב זה נקטו באמצעים הכי מוחלטים לתיקון כ"ז. . פשוט שכהנ"ל מכוון לכאור"א מהם שנהג כנ"ל. וכן במקומות רבים שצינו בתורת מנחם התוועדיות חלק לו ע' 351-2, וראה ס' ימי מלך ח"ג ע' 954 בשוה"ג.
- אמנם רבים נהגו לקדש על יי"ש (בליל) שמחת-תורה, אמנם בס' המלך במסיבו ח"א ע' רסז משמע שזהו רק בגיל למעלה מארבעים, וראה ס' תולדות יצחק אייזיק ע' 133 שקידש על יי"ש בליל שבת שחל בו י"ט כסלו. וראה עוד ברשימות היומן ע' רצט.

שולחן ערוך – הלכות שבת

א נר שהדליקו בו מבעוד יום ודלק עד לאחר שחשכה אף על פי שכבה אחר כך אסור לטלטלו כל השבת כולה אפילו לצורך גופו או לצורך מקומו ואינו דומה לשאר כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו או לצורך מקומו כמו שיתבאר בסי' ש"ח לפי שבבין השמשות כשהיה הנר דולק היה אסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו מפני שהיה בסיס לשלהבת הדולקת בו שהיא מוקצה ונעשה הנר מוקצה כמוה ומתוך שבבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת היה מוקצה מדעת האדם שהקצהו מדעתו כשהדליק בו ועשאו בסיס לדבר (האסור) המוקצה הוקצה לכל השבת כולה כמו שיתבאר בסי' ש"י.

ואפילו מנורה גדולה שדלק עליה נר אחד מבעוד יום נעשית כולה בסיס לו ונאסרה בטלטול לכל השבת אפילו לאחר שכבה הנר (אפילו אם אינה של פרקים) אבל בשבת האחרת מותר לטלטל הנר והמנורה לצורך גופן או מקומן כיון שלא דלקו בהן בתחלת כניסת אותה השבת:

ב וכן השמן שנשאר בנר אחר שכבה משחשכה אסור לטלטל וכל שכן להסתפק ממנו כל אותה השבת הואיל והוקצה בתחלת כניסתה דהיינו שבבין השמשות כשהיה דולק היה אסור להסתפק ממנו משום איסור כיבוי כמ"ש בסי' רס"ה נאסר להסתפק ממנו בכל אותה השבת וכיון שאסור להסתפק וליהנות ממנו בשבת אסור ג"כ לטלטלו הואיל ואינו ראוי לכלום בו ביום ועוד שגם בטלטול הוקצה בבין השמשות כשהיה דולק מפני שנעשה בסיס לשלהבת שהוא מוקצה וכן הפתילה נעשית ג"כ בסיס לשלהבת ואסור לטלטל מה שנשתייר ממנה כל אותה השבת:

ג אע"פ שהנר שהדליקו בו באותו שבת אסור לטלטלו כל השבת כולה אפילו לצורך גופו ומקומו מכל מקום מי שהוא איסטניס והנר הוא מאוס עליו בשעה שאינו צריך לו דהיינו (לאחר שכבה או) למחר ביום ואינו יכול לסבול שיהא מונח אצלו יכול להוציאו מעליו למקום אחר מפני שהרי נר זה לו כגוף של רעי לכל אדם שהתירו לטלטלו להוציאו מבית כמ"ש בסי' ש"ח (ומכל מקום אין כל אדם יכול לומר איסטניס אני אלא מי שידוע שהוא איסטניס):

ד אע"פ שטלטול הנר אינו אסור אלא מפני שנעשה בסיס לדבר האסור דהיינו השלהבת אין היתר שיניח על הנר מבעוד יום מעט לחם או שאר דבר המותר בטלטול כדי שיהא הנר בבין השמשות בסיס לאיסור ולהיתר לפי שהנר הוא עשוי

בשביל השלהבת לכך הוא טפל אליה ולא להלחם או שאר דבר אף שאותו דבר חשוב מהשלהבת וכן הדין במנורה:

ה אם התנה מבעוד יום על נר זה שיטלטלנו בשבת לכשיכבה מותר לטלטלו אחר שכבה ואין אומרים מתוך שהוקצה בבין השמשות הוקצה לכל השבת הואיל ואף בבין השמשות לא הוקצה מדעתו לכל השבת שהרי היה דעתו עליו לטלטלו לכשיכבה והרי בודאי יכבה בשבת כשיכלה השמן.

ויש אומרים שאין התנאי מועיל כלום שהואיל והקצהו מדעתו לבין השמשות דהיינו כשהדליק בו היה בדעתו שיהא השמן דולק בו בבין השמשות ויהא הנר בסיס לכך הוקצה לכל השבת כולה וכן נוהגים במדינות אלו

ונוהגין לטלטלו ע"י נכרי אפילו להצניעו כדי שלא יגנב שאסור כל זמן שהוא דולק כמ"ש בסי' רע"ו אעפ"כ אחר שכבה אין בזה איסור שמאחר שהמנהג כך הרי זה כאלו התנה עליו מתחלה לטלטלו ע"י נכרי לכשיכבה ולענין טלטול ע"י נכרי סומכין על סברא הראשונה שהתנאי מועיל לכשיכבה וטוב להתנות כך בפירוש:

ו וכל זה בנר שהודלק מבעוד יום אבל אם הודלק אחר כניסת השבת דהיינו משחשכה על ידי נכרי לצורך קטנים או לצורך חולה שאין בו סכנה או שעבר ישראל והדליקו בין בשוגג בין במזיד מותר לטלטלו אחר שכבה לצורך גופו או מקומו הואיל ולא היה מוקצה בתחלת כניסת השבת אלא באמצע השבת כשהיה דולק לא נעשה על ידי זה מוקצה לכל השבת כולה אלא בשעה שהוא דולק בלבד.

ואפילו אם הדליקו מבעוד יום אם היה מותר לטלטלו בבין השמשות כגון נר של חיה ושל חולה שיש בו סכנה אע"פ שנאסר אח"כ בטלטול כגון שילדה החיה ואינה צריכה לנר ונתרפא החולה מכל מקום כשיכבה הנר מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו הואיל ולא היה אסור בטלטול בבין השמשות: **ז** נר שלא הדליקו בו באותה שבת אפילו הוא של חרס שהוא מאוס כשהדליקו בו כבר ואפילו הדליקו בו נפט שהוא מסריח מותר לטלטלו בשבת לצורך גופו ומקומו שאינו מוקצה מחמת מיאוס הואיל והוא ראוי לכסות בו כלים ואינו דומה לצרורות ואבנים שאף שראויים לכסות בהם כלים אסורים בטלטול לפי שאין עליהם תורת כלי כלל אבל נר זה יש עליו תורת כלי:

חלק ב סימן רעט דיני טלטול הנר בשבת סעיפים א"ז

לקוטי תורה

תוכן הפרק: עשיית שבת בנפש בימות החול, על ידי תפלה, כהכנה ליום השבת

אך הנה אמרו רז"ל מי שמרח בערב שבת יאכל כו', לכך כתיב ושמרו בני ישראל את השבת לעשות כו'.

בלשון "ושמרו בני" את השבת לעשות גו' נכלל ג"כ זה שהאדם צריך "לעשות את השבת" ע"י שמכין את עצמו בימות החול ליום השבת, כמאמר מי שטרח בערב שבת (דוקא) יאכל בשבת, היינו, שאי אפשר "להתקדש בקדושתו ית'" ביום השבת, בלי היגיעה

23 [כנ"ל] היא בכך שעושה בחינת "שבת בנפשו [עוד]
24 בימות החול".

25 והשמירה הזאת לעשות שבת בנפשו בימות החול,
26 הוא על ידי התפלה.

27 וכיצד עושה אדם "שבת" בנפשו בימות החול?
28 הרי זה על ידי התפלה שבכל יום. שכן, בשעת התפלה
29 האדם מנתק את עצמו מכל צרכיו הגשמיים וענייני
30 עולם הזה ומשתדל בכל כוחו לידבק באלקות, שזהו
31 מעין השבת שהיא קדש לה'.

32 [להלן יבאר בפרטיות יותר ענין ההכנה בימות החול
33 ליום השבת, והטעם שהכנה זו תלויה בתפלה דוקא:]

34 כי הנה בתקונים אמרו כי התפלה היא סולם מוצב
35 ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלהים עולים
36 ויורדים בו.

37 בתיקוני זהר פירש, שהסולם שראה יעקב בחלומו,
38 שעל ידו "מלאכי אלקים עולים ויורדים בו", רומז על
39 התפלה (כי התפילה היא כסולם שאפשר לעלות ולרדת
40 בו, מפני שהתפלה נותנת כח בנבראים להגבי' את
41 עצמם עד שיתעלו ויגיעו לשרשם למעלה -
42 "השמימה", ומאידך - על ידי התפילה "יורדים" כל
43 הגילויים העליונים וה"המשכות" למטה).

ושמרו בני ישראל את השבת פרק שני

1 והטירחא להתכונן לכך בימות החול.

2 [הכנה זו כוללת שני פרטים:]

3 כלומר שישמור מחול לשבת.

4 הפירוש הפנימי ב"ושמרו בני" את השבת לעשות
5 גו" הוא לא רק השמירה מעשיית מלאכה ביום
6 השבת, אלא "שישמור מחול לשבת" נוכפי שפירש
7 האריז"ל הלשון "שומרי שבת" - "שאנו בני" משמרים
8 .. מחול לשבת", היינו שאנו שומרים על השבת
9 תמיד, כאדם השומר על חפץ יקר תמיד, שיהי' מוכן
10 בשעה שיצטרך להשתמש בו.

11 ושמירה זו באה לידי ביטוי בההכנה בחול ליום
12 השבת.

13 גם לתקן בעצמו ולעשות בנפשו את השבת שיהיה
14 באמת כך.

15 ועוד זאת מדגיש הכתוב - "ושמרו בני" את
16 השבת) לעשות את השבת" - עשי' לשון תיקון, והיינו,
17 שמוטל על האדם לתקן את נפשו במשך ששת ימי
18 המעשה, שתהא ראוי' באמת "להתקדש בקדושתו
19 ית'".

20 כלומר: הפירוש הפנימי ב"ושמרו בני ישראל את
21 השבת לעשות את השבת" הוא, שהכנת האדם בחול
22 ליום השבת (הנרמזת בלשון "ושמרו בני" את השבת",

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

15 שרואין מתוכה שאין זה האור רק הארה דהארה ולא עצם
16 האור כלל וכמו האור שרואין דרך מסך שהאור בא בשינוי
17 המהות ועכ"ז פי' נראה אור היינו שנראה ממילא לכל רואה
18 רק שהוא בא מן האור העצמי בבחי' הארה דהארה (שהוא
19 הנק' וידער שיין) שהוא האור הנראה מתוך האור שזהו
20 לשון נראה אור והוא הנק' אספקלריא דלא נהרא כידוע
21 בענין הנבואה דכתיב ה' במראה אליו אתודע כו' והוא
22 דמות כבוד הוי' שאינו אור העצמי שנק' אורך רק האור
23 הנראה מתוך אורו ית' כמו במראה וע"י מסך וכה"ג וזהו
24 שאמרו כל הנביאים נתנבאו בכה בכף הדמיון ומשה נתנבא
25 בזה לנוכח שנבואת משה הי' מבחי' אור הוי"ה העצמי
26 שנק' אספקלריא דנהרא וכמ"ש פה אל פה אדבר בו
27 במראה ולא בחידות כו'. והמשמעות הב' בלי' נראה אור
28 נראה זה קאי עלינו שאנחנו נראה אור מתוך אורו ית' כמו

1 (א) כי עמך מקור חיים באורך נראה אור. יש לדקדק למה
2 א' כי עמך הל"ל כי אתה מקור דלנוכח קא' כמו
3 כי אתה נרי כו' ומהו לשון עמך שהוא לשון טפל ובטל
4 היינו שבחי' מקור חיים עמך בטל כטפל לגבי העיקר ועוד
5 מה שייך רישא דקרא עם סיפא שא' באורך נראה אור דמה
6 ענין חיים עם אור ואם הכוונה דכמו בחיים גם המקור חיים
7 בטל לגבי עצמותו ית' כך גם האור המתפשט בעולמות
8 בטל לגבי אורך העצמי והיינו באורך נראה אור בחי' הארה
9 בעלמא דכלא חשיבי ממש א"כ מהו לשון נראה אור הל"ל
10 עמך החיים והאור וכמו דכתיב באור פני מלך חיים דמה
11 שהוא ית' מחי' את כולם מאין ליש נק' אלקים חיים היינו
12 מקור כל החיים והוא אור פני מלך חיים כו' והנה בפני'
13 נראה אור יש ב' משמעות א' נראה אור מתוך האור לשון
14 נפעל בחי' אור של תולדה כמו אור הנכפל או כמו המראה

1 כי עין בעין נראה בשוב כו' והיינו שא' באורך העצמי נראה
2 גם אנחנו את האור ולפ"ז הכונה היא דוקא על האור
3 העצמי דבאורך העצמי נראה גם אנחנו האור הזה שבעצמו
4 ולא עוד אלא שנראה אור גדול ביתרון אור רב וגדול
5 והכונה כך הוא שבאמצעות אורך נראה אור ביתרון גדול
6 שלא היה נראה כלל אור גדול כזה ולא יראה אור הגדול
7 מתוך אורך רק אנחנו נראה אור זה וד"ל. ולהבין זה איך
8 אפשר שנראה אנחנו האור ממש שזהו למעלה גם מנבואת
9 משה שראה דרך אספקלריא עכ"פ כמ"ש במראה ולא
10 בחידות רק שנק' אספקלריא דנהרא כנ"ל והנה יש להקדים
11 לזה ענין מנורת זכרי' דכתיב בה וגולה על ראשה וז' נרותי'
12 עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה כו'
13 דהנה ידוע שכנ"י נמשלה למנורה דוקא ויש להבין למה

14 למנורה דוקא בהיות ידוע דנש"י נק' נר הוי"ה כי חלק הוי'
15 עמו כו' ונק' ניצוץ ואור אלקי ממש והן ז' נרות המנורה
16 שכלולים בה כללות נש"י בבחי' ז' מדות עליונות דאצילות
17 והטעם שנק' בשם נר כי הנר הוא בחי' הכלי לאור שבה
18 יאיר האור כך כל נשמה ונשמה יש לה כלי להשראת אור
19 האלקי שבה יאיר אורה ובכלל הן ז' נרות המנורה ולכן
20 נמשלה כנ"י למנורה של זהב כמו המנורה שהיא כלי
21 להשראת אור וצריך להדליק האור בנרות המנורה ע"י שמן
22 ואור ולא תאיר אור מעצמה ובעתים מיוחדים כך נש"י מצד
23 בחי' ירידתם למטה בכלי חומר גופם לא יאיר אור אלקי
24 שבהם מעצמ' כ"א לעתים מיוחדים שיאיר בהן אור האלקי
25 כמו במנור' בהטיבו את הנרות בבקר וערב ומדליקן הכה"ג
26 כמ"ש בהעלות אהרן את הנרות כו':

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 **והנה** במשה כתי' הנה אנכי שולח מלאך כו' אל תמר בו
2 כו' כי שמי בקרבו כו' כי ילך מלאכי לפניך (וארוז"ל
3 שמי בקרבו זה מט"ט ששמו כשם רבו, מט"ט גימ' שד"י)
4 ולא רצה משה לקבלו כמ"ש אם אין פניך הולכי' כו', פי'
5 ששלח מלאך בחי' מט"ט כמו שהוא מקבל מאצי', וזהו
6 מלאכי, כי שמי בקרבו שם שדי בקרבו והיינו כמו שהוא
7 מקבל מאצי', ואעפ"כ לא רצה משה לקבלו והיינו לפי
8 שפני משה כפני חמה שמש ה' היינו בחי' אצי' לכן לא רצה
9 לקבל המלאך כי המלאך ה' מקבל מאצי' משא"כ משה ה'
10 בחי' שמש ה' בחי' אצי' עצמו שהיא מדריגה היותר נעלה
11 כו'. אבל ביהושע (ה' י"ד) כשבא אליו המלאך כתי' שר
12 צבא ה' עתה באתי ויפול יהושע על פניו ארצה וישתחו,
13 ופרש"י עתה באתי לעזורך אבל בימי משה רבך באתי ולא
14 חפץ בי שנא' ע"ש, פי' יהושע שהי' בחי' נער כמו שהוא
15 בחי' משפיע (ולא כמו שהוא מקבל כנ"ל) לזה כשבא אליו

16 המלאך בחי' נער כמו שהוא מקבל מאצי' כמ"ש שר צבא
17 ה' קיבלו יהושע ואף שהמלאך ה' ג"כ בחי' נער אעפ"כ
18 ה' בחי' נער כמו שהוא מקבל מאצי' וכנ"ל.
19 **וכ"ז** ה' בימי משה ויהושע כו' אבל עכשיו כתי' (ישעי'
20 ג' ד') ונתתי נערי' שריהם פי' נערי' קאי על מט"ט
21 וסנד"ל. מט"ט ביצירה וסנד"ל בעשי' (כי בח"ל אינו מאיר
22 כ"א מעשי' כידוע) ושני בחי' אלו הם רק מבחי' נער כמו
23 שהוא בפ"ע ולא כמו שהוא מקבל מאצי' כו'. אך מ"מ
24 השפעה זו היא גבוה מכל שאר ההשפעות כי שאר
25 ההשפעות הוא מע' שרי' משא"כ בחי' ההשפעה לישראל
26 היא מבחי' מט"ט שהוא כולל ע' שרי' ולכן נק' שרו של
27 עולם שהוא הכולל כל השרי' כו' ולכן כתי' כי מלאכיו
28 יצוה לך לשמרך שהם בבחי' שומרי' בחי' מקיפי' כמ"ש
29 אמר שומר אתא בוקר (ישעי' י"א י"ב) ואיתא בזהר שקאי
30 על מט"ט, ששומר את ישראל כו'.

קול מצהלות חתנים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **והענין** כי חשך הוא ר"ת חמור שור כלב, ובעבודה הוא
2 כמארוז"ל חמרא אפי' בתקופת תמוז קיררא לי',
3 ותקופת תמוז הוא תוקף החום כמ"ש שמש ומגן הוי'
4 אלקים ונת' במ"א בשו"ש דקאי על יחו"ע אני הוי' לא

5 שניתני שמחמת ההתכוננות איך ששוה קמי' קודם שנבה"ע
6 ולאחר שנברא העולם יבוא למס"נ ממש שלא יהי' לו כ"א
7 רצון א' לא"ס הבל"ג. וזהו שמתמה הנביא אני הוי' לא
8 שניתני שמחמת עומק ההתכוננות איך שכללות השתלשלות

1 בקדושה היינו כמו שהכלב הוא עז בלי טעם ודעת כמ"כ
2 בקדושה הוא קבלת עומ"ש שקדם לעומ"צ כמ"ש למה
3 קדמה שמע לוהי' א"ש כדי שיקבל עליו עומ"ש תחלה
4 ואח"כ יקבל עליו עומ"צ, וכמארז"ל בשעה שהקדימו
5 נעשה לנשמע דהיינו עצם הקבלת עול דבעה"צ הגבוה
6 מפרטי הרצונות דתומ"צ שהוא למעלה מן הטו"ד, ואח"כ
7 צריך לקבל עליו עומ"צ שהוא פרטי רצונות, ועוד צריך
8 להעמיס עליו עול התומ"צ כשור כו', והנגיחות שבתורה
9 הוא הקושיות והתירושים שבתורה עי"ז בא להלכה
10 פסוקה שהוא רצון הבורא ית'. ועי"ז שמתהפך בעוה"ז מן
11 החשך דרע הדיצה"ר להחשך שבקדושה עי"ז נעשה יתרון
12 אור שיתגלה לע"ל החשך דכתרא עילאה שהוא אור
13 הבל"ג.
14 וזהו ויהי מקץ שנתיים ימים שע"י יחוד וחבור הב' בחי'
15 ימים בנפש היינו ב' מס"נ, עי"ז נעשה יחוד וחבור
16 למעלה ג"כ ועי"ז נתגלה קץ הימין, וכמ"כ ביוסף ע"י
17 מס"נ שלו נעשה יחוד זו"נ ועי"ז נזכר יוסף שיהי' פרעה
18 חולם ובא ליוסף הגאולה.

ידי מקץ שנתיים

בס"ד, פ' מקץ, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 שולל את מציאות הכלים, יש לו ביטוי לא רק בדרגה שלפני
2 הצמצום ששם גילוי אור אין סוף שולל את התגלות הכלים,
3 אלא גם בהשתלשלות העולמות אחר הצמצום, הנה ככל
4 שהעולם הוא גבוה יותר ומאיר בו האור בעוצמה רבה יותר,
5 הרי נשללת שם האפשרות לגילוי הכלים.
6 ובלשונו של הרבי נ"ע: וגם במדרגות שאחר הצמצום הרי
7 בבחינת אדם קדמון שהוא העולם הראשון שהתהווה לאחר
8 הצמצום לא יש עדיין מציאות הכלים. והסיבה לזה – מפני
9 שהאור מאיר שם – באדם קדמון בגילוי דהיינו בבחינת
10 עצמות אור הקו שמאיר שם בגילוי ממש ולא כמו העולמות
11 שתחתיו שמאיר שם רק הארה מאור הקו ולא עצם האור.
12 וכיון שבעולם אדם קדמון מאיר עצמות הקו אי אפשר
13 להיות שם בבחינת מציאות הכלים כו',
14 וגם בעולם שאחרי אדם קדמון, הנקרא עולם העקודים, הנה

1 עולמות עד אין שיעור מקור חיותם והתהוותם מזיו והארה
2 בעלמא שאין נוגע לעצמותו אבל בעצמותו ומהותו לא
3 שנית, הי' צריך לבוא בכלות הנפש ממש, והתירוף ע"ז
4 כי חמור כו' קריא לי' שהוא קלי' עמלק אשר קרן
5 שמחמת עוצם הקרירות שנעשה בלבו לאלקות אין נעשה
6 שום הזזה בנפש אפי' להזיז כל שהוא, וזהו אפי' בתקופת
7 תמוז התבוננות דתוקף יחו"ע לא מהני כי קריא לי' (והגם
8 כי חמור הוא קלי' ישמעאל אך הקרירות שלו הוא עמלק).
9 ושור הוא כמ"ש ואם שור נגח הוא כו' דהיינו שהולך
10 בשרירות לבו ומבעט ביוצרו וכמו שטבע של אלו האנשים
11 לנגח ולבטש מי שאומר להם מדוע יעשה ככה כו'. וכלב
12 הוא חוצפא וגסות ועקשות שהוא מקור למקור הרע
13 דקרירות דקליפות עמלק שהוא עזות בלי טעם ודעת ומזה
14 בא לקלי' עמלק ואח"כ מנגח כו'.
15 וכמו שיש בלעו"ז הג' בחי' אלו כמ"כ ישנם בקדושה,
16 דהיינו להיות כשור לעול וכחמור למשא להעמיס
17 קבלת עול תומ"צ וכמ"ש יששכר חמור גרם, בכור שורו
18 הדר לו, וכמ"ש ורב תבואות בכח שור, ומדריגת כלב

עולם הנקודים איך מלכו ומתו ע"ש היטב איך היה בחי' בריאת והיות
הכלים כי בתחלה צריך צמצום האור ומעוטו ועי"כ יתגלה היות הכלי
ואחר שכבר נתגלה ונתהווה אז חזר האור להמשיך בו ויכול הכלי
להתקיים ולא ליבטל. וכן היה כאן כי צמצם בראשונה את האור
ונתהווה הכלים ואחר כך חזר והמשיך הקו ההוא להאיר בהם.

1 הכלים מהצמצום, האור מחקו
2 מתרץ הרבי נ"ע, ומכל מקום, למרות שכפי שראינו גם
3 לצורך האצלת האור היה צריך להיות הצמצום, הנה עיקר
4 הצמצום הוא בשביל התהוות הכלים דוקא, וכמו שכתוב
5 בעץ חיים בשער א' סוף ענף ג' דצורך הצמצום הוא כדי
6 לעשות בבחינת הכלים כי רק על ידי צמצום האור ומיעוטו
7 יש אפשרות אל הכלי להתהוות ולהתגלות כו'⁹⁴,
8 והסיבה לזה, דהנה הכלים הם בבחינת מציאות דבר,
9 וכאשר היה מאיר גילוי אור אין סוף לא היה אפשר להיות
10 מציאות הכלים כו', דכיון שעניינו של האור הוא גילוי של
11 הבורא, שכלפיו אין שום מציאות וכולא קמיה כלא חשיב,
12 הרי כשישנו לגילוי האור אין אפשרות לכלים – שעניינם
13 גדר ומציאות – להתקיים.
14 בשורות הבאות מבאר, שרעיון זה, שגילוי האור כמו שהוא

94. וזה לשון העץ חיים שם: והנה אחר שהצגנו לך הקדמות הנ"ל
תוכל להבין עתה ענין סיבת צורך הצמצום אשר צמצם הא"ס א"ע
באמצעות האור שלו להניח מקום חלל וריק כנ"ל בענף ב'. והענין
הוא כדי לעשות בחי' כלים כי ע"י צמצום האור ומעוטו יש אפשרות
אל הכלי להתהוות ולהתגלות ובהתבררות האור יתבטל הכלי ממעוט
כחו לקבל האור הרב והגדול כמ"ש בענין ז' מלכי אדום והם הנקרא

25 שעניינם להכיל את האור המוגבל בו,⁹⁵
 26 ובמשנת חסידים⁹⁶ כתב - המציא כלומר התאפשר שרש
 27 הדין במה שצמצם עצמו בו⁹⁶,
 28 והיינו דבחינת מקום הוא החלל שנוצר על ידי הצמצום
 29 הראשון שבו נצטוו כל העולמות בו, ומבואר במקום אחר
 30 שהיא דרגת הרשימו שבתוך החלל - דרגת הרשימו פירושו,
 31 הרושם שנשאר כתוצאה מסילוק אור האין סוף, שזהו בחינת
 32 המקום שנתגלה על ידי הצמצום בו. מסקנת העניין
 33 שהתגלות הכלים נעשה כתוצאה ישירה מהצמצום הראשון
 34 שעניינו סילוק אור אין סוף.
 35 מה שאין בן האורות - הרי זה באופן אחר לגמרי. כיון
 36 שעניין האור הוא הגילוי, הרי לא יתכן לומר שהצמצום
 37 שהוא חוסר גילוי יגרום להמשכת האור, וממילא ברור
 38 שהאורות הרי אין התהוותם מן הצמצום באופן ישיר, כפי
 39 שהכלים נוצרו מהצמצום, שהרי מההעדר של האור אי
 40 אפשר להיות גילוי, של אור. נמצא אם כן, שהתהוות
 41 האורות היא לא מהצמצום עצמו אלא למרות ולאחר
 42 הצמצום שעניינו העדר, נהוו האורות מאור הקו שחזר
 43 והאיר אחר הצמצום. כי אם מהאור והגילוי שנמשך אחר
 44 הצמצום שזהו אור הקו דהמשכתו הוא מעצמות אור אין
 45 סוף בו, רק על ידי אור הקו נאצלו האורות, אך מהצמצום
 46 עצמו ללא האצלת אור הקו נהוו הכלים בלבד ללא
 47 האורות.

ליל ב' דחג השבועות, תער"ב

שצמצם עצמו במרכז שלימותו ופנה מקום שווה מכל צדדיו המורה
 השוואתו והוא מקום עגול שמי שיעמוד באמצעו יקיפנו אור א"ס
 רחוק ממנו שווה בכל סביביו.

1 אמנם שם כבר יש מציאות של כלים, ובכל זאת גם שם זה
 2 לא מציאות של עשר ספירות של אורות וכלים, אלא שם
 3 בעקודים הוא בבחינת כלי אחד בו, לכל עשר הספירות,
 4 ועל שם זה הוא נקרא 'עקודים' שעשרת האורות של
 5 האצילות עקודים שם בכלי אחד, והסיבה לזה כי גם בעולם
 6 העקודים מאיר אור רב ולכן לא יכולים להתגלות שם
 7 הכלים כמו שהן מחולקים לעשר בחינות.
 8 וכל שכן בבחינת גילוי האור אין סוף שלפני הצמצום ששם
 9 אין עדיין כלל עניין של עולמות, לא היה אפשר כלל להיות
 10 התהוות הכלים אפילו לא באופן של כלי אחד בלבד בו,
 11 נמצא אם כן, שכל התהוות הכלים לא יכול להיווצר כי אם
 12 על ידי הצמצום דוקא שהוא בחינת העדר האור והגילוי רק
 13 אז יכול להיות התהוות הכלים בו.
 14 והתחלת התהוותן של הכלים הוא מן גוף הצמצום עצמו -
 15 כלומר מעצם סילוק האור. לא צריך לפעול עוד עניין לאחר
 16 הצמצום בשביל התהוות הכלים (כפי שנראה בסמוך באופן
 17 התהוות האורות), אלא בפעולת הצמצום עצמו מתחילים
 18 להתהוות הכלים. וכמו שכתוב בעין חיים שם ענף ב' רענין
 19 הצמצום הוא לגלות שרש הדין - לפני הצמצום היה מורגש
 20 רק גילוי אורו של הבורא בהתפשטות אין סוף ולא היה
 21 מקום כלל למידת הדין והגבורה, ורק על ידי הצמצום
 22 נתגלתה מידת הדין של הבורא בו, ובהג"ה שם בעין חיים
 23 נאמר דשרש הדין הוא בחינת המקום - מקום פירושו שיש
 24 אפשרות להכיל איזה שהיא מציאות שהוא דוגמת הכלים

95. של המקובל רבי עמנואל חי ריקי.

96. וזה לשונו המלא שם (מסכת צמצום אין סוף, פרק א'): כיצד
 אור אין סוף הידוע מציאותו ולא מהותו המציא שרש הדין במה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

1 שמים וארץ - משפיע ומקבל, והקב"ה קדוש בשמים ובארץ בשוה, ומשגיח על כל פרט בשוה,
 2 ובפרט על עמו ישראל. כל שהאור יותר עליון, יכול לרדת למטה יותר. השמש והירח - כגרון
 3 ביד החוצב בו, ופועל דרכם כרצונו

11 שֶׁהֵם בְּעֶרְףֵּךָ זֶה לָזֶה, דְּהַשְׁמִים מְשַׁפֵּיעַ לָאָרֶץ כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
 12 (יִשְׁעִיָּה נח) "כִּי בְּאֶשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה
 13 לֹא יָשׁוּב כִּי אִם הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ" וגו', הֲרִי רְחוּק הַשָּׁמַיִם
 14 וְהָאָרֶץ הוּא בְּאֶפְסֵי שְׁשָׁמַיִם מְשַׁפֵּיעַ לְהָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ מְקַבֵּל
 15 מִן הַשָּׁמַיִם, וּכְתִיב "וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ", וְאִתָּא
 16 בְּאִבּוּדָרְהֶם, "בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ" עַל שֶׁם הַפֶּתוּחַ "אֲשֶׁר מִי אֵל
 17 בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וְכִגְבוּרָתְךָ" (דְּבָרִים ג),

4 וְזֶהוּ "שִׁפְתֵי תַכְמִּים יִזְרוּ דַּעַת, אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל שִׁמְמִלִּיכִין
 5 לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל יוֹם תָּמִיד", דְּהִנֵּה אֲנַחְנוּ כָּל
 6 יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים "הַמְּגִבִּיהִי לְשִׁכְתָּהּ, הַמְּשַׁפִּילִי לְאֹתוֹת בְּשָׁמַיִם
 7 וּבְאָרֶץ", וְהַאוֹמְרִים "עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ" הֵם טוֹעִים, דְּמַמָּה
 8 נִפְשָׁךְ, אִם הוּא בְּעֶרְףֵּךָ הַשָּׁמַיִם הֲרִי הוּא בְּעֶרְףֵּךָ הָאָרֶץ גַּם כֵּן,
 9 וְהֵגֶם דְּשָׁמַיִם לְרוּם וְהָאָרֶץ הִיא רַק כְּגִרְגֵר תְּרֻדָּל לְגַבִּי
 10 הַשָּׁמַיִם, מִכָּל מְקוֹם הֲרִי שָׁמַיִם וְאָרֶץ הֵם מְשַׁפֵּיעַ וּמְקַבֵּל

עמו וצאן מרעיתו שהם משגחים ביותר, וכמו שכתוב "הנה
לא ינום ולא יישן שומר ישראל" (תהלים קכא) וכבשה אחת
בין שבעים זאבים והיא משתמרת בדרך למעלה מדרך מן
הטבע בטבע, ופסיקא מלתא^ט דישאל אין להם בטלה
עולמית (מנחות דף נג עמוד ב), ומה שהשפעה באה מאתו
יתברך דרך השמש והירח הרי הוא כגרזן ביד החוצב בו,
והאם ישבחו את הגרזן שפנה היכל נאה, וכן בהשמש וירח
וכל צבא השמים, וכן בצבא הארץ בסבות מסבות שבאים
מעלת כל העלות וסבת כל הסבות יתברך ויתעלה שהוא
יתברך וזו ומפנינו ונותן לחם לכל בשר ומכלכל חיים בחסד,
והם, הנינו כל האמצעים, הם רק כלי אומונותו וכלי שפעו
יתברך שפועל דרך כס כצונו יתברך

ד"ה לעולם יהא אדם

שהוא יתברך קדוש ומבדל מהשמים גם כן, שאינו בערך
לגביה כלל, וכתוב "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא
נאם הוי'" (ירמיהו כג), וכשם דבשמים הרי גם הם מודים
דהשגחתו יתברך עליו, וגם השמים אינו בערך העצמות
כלל, והשגחתו בשמים זהו השפלה לגביה כביכול, הנה כמו
כן הוא יתברך משגיח על הארץ גם כן, והשגחתו יתברך
הוא על כל פרט ופרט בהשגחה פרטית, דזהו עצמו הוא
חיות כל הנבראים וקיומם, וזהו "המגיבי לשבת", דהיא
הנותנת, דלהיות שמגיבי לשבת כביכול שלמעלה מעלה
משמים וארץ, הרי הוא משפיל את עצמו כביכול לראות
בשמים ובארץ בשנה, וכידוע דכל שהאור הוא עליון ביותר
בכחו לירד למטה ביותר, דזהו ענין השגחה פרטית, ובפרט

טו. ונפסק הדבר.

לקוטי דיבורים

נהורי' כו', דהיש הגשמי יש בו אור עצמי פנימי, והיינו
דהמוח הגשמי כלי לעצמות, וזהו העבודה לגלות אור זה
הפנימי והעצמי שבו, כי הרשב"י ידע דשרש היש הוא
מהעצמות, אבל שזהו עיקרא דכולא, היינו דע"י ביטול
הכלי בדרך בירור וזיכוך דוקא מתגלה שרש הכלי, מזה
לא ידע עד שגילה רב מתיבתא, וזהו מלה מלה אבתריך
רדיפנא מיומא דהוינא, דידע דהיש הגשמי שהוא יש
הנברא, הנה שרשו הוא מהיש האמיתי, אמנם להיותו
במעלת הגילויים הבעיר את הגשם ורק השתא
אשתמודעא לי מלה דא משרשא ועיקרא דכולא, אשר
העיקר הוא בביטול בדרך בירור וזיכוך דוקא, ושעל ידי
זה ממשיכים בחי' העצמות, להיות שבזה דוקא משלימים
הכוונה העליונה בבריאת היש להיות גילוי העצמות ב"ה,
הנה מזה נתפעל כל כך עד דגחין ונשיק לעפרא, להורות
על מעלת היש והתכלית דהשתלשלות העולמות, כמ"ש
רבינו בפרק ל"ו.

ב' דחג השבועות, תרצ"ג

וזהו אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש,
דתפלה עצמה היא תקנה, היינו מס"נ, וטעמי התקנה הוא
ב' אופנים, א' מה שכנגד תמידין תקנום, המס"נ דנה"ט
ויחפץ בגילוי אלקות למטה בכל הדברים גשמים, והב'
אבות תקנום, המס"נ דנה"א שלא יחפץ בגילויים, כ"א
בהמשכת העצמות, וזהו כובד ראש שהמוח הגשמי בו
דוקא ניתן כוח זה להיות כלי גם להבנה נפלאה כזו ועם
היות דתפלות אבות תקנום רבנן אסמכוהו אקרבתות,
דסדר העבודה היא דתחלה צ"ל העבודה בהגילויים דנפש,
שא"א להתחיל מהעבודה דמס"נ, כ"א מתחלה צ"ל
הגילויים של הנפש, היינו העבודה שע"פ טעם ודעת, וזהו
העבודה דהכנעה ושפלות, לשבר החומריות וביטול הכלי
בדרך בירור וזיכוך שהוא העבודה דקרבתות, ואח"כ בא
להעבודה פנימית דמס"נ שלא יחפץ בגילויים, כ"א עיקר
חפצו ורצונו יהי' המשכת העצמות, וזהו ההתפעלות
דרשב"י בזה שגילה רב מתיבתא אעא דלא סליק בי'

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

כשעברו שתי שנים לערך שבתו של ר' זונדיל וואלף בעיר יעלניא פלך סמאלענסק בסביבה של
חסידים וראה את הנהגתם ביראת שמים ומדות טובות באהבת ישראל ובחיבת התורה הנה מוסר
כליותיו יסרוהו על אשר במשך שנים רבות רדף את עדת החסידים ולעיניו נצב המחזה של הרציחות
בעיר שווינציאן שגם הוא הי' בין המתנקמים בארבעה החסידים וכתוב אל הגר"א ויספר לו מהנהגת
החסידים ויבקשו לסדר לו תקון על אשר רדף את החסידים בכלל ועל אשר השתתף ברציחת ארבעה

1 חסידים בשווינציאן בפרט, ויסיים את מכתבו כי אין אדם יודע את יומו האחרון ובעמדו למשפט בבי"ד
2 של מעלה יגולל את דם הנקי של הצדיקים מחבכי המצוה על ראשי מנהלי הועד והבי"ד דווילנא.
3 מכתבי המתנגדים וביחוד מכתבו של ר' זונדיל וואָלף עשו רושם גדול בחוגי מתנגדי ווילנא,
4 והחסידים פרסמו את המכתבים בכל מרחבי ליטא במאות אַקזעמפלָארים מה שהעלה חרון אפם של
5 מתנגדי ווילנא בריסק וסלוצק.

— — — —

7 בעת ההיא – תקנ"ה – כבר נתפשטה החסידות בכל מדינת פולין הגדולה והקטנה ובחלק גדול
8 מזאמוט, מדינת וואָהלין פּאָדאָליא וגאליציה, וחסידות חב"ד נתפשטה בפלכי וויטעבסק ומאָהלוב
9 ווילנא והגליל וחלק גדול מפלך קאָוונא ופלכי טשערנינגוב ופאָלטאָווא יעקאָטרינאָסלב וחרסאָן וחלק
10 גדול ממדינת ביסאָראַבי וכבר נוכחו המתנגדים לדעת שחלק גדול מעם ישראל נכנס למפלגת החסידים
11 וביחוד חרה אפם על הצלחת נשיא חסידי חב"ד, הוד כ"ק אדמו"ר הזקן, וקבלת תקוניו בהשחזת הסכין
12 של שחיטה, מקוואות חמות, השלחן ערוך וסדור התפלה.

13 הרי"ל סג"ל חותנו של אדמו"ר הזקן הי' דור שמיני למהרי"ל סג"ל, שותפו של ר' טעביל נדיב
14 מייסד קהלת וויטעבסק⁹⁸, שהי' החוכר לתעשיית יין שרף במדינת פולין, והנחיל עסקו זה לדורותיו
15 אחריו עד מהרי"ל סגל האחרון, ולרגלי עסקיו אלו היו לו מהלכים והכרות בספירות הממשלה בעיר
16 הבירה ומה גם הוואָייעוואָדע ופקידיו והרבה מבעלי האחוזות אצילי פולין, וכשהשתדך הרי"ל סג"ל
17 עם ר' ברוך ולקח את בנו העילוי מליאָנע לחתן בתו, הנה עד מהרה נתפרסם שמו של כ"ק אדמו"ר
18 הזקן אשר מלבד שהוא גאון בנגלה ובנסתר ובמחקר הנה הוא גדול במדעים וביחוד בחכמת התכונה
19 וההנדסה⁹⁹ ואשר מנגינותיו לוקחות לב.

20 כעבור שני חדשים אחרי חתונתו אירעו שני מאורעות שעל ידם נתפרסם שם הוד כ"ק אדמו"ר
21 הזקן בין יחידי סגולה בחכמי המדעים, דבר שהביא תועלת מרובה ליסוד העסקנות הצבורית אשר
22 התכוון לה הוד כ"ק אדמו"ר הזקן.

98) ראה ספר הזכרונות ח"א פל"ו-לו. וראה שם ח"ב פק"ד.

99) ראה הערה א. מכתב הרה"ח ר' יצחק אייזיק הלוי עפשטיין ב"שני המאורות" ע' 306.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון תרפ"א

כבוד ידידי עוז, הרב הנכבד, מבחר
התלמידים, ווח"ס אי"א מוהר"ר שאול
דובער שי

1 שלום וברכה.

2 שמעתי אשר בדעתו לנסוע בעזרתו ית' למקום מולדתו
3 שהיא במדינת לאטו. טוב ונכון הדבר במאוד, והשי"ת יהי
4 בעזרו להפיק רצונו הטוב, וגם אני הייתי משתתף בעזרת
5 ההוצאה הדרושה לזה, כי קבלתי כמה מכתבים משם ומעבר
6 הנהר הגדול מבקשים בפנימיות נפשם להמציא להם כתבים

7 וספרי דא"ח להחיות נפשם הטי' במזון הרוחני. וכאשר ידענו
8 במוחש אשר הפעולה האמיתית בעזה"ת בהרמת העבודה
9 בפועל בלימוד חסידות וההתעסקות בתפלה ותיקון המדות
10 באהבת ריעים ודיבוק חבירים, והתעוררות ההרגש מאיש
11 לרעהו, להיות כאחים אחובים, הוא ע"י אמצע[ות] משפיע
12 הנותן לבו ונפשו על זה הן בדיבור בפומבי והן בכתב במכתבי
13 התעוררות.

14 ותודה לאל עליון ראה ראינו בעזרתו ית' פרי טוב בעמלינו
15 זה רבות בשנים, אשר בכל מקום ומקום שהייתה התעסקות
16 טובה כאמור, הנה הנם יושבי המקום מתענגים על טוב מעלת
17 האנושי בכלל, בהגברת הצורה על החומר.

מאתנו שחים (שווימען) בים התלאות ר"ל בעוני וחוסר כל, 32
בדוחק ולחץ, אשר גם בארזים ח"ו נפל רקב, מבלי מעמד 33
גשמי, וכל אחד דחוק ולחץ, מעוך וסובל ר"ל. 34
אמנם כן, אבל רוח אלקים הוא באנוש, וכשונשנה יפרח 35
לעשות פרי טוב בעמלו ויגיעתו, אשר בזה הוא מכוון אל אשר 36
נברא ונוצר. 37
ונשובה לראשונה כי הנסיעה למקום מולדתו נכונה וישרה 38
היא, ובעזרת יוצר כל יוכל עשות הרבה והרבה לטובת אחינו 39
היקרים הצמאים לדבר הוי', ויוכל הביא תועלת רב לאחינו 40
היושבים בהמדינה כולה בכל ענינים הדתיים כאשר אבאר: 41
מדינתנו כהיום אין לנו לא תפילין ולא טלית גדול וקטן, 42
מזוזה סידור חומש ואגדה, ומי יאמר גמרא ומשניות אשר 43
מהבלבולים הפרעות והשריפות ר"ל, ואם נדרש לאחד טו"ת 44
מזוזות סידור וחומש בבת אחת נדרש לו ע"ז לכה"פ ת"ק 45
מאות א' רי"כ אשר לא יוכל שום אדם בעתים הללו השג 46
זאת, ורבים הדורשים טו"ת ואין להשיג, כי גם הסופר ועושה 47
בתים צריך לאכול פרוסת לחם, ממלאכתו זאת, אשר לעני הי' 48
כל ימיו ולא הספיק על פרנסתו, ומה גם עתה, אשר מבהיל 49
הוא. אבל לעצם הענין אין זה נוגע כלל, כמה אנשים החפצים 50
להניח תפילין בכל יום ואין להם, ועינינו רואות אנשים 51
פשוטים וחפשים גלוחים, באים לבית הכנסת למען הניח 52
תפילין. כמה וכמה בני בר מצוה, אשר מיום הראשון אין 53
ביכולתם לקיים המצוה בהנחת תפילין ר"ל אוי מה הי' לנו. 54
ואשרי לנו כי זכינו לראות צמאון אלפים בישראל הדורשים 55
דבר הוי' ודתו בלב טהור, ומשתוקקים בכל לבבם להדריך 56
בניהם בדרכי קודש הדת, ורק חסרים המה האמצעים 57
הדרושנים] לזה, כמו ספרים תפילין והדומה. ואשר ע"כ 58
החובה עלינו השתדל בזה בכל האפשר בהשתדלות ותעמולה 59
גדולה. 60
אופן ההשתדלות לדעתי צריכים... 61

אג"ק מוהר"י צ כרך יח

ולמופת הוא לנו ידידנו היקר הרב ר' שמואל לעוויתין, 1
אשר זה כששה שנים יושב בערי גרוזיא בקוטאייס, עפ"י חפץ 2
ורצון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר 3
חש עתידות להחבל ההוא, וחפץ בהרמת מצבם המוסרי 4
וישלח את ידידנו הנ"ל ליסד חדרים וישיבה, ולהתענין בכל 5
עניני הדת לכלכלם, הנה כהיום ת"ל המה מתענגים על רוב 6
טוב יהי' ד' בעזרם ויעלו מעלה מעלה בעילוי אחר עילוי ברו"ג. 7
והנה כל אדם באשר הוא אדם עליו החובה לעשות ולפעול 8
לטובת זולתו, אשר בזה מותר האדם על החי', להיותו מדיני 9
בטבעו, אוהב הקיבוץ האנושי, ודואג בהפרחת טובתו החומרי 10
והמוסרי, וכמובן כל אחד ביושר סגולתו, זה מסוגל יותר 11
לכזה, וזה מסוגל יותר לעבודה ותעמולה מוסרית אשר אם 12
יחליפו פעולתם לא יהי' למו תוצאות הדרושות. 13
אנחנו תלמידי האדם הגדול באנשים תום ויושר, איש 14
האלקים, סמל הצדק ויופי הטהור, ראש העובדים באמונה 15
טהורה בתקות אין סוף הוד כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ 16
זי"ע, אשר זכינו עמוד על ימינו, ראות פעול[ות]תיו הכבירות, 17
אשר אחת לאחת יזרחו, כשמש צהרים, על לב ישראל תורתו 18
והדרתו, עלינו יאהיל אורו החד והמתנוצץ, ויפיח בקרבינו זיק 19
האנושית הכללית, והתמסרות אל החסידות והנהגותי' 20
הנעימים בחיים הרוחניים, והישרים בחיים הגשמיים, 21
להשתדל בעזרתו ית' להפיק רצונותיו הקדושים, שהוא רצון 22
הוי' ב"ה, בטוב עם הקדש, בכל אשר תשיג ידינו, לקרב לב 23
בנים אל אבינו שבשמים, להורות לפני השומעים אלינו, 24
והתאבים ומשתוקקים להלך בדרכי יושר אבות העולם, 25
הדרך האמיתי לסקלה ולהרפידה, ולהיות בעזרם בכל אשר 26
יודרש. 27
עלינו אין לשכוח אף רגע תעודתנו עלי אדמות, בארבע 28
רוחות השמים פרש אותנו, אל אלקים צבאות לסוד כוונה 29
נעלמת מאתנו, רק זעיר שם זעיר שם, גילו לנו רבותינו 30
באמרם אחד גולה לברטניא ואחד גולה לברבריא, ורבים 31

אגרות קודש

ב"ה, כ"א מנ"א תשי"ב

ברוקלין

הרה"ח אי"א נוי"נ וכי' מו"ה ניסן שי

שלום וברכה!

... לכתבו ע"ד התועדות דבר מצוה - ע"פ מש"כ בז"ח (בראשית טו, ד) מובן שכדאי לעשות [עכ"פ

בעשרה, עדה שלימה] באותו היום התועדות, ומובן שאפשר לעשות לאח"ז עוה"פ ברב עם יותר.

פרק ד משנה ו

רבי יוסי אומר, כל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות. וכל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות:

נקודות משיחות קודש

התורה; ובהמשך לזה מלמדנו רבי יוסי על דרגה נעלית יותר בכבוד התורה – להשתדל שתהי' מכובדת גם בעיני העמים. והנה, מזה שהשתדל רבי יוסי לכבד את התורה גם על אומות העולם, מובן במכל שכן וקל וחומר שהשתדל בזה לגבי בני ישראל – תלמידיו. ויש לומר שהוא מה שאמרו רז"ל⁹ בשבחו של רבי יוסי, ש"נימוקו עמו", היינו שהי' מקפיד למסור לתלמידיו טעמו ונימוקו של כל ענין וענין שלמד אתם. והוא עשה כן לא בכדי שהענין יתקבל אצלם (שהרי גם בלי ידיעת טעם הדבר היו מקבלים את הענין), אלא משום שעל ידי זה הוסיף והגדיל אצלם כבודה של תורה, שענינה הבנה והשגחה¹⁰.

כל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות
השאלות במשנתנו: א. הדיוק "מכובד". ב. הדיוק "על הבריות".
והביאור:

כשאדם שומר בגאון על כבודה של תורה גם כלפי אומות העולם¹¹, יתכן שכתוצאה מכך יגרמו לו הגוים קשיים בעיני פרנסה וכיוצא בזה. ומה גם כשמדובר אודות "בריות בעלמא"¹², שבטבעם אינם יכולים לסבול אנשי צורה העוסקים בענינים רוחניים. אולם חשש זה קיים רק לגבי עניני הגוף, ואילו לגבי עניני הנשמה, שהיא חלק אלקה ממעל ממש¹³, הרי כשם שאין אפשרות של שליטה על הקב"ה ח"ו, כמו כן אין לאף אחד שליטה על נשמה יהודית.

והתנא מחדש שכאשר יהודי מכבד את התורה, גם גופו מכובד (אפילו) על הבריות. וכפי שרואים במוחש, שכאשר יהודי עומד בתוקף בכל הקשור לתורה ואינו מוותר על עקרונותיו, הוא זוכה ליחס של כבוד והערצה גם מצד ה"בריות"¹⁴.

השאלות במשנתנו: א. החיוב לכבד את התורה ולומדי' והאיסור לחללה הם הלכות פסוקות (ונפסקו להלכה בשולחן ערוך¹), ואינם ענין למדת חסידות דוקא. ב. הדיוק "מכובד". ג. הדיוק על הבריות" (ולא "על בני אדם" וכיוצא בזה). ד. הקשר לבעל המאמר – רבי יוסי.

והביאור:

על רבי יוסי מסופר במדרש² שמטרוניתא (שרית נוכרית) היתה מציעה לפניו שאלות שונות, ורבי יוסי הי' עונה לה בהסברים שכליים. ואם כי יש מקום לומר שלא הי' צריך לענות לנכרית (מאחר ושאלותי' לא היו נוגעות לקיום שבע מצוות בני נח (שאו הי' חייב להשיבה))³, בכל זאת ענה לה. כי באם הי' אומר שאין לשאלתה הסבר שכלי, לא היתה התשובה מתקבלת והיה נוצר אצלה יחס של היפך הכבוד לתורה⁴. ומאחר שרבי יוסי רצה שהתורה תהי' מכובדת גם בעיני אומות העולם, לכן השיב לה תמיד תשובה שכלית⁵.

וזוהו אומרו:

כל המכבד את התורה – היינו שמשתדל שהתורה תהי' מכובדת גם אצל אומות העולם.

גופו מכבד – מכיון שמדובר גם באומות העולם, שאין להם כל קשר לנשמתו של יהודי, מדייק התנא שרק גופו, "הנדרמה בחומרותיו לגופי אומות העולם"⁶, הוא המכובד עליהן.

על הבריות – הכוונה ל"בריות בעלמא"⁷, היינו אלה שאין להם כל מעלה פרט להיותן בריותיו של הקב"ה, וזה כולל גם אומות העולם.

וזוהו ההמשך של מאמר זה למה ששנינו במשנה הקודמת "אל תעשי' עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחתוך בה": במאמר זה מדובר על "עטרה" ו"קרדום" המותרים על פי דין⁸, אלא שהתנא מזהיר עליהם (במדת חסידות) משום היותם היפך כבוד

1. יו"ד סי' רמ"ד. רפ"ב.

2. ב"ר פס"ח, ד.

3. ראה רמב"ם הלכות מלכים פ"ח ה"י.

4. ראה רש"י ר"פ חקת: אומות העולם מונין את ישראל . . . מה טעם יש בה.

5. וכסיום הסיפור במדרש שם: אמרה לו תורתכון נאה ומשובחת.

6. תניא פמ"ט.

7. ראה תניא פל"ב.

8. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד הט"ו.

9. גיטין סז, א.

10. משיחת מוצש"ק פ' קרח תשל"ח – על פי רשימת השומעים בלבד.

11. ראה ביאור הקודם.

12. ראה תניא פל"ב.

13. תניא רפ"ב.

14. משיחת כ"ה אייר תשד"מ – על פי רשימת השומעים בלבד.

פרשת עקב

ז ויהיה | עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך: ואתה וברכה והרבה וברך פרי בטןך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגרא לפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך: י ברוך תהיה מפל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובהמתך: יא והסיר יהוה מפניך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: יב ואכלת את כל העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תחוס עינך עליהם ולא תעבל את אלהיהם כי מוקש הוא לך: יג כי תאמר בלבבך רבים חגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם: יד לא תירא מהם וזכר תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל מצרים: ט המפת הגדלת אשר ראו עיניך והאמת והמפתים והיד החזקה והזרע הנטויה אשר הוציאך יהוה אלהיך פניעשה יהוה אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם: כ וגם את הצרעה ישלח יהוה אלהיך בם עד אבד הנשאים והנסתרים מפניך: כא לא תערץ מפניהם כי יהוה אלהיך בקרפך אל גדול וגורא: (ל) ובשל יהוה אלהיך את החגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פן תרבה עליך חית השדה: כב ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמים: כג ונתן מלכיהם בידך והאבדת את שמם מתחת השמים לא יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם: כד פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמד פסל וזהב עליהם ולקחת לך פן תגוש בו כי תועבת יהוה אלהיך הוא: כו ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ | תשקצנו ותעב | תתעבנו בייחרם הוא: פ ח | כל המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות למען תחיון ורבותם ובאתם

וירשתם את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם: ב וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר כתיב מצותו קרי מצותיו אם לא: ג ויענך וירעבך ויאכלך את הפן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פיה יהוה יחיה האדם: (ישראל) ד שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה: ה וידעת עם לבבך כי באשר ייסר איש את בנו יהוה אלהיך מיסרך: ו ושמרת את מצות יהוה אלהיך ללכת בדרכיו וליראה אותו: ז כי יהוה אלהיך מבואך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר: ח ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: ט ארץ אשר לא במספנת תאכל בפה לחם לא תחסר כל בך ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת: י ואכלת ושבעת וברכת את יהוה אלהיך עליה ארץ הפטה אשר נתן לך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות טז עמ' 179)

ואכלת ושבעת וברכת

משה רבנו תקן את ברכת "הזן" על ירידת המן. ותמוה, כיצד אנו מברכים נסח זה על לחם מן הארץ. ויש לומר, שלחם מן הארץ הוא לאמתו של דבר רק לבוש לשרש המזון, שהוא לחם מן השמים. יהודי מכיר את האמת, שמזונו איננו תלוי בהכנתו ובמלאכתו, ואפלו לא בלבושי הטבע בתור כלי לבקפת ה', אלא זהו אף ורק לחם מן השמים.

שני השמר לך פן תשכח את יהוה אלהיך לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום: ב פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת: ג ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה: ד ורם לבבך ושכחת את יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: ה המוליכך במדבר | הגדל והגורא נחש | שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים

המוציא לך מים מצור החלמיש: ^ט המאכלך מן
במדבר אשר לא ידעו אבותיך למען ענתך
ולמען נפתך להיטבך באחריתך: ^י ואמרת
בלבבך בחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה:
^י וזכרת את יהוה אלהיך כי הוא נתן לך כח
לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע
לאבותיך ביום הזה: ^פ ויהי אם שכח תשכח
את יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים
ועבדתם והשתחווית להם העדתי ככם היום כי
אבד תאבדון: ^כ בגוים אשר יהוה מאבד מפניכם
כן תאבדון עקב לא תשמעו בקול יהוה
אלהיכם: ^{פ ז} שמע ישראל אתה עבר היום
את הירדן לבל לרשת גוים גדלים ועצמים ממך
ערים גדלות ובצרת בשמים: ^כ עם גדול ורם בני
ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב
לפני בני ענק: ^כ וידעת היום כי יהוה אלהיך
הוא העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא
יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר
דבר יהוה לך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש טו עמ' קז)

ואכלת ושבעת וברכת

נוהגים כאן, שסמוך לסיום ההתעודות מקריזים שכל אלו
שאכלו קשעור, בטח יברכו את הברכה שנתחייבו בה. וכמדומה
שמובא בספרים, שהרמ"א וגדולי ישראל נהגו להקריז בכגון דא
[כתב בספר שאילת שלום לשאלות: "המון העם מקלים...
גם מקצת בעלי תורה ויראי ה' נכשלים... ומצוה על כל אחד
מהמסבין להיות פזיז ומזכיר לחברו טרם ישכח ויגלף לו"].

שלישי ^ה אלתאמר בלבבך בהרף יהוה אלהיך
אתם ^א מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה
לרשת את הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה
יהוה מורישם מפניך: ^ה לא בצדקתך ובישר
לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת ^א
הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען
הקים את הדבר אשר נשבע יהוה לאבותיך
לאברהם ליצחק וליעקב: ^ו וידעת כי לא
בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את הארץ הטובה

הזאת לרשתה כי עם קשה ערף אתה: ^ז וזכר
אל תשכח את אשר הקצפת את יהוה אלהיך
במדבר למן היום אשר יצאת ^א מארץ מצרים
עד באכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם
יהוה: ^ח ובחרב הקצפתם את יהוה ויתאנף יהוה
בכם להשמיד אתכם: ^ט בעלתי הרהר לקחת
לוחת האבנים לוחת הברית אשר פרת יהוה
עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה
לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ^י ויתן יהוה
אלי את שני לוחת האבנים כתבים באצבע
אלהים ועליהם ככל הדברים אשר דבר יהוה
עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל: ^{יא} ויהי מקץ
ארבעים יום וארבעים לילה נתן יהוה אלי
את שני לוחת האבנים לוחת הברית: ^{יב} ויאמר
יהוה אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר
הוצאת ממצרים סרו מהר מן הדרך אשר צויתם
עשו להם מסכה: ^{יג} ויאמר יהוה אלי לאמר
ראיתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא:
^{יד} הרף ממני ואשמידם ואמחה את שמם מתחת
השמים ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו:
^{טו} ואפן וארד מן ההר וההר בער באש ושני
לוחת הברית על שתי ידי: ^{טז} וארא והנה
חטאתם ליהוה אלהיכם עשיתם לכם עגל
מסכה סרתם מהר מן הדרך אשר צוה יהוה
אתכם: ^{יז} ואתפש בשני הלחת ואשלכם מעל
שתי ידי ואשברם לעיניכם: ^{יח} ואתנפל לפני יהוה
פראשנה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא
אכלתי ומים לא שתיתי על כל חטאתכם אשר
חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו: ^{יט} כי
יגדתי מפני האף והחמה אשר קצף יהוה עליכם
להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם בפעם
ההוא: ^כ ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו
ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא: ^{כא} ואת
חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחת
ואשרף אתו ^א באש ואפת אתו טחון היטב עד

אלי: ה ואפן וארל מן־ההר ואשם את־הלחֹת
בארון אשר עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה:
ובני ישראל נסעו מבארֹת בני־יעקן מוסרה שם
מת אהרן ויקבר שם ויכתו אלעזר בנו תחתיו:
ומשם נסעו הנגדה ומן־הנגדה יטבתה ארץ
נח־ל־מים: ה בעת ההוא הבדיל יהוה את־שכֹּמֶת
הלוי לשאת את־ארון ברית־יהוה לעמד לפני
יהוה לשרתו ולבָרֵךְ בשְׁמוֹ עד היום הוּא:
על־פֶּן לא־היה ללוי חֶלֶק ונחֹלָה עם־אחיו יהוה
הוא נחֹלָתוֹ כאשר דָּבַר יהוה אֱלֹהֵיךָ לוֹ: וְאַנְכִי
עֲמַדְתִּי בְּהָר פִּימִים הָרֵאשִׁימִים אֲרַפְעִים יוֹם
ואֲרַפְעִים לַיְלָה וישָׁמַע יהוה אלי גם בַּפֶּעַם הַהוּא
לא־אָבָה יהוה הַשְׁחִיתֶךָ: וַיֹּאמֶר יהוה אלי קוּם
לֵךְ לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם ויְבֹאוּ ויִירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 576)

ואכלת ושבעת וברכת

"כי אם לדרך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה". יש לומר,
שזהו פנגד ארבע אותיות שם הו'. מלאה - שלמות המקבל,
מלכות. פתוחה - משפיע, ז"א. קדושה - חֲכֻמָּה. רחבה - בינה.

חמישי י ועתה ישראל מה יהוה אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל
מַעֲמֶךָ כִּי אִם־לִירְאָה אֶת־יהוה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת
בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וּלְעַבֹּד אֶת־יהוה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לֵבְכָךְ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: י לְשֹׁמֵר אֶת־
מִצְוֹת יהוה וְאֶת־חֻקָּתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה הַיּוֹם
לְטוֹב לָךְ: יי הֵן לִיהוה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי
הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ: ייב רק בְּאַבְתִּיךָ
חֶשֶׁק יהוה לְאַהֲבָה אוֹתָם וּבְחָר בְּזֶרַע אַחֲרֵיהֶם
בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כִּיֹּם הַזֶּה: ייב ומִלֵּתָם אֵת
עֲרֵלָת לְבַבְכֶּם וְעֲרַפְכֶּם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד: ייב יהוה
אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל
הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יֵשָׁא פָנָיו וְלֹא יִקַּח
שֹׁחַד: ייב עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבֵה גֵר
לָתֵת לוֹ לֶחֶם וּשְׂמִלָּה: ייב וְאַהֲבַתְּם אֶת־הַגֵּר
כִּי־גֵרִים הָיִיתֶם בָּאָרֶץ מִצְרַיִם: כ אֶת־יהוה אֱלֹהֶיךָ

אֲשֶׁר־דָּק לַעֲפֹר וְאֲשֶׁלְךָ אֶת־עַפְרוֹ אֶל־הַנְּחֹל הִירָד
מִן־הָהָר: כב וּבִתְכַעֲרָה וּבִמְסָה וּבִקְבֻרַת הַתַּאֲוָה
מִקְצָפִים הָיִיתָם אֶת־יהוה: כג וּבְשִׁלַּח יְהוָה אֶתְכֶם
מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָתַתִּי לָכֶם וּתְמֹרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא
הָאֲמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקִלּוֹ: כד מִמָּרִים
הָיִיתֶם עִם־יהוה מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם: כה וְאַתְנַפֵּל
לִפְנֵי יְהוָה אֵת אֲרַפְעִים הַיּוֹם וְאֶת־אֲרַפְעִים
הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם: כו וְאַתְנַפֵּל אֶל־יהוה וְאָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה
אֶל־תִּשְׁחַת עַמֶּךָ וְנִחֲלַתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְךָ
אֲשֶׁר־הוֹצֵאת מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: כז וְכֹר לַעֲבָדֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב אֶל־תֵּפֶן אֶל־קִשֵׁי הָעַם
הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: כח פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יִכְלֹת יְהוָה לְהַבִּיאָם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דָּבַר לָהֶם וּמִשְׁנָאתוֹ אוֹתָם
הוֹצִיאָם לְהַמָּתָם בַּמִּדְבָּר: כט וְהֵם עַמֶּךָ וְנִחֲלַתְךָ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחַךְ הַגָּדֹל וּבְזֶרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 183)

ואכלת ושבעת וברכת

"צריכים אנו להזכיר (בבונה ורשלים) מלכות שמים ומלכות
בית דוד ובית המקדש . . ואין נגאלין עד שיתודו ויתבעו
שִׁלְשֻׁתָן" (בית יוסף). הרי שיש לתבוע את הגאולה, וּתְבִיעָה זו
מקרבת אותה, כי "אפלו אין ביד ישראל אלא הקווי, כדאי הם
לגאולה בשכר הקווי". וכתב החיד"א: "את צמח דוד עבדך
מהרה תצמיח . . (וכי תימא שאין לנו זכות, מפל מקום תצמיח)
כי לישועתך קוינו".

רביעי י א בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל־לך
שְׁגִי־לוֹחַת אֲבָנִים כְּרָאשִׁימִים וְעֵלָה אלי הִהְרָה
וְעִשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֹץ: כ ואכתב על־הלחֹת אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלַּחֹת הָרֵאשִׁימִים אֲשֶׁר
שִׁבַּרְתָּ וּשְׁמַתָּם בָּאָרוֹן: ג ואעש ארון עֹץ שְׁפִימִים
וְאֶפְסַל שְׁגִי־לַחֹת אֲבָנִים כְּרָאשִׁימִים וְאֶעַל הִהְרָה
וּשְׁנֵי הַלַּחֹת בְּיָדֵי: ד ויכתב על־הלחֹת בַּמִּכְתָּב
הָרֵאשֹׁן אֵת עֲשֵׂר־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר יהוה
אֵלֵיכֶם בְּהָר מְתוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהֵל וַיִּתְּנֶם יְהוָה

תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְכוּ תִדְבֹּק וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע:
 10 הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתָּךְ
 אֶת־הַגְּדֹלָת וְאֶת־הַנּוֹרָאִת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ
 עֵינֶיךָ: 11 בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אִבְתֶּיךָ מִצְרֵימָה
 וְעַתָּה שְׁמֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:
 12 וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַתְּ מִשְׁמֶרְתּוֹ
 וְחֻקֵּי וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים: 13 וַיִּדְעֻם
 הַיּוֹם כִּי 14 לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר
 לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֹלּוֹ אֶת־
 יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה: 15 וְאֶת־אֶתְנִיּוֹ וְאֶת־
 מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לַפְּרָעָה מֶלֶךְ־
 מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ: 16 וְאֲשֶׁר עָשָׂה לַחִיל מִצְרַיִם
 לְסוּסָיו וּלְרֶכֶּבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מִי יַם־סוּף עַל־
 פְּנֵיהֶם בְּרֹדְפָם אַחֲרֵיהֶם וַיֹּאבְדָם יְהוָה עַד הַיּוֹם
 הַזֶּה: 17 וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בָּאֲכֶם עַד־
 הַמָּקוֹם הַזֶּה: 18 וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתְךָ וּלְאִבִּירֶם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּיִרְאוֹכֶם אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ
 וּתְבַלְעֶם וְאֶת־בְּתִיחֶם וְאֶת־אֲהֲלֵיהֶם וְאֶת כָּל־
 הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כְּלִי־יִשְׂרָאֵל: 19 כִּי
 עֵינֵיכֶם הִרְאִיתִי אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר
 עָשָׂה: 20 וְשִׁמְרַתֶם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה
 הַיּוֹם לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבֹאתֶם וִירְשֶׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: 21 וּלְמַעַן תֹּאחֲזִיכּוּ
 יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם
 לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ: 22

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 9)

ואכלת ושבעת וברכת

"כמו שברך את אבותינו... בכל מפל כל". כל - רומז להמשת
 הספירות מחסד עד הוד (הכוללות את כל הספירות), כפי שהן
 בשלמות, כל אחת כלולה מעשר, בגימטריא כ"ל (50). בכל מכל
 כל - שלמות זו נמשכת בכל שלשת הקוים (בכל אברהם, מכל
 יצחק, כל יעקב), הכוללים את כל הפרטים. וכל יהודי מקבל
 שלמות זו ("כן יברך אותנו"), כי הוא יורש של האבות ויש בו
 את בחינותיהם.

שישי, כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא
 כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע

אֶת־זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִית בְּרִגְלֶךָ כִּגְן הָעֵדֶן: 23 וְהָאָרֶץ
 אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים
 וּבִקְעֹת לְמַטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּהֲמִים: 24 אֶרֶץ אֲשֶׁר־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּרֵּשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 פֶּה מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: 25 וְיְהוָה
 אִם־שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה
 אֲתֶכֶם הַיּוֹם לֹאֲהַבָּה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ
 בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: 26 וְנָתַתִּי מִטַּר־אַרְצְכֶם
 בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ וְאִם־פָּתַח דִּגְגֶךָ וְתִירִשְׁךָ
 וַיִּצְהַרְךָ: 27 וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֶיךָ וְאִכְלָתָ
 וְשִׁבַּעְתָּ: 28 הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּתִיפָתָה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם
 וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:
 29 וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה
 מָטָר וְהָאָדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאִבְדֶּתֶם מְהֵרָה
 מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם: 30 וְשִׁמְרַתֶם
 אֶת־דִּבְרֵי אֵלֶּה עַל־לִבְבְּכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם
 אֹתָם לְאוֹת עַל־יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:
 31 וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ:
 32 וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: 33 לְמַעַן
 יִרְבּוּ יָמֵיכֶם וַיָּמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
 יְהוָה לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם
 עַל־הָאָרֶץ: 34

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 67)

ואכלת ושבעת וברכת

"מצות עשה מן התורה לברך את ה' אחר אכילת מזון,
 שְׁנֵאֲמַר וְאִכְלָתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה'" (שלחן ערוך אדמו"ר חוקן).
 ויש לדיק, לשם מה מוסיף "לברך את ה'" (וברמב"ם ליתא).
 ויש לומר, דהנה כתבו ראשונים "וברכת את, לרבות בעל הבית"
 (ומשעם זה אורח מברך, כדי שיברך לבעל הבית). לכן כתב את
 ה', שלא נחשב ש"מצות עשה מן התורה" כוללת גם ברכת בעל
 הבית.

שביעי, כִּי אִם־שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוֶּה אֲתֶכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לֹאֲהַבָּה אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה־בּוֹ:
 35 וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם

בִּרְכָּתָא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא,
וְאִמְרוּ אָמֵן: אָמֵן

★ ★ ★

מפֿטיר כב כִּי אִם־שֹׁמֵר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָהּ־בּוֹ:
כ וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם
וַיִּרְשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִכֶּם: כד כָּל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפִרְגְּלֵכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמְדַּבֵּר
וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנֶּהָר נְהַר־פָּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן
יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: כה לֹא־יִתְּצֵב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פֶּחַדְכֶם
וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן ו יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּדְרֹכּוּ־בָּהּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ג עמ' 158)

וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכָּתָהּ

הַחֲסִיד הַנּוֹדֵעַ רַבִּי הַלֵּל מִפֶּאָרִיטֵשׁ הָיָה מְשַׁתְּמֵט מְלֹמֵר "עַל
נְהֻרוֹת בְּבֵל" לִפְנֵי בִּרְכַּת הַמְּזֻזָּן, וְהַשְׁתַּדֵּל תְּמִיד לְמִצְוֵא יוֹמָא
דְּפִגְרָא אוֹ אוֹרֶחַ חֲשׁוֹב כְּדִי לֹמֵר "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת". כְּאֲשֶׁר לֹא
הֶעֱלִים לְמִצְוֵא שׁוֹם אֲמִתָּלָא, הָיָה אוֹמֵר: הַיּוֹם יֵשׁ לָנוּ אוֹרֶחַ
חֲשׁוֹב – "עַל נְהֻרוֹת בְּבֵל", וְלִכְבוֹדוֹ צְרִיכִים לֹמֵר "שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת"!

קי"א פסוקים, יעל"א סימן.

וַיִּרְשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִכֶּם: כד כָּל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפִרְגְּלֵכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמְדַּבֵּר
וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנֶּהָר נְהַר־פָּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן
יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: כה לֹא־יִתְּצֵב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פֶּחַדְכֶם
וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן ו יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר תִּדְרֹכּוּ־בָּהּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 קוטי שיחות ט עמ' 266)

וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכָּתָהּ

"בְּרוּךְ, דָּא רְזָא דְּמִקְרָא עֲלָהּ מִכְּלָא, לְאַרְקָא וּלְאַמְשָׁכָא
וּלְאַנְהָרָא כָּל בּוֹצֵינִין" (בְּרוּךְ, הוּא סוּד הַמָּקוֹר הַעֲלִיּוֹן מְכַל, וַיֵּשׁ
לְכוֹן) לְהַרְיֵק וּלְהַמְשִׁיף וּלְהַאֲדִיר מִשֶּׁם כָּל הַנְּרוֹת - זֶהר פְּרִשְׁתָּנוּ.
פֶּרֶשׁ אֲמַמּוֹר (נִסְתַּלַּק כ' אָב): מְקוֹרָא – יְסוּד אַבָּא, חֲכָמָה, אוֹת
יִוִּד שְׂבָשָׁם, שִׁישׁ בַּה שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת. אֲרָקָא - מִי, נְקוּדָה.
אַמְשָׁכָא - מו', קו, כִּי ו' הוּא הַמְשָׁכָה. אֲנִהָרָא – לְד', שְׁטַח, כִּי
הָאֶרֶץ אוֹר הִיא בְּהַתְּפָשׁוּת.

★ ★ ★

חצי קדיש

וַיִּתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אָמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כִּרְעוּתָהּ
וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אָמֵן
בְּחֵיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן
קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אָמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְכַד לַעֲלֵם וּלְעַלְמֵי עֲלָמָא. יִתְבָּרַךְ:
יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְכַד לַעֲלֵם וּלְעַלְמֵי עֲלָמָא. יִתְבָּרַךְ, יִתְבָּרַךְ,
וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרַומֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה,
וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה דְּקִרְשָׁא בְּרִיד הוּא. אָמֵן לְעֵלָא מִן כָּל

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְיָחִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מְאֹשֶׁר. דְּרִכְיָה דְּרִכְיָנִגְעַם, וְכָל־נְתִיבִיתָהּ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ
עֶשֶׂר וּכְבוֹד. וַיִּתְּצֵן לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹפֵר, שִׁמְקוֹם הַתּוֹפֵר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל
שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרות לפני

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנִּאמְרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרות כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרות ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרות לפרשת עקב לקריאה בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק מ"א

**מַטְיָה וְיִתְחַבֵּר צִיּוֹן עֲזָבְנִי יְהוָה וְאֲדֹנָי שְׂכֻחֵנִי: מִן הַתְּשַׁבֵּחַ אִשָּׁה עוֹלָה מֵרַחֵם בֶּן-בְּטָנָה
גַּם-אֵלֶּה תִשְׁכַּחַנָּה וְאֲנֹכִי לֹא אֶשְׁכַּחָהּ: מִן הַן עַל-כַּפֵּי חֻמְתֶּיךָ חֻמְתֶּיךָ נִגְדִי תָמִיד: יי מִהָרֹו
בְּנִיךָ מִהֶרְסֶיךָ וּמִחֲרִיבֶיךָ מִמָּה יֵצֵאוּ: יי שְׁאִיר־סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֹאֵי כָלֵם נִקְבְּצוּ בְּאוֹלֶךָ חֵירָאֲנִי
נֶאֱמַר יְהוָה כִּי כָלֵם כַּעֲדֵי תִלְבָּשִׁי וְתִקְשְׁרִים כַּפְלָה: יי כִּי חֲרַבְתֶּיךָ וְשִׁמְמַתֶּיךָ וְאַרְצְךָ הֶרְסַתָּ
כִּי עָתָה תִצְרִי מִיֹּשֵׁב וְרַחֲקוּ מִבְּלַעֲיֶיךָ: כ עוֹד יֹאמְרוּ בְּאֶזְנוֹךָ בְּנֵי שְׂכָלֶיךָ צֶרֶלִי הַמָּקוֹם
גִּשְׁה־לִּי וְאַשְׁבֵּה: כא וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ מִי יִלְד־לִי אֶת-אֵלֶּה וְאֲנִי שְׂכוּלָה וְגִלְמוּדָה גִּלָּה |
וְסוּדָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי גִשְׁאֲרֵתִי לְבָדִי אֵלֶּה אֵיפָה הֵם: כב כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הִנֵּה
אִשָּׁה אֶל-גּוֹיִם יָדַי וְאֶל-עַמִּים אָרִים נָפִי וְהִבִּיאוּ בְנֶיךָ בְּחָצֵן וּבְנִתֶיךָ עַל-כַּתֶּף תִּנְשָׂאנָה:
כג וְהָיוּ מַלְכִּים אֲמֻנֶיךָ וְשָׂרוּתֵיהֶם מִיִּנְקַתֶּיךָ אֲפִים אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲוֶיֶלְךָ וְעַפְרָה רִגְלֶיךָ יִלְחָכוּ
וְיִדְעוּתָ כִּי-אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא-יִבָּשׁוּ קִנּוּי: כד הִיָּקַח מִגְבוּר מַלְקוֹחַ וְאִם-שָׁבִי צִדִּיק יִמְלֹט:
כה כִּי-כֹה | אָמַר יְהוָה גַּם-שָׁבִי גְבוּר יִקַּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמְלֹט וְאֶת-יִרְיָבֶךָ אֲנֹכִי אֲרִיב
וְאֶת-בְּנֶיךָ אֲנֹכִי אוֹשִׁיעַ: כו וְהִאֲכַלְתִּי אֶת-מוֹנֵיךָ אֶת-בְּשָׂרָם וְכַעֲסִים דָּמָם יִשְׁפְּרוּ וְיִדְעוּ
כָּל-בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶיךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: כז כֹּה | אָמַר יְהוָה אֵי זֶה סֵפֶר בְּרִיתוֹת
אִמְכֶם אֲשֶׁר שַׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנוֹשִׁי אֲשֶׁר-מְכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲזֹנְתִּיכֶם נִמְכַּרְתֶּם
וּבִפְשָׁעֵיכֶם שַׁלַּחְתָּה אִמְכֶם: כח מִדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הַקְצוֹר קִצְרָה יָדִי
מִפְדּוֹת וְאִם-אֵין-כֹּחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגִיעֲרֵתִי אֲחִירִיב יָם אֲשִׁים נְהֻרוֹת מִדְּבַר תִּבְאֵשׁ דִּגְתָם
מֵאֵין מַיִם וְתָמַת בְּצִמָּא: כט אֶלְבָּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים כְּסוּתָם: ד אֲדֹנָי יְהוָה נָתַן לִי
לְשׁוֹן לְמוֹדִים לְדַעַת לַעוֹת אֶת-יַעֲקֹב דְּבַר יַעֲרִיר | בִּפְקָר בִּפְקָר יַעֲרִיר לִי אֵזֶן לְשִׁמְעַת כְּלָמוּדִים:
ה אֲדֹנָי יְהוָה פָּתַח-לִי אֹזֶן וְאֲנֹכִי לֹא מְרִיתִי אַחֲזוֹר לֹא נְסוּגְתִי: ו גּוֹי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחַיִּי
לְמַרְטִים פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלָמוֹת וְרֹק: ז וְאֲדֹנָי יְהוָה יַעֲזֹר-לִי עַל-כֵּן לֹא נִכְלַמְתִּי עַל-כֵּן**

קסה

שָׁמַתִּי פָנַי בְּחַלְמִישׁ וְאַדַּע כִּי־לֹא אֲבוֹשׁ: ה קָרוֹב מִצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אֹתִי גַעֲמָדָה יָחַד מִי־בָעַל
מִשְׁפָּטִי וְגַשׁ אֵלַי: ט הֵן אֲדֹנִי יְהוָה יַעֲזֹר־לִי מִי־הוּא יִרְשִׁיעֵנִי הֵן כָּל־כַּבֵּד יִכְלוּ עַשׂ וְאֲכָלֻם:
י מִי בָכֶם יֵרָא יְהוָה שִׁמְעַ בְּקוֹל עֲבָדָיו אֲשֶׁר ו הִלָּךְ חֲשָׁכִים וְאֵין נֶגֶל לוֹ יִכְטֹחַ בְּשֵׁם יְהוָה
וְיִשְׁעֵן בְּאֱלֹהָיו: יא הֵן כָּל־כֶּם קָדְחִי אֵשׁ מֵאֲזִירֵי זִיקוֹת לָבוּ ו בָּאוּר אֲשַׁכֶּם וּבְזִיקוֹת בְּעֶרְתֶּם
מִיָּדִי הִי־תֵה־זֹאת לָכֶם לְמַעַצְבָּה תִּשְׁכַּבּוּ: נא א שָׁמְעוּ אֵלַי רִדְפִי צֹדֵק מִבְּקָשֵׁי יְהוָה תִּפְיֹטוּ
אֶל־צוּר חֲצִבְתֶּם וְאֶל־מִקְבֵּת בּוֹר גִּקְרַתֶּם: ד תִּפְיֹטוּ אֶל־אֲבֹרֹתֶם אֲבִיכֶם וְאֶל־שֹׁרֶה
תַּחלֹּלְכֶם כִּי־אֶחָד קָרָאתִיו וְאֲבָרַכְהוּ וְאֲרַבֶּהוּ: ג כִּי־נָחֵם יְהוָה צִיּוֹן נָחֵם כָּל־חֲרֻבָתֶיהָ וְיִשֶּׁם
מִדְּבָרָה כְּעֶדֶן וְעֶרְבַתָּהּ כִּגְן־יְהוָה שִׁשְׁוֹן וְשִׁמְחָה יִמְצָא בָּהּ תוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֹדֵק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מִלֶּךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֹךְ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המולד: יום ו', שְׁעָה 1 בַּצְהֲרָיִים, 13 דְּקוֹת 71 חֲלָקִים.

ראש חֲדָשׁ אֱלוּל, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קוֹדֵשׁ וּלְמַחֲרָתוֹ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:57	6:01	8:48	8:49	9:20	9:21	10:29	10:29	19:36	19:31	20:01	19:56	19:12	20:06
חיפה (ק)	5:53	5:57	8:45	8:47	9:17	9:19	10:27	10:28	19:38	19:32	20:04	19:58	19:03	20:08
ירושלים (ק)	5:52	5:56	8:45	8:47	9:17	9:18	10:26	10:27	19:37	19:31	20:03	19:57	18:52	20:05
תל אביב (ק)	5:56	6:00	8:47	8:49	9:20	9:21	10:29	10:29	19:37	19:31	20:02	19:56	19:12	20:08
אוסטריה וינה (ק)	5:31	5:39	8:42	8:46	9:14	9:17	10:29	10:31	20:29	20:19	21:02	20:51	20:02	21:07
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:13	7:06	9:16	9:12	9:48	9:44	10:40	10:38	17:40	17:45	18:06	18:11	17:26	18:22
אוקראינה אודסה (ק)	5:40	5:48	8:47	8:50	9:19	9:23	10:34	10:36	20:25	20:15	20:57	20:47	19:59	20:51
אוקראינה דונייצק (ק)	5:07	5:15	8:17	8:20	8:48	8:52	10:04	10:06	20:02	19:52	20:35	20:25	19:36	20:29
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:17	5:25	8:27	8:31	8:59	9:03	10:14	10:17	20:14	20:04	20:47	20:36	19:47	20:40
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:37	5:46	8:50	8:54	9:22	9:26	10:38	10:41	20:44	20:33	21:19	21:08	20:17	21:12
אוקראינה קייב (ק)	5:28	5:37	8:42	8:46	9:14	9:18	10:30	10:33	20:38	20:28	21:14	21:02	20:12	21:06
איטליה מילאנו (ק)	6:09	6:16	9:15	9:18	9:47	9:50	11:01	11:03	20:49	20:40	21:20	21:10	20:23	21:26
אקוואדור קיטו (ח)	6:09	6:08	8:42	8:42	9:12	9:12	10:15	10:14	18:31	18:30	18:52	18:51	18:12	18:55
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:41	7:35	9:46	9:42	10:18	10:15	11:12	11:09	18:18	18:22	18:44	18:48	18:04	18:59
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:41	8:34	10:43	10:39	11:14	11:10	12:06	12:03	19:01	19:07	19:29	19:34	18:48	19:38
ארה"ב בולטימור (ק)	6:08	6:14	9:06	9:08	9:38	9:40	10:49	10:51	20:16	20:09	20:44	20:36	19:52	20:40
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:53	5:59	8:53	8:56	9:25	9:28	10:37	10:39	20:10	20:02	20:39	20:31	19:46	20:43
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:54	6:00	8:54	8:56	9:26	9:28	10:38	10:39	20:09	20:02	20:38	20:30	19:45	20:43
ארה"ב דטרויט (ק)	6:25	6:32	9:28	9:31	10:00	10:02	11:12	11:14	20:50	20:42	21:20	21:11	20:26	21:24
ארה"ב היוסטון (ק)	6:41	6:44	9:30	9:31	10:02	10:03	11:10	11:11	20:14	20:08	20:39	20:33	19:51	20:43
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:04	6:08	8:57	8:59	9:29	9:31	10:39	10:40	19:54	19:47	20:20	20:13	19:30	20:23
ארה"ב מיאמי (ק)	6:47	6:50	9:32	9:33	10:05	10:06	11:12	11:12	20:06	20:06	20:30	20:26	19:45	20:35
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:49	5:55	8:49	8:51	9:21	9:24	10:33	10:35	20:05	19:58	20:34	20:26	19:41	20:41
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:44	5:50	8:47	8:49	9:18	9:21	10:31	10:32	20:08	20:00	20:38	20:29	19:44	20:41
בוליביה לה פאס (ח)	6:46	6:43	9:11	9:09	9:40	9:38	10:40	10:38	18:31	18:33	18:54	18:55	18:14	18:59
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:11	6:20	9:25	9:29	9:57	10:02	11:14	11:17	21:24	21:13	22:00	21:48	20:57	22:08
בלגיה בריסל (ק)	6:11	6:20	9:26	9:30	9:58	10:02	11:14	11:17	21:24	21:14	22:00	21:48	20:57	22:07
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:09	5:20	8:31	8:37	9:03	9:08	10:22	10:26	20:53	20:41	21:34	21:19	20:25	21:23
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:34	6:30	8:50	8:47	9:21	9:19	10:18	10:16	17:51	17:53	18:14	18:16	17:35	18:23
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:19	6:15	8:36	8:33	9:07	9:05	10:04	10:02	17:38	17:41	18:02	18:04	17:22	18:10
בריטניה לונדון (ק)	5:26	5:36	8:42	8:47	9:14	9:18	10:31	10:34	20:45	20:34	21:21	21:09	20:18	21:28
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:28	5:38	8:47	8:52	9:19	9:24	10:37	10:40	21:01	20:48	21:39	21:26	20:33	21:47
גרמניה ברלין (ק)	5:30	5:39	8:47	8:51	9:19	9:23	10:36	10:39	20:54	20:42	21:31	21:19	20:26	21:23
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:55	6:04	9:10	9:14	9:41	9:45	10:58	11:00	21:06	20:55	21:41	21:29	20:39	21:33
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:37	6:33	8:53	8:51	9:23	9:21	10:03	10:03	17:51	17:53	18:14	18:17	17:35	18:21
הודו בומביי (ח)	6:15	6:17	8:55	8:55	9:28	9:28	10:33	10:33	19:14	19:11	19:37	19:33	18:53	19:37
הודו פונה (ח)	6:10	6:11	8:51	8:52	9:23	9:24	10:29	10:29	19:11	19:08	19:34	19:30	18:50	19:34
הונגריה בודפשט (ק)	5:24	5:32	8:32	8:36	9:04	9:08	10:19	10:21	20:15	20:05	20:47	20:37	19:49	20:41
טורקיה איסטנבול (ק)	6:01	6:07	9:01	9:04	9:33	9:36	10:46	10:47	20:18	20:10	20:47	20:39	19:54	20:43
יוון אתונה (ק)	6:29	6:34	9:25	9:28	9:58	10:00	11:09	11:10	20:33	20:26	21:00	20:53	20:09	20:57

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ק)	5:47	5:55	8:54	8:57	9:26	9:30	10:41	10:43	20:33	20:24	21:06	20:56	20:07	21:00
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:07	7:09	9:53	9:53	10:22	10:23	11:29	11:29	20:18	20:14	20:41	20:37	19:57	20:41
ניו זילנד קרייטצ'רץ' (ח)	7:35	7:27	9:30	9:26	10:03	9:59	10:54	10:51	17:36	17:43	18:05	18:11	17:23	18:15
נפאל קטמנדו (ח)	5:23	5:26	8:13	8:15	8:44	8:45	9:53	9:53	18:56	18:51	19:21	19:15	18:34	19:19
סינגפור סינגפור (ח)	7:03	7:02	9:32	9:32	10:05	10:04	11:07	11:06	19:18	19:17	19:40	19:39	18:59	19:43
פולין ורשא (ק)	4:59	5:09	8:17	8:21	8:48	8:52	10:06	10:08	20:24	20:12	21:01	20:48	19:56	20:52
פרו לימה (ח)	6:23	6:21	8:44	8:42	9:17	9:15	10:16	10:14	18:05	18:06	18:27	18:28	17:48	18:32
צרפת ליאון (ק)	6:25	6:32	9:32	9:35	10:03	10:07	11:18	11:20	21:07	20:58	21:39	21:29	20:42	21:44
צרפת פריז (ק)	6:26	6:34	9:37	9:41	10:09	10:13	11:25	11:27	21:26	21:16	22:00	21:49	21:00	22:06
קולומביה בוגוטה (ח)	5:46	5:46	8:22	8:22	8:52	8:52	9:55	9:55	18:19	18:17	18:40	18:39	17:59	18:43
קנדה טורונטו (ק)	6:07	6:14	9:11	9:14	9:43	9:46	10:56	10:58	20:39	20:30	21:09	21:00	20:14	21:13
קנדה מונטריאול (ק)	5:40	5:47	8:46	8:49	9:18	9:21	10:32	10:34	20:20	20:11	20:51	20:41	19:54	20:56
קפריסין לרנקה (ק)	5:57	6:02	8:49	8:51	9:22	9:24	10:32	10:33	19:45	19:39	20:12	20:05	19:22	20:09
רוסיה מוסקבה (ח)	5:37	5:48	9:03	9:08	9:34	9:39	10:54	10:57	21:33	21:19	22:15	22:00	21:04	22:21
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	6:02	6:10	9:10	9:14	9:42	9:46	10:57	10:59	20:51	20:41	21:23	21:13	20:25	21:17
שווייץ ציריך (ק)	6:04	6:12	9:15	9:18	9:46	9:49	11:01	11:03	20:58	20:49	21:31	21:21	20:32	21:35
תאילנד בנגקוק (ח)	6:01	6:02	8:38	8:38	9:10	9:10	10:15	10:15	18:47	18:44	19:09	19:06	18:27	19:10

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התנועדות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il